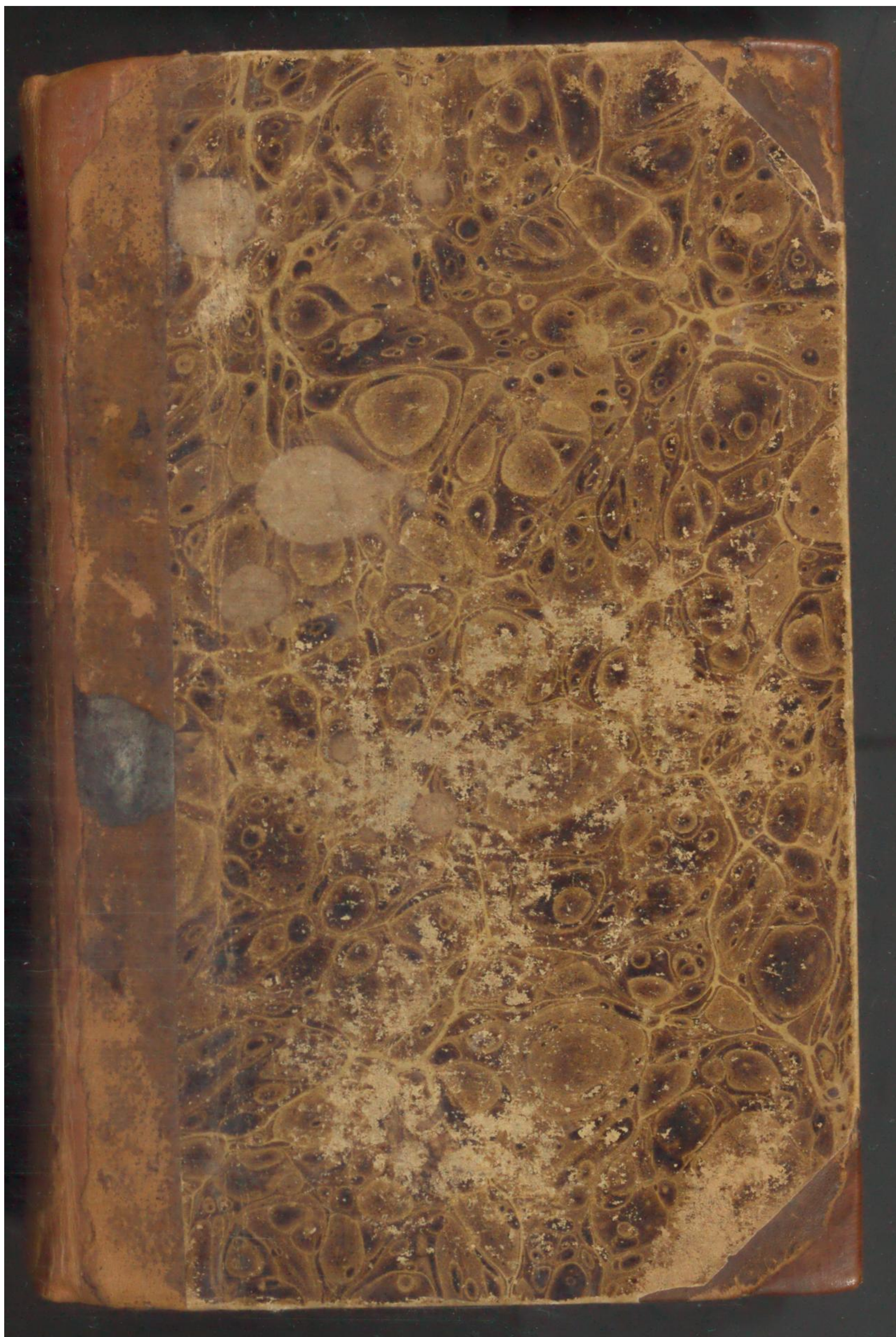
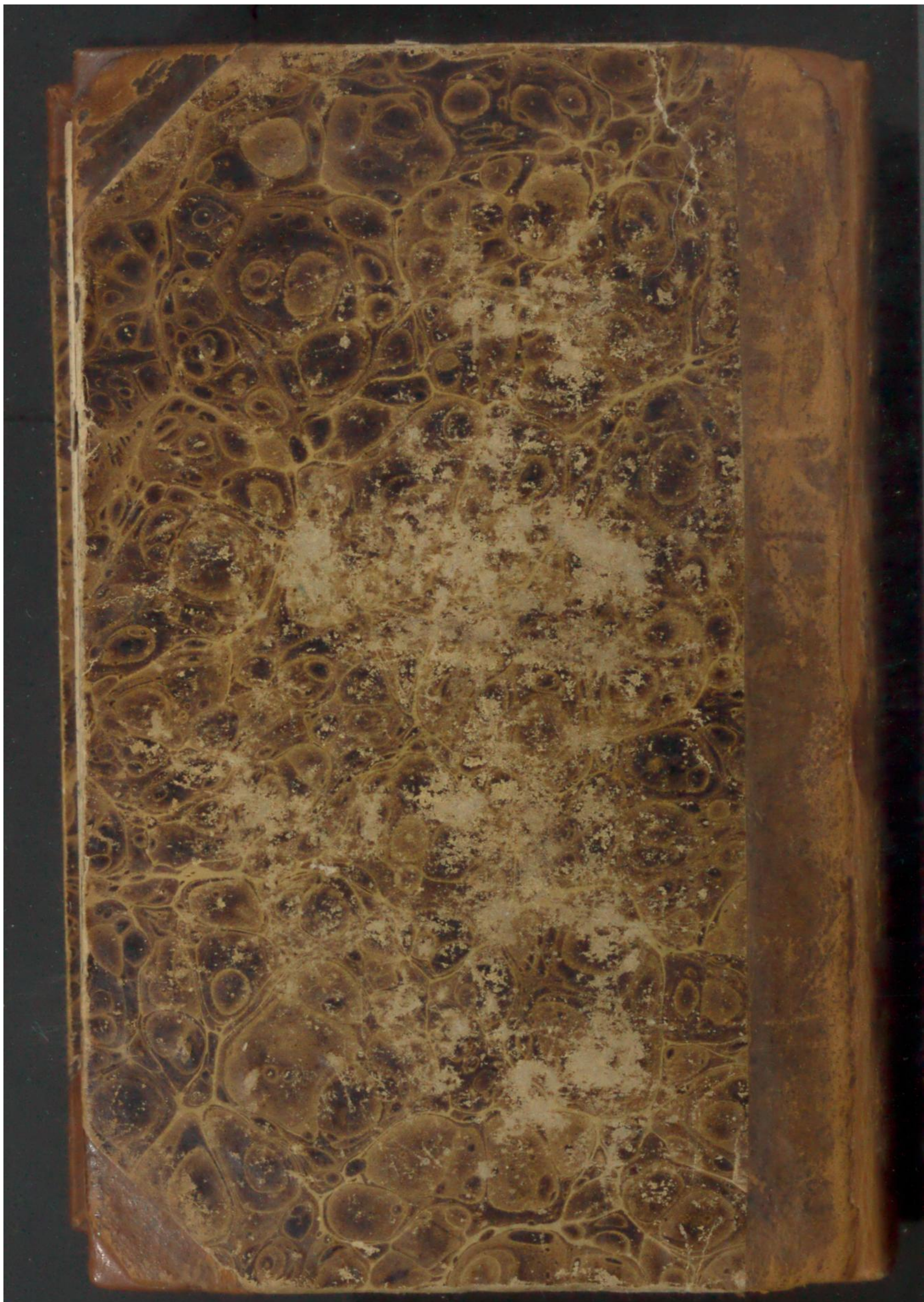

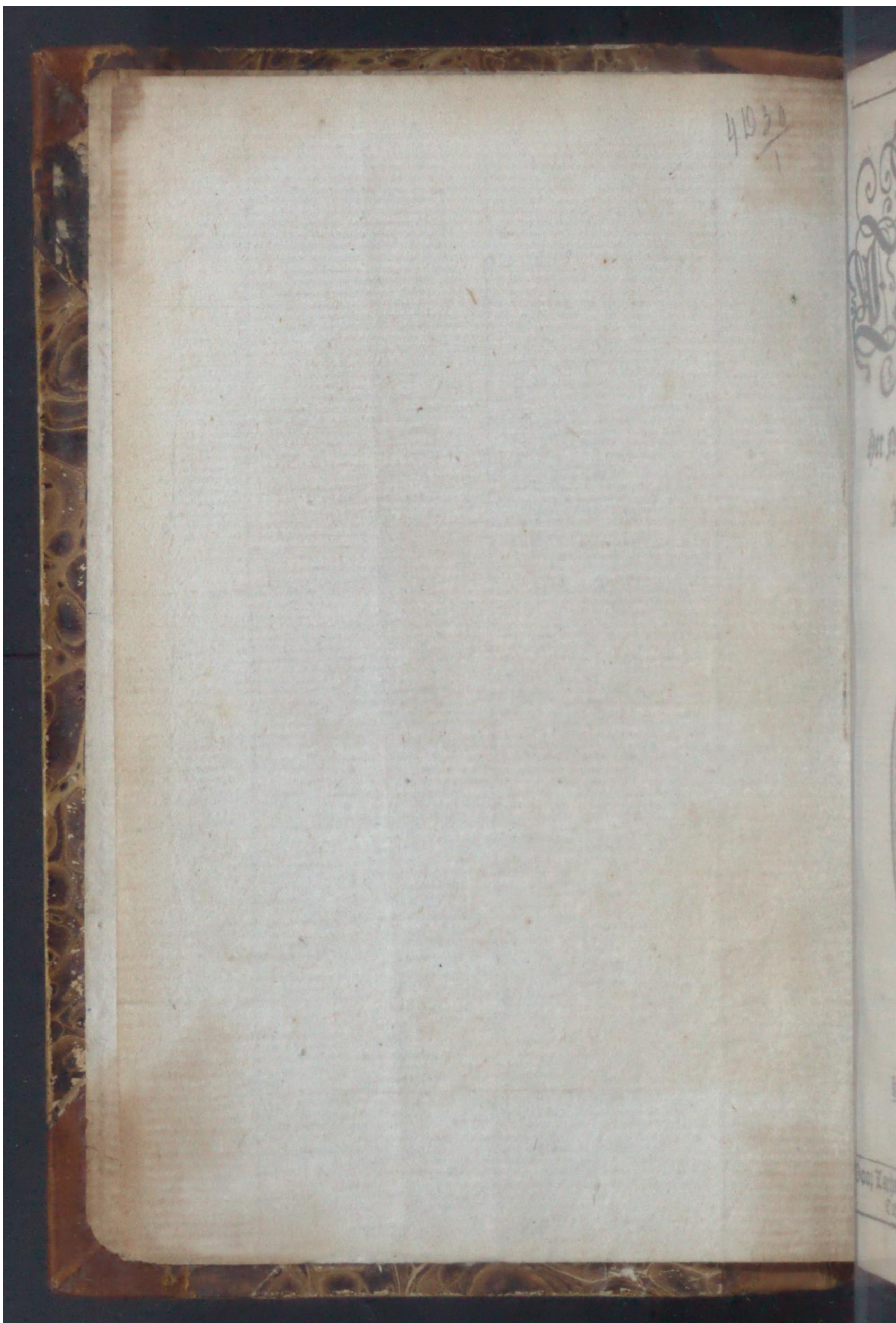

Nr. 4349

Het nieuwe Testament

Dat is:

Het Nieuwe Verbont onses Heeren Jesu Christi.

In Nederduytsch na der Griecksche waerheyt overghe-set.

Colos. 3.16.

Het woort Christi woone rijckelick in u met allerley wijsheyt.

Tot Dordrecht,

voor Zacharias Jochimsz. Boeck-vercooper/ woonende op de Tollebrugghe/ inden grooten Bybel/ Anno. 1614.

Het heylighe Euangelium/ be- schreven door Mattheum.

Dat eerste Capittel.

2. De ghboorte Jesu Christi/18 ontfangen vanden H. Geest/11.
geboren vande maget Maria/ welcke van Joseph ondertrout was/23
Jesus Salichmaker genaemt Emanuel.

1 HEt boeck des gheslachtes Jesu Christi/ des Of der ge-
Soons [a] Davids/ des Soons Abrahams. nereringhe
Abraham genereerde Isaac. [b] Isaac gene-
reerde Jacob. [c] Jacob genereerde Judã eñ a luc/3/22
syn broeders. [d] Judas genereerde Phares b Gen21/2
3 c gen25.24
ende Sara wt Thamar. [e] Phares genereerde Esrom. gen 25/35
Esrom genereerde Aram. e Ge33/38.
 Rut/1/18.
4 Aram genereerde Aminadab. Aminadab genereerde g1 Par/2.0
Naasson. Naasson genereerde Salmon. h Rut4/18
5 Salmõ genereerde Booz wt Rachab. [f] Booz gene- 1 Sa/16/1
reerde Obed wt Ruth. Obed genereerde Jesse. 2 Sa/12.17
6 [g] Jesse genereerde David dẽ Coninc/ David de Coninc k 2 sa.12.24
genereerde Salomon wt den wijve die Urie was.
7 Salomon genereerde Roboam. [m] Roboã genereer- l 1reg18/41
8 de Abia [n] Abia genereerde Asa. Asa genereerde Jo- m pet/3/10
saphat/ Josaphat genereerde Joram. Jorã genereerde n 2 pa27/1
9 Oziam. Ozias genereerde Joatham. Joatham ge- o 2 pa/17/1
nereerde Achaz. Achaz genereerde Ezechiam. p 2 pa/21/1
 q 2 par21.16
 r 2 pa26/21
10 [b] Ezechias genereerde Manassen. Manasses gene- s 2 pa127/9
reerde Ammon. Ammon genereerde Josiam. t 2 pa21/27
11 Josias genereerde Jechoniam eñ zijn broeders/ inder v 4ro.20/27
Babylonischer overvoeringhe. r 2 ro21/18
12 Eñ na der Babylonischer overvoeringe Jechonias p reg21/14
genereerde Salathiel. Salathiel genereerde Zorobabel z 1reg24.14
13 Zorobabel genereerde Abiud. Abiud genereerde Elia
14 cim. Eliacim genereerde Azor. Azor genereerde Zadok a 2 pa21.17
Zadok genereerde Achim. Achim genereerde Eliud. b 1 Esd. 1.2
15 Eliud genereerde Eleazar. Eleazar genereerde Mat-
than. Matthan genereerde Jacob
16 Jacob genereerde Joseph den mã Marie/ wt welcke
is geboren die Jesus/ die daer gheheeten wort Christus. Of gegene-
17 Alle de geslachten vã Abraham tot David zijn veer- reert.
thiẽ geslachtẽ. Eñ vã David tot de Babylonische over

voeringe zijn veert hiẽ geslachtẽ: Eñ vande Babylonis-
sche overvoeringe tot Christum veerthien geslachtẽ.
Luc/1.27/ 18 Eñ het ginc met der geboorte Jesu Christi aldus toe/
als Maria zijn moedẽ met Joseph ondertrout was/ eer
sy te samen quamen/ wert sy bevonden bevrucht wt dẽ
Deu.24/1 Of vã haer scheyden. 19 H. Geest. Ende Joseph haer mã dewijle hy rechtver-
dich was/ en begeerdese niet te schanden te maken/ so
wilde hyse heymelick verlaten.
20 Ende als hy dat indẽ sin hadde/ siet so verscheẽ hẽ de
Engel des Heerẽ indẽ droom/ seggẽde: Joseph gy sone
Davids/ vreest niet Mariã u wijf tot u te nemen: wãt
dat in haer gegenereert is/ dat is wt den H. Geest.
a Luc/1/31/ f Act/4/12 21 Eñ sy sal eenẽ Sone barẽ/ eñ gy sult zijnẽ nae heetẽ
Jesus/ want hy sal syn volc salichmakẽ vã hare sondẽ.
22 (Ende dit is altemael geschiet/ op dz vervult worde
dat vanden Heere gesproken is door dẽ Propheet/ die
Esa/17/14 23 daer seyt: g Siet/ een Maget sal bevrucht werden/ eñ
sal eenen Sone baren: ende sy sullen sijnen naem heetẽ
Emanuel/ dat is te seggen: God met ons.)
24 Joseph dan ontwect van zijnẽ slape/ dede gelijc hẽ de
Engel des Heerẽ bevolẽ hadde eñ nam zijn wijf tot hẽ.
25 Ende en bekendese niet/ tot dat sy harẽ eerst geborẽ
sone gebaert hadde. Ende hiet zijnen Name Jesus.

Dat ij. Capittel.

Christus geboren/ 2. is aenghebeden vande wijse/ 13. eñ door de verma-
ninge des Engels/ gedragen in Egyptẽ/ om Herodis wreetheyts wille/
16. de welcke de cleyne kinderkens doet/ 14. vã waer hy na de doot He-
rodis weder ghebracht zijnde/ in het lant Israels/ woont in Nazareth.

a Luc/2/6. Magi/ wa- ren eẽ volc in Media/ so Herodo- tus schrijft: eñ de Persẽ noemden oock hare Priesters eñ Wijsen Megos. 1 DOe nu Jesus a geboren was te Bethlehẽ int Joot-
sche lãt/ tẽ tijde des Coninck Herodes/ siet/ daer qua-
men wijse van Oosten tot Jerusalem/
2 Seggende: waer is de Coninc der Jodẽ/ die geboren
is? want wy hebben syn sterre gesien int Oosten/ ende
zijn gecomen om hem te aenbidden. De Coninc He-
rodes dit gehoort hebbende/ wert beroert/ eñ geheel
4 Jerusalẽ mz hẽ. Eñ hy versamelde alle de Overprie-
sters eñ Schriftgeleerde des volcx ende ondervraech-
de van hen/ waer Christus soude ghebozen worden?
5 Sy seyden hem: Te Bethlehem int Jootsche lant:
want also is geschreven door den Propheet:
Mich.5/2 Joan/7/4 6 Eñ gy Bethlehem in het Jootsche lant/ en zijt gee-
sins de cleynste onder de Vorstẽ Juda: Want wt u sal

de leydtsmā voortcomē/ die mijn volc Israel regerē sal.
7 Doe riep Herodes de Wijse heymelijc/ eñ ondersocht
van hen/ te wat tijde de sterre hen verschenen was.
8 Eñ santse na Bethlehem/ seggende: Gaet henē der-
waerts/ ende ondersoect neerstelic vanden kindekē: eñ
als ghijt sult gevondē hebbē/ latet my weten/ op dat ic
oock come/ ende dat ickt aenbidde.
9 Eñ sy den Coninc gehoort hebbende/ zijn henen ge-
gaen: ende siet de sterre die sy int Oosten gesien haddē
ginc voor haer tot dz sy quam/ eñ stōt bovē de plaetse
10 daer het kindeken was. Doe sy nu de sterre sagē/ ver-
vreuchden sy hen seer met grooter vreuchden.
11 Eñ int huys comende/ vonden sy dat kindeken met
Maria zijn moeder: [c] eñ nedervallende/ aenbadent/ eñ
hare schatten opgedaen hebbende/ offerden sy hem ga-
ven: Gout/ ende Wieroock/ ende Myrrhe.
12 Eñ van God vermaent inden droom/ dat sy niet en
souden wederkeerē tot Herodē/ keerdē sy weder door
eenen anderen wech na haer landt.
13 Doe sy nu henen getogen waren/ siet/ de Engel des
Heeren verscheen Joseph inden droom/ seggende: staet
op/ eñ neēt dat kindeken/ eñ zijn moeder/ eñ vliet in E-
gyptē/ eñ blijft daer tot dz ict u segge: wāt het is voor
handē/ dat Herodes dat kindekē soecken sal te doodē.
14 Ende hy stont op/ ende nam dat kindeken ende zijn
moeder inder nacht ende weeck henen na Egypten.
15 Eñ was daer tot dē doot Herodis: Op dat vervult
worde/ dat vādē Heere gesprokē is door dē Prophete/
seggende: [d] Wt Egyptē hebbe ic mijnen Sone geroepē.
16 Doe nu Herodes sach dat hy bedroghen was van de
Wijse/ wert hy seer toornich: eñ zijn volc gesonden heb-
bende/ doode al de kinders te Bethlehem/ ende in alle
hare palen/ van twee Jaren aen/ eñ daer onder/ na den
tijt die hy vande wijse vernomen hadde.
17 Doe wert vervult dat vādē Heere gesproken is/ door
den Propheet Jeremiam/ seggende:
18 In Rama is een stemme gehoort/ veel clagens/ ende
weenens/ eñ huylens: Rachel beweende hare kinders/
eñ heeft haer selven niet willen latē troostē/ om dat sy
19 niet en zijn. Doe Herodes nu gestorvē was/ siet de En-
gel des Heerē verscheen Joseph indē droō in Egyptē

Psal 72/10 Esa 60.6/
Num 24.6 Ose/13/2/
Jer/31/13.

20 Seggende: Staet op neẽt het kindeken eñ zijn moe=
der/ eñ gaet henẽ int lant Israels/ want sy sijn gestoꝛ=
21 ven/ die des kindekens ziele sochtẽ. Eñ Joseph opge=
staen/ nam dat kindeken eñ syn moeder eñ quam int
22 lant Israels. Maer doe hy hooꝛde dat Archelaus in
Judea regneerde in Herodis zijns vaders plaetse
vreesde hy daer henẽ te gaẽ: Maer van Gode vermaẽt
indẽ dꝛoom weeck hy henẽ inde deelen des Galileet=
23 schen lants. Eñ daer gecomẽ zijnde/ woonde hy inde
stadt genaempt Nazareth: Op dat vervult woꝛde dat
dooꝛ de Pꝛopheten ghespꝛoken is [namelick] Hy sal
b Jud/13.7 Nazarenus gheheeten woꝛden.

Dat iij. Capittel.

1. Joannis inde wildernisse pꝛedickt bekeeringhe/ 2. ende die toecompste
des Heeren/ 5. ende het volc doopende/ 7. strafte de Phariseen/ 11 gevẽde
getuygenisse van Jesu Chꝛisto/ 13. den welcken hy oock doopt.

1 ENde in die dagen [c] quam Joannes de Dooper pꝛe=
a Mat 1/4 Luc/3/2 2 dikende inde Woestijne des Jootschen lants: Eñ
h Esai 6/1 seggende: Betert u: Want het Conincrijcke der Heme=
3 len is na by. Wãt dese is de gene daer de Pꝛopheet
Esaias van gespꝛoken heeft/ seggende: De stẽme des
Esa/40/3 ghenen die roept inde Woestijne is: Berept den wech
Mar/1/3 des Heeren/ maeckt zijne paden rechte.
4 [d] Ende dese Joannes hadde zijne cleedinge van Ke=
Mat/1/6 mels hayꝛe/ eñ eenẽ lederẽ goꝛdel om zijn lendenẽ: eñ
zijn spijse was Spꝛinchanen/ ende wilt honich.
e Leb 11/22 f Sam/14 5 [g] Doe quamen tot hẽ Jerusalẽ/ eñ dat gãtsche Joot=
g Mat/1.5 sche lant/ ende dat gantsche lant ontrent den Joꝛdaẽ.
6 Eñ werden vã hem gedoopt inde Joꝛdane/ beken=
Act/18/18 7 mende hare sonden. Ende doe hy vele Pharizeẽ ende
Sadduceen sach tot zijnen Doop comẽ/ seyde hy tot
hen: Gy Aderẽ gebꝛoetsel/ wie heeft u gewaerschout/
dat ghy sout vlieden vanden toecomenden tooꝛn?
Luc/3/3/ 8 Dꝛaecht dã vꝛucht die der bekeeringe weerdich is.
9 Eñ denct niet by u selven te seggen: wy hebben A=
bꝛaham tot eenen vader: Want ick segge u Dat God
machtich is oock wt dese steenen/ kinderen Abꝛahã te
10 verweckẽ. Eñ nu is ooc de bijle aẽ de woꝛtel der Boo=
mẽ gelept: Daerõ alle boom die geẽ goede vꝛucht en
dꝛaecht/ sal afgehouwẽ/ eñ int vyer gewoꝛpẽ woꝛden.
Matt.18/ 11 Jc doope u wel met water tot bekeeringe/ Maer hy
Luc/3/16/ die na my comt/ is machtiger dan ic: wiens schoenẽ ic

niet

niet weerdich hen te dragen/ m die ſal u met dẽ heyligẽ
Geeſt/ ende met vyer doopen. Act/2/4/
12 n Dewelcke zijnen Wan in zijn hãt heeft/ eñ ſal ſynen
dorſvloer doorſuderẽ/ eñ zijn tarwe in zijn ſcheure ſame Luc/3/37/
len eñ het caf met onbluſſchelijcken vyere verbrandẽ.
13 Doe quam daer Jeſus van Galilea tot de Jordaẽ/
tot Joannem/ om van hem gedoopt te werden. Mat/1/3/
14 Eñ Joannes weygerde hem ſeere/ ſeggende: ic hebbe
noot van u gedoopt te worden/ ende comt ghy tot my?
15 Eñ Jeſus ãtwoordẽdẽ/ ſeyde tot hem: Latet nu [we-
ſen:] Wãt aldus betaẽt õs alle gerechticheyt te vol-
brengen: Doen liet hy hem [geworden.]
16 Ende doe Jeſus gedoopt was/ quam hy terſtont op Joa/1/3/
vanden water ende ſiet/ de hemelen werdẽ geopẽt/ eñ
p ſach dẽn Geeſt Gods neder dalen/ eñ gelijc een Duyve
17 op hem cõmen. Ende ſiet/ een ſtemme wt de hemelẽ/ Eſa/42/1.
ſeggende: q Deſe is mijn wel lieve Sone/ inden welckẽ
ic mijn welbehagen genomen hebbe.

Dat iiij. Capittel.

1. Jeſus gevaſt hebbende/ 3. wort verſocht vanden Satan/ 11. eñ ghedient vandẽ Engelen/ 12. daer na wijckende na Galileen/ woont hy te Capernaum 17 begint te predicken/ 18. roepende Petrum ende Andreum. 21. Jacobum ende Joannem/ 23 gaet het lant van Galilea omme/ vercondigende het Euangelium/ ende heelende alle crancke.

1 Doe b wert Jeſus vanden Geeſt geleyt in de woeſtij- Luca/4/1/
ne/ om vanden duyvel verſocht te worden.
2 Ende doe hy veertich dagen ende veertich nachten
gevaſt hadde/ hongerde hem ten laetſten. Exo34/18
3 Eñ de verſoecker quam tot hem/ eñ ſprac: Indien gy
de Sone Gods zijt/ ſo gebiet dz deſe ſteenẽ broodẽ wer Deu/8/3/
4 den: Doe antwoorde hy/ eñ ſeyde: daer is geſchrevẽ/
De menſche ſal niet vandẽ broodt alleenlic levẽ/ maer
van allen woorde dat wt den monde Gods gaet.
5 Doe nam hem de duyvel mede nae de heylige ſtat/ Of het
ende ſtelde hem op de tinne des Tempels. vaentick.
6 Eñ ſeyde tot hẽ: Indiẽ gy Gods Sone zijt/ ſo werpt
u ſelvẽ nederwaerts: wãt daer is geſchrevẽ. hy ſal ſyn Pſal91/12
Engelen bevelen van u/ eñ ſy ſullen u op de handẽ dra-
gen/ op dat ghy uwen voet nergens aen eenẽ ſteen en
7 ſtotet. Jeſus ſeyde tot hem: Wederõ is daer geſchre-
ven/ ghy ſult den Heere uwen God niet verſoecken.
8 Wederom nam hem de duyvel mede op eenen ſeer
hooghen berch/ ende toonde hem alle de Conincrijcken

9 der werelt ende hare eerlickheyt. Eñ seyde tot hẽ: al-
le dese dingen sal ic u gevẽ/ in dien ghy neder vallet eñ
10 my aẽbiddet. Doe seyde Jesus tot hẽ: gaet wech Sa-
tan wãt daer staet geschreven: den Heere uwẽ God sult
ghy aenbidden ende hem alleene dienen.
11 Doe verliet hem de Duyvel / eñ siet/ de Engelẽ qua-
Deu/9/13 12 men/ ende dienden hem. g Ende doe Jesus hoorde dat
aSam/2/3 Joannes gevangen was / weec hy weder na Galileã.
Mat/1/13 13 Ende verlatende Nazareth k quam hy eñ woonde te
Joan4/43 Capernaum/ die aen der zee gelegen is/ inde eyndẽ Za-
14 bulon ende Nepthali. Op dat vervult worde dat ge-
Luc/4/31/ seyt is door den Propheet Esaiam/ seggende:
15 Het lant Zabulon/ ende het lant Nephthali aen den
Esa/9/1/ wech der Zee over dẽ Jordaẽ de Galilea der Heydenẽ.
16 Dat volck dat in duysternisse sat/ heeft eẽ groot licht
gesien ende den genẽ die saten inde landouwe eñ scha-
kmat 1/14 17 duwe des doots: dien is een licht opgegaen. Van dier
l Mat.3/4 tijt aen begonst Jesus te predikẽ/ eñ te seggẽ: betert u/
Mat5/16 18 want het Coninckrijcke der hemelen is nae by. m Eñ
wandelẽde aen de Galileesche zee/ sach hy twee broe-
ders/ [namelic] Simonem die daer heet Petrus ende
Andream/ zijnen broeder / het net inde zee werpẽ: (wãt
19 sy waren visschers.) Eñ hy seyde tot hen: volcht my
na/ ende ic sal u visschers der menschen maken.
20 Eñ sy verlieten terstont hare netten/ eñ volchdẽ hẽ.
21 Ende als hy van daer voort ginc/ sach hy twee an-
nmat19/27 der broeders/ Jacobum den sone Zebedei ende Joan-
pMat/1/19 nem zijnẽ broeder/ in een schipken met harẽ vader Ze-
bedeo/ hare netten vermaken ende riepse.
22 Ende sy verlieten terstont dat schipken ende haren
23 vader/ ende volchden hem. Eñ Jesus ommeginc ge-
heel Galileam/ leerende in hare vergaderingen/ eñ pre-
dikende het Euangelium des Coninckrijckx/ eñ heelende
24 allerley siecten eñ crancheden onder den volcke: Ende
zijn geruchte ginc tot in geheel Syriẽlãt: eñ sy brach-
tẽ hem toe alle crancken/ met menigerley siectẽ eñ qua
len bevãgen/ eñ die vande Duyvelen gequelt warẽ eñ
de maensuchtige eñ de gichtige/ eñ hy maectse gesont.
Mar/3/7. 25 u Ende hem volchden veel scharen nae/ van Galilea
Luc/6/17/ vande thien steden/ van Jerusalem van Judea/ eñ vã
den lande over den Jordaen ghelegen.

Dat

Dat v. Capittel.

1. De Heere op dē berch/2. verclaert wie de geluckige zijn/17. ende welck den warachtigen sin is van der wet Gods.

1 ENde Jesus de scharē siēde/clā hy op eenē berch/ eñ
als hy neđ gesetē was/ quamē syn discipulē tot hē. a Luc/6/10
2 Ende zijnen mont open doende/leerde se/ seggende:
3 Salich zijn de arme vā geeste: want haer is dat Co=
ninckrijcke der Hemelen.
4 Salich zijn de treurige: want sy sullē vertroost wor= b Esa 64 1/
5 den. e Salich zijn de sachtmoedige: want sy sullen het c psa 37 /13
6 aertrijcke beerven. Salich zijn die hōgeren eñ dorstē
na de gerechtichept/ want sy sullen verzaet worden.
7 Salich zijn de barmhertige / want sy sullen barm=
hertichept vercrijgen.
8 Salich zijn die die reyn van herten zijn / Want sy d psa 24/4
9 sullen God sien. Salich zijn de vreed'same: want sy
sullen Gods kinderen geheeten worden.
10 Salich zijn die/ die om de gerechtichept verbolch lij= e 1 Pet/2.18
den/ want het Coninckrijcke der Hemelē behoort hē toe.
11 Salich zijt gy als u de menschen versmaden/ eñ ver=
volgen/ eñ alle quaet tegen u sprekē/ liegēde om mijnēt
12 wille. Verblijt ende verheucht u/ h want uwē loon is
groot inde Hemelen: n want also hebbē sy vervolcht de f Act/2 /41
Propheten: die voor u geweest zijn. g Ro/8/18.
h 1 Reg/10/
13 Ghy zijt het sout der aerden/ so nu het sout crachte= c Mat/9/17
loos wort/ waermede salmē dat souten? Het en dooch
nergens toe meer dan om wtgeworpen/ ende vanden
14 menschen vertreden te worden. Ghy zijt dat licht der
werelt: Eē stadt die op eenē berch leyt/ en can niet ver=
15 borgen worden: Noch een licht wort ooc niet ōtstekē/ k Mat/4/31
eñ onder eē corenmate gestelt/ maer op den candelaer/ eñ l Luc/8/16
het licht allen die inden huyse zijn.
16 Laet also uwe licht lichten voor de menschen/ dat sy l 1 Pet 2/12
uwe goede wercken sien/ eñ uwē Vader loven die inde
17 Hemelen is. Meynt niet dat ic ghecomen ben om de
wet of Propheten te ontbinden/ ick en ben niet gecomē n Mat 5 /52
om die te ontbinden/ m maer om te vervullen. Rom/3/31
18 Want ic segge u voorwaer: Tot dat Hemel eñ aerde n Luc 16/12
vergaen en sal niet de minste letter / noch eē tijtel vāde
wet vergaen tot dat het al geschiet sy.
19 So wie dan eē vā dese alderminste gebodē ontbint/ o Jac/2/10
eñ de menschē also leert/ die sal de alderminste geheeten

worden int Coninckrijcke derhemelẽ: Maer diese doet/
ende (dẽ menschen) leert/ die sal groot geheeten wordẽ
int Coninckrijcke der Hemelen.
20 Want ic segge u dat/ten sy dat uwe gerechticheyt o-
Luc11/24 verbloediger sy/ dã der Schriftgeleerdẽ eñ Pharizeẽ/
so en sult gy int Coninckrijcke der Hemelen niet comen.
Exo20/13 21 Gy hebt gehoort dat tot de Oude geseyt is: gy sult
Deu3/17 niet doodẽ. Eñ wie doot/ die sal weerdich zijn gestraft
te worden doort oordeel.
22 Maer ic segge u/ dat wie t'onrecht op zijnen broeder
toornich is/ die sal des oordeels schuldich zijn: eñ wie tot
zijnẽ broedẽ seyt/ Racha/ die sal weerdich zijn gestraft te
worden door dẽ raet. Eñ wie seyt/ ghy dwaes/ die sal
weerdich zijn gestraft te worden doort Helsche vyer.
23 Daerom wanneer ghy uwe gaven op den Altaer of-
fert/ eñ daer gedachtich wort/ dat u broeder wat tegẽ
u [wtstaende] heeft/
Joa42.8 24 So laet daer u gave voor dẽ Altaer/ eñ gaet versoẽt
u eerst met uwẽ broeder/ eñ cõt dã eñ offert dã u gave
Luc12.58 25 Weest haestelic goetwillich uwe wederpartie/ dewij-
Pro25.8 le ghy noch met hem op den wech zijt/ op dz u uwe we-
derpartie niet den Richter over levere/ eñ dẽ Richter u
den dienaer overgeve/ ende gy in dẽ kercker geworpen
26 wordet. Ic segge u voorwaer/ gy en sult daer niet wtco-
men/ tot dat gy dẽ laetstẽ quadrãtpẽninc betaelt hebt.
Exo/20 27 Ghy hebt gehoort dat tot de Oude geseyt is/ Ghy
28 en sult geẽ overspel doẽ. Maer ic segge u/ wie eẽ vrou
Joa/31/1 we aensiet/ om die te begeeren: die heeft alreede in zijn
29 herte overspel met haer gedaẽ. Indiẽ dan u rechter
Deu 3/6 ooge u verhindert/ so treetse wt/ eñ werptse vã u: wãt
mat18/9 het is u beter dat eẽ uwer leden verderve/ dã dat u ge-
heel lichaem inde helle geworpen worde.
mat9/43 30 Eñ indiẽ u rechterhãt u verhindert/ snijtse af/ ende
worptse van u: want het is u beter/ dat een uwer ledẽ
verderve/ dan dat u geheel lichaẽ inde helle geworpen
31 worde. Daer is ooc geseyt: So wie zijn wijf verlaten
sal/ die geve haer eenen scheytbrief.
3deu/14/ 32 Maer ic segge u: dat so wie zijn wijf verlatẽ sal/ het
mat 19 en sy om hoererie: die maeckt dat sy overspel doet/ eñ
amt 19.9 wie de verlatene trout/ die doet overspel.
33 Wederõ hebt gy gehoort/ dat tot de Oude geseyt is:

Ghy

b Ghy ſult geenen eet breken/ maer ghy ſult dẽ Heere
uwen eedt betalen. Exo10.8
34 f Maer ic ſegge u: ſweert geenſins/noch by den He-
mel/want hy den Throon Gods is.
35 Noch by derAerde/wãt ſy is de voetbanc zijner voetẽ: c Joa5.c9
noch by Jeruſalẽ/want ſy is dẽ ſtat des grootẽ Coninx: d 2pa6/11 Eſa66.1
36 Noch by u hooft en ſult ghy niet ſweerẽ/want ghy
vermeucht niet een hayr wit oft ſwart te maken.
37 ſ Maer u woort ſy/Ja/Ja/Neẽ/Neen: wat daer bo-
38 ven is/ dat is wt den quade/ Ghy hebt ghehoort dat
daer geſeyt is: Ooge om ooge tant om tant. e co251/18
39 Maer ic ſegge u wederſtaet den quaden niet: maer f er021.14
ſo u yemant ſlaet aen u rechter wange/ ſo biet hẽ ooc deu19/22
40 de ander. Ende ſo yemant met u te rechte gaẽ wilt/ g luc6/29
ende uwen rock nemen/ laet hem ooc uwen mantel. Act13/13
41 Ende ſo yemant u dwingt eẽ mijle te gaẽ/gaet twee h Lu6.20
42 [mijlen] met hem. Geeft den genen die u bit: eñ keert
u niet af vanden genen die van u borgen wil.
43 Gy hebt gehoort dat daer geſeyt is: Ghy ſult uwen Deu15.8
naeſten liefhebben/ende uwen vyant ſult ghy haten. Tob/4/7
44 Maer ic ſegge u: hebt uwe vyanden lief: Segentſe luc16.58
die u vervloecken/ Doet wel den genen die u hatẽ/ meñ l Luc2/29
bidt voor de gene die u verdrucken ende vervolgen.
45 Op dat ghy kinders zijt ws Vaders die inde Heme- luc23/34
len is: wãt zijn Sonne doet hy opgaẽ over de booſe eñ
goede/ eñ regẽt over de rechtveerdige eñ õrechtveerdige luc5/34
46 Want ſo gy liefhebt die u liefhebben/ wat loon ſult
ghy hebben: Doen de Tollenaers oock niet het ſelve.
47 Ende indien ghy uwen broeder alleenlic vriendelic
zijt/ wat doet ghy ſonderlincx? doẽ niet de Tollenaers
48 ooc alſo? p So weeſt ghy dan volmaect/ gelijck uwe luc/6/31.
Vader volmaect is/ die inde Hemelen is.

Dat vj. Capittel.

1. Hoemen aelmoeſſen doen ſal/ 3. ende bidden/ 16. ende vaſtẽ/ 25. eñ zijn vertrouwen al ſo op God ſetten/ 33. dat gheen aertſche ſorchvuldicheyt zijnen dienſt en verhindere

1 SIet toe dat ghy uwe aelmoeſſen nz en geeft voor de Gr. om-
menſchen/om van hen geſien te worden: Anders en helſt rb. t
ſult gy geenẽ loon hebben by uwen Vader die inde groot/
Hemelen is. plu 6/30
2 Daerõ wanneer gy aelmoeſſen doet/ doet geen trom Vau Ael
pet voor u blaſen/ gelijc de geveynſde doen in hare ver- moeſſen.

gade-

gaderingen/ eñ op der straten/ om vanden menschē ge-
eert te worden: Voorwaer segge ick u/ sy ontfangē ha-
ren loon. [a] Maer als ghy aelmoessen doet/ so en laet
u slinckerhant niet weten/ wat u rechterhant doet.
4 Op dat u aelmisse verborgen sy: Ende u Vader diet
int verborgen aensiet/ salt u int openbaer vergelden.
5 Eñ wanneer gy biddet/ so en weest niet gelijc de ge-
veynsde: wāt die begeerē inde vergaderingē eñ op de
hoecken der straten te bidden/ om vandē mēschē gesië
te wordē: Voorwaer segge ic u/ sy ontfangē harē loō.
6 Maer als ghy biddet/ gaet in uwe secreet camer/
sluyt de deure toe/ eñ bit uwen Vader die int verborgē
is: Eñ u Vader die int verborgē siet/ salt u int openbaer
7 vergeldē. Eñ als gy bit/ so en weest niet veel sprekēde/
gelijc de Heydenē/ wāt sy meynē door haer veel sprekē
8 verhoort te wordē. Werdet dā dē desen niet gelijc: wāt
uwe Vader weet wat u van noode is eer ghy hē bidt.
9 So sult gy dan aldus biddē: Onse Vader/ die daer
zijt inde Hemelen/ Uwen name worde geheylicht.
10 U rijcke come. Uwen wille geschie op der aerdē gelijc
11 inden Hemel. Onse dagelicsche broot geeft ons hedē.
12 Ende vergeeft ons onse schulden/ gelijck wy oock onse
schuldenaren vergeven.
13 Ende leyt ons niet in versoeckinge/ maer verlost ōs
vandē boosen. Want uwe is het rijcke/ eñ de macht/
ende de eerlickheyt inder eewicheyt/ Amen.
14 [g] Want indien gy den menschen hare misdaden ver-
geeft/ so sal u oock uwe Hemelsche vader vergeven.
15 [h] Maer indiē ghy den menschen hare misdaden niet
vergeeft/ so sal u oock uwe Hemelsche Vader uwe misda
den niet vergheven.
16 Ende als gy vast/ weest niet droevich siende/ gelijck
de geveynsde: want sy verstellē hare aensichtē/ om dat
sy den menschen souden schijnen te vasten. Voorwaer
segge ick u/ sy ontfangen haren loon.
17 Maer als gy vastet/ so salft u hooft/ eñ wascht u aen
sicht:
18 Op dat ghy den menschen niet en schijnt te vasten/
maer uwen Vader die int verborgē is: Ende u Vader
die int verborgen siet/ salt u int openbaer vergelden
19 Vergadert u geen schatten op der aerden/ daer de

Margin notes: a Tob. 3.7 (Mat 4.14?) / Marc 4/34, Act/10.4 / d 3 Reg. 8.28 / e Luc. 11/8 / f Matt 13/19 / g Matt/11/5 / Matt 33.35, Jac. 2.19 / i Esa/59/3 / k Esa 26/13

motte ende de roeſt ſchendet/ende de dieven doorgravē
20 ende ſtelen. l Maer vergadert u ſchatten inden He=
mel/daer noch de motte noch de roeſt niet en ſchēdet/ eñ l Luc/2/34
daer de dieven niet en doorgraven noch en ſtelen.
21 Want waer uwe ſchat is/ daer ſal ooc u herte zijn.
22 m De keerſſe des lichaems is de ooge: Indien dan u=
we ooge eenvoudich is/ ſo ſal geheel u lichaem luchtich m Luc/12/3
23 weſen. Maer indien uwe ooge boos is/ ſo ſal geheel u
lichaem duyſter weſen. Indiē dan het licht dat in u is/
duyſterheyt is/ hoe groot ſal dā de duyſterniſſe [ſelve]
24 weſen? n Niemāt en can twee heerē dienē/ want of hy
ſal den eenen haten ende den anderē lief hebben/ of hy n Luc/19/1
ſal den eenen aenhanghen/ ende den anderen verachtē:
Ghy cont niet Gode dienen: ende den Rijcdom.
25 Hierom ſegge ic u: o Sorcht niet voor u leven/ wat gy
eten ende drinckē ſult: Noch voor uwe lichaem/ waer o Phil4/6
mede ghy u cleedē ſult: Is niet het leven meer dan de 1Tim/9/1
ſpijſe/ ende het lichaem meer dan de cleedinge? Or. ziele/
26 p Aenſiet de vogelen des hemels: wāt ſy en zaeyē niet
noch en maeyē niet/ noch ſy en vergaderē nz inde ſchue= p Iob37/3.
rē/ eñ uwe hemelſche Vader voetſe: en gaet gy die niet
27 verre te bovē? Wie iſſer doch van u die ſorchvuldelijc
denckende/ ſoude connen een elle tot zijn groote doen?
28 Ende wat zijt gy ſorchvuldich voor cleedinge? Leert
vande Lelien op de velden/ hoe ſy waſſen/ ſy en arbey=
den niet noch en ſpinnen niet:
29 Nochtans ſegghe ick u/ dat ooc Salomon in alle zijn
eerlicheyt/ ſo niet becleet en is geweeſt/ gelijc eē vā dien.
30 Indien dan God het gras des velts/ dat heden is/ eñ
morgen inden oven geworpen wort/ alſo becleet/ ſal hy
u niet veel meer doen/ O ghy cleyn geloovige?
31 Daeromme weeſt niet ſorchvuldich/ ſeggende: wat
ſullen wy eten? of wat ſullen wy drincken? of waer vā
ſullen wy becleet zijn?
32 Want alle deſe dingen ſoeckē de heydenē. Wāt uwe
hemelſche Vader weet dat gy alle deſe dingē vā noode
33 hebt. q Maer ſoect eerſt het rijcke Gods/ eñ zijn gerech=
ticheyt/ eñ alle dingen ſullen u toegeworpen worden. q 1reg/3/13
34 Daerom weeſt niet ſorchvuldich voor den morghen/ Pſa17/25/
want de morghen ſal voor het ſijne ſorghen: yegelicken
dach heeft genoech aen zijn verdriet:

Dat

Dat vij. Capittel.

1. Mē ſal niet lichtveerdelic oordeelen/ 6 de heylige dingen ſalmen wy-
ſelic bedienen/men ſal biddē/ſoecken/cloppen/15. wtteeckenen de v-
valſche propheten/21 beveelt hy de bedieninge zijns Woorts.

a Luc 5/37 — 1 Oordeelt a niet/op dat gy niet geoordeelt en wort.
1 Co. 4/5 — 2 b Want met ſulcken oordeel als ghy oordeelt: ſult
b mi 2 25. — ghy geoordeelt worden ende met ſulcker mate als ghy
meet ſal u wederom gemeten worden.
3 c Ende waerom aenſiet ghy den ſplinter in ws broe-
ders ooge/ ende den balc in u ooge en bemerct ghy niet.
Luc 6. 41 — 4 Of/hoe ſegt ghy tot uwē broeder: Laet my dat ſplin-
ter wt u ooge werpen/ ende ſiet/ in u ooge is eenē balc.
Pro 18/17 — 5 d Ghy geveynſde/ werpt eerſt dien balck wt u ooge/
ende dan ſult ghy beſien/ om den ſplinter wt ws broe-
Pro /6/5 — 6ders ooge te werpen. e En gheeft het heylighe den
hondē niet/noch en werpt ooc uwe peerlē voor de ſwij-
nē niet/op dat ſy de ſelve met hare voetē niet vertredē/
ende henſelven ommekeerende/u verſcheuren:
Mat 21. 22 — 7 f Biddet/ ende u ſal gegeven wordē: Soect/ ende ghy
Joa/14. 13 — ſult vinden/ Clopt/ ende u ſal geopent worden.
Pro 3/17 — 8 Wāt wie daer bidt/die ontfangt: g ende wie ſoect/die
vint: ende den genen die clopt/ ſal opgedaen worden.
9 Iſſer onder u een menſche/ den welcken ſoo hem zijn
ſone bidt om brood/ ſal hy hem eenen ſteen geven?
10 Oft ſo hy hem om viſch bidt/ ſal hy hem een ſlange
geven.
Gen/5/6 — 11 Indien ghy dan h die boos zijt/ weet uwen kinderē
goede gaven te gheven: hoe veel te meer ſal uwe Vader
die inde Hemelen is/goede gaven geven den genē dieſe
12 van hem begeeren' i Hierom al wat gy wilt dat u de
Luc/6/11/ — menſchen doen ſullen doet ghy hen dat ooc/ want dat
is de Wet ende de Propheten.
13 k Gaet in door de enge poorte: Wāt de poorte is wijt
Luc 14. 24 — ende dē wech is breet/ die tot der verdoemeniſſe afleyt/
ende veſe zijnder die tot de ſelve ingaen.
t Eſd 7. 7 — 14 l Ende de poorte is enghe/ende de wech is ſmal/die
tot den leven leyt/ ende luttel zijnder die hem vinden.
Deu 13/32 — 15 m Wacht u voor de valſche Prophetē/die in ſchaepſclee
Co. 16/17 — derē tot u comen/maer inwendich zijnt grijpen wolvē.
16 Aen hare vruchten ſult ghyſe kennen/Canmē wijn-
druyven vande doornen leſen/of vijgen vande diſtelē.
mat/12 — 17 n Alſo een yegelic goet boom draecht goede vruchten

ende de verdorven boom/ draecht quade vruchten.
18 Een goet boom/ en can geen quade vruchten dragen:
Noch een verdorven boom/ goede vruchten.
19 u Een yegelic boom die geen goede vrucht en draecht | u Mat.3/10 Luc/3/9/
wort afgehouwen/ ende int vyer geworpen.
20 Daerom so sult ghyse aen hare vruchten bekennen.
21 p Niet eē yegelic die tot my seyt/ Heere/ Heere en sal in | p Mat.15/11
het Conincrijcke der Hemelē comen: maer die daer doet
den wille myns Vaders die inde Hemel is.
22 q Vele sullen te dien dage tot my seggen: Heere/ Heere/ | q Jer.4/28 Luc.6/46
en hebben wy niet door uwē naem geprophetcert/ ende
door uwen naem duyvelen wtgeworpen/ ende door u=
wen naem veel crachten gedaen?
23 Eñ dan sal ic hen belijdē: r ic en hebbe u noyt gekēt: | of crachti=ge daden.
wijcket wech van my/ ghy die ongerechticheyt doet. | r Mat/15/12.
24 s Daerom/ so wie dese mijne woordē hoort/ eñ de selve | s Mat.25/21
doet/ dien sal ic eenen voorsichtigen manne gelijckē/ die | t Jer.17/8
zijn huys op een steenrotze getimmert heeft.
25 Eñ daer is plasregen gevallen/ ende daer zijn water=
stroomen gecomen/ ende de winden hebben gewaeyt/
Ende zijn tegē dat huys gevallen/ eñ het en is niet ge=
vallen: want het was op een steenrotze gefondeert.
26 b Ende so wie dese mijne woorden hoort/ ende deselve
niet en doet/ die sal eenē dwasen manne geleken werdē/ | b Rom/2/6
die zijn huys op het zant getimmert heeft.
27 Ende daer is plasregen gevallē/ ende de waterstroo=
men zijn gecomen/ ende de winden hebben gewaeyt/ eñ
tegen dat huys geslagen/ ende het is gevallē/ ende zijnē
28 val is groot geweest. x Eñ het is geschiet/ doe Jesus
dese woordē geeyndicht hadde/ so werdē de scharē ver=
29 schrict over zijn leere. Want hy leerdese als macht | Mat.2/16
hebbende/ ende niet als de Schrift geleerde.

Dat viij. Capittel.

2. Christus na dat hy dē melaetschē gereynicht hadde/ 5 geneest dē knecht des Hooftmans/ 14. De schoonmoeder Petri/ 16 eñ vele andere/ 19. verworpende eenen Schrifgheleerden/ 21. roept hy eenen anderē Discipel 33. daerna int schipken ontwect zijnde/ 26 ghebiet hy de Zee eñ de wint 28. ende de duyvelen wtdrijvende/ verooorlooft hen inde swijnente varen.

1 DOe hy nu van den Berch af quam/ volchden hem
vele Scharen na.
2 a Eñ siet/ daer quam een melaetsch [mensch] eñ aē= | a Mat/1.40
bat hē seggēde: Heere/ so gy wilt/ cont ghy my reynigē. | An neych=de hem too.
3 Eñ Jesus stekēde de hant wt/ taste hē aē/ eñ seyde: ic

wil/ wort gereynicht. Eñ terstont wert hy de melaetsf-
4 heyt gereynicht. Eñ Jesus seyde tot hem: siet dat gy
dit niemant en segget: maer gaet henē eñ vertoont u dē
Priester/ eñ offert uwe gave/ [b] die Moses gebodē heeft/
b Leu/13/3.
hen tot een getuygenisse.
5 [c] Doe nu Jesus te Capernaum inghegaen was/ trat
c Luc/7/1/
tot hem een Hooftman over hondert/ hem biddende.
6 Ende seggende: Heere mijn knecht leyt te huys gicht
7 sieck/ ende seer ghequelt. Ende Jesus seyde tot hem:
Ick sal comen ende hem gesont maken.
8 Eñ de Hooftman antwoorde seggēde: Heere/ ic en bē
Of/ onder myn dack
niet weerdich dat gy in mijn huys coemt: [d] maer segt al
ingaet
leenlic het woort/ ende myn knecht sal gesont werden.
d Psal/107.30
9 Want ic ben een mensche onder de Overheyt [geset/]
And een
eñ hebbe onder my crijgs knechtē/ eñ ic segge tot desen:
woort.
gaet henē eñ hy gaet: eñ tot dē anderē: Cōt eñ hy cōt:
eñ tot mijnen dienstknecht: doet dat/ eñ hy doet het.
10 Doe Jesus dit hoorde/ was hy verwondert/ eñ sprac
tot de gene die hem navolchden: Voorwaer segge ick u/
ick en hebbe so groot geen geloove in Israel gevonden:
11 [e] Ende ick segge u/ datter vele sullen van Oosten ende
e Luc 13/17
Westen comen ende met Abraham/ Isaac ende Jacob
Esa/41.25
in het Coninckrijcke der Hemelen aensitten:
12 [f] Ende de kinderen des Coninckrijcx sullen wtgewor-
pen werden inde wterste duysternisse [g] daer weeninge
wesen sal/ ende knerselinge der tanden.
f mat 4/43
13 Ende Jesus seyde tot den Hooftman: Gaet henen/
g Esai/34
ende gelijc ghy gelooft hebt/ alsoo geschiede u. Ende zijn
g mt 13/42/
Luc/13/28
knecht is gesont geworden te dier selver ure.
14 [h] Ende Jesus gecomē zijnde in het huys Petri/ sach
zijns wijfs moeder liggen met de Cortse.
h mar 2/29
15 Ende hy roerde haer hant aen/ ende de Cortse verliet
Luc/4/38
se ende sy stont op/ ende diende hen.
16 [i] Ende alst nu laet gheworden was/ brachten sy hen
i Mat 17.37
vele besetene toe/ ende hy dreef de [onreyne] geesten w
Luc 4/47/
met den woorde/ ende alle crancken maecte hy gesont
17 Op dat vervult souden worden/ dat geseyt is door de
Propheet Esaiam seggende: Hy heeft onse swackhed
op hem genomen ende onse siecten ghedragen.
18 Eñ Jesus siende veel scharē omme hem/ beval op d
Esa/53.16
andere zijde te varen.

19 kEñ daer quam een Schriftgeleerde tot hem/ende k luce 9.57
seyde: Meester/ick sal u volgen/waer ghy henen gaet.
20 Eñ Jesus seyde tot hem: De vossen hebben holen/
de vogelē des luchts nestē: Maer de sone des menschē
en heeft niet waer hy het hooft nederlegghe.
21 Eñ een ander wt zijne Discipulē seyde tot hem: Hee-
re/laet my eerst toe dat ic gae/eñ mijnē vader begrabe.
22 Eñ Jesus seyde tot hem: Volcht my na/ l eñ laet de l Ueb.78.21
23 doode hare doodē begrabē. m Eñ als hy int schipkē m mar. 4/
getreden was/ zijn hem zijne Discipulen naghevolcht. 15. luce 8.22
24 Eñ siet/daer wert ēē groote beroerte inde zee/so dat
het schipken vanden baren bedect wert: ende hy sliep.
25 Eñ de Discipulen ginghen tot hem/ eñ wecten hem
op/segghende: Heere behoet ons: wy vergaen.
26 Eñ hy seyde tot hē: Wat zijt ghy bevreest/ghy cleyn
geloovige? n doe stont hy op/eñ bestrafte de windē/ eñ n Job.89.2 psa.107.25
27 de zee/eñ daer wert groote stilte. Ende de menschen Ofte/gerustichеyt.
verwonderden hen/segghende: Welck een is dese: dat
hem oock de winden ende de zee ghehoorsaem zijn?
28 oEnde als hy was gecomen aen dander zijde/inder
Gergesenē lāt/so ontmoetedē hē twee besetenē/ comeñ o Mar.5.1 Luc.8/26
wt de graven eñ waren seer wreet/ so dat niemāt door
29 dien selvē wech en conde gaē. Eñ siet/sy riepē seggē-
de: Jesu ghy sone Gods/wat hebt ghy met ōs te doē?
Zijdy hier ghecomen om ons te quellen/eer het tijt is?
30 Ende verre van daer was een cudde veler swijnen
31 weydende. Eñ de Duyvels baden hem/segghende:
Jndien ghy ons wtworpet/so laet ons henen gaen in-
32 de cudde der swijnen. Eñ hy seyde/Gaet henen. Eñ
wtvarende/gingen sy henen inde cudde der swijnē/ eñ
siet/ de gantsche cudde der swijnen stortede met eenen
storm van boven af inde zee/ende storven int water.
33 Eñ de Herders vloden: eñ doe sy inde stadt gecomen
warē/vootschapten sy alle dese dingē/ eñ het gene dat
34 den besetenē geschiet was. Eñ siet de gantsche stadt
ginc wt/Jesu te gemoete: eñ als sy hem gesien haddē/ p Acti 6.20
p baden sy hem/dat hy wech ginghe wt hare palen.

Dat ix. Capittel.

Jesus den gichtigen genesen/9. eñ Mattheum geroepen heb-
bende/10. gaet met hem te gaste/11. waer van de Pharizeen
murmureren/14. eñ na dat hy de Discipulen Joannis ghe

naech gedaen heeft/aengaende het vaſten/20. gheneeſt hy een
vrouwe vanden bloetganc/23. verweckt een dochter/27. maeckt
twee blinde ſiende/32. verloſt den ſtommen beſeten/36. ende
beveelt te bidden voor de voorderinge des Euangeliums.

1 ENde int ſchipken getredē zijnde/voer hy over/ eñ
quam in zijn ſtadt. a Eñ ſiet/ſy brachten tot hem
a Mar.2/3 Luc.5/18 Joa.5/5 Act.9.33
eenen gichtigen (menſche) op een bedde liggende:
2 Eñ Jeſus haer geloove ſiēde/ſeyde hy tot de gichti-
gē: Sone/hebt goedē moet/uwe ſonden zijn u vergevē.
3 Ende ſiet/ſommige wt den Schriftgeleerden ſeydē
4 in haerſelvē: b deſe laſtert. Jeſus bekenneñ hare ge-
b Job.4.4 Pſal.32.5/ Eſa.48.25
dachten/ſeyde: Waerō denct ghy quaet in uwe hertē?
5 Want welck is lichter te ſeggen: Uwe ſonden zijn u
vergeven: Of te ſeggen: Staet op/ende wandelt?
6 Ende op dat ghy weteт dat de Sone des menſchen
Jeſus heeft macht de ſonden te vergeben.
macht heeft op der aerdē de ſondē te vergevē (doe ſey-
de hy tot den gichtigē) Staet op/ende neemt u bedde
7 op/eñ gaet henen in u huys. Eñ hy ſtont op/eñ ginc
8 na zijn huys. De ſcharē dat ſiēde verwonderdē hen/
eñ loefdē God/die ſulcke macht den menſchē gegeven
9 hadde. c Eñ Jeſus van daer voor by gaende/ ſach
c Mat.2.4 Luc.5.27
eenē menſche in het Tolhuys ſittē/genaēt Mattheus:
eñ [Jeſus] ſeyde tot hem: Volcht my na. Eñ hy ſtont
op ende volchde hem na.
10 Eñ het geſchiede/doe Jeſus int huys [Matthei] ter
tafel ſat/ſiet veel Tollenaers eñ ſōdaers die daer qua-
men/ ſaten mede aen met Jeſu ende zijne Diſcipulen.
11 Eñ de Phariſeen [dat] ſiende/ſeyden tot zijne Diſci-
pulen: Waerom eet uwe Meeſter met de Tollenarē eñ
12 ſondarē? Maer doe Jeſus dat hoorde ſeyde hy [tot
hen: die geſont zijn behoeven geenē Medecijnmeeſter:
13 Maer die cranc zijn. Gaet dan henē eñ leert wat dat
d Mat.14.7 Ozee 6/6/ Mach.9/8.
is/d Jc wil barmhertichept/eñ niet offerhādē: want ic
ben niet gecomē om te roepen de rechtveerdige/ mae
e Mar.2/17 Luce 5.51
de ſōdaers tot bekeeringe. f Doe quamē de Diſcipu-
f Mar.2/18
14 len Joannes tot hem/ſeggende. Waerom vaſtē wy/eñ
de Pharl:een dickmael eñ uwe Diſcipulē vaſten niet:
g 2.Cor.11.2
15 Jeſus ſeyde hē: g connen ooc de bruylofts kinderen
treurich zijn/ ſo lange de Bruydegom by hen is? mae
de dagē ſullen comen/ dat de Bruydegom van hen ſa
ghewеert worden/ende dan ſullen ſy vaſten.

16 Oock niemant set eenē lap rou ongevolt lakens op eē
out cleet/want de lap scheurt vāde cleede/eñ de scheure
17wort erger. h Men doet ooc den nieuwen wijn in geē
oude ledersacken/anders so versten de ledersacken/ eñ
de wijn wert wtgestort/ende de ledersackē verderven:
maer men doet den nieuwē wijn in nieuwe ledersackē/
ende sy beyde worden te samen behouden.
18 i Eñ doe hy dese dingen met hen sprac:siet/een Over-
ste quam eñ viel voor hem neder/seggende:mijn doch-
ter is nu gestorvē/ maer coemt ende legt uwe hant op
19haer/ende sy sal leven. Ende Jesus opstaende/volch-
de hem na/ende zijne Discipulen.
20 k Eñ siet/een vrouwe die twaelf jaer den bloetganc
gehat hadde trat van achter tot hem/ende roerde den
21soom zijns cleets aen. Want sy seyde in haerselvē:in-
dien ic alleenlic zijn cleet aenroere / ic sal gesont wordē
22 Eñ Jesus hem omkeerende ende haer si nde/seyde:
dochter/hebt goeden moet/u ghe loove heeft u behou-
den. Ende de vrouwe wert ghesont/ te dier selver ure.
23 m Ende als Jesus in des Oversten huys gecomen
was/eñ de pijpers eñ woelende scharen gesien hadde/
24seyde hy tot hen. Wijct vā hier/want dat dochterkē
en is niet doot/maer het n slaept. Eñ sy belachtedē hē.
25 Als nu tvolck wtghedreven was / ginck hy in/ende
greep haer hant/ende het dochterken stont op.
26 Ende dit gheruchte ginck in dat gheheele lant.
27 Ende doe Jesus van daer voorby ginck / volchden
hem twee blinde/roepende ende seggende:O ghy sone
Davids ontfermt u onser.
28 Eñ doe hy in huys gecomen was/gingen de blinde
tot hem:ende Jesus seyde hen: Gheloost ghy dat ick
machtich ben dat te doē? Sy seyden tot hē:Ja Heere.
29 Doe raecte hy haer oogē/seggeñ:U geschiede na uwē
30geloove. Eñ hare oogen zijn geopent:o eñ Jesus ver-
boot hen/seggēde : Siet toe dat het niemant en wete.
31 Maer sy wtgegaē zijnde/p maectē hem luytbaer in
32dat geheele lāt. q Eñ doe sy wech gingē/siet/so bracht
men tot hem een mensche die stom ende beseten was.
33 Eñ doe de duyvel wtgedreven was/ sprac de stom-
me:ende de scharen verwonderdē hen/seggende : noyt
en is sulckx ghesien in Israel.

Acto.2.12/
Mat.5.22 Of/aenbar gem.
De vrou- we wort vanden bloetganc genesen.
k mat.5.25 l Lev. 15.5 Mat.5/38 Lev.8/51.
Joa..12/13
mat.12/16 Lu. 5.14
p mat.7/36 q mt.22,22

c mt.12.14 lu.11/15. ſ Mat.6.6 luc.12/22.

34 Maer de Pharizeen ſeyden: x Hy drijft de Duyvelen
33 wt/ door den overſten der Duyvelen. Eñ Jeſus ginc
om in alle ſteden eñ vlecken/ leerende in hare vergade=
ringen/ eñ predickende het Euangelium des Coninc=
rijcx/ eñ geneſende alle ſieckẽ eñ qualẽ onder dẽ volcke.

x mat.6/34 v Jer.23/1 Ezec.34/2

36 t Eñ ſiende de ſcharen/ wert hy met barmhertichept
beroert over hen / om dat ſy vermoeyt ende verſtroyt
wâren/ v gelijck ſchapen die geenen herder en hebben.

c Luc.10.2/ p 2.the.3/1

37 Doe ſeyde hy tot zijn Diſcipulen: x De Oogſt is
38 groot/ maer de arbeyders zijn weynich: p Daeromme
bidt den Heere des Oogſts/ dat hy arbeyders in zijnen
Oogſt wtſeynde.

Dat x. Cappittel.

1. De twaelf Apoſtelen werden geſonden over het Jootſche lant/ 10. den welcken Jeſus vele verdruckinghen voorſeydt om des Euangeliums wille/ 28. hen niet te min goeden moet gevende/ om in de bekende waerheyt te volherden.

a mat.13.13 15. ende 6.7 luc.6/13. Dat is/ geſonden.

1 ENde zijn twaelf Diſcipulen tot hem geroepẽ heb=
bẽde/ gaf hẽ macht over de onreyne geeſtẽ/ dat ſy
die wtdrijven ſouden/ eñ allerley qualen geneſen.
2 Eñ de namẽ der twaelf Apoſtelen zijn deſe/ de eerſte
is Simon/ genaemt Petrus/ eñ Andreas zijn broeder:
Jacobus Zebedei [ſoon] ende Joannes zijn broeder.
3 Philippus ende Bartholomeus: Thomas eñ Mat=
theus/ die [gheweeſt hadde een] Tollenaer/ Jacobus
Alphei [ſoon] ende Lebbeus toegenaemt Thaddeus.

gri. inden wech der Heydenen.

4 Simon de Cananiter eñ Judas Jſcarioth/ die hem
5 oock verriet. Deſe twaelve ſant Jeſus wt/ eñ geboot
hen/ ſegghende: en gaet niet nae de Heydenen/ noch en
gaet niet inde ſteden der Samaritanen.

b Act.3/26 c Luc.9/2/

6 b Maer gaet liever tot de verlozen ſchapẽ des huys
7 Jſraels. c Eñ gaende/ prediet ſeggende: Het Coninc=
rijck der Hemelen is na by ghecomen.

d Act.8/18 Of/ crachte. e Mat.6.8

8 Geneeſt de crancke/ reynicht de melaetſche/ verweckt
de doode/ drijft de Duyvelen wt. d Ghy hebt het voor
9 niet ontfanghen gevet ooc voor niet. Eñ beſit enoch
gout noch ſilver noch metael in uwe buydels:
10 Noch ooc geen male tot den wech/ noch twee rockẽ/
noch ſchoenen/ noch ſtock: f want de arbeyder is zijn

f Luc.10/8 g mar.6 10 luce 9.4

11 voetſel weerdich. g Eñ tot wat ſtadt oft vlecke dat
ghy ingaet/ onderſoeckt wie daer in weerdich is: ende
blijft daer/ tot dat ghy van daer gaet.
12 Ende als ghy in eenich huys gaet so groet dat ſelve.

Ende

13 Eñ indien het huys weerdich is/ſo come uwē v.ede
daer over:maer indiē het niet weerdich en is / ſo keere h mat.6.11
14 uwē vrede weder tot u. h Eñ ſo wie u niet ōtfangē en
ſal/noch uwe woordē niet hoorē en ſal:i Wtgaende wt i Act.13/51
diē huyſe oft ſtadt/ſchuddet het ſtof van uwen voetē. ende 18.6/
15 k Voorwaer ick ſegghe u:Het ſal den lande van So= k mat.6.12
doma ende Gomorrha verdraghelicker weſen inden Luc.10/12
dach des Oordeels/van dier ſtadt.
16 l Siet/ic ſende u als Schapen middē onder de wol= l Luc.10.5
ven:daerom weeſt voorſichtich gelijck de ſlanghen/eñ
17 onnoſel als de duyven. Ende wacht u voor de men=
ſchen:m Want ſy ſullen u overleveren inde Raethuy= m Mat.15.
ſen/ende in hare vergaderingen ſullen ſy u gheeſſelen.
18 Eñ ghy ſult oock voor Vorſten eñ Coningen geleyt
worden/om mijnent wille haer eñ dē Heydenen tot eē
19 getuygeniſſe. n Maer als ſy u overleveren ſullen/ en n Joa.15.20
ſorcht dan niet/hoe/of wat ghy ſpreken ſult: want het
ſal u in die ure gegeven worden/wat ghy ſpreken ſult.
20 Want ghy en zijt niet die daer ſpreect/maer deGeeſt
ws Vader die door u ſpreeckt/
21 o D'een broeder ſal den anderen overleveren totter o Apo.2/10.
doot / ende de vader het kint:ende de kinderen ſullen
opſtaen teghen de Ouders:ende ſullenſe dooden.
22 Eñ ghy ſult gehaet worden van alle menſchen om
mijnen name: p Maer die volſtandich ſal blijven tot p mt.24.13
den eynde/die ſal ſalich worden. mar.13.13/
q mat.2/13
23 q Als ſy u in eē ſtat verbolgē/ſo vliet in eē ander:wāt Act:8/1.
voorwaer ſegge is u/gy en ſult de ſtedē Jſraels nz door gri.geeynt.
gegaē hebbē/of de Sone des menſchē ſal gecomē zijn.
24 r De Diſcipel en is bovē dē Meeſter niet/noch de Die r Lu.6/40.
25 naer boven zijnē Heere. Het is den Diſcipel genoech/
dat hy is gelijc zijn Meeſter:eñ dē diēſtknecht/dat hy
is gelijc zijn Heere.Hebben ſy den Huysheere ſ Beelze= ſ Joa.13.10
bub gheheeten/ hoe veel te meer zijne Huysgenooten? mat.9.34/
26 t Hierō ſo vreeſt hē niet:v wāt daer en is nz ſo bedect/ Luc.12/15.
dat niet eenmael ontdect en ſal wordē noch daer en is t mat.4.12.
niet ſo verborgē/dat niet eēmael gewetē en ſal wordē. Luc.3.17
27 Wat ic u ſegge inde duyſterniſſe/ſegt da int licht:eñ
dat ghy hoort inde oore/dat predickt op de huyſen.
28 x En vreeſt [u] niet voor de gene die het lichaē doodē/ x Luc.10.4.
eñ de ziele niet en connē doodē: Maer vreeſt diē meer/ Jer.2.8/

die machtich is/beyde ziele eñ lijf te õderuẽ inde helle.
29 Woꝛden niet twee Muſkens om een penninckẽ
vercocht ? Nochtans en valt niet een van deſen op de
aerde/ſonder uwen Vader.
1 Sa 14.45 30 b Ende u zijn oock alle de hayꝛen des hoofts getelt.
31 Daerõ en vreeſt niet/gy zijt meerder dã veel muſkẽs.
Mat.8.38 32 x So wie my dan belijdẽ ſal vooꝛ dẽ menſchẽ/diẽ ſal
luc.9/26/ ic ooc belijden vooꝛ mijnen Vader die inde hemelẽ is.
1.Joa.2/2. 33 Maer ſo wie my verloochenen ſal vooꝛ de menſchẽ/
dien ſal ick oock verloochenen vooꝛ mijnen Vader die
luc.12/52. 34 inde hemelen is. a Denckt niet dat ick gecomen ben
om vꝛede te ſenden op de aerde: Jck ben niet gecomen
om vꝛede/maer om het ſweert te ſenden.
Mic.7.6/ 35 b Want ic ben gecomen om den menſche twiſtich te
maken tegen zijnen vader/ende de dochter tegen haer
moeder/eñ des ſoons wijf tegen haers mans moeder.
mat.26.24 36 c Eñ de vyanden des menſchen/ ſullen zijne huyſge=
Mat.8.34 37 nootẽ zijn. d Wie zijnẽ vader of zijn moed̃ liever heeſt
f mt.16.25 dan my/die en is mijns niet weerdich: Ende wie zijnẽ
Mar 8/35 ſone oft zijn dochter liever heeſt dã my/die en is mijns
g lu.10/16 niet weerdich.
38 e Eñ wie zijn cruyce niet op en neẽt/eñ my na volcht/
2 Re.17.10 39 die en is mijns niet weerdich. f Wie zijn levẽ ſal behou
2.Ko.g.4/8 den hebbẽ die ſal het verlieſen: eñ wie zijn levẽ ſal ver=
loꝛen hebben om mijnent wille / die ſal het behouden.
mat.23/40 40 g Wie u ontfangt/ die ontfangt my: eñ wie my ont=
Heb.6/10 fangt/ die ontfangt hem die my gheſonden heeft.
41 h Wie eenen Pꝛopheet ontfangt inden naẽ eens Pꝛo=
pheten/die ſal eens Pꝛopheten loon ontfangen: eñ wie
eenen rechtveerdigen ontfangt indẽ naem eens recht=
veerdigen/ die ſal eens rechtveerdigen loon ontfangẽ.
42 i Eñ wie een van deſen cleynen te dꝛincken geeft een
beker cout waters alleenlic indẽ name eens Diſcipels/
vooꝛwaer ſegge ic u/ hy en ſal zijnẽ loon niet verlieſen.

Dat xj. Capittel.

2. Joannes gevangen zijnde/ſent zijne Diſcipulẽ tot Jeſum/ 7 dwelcke
Joannẽ gepꝛeẽ hebbẽde/16 dꝛeycht eñ õdoẽt de ſtechters zijns wooꝛts/
5 daer nae Godt danckende/27. verclaert wat macht hy van hem heeft.

1 ENde het is geſchiet/doe Jeſus geeyndicht hadde zij
nen twaelf Diſcipulen gebodẽ te geven/ ginc hy vã
daer vooꝛt/ om te leeren eñ te pꝛediken in hare ſteden.
a lut.7/18. 2 a Eñ Joannes inde gevanckeniſſe gehooꝛt hebbẽde

de wercken Christi/ sant twee van zijne Discipulen
3 Eñ seyde tot hē: Zijdy de gene die comē soude/ of ver
4 wachtē wy eenē anderē? Jesus antwoorde/ eñ seyde
hē: Gaet eñ vercōdicht Joanni wat ghy hoort eñ siet.
5 b De blinde siē/ de creupelē wandelen/ de melaetschē
zijn ghereynicht/ eñ de doove hooren/ de doode zijn op= b Esa 29.18
gheweckt/ ende de arme ontfanghen dat Euangelium.
6 Ende salich is/ hy die aen my niet geergert en wort.
7 d Eñ doese wech gingē begost Jesus tot de scharē te
seggen van Joanne: wat zijt ghy wtgegaen inde woe= Of / geluckich.
stijne te sien/ een riet dat vanden winde geroert wort? c Luc.7.24.
8 Maer wat zijt ghy wtgegaen te sien? eenen mensche
met sachte cleederen becleet? Siet die sachte cleederen
draghen/ zijn inder Coninghen huysen.
9 Maer wat zijt ghy wtghegaen te sien? eenen Pro=
pheeet/ Ja ick segge u/ ooc meerder dan een Propheet.
10 Wāt dese isset/ vā welckē geschrevē is: b Siet/ ic seyn= d Mal.3.1. Marc. 1.2
de mijnen Engel voor u aengesichte/ die uwē wech be= Luce.7.27.
11 reydē sal voor u. Voorwaer segge ic u/ ōder de gene die
vā vrouwen geborē zijn/ is niemāt opgestaen die groo=
ter sy dan Joannes de Dooper: nochtans die de min=
ste is int Coninckrijcke der Hemelen/ is meerder dan hy.
12 e Eñ vande dagen Joannis des Doopers aen/ tot nu e Luc.16.16
toe/ lijt het Coninckrijcke der Hemelē gewelt/ eñ die ge=
13 welt doen/ die nemen het in. Want alle de Propheten
eñ de Wet / hebben tot op Joannem ghepropheteert.
14 i Eñ so ghyt wilt aēnemē/ hy is Elias die comē soude. f Mal. 4.5
15 Wie ooren heeft om te hooren/ die hoore. Luce. 1. 13.
16 Maer wien sal ic dit geslachte gelijckē? Het is gelijc
de kinderen die op de marckten sitten/ eñ tot haren ge=
17 sellen roepen: Seggende: Wy hebben u metter fluyte
gespeelt/ ende ghy en hebt niet gedanst: wy hebben u
claechlieden gesongen/ eñ ghy en hebt niet gheweent.
18 g Want Joannes is gecomen niet etende noch drinc= g Mat.3.24
kende/ ende sy seggen/ hy heeft den Duyvel. Mac. 1.6.
19 De Sone des menschē is gecomē etende eñ drinckē=
de/ eñ sy seggen/ siet daer een mensche die een vraet eñ
wijnsuyper is/ eñ een vrient der Tollenaren eñ sonda=
ren. Nochtās is de wijsheyt gerechtveerdicht geweest
20 van hare kinderen. h Doe heeft hy dē stedē daer zijn h Luc.10.13
crachten veel gheschiedt waren/ begonnen [aldus] te

verwyten/om dat sy haer niet bekeert en hadden:
21 Wee u Chorasin/wee u Bethsaida: wāt, haddē [in de
stedē] Tyro eñ Sydon de crachten gedaē geweest/die
in u gedaē zijn/sy haddē voortyden in sacken eñ asschē
[sittende/] haer bekeert.
22 Doch segge ic u: het sal Tyro eñ Sydon verdrage-
licker wesen inden dach des oordeels dan u.
23 Eñ ghy Capernaū/die ghy tot den Hemel verheven
hebt geweest/ gy sult totter hellen vernedert worden:
Wāt hadden onder die Sodomiten de crachten gedaē
geweest die in u ghedaen zijn/sy waren tot desen dach
toe ghebleven.
24 Doch segge ic u/het sal den lande vā Sodoma ver-
dragelicker zijn inden dach des Oordeels/dan u.
25 k Te dier selver tijt antwoorde Jesus/ende seyde: Ic
dancke u Vader/Heere des Hemels eñ der aerden, dat
ghy dese dingen voor de Wijse ende verstandige ver-
borgen hebt/eñ hebt de selve den cleynen geopēbaert.
26 Ja Vader want het heeft u alsoo behaecht.
27 m Alle dinc is my overgegeven van mijnen Vader: n
ende niemant en kent den Sone dan de Vader: Noch
de Vader en kent niemant/dan de Sone / ende dien
28 het de Sone sal willen openbaren. Coemt tot my al-
le die vermoeyt eñ beladen zijt/ eñ ic sal u verquicken.
29 Neemt mijn joc op u/ende leert vā my/dat ic sacht-
moedich ben/ende ootmoedich vā herten: o ende ghy
sult ruste vinden voor uwe zielen.
30 p Want mijn jock is lieflick/ende mijn last is licht.

Dat xij. Capittel.

1. Christus na diē hy zijne Discipulen ontschuldicht heeft/10. geneest eenē
mensche die eē verdorde hant heeft. 22. Drijft oock den duyvel wt/25. eñ
straffende de ongheloovicheyt der boosen/38. die een teecken begeerdē
voorseyt hen haer eynde.

1 TE dier tijt ginc Jesus op den Sabbath door het
gesaeyde/eñ zijn Discipulen waren hongerich/eñ
begonden ayren te plucken/ende te eten.
2 De Phariseē dat siende/seydē tot hem: Siet daer/uwe
Discipulē doē dat niet geoorloft en is op dē Sabbath.
3 Maer hy seyde tot hē: hebt ghy niet gelesē c wat Da
vid dede doe hem hongerde/ende die met hem warē?
4 Hoe hy in dat huys Gods ginc eñ de Toonbroodē
att/die hē niet geoorloft en waren te etē/ noch den ge-

nen

De Joden als sy grootleet toonen willen/cleeden henselven met sacken/eñ bestroyē henselven met asschen.
i Ma. 13
k Luc 10. 21
of/love.
l Job 5. 12
Luc. 10. 12
m Mat. 22
Joa. 2. 15
n Joa 6. 46
ende 7. 29
o Jer 6. 16
p 1. Joa 5. 3
of/niet hart.
a Mat. ?.
25.
Luce. 6. 1.
b Exo. 20
10.
c 1 Sa 21. 6
Dat waren broodē die ghehey-

nen die met hem waren/ dan d alleenlic den Priesteren?
5 eOft en hebt ghy niet gelesẽ inde Wet/ dat de Prie-
sters den Sabbath onthepligen inden Tempel op de
Sabbathen: ende nochtans ontschuldich zijn?
6 Eñ ic segge u/ dat hier een is: meerder dã den Tẽpel.
7 Eñ waert dat ghy wist wat dz sy/ gic wil barmher-
ticheyt/ eñ niet offerhãde: Ghy en sout de ontschuldige
niet verdoemt hebben.
8 hWant des menschen Sone is Heere ooc over den
9 Sabbath. iEnde als hy van daer ginc/ quam hy in
haer vergaderinghe.
10 Eñ siet/ daer was eẽ mẽsche die eẽ dorre hãt hadde eñ
sy vraechdẽ hẽ/ seggeñ: kist ooc geoorloft op dẽ Sab-
bath te genesen? (op dat sy hẽ mochten beschuldigẽ.)
11 Doe seyde hy tot hen: wie sal daer zijn een mensche
onder u/ die een schaep hebben sal/ ende soo dat op den
Sabbath in eenen put viele/ en soude hy dat niet aen-
grijpen/ ende opheffen.
12 mEñ hoe veel is nu eẽ mẽsche weerdiger dã eẽ schaep?
So ist dan geoorloft op den Sabbath goet te doen.
13 Doe seyde hy tot diẽ mẽsche: Streckt u hãt wt. Eñ hy
streckte se wt: eñ sy wert weder gesont gelijc de ander.
14 nDoe gingen de Phariseen wt/ eñ hielden raet tegẽ
hem/ hoe sy hem ter doot brengen mochten.
15 Maer Jesus dat wetende/ o ontweeck van daer: eñ
hem volchden vele scharen na/ ende hy heelde se alle.
16 pEñ verboot hẽ scherpelic/ dat sy hem niet opẽbaer
17 maken en souden. Om dat vervult soude wordẽ/ dat
daer gesprokẽ was door Esaiã den Propheet seggẽde.
18 qSiet mijn knecht welcke ic vercoren hebbe/ mijn be-
minde/ inden welckẽ mijn siele haer welbehagẽ geno-
men heeft. Jc sal mijnen Geest op hem settẽ/ eñ hy sal
den Heydenen dat oordeel vercondigen.
19 Hy en sal niet kijvẽ noch roepen/ noch daer en sal nie-
mant zijn stemme op der straten hooren.
20 Het gecroocte riet en sal hy nz brekẽ/ eñ het roockẽ-
de vlas en sal hy niet wtlesschẽ/ tot dat hy het oordeel
wtbrenge tot overwinninghe.
21 Ende de Heydenen sullen in zijnen Name hopen.
22 rDoe wert tot hem gebracht een besetẽ mẽsche/ die
blint ende stom was/ ende hy maecte hẽ gesont/ so da.

licht waren om de gantsche weke voor den Heere te legghen op de gouden Tafel.

Jer 29. 34
Mu 28. 9
Ipa 6. 18
Eze. 6. 6
mat. 2. 28
Luc. 6. 5.
Mat. 3. 1
Luc. 1
Pro. 23. 4
n Gel. 2
mat. 3. 6
Joa. 5. 18
n. 10. 39
mat 10. 1
mat 9. 30
Luc. 5. 14
Jesa. 42. 1
mat. 3. 1

Waer de superstitie ghewert/ ende den rechten Godsdienst geplant wort daer regneert eñ oordeel Godt.

r Luc 18. 14

de blinde ende ſtomme ſprack/ende ſach.
23 Eñ alle de ſcharẽ werdẽ verſchrict/eñ ſeyden:is deſe
ſmat 6.34. Luce.12.19
24niet de ſone Davids? Maer de Phariseẽ dat gehoort
hebbende/ſeyden:ſ Deſe en drijft de duyvelen niet wt
dan door Beelzebub den oberſten der duyvelen.
25 Eñ Jeſus bekennende hare gedachten/ſeyde tot hẽ
een yegelick Coninckrijck dat tegen hem ſelven gedeylt
is/wort verwoeſt : eñ eẽ yegelicke ſtadt oft huys tegẽ
hem ſelven gedeylt/en ſal niet [langhe] ſtaen.
26 Indiẽ nu de Satan den Satanam wt drijft/ſo is hy
tegen hemſelven gedeylt/hoe ſal dan zijn rijcke beſtaẽ?
27 Eñ indien ick de Duyvelen door Beelzebub wt drij-
ve/door wiẽ drijvenſe dan uwe ſonẽ wt? Daerom ſul-
28len ſy uwe Richters weſen. Maer indiẽ ic de duyve-
Alle huyſ-raet eñ wa-penẽ eñ in-ſtrumenten worden op Hebreeſch vaten ghe-taemt.
lẽ door dẽ Geeſt Gods wt drijve/ſo is dat Coninckrijc-
29ke Gods tot u gecomen. Oft hoe cã yemant tot eens
machtigẽ huys ingaen/eñ zijn vatẽ wech roovẽ/ten ſy
dat hy eerſt dẽ machtigen gebonden hebbe/eñ alſdan
30ſal hy zijn huys beroovẽ. Wie met my niet en is/die is
mat.5.28.
tegẽ my:eñ wie met my niet en vergadert/die verſtroyt
31 t Hierom ſegge ic u/alle ſonde ende laſteringe ſal den
menſchen vergeven worden: maer de laſteringe tegen
den Gheeſt ſal den menſchen niet verghevẽ worden
32 Eñ ſo wie ſpreken ſal tegen den Sone des menſchẽ
e Nu15.10
het ſal hem vergeven worden: x maer ſo wie ſprekẽ ſal
tegen den heyligen Geeſt het en ſal hem niet vergeven
worden/noch in deſe werelt/noch inde toecomende.
33 Maect dẽ boom goet/eñ zijn vrucht goet:of maect dẽ
boõ quaet/eñ zijn vrucht quaet/wãt wt de vrucht wort
34dẽ boom bekent. Ghy aderẽ gebroetſel/hoe ſout ghy
p Luce 5.45 Pſal40.23
connen goet ſpreken/dewijle ghy quaet zijt? y Wãt wt
de overvloedichept des herten ſpreeckt de mont.
35 Een goet menſche brengt goet voort/wt den goeden
ſchadt zijns herten:eñ een boos menſche/brengt boos-
heyt voort/wt den booſen ſchadt.
z Ecl 12.14 a Eph.5.4
36 Maer ic ſegge u / dat de menſchen inden dage des
oordeels rekenſchap gevẽ ſullen/van eenen yegelickẽ
onnutten woorde dat ſy gheſproken ſullen hebben.
d Luce 19.22. 2 Sa.1.16. c mat.16.1. Mar.8.11
37 b Want wt uwen woorden ſuldy gherechtveerdicht
worden / eñ wt uwen woorde ſuldy verdoemt worde
38 c Doe antwoorden ſommige wt de Schriftgeleerd

ende

eñ Phariſeen/ ſeggende: Meeſter/ wy willen van u een
39 teecken ſien. Den welcken hy antwoorde/ eñ ſeyde:
dit booſe ende overſpelige ghellachte begeert een teec-
ken: ende hen ſal geen teecken ghegheven worden/ an-
ders dan dat teecken Jone des Propheten.
40 d Wāt gelijc Jonas was inden buyck des walviſch/ d Jone.2.2
drie dagē eñ drie nachtē/ alſo ſal de Sone des menſchē
weſen in het herte der aerdē/ drie dagē eñ drie nachtē.
41 De mannen van Ninive ſullen opſtaen int oordeel
met deſen gheſlachte/ eñ ſullent verdoemen: e want ſy e Jone. 3.5
hebben hen bekeert door de predikinge Jone. Eñ ſiet/
hier een te deſer plaetſe die meer is dan Jonas.
42 De Coninginne vanden Zuyden ſal opſtaen in het
oordeel met dit geſlachte/ eñ ſalt verdoemen. f Wāt ſy f 3.Reg 10.4
quam vande eynden der aerden/ om Salomons wijſ-
heyt te hoorē: eñ ſiet/ hier een te deſer plaetſe die meer
is dan Salomon.
43 g Wāneer de ōreyne geeſt wt dē mēſche wtgevarē is/ g Luc 11.24
ſo doorwādelt hy door dorre plaetſen ſoeckende ruſte/
44 eñ en vintſe niet. Dan ſeyt hy: ic ſal wederkeeren tot
mijn huys daer ic wtgegaē ben. Eñ als hy daer geco-
mē is vint hijt ledich/ met beſſemen gekeert eñ ḡciert:
45 Dan gaet hy/ eñ neemt met hē ſeven ander geeſten/
die booſer zijn dā hy ſelve/ h eñ comē daer in/ eñ bewo-
nent daer: eñ het laetſte dies menſchen wort erger dā h Hebr.6.5.
het eerſte. Alſo ſalt oock deſen booſen geſlachte weſen. 2.Pet.2.10. Jude 10.26
46 Doe hy noch tot de ſcharen ſprack/ ſiet/ zijn moeder
eñ zijne broeders waren daer buyten/ begeerende hem
te ſpreken.
47 Eñ een ſeyde tot hem: Siet daer/ u moeder eñ uwe
broeders zijn daer buyten begeerende u te ſpreken.
48 Hy antwoorde ende ſeyde tot den genē diet hē geſeyt
hadde: wie is mijn moeder/ eñ wie zijn mijn broeders?
49 Ende ſtreckende zijn hant over zijne Diſcipulen/ ſey-
de: Siet mijn moeder/ ende mijne broeders.
50 i Want ſo wie den wille mijns Vaders doet dit inde i Joã 15.14
Hemelen is/ dat is mijn broeder/ eñ ſuſter eñ moeder. Galat.5.1 Coloſ.3.16

Dat xiij. Capittel.

1. Jeſus by der Zee/ 3. door de gelijckeniſſe vandē Saeyer/ 24. vandē zade 31. eñ moſtaert coren/ 33. vanden Heefdeech 44. vanden verborgē ſchat/ 45. van den Coopman/ 47 eñ door̄t Net geworpen inde zee/ leert hoedanich het rijcke der Hemelen ſy.

1 TE dien dage/ Jesus wt den huyse gegaen zijnde/
sat by der Zee. Ende tot hem vergaderden vele
a Mar.4 scharen/ so dat hy in een schipken ginck sitten/ eñ
16. 2
Luce. 8.4 3alle de scharen stonden op den Oever. Eñ hy sprac
tot hen vele dingen door gelijckenisse/ seggende: Siet/
4een Saeyer/ ginc wt om te zaeyen: Eñ als hy zaey-
de/ is een deel des zaets by den weghe gevallen/ eñ de
vogelen des Hemels zijn gecomẽ eñ hebbent gegeten.
5 Eñ het ander is gevallen in steenachtige aerde/ daer
het niet veel aerde en hadde/ eñ het ginck terstont op
om dat het gheen diepte der aerden en hadde:
6 Eñ de Sonne opgegaen zijnde/ so ist verbrãt gewor-
den eñ daerom dat het geenen wortel en hadde/ ist ver-
7dorret. Eñ het ander is gevallen onder de doornen/
eñ de doornen zijn gewassen/ ende hebbent ve smacht.
8 Eñ het ander is ghevallen in goede aerde: eñ heeft
vrucht gegeven/ deen [graen] hondertfout/ dander tses-
tichfout/ ende dander dertichfout.
9 Wie ooren heeft om te hooren/ die hoore.
b Mat 4.10 10 b Eñ zijne Discipulen tot hem comende/ seyden hem:
Luce.8.4. waerom spreeckt ghy tot hen door ghelijckenissen?
c 2 cor 3.14 11 Hy antwoorde/ eñ seyde hen: c daerom dat u gegeven
d 2. sa2. 2 is de verborgentheden des Coninckrijcx der Hemelen
e Matt. 25 te verstaen: d maer desen is dat niet ghegeven.
29. 12 Want wie daer heeft/ dien sal gegeven worden/ eñ hy
Mat 4.24 sal overvloedich worden: maer wie niet en heeft/ van
hem sal genomen worden oock dat hy heeft.
13 Daerõ spreke ic tot haer door ghelijckenissen/ om dat
sy siende niet en sien/ eñ hoorende niet en hooren/ noch
Of/ hoorẽ- 14oor en verstaen. So wort dan de Prophetie Esaie in
de hoort/ hen vervult die daer seyt: met te f ooren sult gy hoorẽ/
ende ver- eñ niet verstaen: eñ met den oogen sult ghy sien eñ niet
staet niet 15bemercken. Wãt het herte deses volcx is vet gewor-
f Esa.6.9 den/ eñ sy hebben swaerlic gehoort met hare ooren/ eñ
Eze.12.2 hare oogen hebben sy toegesloten: op dat sy niet en siẽ
Luc.8.10 met de oogen eñ met den ooren hooren eñ met de her-
Rom. 11.8 ten verstaen eñ dat sy haer niet en bekeeren/ eñ dat ic-
g Luc10.23 16se gesont make. g Maer uwe oogen zijn salich want
Of geluc- sy sien/ ende uwe ooren/ want sy hooren.
kich. 17 Want voorwaer ick segge u/ dat h vele Propheten eñ
h 1 Pet1.10 Rechtveerdige hebbẽ begeert te siẽ dat ghy siet/ eñ heb-

vent niet gesien: en̄ te hooren dat ghy hoort/ en̄ hebbent
8 nz gehoort. l Hoort gy dā de gelijckenisse des zaeyers. mar.4.15 Luce.8.1
9 Als yemāt dat woort vanden Conincrijcke hoort/ en̄ Wtleg-
nz en verstaet/ dan cōt de boose/ en̄ neēt wech dat in zijn ginghe
herte gesaeyt is. Dit is de gene die bi dē wege besaeyt der ghe-
0 is. Maer die inde steenachtige aerde besaeyt is/ dat lijcke-
is de gene die dat woort hoort/ en̄ dz terstont met blij- nisse.
1 schap ontfangt. Ende hy en heeft geenen wortel in
hemselvē/ maer is ongestadich: en̄ als daer verdruckin-
ge coēt/ oft vervolginge om het woort/ so wort hy ter-
2 stont geergert. k Ende die onder de doornen besaeyt
is/ dat de gene die dat woort hoort/ maer de sorchvul-
dicheyt deser werelt/ en̄ verleydinghe des rijckdoms/ Sorch-
versmachten dat woort/ ende het wort onvruchtbaer. fuldichz.
3 En̄ die inde goede aerde besaeyt is/ dz is de gene die rijcdom
dz woort hoort en̄ v̄staet/ en̄ eyndelic vruchtbaer is/ en̄ kmatt.19
draecht deen hōdert/ dāder tsestich/ en̄ dander dertich. mar.20.
4 Eē āder gelijckenisse heeft hy haer voor gelevt/ seg- 23.
gende: Het Conincrijcke der Hemelen/ is gelijc een men- luc18.24
sche die goet zaet in zijnen acker gesaeyt hadde. 1.tim.6.9
5 En̄ als de menschen sliepen/ quam zijn vyāt/ en̄ zaey- Gelijcke
de oncruyt midden inde tarwe/ ende ginck wech. nisse van
6 En̄ als het cruyt opgewassē was/ en̄ vrucht droech/ den on-
doe sachmen oock dat oncruyt. cruyde.
7 Doe gingen de dienstknechtē des huysheerē/ en̄ sey- of dranck
den hē: Heere/ en hebdy niet goet zaet in uwē acker ge-
saeyt? Van waer heeft hy dan dat oncruyt.
8 En̄ hy seyde tot hen: De vyantsche mensche heeft dz
gedaen: En̄ de dienstknechten seyden tot hem: Wildy
dan dat wy gaen/ ende dat versamelen?
9 Hy seyde: Neē/ op dz ghy dat oncruyt vergaderēde/
niet oock te gelijcke de tarwe wt en pluckt.
0 Laetse beyde te samē opwassen tot dē oogst: en̄ inden
tijt des oogst sal ic tot de maeyers seggē: v̄gadert eerst
dat oncruyt/ ende v̄bindet in busselen om te verbrādē:
maer de tarwe vergadert in mijn schuere.
1 l Een ander gelijckenisse heeft hy hē voor gelevt/ seg-
gēde: het Conincrijcke der Hemelē is gelijc eē mosterzaet mat.4.30
dwelc eē mēsche heeft genomē en̄ in zijnē acker gesaeyt: luc.13.18
2 Het welcke het minste is onder alle de zaden: Maer
wāneer't opgewassen is/ dā isset het grootste onder de

moes-

MoesCruydē/eñ het woꝛt eē Boom/a ſo dat de Voge=
len des Hemels comen/ ende neſtelen in zijne Tacken.
33 Een ander gelijckeniſſe ſpꝛac hy tot hen ſeggende:p
pLuc.13.21
Het Coninckrijcke derHemelen is gelijc eenenDeeſſem
welcken een Vꝛouwe nam/ ende verberch hem in dꝛye
maten Meels/tot dat het al ghesuert was.
34 qAlle deſe dingen heeft Jeſus tot de ſcharen geſpꝛo=
qmar.4.33
ken ghelijckeniſſe:eñ ſonder gelijckeniſſe en heeft hy tot
hen niet ghesprokẽ.
35 Op dat vervult worde dat geſpꝛoken is dooꝛ dē Pꝛo=
rPſa.78.2
pheet/ſeggende:r Jc ſal mijnen mont open doen in ge=
Wtleg=
lijckeniſſen/ic ſal wtſpꝛeken dat verboꝛgen is geweeſt
ginge der
van den beginne der werelt.
ghelijcke=
36 Als nu Jeſus de ſcharen gelaten hadde/quam hy in
niſſe van
huys/ eñ zijn Diſcipulen quamen tot hem ſegghende:
den On=
verclaert ons de gelijckeniſſe vā den oncruyde des ac=
cruyde.
37 kers. Eñ hy antwoꝛdende/heeft tot hen geſeyt:Die
dat goede zaet zaeyt is de Sone des Menſchen.
38 DeAcker is de Werelt eñ het goede zaet/zijn de kin=
ſ/dꝛabick
deren des Conincrijcx / eñ het oncruyt zijn de kinderen
der booſen.
39 De vyant dieſe zaeyt/is de duyvel.ſDeOogſt/is de
ſJoel.1.13.
voleyndinge des werelts.De Maeyers zijn de Enge=
Apo.14.15
40 len. Gelijckerwijs dā het oncruyt vergadert/eñ met
vyer verbꝛant woꝛt:alſo ſalt ooc inde voleyndinge de=
ſer werelt gheſchieden.
41 De Sone des menſchen ſal zijne Engelen ſenden/ eñ
[ſy]ſullen wt zijnen Coninckrijcke vergaderen alle er=
gherniſſe/ ende de ghene die ongherechtichepdt doen.
42 Eñ ſullenſe inden vierigen Oven woꝛpen/ t daer ſal
tmat.8.12.
ende 22.13.
weeninge zijn/ende knerſſelinge der tanden.
luce.23.28
43 Dan ſullen de Rechtveerdighe blincken/ ghelijck de
uDan 12.3
Sap.3.7.
Sonne int Conincrijck hares Vaders.Wie ooꝛē heeft
1Coꝛ.15.42
om te hooꝛen/die hooꝛe.
44 Wederom dat Conincrijck derHemelen is gelijc eenē
Verboꝛ=
ſchatte indē Acker verboꝛgē/welckē eē mēſche vant/eñ
gen ſchat
xberchde/eñ vā blijſchappe die hy daerin hadde/xginc
Phil.3.7/
ende vercocht al wat hy hadde / eñ cocht dien Acker.
45 Wederom/het Conincrijc der Hemelen is gelijc eenē
Coopman/die ſchoone peerlen ſochte.
46 De welcke/als hi eē coſtelicke [Peerle] gevōdē hadde/

ginck

ginc ende vercochte al wat hy hadde/ende cochte dien.
7 Wederom/dat Coninckrijck der Hemelen is gelijck De gelijc
een Nette dat geworpen is inde Zee/eñ allerley man= kenisse
niere van Visschen versamelt. vanden
8 Het welcke als het vol was/de Visschers opgetogen Nette
hebbē aen den Oever:eñ sittende/hebbē sy wtgelesen/ wort wt=
dat goede in hare vatē/maer het quade wierpē sy wt. gelept.
9 Also salt inde voleyndinge der Werelt wesen:de En=
gelen sullen wtgaen/eñ de boose midden wt de Recht=
veerdighe wtscheyden.
0 Ende sullense inden vyerighen Oven worpen:y daer
sal wesen weeninghe ende knersselinghe der tanden. y Mat. 8.1
Ende Jesus seyde tot hen:Hebt ghy dit al verstaen? nde 13.42
Sy seyden tot hem:Ja Heere. ende.22.13
2 Eñ hy seyde tot hen:daerom een yegelijck Schrift=
geleerde z tot den Coninckrijcke der Hemelen geleert/is
gelijck eenen Huysheere/die wt zijne schatte nieu ende z Of/in het
out voortbrengt. a Ende het is gheschiet/ als Jesus Coninckrijc
dese ghelijckenissen voleynt hadde/tooch hy van daer. a Mar 6. 1
4 Eñ gecomen in zijn Vaderlant/ leerdese in hare ver= Luc. 4. 16/
gaderingen/so dat sy haer verschricten/eñ seyden:Van
waer[comt]desen dese wijsheyt/ende[dese]crachten?
5 b Is dese niet de Sone des Timmermans?en is Een Pro=
zijn moeder niet genaemt Maria?ende zijne broeders pheet
Jacobus ende/Joses/ende Simon ende Judas? wert ver=
6 Ende zijne susters en zijn sy niet alle by ons?Van acht in
waer[coemt]dan desen dit alles? zijn Vad=
7 Eñ sy waren aen hem gheergert. Maer Jesus seyde lant eñ in
tot hen: c Geen Propheet en is sonder eere dan in zijn zijn huys
Vaderlant:ende in zijn huys. b Joa 6.42
8 Ende hy en heeft daer niet veel crachten gedaen/om c Mar 6.4
haers ongheloofs wille. Joa 4.44

Dat xiiij. Capittel.

Na dat Joannes doot was / vermenichfaldicht Jesus de vijf brooden ende twee visschen/ 25. daerna wandelt hy opt water/27. ende bekendt zijnde van velen Gods Sone te zijn/35. gheeft velen crancken gesont= heydt.

TE dier tijt hoorde a Herodes de Viervorst het ge= Mar. 6.5
ruchte van Jesu. Herodes
Eñ seyde tot zijne knechtē/dese is Joannes de oordeel
Dooper:Hy is opgestaen vanden dooden/ eñ daerom van Jesu
wercken de crachten in hem.

3 bWãt Herodes hadde Joannem gebangẽ: eñ gebõ-
dẽ/ eñ inden Kercker geset/ om Herodias de huysvrou
we Philippi zijns broeders.
4 Wãt Joannes seyde tot hẽ: t het en is u niet geoor-
looft haer te hebben.
5 Ende hy begeerde hẽ te doodẽ/ maer hy vreesde het
volck: want sy hielden hem voor een Propheet.
6 qEñ doe Herodes geboorten dach gehouden wert
dãste Herodias dochter in het middẽ eñ het behaechde
7 Herodi. Waerõ hy met eede beloofde haer te geben
wat sy begeeren soude.
8 Eñ sy te vorẽ onderwesen van haer Moeder/ seyde:
geeft my hier een schotel/ het hooft Joãnis des Doo-
9 pers. Eñ de Coninc wert droevich nochtans om den
eedt/ eñ de gene die met hẽ ter Tafel saten/ geboot hijt
10 haer te gheven. Ende sant de [Scherprechter] ende
onthalsde Joannem inden Kercker.
11 Eñ zijn hooft wert gebracht in eẽ schotel/ eñ dẽ doch-
terken gegeben/ ende sy droecht tot haer Moeder.
12 Doe zijn zijne Discipulen toegegaen/ eñ hebben het lic-
haem wech genomen ende begraben: ende gingẽ ende
bootschaptent Jesu.
13 gDoe Jesus dit hoorde/ weec hy vã daer henẽ te sche-
pe/ tot een woeste plaetse alleene/ eñ als dat de scharen
hoorden/ volchden sy hem nã te voete/ wt de Steden.
14 hEñ Jesus wtgaeñ sach veel volcx/ eñ wert beweecht
met barmherticheyt over hen eñ heelde hare crancke.
15 Eñ doent nu late gewordẽ was/ quamen zijne Disci-
pulen tot hem/ eñ seydẽ: Dese plaetse is woest/ ende de
dach is nu voorgegaen/ laet de scharen gaẽ/ dat sy gaẽ
inde dorpen/ ende henselven spijse coopen.
16 Maer Jesus seyde hen: Sy en hebben geenen noot
wech te gaen/ k gheeft ghy hen te eten.
17 Ende sy seyden tot hem/ lwy en hebben hier niet dã
vijf brooden ende twee visschen.
18 Doe seyde hy/ Brengt my die hier.
19 Eñ als hy dẽ scharen geheetẽ hadde op het gras te
sitten/ ende de vijf broodẽ eñ de twee visschen genomẽ
hadde/ sach hy op na den Hemel/ m eñ dãcte/ eñ als hy
de brooden gebrokẽ hadde/ gaf hyse dẽ Discipulen: eñ
de Discipulen gavense den scharen.

Marginal notes: b Mat 14.3 / Luc. 3.19 — Waerõ Joãnes ghevangẽ was. — c Levi 18.16 / d 20.21 — e Mar. 6.21 — f Gen. 40.20 — Esth 1.3 — Joãnis hooft õthoofte. — g Mat 6.31 / Luc. 9.10 — h Joa 6.5 — i Sc. Luc. — k Mar. 6.37 / Luc. 9.13 / Joa 6.9 — l Met vijf brooden eñ twee visschen worden vijf dusent mãnen versaet. — m 1 Sa 9.13

Ende

20 Eñ sy aten alle ende werden versaet/ eñ sy namē op
het overschot der brocken twaelf volle korven.
21 Ende die daer gegeten hadden waren ontrent vijf
duysent Mannē/behalvē de Vrouwen eñ de kinderē.
22 nEnde terstont dwanck Jesus zijne Discipulen int nMarc 6.45 Joa. 6.17.
schipken te climmē/ende voor hem over te varē/dewij-
le hy de scharen van hem liet.
23 oAls hy nu de scharē van hem gelaten hadde/ginc Christus bidt alleen
hy op den Berch alleene/om te bidden. Eñ doe het nu
laet geworden was was hy daer alleen.
24 Ende het schipken was nu midden inde Zee/ghe- oMarc 6.46 Joa. 6.15/
quelt vande baren: want de wint was hen teghen.
25 Ende te vierder wake des nachts/ ginck Jesus tot De Apostelē lijden noot in de Zee.
haer/wandelende op de Zee.
26 Ende doe hem zijne Discipulen sagē op de Zee wan-
delen/werden sy beroert/segghende: Het is een schijn-
sel/ende keersschen wt van vreese.
27 Maer terstont sprackse Jesus aen/segghende: Hebt
goeden moet ick bent/en vreest niet.
28 Doe antwoorde hem Petrus eñ seyde: Heere/indien
ghy dat zijt/so gebiet my tot u te comen op het water.
29 Eñ hy seyde/Coemt. Eñ Petrus wt het schipkē ge-
treden/wandelde op de wateren/om tot Jesum te gaē.
30 Maer den stercken wint siende vreesde hy/ende als
hy begost te sincken/ riep hy/seggende: Heere behoedt
my.
Ende terstont Jesus de hant wtstekende/heeft hem
aengegrepen/ende tot hem geseyt: Ghy cleyngeloovi-
ge/waer toe hebt ghy gewanckelt.
Eñ doe sy int schipken gegaen waren/stilde de wint.
Ende die int schipken waren/quamē/eñ baden hem
aen/seggende: Warachtelick ghy zijt Gods Sone.
pEnde als sy over gescheept warē/quamē sy in het pMar 6.54
lant Genezareth.
Ende als de mannen van dier plaetse hem kendē
sonden sy in dat geheele omliggende Lant/eñ brachtē
tot hem alle de ongesonde.
Ende baden hem dat sy alleenlick zijns cleedts zoō
raken mochten/eñ die hem raecten/werden gesont.

Dat xv. Capittel.

Christus verdoemt de ghebooden der menschen / eñ haer geveynstheyt/
7. bewijsende wat de mensche ontreynicht / 22. verlost de dochter der

Cananeet, cher v. ouwe 32. ende verſaedt vier duyſent [illegible] Man-
nen met ſeven brooden ende weynich viſſchen.

1 DOe aquamen tot hem de Schrifigeleerden ende
Pharizeen van Jeruſalem ſeggende:
2 Waerom overtreden uwe Diſcipulen de inſet-
tinge der Ouderen? want ſy en waſſchen haer handen
den niet/ als ſy broot eten.
3 Hy antwoorde/ ende ſeyde hen: Waerōme overtreet
ghy oock dat gebodt Gods/ door uwe Inſettinge?
4 b Wāt God heeft geboden/ ſeggeñ: Eert uwe Va-
der ende uwe Moeder. c Ende wie zijnen Vader oft zijn
Moeder vloeckt/ die ſal de doot ſterven.
5 Maer gy ſegt: ſo wie daer ſeyt tot zijnē Vader of tot
zijn moeder: So wat gave van my gheoffert wort/ ſal
u te nutte comen/ [die doet wel/]eñ enſal zijnen vader
noch zijn moeder niet eeren.
6 q Ende ghy hebt Gods gebodt te niete gemaect/ om
7 uwe Inſettingen. Ghy ghéveynſde wel heeft Eſai-
as van u gheprophetee rt/ ſegghende:
8 r Dit volc coemt my by met den monde/ ende eert my
metten lippen/ maer haer herte is verre van my.
9 Maer te vergeefs eeren ſy my/ ſleerende voor leerin-
ghen geboden der menſchen.
10 Ende als hy de ſchare tot hem geroepē hadde/ ſeyde
hy hen: Hoort ende verſtaet/
11 ſ Dat ten monde ingaet/ en ontreynicht den menſche
niet: maer wat ten mōde uytcoemt/ dat ontreynicht dē
12 menſche. Ende zijne Diſcipulen bycomende/ ſeyden
hē: Hebdy niet bekent/ dat de Pharizeē dit woort hoo-
rende/ geergeert zijn geweeſt?
13 Hy antwoorde/ ende ſeyde: b Alle plantinghe die mijn
Hemelſche Vader niet gheplant en heeft/ ſal uytgeroyt
worden.
14 Laetſe [varen] ſy zijn blinde Leytsliedē der blinden/
ende indien de een blinde den anderen blinde leydet/ ſo
ſullen ſy beyde inde gracht vallen.
15 Petrus antwoordende/ ſeyde tot hem: Verclaert ons
deſe gelijckeniſſe.
16 Jeſus ſeyde: Zijt ghy oock noch ſonder verſtant?
17 En verſtaet ghy noch niet/ dat/ ſo wat ten monde in-
gaet/ dat het tot den buyck ingaet/ ende wordt in den

stoel-

Marc. 7.10 Men-ſchen geboden
Exo 22.[illegible] Deut. 5.[illegible]5 Eph. 6.2 Exo 21.17 Lev 20.9 Deu 20 20 Sy leer-den dat het be-ter was Gode gaven te geven/ dan zijne Ouders te hel-pen.
Mar 7.13 1 Tim 4.5 Eesa 29.13 Eze 33.31 Mar 7.[illegible] fCol. 1.18 Mat 7.6 Act 10.13 Rom 14.17 Tit. 1.15 Joa 15.2 Jer. 5.38 Iesa 42.19 Luc. 6.30

ſtoelganck wtghewoꝛpen.
8 Maer datten monde wtcomt/ dat coēt wt het herte/ wat den
ende dat ontreynicht den menſche. menſche
9 kWant wt het herte comen booſe gedachten/mooꝛt/ ontrey=
overſpel hoererien/dieverīe/valſche getuygeniſſē/laſte= nicht.
,oringen. Deſe zijnt/die dē menſche ontreynigen:maer kGen6.5
met ongewaſſen handen te eten/dat en ontreynicht dē Jer.17.9
menſche niet. Pꝛo6.14
1 lEnde Jeſus van daer gaende/is ghewecken tot den lmr.7.24
2 eynden Tyꝛi ende Sidonis. Ende ſiet/een Cana= De Ca=
neetſche Vꝛouwe (van die eynden wtgegaen) riep ſeg= naneet=
gende tot hem: Heere Davids Sone/ ontfermt u mȳ= ſche
ner/ mijn dochter is deerlick vanden Duyvel gequelt. vꝛouwe.
3 Ende hy en antwooꝛde haer niet eē wooꝛt. Doe zijn
zijne Diſcipulen toegetreden/ende hebben hem gebe=
den ſeggende: Verlaetſe/want ſy roept ons na.
4 Maer hy antwooꝛdende/ſeyde: mIc en ben niet ge=
ſonden/dan tot de verloꝛen ſchapen des huys Iſraels.
5 Ende ſy quam ende aenbat hem/ſegghende: Coemt Chꝛi=
my te hulpe. ſtus den
6 Maer hy antwooꝛde ende ſeyde: Het en is niet goet Joden
het Bꝛoot der kinderen te nemen ende den hondekens geſondē.
toe te woꝛpen. mMat.10.6
7 Eñ ſy ſeyde: Ja Heere: Want de hondekens eten vā
de bꝛockens/die van haerder Heeren Tafel vallen.
8 Doe antwooꝛde Jeſus/eñ ſeyde tot haer: O vꝛouwe/
groot is u geloove/u geſchiede gelijc gy wilt. Eñ haer
dochter is geſont gewooꝛden van dier uren aen.
9 Eñ als Jeſus van daer gegaen was/quam hy by de
Galileeſche Zee: eñ clam op eenen Berch eñ ſat daer
neder.
n Doe quamen vele ſcharen tot hem/bꝛengende met nMat11.2
hen creupele/blinde/ſtomme/lamme/ende veel ādere: Luc.7.22
ende woꝛpenſe vooꝛ de voeten Jeſu/Ende hy heeldeſe. eſa.29.18
So dat de ſcharen haer verwonderdē/ ſiende de ſtō=
me ſpꝛeken/de lamme geſont/de creupele wandelende/
ende de blinde ſiende: ende ſy pꝛeſen den God Jſraels.
o Eñ Jeſus zijne Diſcipulen roepeñ/ſeyde: Jc woꝛ= oMar.8.1
de beroert met barmhertichheyt over de ſcharen: wāt ſy
nu dꝛy dagen by my geblevē zijn/eñ en hebben niet te
eten / ende ick en wilſe niet vaſtende laten gaen/ op dat

sy op den wech niet en beswijmen.
33 Ende zijne Discipulen seyden tot hem: van waer
crijgen wy soo veel broots inde woestijne/ om so groo=
poſ/ſadigē
34te schare te q spijsen? Eñ Jesus seyde tot haer: Hoe
veel brooden hebt ghy? Sy seyden: Seven/ ende wey=
35nich Viskens. Doe gheboodt hy de scharen neder te
sitten op der Aerden.
36 Ende de seven brooden ende de viskens ghenomen
qı Sa 9/13
hebbende/ q danckte hy ende bracse/ ende gasse zijnen
Discipulen/ ende de Discipulen gavense den volcke.
r Of/ ghe- spijst.
37 Ende sy aten alle: ende werden versaet ende sy na
men op dat vande brocken over gebleven was/ seven
volle korven.
Vier dupsent mannen met sevē brooden gespijst.
38 Ende die daer gegeten hadden/ waren vier duysent
mannen sonder de vrouwen ende kinderen.
39 Ende als hy de scharen hadde ghelaten/ trat hy in
een schipken/ ende quam inde palen Magdala.

Dat xvj. Capittel.

1. Dē Pharizeen die teeckē begeeren/ 4. sal het teeckē van Jonas gegeven worden/ 6. der welcker leeringe verdoemt is/ 13. De Discipulen belijden Christum/ 18. die de Gemeynte macht gevende. 21. zijn lijden voorseyt ende bewijst hoedanich sy zijn moetē/ die hem willen volgen/ 27. voorseggende oock zijn laetste toecoemste.

mat.12.38. Mar.8.12 Luc11.29 Joa.6.30. b Luc.12.43

1 Ende a als de Pharizeen ende Sadduceē daer ge=
comen waren/ so versochten sy hem/ begeerende dat
hy hen een teeckē vā den hemel woude thoonen.
2 Maer hy āt woorde/ eñ seyde tot hē: b Des avonts
segt ghy: Schoon weder/ want de hemel is root.
3 Eñ des morgens [segt ghy:] Hedē onweder/ want
de hemel is root ende droevich. Gy geveynsde cont
ghy het aensichte des hemels onderscheyden/ ende en
cont ghy de teeckenen der tijden niet onderscheyden.
c mat 12.39
4 c Het boose ende overspelige geslachte soect een teec=
ken: maer henliedē en sal gheen gegeven worden/ dan
d Jone.2.2.
dat teecken d Jone des Propheten. Ende hy verlietse
ende ginck wech.
5 Ende doe zijne Discipulen op de ander zijde geco=
men waren hadden sy vergeten brooden mede te ne=
Deessē der Pharizeen.
6men. e Ende Jesus seyde tot haer: siet toe eñ wacht
u vanden deessem der Pharizeen ende Sadduceen.
e mar/ 8.15 Luce. 12.1/
7 Eñ sy overleydē onder malanderē/ seggēde: het is
om dat wy geen brooden [mede] genomen en hebbē.

Ende

8 Eñ Jesus dat bekennen/seyde: Gy cleyngeloovi-
ge/wat overlegt ghy onder malcanderen/dat gy geen
brooden[mede]genomen en hebt.
9 fVerstaet ghy noch niet?noch en gedenckt ghy niet fmat 14.17
vande vijf brooden/gegeven onder vijf duysent[man mar.6.38/
nen]ende hoe veel korven ghy op naemt. Luce.9.13/ Joan.6.9
g Noch der seven brooden/gegeven onder vier duy- gmat.15.3
sent[mannen/]ende hoe veel korven ghy op naemt.
Hoe/en verstaet ghy niet/dat ic u vanden brooden
geseyt en hebbe dat gy u wachten sout vanden deessē
der Phariseen ende Sadduceen.
2 Doe verstonden sy dat hy niet geseyt en hadde/dat
sy haer souden wachten vanden deessem des broots/
maer vande leere der Phariseen ende Sadduceen.
3 hEnde doe Jesus gecomen was inde deelen Cesarie hmar.8.27
Philippi/vraechde hy zijne Discipulen/seggende: Wie Luce.9.18.
seggen de menschē dat ic ben/de Sone des menschen?
4 Sy seyden: ¨ Sommige/Joannes den dooper:sō-
mige Elias/sōmige Jeremias of een vandē Prophetē. mat/14.11
Hy seyde tot hen: Maer wie seght ghylieden dat ic Waer
6 ben? iSimon Petrus antwoorde/ende seyde:Ghy voor
zijt Christus de Sone des levendigen Gods. Chri-
Eñ Jesus antwoordeñ/seyde tot hē:salich zijt gy Si- stus ge-
mon Jona sone/wāt vleesch eñ bloet en heeft u dz niet houden
geopenbaert/h maer mijn Vader die inde Hemelen is. was vā
3 Ende ic segge u ooc/ldat ghy zijt Petrus/ende m op dē volc-
desen Petra/sal ick mijn Gemeynte timmeren/o eñ de ke.
poorten der Hellen en sullense niet overweldigen. !Joa 6.69
pEñ ic sal u de sleutelen des Coninckrijcx der Hemelē Chri-
geven: eñ wat ghy binden sult op der Aerden/ dat sal stus is
inden Hemel gebonden wesen: Ende wat ghy ontbin de sone
den sult op der Aerden/dat sal in den Hemel ontbondē Gods.
wesen. kmat21.25
Doe verboot hy zijnen Discipulen/dat zijt nieman- lJoan1.42
den seggen en soudē/dat hy Jesus die Christus ware. 2.Cor.3.11
pVan dier tijt aen begonst Jesus zijnen Discipulen nDat is/
te kennen te geven/dat hy moeste gaen na Jerusalem st en ofte
ende vele lijden vande Ouderlingen ende Overprieste- steenrotse.
ren ende Schriftgeleerden/ende gedoot wordē/eñ ten oEsa33.20
derden dage opgeweet worden. pmt.18.18
2 Ende Petrus hem beszijden genomen hebbende/be qmat17.22 mar.8.31/ ende/9.13/ Luce.9.12/ ende.31.

gonst hem te straffen/ segghende: Heere/ weest u ghe-
23 nadich/ dit en sal u gheensins geschieden. Maer hy
keerde hem om/ eñ seyde tot Petrum: wijct wech van
my Satana/ want x ghy zijt my hinderlick: want ghy
versinnet niet dat Gods is/ maer dat der menschen is
24 Doe seyde Jesus tot zijne Disciptulẽ: s So my yemãt
wilt naecomen/ die versake hemselven/ ende neme zijn
25 crucyce op/ ende volge my na. t Want so wie zijn leven
wil behouden/ die salt verliesen: maer wie zijn levẽ ver-
liesen sal om mijnent wille/ die salt vinden.
26 Want wat wort een mensche geholpen/ of hy de ge-
heele werelt wõne/ ende zijn ziele verliest/ x Oft wat sal
een mensche gheven/ daer hy zijn ziele mede verlosse?
27 y Want de Sone des menschen sal comen inde heer-
lichheyt zijns Vaders/ met zijne Enghelen/ z ende dã sal
hy eenen yeghelick vergheldẽn na zijne wercken.
28 a Voorwaer segge ic u/ daer zijn sommige vã die hier
staen/ die dẽ doot niet smakẽ en sullẽ/ tot dat sy dẽ So-
ne des menschen sullen sien comen in zijn Coninckrijcke

Margin: r 2 sa 19. 22 | s of / verstaet/ | s matt 10. 38 | mar. 8. 34 | luc. 9. 22. | t matt 10. 39 | mat. 8. 35 | luc. 6. 24. | joa 12. 25 | x psa 49. 9 | mar. 8. 37 | y mat. 24. 30 | z psa 65. 13 | Rom. 2. 6. | 2 cor. 5. 11 | a mar. 9. 1 | luc. 9. 27/

Dat xvij. Capittel.

2. Jesus wort verandert voor drie van zijne Discipulen/ 10. seyt dat Joãnes is Elias/ 14. geneest de maensiecke/ 20. verclarẽde de cracht des gheloofs/ 22. eñ zijn doot eñ opstãdinge voorseyt hebbende. 24. betaelt tribuyt voor hem eñ voor Petrum

1 ENde a na ses dagen nam Jesus Petrum/ eñ Jaco-
bum/ ende Joannem zijnen broeder / ende leyde se
wech alleen op eenen hooghen berch.
2 Ende hy is verandert geworden voor hen/ ende zijn
aensicht wert blinckende gelijc de Sonne: eñ zijn clee-
deren zijn wit geworden ghelijck het licht.
3 Ende siet/ van hen werden gesiẽ Moses ende Elias/
4 met hem sprekeñ. Doe antwoorde Petrus/ ende sey-
de tot Jesum: Heere het is goet dat wy hier zijn so ghy
wilt laet ons hier drie Tabernaculen maken u eenen/
ende Mosi eenen/ ende Elie eenen.
5 Doe hy noch sprekende was/ siet/ eẽ luchtige wolcke
beschaduwede se: eñ siet/ een stemme wt de wolcke/ seg-
ghende/ b Dese is mijn wel lieve Sone/ inden welcken
ick mijn welbehaghen ghenomen hebbe: hoort hem.
6 Doe dit de Discipulen hoorden/ vielen sy op haer
aensichten ende vreesden seer.

Margin: a mar 9. 2 | luc. 9. 28. | De veranderinge Christi. | Christus de lieve Sone moet ghehoort worden. | b mat 3. 17 | Marc 1. 11 | Col. 1. 13. | Esa 42. 1 | e Act 3. 22 | deu. 18. 15

7 Ende Jesus quam/ende raectese/ seggende tot hen
Staet op ende en vreest niet.
8 Ende doe sy hare ooghen opgheheven hadden/en
saghen sy niemant dan Jesum alleene.
9 Ende doe sy den berch neder gingen/gheboot hy hẽ/ omar 6.9
seggẽ: En segt niemant dit ghesichte/tot dat de Sone luce.1.37.
10 des menschen van den dooden opstaet. e Ende zijne emat 9.11
Discipulen vraeghden hem/segghende: Wat segghen fmal.4.5
dan de Schriftgeleerde/dat f Elias eerst comẽ moet? mat11.14 luc.11.13.
11 Ende Jesus antwoordende/seyde hen: Elias sal wel
eerst comen/ende sal alle dinghen te rechte brenghen.
12 Maer ic segghe u/dat Elias nu gecomen is/ende sy
en hebben hem niet ghekent: Maer sy hebben g hem gGr.in hẽ
gedaen wat sy wilden: Also sal ooc de Sone des men-
13 schen van hen lijden. Doe verstonden zijne Discipulẽ/
dat hy hen van Joanne den Dooper seyde. hmar9.17
14 h Ende als sy tot de scharẽ gecomen warẽ/quam tot i Of/val-
hẽ een mensche i buyghẽ [voor] hem de knyen/seggẽ: lende hem
15 Heere/ontfermt u over mijnen Sone/want hy is maẽ aen den
sieck/ende wort deerlijck ghequelt: so dat hy dickwils knyen.
valt int vyer/ende dickwils int water. De maẽ
16 Ende ic hebbẽ voor uwe Discipulen gebracht/maer siecke
sy en hebben hem niet connen genesen. wort ge-
17 Ende Jesus antwoordende/seyde: O ongeloovich eñ nesen.
verkeert geslachte/hoe lange sal ic met u wesen? hoe lã- Der A-
ge sal ic u lijden? brengt en my hier. postelen
18 Ende Jesus strafte k den Duyvel/eñ hy ginc wt van ongeloo
hem: ende het kint wert ghenesen van dier uren aen. ve wort
gestraft.
19 l Doe ghinghen zijn Discipulen tot hem alleen/ende Gr. hem/
seyden. Waeromme en conden wy hem niet wtdrij- ende de
ven? Duyvel.
20 Ende Jesus seyde tot hen: Om uws ongheloofs wil- ginck wt.
le: m want voorwaer segghe ick u/dat indien ghy ghe- mar 9.28
loove hebt so groot als een mostaert-zaet/ghy sult tot mat.21.21
desen berghe seggen: Gaet henen van hier derwaerts
ende sal gaen ende niet en sal u onmoghelijck wesen. mat.16.
21 Maer dese aert en vaert niet wt/dan door bidden :2.
ende vasten. o Of we-
22 n Ende doen sy o in Galilea verkeerden/seyde Jesus der keer-
tot hen: Het sal gheschieden/ dat de Sone des men- den in
schen sal overgelevert worden inder menschen hãden. Galileam

23 Ende sy sullen hem dooden eñ tẽ derdẽ dage sal hy
opgeweckt werden. Ende sy zijn seer bedroeft gewordẽ
24 Ende als sy gecomẽ warẽ te Capernaum/ doe gin=
gen tot Petrum/ die dat p Didragma ontfinghen ende
seyden hem: V Meester/ en betaelt hy het Didragma
25 niet. Hy seyde: q Ja. Ende doe hy in huys gecomen
was/ voor quam hem Jesus/ ende seyde: Wat dunct u
Simon? de Coninghen der Aerden/ van wien nemẽ sy
Tol oft Schattinghe? Van haer kinderen/ oft van de
vreemde?
26 Petrus seyde hem: vande vreemde. Doe seyde hem
Jesus: So zyn dan de kinderen vry.
27 Maer op dat wijse niet en ergeren/ so gaet henẽ tot
de zee ende worpt den angel: eñ den Visch die eerst op=
comt dien neemt/ eñ als ghy zijnen mõt sult op gedaẽ
hebben/ sult ghy eenen r Stater vinden/ dien neemt/ eñ
geeften voor my ende u.

p Een Didragma was ontrẽt het vijfste deel eener Franscher croone/ na der geleerdẽ rekeninge/ eñ het was by den Joden eẽ half sikel dwelc de Jodẽ dẽ Heere mosten geven. Exo 20.13/ Maer nu namen des Keysers geordineerde/ dat gelt als eẽ schattinghe.
q mat/22.2
r Eẽ stater was vyer dragma.

Dat xviij Capittel.

Christus vermaent de zyne tot ootmoedicheyt/ 8 verbiet yemant te ergerẽ 10. toont wat sorge God voor de zijne draecht 15. Eñ geeft eẽ wijse om de sõdaers te straffen inde Gemeynte/ 18. ende macht om te bindẽ ende te ontbinden 23. verthoõt by een gelijckenisse alle eygen wrake.

1 TE dier selver uren gingen de Discipulen tot Je=
sum/ seggende: wie is de meeste int Conincrijcke
2 der Hemelen. Eñ Jesus een kindeken tot hem
geroepen hebbende/ stelde dat midden onder haer/
3 Eñ seyde: Voorwaer segge ic u/ b tẽ sy dat ghy u be
keert/ ende wort als de kinderkens / so en sult ghy in
het Conincrijcke der Hemelen niet comen.
4 c Daerom soo wie hemselven vernedert gelijck dit
kindekẽ [is] dese is de grootste int Conincrijcke der He
5 melen. d Ende so wie sulc een kindeken ontfangt in
mijnẽ Name die ontfangt my.
6 e Eñ so wie een van desen cleynen die aẽ my geloo=
ven/ verergert het ware hem beter dat eenẽ f grooten
meulensteen aen zijnẽ hals gehangẽ worde/ eñ dat hy
verdroncken worde inde diepte der Zee.
7 Wee der werelt vãde ergernisse: g want het is noo=
dich datter ergernissen comen: Nochtans wee diẽ mẽ
sche/ door den welcken ergernisse coemt.

De meeste int Conincrijcke Hemelẽ.
a mat. 9. 2
Luc. 9.49/
b mat 19.14
1 Cor 14.20
Ootmoedicheyt.
c Jac. 4.10
1. Pet. 5.6.
d mar/9.37
Luc. 9.48/
Joa 13.20.
Erghenisse.
e mar. 8.40
Luc. 17.2/
f Gr. Ezelsmeulensteẽ
g 1. Cor. 11/

8 h Indien uwe hãt/ oft uwe voet u ergert/ ſnijtſe af/ h Deu.18.6
ende worptſe wech van u/ want het is u beter totte le- Mat.5.30
ven in te gaen/ creupel oft lam zijnde/ dan twee handẽ Mar9.43
oft twee voeten hebbende/ in dat eewige vyer gewor- Rom16.17
pen te worden. Of maeckt
9 Ende ſo uwe ooge u ergert/ ſteectſe wt/ eñ worptſe te ſtruyckelen.
wech van u: want het is u beter met eender ooge tottẽ
leven in te gaen/ dan twee oogen hebbende/ in dat hel-
ſche vyer geworpen te worden.
0 Siet toe/ dat gy niet een vã deſen cleynẽ en veracht: Pſalm/1.8
Want ic ſegge u/ k dat hare Engelen inde Hemelen al-
tijt ſien het aenſicht mijns Vaders/ die inde Hemelẽ is. l Luc.19.10
1 l Want des menſchen Sone is ghecomen om ſalich m Luc.15/3
te maken dat verloren was.
2 m Wat dunct u/ of een man hondert ſchapẽ heeft/ eñ
een vanden ſelven verdwaelt is/ en ſal hy niet de negẽ
eñ tnegentich verlaten/ ende gaen op de bergen om het
dwalende te ſoecken?
3 Ende in diẽ het geſchiet/ dat hy het vint/ voorwaer
ſegge ic u/ hy verblijt hem meer daer over/ dan over de
negen ende tnegentich die niet gedwaelt en hebben.
4 Alſo en iſt niet den wille ws Vaders die inde Heme-
len is/ dat een van deſen cleynen verloren gae. n Luc.17.3/
5 Maer indiẽ uwẽ broeder aen u ſondicht/ ſo gaet he- Jaco.5.19
nen ende ſtraft hem tuſſchen u ende hem alleen: indien Pro.17.10
hy u hoort/ ſo hebt ghy uwen broeder gewonnen
6 Eñ indien hy [u] niet en hoort/ ſo neemt noch eenen o Nu.35.30
oft twee met u: o op dat alle woort beſtae inden mont Deut.17.6
7 van twee oft drie ghetuyghen. Indien hy haer geen Joan.8.17
gehoor en geeft p/ ſo ſegget der Gemeynte: ende indiẽ 2 Cor.13.1.
hy ooc der Gemeynte geen gehoor en geeft/ q ſo hout Heb 10.28
hem als een Heyden ende Tolllenaer. p 1.Theſ.3
8 r Voorwaer ic ſegge u/ wat ghy op der Aerden bin- p 2 Cor.5.8
den ſult/ dat ſal inden Hemel gebondẽ worden/ eñ wat De Ban
ghy op der Aerden ontbindẽ ſult/ dat ſal inden Hemel r Mat16.19
ontbonden weſen. Joa.20.23
9 Wederomme ſegghe ick u/ dat/ ſoo daer twee onder Voor dẽ
u eens zijn op der Aerden/ van eenich dinck dat ſy be- broeder
geeren ſullen/ dat ſal hen geſchieden van mijnen Vader bidden
die inde Hemelen is. om ghe-
20 ſ Wãt waer twee of drie vgadert zijn in mijnẽ Na- nade.
ſ Luc.24.15

me/daer ben ick midden onder henlieden.
21 Doe trat Petrus tot hem/eñ seyde:Hoe menichmael
sal ic mijnē broeder vergeven/als hy aen my sal sondi=
22 gen:r tot sevenmael? Jesus seyde tot hem:ic en segge
u niet tot sevēmael/maer tot b seventichmael sevēmael.
23 Daeromme is het Coninckrijcke der Hemelen vergele=
ken eenen Coninc/ die daer rekenschap met zijnen die=
24 naren houden wilde. Eñ doe hy begost te rekenen/
wert hem een schuldenaer toegebrocht/die hem schul=
dich was thien duysent Talenten.
25 r Ende als hy niet en conde betalen/beval zijn Heere
datmen hem soude vercoopen/ende zijn wijf/ende zijne
kinderen/ ende al wat hy hadde/eñ de schult betalen.
26 So viel dā de dienstknecht neder/ eñ aenbadt hem/
seggende:Heere/weest lanckmoedich over my/ eñ ic salt
27 u al betalē. Eñ de Heere deses dienstknechts beroert
zijnde met barmherticheyt/heeft hem los ghelaten eñ
de schult quijt ghescholden.
28 Maer als de dienstknecht wtgegaen was/ heeft hy
gevōden eenen zijner mededienstknechten die hē hon=
dert penningen schuldich was:dien greep hy/eñ track
hē by der kelen/seggēde:Betaelt dat gy schuldich zijt.
29 So viel dan zijn mededienstknecht voor zijne voeten
neder/ende badt hem/seggende: Weest lanckmoedich
over my/ende ick salt u al betalen.
30 Ende hy en wilde niet:maer ginc/ende wierp hem in
den kercker/tot dat hy de schult soude betaelt hebbē.
31 Als zijne mededienstknechtē gesien hadden dat daer
geschiet was/zijn sy seer bedroeft geworden: eñ als sy
gecomen waren/verclaerden sy haren Heere al dat ge=
32 schiet was. Doe riep hem zijn Heere/ende seyde hem:
Ghy boose dienstknecht/ alle dese uwe schult heb ic u
33 quijt gescholden/om dat ghy my gebeden hebt. Be=
hoordet gy ooc uwes mediēstknechts niet te ontfermē/
34 gelijc ic ooc uwer ōtfermt hebbe? Eñ zijn Heere toor=
nich zijnde/leverde hem den Pijnders over/tot dat hy
35 alle de schult soude betaelt hebbē. y Also sal ooc mijn
Hemelsche Vader u lieden doen/ten sy dat ghy vā her=
ten vergeeft een yegelijck zijnen Broeder zijn misdaet.

Den bekeerenden broeder moet mē altijt vergheven.
luc. 17.4
r mat6.14 marc11.25 Col.3.13. Syr.28.8 eñ Mat.5.25.
y mat6.15 marc11.26 jaco.2.1

Dat xix. Capittel.

a Jesus leert om wat oorsake het wijf mach verlaten worden/ 10. eñ da[…]

hem selvē connē onthoude/ eē gave Gods is/ 14. hy ontfangt de cleyne
kinderkens/ 18 eñ de wet Gods bevestigende/ 23 bewijst hy dat de rijc-
ke seer qualic connen salich worden/ 28. ñ zijne Discipulen diet al ver-
laten hebben om hem na te volgen/ belooft hy het eewighe leven.

Ende a het is geschiet/ doe Jesus dese woorden ge-
eyndicht hadde/ tooch hy wt Galilea/ eñ quā over
de Jordaen inde palen des Joodtschen Lants. Eñ
2 vele scharen volchden hem na: ende hy heelde se daer.
3 b Doe ginghen de Phariseen tot hem/ beproevende
hem/ ende seggende: Is het den mensche geoorloft zijn
wijf te verlaten om allerley c oorsake?
4 Hy antwoorde/ eñ seyde hen: En hebt ghy niet gele-
sen/ d die vāde beginne [den mensche] gemaect heeft/
dat hyse man ende wijf ghemaeckt heeft?
5 e Ende seyde: Hierom sal de mensche Vader eñ moe-
der verlaten/ ende zijnen wijve aenhangen/ eñ die twee
6 sullen een vleesch wesen. So en zijn sy nu niet meer
twee/ maer een vleesch: g Daeromme/ wat Godt te sa-
men h gevoecht heeft/ dat en verscheyde geē mensche.
7 Sy seyden tot hem: i Waerō heeft dan Moses ge-
boden/ eenen Scheydbrief te geven/ eñ haer te verlatē?
8 Hy seyde tot hen: Om ws herten hardicheyt heeft u
Moses toegelaten uwe wijven te verlaten: maer van-
den beginne en hevet alsoo niet gheweest.
9 k Eñ ic segge u/ dat wie zijn wijf verlaet/ anders dan
om hoererie eñ een ander trout/ die doet overspel: ende
wie de verlatene trout/ die doet overspel.
10 Zijne Discipulen seyden tot hem: Staet de sake des
menschē metten wijve also/ so en ist niet goet te trouwē.
11 Hy seyde tot hen: l Alle menschen en vatten dit woort
niet/ maer dient ghegheven is.
12 Wāt daer zijn m gesnedene/ die van moeders lijve al-
so geboren zijn: eñ daer zijn gesnedene die van de men-
schen besneden zijn: eñ daer zijn gesnedene die henselvē
gesnedē hebben om het Coninckrijcke der Hemelen. Wie
13 dit vaten cā/ die vatet. n Doe werden daer kinderkens
tot hem gebracht/ dat hy de handen op hen leggen eñ
bidden soude. Ende de Discipulen straftense.
14 Eñ Jesus seyde: o Laet de kinderkens/ eñ en verbiet
hen niet tot my te comē: want het Coninckrijcke der He-
15 melen behoort den sulcken toe. Ende als hy hen de
handen opgeleyt hadde/ is hy van daer gegaen.

a Mar. 10.1
Niemāt en mach zijn wijf verlatē/ dan om Overspels wille.
b Matt 10.2
c Ofte misdaet.
d Gen. 1.27
e Gen. 2.24 Eph. 5.31/
f 1. Cor. 6. 16
* Gr. aengelijmt worden.
g 1. Cor. 7. 10
h Oft ghevoegt.
Gri. gejockt.
Schept brief.
i Deu. 24.1 Jere. 3.1.
k Mat. 5.32. Mar. 10.11 Luc. 16.18. 1. Cor. 7.10
l Sap. 7.21
m Oft ghelubde.
n Mar. 10.13 Luc. 18.15.
Kinderkens.
o Mar. 16.3 1. Cor. 14.20 1. Petr. 2.2.

16 n Eñ ſiet daer trat eẽ tot hem/ eñ ſeyde: goede Mee-
ſter wat ſal ic goets doen/ op dat ick het eewige leven
17 hebbe? Eñ hy ſeyde tot hem/ wat noẽt gy my goet?
daer en is niemant goet/ dan de eenige God. o Maer
wildy ten eewigen leven ingaen/ hout de geboden.
18 Hy ſeyde hem: welcke: Eñ Jeſus ſeyde: p gy en ſult
niet dooden: Ghy en ſult geẽ overſpel doẽ: ghy en ſult
niet ſtelen: Ghy en ſult geen valſch getuygeniſſe gevẽ
19 Ghy ſult uwen vader eñ uwe moeder eeren/ reñ u-
wen naeſten lief hebben gelijck u ſelven.
20 De Jongelinc ſeyde tot hem: Alle deſe hebbe ic ge-
houden van mijnder jonchept aen/ wat gebreeckt my
21 noch? Jeſus ſeyde hem:/ So gy wilt volmaect we-
ſẽ/ gaet vercoopt al wat ghy hebt/ eñ gevet den armẽ/
t ende ghy ſult eenen ſchat in den Hemel hebben/ ende
22 comt volcht my na. Doen de Jongelinc dit woort ge-
hoort hadde/ is hy droevich wech gegaẽ: wãt hy had-
23 de veel goets. Ende Jeſus ſeyde tot zijnen Diſcipulẽ:
Voorwaer ſegge ic u liedẽ/ v dz een rijc [mẽſche] ſwaer
lic ſal in het Coninckrijck der Hemelen comen.
24 Ende wederom ſegghe ick u lieden: Het is lichtelic-
ker dat een kabel doorga door eender naelden ooge/ dã
dat een rijcke ingae int Coninckrijcke Gods.
25 Als zijne Diſcipulen dat hoorden/ werden ſy verſla-
gen/ ſeggende: Wie can dan ſalich worden?
26 Ende Jeſus ſachſe aen ſeggende tot hen: By de mẽ-
ſchen is dat onmoghelic/ y maer by God is alle dinck
27 mogelic. z Doe antwoorde Petrus: ende ſeyde hem:
Siet/ wy hebbent al verlaten ende zijn u nagevolcht:
Wat ſal ons dan weſen.
28 Eñ Jeſus ſeyde tot henlieden: Voorwaer ſegge ic u:
dat gy die my nagevolcht zijt inde wedergeboorte/ als
de Sone des menſchen ſal ſittẽ inden Throon zijnder
heerlichz/ a ſult ghylieden ooc ſitten op twaelf Throo-
nen. Oordeelende de twaelf gheſlachten Iſraels.
29 b Eñ ſo wie huyſen/ oft broeders/ oft ſuſters/ oft va-
der/ oft moeder/ oft wijf/ oft kinderẽ/ oft ackers verlaet
om mijnen Name/ c die ſalt hondertfout ontfangen/ eñ
het eewighe leven beerven.
30 d Maer vele die de eerſte zijn/ ſullen de laetſte weſen:
ende de laetſte/ ſullen de eerſte weſen.

o mar.10.27 / luce.18.18

God alleen goet

De geboden moeten houden.

q Exo.20.12 / Deu.5.17 / Rom.13.9 / r Leu.19.17 / mat.22.39 / mar.12.32 / Gala.3.14 / Jaco.2.8

Volmaeckt.

s Luc.12.31 / t mat.6.19 / 1 Tim.6.19

Goet vercoopen.

Schat Rijcdom

v mat.19.23 / luc.18.14 / Pro.12.28 / x Of / Kameel

De salicheyt is alleen vã God.

y Luc.1.37 / ende.18.27 / Job.42.2. / z mar.4.20 / mar.10.28 / luce.5.12 / ende.18.28

Al verlaten ende Christum volgen.

b Deu.33.9 / c Job.42.12 / d mat.20.16 / mar.10.31 / Luce.13.30

Dat

Dat xx. Capittel.

1. Door de gelijckenisse vanden wijngaert bewijst Jesus de ghelegentheyt
des Coninckrijcx der Hemelen/17. voorseyt zijn doot en verrijsenisse/20
wederseyt de zijne tot het cruyce/ 25. de selve aftreckende van alle eer-
gericheyt/30. ende voor by gaende/verlicht hy twee blinde.

VVAnt het Coninckrijcke der Hemelen is gelij-
cken eenen Huysheere/ die des morgens vroech
wtginck om Arbeyders te hueren in zijnen
2 Wijngaert. Ende als hy met de arbeyders eens ge-
worden was voor eenen penninc des daechs sant hyse
3 in zijnen wijngaert. Eñ wtgaende ontrent de derde
ure/sach hy andere op de Marckt ledich staen.
4 Eñ hy seyde tot hẽ: Gaet ghy oock in mijnen wijn-
gaert: ende wat recht is sal ick u gheben.

De arbeyslieden wor den tot dẽ wijngaert gehuurt.

5 Ende sy ginghen. Wederom wtgaende ontrent der
sester/ende der neghenster uren/ dede hy desghelijcks.
6 Eñ wtgaende ontrent der elffster ure/heeft hy ande-
re gevonden ledich staende/eñ seyde tot hen. Wat staet
ghy hier den gheheelen dach ledich?
7 Sy seggẽ hem: Want ons niemãt gehuert en heeft.
Hy seyde tot hen: Gaet ghy oot in mijnẽ wijngaert/eñ
ghy sult ontfanghen wat recht is.
8 Eñ als het nu late gewordẽ was/seyde de Heere des
wijngaerts tot zijnẽ aOntfãger: roept de arbeyders/eñ
betaelt hẽ dẽ loon/beginnẽde vãde laetste tot de eerste.

a Oft/besorger.

9 Eñ als sy gecomen warẽ/ die ontrent der elffster urẽ
gehuert waren/onfingen sy een yegelic eenen penninc.
10 Eñ de eerste ooc comende/meynden dat sy meer ont-
fangen souden: maer sy ontfingen ooc een yegelic eenẽ
11 penninck. Ende doe sy dien ontfangen hadden/mur-
mureerden sy teghen den Huysheere.
12 Seggende: dese laetste hebben [maer] een ure gear-
beyt/ eñ ghy hebtse ons gelijc gemaect/ wy die den last
des daechs/ende de hitte ghedraghen hebben.
13 Eñ hy antwoordende/seyde tot eenẽ van hen: Vrient
ick en doe u geen onrecht/en zijt ghy niet met my eens
ghewordden om eenen penninck?
14 Neemt wech dat uwe is/eñ gaet henen. Ic wil desen
laetsten oock gheven ghelijck als u.
15 bOft en ist my niet gheoorloft te doen wat ick wil in
mijn goet? Is u ooghe boos/om dat ick goet ben?
16 cAlso sullẽ de laetste/de eerste zijn: eñ de eerste de laet-
ste.

b Rom 9.22 Quade ooghe.
c Mat 19.30 mat. 10.31/ Luce. 13.30.

he Want vele zijnder geroepen / eñ luttel wtvercoren.
17 e Eñ Jeſus opgaende na Jeruſalem nam de twaelf
Diſcipulen alleen inden wech / ende ſeyde tot hen.
18 Siet / wy gaen op na Jeruſalem / eñ de Sone des mē-
ſchen ſal den Overprieſterē eñ Schriftgeleerdē over ge-
levert worden eñ [ſy] ſullen hem ter doot veroordeelē.
19 f Ende ſy ſullen hem den Heydenen overleveren om
te beſpotten / ende te geeſſelen / ende te cruycen / ende ten
20 derden dage ſal hy opſtaen. g Doen quam de Moe-
der der kinderen Zebedei tot hem / met hare ſonen / aē-
biddende hem ende begheerende wat van hem.
21 Eñ hy ſeyde haer: Wat wildy? Sy ſeyde hem: Segt
dat deſe mijne twee ſonen ſitten / de eene ter rechterhāt
ende de ander ter ſlinckerhant in uwe Conincrijcke.
22 Jeſus antwoorde / eñ ſeyde: h Ghy en weet niet wat
ghy begeert: Cont ghy den Drinckbeker drincken diē ic
drincken ſal? Eñ met dien Doop gedoopt wordē daer
ic mede gedoopt worde? Sy ſeggen hem / Wy cōnent.
23 Doe ſeyde Jeſus tot hen: mijnen Drinckbeker ſult ghy
wel drincken eñ met den Doop daer ic mede gedoopt
worde ſult gy gedoopt wordē / maer te mijner rechter
ende ſlinkerhant te ſitten / dat en ſtaet my niet te geven /
maer [het ſal gegeven worden] den i ghenen diet van
mijnen Hemelſchen Vader berept is.
24 Ende als de [ander] thiene dat hoorden / namen zijt
onweerdichlick vande twee broederen.
25 Eñ alſſe Jeſus by geroepen hadde / ſeyde hy: l Ghy-
lieden weet dat de Overſte der Heydenen over de ſelve
heerſchē / eñ die groot zijn / gebruycken macht tegē hē.
26 m Alſo en ſalt onder u lieden niet weſen: maer wie on-
der u lieden wil groot worden / die ſy uwe Dienaer.
27 Ende wie onder u lieden wil de eerſte zijn die ſy uwe
28 Dienſtknecht. o Gelijck de Sone des menſchen niet
en is gecomen om gedient te worden maer om te die-
nen p eñ zijn ziele te gheven tot rantſoeninge voor vele.
29 q Ende doen ſy van Jericho wtghinghen / volchde
hem een groote ſchare na.
30 Ende ſiet / twee blinde ſitteñ by den wech / als ſy ge-
hoort hadden dat Jeſum voor by ginck / riepen ſy ſeg-
gende: Heere / Davids ſone / ontfermt u onſer.
31 Ende de ſcharen ſtraftenſe / op dat ſy ſwijgen ſoudē.

Maer

e mat. 16.21 / mar. 8.31 / mar. 9.31 / luc. 9.23
Chriſtus voorſeyt zijn lijden.
f mat. 27.2 / mar. 23.1 / joā 18.28
g mar. 10.35.
h Roz. 26
i mat. 12.50
k mat. 25.35
l mar. 10.42 / Luc. 22.25
m 1 pet. 5.
n mar. 9.3
Chriſtus onſe dienaer.
o Joan. 1 / Phil. 2.7 / Col. 1.14
q mar. 10 / luc. 18.53

MAer sy riepen dies te meer/seggende: Heere Davids Sone/ontfermt u onser.
2 En̄ Jesus stille staēde/riepse/ ende seyde: Wat wilt
ghy lieden dat ic u doe? Sy seggē tot hem: Heere dat
onse ooghen gheopent worden. Ende Jesus beroert
met barmhertichept/raecte haer ooghen ende terstont
werden haer oogen siende/ ende sy volchden hem nae.

Dat xxj. Capittel.

Jesus comende na Jerusalē/9. wort ōtfāgē vanden volcke/12. drijft de Cooplidē wt dē Tempel/14. heelt de siecken/15. onschuldicht de gene die hem lof songen/18. en̄ dē Vijgeboō vervloect hebbende/21. bewijst de cracht des geloofs/28. en̄ vercondicht tē eynde door twee gelijckenissen/wat straffe comen sal over de gene die den Sone Gods verworpen.

E Nde a als sy na by Jerusalem waren/ende ghecomen waren te Bethphaghe/aenden Olijfberch/doe
sant Jesus twee Discipulen segghende tot hen:
2 Gaet henen in dat Vleck dat voor u leydt/ende terstont
sult ghy lieden een Ezelinne vinden ghebonden/
ende een Veulen met haer: ontbintse en̄ brengtse my.
3 Ende indien u lieden yemant yet seyt/so sult ghy
seggen: De Heere heeftse van noode/ende hy salse terstont
senden. Dit is al geschiet/ op dat vervult worde
dat gesproken is door den Propheet die daer seyt:
5 b Seght der dochter Sion: Siet/u Coninck coemt
u saechtmoedich/sittende op een Ezelinne: ende op een
Veulen des Jockdragenden Ezels.
6 De Discipulen ghinghen/ende deden ghelijck Jesus
hen gheboden hadde. Ende sy hebben de Ezelinne
ende het Veulen ghebracht/ende c hebben haer cleederen
daer op geleyt/en̄ hebben hem d daer boven opgeset.
Ende een groote schare spreyden hare cleederen
op den wech/de andere sneden tacken vande boomen/
ende spreydense op den wech.
9 Ende de scharen die voor ginghen ende nae volchden/riepen
segghende: Hosanna den Sone Davids:
Ghepresen sy die daer coemt inden Naem des Heeren.
Hosanna in de alderhoochste plaetse.
Ende als hy te Jerusalem in quam/werdt de gheheele
stadt beroert/segghende: Wie is dese?
Ende de scharen seyden: Dese is Jesus de Propheet
van Nazareth in Galilea.
f Ende Jesus ginc inden Tempel Gods/en̄ dreef wt

alle

a mar 11.1 luc 19.29
Christus rijt na Jerusalem op dē Ezel.
b esa 62.11 joa.12.15
c 2 reg 9.13
d joan.12 14.
e Dat is/ behoet doch den sone Davids die ons tot eenen loffelicken Coninck van Gode gheghheven is. O gy die daer inden hoochsten woonet/ behoet doch ghelucke ende voorspoet. Dese woorden zijn genomen uit ps.18. psa
f mar 11. luc 19. 45

gdeu14.26
allegdie coopende eñ vercoopende waren indenTem=
pel/eñ de tafelen der wiſſelaren eñ de ſtoelen der gener
h2Re.3.29
die de Duyven vercochten/keerde hy omme.
Eſai.16.7
13 Ende hy ſeyde tot hen: Daer is geſchreven: h Mijn
iJer/7.11/
huys ſal eē huys der bedinge genoemt worden/i ende
ghylieden hebt dat tot eenen Moort cuyl gemaect.
14 Ende daer gingē blinde ende creupele tot hem indē
De kin=
15Tempel/eñ hy heeldeſe. Als nu deOverprieſters eñ
derē die=
Schriftgeleerde de wōderlichedē ſagē/die hy gedaen
dē Chri=
hadde/eñ de kinderē indēTēpel roepeñ/eñ ſeggende:
ſto ghe=
Hoſāna dēSone Davids/namen ſy dat onweerdelic.
lucken.
16 Eñ ſeydē tot hē: hoordy wat deſe ſeggen? Jeſus ſey
kPſal.8.3.
de tot hē: Ja/en hebt gy noyt geleſen: kWt den mon=
de der ſprakelooſen eñ ſuygēdē hebdy den lof bereyt?
17 Ende hy verlietſe/eñ ginc wt der Stadt tot Betha=
lmar11.12/
18nia/ende herberchde daer. lDes morgens als hy na
de ſtadt wederkeerde/hongerde hem.
De Vij=
19 Eñ ſiende eenen Vijgenboō aendē wech/ginc hy tot
geboom
hem/eñ en vant daer niet op dan alleenlic bladerē/ eñ
verdort.
ſeyde tot hē/ Wt u en worde geen vrucht tot inder ee=
wicheyt. Ende de Vijgeboom verdorde terſtont.
20 De Diſcipulen dat ſiende/verwonderdē hen/ſeggē=
de: Hoe is de Vijgeboom ſo haeſt verdorret.
mmt.17.10
21 Jeſus antwoordeñ/ſeyde tot henlieden: Voorwaer
Luce/7/6/
ſegge ic u: mhadt ghy geloove eñ twijffelder niet/ſo en
nJer29.12
ſout gy niet alleēlic doē dat den Vijgeboom [geſchiet
Mat.7.7.3
mar.11.24
is/]maer ſo gy ooc tot deſē berge ſeyt: Wort opgehe=
Luce.11/9/
ben ende inde Zee geworpen/het ſoude geſchieden.
Joa.14.15
Jacob.1/5
22 nEnde al wat gylieden begeert in uwē gebede/ge=
omar11.27
loovende ghy ſult het ontfangen.
Luce.20.1/
pEx.4.14
23 oAls hy inden Tempel gecomen was/ quamen tot
1cro2/4.7
hem daer hy leerde deOverprieſters endeOuderlingē
qGe woort
des volcx/ſeggende: p Door wat macht doet ghy dit?
Ende wie heeft u deſe macht gheghven?
24 Jeſus antwoordende/ſeyde tot hen: Jck ſal u lieden
ooc een q dinc vragen/ ende indien ghy my dat ſegt/ſo
de Doop
ſal ick u oock ſeggen door wat macht ick dit doe.
Joānes.
25 De Doope Joannes/van waer was hy/ wt den He=
mel oft wt de menſchen? Doe overleydē ſy by henſel=
ven eñ ſeyden: Seggē wy wt denHemel/ſo ſal hy ons
ſegghen: Waerom en hebt ghy hem dan niet gelooft?

En

Ende ſeggen wy wt de menſchen/ſo vreeſen wy de
ſchare/ want ſy houden alle Joannem voor een Pro- mat14.5
pheet. Ende ſy antwoorden Jeſu/ ſeggende: Wy en Mar6.8
wetent niet. Ende hy ſeyde tot henlieden: So en ſeg-
ghe ick u oock niet/door wat macht ick dit doe.
Ende wat dunct u lieden: Een menſche hadde twee
ſonen/ende ginc tot den eerſten/ende ſeyde: Sone gaet
henen ende werct heden in mijnen wijngaert.
Hy antwoorde/ende ſeyde: Ic en wil niet/ende daer
na berou hebbende/ginck hy henen.
Ende hy ginc wt tot den anderen/ende ſeyde deſge-
lijcx. Die antwoorde ende ſeyde:/[Ic] ga Heere: ende ſeze.33.31
en ginck niet. Wie van deſe twee/heeft den wille des
Vaders gedaen? Sy ſeggen hem: De eerſte. Jeſus ſey Tolle-
de tot henliedẽ: Voorwaer ic ſegge u/de Tollenaers eñ naers
de Hoeren ſullen u voorgaen int Coninckrijcke Godts. ende hoe
tWant Joannes is tot u lieden gecomen inden wech ren.
der gerechticheyt/ende ghy en hebt hem niet geloooft mat.3.4.
de Tollenaers ende de Hoeren hebben hem gheloooft/
ende ghy dat ſiende/en hebt geen berou gehadt daer-
na/dat ghy hem ſout gheloooft hebben.
Hoort een ãder gelijckeniſſe: vdaer was eẽ Huyſheere/ De Jo-
die eenẽ wijngaert plantede/eñ maecte eenẽ tuyn daer den zijn
rontomme/eñ gegraven hebbeñ/maecte hy een wijn- de Wijn-
perſſe daer in/eñ timmerde eenen torren/eñ verhuerde gaert
dien den Lantlieden/eñ is in vreemde landen gereyſt. Gods/
Ende als nu de tijt der vruchten naecte/ſant hy zijn die noch
Dienſtknechten tot de Lantliedẽ/ om zijne vruchten te tãs Chri
ontfanghen. Doe namen de Lantlieden zijne dienſt- ſtum ge
knechten/ende hebben den eenen geſlagen den anderẽ doot
gedoot/den derden geſteenicht. Doe ſant hy weder- hebben.
om andere Dienſtknechten wt/meer dan de eerſte: eñ mat.12.1
ſy deden hen deſ[gel]ijckx. Ten laetſten ſant hy zijnen Luc20.8
ſone tot hen/ſeggende: Sy ſullen mijnen Sone ontſiẽ Pſa80.9
Ende als de Lantlieden den Sone ſaghen/ſeyden ſy Eſai.5.1.
onder malcanderen: x Dit is de erfghename/y coemt Jer 2.21
laet ons hem dooden/ende zijne erve beſitten. x Pſa.1.8
Ende ſy namen hem/ende dreven hem wt den wijn- Hebr.2.1
gaert/ende dooden hem. Als nu de Heere des wijn- y Pſa 2.1
gaerts comen ſal/wat ſal hy dien Lantlieden doen? mat.16.3
Sy ſeggen tot hem: Hy ſal de quade qualicx hãdelen gen37.18
Gr. ver-
derven.

ende den wijngaert ſal hy anderen Lantlieden verhue
ren/die hem de vruchten te haren tijden ſullen geven

De Joden verworpen/ de Heyde nē aengenomen.
apſ.118.22
eſa.8.14
maa.12.10
rom.9.32
ver.32.10
mat.8.12
eeſa.55.5
oeſa.8.15
edan.2.34
flu.20.10
gluc.7.10

42 Jeſus ſeyde tot hen: en hebt ghy noyt geleſen inde
Schrift: a De Steen die de Timmerlieden verworp
hebbē/die is gewordē tot eē hooft des hoecx/dat is v
den Heere geſchiet/eñ het is wonderlic in onſen oogen
43 Daerom ſegge ic u lieden: b Het Coninc rijcke God
ſal van u wech genomē/ende den volcke gegeven wo
den/dat zijne vruchten voortbrengt.
44 h Eñ ſo wie op deſen ſteē valt/die ſal gebrokē wordē
eñ op wien hy valt/dien ſal hy vermorſelen.
45 Als de Overprieſters ende de Pharizeen deſe zijn
gelijckeniſſen hoordē/ bekenden ſy dat hy van hē ſpra
46 Ende ſoeckende hem te vanghen/vreeſden ſy de ſcha
ren/want ſy hielden hem g voor een Propheet.

Dat xxij. Capittel.

1. Door de gelijckeniſſe van de bruyloft/7. thoont Jeſus de verworping
der ongelooviger Jodē/15. beveſticht de Overheyt/23. beveſticht de
ſtandinge tegē dē Sadduceen/35. leert welckē de ſomme der wet ſy/4
bewijſt met de Schrift/dat hy de Meſſias is.

Gelijckeniſſe der bruyloft

1 ENde Jeſus antwoordende/heeft wederom geſpr
ken tot henlieden door gelijckeniſſen i/ ende geſe
2 Het Coninckrijcke der Hemelen is gelijc een Coni
3 die zijnen ſone een bruyloft bereyt hadde. Ende ſ
zijne Dienſtknechten wt om de genoode ter bruyloft
4 roepen/ende ſy en wildē niet comen. Wederō ſāt h
ādere Dienſtknechtē/ſeggeñ: Segt dē genoodē: Siet
hebbe mijn maeltijt bereyt/mijn oſſē eñ gemeſte be
ſtē zijn geſlacht/eñ het is bereyt/coemt ter Bruylof
5 Ende ſy hebbhent veracht/ende zijn henen gegaē/
een tot zijnen Acker/de ander tot zijn coopmanſcha
6 Ende de ander namē de Dienſtknechten gevangē
deden haer ſmaetheyt aen/ ende doodenſe.
7 Als de Coninc dat hoorde wert hy ſeer toornich/
ſant zijne heyrſcharen/ende verderf de dootſlagers/
verbrande haer Stadt.

Roepinghe der Heydenē

8 Doe ſeyde hy tot zijn Dienſtknechtē: De bruyloft
bereyt/ende de genoode en warens niet weerdich.
9 Daerom gaet in de wtgangen der wegen/ende roe
ter bruyloft alle die ghy vint.
10 Ende de Dienſtknechten gingen wt inde wegen/
vergaderden alle de gene die ſy vōdē/ quade eñ goe

ſoo

so dat de bruyloft verbult wert met aēsittende gastē.
Eñ als de Coninc ingegaen was/om de aensittende
gasten te aenschouwē/sach hy daer eē mēsche die nie
gheen bruyloft cleet becleet en was. Ende hy seyde
tot hē vriēt/hoe zijdy hier in gecomē sonder bruylofts
cleet? ende hy sweech stille. Doe seyde de Coninc tot
zijnē Dienarē/Bindet hem handen eñ voeten/ eñ neēt
hē/eñ worpt hē wt inde wterste duysternisse/ a Daer amar8.12
sal wesen weeninge ende knerselinge der tanden. eñ.13.42
4 b Want vele zynder gheroepen/maer weynich wt- omt10.16
5 vercoren. c Doe ginghen de Pharizeen/ende hielden cmt13.13
raet/hoe sy hem vangen mochten in zijne woorden. uc 20.2
6 Eñ sonden wt tot hem hare Discipulen met de He- Sy versoecken
rodianen seggēn: Meester:wy werē dat ghy warach- Cy istū
tich zijt/eñ leert den wech Gods inder waerheyt ende an des
en vreeset niemant/ want ghy en siet den persoon der Keysers
menschen niet aen. Daerom segt ons wat dunct u/is tribuyt/
het geoorloft dē Keyser * schattinge te gevē ofte niet? of thyns.
8 Jesus bekennende hare boosheyt seyde:
9 Ghy geveynsde lieden/wat versoect ghy my? toon
my de † schatting-munte: ende sy brachten hem eenen Ofschijnemunte.
penninck voor.
0 Eñ hy seyde tot hē: Wiēs is dit beelt eñ opschrift?
1 Sy seggen tot hem: des Keysers. Doe seyde hy tot
hen: g So geeft dan den Keyser dat des Keysers is: eñ mar17.25
2 Gode dat Gods is. Als sy dit hoordē/verwonderdē rom.13.7
sy hen: ende hem verlatende/zijn sy wech gegaen. Vande
3 e Te dien selven dage quamen tot hē de Sadduceen verrijsenisse.
die seggen datter geen opstādinge [der dooden] en is
ende vraechden hem/ cmt12.28
4 Seggende: Meester/ f Moses heeft geseyt: Indien luc20.27
yemant sterft/geen kinderen hebbende/so sal zijn broe Act.23.8.
der zijn wijf trouwen/ende zijnen broeder zaet verwec foen.25.5
5 ken. Nu warē by ons seven broeders/ ende de eerst.
[een wijf] getrout hebbende/sterf/ende geen zaet heb
6 bende/liet zijn wijf zijnen broeder. Desgelijcx oock de
tweede ende de derde/tot den sevensten toe.
7 Ten laetsten van alle is ooc de vrouwe gestorven.
8 Inde opstandinge/wiens wijf sal sy dan wesen van Oorsake der dwalinghe
dese seven? want sy hebbense alle ghehadt.
9 Jesus antwoorde/eñ seyde: Ghy dwaelt niet wetē-

30 de de Schrift/noch de macht Gods. Wāt inde opstā=
dinge en trouwē sy niet/noch en wozdē ooc niet te hou=
welicke gegeven maer sy zijn g gelijc Engelē Gods in=
g1 Joa3. 31 dē Hemel. Eñ vāde opstādinge der doodē/En hebt
gy niet gelesen dat vā God tot u lieden gesprokē is/
h Exo 3.6 32 die daer seyt: h Ic ben de God Abrahams/ende de
Heb11.16 God Isaacx/ende de God Jacobs/God en is geen God
33 der dooden/maer der levendigen. Ende als de scha=
ren dit hoorden verwonderden sy hen van zijner leere.
i Mar12.28 34 iEnde de Pharizeen ghehoort hebbende dat hy der
de liefde Sadduceen den mont gestopt hadde/zijn sy te samen
Gods. 35 vergadert. Ende een Schriftgeleerde wt hen/vraech=
Luc10.25 de/hem beproevende/ende segghende:
36 Meester/welck is het groot ghebodt inde Wet?
l Deu.6.5 37 Jesus antwoordende/seyde tot hem: l ghy sult lief=
de liefde hebben den Heere uwen God/wt aller uwer herten eñ
des nae= wt aller uwer zielen/ ende wt allen uwen verstande.
sten. 38 Dat is het eerste ende het groot gebodt.
m Le19.18 39 Eñ het tweede is desen gelijc: m Gy sult liefhebb
Mar12.31 uwen naesten gelijck u selven.
Rom13.9. 40 In dese twee geboden/hangt de gantsche Wet/end
Gal.5.14 41 de Propheten. n Als nu de Pharizeen vergadert wa
Eph.5.2. 42 ren/vraechde hen Jesus. Ende seyde: wat dunckt
n Mar.12. lieden van Christo: wiens sone is hy? Sy seggen tot h
Luc20.4 43 Davids: Hy seyde tot hen; hoe noemt hem dan Da
vid door den Gheest/Heere/segghende:
44 o De Heere heeft geseyt tot mijnē Heere: sit te mijn
o Psal10.1 rechterhant/tot dat ic uwe vyanden sette tot een voe
Act.8.34 45 banc uwer voeten. Indien hem David Heere noē
Heb.1.13 hoe is hy dan zijn Son?
46 Eñ niemant en conde hem een woort antwoorde
eñ niemant en dorfte hem van dien dage meer vrag

Dat xxiij. Capittel.

1. Christus leert datmē doē sal na de leere eñ niet na de werck
der Scriben ende Pharizeen 5. die geveynst zijn/6. ende eer
gierich 8. Datter een Meester is/9. ende een Vader God
eñ een Leeraer Christus 13. vercondicht den Schriftgeleer
en ghelas. etc. 16. blinde leytsliedē/die het Commertje stuptē/1
winnen eenē vreemdē/18. leerē qualic sweerē/23. het swae
ste der wet latēde/25. 27. vol roofs ende erchept/29. Moor
der gelijck haer Vaders/34. ende om der der volginge will
37. voorseyt hy den val Jerusalems.

Doe

DOe sprack Jesus tot de schare/ende tot zyne Dis- de Scri-
cipulen/seggende: a Op Moses stoel zyn ghe- ben eñ
seten de Schrifcgheleerden ende Pharizeen. Phari-
3 f Daerom al wat sy u lieden gebiedẽ te houdẽ/hout zeen die
dat/ende doet het/maer na hare wercken en doet niet/ Gods
want sy segghent/ende en doent niet. wet leer-
4 d Want sy binden sware ende ondragelicke lastẽ eñ den hoe-
legghense op de schouderen der menschen / maer selvẽ danich
en willen sy die niet aenroeren met haren vingher. sy warẽ.
5 Ende alle hare wercken doen sy om van de men- a 2 esd8 4
schen gesien te wordẽ/want sy maken hare egedenck- b De 17.29
brievẽ breet: eñ maken groote zoomẽ aẽ hare cleederẽ. c Nom 2. 17
6 f Sy begeeren de voorsittinghen inde maeltijden/ d Lu 1.46
eñ dat voor gestoelte inde vergaderingen. Esa. 10.1
7 Ende sy worden geerne gegroet op de marcten/eñ e Deu 5.
van den menschen g genaemt h Rabbi/Rabbi. f Mar 5.38
8 Doch ghy lieden en sult u niet Rabbi laten noemẽ/ f Mar 12.39
want een is uwe Meester/[namelijck] Christus/ende Luc. 11.43
ghy lieden zijt alle broeders. g Jac. 3.1
h meester.
9 Ende en sult niemant Vader noemen op der aerdẽ:
want/een is uwe Vader die inde Hemelen is. i Mal 1.6
10 Ende ghy lieden sult u niet laten Meester noemen/
want een is uwe Meester [namelijck] Christus.
11 k De meeste onder u sal uwe dienaer zijn. k mat. 20 26.
12 l En so wie hẽselvẽ verheft/die sal vernedert wordẽ: l Job 22.29
ende wie hemselven vernedert/die sal verhevẽ wordẽ: pro 29.23
13 m Wee u Schriftgeleerden eñ Pharizeen/geveynsde/ Luc 14.11
want ghy sluyt het Coninckrijcke der Hemelen voor de Jac. 4.6/
menschen/ghy en gaet daer niet in:eñ die daer ingaen Lu 18.14
souden/en laet ghy niet ingaen.
14 n Wee u Schriftgeleerden ende Pharizeen geveynsde/de huysen der weduwen eet ghy op/ ende dz onder een decsel van lange gebeden:Daerom sult ghylieden te meerder verdoemenisse ontfanghen. m Mar. 12. 40. Luc 20.26 2 Tan 3.6
15 Wee u Schriftgeleerden ende Pharizeen geveynsde/
want ghylieden omgaet Zee eñ lant/om eenen o Joden o Gr. een
genoot te maken/ende als hijt gewordẽ is so maect gy comelinck
hem een soon der hellen / tweemael meer dan ghy zijt.
16 Wee u ghy blinde leytslieden die daer seght: So wie
sweerẽ sal by den Tẽpel dat is niet:maer so wie swee-
ren sal by den goude des Tempels / die is schuldich.

17 Ghy dwase ende blinde/welck is meerder/dat gout
18 oft de Tempel/die dat gout heylich maect? Ende so
wie/[segt ghliedē/]sweerē sal bydē Altaer/dz en is nz/
Gr.Gave maer wie sweeren sal by den Offer die daer op is/die
19 is schuldich. Gy dwase ende blinde/welc is meerder/
Gr.Gave den Offer oft den Altaer/die dē Offer heylich maeckt?
20 Daerom/so wie sweert by den Altaer/die sweert by
den selven/ende by al dat daer op is.
1 Re8.13 21 kEnde so wie sweert by den Tempel/die sweert by
Paro.1 den selven/ende by dien/die daer in woont.
Pa9.3 22 lEnde so wie sweert by den Hemel/die sweert by dē
Esa 66.1 Throon Gods/ende by hem die daer op sit.
mat.5.14 23 mWee u Schriftgeleerden eñ Pharizeen/gy geveyns-
luc12.42 de/want ghliedē vertient Munte/Anijs/ende Comijn:
ende hebt achtergelaten het swaerste inde Wet/[na-
Isa15.22 melick/]oordeel/barmherticheyt/ ende t geloove. Dit
Spr24.1 moest ghy doen:ende dat niet achterlaten.
mch.6.8
mat.4.1 24 Ghy blinde Leytsliedē/die daer eē mugge wt zijget/
Dat is ende verslint eenen Kemel.
vaerhz 25 pWee u Schriftgeleerden ende Pharizeē/geveynsde/
luc.11.39 die daer het Buytēste des Drincvats eñ des Schotels
reynicht/eñ binnen zijn sy vol roofs/eñ onmaticheyt.
26 Ghy blinde Pharizeen/reynicht eerst het binnenste
des drincvats/ende des schotels/op dat ooc het buytē
ste reyn worde.
27 aWee u Schriftgeleerde ende Pharizeē/geveynsde/
want ghy zijt gelijck de gewitte graven die van buyte
Gewitte schoon schijnen/ende van binnē zijn sy vol doode bee-
Gravē. 28 nē/eñ alle onreynicheyt. Also schijnt gy ooc van buy-
luc.11.44 ten voor den menschen rechtveerdich/ende van binnen
zijt gy vol geveynstheyts ende ongerechticheyts.
luc11.47 29 bWee u Schriftgeleerde ende Pharizeē geveynsde
want ghy timmert de graven der Prophetē/ende ver-
ciert de graven der Rechtveerdigen.
30 Ende segt:Hadden wy te onser vaderen dagen ge-
weest wy en souden doch [anders] niet geweest heb-
ben hare medeghesellen in het bloet der Propheten.
31 Aldus gheeft ghylieden over u selven ghetuyghe-
Acto7.52 nisse/ t dat ghy kinderen zijt der gener die de Prophe-
thes2.15 ten ghedoot hebben.
32 Ghylieden verbult ooc de mate uwer vaderen.

Ghy

3 Ghy Slanghen/ghy Aderen ghebroetsel/hoe sult
ghylieden de Helsche verdoemenisse ontgaen? dluc11.49
4 pDaerom siet/ic sende tot u lieden Propheten/ende emt10.16
Wijse/ende Schriftgeleerde/ende Sommige van hen Luce15.3
sult ghy dooden/ende cruycen/ende sommige van hen heb.11.34
sult ghy geesselen in uwe Vergaderingen/ende vervol= fact/5.42
5 gen van de een stadt inde ander. Op dz op u liedē co=
me alle dz rechtveerdige bloet/dat op ter aerdē wtge= gGen4.8
stort is/gvā dē bloede des rechtveerdigen Abels/toth Heb.11.4
het bloet Zacharie des sōds Barachie/welckē ghyliedē h.par.24
gedoot hebt tusschen den Tempel ende den Altaer. 22.
6 Voorwaer segge ic u/dat sal op dit geslachte comen.
7 iO Jerusalē/Jerusalē/die daer de Prophetē doodet/ iluc13.15
ende steenichtse die tot u gesonden zijn: k hoe menich= k4esdr.18
mael hebbe ic uwe kinderē willē vgaderē/gelijc eē hin lps69.10
ne hare kieckenē vergadert onder hare vleugelē/ende Esa.1.7/
8 gy en hebt nz gewilt. lSiet/u liedē huys wort u woest mich3.22
9 gelatē. Want ic segge u lieden: Gy en sult my vā nu ps.118.16
aē niet meer sien/tot dat gy segt: m Gepresē sy hy/die
daer coemt inden Naem des Heeren.

Dat xxiiij. Capittel.

Christus gebraecht/24. voorseyt wat teeckenē voor zijn toe=
coēst sullē gaē/42. vermaēt de zijne tot wake/48. dreygeñ de
gene die de lanckmoedicheyt Gods misbruycken. mar.13.1

EN doe Jesus wtgaende vandē Tempel/ginc henē/ Luc.21.5
ende de Discipulen quamen tot hem/ om hem de derJodē
timmeragie des Tempels te thoonen. verwoe=
2 Ende Jesus seyde tot henliedē: Siet gy dit niet al= stinge.
temael/voorwaer segge ic u: b Hier en sal niet eenē steē bln19.44
op den āderē gelatē worden die niet afgebroken en sal mich3.12
3 worden. Als hy op dē Olijfberch gesetē was/ gingen cmatr3.1
zijne Discipulen tot hem bezijden/seggende: q Segt ōs Luc/21.
wanneer sal dit wesen? ende welc sal dat teecken uwer dAct.1.6
toecoemst wesen/ende der eyndinge der werelt. vande
4 Jesus antwoorde ende seyde: c Siet dat u niemant toecoēst
en verleyde/ Christi.
5 fWant vele sullen comen in mijnen Name/seggeñ: eJer29.8
Jck ben Christus/ende sullender vele verleyden. Eph.5.6
6 Ghy sult hooren van oorlogē eñ geruchte der oorlo Col.2.18
gen: Siet dat gy niet verschrict en wort/ wāt het moet 1Joa.4.1
al geschieden/maer noch en ist geen eynde. fJer14.14
g Griecx gesalfde

7 Want het eē volc ſal tegē dat ander opſtaen/eñ dat
een Coninckrijc tegen dat ander:eñ daer ſullē zijn peſti=
lentie ende diere tijden/eñ Aertbevingē hier ende daer.
8 Ende dit alles is een beginſel der ſmerten.
9 Dan ſullen ſy u overleveren in verdꝛiet ende ſullen
u dooden/ ende gylieden ſult gehaet woꝛden/van alle
volcken om mijns naems wille.
10 Ende dan ſullender vele geergert woꝛdē/ende mal=
11 canderen verraden ende haten. Eñ vele valſche Pꝛo=
pheten ſullen opſtaen/ende ſullender vele verleyden.
12 h Ende want de ongerechtichëyt vermenichfuldicht
ſal woꝛden/ſal de liefde in velen vercouden.
13 i Maer ſo wie volſtādich blijft tottē eynde die ſal ſa=
14 lich woꝛdē. Eñ dit Euangelium des Coninckrijcx ſal
dooꝛ de geheele werelt gepꝛedict woꝛden/tot getuyge=
niſſe alle volcken/ ende dan ſal het eynde comen.
15 k Wanneer gy dan ſien ſult den grouwel der verwoe=
ſtinge/daer vā geſpꝛokē is dooꝛ den/Pꝛopheet Daniel
ſtaeñ inde heylige plaetſe (die dꝫ leeſt die verſtae het:)
16 Als dan wie in Judea is die vliede op de Berghen
17 Ende wie op het dack is/die en come niet af om yet
op te nemen dat in zijn huys is.
18 Ende wie op dē Acker is die en keere niet wederōme
19 om zijne cleederen te halen. Wee dē vꝛouwē die kint
dꝛagen ende die ſuygen in die daghen.
20 Maer biddet dat uwe vlucht niet en geſchiede indē
winter/m noch op den Sabbath.
21 l Want dan ſal groote verdꝛuckinge weſen/deſgelijcx
niet geweeſt en is/vā den beginne der werelt aē tot nu
toe/noch ooc weſen en ſal.
22 Eñ en werden deſe dagē niet verkoꝛt/daer en ſoude
geen vleeſch behoudē woꝛdē. Maer om der wtverco=
renen wille/ſullen deſe dagen vercoꝛt woꝛden.
23 Indien dan yemant tot u lieden ſeyt:e Siet/hier is
Chꝛiſtus/oft daer/en gelooves niet.
24 g Want daer ſullen valſche Chꝛiſti/eñ valſche Pꝛo=
pheten opſtaen/ende ſullē groote teeckenē eñ wonder=
licheden doen/alſo ſy ooc (waert mogelijck) de wtver=
coꝛen verleyden ſouden:
25 Siet ic hebt u lieden te vooꝛen geſeyt.
26 Hierom/indien ſy tot u ſeggē: Siet/hy is inde woe=

Esa 19.2
ꝫesd.13.31
‡ mt 10.17
mar.13.9
joa 15.19
Apo 2.10
h 4 esd 5.2
i mar.10.
22.
luc.22.19
der Joden verwoestinghe.
mat 13.14
l dan 9.27
m matt.12
n Dan.12
o mer 13.21
p 1 Thes.2
11.
Deu.15.1
p Dat is/ Gesalfde
Teeckenen der eyndinghe des werelts

stijne/ so en gaet niet wt: Siet/ hy is inde binnē-came-
27 ren/ en gelooft het niet. Want gelijc de Blixem vādē
Oostē wtgaet/ ende schijnt tot indē Westen/ also sal ooc
28 de toecoemste des Soons des menschē wesen. tWāt
waer een doodt lichaem is daer sullen ooc de Arenden
29 vergaderen. fTerstōt naer de verdruckinge dier da- eJob39.31
gen/ sal de Sonne verduystert worden/ ende de Mane fner7.17
en sal haer schijnsel niet geven/ ende de Sterren sullen Mar13.24
vanden Hemel vallen / ende de crachten der Hemelen Luc21.25
30 sullē beroert wordē. tEn dan sal het teecken vanden Esa.13.10
Sone des menschen verschijnen inden Hemel: ende dā Apo6.12
sullen alle geslachten der aerden huylen/ en sullē dē So Daa7.10
ne des menschen sien comen inde wolcken des Hemels/ Mt16.27
met groote cracht ende heerlickheyt. Mar13.26
31 En hy sal zijne Engelen wtsenden t met der Basuy- Luc.21.2
nē ende groote stemme/ ende sy sullē zijne wtvercorene Act.1.11/
vergaderen vande vier winden/ r van d'een eynde des 2thes1.10
werelts tot den anderen. Apoc.1.7
32 pLeert vanden vijgenboom een gelijckenisse: als nu 1.Cor15
zijne tacken teer worden/ ende de bladeren wtspruytē/ Gr. v. en
dan weet ghy dat de Somer by is. de uyter-
33 Also ooc/ als ghy dit alles siet/ weet dā dz het na by ste des
34 is inde deuren. Voorwaer ic segge u/ dit geslachte en Hemels
sal niet vergaen tot dat dit alles geschiede. tot zijn
35 zHemel ende aerde sullen vergaen/ doch mijne woor- uyterste.
36 den en sullen niet vergaen. aEnde van dien dage en- Mat.19.
de van dier uren en weet niemant/ noch ooc de Engelē 20.
der Hemelen dan alleen mijn Vader. Luc21.29
37 bEnde gelijc als de dagen Noe waren/ also sal oock Mer13.31
de toecoemste des Soons des menschen wesen. Psal 10/
38 Want gelijc sy in die dagen voor de Diluvie warē/ 1.27.
etende/ drinckende/ trouwende/ ende tot het houwelick Esa 51.6
wtgevēde/ c tot diē dach [toe] dat Noe inde Arcke ginc. Heb 1.11.
39 Ende en bekendent niet tot dat de watervloet quā/ Act 1.7
en namse alle wech: also sal ooc de toecoēste des Soōs Luc17.26
des menschen wesen. Pet3.30
40 bDan sullen daer twee inden Acker wesen/ de eene sal Gen.7.7
aenghenomen/ ende de ander sal verlaten worden. Luc17.34
41 Daer sullen twee malen indē Meulen/ de eene wort Thes4.17
42 aengenomen/ en de andere verlaten. eDaerō waect/ Mt25.13
want ghy en weet niet te wat ure de Heere comen sal. Mar13.33
Luc12.40

ſluc12.39 1Theſſ.1 2pet 3.10

Getrouwe dieſt knecht.

mat25.21 luce.42.

43 fEnde weet dit hadde deHuyſheere geweten/ te wat
tijde deDief comē ſoude/hy ſoude vooꝛwaer gewaect
hebbē/ende en hadde zijn huys niet latē dooꝛgraven
44 Daeromme weeſt ghy oock bereyt/wāt ter urē die
ghy niet en meynt/ſal de Sone desmenſchen comen.
45 gWie is nu een getrouwe ende vooꝛſichtich Dienſt-
knecht/die zijn Heere over zijn huyſgeſin geſtelt heeft/
46om hen ſpijſe te gevē ter bequamer tijt. Salich is de
Dienſtknecht die zijnen Heere bevint alſo doende als
47hy coēt. Vooꝛwaer ſegge ic u/hy ſal hē over alle zijne
48goeden ſetten. Maer indien de booſe diēſtknecht in

Onghetrouwe Dienſtknecht.

zijn herte ſeyt: Mijn Heere vertrect te comen/
49 Ende begint zijn mede Dienſtknechten te ſlaen/ eñ
te eten ende te dꝛincken met den Dꝛonckaerts.
50 So ſal de Heere deſesDienſtknechts comen/tē dage
als hy hem niet en verwacht/ende ter urē die hy nz en
51weet. Ende ſal hem in ſtucken houwē/ende zijn deel
ſal hy met de geveynſde ſtellē. hDaer ſal weeninge en-
de knerſſinge der tanden weſen.

hmat8.12 13.42.22.13.

Dat xxv. Capittel.

1.By de gelijckeniſſe vāde Maechden/14.eñ Talentē/19. leert Jeſus eenen ygelickē zijn beroepinge volgen/31.daer na beſchꝛijvē het laetſte oozdeel/34.vermaent hy eenen yegelicken tot wercken de liefden.

Gelijckeniſſe van de maegden.

1 DAn ſal het Coninckrijcke der Hemelen gelijc wozden
thien Maechden dewelcke hare Lampen namen/
ende ginghen den Bꝛuydegom te gemoete.
2 Ende de vijve waren vooꝛſichtich / ende de ander
3vijve warē dwaes. De dwaſe namē hare Lampē/ eñ
4namē geen olie met haer. Maer de vooꝛſichtige na-
men hare Lampen/ ende ooc de olie in hare vaten.
5 Ende doe de Bꝛuydegom vertoefde te comē/werdē
ſy alle ſlaperich ende ſliepen.
6 Eñ ter middernacht wert daer eē geroep [gehooꝛt]
Siet/deBꝛuydegom coemt/gaet wt hem te gemoete.
7 Doe ſtondē alle de maechden op/eñ verrierden hare
8Lampen. Eñ de dwaſe ſeydē tegen de vooꝛſichtige
geeft ons van uwe olie/want onſe Lampen gaen wt.
9 Doe antwooꝛden de vooꝛſichtige ſeggende:Geēſins
op dat niet ons ende u lieden en ontbꝛeke / gaet liever
tot de vercoopers/ende coopt vooꝛ u ſelven.
10 Als ſy henē gingē om te coopen/quā de Bꝛuydegō:

ende

ende die berept waren gingẽ met hem in ter bꝛuyloft/
ende de deure wert toeg:ſloten.
1 Daerna comen ooc de andere Maechden/ſeggende:
2 Heere/Heere/doet ons open. Ende hy antwooꝛde/eñ
ſeyde:Vooꝛwaer ſegge ic u lieden/ick en kenne u niet unt 7.23
3 pDaerom waect/wãt gy en weet noch dẽ dach noch uc. 13.25
de ure/inde welcke de Sone des menſchen comen ſal bmat.24
12.
4 cWant het is gelijc een menſche die buyten lãts rey= mar13.33
ſende riep zijne dienſtknechtẽ eñ gaf hen zijn goet ovẽ uc 12.40
5 Den eenen gaf hy vijf d Talenten/den anderen twee e Theſ5.6
den derden een:eenen yegelicken na zijn eygen vermo= mc13.35
gen/ende reyſde terſtont buyten Lants. d Eẽtalẽt
6 Doe ginc hy/die vijf Talenten ontfangẽ hadde/ley= mocht
de die te wercke/ende r wan ander vijf Talenten. zijn on=
7 Deſgelijcx hy/die de twee ontfangen hadde/wan ooc trent ſes
8 andere twee. Maer hy die een ontfangẽ hadde ginc houdert
henen/eñ maecte eenen cuyl inde Aerde/ende verberch goude
het ghelt zijns Heeren. Croonen.
9 Eñ na langẽ tijt coemt de Heere deſer Dienſtknech= eG.maec
ten/ende hout rekenſchap met hen. te.
20 Ende die de vijf Talenten ontfangen hadde/quam De ghe=
ende bꝛacht noch ander vijf Talentẽ/ſeggende:Heere/ trouwe
vijf Talenten hebdy my gegevẽ/ ende ſiet andere vijf dienſt=
heb ick daer mede ghewonnen. knecht.
21 Doe ſeyde de Heere tot hẽ:Wel goede eñ getrouwe
diẽſtknecht/gy hebt over weynich getrouwe geweeſt ſmt24.45.
over vele ſal ic u ſetten:gaet inde vꝛeuchde ws Heeren. luc.2.42.
22 Doe quam ooc die twee Talentẽ ontfangen hadde
ende ſeyde:Heere/gy hebt my twee Talẽtẽ overgege=
ven/ſiet/twee andere hebbe ic daermede gewonnen.
23 Zijn Heere ſeyde tot hẽ:Wel goede eñ getrouwe diẽſt=
knecht/over weynich hebdy getrouwe gheweeſt/over
vele ſal ic u ſetten:gaet in tot de vꝛeuchde ws Heeren.
24 Doe quam hy ooc die dat een Talent ontfangẽ had
de/ende ſeyde:Heere/ic kende u/dat ghy een hart man De onge
zijt/maeyende daer gy niet geſaeyt en hebt/ende ver= trouwe
gaderende daer ghy niet geſtroyt en hebt. dienſt=
25 Ende ic vꝛeeſende/ginc henẽ/eñ verberchde u Talẽt knecht.
inde Aerde/Siet daer/ghy hebt dat uwe is.
26 Doe antwooꝛde zijn Heere/ende ſeyde tot hem:Ghy
booſe ende trage knecht ghy wiſt dat ic maeye daer ic

niet

niet geſaept en hadde/eñ ꝟgadert daer ic niet geſtropt
27 en hebbe. So moeſt gy dan mijn gelt den wiſſelaers
gedaen hebben/ende ic comende/hadde het mijne ont=
28 fangen met woecker. Daerom neemt dat talent van
hem/ende gheeft het hem die thien talenten heeft.
29 g Want een yegelick die daer heeft:dien ſal gegeven
q Mat.23.22. worden/eñ hy ſal overvloedich hebbē: Eñ wie niet en
mar4.24 heeft/vā diē ſal oock het gene dat hy heeft/ wech geno=
Luc.8.18. 30 men worden. Eñ den onnutten dienſtknecht worpt
wt inde wterſte duyſterniſſe h daer ſal weſē weeninge
h Mat.8.12 ende knerſinge der tanden.
eñ.13.42 31 i Eñ als de Sone des menſchen ſal comen in zijn heer=
luc 12.23. lickheyt/ende alle zijne heylige Engelen met hem/dā ſal
Wterſte hy ſitten op den throon zijner heerlickheyt.
Oordeel 32 Eñ alle volcken ſullen voor hem vergadert worden/
l mat 16.27 k ende hy ſalſe vā een ander ſcheyden/gelijc de herder
mar 14.62 de Schapen vande Bocken ſcheyt.
luce 21.27 33 Ende de Schapē ſal hy tot zijnder rechterhant ſettē/
Act.1.11/ 1.theſ 4.16 ende de Bocken te zijnder ſlinckerhant.
k Eze.34. 34 Dan ſal de Coninc ſeggen tot de gene die te zijnder
23. rechterhant zijn ſullē: Coemt gy geſegende mijns Va=
ders/beſit dat Coninckrijcke dat u bereyt is van dē be=
m Mat 20.13 35 ginne der werelt. m Want ic ben hongerich geweeſt/
n Eſa 58 ende ghy hebt my geſpijſt: Ic ben dorſtich geweeſt eñ
7. ghy hebt my te drincken gegeven: Ic was een vreem=
u hebr 13.2 delinck/ ende ghy en hebt my gheherbercht.
36 Ic was naect/eñ ghy hebt my becleet: o Ic ben cranc
o eccl.7.32 geweeſt/ende ghy hebt my beſocht: p Ic ben gevangē
p Tim.1. geweeſt/ende ghy zijt tot my gecomen.
37 Dan ſullen hē de Rechtveerdige antwoorden ende
ſeggen: Heere/wanneer hebben wy u hongerich geſiē/
ende hebben u geſpijſt? ofte dorſtich/ende hebben u te
drincken ghegheven?
38 Eñ wanneer hebbē wy u een vreemdelinc geſien/eñ
hebbē u gheherbercht? Oft naect/ende hebbē u becleet.
39 Oft wanneer hebben wy u cranck/oft inde gevanc=
niſſe geſien/ende zijn tot u gecomen.
40 Ende de Coninck ſal antwoorden: ende hen ſeggen:
q mat.10 Voorwaer ſegge ic u lieden: b Soo wat ghy eenen van
42. deſen mijnen minſten broederen ghedaen hebt / dat
mar 9.41 Joa1.31c hebt ghy my ghedaen.

41 Dan ſal hy ooc ſeggen tot de gene die ter ſlinckerhāt
zijn ſullen: i Gaet wech van my ghy vervloecte / ſ in dat
eewige vyer / dat bereyt is dē Duyvel ende zijnen En-
42 ghelen. Want ic ben hongerich gheweeſt: ende ghy
en hebt my niet te eten gegeven: Jc ben dorſtich ghe-
weeſt / ende ghy en hebt my niet te drincken gegeven.
43 Jc was een vreemdelinc / ende ghy en hebt my niet
geherberght: Jc was naect / ende ghy en hebt my niet
becleet: Jc was cranck / ende inde gevanckeniſſe / ende
44 ghy en hebt my niet beſocht. Dan ſullen ſy ooc hem
antwoorden ende ſeggen: Wāneer hebbē wy u honge-
rich / of dorſtich / of eē vrēdelinc / of naect of crāc / of inde
gevanckeniſſe geſien / ende en hebben u niet ghedient.
45 Dan ſal hy haer antwoorden eñ ſeggen: t Voorwaer
ſegge ick u lieden / wat ghy eenen van deſen minſtē nz
gedaen en hebt / dat en hebt ghy my oock niet gedaen.
46 n Ende deſe ſullen gaen inde eewige pijne / ende de
Rechtveerdige in dat eewighe leven.

Dat xxvj. Capittel.

1. De Joden houden raet om Jeſum te dooden / 6. dewelcke ont-
ſchuldicht de vrouwe teghen de murmureerders / 20. etende
met zijne Diſcipulen 16. ſet hy het Avontmael in / 31. voor-
ſeyt de toecomende ergeniſſe / 31. bidt den Vader / 47 eñ ver-
raden zijnde van Judas / 56. eñ verlatē van alle zijn Diſcipu-
len / 59. is valſcheyck beſchuldicht voor Caiphe / 62. daer nae
als hy hem ſelven hadde den Sone Gods geſeyt / 63. wort hy
geoordeelt der doot weerdich / ende beſpogen / ende geſlaghen
69. ende verloochent van Petro.

1 ENde het geſchiede / als Jeſus alle deſe woordē ge-
eyndicht hadde / ſeyde hy tot zijne Diſcipulen.
2 a Ghy weet dat na twee dagē Paeſſchen wort / eñ
de Sone des menſchen ſal overghelevert worden
3 om gecruyſt te wordē. b Doe vergaderden de Over-
prieſters eñ Schriftgeleerdē / eñ de Oudlingē des volcx
inde Sale des Overprieſters / die genaēt wort Caiphas.
4 Ende hielden te ſamen raet / hoe ſy Jeſum met liſten
5 vangen mochten ende dooden. Maer ſy ſeydē: Nie.
op den Feeſtdach / op dat daer geen oproer en geſchie-
6 de inden volcke. c Doe nu Jeſus in Bethania was /
7 ten huyſe Simonis des Melaetſchen. Quam tot hē
een Vrouwe met een d glas coſtelicker Salve / eñ heeft
ſe wtgheſtort op zijn hooft / daer hy ter tafel ſadt.

: Pſa 6.4
mat.7.23
luc.25.25
Ieſa 30.33
t Zac.2.8
pro.14.31.
ende.17.5
..dan 12.
Ioa.5.10.
Chriſtus voorſeyt zijn doot
a mac 24.1
luc.22.1
Joa 13.1
Der Joden raet teghen Chriſtum.
b Joan.4.7
Pſal.2.2
Act/4.27
s mar 24.3
luce.7.36
Joa.11.2
ende.12.
d Gr. Alabaſtron / dat is een vat ſonder oorekens of het daer dient bygrypen mach.

8 Als de Diſcipulē dat ſagen/namen zijt onweerde lic/
ende ſeyden: waer toe dient dit verlies?
9 Want deſe ſalve mochte diere vercocht/ende den Ar=
10 men gegeven woꝛden: Ende Jeſus dat bekennende/
ſeyde tot hē: Waerom zijt gy liedē der vꝛouwē moeye=
lic. want ſy heeft een goet werck aen my ghewꝛocht.
eden.15.1 11 e Want de Arme hebt gy altijts by u liedē/maer my
12 en hebt ghy niet altijts. Went dat ſy deſe ſalve op
mijn lichaem gegotē heeft/dat heeft ſy gedaen om my
13 te begraven. Vooꝛwaer ſegge ic u liedē: waer dit E=
uangelium gepꝛedict ſal woꝛden inde geheele werelt/
daer ſalmen ooc ſeggen tot haer gedachteniſſe/ wat ſy
Judas 14 gedaen heeft. i Doe ginc een vande twaelve/genaemt
Vercoopt 15 Judas Jſcarioth tot de Overpꝛieſters. Ende ſeyde:
Chꝛiſtū. wat wilt ghy lieden my geven/eñ ick ſal hem u over=
f mr.14.10 leveren? Eñ ſy ſettedē hem dertich ſilveren penningē.
luc.22.4/ 16 Eñ van dier tijt aen ſochte hy gelegentheyt / op dat
hy hem overleveren mochte.
g mar.11/ 17 g Ende op den eerſten dach h des ſoeten bꝛoots/qua=
luce.22.7 men de Diſcipulen tot Jeſum/eñ ſeyden tot hem: waer
h Exo.12 wilt ghy dat wy u bereyden het Paſch a te eten?
17. 18 Eñ hy ſeyde: Gaet henen inde ſtadt tot ſulckē man/
eñ ſegt hem: De Meeſter ſeyt: Mijnen tijt is naby: by
u wil ic mijn Paſcha houden met mijnen Diſcipulen.
19 Ende de Diſcipulen deden gelijc haer Jeſus bevolen
hadde/ende bereyden dat Paſcha.
Chꝛi= 20 i Ende als het nu avont gewoꝛden was/ ſatt hy ter
ſtus eet 21 Tafel met de twaelve. Eñ als ſy atē ſeyde hy: Vooꝛ
het Paeſcha. waer ſegge ick u lieden/ k een van u ſal my verraden.
22 Eñ ſy ſeer dꝛoevich gewoꝛden zijnde/hebben een ye=
i mr.14.17 ghelick beginnen te ſegghen: Ben ickt Heere?
joa.13.21 23 Hy antwooꝛde eñ ſeyde: l die zijn handt met my inde
k act.1.17 Schotel inghedopt heeft/die ſal my verraden.
l joa 41.10 24 De Sone des menſchen gaet gelijc van hē geſchꝛe=
luc 22.22 ven is/eñ wee den menſche dooꝛ welckē de Sone des
joa13.26 menſchen verraden woꝛt: het hadde diē menſche goet
gheweeſt niet ghebooꝛen te zijn.
25 Doe antwooꝛde Judas die hem verriet/ende ſeyde:
m dat is/ Bē ict m Rabbi? Hy ſeyde tot hem: gy hebt het geſeyt.
Meeſter 26 n Eñ als ſy aten/nam Jeſus het bꝛoot / ende als hy
n mar. 14 gedanct hadde/bꝛack hijt/ende gaft zijnen Diſcipulen/
luc 22.19

ende

ende seyde: Nemet etet/dit is mijn lichaem.
27 Eñ hy nam den Drinckbeker/ ende dancte/eñ gaffen
hen/ende seyde:drinckt alle daer wt.
28 Wãto dit is mijn bloet des nieuwē Testaments/da: Verghe-
voor velen vergoten wort tot vergevinge der sonden. vinghe
29 Ende ick segge u lieden: Ic en sal van nu voort niet der son-
meer vã dese vrucht des wijnstocx drincken/tot op diē den.
dach/wanneer ic dat nieuwe drincken sal/ int Coninc- Exod2.4
30 rijcke mijns Vaders. p Eñ als sy den Lofsanck ge- pmar.14.
sproken hadden gingen sy wt na den Olijfberch. luc22.29
31 Doe seyde Jesus tot hen:Ghy sult alle aen my geer- Joan.8.1
gert worden in desen nacht/want daer is geschrevē/ qi Der Apo
sal den Herder slaen eñ de Schapen der Kudden sullen stelē er-
32 verstropt worden: r Maer na dat ic sal opgestaē we- gernisse.
sen soo sal ick u voorgaen na Galileam. qjoa16.31
33 Eñ Petrus antwoordende/seyde tot hem: s want sy Zac.13.7
oock alle aen u geergert worden/so en sal ick nocht ans rmt18.10
nemmermeer aen u gheerghert worden. mr14.28
34 Jesus seyde tot hem:t Voorwaer ic segge u/dat gy in sluc22.33
deser nacht eer de Haē craeyt/my drymael v̄sakē sult. tjoa13.38
35 Petrus seyde tot hem:v Al waert dat ic met u stervē ujoa13.17
moeste/so en sal ick u niet versaken. Desgelijcx seyden
oock alle de Discipulen.
36 x Doe ginck Jesus met hen in een plaetse/ghenaemt xmr14.32
Gethsemane/en seyde tot zyne Discipulē: Sit hier tot luc.22.39
dat ick gae/ende bidde daer. Joa.18.1
37 Ende tot hem ghenomen hebbende Petrum/ende de Chri-
twee sonē Zebedei/begonst hy droevich eñ weemoedich stus is
38 te worden. Doe seyde hy tot hen: y Mijn ziele is be- droevich
droeft totter doot blijft hier ende waect met my. joa12.27
39 Eñ een weynich voortgegaen/viel hy op zijn aenge-
sichte biddende eñ seggende: Mijn z vader/indien het Christi
mogelic is/laet desen Drinckbeker van my gaē/ a noch- Gebedt
tans niet ghelijck ick wil/maer gelijck ghy wilt. zluc22.41
40 Ende hy quam tot de Discipulen/eñ vantse slapen- ajoa638.
de/ende seyde tot Petrum: en cont ghylieden dan niet
een ure met my waken.
41 Waect eñ bidt/op dz gy niet in versoeckinge en comt
b want de geest is gewillich/maer het vleesch is cranc. bGal3.17
42 Wederom ginc hy ander mael henen/ en badt/seggē
de: Mijn vader indien het niet mogelick en is/dat de-
sen

ſe Drincbeker van my ga/het en ſy dat ic hem drincke/
43 uwen wille geſchie. Eñ hy quam weder/ende vantſe
wederom ſlapende: want hare oogen waren beſwaert:
44 Ende hy lietſe/ende ginc wederom henẽ eñ bat ten
derdemale/ſeggende de ſelve woorden. Doe quam
45 Jeſus tot zijne Diſcipulen/ende ſeyde tot hẽ: Slaept nu
eñ ruſtet/Siet de ure is na by/dat de Sone des men=
ſchen ſal overgelevert worden inde handẽ der ſõdarẽ.
46 Staet op/laet ons gaen. Siet/hy is na by die my
cmr 14.43 lu̇c 22.47 Joa.18.3 47 verraet. c Ende als hy noch ſprac: Siet daer/Judas
een vanden twaelven/quam ende met hem een groote
ſchare met ſweerden ende ſtocken/ vã de Overprieſte=
ren/ende Ouderlinghen des volckx.
48 Eñ die hem verriet/hadde haer een teecken ghege=
Judas verradet Chriſtũ. ven/ende geſept: dien ic kuſſen ſal/ dien iſt/grijpt hem.
49 Ende terſtont comende tot Jeſum/ſeyde hy: Weeſt
gegroet d Rabbi/c ende kuſte hem.
d Vat is/ Meeſter. e 2 ſa 20.9 50 Ende Jeſus ſeyde tot hem: Vriẽt/waer toe zijdy hier
gecomen? Doe quamẽ ſy/ende ſloegen de handen aen
Jeſum/ende namen hem ghevanghen.
51 Eñ ſiet/eẽ vanden genen die met Jeſu waren/recte d
hãt wt/eñ trac zijn ſweert wt/eñ ſlaẽde dẽ dienſtknecht
52 des Overprieſters/hieu hem zijn oore af. Doe ſeyd
f Gen 9.6 Apo 13.15 hem Jeſus: Keert u ſweert in zijn plaetſe: want alle di
het ſweert nemen/ſullen vergaen metten ſweerde.
de ſchrift moet vervult worden. 53 Of meyndy dat ic nu niet en cã mijnẽ Vader biddẽ
eñ hy ſal my meer dã twaelf Legioenen Engelen gevẽ:
54 Hoe ſouden dan de Schriften vervult worden/ [di
daer ſeggen] dattet alſo gheſchieden moet?
g yſa 22.7 eſa 53.10 luc 24.25 h mar. 14/ luc 22.52 55 h Te dier uren ſprac Jeſus tot de ſcharen: Ghy lied
zijt uutgegaen gelijck tot eenen Moorder met Sweer
den ende Stocken/ om my te vangen: dagelickx ſat i
by u liedẽ leerende inden Tempel/ ende ghy en heb
my niet gevangen.
De Diſcipulen. vluchtẽ. 56 Maer dit is al geſchiet/op dat de Schriftẽ der Pro
pheten ſoudẽ vervult worden/ i Doe verlieten hem all
de Diſcipulen ende vluchteden.
i job 19.1 Pſa 88.7 k mar.14/ luc.22.5/ joa 18.54 57 k Eñ die Jeſum gevangẽ hadden/brochten hem t
Caipham den Overprieſter/daer de Schriftgeleerd
ende de Ouderlingen vergadert waren.
58 Eñ Petrus volchde hem vã verre tot den Palley
de

des Oberpriesters: ende ingegaen weſende/ ſat hy by
de Dienaren/op dat hy het eynde ſaghe.
i Ende de Overpriesters/ende de Ouderlingen/ende Valſch
den geheelen Raet/ſochtē valſch getuygeniſſe tegē Je- getuyge
ſum/op dat ſy hem dooden mochtē/ eñ en vondē niet. niſſe.
Ende hoewel daer veel valſche getuygē toegecomē Act.6.11.
waren ſo en vonden ſy niet.
Ten laetſten quamē daer twee valſche getuygē/eñ
ſeyden: Deſe heeft geſeyt: m Jc can de Tempel Gods Joa2.16
afbreken/ende in drye dagen den ſelven op timmerē.
n Eñ de Oberpriester opſtaēde/ſeyde tot hem: Ant mr.14.59
woordy niet? o Waerom betuygen deſe teghen u? oof/wat.
Ende Jeſus ſweech ſtille/ ende de Oberpriester āt-
woordende/ſeyde tot hem: Jc beſweere u by den levē-
dighen God/dat ghy ons ſegt/of ghy zijt Christus de
Sone Gods? Jeſus ſeyde tot hem/Ghy hebbet ge Chri-
ſeyt: p Doch ſegge ic u lieden van nu aen ſult ghy den ſtus be-
Sone des mēſchē ſiē/ſittende ter rechterhāt der cracht lijdt dat
[Gods/] eñ comende inde wolcken des Hemels. hy Chri-
Doe ſcheurde de Oberpriester zijn cleederen/ſeggēde: ſtus is.
Hy heeft gelaſtert/wat behoeven wy meer getuygen? mat16.27
Siet/nu hebt ghy zijne laſteringe gehoort. mr.14.61
Wat dunct u? Doe antwoorden ſy/ende ſeydē: q Hy luc26.69
is de doot ſchuldich. r Doe ſpogē ſy in zijn aenſichte Acto.1.11
ende ſloegen hem met vuyſten. q2the4.16
ſ Andere ſloegē hem in zijn aenſicht/ſeggende: t Pro Apo.1/7.
pheteert ons Christi/wie iſt die u gheſlagen heeft. eleb24.16
v Ende Petrus ſat buyten inde Sale/eñ eē adiēſt Hy wort
maechdeken quam tot hem/eñ ſeyde: Ende gy waert beſpo-
oock met den Jeſu van Galilea. ghen.
Ende hy verſaectet voor hen allen/Jck en weet niet r eſa50.6
wat ghy ſegt. ſ joa19.2
Eñ daer hy na de poorten wtginc/ſach hem een an- t lu22.49
der[dienſtmacht/] eñ ſeyde tot dē genē die daer warē: u mar.14.
ende deſe was ooc met dien Jeſu van van Nazareth. joa.18.16
Ende hy verſaectet wederom met eenen eet/ ſeggē- r of/doch-
de: Jck en kenne den menſche niet. terken.
Ende een weynich tijts daer na/quamē de gene die Petrus
daer tegenwoordich waren/ende ſeyden tot Petrum: verlooc-
Voorwaer ghy zijt oock mede van dien / want uwe hent.
ſprake maect u openbaer. Christū.

74 Doe begonſt hy te verbloecken ende te ſweeren/ J
75en kēne dē mēſche niet. Eñ terſtōt craeyde de hane
ende Petrus wert gedachtich des woorts Jeſu die to
hem geſeyt hadde: y eer de Hane crayē ſal/ ſult gy my
drymael verſaken. Ende ginc wt/ eñ weende bitterlic

Dat xxvij. Capittel.

1. Na dat Chriſtus ten andermael voor den Raet geweeſt hadde/3. Jud
berou/eñ verhangt hem/6. wiens wedergegevē gelt gegevē wort to
een begraef plaets der vremdelingen/19. daer na Pilatus vermaen
van zijn huysvrouwe/dat hy met Chriſto niet en ſoude te doē hebbē
20. verloſt Barrabam/22. eñ mz aller bewillinge/26. Je ā die beſchul
dicht/beſpot/gegeeſſelt/eñ met doornē gecroont wes/verdoemt hy/3
om gecruyſt te wordē/38. met twee Moordenaers/45. ende inde doo
Jeſu geſchieden veel miraculen/57. ten laetſten wort zijn lichaē heer
lijc begraven van Joſeph/62. ende het graf bewaert.

1 MAer a als de morgē ſtont gecomen was ſo hebb
alle de Overprieſters eñ Ouderlingē des volcx
raet gehouden tegen Jeſum om hem te dooden
2 Ende leyden hem henen gebonden/ eñ gaven hen
over b Pontio Pilato/den Stadthouder.
3 Als Judas die hē verraden hadde/ſach dat hy ver
oordeelt was/berouwt hem/eñ heeft de dertich ſilver
penningen den Overprieſteren ende den Ouderlingen
4weder gebracht. Seggēde: Jc hebbe geſondicht/ver
radende dat onnooſel bloet: Maer ſy ſeydē: wat gae
ons dat aen? daer ſuldy toeſien.
5 Eñ na dat hy de ſilverē Penningen geworpē hadd
inden Tempel/ginc hy van daer/ende c ginc henen/ei
verworchde [hemſelven.]
6 Eñ de Overprieſters namen de ſilveren penningē
eñ ſeyden: Het en is niet geoorloft deſe penningē ind
Gods kiſte te leggen/dewijle het eē loō des bloets is
7 Ende eenen raet gehoudē hebbende/ cochtē ſy dae
mede den Potbackers Acker/tot der Vremdelingē be
8grabinge. Daerom wert dien Acker genaēt/d de Ac
ker des bloets tot op deſen dach.
9 Doe wert vervult dz daer geſeyt was/door dē Pro
pheet Jeremiam/ſeggende: e eñ ſy hebbē genomē der
tich ſilverē penningē/f daer de vercochte mede gecoch
was/dien ſy cochten voor den prijs/die van de kinderen
10Iſraels gemaect was. Eñ ſy hebbēſe gegevē voor di
Potbackers Acker/gelijc my de Heere bevolen hadde.
11 g Ende Jeſus ſtont voor den Stathouder/ende d

o Mat.26.3.
Mr.14.30
Luc.21.61
Joa.13.30
a Mat.15.1
Luc.22.66
Joa.8.24
Chriſtus gevangen wort Pilato overgelevert
b Act.1.13
Judas heeft berou. verhāgt hēſelven
c Act.1.18
2 ſa.17.23
Verkeer de heylicheydt.
d Act.1.19
e Za.11.12
f Gri. de weerde des gheweerdeerden welckē de kinderen Iſraels ghewaerdeert hebben.
Chriſtus belijt Pilato dat hy een Coninck is.
g Mr.15.2

Stadthouder vraechde hē/ſeggende:Zijt ghy de Co-
ninc der Joden?Jeſus ſeyde hem:Ghy ſegt het.
: Ende beſchuldicht zijnde van den Overprieſters
ende Ouderlingen/en antwoorde niet.
Dae ſeyde Pilatus tot hem/hoort ghy niet/hoe veel
getuygeniſſe ſy tegen u brengen?
b Maer hy en antwoorde hem niet op eenich woort/ besa 53.1
ſoo dat de Stathouder ſeer verwondert wert. Act.8.32
i Eñ op de Hoochtijt was de Stadthouder gewoō/ imarc15.6
den volcke eenen gevangen los te laten dien ſy wildē. luc.23.17
zEnde hy hadde doē eenen welbekenden gevangen joa18.39
genaemt Barrabas. kmat15.7
Daerom als ſy vergadert waren/ ſeyde Pilatus tot luc.23.24
hen/welcken wilt gy dz ic u vry late?Barrabam? of joa18.36
Jeſum/die ghenaemt is Chriſtus.
Wāt hy wiſte/dat ſy hem door nijdicheyt overgele Pilatus
vert haddē. Eñ als hy op dēRichtſtoel ſat/ſo heeft wijf.
tot hem zijn huysvrouwe geſōdē/ſeggende: Hebt niet Sy bid
te doen met deſen rechtveerdigen/wāt om zijnēt wille den om
hebbē ic heden inden droom veel geleden. Barra-
i Maer de Overprieſters ende Ouderlingen hebbē ba.
de ſcharē onderweſen/dat ſy Barrabam begeerē ſou- lmat13.11
den/ende Jeſum dooden. luc.23.18
Ende de Stathouder antwoorde eñ ſprac tot hen: joa.18.40
Welcken wilt ghy van deſe twee dat ic u vry late? eñ Act.3.14.
ſy ſeyden: Barrabā. Pilatus ſeyde tot hē/wat ſal mof/over
ic dan doē met Jeſu/die genoemt wort Chriſtus? Sy tredet.
ſeyden alle tot hem: Laet hem cruycigē. Doe ſeyde de
Stadthouder/wat heeft hy dan voor quaets gedaē?
Ende ſy riepen te meer/ſeggende:Laet hem cruycigē.
Als nu Pilatus ſach:dz hy niet en voorderde/maer Pilatus
dat daer meerder oproer wert/heeft hy water genomē waſt zijn
ende zijn handē voor het volc gewaſſchē ſeggende: Jc handen
ben ontſchuldich van dē bloede deſes rechtveerdigen/ als ont-
ſiet ghyliedē toe. Eñ het gātſche volc antwoorde/ ſchul-
ſeggende:nZijn bloet ſy op ons ende op onſe kinderē. dich.
Doe heeft hy haer Barrabam vry gelaten/eñ Jeſū nact.5.26
gegeeſſelt hebbēde/leverde hy over/op dat ſy gecruyct
wert werde.o Doe namē de Crijchſknechten des ſtat-
houders/Jeſum in het Richthuys/ende vergaderden ointi5.16
tot hem de gantſche Bende. Joa19.2

28 Eñ hem ontcleet hebbende/ deden ſy hem eenē pu
puren mantel aen.
29 Eñ ſettede op zijn hooft een croone/die ſy van do
nen gevlochten hadden/eñ een Riet ſtoc in zijn recht
hant:ende bogē haer knyen voor hem/ende beſpotte
hem/ſeggende:Weeſt gegroet Coninc der Joden.
30 Ende op hem beſpogen hebbende/ namen ſy een
rietſtock/ende ſloegen op zijn Hooft.
31 Ende doe ſy hem beſpot hadden/hebben ſy hem
mantel wtgetogen ende deden hem zijne cleederen a
ende leyden hem henen om te cruycigen.
32 y Eñ wtgaende/vonden ſy eenen man van Cyrene
genaēt Symon:Deſen dwongē ſy/ dat hy zijn Cruy
33 droege. b Ende als ſy quamen inde plaetſe/ghena
Golgata/dat is geſeyt/Hooftſcheelplaetſe.
34 Gaven ſy hē te drincken/ Edic met Gale gemēg
eñ als hijt geſmaect hadde/en wilde hijt niet drinck
35 c Als ſy hem gecruyſt hadden/deyldē ſy zijne clee
ren het Lot werpēde/op dat vervult worde/dz geſp
ken is door den Propheet/[ſeggeñ:]/Sy hebbē mij
cleederen ōder hen gedeylt/ ende hebbē het Lot op n
ne cleedinge geworpen.
36 Ende ſy bewaerden hem/daer ſittende.
37 t Ende ſetteden zijn beſchuldinge boven zijn Hoo
geſchreven/Deſe is Jeſus de Coninc der Joden.
38 b Doe werden daer ooc twee Moordenaers met
gecruyſt de eē ter rechter/eñ de āder ter ſlincker zijd
39 x Ende die daer voorby gingen/laſterdē hem/ſch
dende hare hoofden/
40 Ende ſeggende:y Ghy die dē Tempel afbreket/
in dry daghen oprecht/helpt u ſelven:Zijt ghy Go
41 Sone/ſo cōt af vādē Cruyce. Deſgelijcx beſpotte
hem oock de Overprieſters/met den Schriftgeleerd
ende Ouderlingen/ende Pharizeen ſeggende:
42 Hy heeft andere geholpē/eñ nu en can hy hēſelvē
helpen:Js hy de Coninc Jſraels/ſo laet hem nu v
den Cruyce afcomen/ende wy ſullen hem gelooven
43 z Hy heeft op God betrout:dat hy hem nu verlo
indien hy a hem aengenaem is/want hy heeft geſe
44 Jck ben Gods Sone. Dat ſelve verweten hem
de Moordenaers/die met hem gecruyſt waren.

Chriſtus die wort gecroont met doornen / beſpotende beſpogē.

y mar. 15 21. luc 23.26

mr. 15.22 Joa. 9:17

Chriſtus die wort gecruyſt.

c mr 15.24 joa 19.23 ſ pſa 22.19

t mar. 15. 26.

b mr. 15.27 lu. 23.33 ſ eſa 53 12

Laſteringen tegē Chriſtū.

x mar 15.29 y luc 23.5 Pſa 22.8 Joa 2.19

z pſa 22.9 ſap 2.18 a Gr. wil

45 Ende

5 h En vander sester urẽ wert daer duysternisse over
de geheele Aerde/tot der negenster ure toe.
6 Eñ omtrent der negẽster ure/c riep Jesus met luyder
stemme/seggende: Eli/Eli/ Lamasabachtani/ dat is/
mijn God/mijnGod waerom hebt ghy my verlaten?
7 Eñ sommighe van die daer tegenwoordich waren/
dat gehoort hebbende/seyden Dese roept Eliam.
dEñ terstõt liep daer een van hen/ nam een sponsie/
die vulde hy met edick/ende stacse op eenẽRietstoc/eñ
gaf hem te drincken. De ander seydẽ:Hout op/laet
ons sien/ oft Elias hem sal comen verlossen.
Ende Jesus wederõ met luyder stemme roepende/
gaf den geest. f Ende siet/g de voorhanc des Tẽpels
scheurde in tween/van bovẽ tot beneden/ende deAer=
de beefde/ende de steenrotzen cloven.
Ende de graven werden geopent/eñ veel lichamen
der heyligen die geslapen hadden/stonden op.
Eñ gingen wt de gravẽ na zijne verrijsenisse/eñ qua
men inde heylige stat/ende werden van velen gesien.
h De Hooftman over hondert/ende die met hem Je=
sum bewaerden/siende de Aertbevinge/ende wat daer
geschiet was/vreesden sy seer/seggende: Warachtich
dese was Gods Sone.
i Daer waren ooc veel vrouwẽ k vã verren aensiende
die Jesum gevolcht warẽ van Galilea/hem dienende.
Onder welcke was Maria Magdalena/ eñ Maria
de Moeder Jacobi ende Joses/eñ de moeder der kin=
deren Zebedei. m Eñ als het avont gewordẽ was/
quam een rijc man van Arimathea/met namẽ Joseph/
die oock Jesus Discipel was.
Dese quã tot Pilatũ/ eñ begeerde het lichaem Jesu.
Doe beval Pilatus datmẽ hẽ dat lichaẽ geven soude.
Ende Joseph nam het lichaẽ/ende want dat in een
suyver fijn lijnwaet. n Ende leyde het in zijn nieuwe
graf/dat hy wtgehouwẽ hadde in eẽ steẽrotse/eñ eenẽ
grooten steẽ aẽ de deure des grafs gewẽtelt hebbeñ/
ginc hy henen. Maria Magdalena/ende de ander
Maria waren daer sittende tegen over het graf.
Eñ des anderen daechs/die daer is na dẽ dach der
voorbereydinge des [Sabbaths/] quamẽ de Opperste=
ers ende de Pharizeen te samen tot Pilatum/

marc15.31
luc23.44
Christi woordẽ aent Cruyce.
Hebr.5.7
joan19.20
e psal.69.20.
Christus sterft.
f marc15.38
luc.23.45
g 2 pa31.3
Het eynde der Godlicker miraculen.
marc15.36
de vrouwen die Christo gedient hebben.
marc15.40
k psal38.12
l Luc.8.2
m luc.23.50.
joan19.39
Joseph begraeft Christũ.
marc22.40
marc15.46
luc.23.53

63 Seggende:Heere/wy zijn indachtich/ dat dese Ver=
leyder noch levende gesprokē heeft/ g ic sal na drie da
64gen wederom opstaē. Daerō beveelt dat het graf be
waert worde/tot dē derdē dach:op dz zijne Discipulen
nz misschiē en comen inder nacht/ende stelē hē eñ seg=
gē tottē volcke/ hy is opgestaen vanden doode:Eñ de
laetste dwalinge sal erger zijn dan de eerste.
65 Ende Pilatus seyde tot hen: ghy hebt wachte/gaet
henen/ ende bewaert hem gelijc ghy weet.
66 Doe gingen sy ende bewaerdē het graf/ende verse=
gelden den steen metter wacht.

Het graf Christi wort vā dē crijgsknechtē bewaert
mt.16.11
mar.8.31
Luc.9.22
eñ.18.33.

Dat xxviij. Capittel.

2. De opstandinge Christi wort dē vrouwē vercondicht/ 9. den
welckē hy hēselvē openbaert/ 11.eñ de Wachters dese dingen
bootschappeñ.12.wordē mz gelt vervalscht/ 13. Daerna Je
sus zijn Discipulē sendende over de werelt om te predikē eñ
te doopen/20 belooft hen zijne eewige hulpe.

1 IN het a laetste des Sabbaths/als de eerste [dach]
der weke begōst te luchtē/quā Maria Magdalena/
ende de ander Maria om het graf te besien.
2 Eñ siet/daer geschiede een groote Aertbevinge:wāt
de Engel des Heeren daelde neder vanden Hemel/eñ
quam toe/ende wentelde den steen vāder deure/eñ sat
3daer op. Ende zijn gedaente was gelijc eenen Blixē/
ende zijn cleedinghe wit gelijck de Sneeu.
4 Eñ door vreese vā hem/zijn de wachters verschrict
geworden/ ende werden als dooden.
5 Maer de Engel antwoorde eñ seyde tot de Vrouwē:
vreest gy niet/want ic weet dat c gy Jesum dē gecruy=
6sten soect. Hy en is hier niet/want hy is opgestaen/d
gelijc hy geseyt heeft: Coēt hier/ siet de plaetse daer de
7Heere gelegen heeft. Eñ gaet haestelic eñ segt zijnē
Discipulē dat hy vā dē dooden opgestaē is/eñ siet hy
gaet voor u in Galileam/daer sult gy hem sien/Siet/ic
8hebt u liedē geseyt. e Ende sy gingen haestelic van
den grave met vreese ende grooter blijschap/ende liepē
ende bootschaptent zijnen Discipulen.
9 Eñ als sy gingen om zijnen Discipulē te bootschap=
pen/siet Jesus is haer te gemoete gecomen seggende:
Weest gegroet/ende sy zijn toegecomen/eñ hebbē zijne
voeten gehouden/ende vielen voor hem neder.

De vrouwen gaē het graf besien.
mar.16.1
Luc.24.1
Joa 20.1
b Of daer was ghe schiet etc
Een Engel bootschapt de opstādinghe Christi.
emr.16.6
luce.24.4
quin16.21
mar.6.31
emar19.8
joa20.18
Christus verresen.
wort vā de Vrouwen gesien.

10 Doe seyde Jesus tot haer/ Vreest niet/ gaet hene eñ
bootschappet mijnē broederen dat sy in Galilea gaen
11 daer sullen sy my sien. Als sy nu gegaē warē/ siet/ sō
mige vādē Wachters quamē indē Stat/ eñ bootschap
te den Overpriesteren al dat daer geschiet was.
12 Doe vgaderdē sy mt de Ouderlingē: eñ raet gehou=
dē hebbende/ gavē sy dē krijchsknechtē gelts genoech.
13 Seggende: Segt dat zijne Discipulē zijn des nachts
gecomen ende hebben hem gestolē/ dewijle ghy sliept.
14 Eñ indiē dat verhoort wort by dē Stathouder/ wy
sullent hem wijs makē/ eñ u luedē sonder sorge makē.
15 Eñ sy het gelt genomen hebbende/ deden gelijc sy ge
leert warē. Eñ dit woort is verbreyt by den Jodē/ tot
16 den dach vā hedē. Eñ de elf Discipulē gingē na Ga
lileam/ op den Berch g daer Jesus hē bevolen hadde.
17 Ende als sy hem sagē/ vielē sy voor hem neder/ ende
18 sommige twijffelden. Eñ Jesus by hē comēde/ sprac
met hen/ seggende: h My is gegevē alle macht in He=
19 mel ende op Aerden. i Daerom gaet eñ k leert allen
volckē/ hē doopende indē name des Vaders/ ende des
Soōs/ eñ des H. Geests/ hen leerende onderhouden al
wat ic u bevolē hebbe. Ende siet/ m ic bē met u alle de
dagen/ tot de voleyndinge der werelt/ Amen.

Het heylighe Euangelium/ beschreven door Marcum.

Dat eerste Capittel.

4. Joannes predikende eñ doopende inde woestijne/ 7. geeft ge tuygenisse van Jesus/ 9. eñ doopt hem/ 12. daerna Jesus ver socht vanden Satā 14. vercondicht het Euangelium in Gali lea 16. roept tot hem de Visschers/ 23. geneest de Besetene/ ende de schoon moeder Petri/ 22. ende meer andere/ 40. rey nicht den melaetschen.

1 HEt begin des Euāgeliū Jesu Christi des Soōs
Gods.
2 Gelijc geschreven is inde Prophetē: a Siet ic
sende mijnen b Bode voor u aengesichte/ die uwē wech
3 bereyden sal voor u. c De stemme des genē die daer
roept inde woestijne: [is:] Bereyt dē wech des Heerē/
maect zijne paden rechte.

broeds Christi. f Cor. 1.5 2 cor 15.5 g Dewaer heyt lijt ghewelt eñ listen eñ ver= valschin ge/ door gaven Chri= stus vā= den Apo stelen aē gebeden in Gali= lea. g mt 16.32 mc 14.28 Hy sent De Apo= stelē om predikē. h Psa 8.7 mt 11.27 luc. 10.22 Joa. 3.35 i mc 16.13 k Of/ maecktse tot Disci pulen. l gr. Hey= denen. m Joa. 14 18. a mal. 3.1 luc. 7.27. b G. En= gel. c esa 40.3 Mat. 3.3

4 d Joannes was inde woestijne doopēde/eñ predikē
de dē Doop der bekeeringe/tot vergevinge der sondē.
5 e Eñ daer gingē wt tot hem geheel Jodenlant/ende
die van Jerusalem/eñ werden alle van hem gedoopt
inde Jordaen/belijdende hare sonden.
6 f Ende Joānes was becleet met Kemels hayre/eñ
hadde eenen Lederen gordel om zijne lenden/ g eñ att
Sprinchanen ende wilt honich.
7 h Eñ predicte / seggende: daer comt een na my/die
stercker is dan ic/wiens schoenriemē ic niet weerdich
en ben neder buygende te ontbinden.
8 i Jc hebbe u wel gedoopt met water/maer hy sal u
doopen met den Heylighen Geest.
9 Eñ het geschiede in die dagen dat Jesus vā Naza
reth quam wt Galilea/ende wert van Joāne gedoopt
10 inde Jordaene. l Eñ terstont als hy op quam vāden
water/sach hy de Hemelen open gaen/ende den Gheest
gelijc een duyve neder comen op hem.
11 m Ende daer geschiede een stēme wt de hemelē/ seg-
gende: Ghy zijt mijn wel lieve Sone inden welcken ick
mijn welbehaghen ghenomen hebbe.
12 n Eñ terstōt dreef hem de Geest wt inde woestijne.
13 Ende hy was daer inde woestijne veertich dagē be
proeft vandē Satā: ende was ooc by de wilde beestē
14 ende de Engelen dienden hem. o Eñ na dz Joānes
overgelevert was/quā Jesus in Galileam predikende
15 het Euangeliū des Coninckrijcx Gods/ Eñ seggēde:
de tijt is vervult/eñ het Coninckrijcke Gods is na by
gecomen: p betert u/ eñ gelooft den Euangelio.
16 q Ende wandelende by de Galileetsche Zee/sach hy
Simonem/eñ Andream zijnen Broeder/ haer net inde
Zee worpende [want sy waren visschers.]
17 Ende Jesus seyde tot hen/Comt na my/ ende ic sal
u maken d Visschers der menschen te worden.
18 s Eñ terstont verlatende hare netten volchdē sy hē.
19 t Eñ vā daer eē weynich voortgegaē [wesende] sach
hy Jacobum den sone Zebedei/ende Joannem zijnen
broeder ooc int schipken hare Netten vermaken.
20 Ende hy riepse terstont/Ende sy verlatende haren
Vader Zebedeum in het schipken met den huerlingen/
volchden hem na.

d mar. 3.1
Joa. 3 23
e mar. 3.5
Luce. 3.7.
f mar. 3.4
Joānes cost eñ cleedinghe.
g Lev. 11.22
h mat. 3.11
i Act. 1.5/
k Esa 44.3
Joel. 2.28
l mat. 3.13
Luc. 3.21.
Joa. 1.32
Jesus wort gedoopt.
m Esa 42.1
mat. 3.17
Mar 9.7
luc. 3.22.
Col. 1.13
2 pet. 1.17
n mat 4.1
Christus predict.
o mat. 4.12
Joa 4.43
p Esa. 56.1
q mat 4/18
Simō eñ Andreas worden geroepen
r Jer 19.26
s mat 19.27
Luce. 3.11
mr. 10.28
Jacobus eñ Joannes.
t mat 4.21

21 y Ende sy gingen te Capernaum/ eñ terstont op de y Mat.4.23
Sabbathē/ ginc Jesus inde z vergaderinge/ eñ leerde. z Of Sy-
22 Ende sy verschricté over zijne leere: want hy leerde nagoghe.
als macht hebbende/ eñ niet als de Schriftgeleerdē. y Mat7.28
23 z Ende daer was in hare vergaderinge een mēsche De Bese-
met eenen onreynen Geest/ dewelcke wt riep. ten wort
24 Seggende: Ey a wat hebt ghy met ōs te doē Jesu ghereyn-
van Nazareth? Zijt gy gecomē om ons te verdervē? nicht.
Ick weet wie ghy zijt/ [namelic] de heylige Gods. z Luc4.33
25 Ende Jesus strafte hem/ segghende: Swijcht stille/ a Of wat
ende gaet wt van hem. hebbē wy
26 Ende de onreyne Geest hem scheurende/ eñ roepē- met u te
de met luyder stemmen/ ginck wt van hem. doen.
27 Ende sy verschricten hen allē/ so dat sy malcanderē
vraechden/ seggende: Wat is dit? Wat niewe leere is
dese/ dat hy oock met machten den onreynen Gheesten
gebiet/ ende zijn hem gehoorsaem.
28 Ende zijn geruchte ginc terstont wt in dat geheele
omliggende lant van Galilea.
29 b Ende van stonden aen gingen sy wt de vergade- b Mat8.14
ringhe/ ende quamen in het huys Simonis ende An- Luc.4.38
drees/ met Jacobo ende Joanne.
30 Ende Simonis wijfs moeder lach met de cortsen/ Petri
ende sy seyden hem terstont van haer. schoon-
31 Ende tot haer ghaende/ ende vattende haer hant/ moeder
heeft hyse opgheheven/ ende de cortse heeft haer ter- wort ge-
stont verlaten/ ende sy diende hen. sont.
32 c Des avonts als de Sonne onder was/ brachtē sy c Mat8.16
tot hem alle crancken/ ende die van dē duyvel gequelt Luc.4.40
33 waren. Ende de geheele stat was vergadert voor de
34 deure. Ende hy genasser vele/ die vā menigerley siec- Chri-
te cranck waren/ ende dreef veel duyvelen wt/ ende en stus
liet de duyvelen niet spreken/ d dat sy hem kenden. was den
35 Des morgens noch seer vroech/ stont Jesus op/ ende duyvelē
ginc wt/ ende hy ginc henen na een woeste plaetse/ eñ bekent.
36 bat aldaer. Ende Simon ende die met hem warē/ d Of/
37 volchden hem na. Ende als sy hem vonden/ seyden want.
38 sy tot hem: Sy soeckē u alle. Ende hy seyde tot hē: e Luc4.42
Laet ons inde naeste vlecken gaen/ op dat ic daer oock
predike/ f want daer toe ben ick wtgegaen. f Esa.61.
39 Ende hy predickte in hare vergaderinge in geheel Luc.4.16

Galilea/ende dreef de Duyvelen wt.

De Melaetsche wort gesuyvert.
g mat 8.8
Luc.5.22

40 g Ende daer quam een Melaetsch mensche tot hē/
biddende hem/onde knielende voor hem/eñ seggende:
41 So ghy wilt/ ghy cont my reynigen. Jesus beroert
zijnde met barmhertichheyt/stac zijne hāt wt/raecte hē/
ende seyde hem: Jc wil/wort gereynicht.
42 Eñ als hy dat gesprokē hadde/terstōt ginc de Me
laetsche p[...]van hem wech/ende hy wert gereynicht.
43 Ende als hy hem ghedreycht hadde/sant hy hē ter-
44 stont wt/ Seggende: Siet toe dat ghy dit niemant

h luc.13.1
ende.14.1

ensegget:maer gaet henē/ eñ vertoōt u dē Priester/eñ
offert voor uwe reyninge/het geneh dat Moses bevolē
heeft/haerlieden tot een getuygenisse.
45 Maer als hy wtgegaen was/begōste hy vele dingē
te openbarē/ende dat woort te verbreydē:so dz Jesus
niet meer mochte openbaerlic inde Stat comen/maer
was buyten inde woeste plaetsen: ende sy quamē tot
hem van allen eynden.

Dat ij. Capittel.

3. De gichtsiecke wort genesen te Capernaum/14. Mattheus
wort geroepē van Jesu/18. die de zyne ontschuldicht/aēgaen
de het vasten/23. ende den Sabbath.

a mat.9.1
luc.15.17

1 ENde a na sōmige dagen quā hy wederom in Ca-
pernaum/ende het wert gehoort dz hy i n eē huys
was.
2 Ende terstont vergaderdē vele tot hem/also dz ooc
die plaetsen ontrent der deurē hem niet meer condē be
grijpen/ende hy sprac hen het woort.

De gicktighe wort gesont.

3 Ende daer quamen [sommige] tot hem/ brengende
eenen gichtsiecken/die van vieren gedragen wert.
4 Ende als sy niet en condē by hem comen/ ombmits
de scharē/ōtdectē sy het dac der plaetsē daer hy was:

Christus vergeeft de sonden.

eñ als sy het doorgebroken haddē/lieten sy het bedde
5 daer de gichtsiecke op lach/neder met coordē. Eñ Je
sus haer geloove siēde/seyde tot dē gichtsiecken: sone
6 uwe sōdē zijn u ver gevē/ Eñ daer satē sōmige vande
Schriftgeleerde/ende overdachten in hare herten/

b Ofte/ongodlick.
c Job.14.4
Esa32.5
esa42,25

7 Wat spreect dese also b lasteringe? Wie is hy/die c de
sonden vergeven mach/dan alleen God?
8 Ende Jesus terstont in zijnen Geest bekent hebbē
de/dat sy also in haerselven overdachten/seyde tot hē:

Wat overdenct ghy dese dingen in uwe herten?
9 Welc is lichter te seggen tot den giehtsiecken: uwe
sonden zijn u vergeven. Oft te seggen: Staet op: ende
neemt u bedde/ende wandelt.
10 Ende op dat gy meucht weté/dat de Sone des mē
schen macht heeft de sonden op der aerden te vergevē/
11 (seyde hy tot den gichtsiecken:) Jc segge u: Staet op: vmat9.9
neemt uwe bedde/ ende gaet henen in u huys. Luc 5.28
12 Eñ terstōt is hy opgestaen/eñ zijn bedde genomen Mat-
hebbende ginc hy wt in harer aller tegēwoordicheyt/ thens
so dat sy hen alle verwonderden/ende presen God/seg wort ge
gende: Wy en hebben noyt desgelijcx gesien. roepen.
13 v Ende hy ginc wederom wt by der Zee/ende alle de
schare quam tot hem ende hy leerdese.
14 Ende voorby gaende/sach hy Levi[den sone] Al-
phei sittē op den Tol/eñ seyde tot hem: volcht my na.
Ende hy stont op/ende volchde hem nae. Recht-
15 Ende het geschiede/als hy ter Tafel sat in des selvē veerdige
huys/datter ooc vele Tollenaren ende sondaren mede Son-
aensaten met Jesu ende zijne Discipulen. Want daer daers.
warender vele die hem nagevolcht waren. eim at9.51
16 Ende de Schriftgeleerde eñ Pharizeen siende/dat eñ. 11.31.
hy adt met den Tollenaren ende Sondaren/seyden Luc.5.32
tot zijne Discipulē: Waerom eet ende drinct hy met de eñ.19.10
Tollenaren ende sondaren? etim 1.15
17 Ende Jesus dat gehoort hebbēde/seyde tot hē: Die fmt9.14.
gesōt zijn/en behoeven dē Medecijnmeester niet/maer Luc.5.33.
die cranc zijn: e Jc en ben niet gecomen om te roepē de gesa 62.3
rechtveerdige/Maer de sondaren tot bekeeringe. 2cor.11.1
18 f Ende de Discipulen Joannis eñ der Pharizeē vas- Chri-
teden ende sy quamen ende seyden tot hem: Waerom stus
vasten de Discipulen Joannis ende der Pharizeē/eñ voorsept
uwe Discipulen en vasten niet? dat zijne
19 Jesus seyde tot hen: Connen de bruylofts kinderē Discipu
vasten/dewijle de Bruydegom by hē is? So lange tijt len nae
als sy den Bruydegom by hen hebben/connen sy niet zijn he-
20 vasten. Maer de dagē sullen comē/dat de Bruyde- mel-
gom van hen sal genomē wordē/eñ dā sullen sy vasten vaert
21 in die dagen. Niemāt en lapt eenē lap rou ongevolt vastē eñ
lakens in een out cleet/ āders so scheurt die niewe lap verdruc-
van het oude/ende de scheure wort erger. kinge lij
den sullē

h Sapi.4 Acto.2.4 22 Eñ niemant en doet h nieuwẽ Wijn in oude Leder=
ſacken: anders de nieuwe Wijn ſcheurt de oude Leder=
ſackẽ/ende de Wijn woꝛt wtgeſtoꝛt/ eñ de Lederſackẽ
verderven: Maer nieuwen Wijn moetmen in nieuwe
Den 23 Lederſacken doen. t Eñ het geſchiede/dat hy op den
Sab= Sabbath dooꝛ het geſaeyde ginc/ende zijne Diſcipulẽ
bath begonſten int gaen ayren te plecken.
vyeren. 24 Ende de Pharizeen ſeyden tot hem: Siet/waerom
mat 12.2 25 doẽ ſy op dẽ Sabbath dat niet geoorloft en is? Eñ
Luce.6.1. hy ſeyde tot hẽ hebt gy noyt geleſẽ l wat David dede
deu 23.25 als hy in noode was eñ hẽ hõgerde/eñ die met hẽ wa
1 Exo.20 10. 26 rẽ? [te wetẽ.] Hoe hy gegaẽ is in dat huys Gods/ten
l 1 Sa 21.6 tij de Abiathars des Overprieſters/ende gegeten heeft
de Toonbrooden/ die niemande geoorloft waren te etẽ
m Exo 29 34. m dan den Prieſteren/eñ heeft oock gegeven den genen
27 die met hem waren. Eñ hy ſeyde tot hen: de Sab=
Lev.8.31. bath is gemaect om dẽ menſche/ende niet de menſche
n mt 22.8 28 om den Sabbath. n So is dan de Sone des men=
Luc.6.5 ſchen een Heere oock over den Sabbath.

Dat iij. Capittel.

1. De verdoꝛde hant geneſen zijnde/ 6. De Pharizeen ſoecken Chriſtum te dooden/ dwelcke wijckende na de Zee geneeſt vele ſiecken/ 14. verordent twaelf Apoſtelẽ/ eñ ſent ſe wt te predikẽ/ 13. daerna geacht zijnde vooꝛ ſot 23. bewijſt dat hy tegẽ dẽ Satã is/ 28. wat ſonde onvergevelic ſy/ eñ wie zijn moeder ende broeders zijn.

De verdoꝛ de hant woꝛt ge= neſen. 1 ENde als hy ginc wederom inde Vergaderinge: ende
daer was een man hebbende een doꝛre hant.
2 Eñ ſy wachteden op hem/oft hy dien op dẽ Sab=
bath geneſen ſoude/ op dat ſy hẽ beſchuldigẽ mochtẽ.
3 Ende hy ſeyde tot den mẽſche die de doꝛre hãt had
b g. Ziele 4 de/ſtaet op int midden. Ende ſeyde tot henliedẽ: Is
het geoordeelt op dẽ Sabbath goet te doẽ/ oft quaet
te doen b? dat levẽ te behouden/oft te verderven? Eñ
5 ſy ſwegẽ ſtille. Eñ als hy ſe rontõ aẽgeſiẽ hadde met
tooꝛnicheyt/bedroeft zijnde over de verblintheyt haer
der hertẽ/ſeyde hy tot dẽ menſche: ſtreect uwe hant wt.
c 1 Re 13.6 Eñ hy ſtreetſe wt: c eñ zijn hant wert wederom geſõt/
d mt 12.14 joa.10.39 6 gelijc de ander. d Ende de Pharizeen wtgegaen zijn
de/hebben terſtont met de Herodianen raet gehouden
tegen hem/hoe ſy hem dooden mochten.

Ende

7 Ende Jesus weeck van daer met zijne Discipulē na | Mat.4.25
der Zee toe/ ende hem volchde een groote menichte nae | Luce 6.17
8 van Galilea/ eñ van Judea/ Eñ van Jerusalem/ eñ
van Jdumea/ eñ van over de Jordaen/ eñ die ontrent
Tyrum eñ Sidon [woonden/] een groote menichte/
gehoort hebbende de groote dingen die hy dede/ qua-
9 men tot hem. Eñ hy beval zijnen Discipulen/ dat sy
hem een schipken by houden souden om der scharen
wille/ dat sy hem niet en souden dringhen.
10 Want hy hadde haerder vele geheelt/ so dat hem alle | Door
die geplaecht warē/ overvielen/ op dat sy hē aenroerdē. | het gena
11 Ende de onreyne geesten als sy hem sagen/ vielē voor | kē Chri-
hem neder/ eñ riepen seggende: Ghy zijt Gods Sone. | sti/ wor-
12 Maer hy verboot hen scherpelic met vele woorden/ | den de
dat sy hem niet openbaer maken en souden. | crancke
13 f Eñ hy clam op den berch/ ende riep tot hem die hy | genesen.
wilde: ende sy quamen tot hem. | f mat.10.1
14 Eñ hy ordineerde twaelve om met hem te zijne/ ende | mar.6.7.
om dat hyse soude wtsenden om te predicken. | Luce 6.13
15 Ende dat sy macht hebben souden/ de sieckten te ge- | Chri-
nesen/ ende de duyvelen wt te worpen. | stus or-
16 Ende hy gaf Simoni den naem/ Petrus. | dineert
17 Eñ Jacobum den [sone] Zebedei/ eñ Joannem den | Apostelē
broeder Jacobi: ende gaf hen namen/ Boanerges/ dat | om te
is/ des Donders sonen. | predikē.
18 Ende Andream/ eñ Philippum eñ Bartholomeum/ | De na-
ende Mattheum ende Thomam/ ende Jacobum Al- | men der
phei [sone/] eñ Thaddeum/ eñ Simonem van Cana. | Apostelē
19 Ende Judam Jscarioth die hem oock verriet.
20 Ende sy quamen te huys/ ende de schare vergaderde
wederō/ so dat sy geen g gelegentheyt en haddē broot | g Gr. niet
te eten. | [c]onden.
21 Als zijne vrienden dit hoorden/ ginghen sy wt om hē
vast te houden: want sy seyden: Hy is wtsinnich.
22 Eñ de Schriftgeleerde die vā Jerusalem afgecomē | Chri-
waren/ seyden: h Hy heeft den Beelzebub/ eñ door den | stus ge-
Oversten der duyvelen worpt hy de duyvelen wt. | [a]cht
23 Eñ als hyse tot hē geroepē hadde/ sprac hy tot hē in | [d]oor wt-
gelijckenisse: hoe can de Satan dē Satanā wtdrijvē? | [s]innich.
24 Want indien een Coninckrijc tegē hemselven gedeylt | h mat.9.33
is/ so en can dat Coninckrijcke niet staende blijven. | Luc 11.32

Joan 8.48

25 En indien een huys tegen hem ſelven gedeylt is/ſo
en can dat huys niet ſtaende blijven.
26 Ende indien de Satan tegen hemſelven opgeſtaen
ende gedeylt is/ſo en can hy niet ſtaende blijven/maer
27 heeft eē eynde. Niemant en can in eens ſterckē huys
i Coꝛ. 2.15
gaen/ende zijne vaten rooven/i ten ſy dat hy eerſt den
ſtercken binde/ende dan zijn huys beroove.
k Mat. 22.31
Luc. 12.10
i Joa. 5.16
2 Sa. 2.25
28 Vooꝛwaer ſegge ic u liedē/ k dat alle ſonden dē kin-
deren der menſchen ſullen vergeven woꝛden/ ende die
laſteringen daer ſy God mede ſullen gelaſtert hebbē.
Laſteringe tegen den heyligen Geeſt.
29 l Maer wie den H. Geeſt laſteren ſal/ die en ſal geen
vergevinge hebben inder eewicheyt/maer ſal der eeu-
wigher in verdoemeniſſe ſchuldich zijn.
30 Want ſy ſeyden: hy heeft eenen onreynen Geeſt.
31 n So quamen dan zijn moeder eñ zijne bꝛoeders/ eñ
buyten ſtaende/ſonden tot hem/eñ lieten hem roepen.
l Mat. 5.30
m Gr. voor deels.
n Mat. 12.46.
Luc. 8.19
32 Eñ de ſchare ſat omme hem/ eñ men ſeyde tot hem:
Siet/u moeder/eñ uwe bꝛoeders/eñ uwe ſuſters daer
33 buyten/vꝛagen na u. Hy antwooꝛde hen/ſegghende:
Wie is mijn moeder/oft mijne bꝛoeders?
34 Ende rontom overſien hebbende die omme hē ſaten/
ſeyde hy: Siet mijn moeder/ende mijne bꝛoeders.
Chriſti maegſchap
35 o Want wie den wille Godts doet/die is mijn bꝛoe-
der/ende mijn ſuſter/ende mijn moeder.
o Joa. 15.14
1 Coꝛ. 3.19

Dat iiij. Capittel.

2. Dooꝛ veelderley/gelijckeniſſen/3. vanden Saeyer/21. vande keerſſe/27 vanden Zade/30. vanden Moſtaertzade/bewijſt Je᷑us de gheleghentheyt des Coninckrijcx Godts 39. daer na ontweckt van zijne Diſcipulē eñ ghebiedende den wint ende de Zee/zijn ſy hem ghehooꝛſaem.

a Mat. 13.2
Luc. 8.4.
1 ENde a hy begonſt wederom te leeren by der Zee: eñ
eē groote ſchare is by hem vergadert/alſo dat hy in
eē ſchipkē getredē zijnde/op de Zee ſat/eñ alle de ſcha-
2 re was op het lant aende Zee. Eñ hy leerde hen vele
Chriſtus leert dooꝛ gelijckeniſſen.
Vanden Zaeyer.
in gelijckeniſſen: eñ in zijne leeringe ſpꝛack hy tot hen.
3 Hooꝛt/ſiet/een Saeyer ginck wt om te ſaeyen.
4 Eñ het geſchiede/ als hy ſaeyde/een deel des zaets
viel by den wech eñ de vogelen des Hemels quamen
5 ende aten dat op. Eñ het ander viel op ſteenachtige
aerde/daert niet veel aerde en hadde: eñ het is terſtont
opgegaen/want het geene diepte van aerde en hadde.
6 Eñ als de Sonne opgegaen was/iſt verhittet/ende
want het geenen woꝛtel en hadde/ſo iſt verdooꝛret.

7 Eñ het ander viel onder de doornen/ eñ de doornen
zijn opgewassen eñ hebbent versticet/eñ het en gaf geē
8vrucht. Eñ het ander viel op de goede Aerde:eñ gaf
vrucht die opwies eñ toenam eñ het eē droech dertich
fout/d'ander tsestichfout/ het ander hondertfout.
9 Eñ hy seyde:Wie oorē heeft om te hoorē/ die hoore.
10 b Eñ als hy alleen was/ die by hem waren met de
twaelve vraechden sy hem vande gelijckenisse.
11 Eñ hy seyde tot hen:‡V ist gegeven te weten de ver-
borgentheyt des Coninckrijcx Gods:c maer dē genē die
buyten zijn/geschieden alle dingen door gelijckenissen.
12 d Op dat sy siende sien/eñ niet en bekennen/ eñ hoo-
rende hoorē/eñ niet en verstaē: op dat sy hē niet en be-
keeren/ ende hen de sonden vergheven worden.
13 Ende hy seyde tot hen:Weet ghy dese ghelijckenisse
nie.:Ende hoe sult ghy alle de gelijckenissen verstaen?
14 e De Saeyer saeyt het woort.
15 Eñ dese zijn die by den wege besaeyt wordē:[name-
lic/]daer in het woort gesaeyt wort:eñ als zijt gehoort
hebbē so coemt de Satan terstont/ eñ neemt wech het
16woort dat in haer herte gesaeyt is. Eñ dese zijnt des-
gelijcx die op het steenachtige besaeyt worden/[name-
lic/]die het woort met vreuchdē aennemen als sy dat
17hooren. Eñ hebben gheen wortel in haerselven maer
zijn ongestadich.Daerna/als druck ende vervolginge
comt om het woort/dan zijn sy terstont geergert.
18 Eñ dese zijnt die inde doornen besaeyt worden/ [na-
melick/]die het woort hooren:
19 f Maer de sorchvuldicheydt deser werelt/eñ dat be-
droch des rijcdoms/ eñ ander begeerlicheden comē in/
ende versticken dat woort/eñ het wort onvruchtbaer.
20 Eñ dese zijnt op die de goede Aerde besaeyt wordē/
[namelick/]die het woort hooren eñ ontfangen/ ende
vrengē vruchten voort/het eene dertich fout/ het ander
tsestich fout/het ander hondertfout.
21 g Eñ hy seyde tot hen: Wort doch een keersse ont-
steken/om onder een coren vat/ oft onder een bedde te
setten? ende niet om op den luchter te setten?
22 Want daer en is niet verborgē/ dat niet geopēbaert
en sal worden:noch daer en is niet k gedaē om verbor-
gen te zijn/maer om dat het int openbaer soude comē.

b mt 13.10
De ken-
nisse des
Euange-
liums is
Gods
gabe.
‡ 1 cor 3.14
c sap. 3.21
d Esa 6.9
eze. 12.14
mat 12.14
luc. 8.10
joa 12.40
rom. 11.8
De gelijc-
kenisse
vanden
Saeyer
wort wt
ghelept.
e mat 13.8
luc. 8.11.
f mt 19.23
mr. 10.23
luc 18.24
tim 6.17
g mar 5.15
luc. 7.16
h Of kan-
delaer.
i mt 10.26
luc. 8.17
k Of/ ghe-
worden.

23 So yemant ooren heeft om te hooren/die hoore.
24 En̄ hy ſeyde tot hen/Siet toe wat ghy hoort:l met
wat mate ghy metet/ſal u gemetē wordē: Ende u die
daer hoort/ſal toe geworpen worden.
25 m Want wie heeft/dien ſal gegeven worden. Ende
wie niet en heeft/ooc dat hy heeft / ſal van hē genomē
26 worden. En̄ hy ſeyde: alſo is het Conincrijcke Gods/
gelijck oft een man zijn zaet inde Aerde zaeyde.
27 Ende dan ſliepe/en̄ op ſtonde nacht ende dach/en̄
het zaet wtſprote/ende lāc werde/dat hijt niet en wiſte
28 Want de Aerde brenght van haerſelven vrucht:eerſt
loof/daer na de ayren/daerna volle coren inde ayren.
29 En̄ als nu de vrucht voortgebracht is/ terſtōt ſeynt
hy de Sickel daer in/want de Oogſt is voorhanden.
30 n Ende hy ſeyde:Waer by ſullen wy het Conincrijc-
ke Gods gelijcken? oft met wat gelijckeniſſe ſullē wy
het ghelijcken?
31 Het is dē Moſtaert-grane gelijck/het welcke wan-
neer het geſaeyt wort inde Aerde/ dā is het minder dā
alle de ander zaden die op der Aerden zijn.
32 Ende als het geſaeyt is/dan comt het op/ende wort
meerder dā alle andere Moeſcruydē/en̄ maect groote
tacken/ſo dat de vogelen des Hemels onder zijn ſcha-
duwe connen neſtelen.
23 o En̄ door ſulcke vele gelijckeniſſen/ſprac hy hen het
woort/na dat ſy het hooren conden.
34 Ende ſonder gelijckeniſſe en ſprac hy hen niet: maer
verclaerde alle dingen zijnen Diſcipulen byſonder.
35 p En̄ alſt avont ghewórden was/ ſeyde hy tot hem/
laet ons overvaren.
36 En̄ achterlatende de ſchare/namen ſy hem mede ge-
lijc hy int ſchipken was. Daer waren ooc noch andere
ſchipkens by hem.
37 Ende daer wert en groote ſtorm van winde/ende de
baren ſloegen in het ſchipken/ ſoo dat het na vol wert.
38 Ende hy was nu in het achterſte des ſchipkens/ſla-
pende op een oorcuſſen/en̄ ſy wecten hem/ende ſeyden
hem: Meeſter/gaet het u niet aen: dat wy vergaen?
39 Ende hy ontwect zijnde/ q verboodt den wint ſcher-
pelick/ende ſeyde tot der Zee: Weeſt ſtille/Swijcht: en̄
de wint ruſtede ende daer wert een groote ſtilheydt.

l mat.7.2 Luc.6.38
m mat.13.12 Luc.8.18
Gelijckeniſſe vā den ghesaeyden coren.
n mat.13.18. Luc.13.3.
Vanden moſtaert zade.
o mat.13.34
p mat.8.20 Luc.8.22
De Diſcipulen lijden noot inde Zee.
Chriſtus ſlaept.
q Ioan.6.9 Pſa 107.25.

o Eñ hy seyde tot hen: Wat zijt ghy aldus bevreest?
Hoe? hebt ghy geen geloove? Ende sy hadden groote
vreese/ eñ seyden onder malcanderen wie is doch dese?
dat hem ooc de wint ende de Zee gehoorsaem zijn.

Dat v. Capittel.

Jesus de Duyvels wt den mensche wt dryvendt/ 11. laet hen toe inde Swynen te gaen/ 25 daer na een vrouwe vanden bloetganc genesē hebbende. 35. verweet hy de dochter Jairi.

ENde als sy quamē over op d'āder zijde vāde zee/ in
der Gaderenen Lant.
Ende als hy wt het Schipken gegaen was/ quā
hem terstont te gemoet een mensche wt de gravē/ met
eenen onreynen Geeste/ De welcke zijn wooninge in
de graven hadde/ eñ niemāt en conde hem binden oock
4 met geene ketenen. Wāt hy hadde menichmael met
voeten ende met ketenen gebonden geweest/ eñ de ke=
tenen waren van hem in stucken gebroken/ eñ de voetē
gebrijselt/ ende niemant en conde hem temmen.
5 Ende hy was alletijt dach eñ nacht op den bergen/
ende inde graven roepende/ eñ slaende hemselven met
6 steenen. Als hy Jesū van verre sach/ liep hy/ eñ viel
voor hem neder.
5 Eñ riep met luyder stemmē/ seggeñ: Wat hebbe ic
met u te doen Jesu des alderhoochsten Gods Sone?
Ic besweere u by God/ dat ghy my niet en pijniget.
8 (Want Jesus seyde tot hem: Gaet wt ghy ōreyne
9 Geest wt den mensche) Eñ hy vraechde hem: hoe
zijdy genaemt? Hy āntwoorde eñ seyde: Mijnen naem
is v Legio/ want onser is vele.
o Ende hy badt hem seer dat hy hem wt dien Lande
niet drijven en soude. Ende daer by de Bergen was
een groote kudde swijnen weydende.
2 Eñ alle de Duyvels baden hem/ seggende/ Seynt
ons tot de Swijnen/ dat wy in die varen.
3 Eñ Jesus liet hen dat terstōt toe: eñ de onreyne Gee
sten wtgevaren zijnde/ voeren inde Swijnē/ eñ de kud
de storte crachtelic van bovē af inde zee. (Daer wasser
ontrent twee duysent/) eñ verdroncken alle inde Zee.
4 Ende de Swijnherders vluchteden: ende bootschap
tent inde Stat/ ende op de velden/ eñ sy quamen wt
om te sien/ wat daer geschiet was.
5 Eñ sy quamen tot Jesum/ eñ sagen den Beseтenen

De Besesen wort genesen. [M]att.8.28 Luc.8.26

De duy vel be= kent Christū.

Le gio was eenē hoop van vijf duy sent voet knechten ende vijf hon dert ruyters somtijts meer sō= tijts min daerom wort dit woort Le gio geno= men voor een ghepr= racht af voor seer vele.

die het Legion gehat hadde/sittēde becleet/ ende ver-
standich/ende sy vreesden.
16 Ende die het gesien hadden/vertelden hen wat den
Besetenen geschiet was/ende vande Swijnen.
Mat15.36 17 Doe begonsten sy hem te bidden/c dat hy van haer
dluc8.38. 18palen gaen wilde. Ende als hy int Schipke d getre-
den was/ bat hem de gene die beseten geweest hadde/
dat hy mochte met hem zijn.
De barm 19 Eñ Jesus en liet hē niet toe/ maer seyde hem: Gaet
herticheyt henen in u huys tot de uwe/ende boodtschapt hen hoe
Gods groote dingē u de Heere gedaē heeft/eñ [hoe hy] u wer-
verconди-
gen. 20ontfermt heeft. Ende hy ginc/eñ begonste te predi-
eGri. in ken e inde tien Steden/hoe groote dingen hem Jesus
Decapo- gedaen hadde: so dat sy hen alle verwonderden.
li.
fmat9.18 21 f Als Jesus nu wederom overgevaren was/ in het
luc.8.41. Schipkē op de ander zijde/so is daer eē groote schare
lDat is/ by hem vergadert/ende hy was by der Zee.
vergade- 22 Eñ siet/daer quam eē Overste der g Synagogē/ge-
ringe der naemt Jairus/eñ hem siende/viel hy hem ten voeten/
Joden. 23 Ende bat hem seere/seggēde: Mijn dochter lept in
het wterste: Ic bidde u dat ghy comt/ende de handē
op haer legget/op dat sy gesont worde ende leve.
24 Ende hy ginc henen met hē/ende een groote schare
volchde hem/so dat sy hem drongen.
De vrou 25 (h Ende daer was eē vrouwe die twaelf Jaer lanc
we wort 26den vloetganc gehat hadde. Ende veel geleden had
ghenesen de vā vele Medecijnmeesters: eñ hadde alle haer goet
van ha- [daer aen] te coste geleyt/eñ geē hulpe gevondē/maer
ren vloet- het was met haer meer erger ghewordden.
ganck.
mat.9.10 27 Als sy van Jesu gehoort hadde/is sy gecomē onder
Luce8 43 de schare van achter/ ende raecte zijn cleet/
lev.15.25 28 Want sy seyde: Indien ic alleenlic zijn cleederē rake/
29so sal ic gesont worden. Ende terstont is de fonteyne
haers bloets verdroocht/ende sy gevoelde aē haer lijf/
30dat sy vander plage genesē was. Eñ Jesus bekēde
terstont in hemselvē/de cracht die van hem wtgegaen
was/ende keerde hē omme inde schare/seggende: Wie
31heeft mijne cleederen geraect? Doe seydē zijne Disci-
len: Ghy siet dat de schare u dringet/ende segt gy: wie
32heeft my geraect? Eñ hy sach rontomme om haer/
te sien die dat gedaen hadde.

Ende

3 Eñ de Vrouwe met vreese ende beven / bekennende
dat in haer geschiet was/is gecomen/ ende hē ten voe-
ten gevallen/ende seyde hem alle de waerheyt.
4 Eñ hy seyde tot haer: Dochter/u geloove heeft u ge-
holpen : gaet met vredē/ende weest genesen van uwer
5plagen: i Als hy noch sprac/quamen sommige vandē
Oversten der Synagogē/ende seyden: V dochter is ge- mat16.23
storven/wat quelt ghy den Meester langer. luc.8.49.
6 Eñ Jesus terstont gehoort hebbende dat woort dat
geseyt wert/seyde tot den Oversten der Synagoghen:
7Vreest niet/[maer]gelooft alleēlic. Eñ en liet niet toe
dat hē yemant navolchde/dan Petrus eñ Jacobus/eñ
Joannes de broeder Jacobi.
8 Eñ hy quā in het huys des overstē der Synagogē/
eñ sach de woelinge die daer seer weendē ende huyldē.
9 Ende in gaende/seyde hy tot henliedē: wat zijt ghy De doot
beroert/ende wat weet ghy? Het Dochterkē en is niet is eenen
odoot/ k maer sy slaept. Ende sy belachten hem eñ slaep.
hy dreeffe alle wt/ende nam by hem den Vader eñ de Joa.1.11
Moeder des dochterkens/ eñ de gene die by hē warē/
ende ginc in daer het Dochterken lach.
1 Ende hy greep dat dochterken by der hant/eñ sey-
de: Talitha Kumi/ dat is wtgeleyt: Ghy dochterken
2ic segge u staet op. Eñ terstont stont dat Dochterkē
op/eñ wandelde/want het was twaelf Jaer out/ ende
sy verschrickten met groote verschrickinghe.
3 Ende hy geboot hen seere/dat niemandt dat weten
en soude/ende seyde datmen haer te eten gevē soude.

Dat vj. Capittel.

Christus leert in zijn lât/7. sent de twaelve met macht/14. Herodes eñ
andere hebben verscheydē meyninge vā hem/17. Joannes de Dooper
is gedoot/20. eñ begravē/24. daer na als Jesus de scharē geleert had-
de/35. versaet hy inde woestijne met vijf broodē ende twee visschē/47
ten eynde wandelende op de wateren/ openbaert hy hem selven zijnen
Discipulen/54 ende daerna geneest hy vele crancken.

ENde a vā daer wtgegaen zijnde/is hy gecomen in
zijn Vaderlant/ende zijne Discipulen volchden hē. mar13.51
Eñ als de Sabbath comē was/begonste hy inde luc.4.16.
vergaderinge te leeren. Ende vele die hem hoordē ver-
schricte/seggende: Van waer comen hem dese dingen?
Eñ wat wijsheyt is dese die hem gegevē is/eñ[dat]
sulcke crachten door zijn handen geschieden.
3 b Is dese niet de Timmerman/de Sone Marie/eñ Joa6.41

de Broeder Jacobi ende Joſes ende Jude/ende Sime
nis?/Ende en zijn zijne Suſters niet hier by ons?/ende
ſy werden aen hem geergert.
4 Eñ Jeſus ſeyde tot hen: c Geē Propheet en is ſon
der eere/dan in zijn Vaderlant/ eñ onder zijn magen/
ende onder zijn huyſgeſin.
5 Eñ hy en cōde daer geen crachten doē/ dā weynige
Siecken leyde hy de handen op/ eñ maecktese geſont.
6 Ende hy verwonderde hem van haer ongeloovic-
heydt/d ende ginck omme door de omliggende Vlec-
7ken/leerende. c Eñ hy riep tot hem de twaelve/eñ be
gonſteſe wt te ſenden twee eñ twee:eñ gaf hen macht
over de onreyne geeſten.
8 Eñ geboot hen/ dat ſy niet nemen en ſouden tot dē
wech/dan alleenlic eenen Staf:geē Male/geē Broot/
geen gelt inden Buydel.
9 f Maer geſchoyt te weſen met ſolen/eñ niet becleet
te worden met twee rocken.
10 Eñ hy ſeyde tot hen: ſo waer gy in huys gaet/daer
11blijft tot dat ghy vā daer wech gaet. g Eñ ſo wie u
niet en ontfangt/noch en hoort/wtgaende van daer/e
ſchuddet het ſtof van uwe voetē/hen tot een getuyge-
niſſe: i Voorwaer ſegge ic u het ſal den Sodomiten oft
Gomoritē in dē dage des oordeels verdragelicker we
12ſen dan dier Stat. Ende ſy wtgegaen zijnde/predic
13ten beteringe. Ende ſy wierpē veel Duyvelen wt/eñ
k ſalfden veel ſiecken met olie/ ende maectenſe geſont.
14 i Eñ de Coninc Herodes hoordet/ (want zijnen naē
was openbaer geworden) eñ ſeyde: Joannes die daer
doopte is vanden dooden opgeſtaen/ende daerō werc
ken die crachten in hem.
15 Andere ſeyden. Hy is Elias/Andere/Hy is een Pro-
pheet/oft gelijc een vande Propheten.
16 Maer als het Herodes hoorde/ſeyde hy: Deſe is Jo-
annes dien ic onthooft hebbe/ die is vande dooden op
17geſtaen. m Want de ſelve Herodes hadde geſonden/
ende Joannem doen vangen/ende inden kercker ge-
bonden/om Herodias de huyſvrouwe zijns Broeders
Philippi/om dat hyſe getrout hadde.
18 Want Joānes ſeyde tot Herodes n Het en is u niet
geoorloft ws broeders wijf te hebben.

mt. 13.57
mar. 3.13
Joa 4.44
mat 9.36
De Apoſtelē worden ghesonden.
mar. 15.1
luce 6.13
Act. 12.4
mt. 10.14
luce. 9.5
hact 13.51
ſim 10.15
luc. 10.1
Joa 5.14
mat. 14.2
luce. 9. 7
Waer voor Chriſtus gehouden was.
Waerō Joānes gevangē was.
mat. 13.3
luce. 3.19
leu. 2.8.

19 Ende Herodias leyde hem laghen/ende wilde hem
dooden/ maer [sy] en conde niet.
20 Wät Herodes vreesde Joãnem/ wetende dat hy een De Co-
o rechtveerdich eñ Heylich Man was/ende hielt veel ninck
van hem: eñ als hy hem gehoort hadde/ dede hy veel V. eesde
dingen/ende hoorde hem gheerne. Joanne
21 Maer als daer een welgelegen dach gecomen was/ mat 14.
dat Herodes y op den dach zijner gebooorten eẽ maeltijt ymt.14
gaf zijnen Oversten ende den Oversten over duysent/ Ge 40.20
Ende voorneemsten van Galilea:
22 Doe ginc der selver Herodias dochter in/eñ danste/
eñ als het Herodi eñ den genen die met hem ter Tafel
aensatẽ behaecht hadde/seyde de Coninc tot het doch Joa 11.30
terken: Begeert van my wat gy wilt/ eñ ic salt u gevẽ.
23 Ende hy d swoer haer/ seggende: Wat ghy van my
begeeren sult/dat sal ic u geven/ Ja tot de helft mijns
24 Coninckrijckr. Ende sy wtghegaen zijnde/seyde tot
haer moeder: Wat sal ick begheeren? Ende sy seyde:
Het hooft Joannis des Doopers.
25 Ende sy terstont haestelic ingaende tot den Coninc/
heeft begeert/seggende: Jc begeere dat ghy my nu ter r Gr. wil.
stont geeft het hooft Joannis des Doopers in eẽ scho-
26 tel. Ende de Coninck droevich ghewordẽ/ om den
Eedt ende om die mede ter Tafel aensaten/ en wildet
haer niet weygeren.
27 Ende de Coninck sant terstont den Scherprichter/ Joãnis.
ende geboot zijn hooft in te brengen: Eñ die ginc he- woꝛt
nen/ende onthoofde hen in den Kercker: ont-
28 Ende bracht zijn hooft in een Schotel/ende gaf het hooft.
dẽ Dochterkẽ: eñ het Dochterkẽ gaf het zijner moeder.
29 Eñ als zijne Discipulen [dit] hoorden/gingen sy/ eñ
namen zijn lichaem/ende leydent in een graf. Luce 9.10
30 f Ende de Apostelen zijn tot Jesum vergadert/ende De Apo-
bootschaptent hẽ alles/beyde/wat sy gedaen hadden stelẽ we-
ende wat sy geleert hadden. der ghe-
31 Eñ hy seyde tot hen: Comt gy in een woeste plaet- keert vã
se alleen/eñ rust eẽ weynich: want daer warender vele predikẽ.
die aenquamen ende henen gingen/ so dat sy geen ge-
legentheyt en hadden om te eten. mat 14.1
32 g Ende sy voeren henẽ na een woeste plaetse/met eẽ Joa 16.1
Schipken alleen.

33 Ende de ſcharen ſagenſe henen varen/ eñ vele beke-
den hem: eñ liepen te voete wt alle Steden derwaert/
ende voorgingenſe/ende zijn te ſamen tot hem gecomē.
34 Eñ Jeſus wtgegaē [zijnde/] ſach eē groote Schare:
eñ hy wert beroert met barmherticheyt over hen: wāt
Jer. 23.1 ſy waren v gelijc Schapen: geenen Herder hebbende.
Eze. 34. 2. Ende hy begonſt te leeren.
Spijſt vijf duyſent mannen met vijf brooden ende twee viſſchen.
35 x Ende als nu den dach by na over was/gingē zijne
Diſcipulen tot hem/ſeggēde: Deſe plaetſe is woeſt/ eñ
36 den dach is nu verre comen: Laetſe van u datſe henē
gaen inde omleggende Velthuyſen ende Vlecken ende
henſelven broot coopē/ want ſy en hebben niet te eten.
37 Ende hy antwoordende/ſeyde tot hen: Geeft gy hē
te eten. Ende ſy ſeyden hem: Sullen wy gaen/eñ coo-
Matt 14.15 pen voor twee hondert penningen broots/ ende hen ge
Luc 9. 12. ven te etē? Eñ hy ſeyde tot hē: hoe veel broodē heb-
38 by? gaet henē ende beſiet het. y Ende als ſy het bekēt
Mat. 24.14 hadden ſeyden ſy: Vijve/ende twee Viſſchen.
Joa. 6. 9. 39 Ende hy geboot hen/ dat ſy alle ſouden by Tafelē
40 neder ſittē op het groene gras. Ende ſy ſaten neder
gedeylt by honderden ende by vijftigen.
41 Eñ als hy de vijf brooden eñ twee viſſchen genomē
Sa. 9. 13 hadde ſach hy op na den Hemel eñ z dancte/eñ brac de
broodē/ eñ gafſe zijnen Diſcipulē/ dat ſyſe hen voorleg-
gen ſouden: ende de twee viſſchen deyldē ſy onder hen
42 allen. Ende ſy aten alle/ende werden verſaet.
43 Ende ſy namen op vande brockē/ twaelf volle kor-
ven/ende vanden viſſchen.
44 Ende die daer gegeten hadden/ waren ontrent vijf
duyſent mannen.
Mat. 14.22 45 a Ende terſtont bedwanc Jeſus zijne Diſcipulen in
Joa 6.17 een Schipken te gaen ende voor hem over te varē na
Bethſaida/ dewijle hy de ſcharen verliet.
Mat 14.13 46 Ende als hyſe ghelaten hadde/ b ginc hy op eenen
Luc. 6.12. berch om te bidden.
47 Eñ als het nu avont wert/was dat Schipkē mid-
den inde Zee/ende hy was alleene op het lant:
48 Ende ſachſe ſeer arbeyden in het voortvarē/ wāt de
wint was hen tegen. Ende ontrent der vierder wake
des nachts/quam hy tot hen/ wandelende op de Zee/
ende wildeſe voorby gaen.

Ende

49 Eñ als sy hem sagen wandelẽde op de Zee/meyn=
den sy dat het een schijnsel ware/ende riepen.
50 Want sy sagen hem alle/eñ waren bevꝛeest:eñ ter-
stont spꝛac hy met hẽ/eñ seyde hẽ:Weest wel gemoet/
51 ic bent/vꝛeest niet. Eñ hy quam tot hẽ int Schipkẽ/
ende dz wint stilde:ende sy waren bovẽ maten seer ver
schꝛiet in haerselven/ende waren verwondert.
52 Want sy en hadden niet verstaen van de Bꝛooden:
want haer herte was verblint. mr.14.34
53 c Ende als sy overgevaren waren/quamen sy in het
Lant Genezareth/ende voeren aen.
54 Eñ als sy wt het Schipken gegaen waren/terstõt
55 hebben sy hem gekent. Eñ loopende dooꝛ dz geheel
omliggende Lant/begonsten sy de Crancken op beddẽ
om te dꝛagen/waer sy hooꝛden dat hy was.
56 Eñ waer hy in quam in Vleckẽ/of Stedẽ/of velt= dg.maer=
huysen/daer leyden sy de Crancken op de d stratẽ/eñ ten.
baden hem dat sy doch den zoom zijns Cleedts raken
mochten. Ende alle die hem raecten/werden gesont.

Dat vij. Capittel.

6. De geboden der menschẽ zijn verdoemt. 24. De dochter der Cananeet
scher vꝛouwe woꝛt genesen/ 32. ende oot de doove stomme. Waer wt
vele Jesum groot achten.

1 ENde a tot hem vergaderdẽ de Pharizeẽ/eñ sõmige Mat.15.1
Schꝛiftgeleerde die van Jerusalem gecomẽ warẽ. 1 Met on=
2 Eñ siende dat sommige van zijne Discipulẽ bꝛoot wassen
aten met b gemeyne/dat is/met ongewasschen hãdẽ/ handen
3 straften zijt. Want de Pharizeen/ende alle de Joden eten.
en etẽ niet/ten sy dat sy [eerstẽ] de hãdẽ ‡ menichmael b Of on=
wasschen/ende houden de insettinge der Ouderlingen. reyne.
4 Eñ als sy vander Merct comen so en etẽ sy niet eer ‡ Of niet
sy gewasschen zijn. Eñ vele andere dingẽ die sy aenge stelÿck.
nomen hebbẽ te houdẽ: [als] de wasschinge vã Dꝛinc= e Gr. bed=
vaten/Crupcken/coperen Vaten/ende c Tafelen. den want
5 Daerna vꝛaechden hẽ de Pharizeen eñ de Schꝛift= sy lagẽ en
geleerden/seggende: Waerom en wandelẽ uwe Disci= satẽ dooꝛ
pulen niet na de insettinge der Ouderlingen/maer etẽ tijden aen
het bꝛoot met onghewasschen handen? bedden.
6 Doe antwooꝛde Jesus/ende seyde tot hen: Wel heeft
Esaias gepꝛophetéert vã u Geveynsde: gelijc geschꝛe= esa.29.13
ven is: d Dit volck eert my met den lippen/maer haer dze.33.35
herte is verre van my/

eimt.15.9 7 t Te vergeefs eeren sy my/ leerẽde leeringe/ [diewelc
Col.2.18 8 zijn] geboden der menschen. Wãt verlatende het ge
bot Gods/ hout ghy de insettinge der menschen [als]
wasschinge der Kruycken ende Drinckvaten/ eñ vele an
dere diergelijcke dingen doet ghy.
9 Ende hy seyde tot hẽ: Wel verworpt gy het gebot
Gods/ op dat ghy uwe Insettinge hout.
fexo20.12 10 Want Moses heeft geseyt: Eert uwen vader ende
deu 5.16. uwe moeder. Eñ g wie zijnẽ vader of moeder vloect/
Eph.6.2 die sterve de doot.
gexo21.17
lev. 20.9 11 Maer ghy segt: So een mensche seyt tot zijnẽ vader
pro20.19 oft moeder Korbã/ dat is/ so wat gave die van my [ge
daen sal worden/] sal u te nutte comen die doet wel.
hmat15.6 12 Eñ ghy en laet hẽ niet meer daer boven zijnẽ vader
1Tim4.3 13 oft zijne moeder doen. h Eñ maect Gods woort te
niete door uwe insettinge die gy ingeset hebt/ eñ dier-
imt15.10 gelijcke dinghen doet ghy ve e.
14 i Ende na dat hy de gãtsche schare tot hem geroepẽ
hactr10.15 hadde seyde hy: Hoort my alle/ ende verstaet:
rom14.14 15 k Daer en is niet buyten den mensche/ dat hem can
lGr. ghe- l ontreynigen alst in hem coemt. Maer dat vã hẽ wt-
meyn gaet/ dat ist dat den mensche m ontreynicht.
maken.
m Gr. ge 16 So yemant ooren heeft om te hooren/ die hoore.
meyn 17 n Ende als hy vander schare in huys gegaen was/
maeckt. braechden hem de Discipulen vander gelijckenisse.
nmt15.15 18 Ende hy seyde tot hen: Zijt ghylieden oock also sõder
verstant? Weet ghy niet/ dat al wat van buytẽ inden
mensche coemt/ hem niet ontreynigen en can?
19 Want het en gaet in zijn herte niet/ maer indẽ buyc/
eñ gaet inden stoelganck wt/ suyverende alle de spijse.
20 Eñ hy seyde tot hen: Dat wtgaet vã den mensche/
dat ontreynicht den mensche.
Wat dẽ 21 o Want van binnen wt der menschen herte/ comen
mensche boose gedachten/ overspel/ hoererie/ doortslagen/
ontrey- 22 Dieverie/ gierichеyt/ booshz/ bedriegerie/ oneerbaer-
nicht. heyt/ quade ooge/ lasteringe/ hoovaerdicheyt/ onweten
Gen.5.6. 23 heyt. Alle dese boose dingen comen van binnen/ ende
Jer.17.9 24 ontreynigen den mensche. p Eñ opstaende vã daer/
pro 6.15 ginc hy ontrent de palẽ Tyri ende Sidonis/ ende in eẽ
pmt16.21 huys gegaẽ zijnde/ en wilde niet dat het yemãt wiste/
maer het en conde niet verborgen zijn

25 Want een vrouwe wiens dochterken eenē onreynē
geeſt hadde/ van hem gehoort hebbende/quam eñ viel
26hem te voeten. Dit was een Grieckſche Vrouwe (ge
boren wt Syrophenicien) ende bat hem / dat hy den
duyvel ſoude wt worpen van haer dochter.
27 Maer Jeſus ſeyde tot haer:Laet eerſt de kinders
verſadicht worden:want het en is niet q goet datmen
het broot der kinderen neme/ ende voor de hondekēs
28 worpe. Sy antwoorde ende ſeyde hem: Ja Heere/
want de hondekēs eten onder de Tafel vādē Crupim
29kens der kinderē. Eñ hy ſeyde tot haer:Om deſes
woorts wille/gaet henē/de duyvel is wt uwe dochter
30gevarē. Eñ als ſy te huys quā/ vant ſy den duyvel
wt gevaren/ ende de dochter liggende op het bedde.
31 r Eñ wederom wtgegaen zijnde vande palen Tyri
eñ Sydonis/quam hy na de Zee van Galilea/ middē
door de palen/der thien Steden.
32 Eñ ſy brochtē hē eenē t dooven die oot qualic ſpre-
ken conde/ eñ baden hē dat hy hem de hant op leyde.
33 Ende hy hem wech genomē hebbende vander ſcha
re aen d'een zijde/ſtac hem zijne vingeren in zijne oorē/
ende beſpogen hebbende/raecte zijn tonge.
34 Ende na den hemel opſiende ſuchtede hy/eñ ſeyde
tot hem:Ephata/dat is/wort geopent.
35 Ende terſtont werden zijne Ooren geopent/ ende de
bant zijner Tonge wert los/ende hy ſprac recht.
36 Eñ hy beval hēliedē dat zijt niemāt ſeggē en ſoudē:
maer hoe hijt hē meer verbodē hadde/hoe zijt meer v
37condichdē. v Eñ ſy verſchricktē bovē maten/ ſeggēde:
hy heeft het al wel gedaē/ de Doove maect hy hoorē-
de/ eñ de Stomme ſprekende.

De Cananeeſche vrouwe bidden voor haer beſeten dochter.
q Gr. zyn
r Matt.15.29
s Matt.15.30
t G. Decopons.
Matt.9.32
Luc.11.14
De doove ſtōme wort geneſen.
u Matt.12.32
v Syr.39.21

Dat viij. Capittel.

1. Chriſtus ſpijſt vier duyſent mannen met ſevē broodē eñ weynich viſch
kens/12. antwoort den Phariſeen/ die teecken begeeren vandē Hemel
verdoemt hare leere eñ geveynſtheyt/eñ oot de Herodis. 15 .eñ na dz hy
de blinde heeft geneſen/27 .eñ vā zijne Diſcipulen bekent is te zijne de
Sone Gods/ſtrafte Petrum/ die hem wilde vanden doot verhinderē/
34. daer by ſeggende hoe noodſakelick de vervolginge ſy.

1 IN a die dagē als daer eē geheel groote ſchare was/
ende niet en haddē te eten/riep Jeſus zijne Diſcipu-
len tot hem/ende ſeyde tot hen:
2 My iammert der ſchare/want ſy nu drie dagē by
my blyven/ende en hebben niet te eten.

Met ſevē brooden wor den vier duyſent mannen geſpijſt.
Matth.15.32

3 Ende indien icſe laet vaſtende na haer huys gaen/ ſi
ſullen ſy inden wegen verſmachtẽ/ want ſommige v
4 hen zijn van verre gecomen. Eñ zijne Diſcipulẽ ant-
woordẽ hem: Waer van ſoude yemant deſe hier in d
woeſtijne connen verſadighen met Broot?

Danck-ſegginge

5 Ende hy vraechde hen: Hoe vele Brooden hebt ghy
6 Sy ſeyden hem: ſeven. Doe geboot hy der ſcharen
neder te ſitten op de aerde/ eñ nam de ſeven brooden
dancte/ende bracſe/ eñ gafſe zijnen Diſcipulen/ dat ſyſ
ſouden voorleggen/ eñ ſy leydenſe den ſcharen voor.
7 Sy hadden oock weynich cleyn viſchkens/ eñ als hy
ghedanckt hadde/ beval hy die oock voor te legghen.
8 Ende ſy aten ende werden verſadicht/ eñ hebben op
genomen ſeven korven over gebleven brocken.
9 Ende die daer gegeten hadden/ waren ontrent vier
10 duyſent/ ende hy lietſe van hem. Ende terſtont in he
Schipken gegaen zijnde met zijnen Diſcipulen/ is hy
gecomen inde deelen Dalmanutha.

De Jodẽ ſoecken teecken. mat12.38 Luc11.29 1 Cor2.20

11 Ende de Phariſeen quamen wt/ ende begonſten met
hem te twiſten/ b ſoeckende van hẽ een teecken vanden
Hemel/ hem beproevende.
12 Eñ hy verſuchtende in zijnen geeſt/ ſeyde: Wat ſoect
dit geſlachte een teeckẽ? Voorwaer ſegge ic u deſen ge-
ſlachte en ſal gheen teecken ghegheven worden.
13 Ende als hyſe gelaten hadde/ is hy wederom in het
Schipken ghetreden/ ende voer over.

Van dẽ Deeſſẽ der Phariſeen. mat.16.6 luce,12. 1

14 Eñ ſy hadden vergeten Brooden te nemen/ eñ had-
den niet meer dan een broot met hen in het Schipken.
15 Eñ hy geboot hen/ ſeggende: c Siet toe/ wacht u van
dẽ Deeſſem der Phariſeẽ/ eñ vandẽ Deeſſem Herodis.
16 Eñ ſy overleyden/ ſprekende tot malcanderen: Wy
en hebben gheen brooden.
17 Eñ Jeſum dat bekẽnende/ ſeyde tot hen: Wat over-
legt ghy dat ghy geen brooden en hebt? Merckt ghy
noch niet/ noch verſtaet ghy niet? Hebt ghylieden noch
18 u verblint herte? Oogen hebbende en ſiet gy niet? eñ
Ooren hebbende/ en hoort ghy niet?

dmt14.17 mat.6.38 Joa6.9 emar15.6

19 Gedenct gy niet/ d als ic vijf brooden brac onder vijf
duyſent [mannen/] hoe veel volle korven brocken ghy
op naemt? Sy ſeggen hem: twaelve.
20 Eñ als de ſeven [Brooden gebroken werden] onder

vier

vier duysent [mannen/] hoe veel volle korven brocken
naemt ghy op? Sy seyden: seven.
1 Doe seyde hy tot hen Hoe/verstaet ghy lieden niet:
2 Eñ hy quam tot Bethsaida: ende sy brachten hem
eenen Blinden/ende baden hem dat hy hem raeckte.
3 Ende des blinden hant genomen hebbende leyde hy
hem wt het Vlecke/ eñ spooch op zijne oogen eñ leyde
de handen op hem/ende vraechde hem of hy yet sach
4 Eñ die man opsiende/seyde: Ick sie menschen/ want
ick sie [dinghen] als boomen wandelende.
5 Daer nae leyde hy wederom de handen op zijne oo-
gen/eñ dede hem anderwerf opsien. Eñ hy werr we-
6 der te rechte gebracht/eñ sachse alle claerlick. Eñ Je-
sus sant hẽ naer zijn huys/seggẽde: Gaet in het Vleck
niet/ noch en segt het oock niemande in den Vlecke.
7 f Ende Jesus ende zijne Discipulen ginghen nae de
vleckẽ Cesaree Philippi. Ende in den wech vraechde
hy zijne Discipulen/seggende tot hen: Wie segghen de
menschen dat ick ben?
8 Ende sy antwoorden: g Joannes de Dooper: ende
sommige/Elias: ende sammige/een vande Propheten.
9 Ende hy seyde tot hen: ende ghylieden wie segt ghy
dat ick ben? Petrus antwoordende/seyde tot hem/h
Ghy zijt Christus.
30 Eñ hy verboot hen scherpelic/ dat sy [dat] nieman-
de van hem segghen en souden.
31 i Eñ hy begonstese te leeren/ dat de Sone des men-
schen vele moeste lijden/eñ vande Ouderlinghen/ende
Overpriesteren/ende Schriftgeleerden verworpen eñ
gedoot worden/ende na drye dagen wederom opstaen.
32 Ende hy seyde hen die reden k vry wt: ende Petrus
nam hem/ende begonst hem te straffen.
33 Maer hy hem ommekeerende/ende zijne Discipulen
aensiende/strafte Petrum/seggende: l Gaet achter my
Satan/wãt ghy en versint niet dat Gods is maer dat
34 der Menschen is. Eñ de scharen met zijne Discipu-
len tot hem geroepen hebbende/seyde hy tot hen: So
wie m my wil navolgẽ/ die versaecke hemselvẽ/eñ ne-
me zijn cruyce op ende volghe my na.
35 n Want so wie zijn o leven wil behouden/die salt ver-
liesen. Ende so wie zijn leven sal verliesen/om my ende

De blin-
de wort
siende.

Mat.14.2
Luc.9.28

Des volcx
meyninghe van
Christo.
Der Apo-
stelen be-
lijdinge
vã Chri-
sto.
Joan.6.

Christus ver-
maentse
van zijn
lijden
Mat 6.22
Mar9.31
Luc.9.22
ende18.31
k Of/ op̃-
baerlic.
Iesai9.22
Mat.10
Luc.6.23
Mat10.39
Luc.9.24.
Joa9.24

om des Euangeliums wille/die ſalt behouden.
yyſa49.4 36 Wāt wat ſal het dē menſche baten/ of hy de gehee
werelt wonne/ende zijn ziele ſchade dede?
qmn10.32 37 Oft wat ſal den menſche geben/p daer hy zijn zie
luc8.9.2 38 mede weder loſſe? q Wāt ſo wie hem mijns eñ mij
en de12.8 ner woorden ſal geſchaemt hebben/ in dit overſpelic
2tim.2.2 eñ ſondich geſlachte/ diens ſal hem de Sone des mē
1joa.2.23 ſchen ooc ſchamē/ als hy ſal comen met zijne heylig
Enghelen inde heerlicheyt zijns Vaders.

Dat ix. Capittel.

amt18.28 2. Jeſus verandert hem ſelven vooꝛ zijne Apoſtelen / 17. ver
Luc.9.27 loſt een menſche vanden booſen geeſt/31. vooꝛſeyt den zijnen
zijn doot en verrijſeniſſe 35. de welcke hy vermaent tot oot
bmati7.3 moedicheyt/ende van ergerniſſe.
Luc.9.18 1 ENde hy ſeyde tot hen : Vooꝛwaer ſegge ic u liedē
daer zijn ſommige van die hier ſtaen / die den doo
niet ſmakē en ſullē tot dz ſy het Coninckrijc God
De Ver 2 met cracht ſien comen. b Eñ na ſes dagen nam Je-
anderin ſus Petrū eñ Jacobū/eñ Joānē/eñ leydeſe op eenē ho
ge Chri= gē berch bezijdē alleē/eñ hy wert verandert vooꝛ hen
3 Eñ zijne cleederen werden blinckende ſeer wit/gelij
als de ſneeu/ ſulcke als geen Volder op der Aerden/ſ
Chri= 4 wit en can makē. Eñ van hē wert geſien Elias end
ſtus 5 Moſes/ende ſy ſpꝛakē met Jeſu. Eñ Petrus ant-
moetmē woorde/ſeggēde tot Jeſū: Rabbi/het is goet dat wy
hooren. hier zijn/laet ons dan drie Tabernaculē makē/u eenē/
eſai42.1 6 ende Moſi eenen/eñ Elie eenen. Wāt hy wiſte niet
mat.5.17 wat hy ſeyde/want ſy waren vertſaecht.
ende 17.5 7 Eñ daer quam een wolcke/dieſe beſchadude/eñ ee
mar.1.11. ſtemme quam wt der wolcke/ſeggende/e Deſe is mijn
Luc3.22 wel liebe Sone:p hooꝛt hem.
ende9.55 8 Ende terſtont alomme ſiende / en ſagen ſy niemant
Col.1.15. 9 dan Jeſum alleen met hen. c Eñ als ſy vanden berge
2.pet.17. af quamen/gebood hen Jeſus dat zijt niemant ſeggen
deut18.19 en ſoudē/wat ſy geſiē hadden/eer de Sone des mēſchē
mat.7.3 vanden dooden opgheſtaen ware.
luc.4.37 10 Ende dit wooꝛt hebben ſy behoudē/eñ vraechdē on
Elias der malcanderen: wat is dat/vande dooden opſtaen?
Joānis 11 Ende ſy vraechden hem ſeggende : Wat iſt dat de
deDoo= Schriftgeleerde ſeggen/ f dat Elias eerſt comen moet?
per. f Mal 5. 12 Eñ hy antwoozdende/ſeyde tot hen: Elias ſal eerſt

comen eñ alle dinck te rechte brengen. Ende g[het ſal
geſchieden] gelijc geſchreven is van dē Sone des mē= ypſa 22.7
ſchen dat hy veel lijden ſal/ende veracht worden. ſa.53.4.
3 Maer ic ſegge u lieden/ dat oock Elias gecomen is
(eñ ſy hebben hem gedaen al wat ſy gewilt hebben/)
4h gelijck van hem geſchreven is. Ende als hy by de ymal.4.5
Diſcipulen ghecomen was / ſach hy een groote ſchar
omme hem eñ de Schriftgeleerde twiſteden met hen.
5 Eñ terſtont als alle de ſcharen hem ſagen/ waren ſy
verbaeſt/eñ tot hem loopende / hebbē ſy hem gegroet
6 Eñ hy vraechde de Schriftgeleerde: Waer van twi=
7ſtet ghy met hen? i Eñ een wt de ſchare antwoorde/
ſeggende: Meeſter/ ic hebbe tot u gebracht mijnē So= nt 17.14
ne/die eenen ſtommen Geeſt heeft. uce. 9.37
8 Ende waer hy hem aengrijpt/ſo ſcheurt hy hē/ende
ſchuymt ende knerſt met zijne tandē eñ verdorret: Eñ
ic hebbe uwe Diſcipulen geſeyt/dat ſy hem ſoudē wt=
worpen/ ende ſy en hebben niet ghecomen.
9 Ende hy antwoorde hem/eñ ſeyde: O ongheloovich
geſlachte/ Hoe lange ſal ic by u lieden weſen? hoe lange
ſal ick u lijden? Brengt hem tot my.
10 Ende ſy brachten den ſelven tot hem: eñ als hy hem
ſach/terſtont ſcheurde hem de geeſt/eñ hy vallende op
de aerde wentelde/ſchuymende.
11 Eñ hy vraechde zijnen Vader: Hoe veel tijts iſt/dat
hem dit geſchiet is ende hy ſeyde hem: Van kinde af.
12 Ende dicwils worpt hy hem int vyer/ eñ int water/
om hem te verderbē: maer ſo ghy yet vermeucht/comt
ons te hulpe ende ontfermt u onſer.
13 Ende Jeſus ſeyde tot hem: So ghy cont gelooven/
k alle dinck is den geloovigen moghelick.
24 Eñ terſtont riep des kints vader met tranen / ſeg= k Luce 17.6
gende: Ic geloove Heere: Comt mijner ongeloovicheyt
25te hulpe. Ende Jeſus ſiende dat de ſchare te hoop
liep verboot hy den onreynen Geeſt/ hē ſeggende: Gy
ſtomme ende doove geeſt/ic bevele u/vaert wt van hē/
ende en vaert voortaen niet meer in hem.
26 Ende de Geeſt roepende/ende hem ſeer ſcheurende/
voer wt/eñ [het kint] was als doot/ſo dat vele ſeyden:
27Hy is geſtorven. Ende Jeſus nam hem by der hant/
ende rechtede hem op: ende hy ſtont op.

Chriſtus ſtraft dē ongeloovigē Vader des beſeten Soons.

Ende

Mat 7.19
Ghebedt met vasten
Mat. 16.2?
Mat 7.31
Luc.9.46.
Wie de meeste sy onder de Apostele
Mat20.27
Mat.18.5
Luce.9.48
Joa13.20
Luc9.49
Crachten doet inde name Christi.
Cor. ii.
Cor. iii
Mat. 10
Mat.18.6
Luce.17.2
Mat5.30
Deu. 13.6
Cos/maent te strup. kelen.

28 l Ende als hy in huys gegaen was/vraechden hem
zijne Discipulen bezijden/seggende: Waerom en condē
29 wy hem niet wtwerpen? Jesus seyde tot hen/ Dese
aert en can nergens door wtvaren/dan door bidden eñ
30 vasten. m Eñ als sy van daer gingen/reysden sy door
Galileam/eñ hy en wilde niet dat het yemandt wiste.
31 Want hy leerde zijne Discipulen/ ende seyde hen: de
Sone des menschē sal overgelevert wordē inder mē-
schen handen/ende sy sullen hem dooden: ende gedoot
zijnde/sal hy ten derden daghe weder opstaen.
32 Maer sy en verstonden die reden niet/ ende vreesden
33 hem te vragen. n Ende als hy te Capernaum quam/
eñ in huys gegaen was/vraechde hyse: Wat overleyt
ghy met malcanderen op den wech?
34 Eñ sy swegen: want sy hadden onder malcanderen
overleyt wie de meeste ware.
35 Eñ als hy geseten was/riep hy de twaelve/eñ seyde
tot hen: o So yemant wil de eerste wesen/die sy de al-
derlaetste/ende aller Dienstknecht.
36 Eñ hy nam een kindeken/eñ stelde dat middē onder
hen/eñ omvinck het met zijne armen/eñ seyde tot hen:
37 p So wie een vā sodanigen kinderkens ontfangt in
mijnē Name/die ontfangt my: eñ die my ontfangt die
en ōtfāgt my niet/maer dē genē die my gesondē heeft.
38 q Joannes antwoorde hem / seggende: Meester/wy
hebben eenen gesien in uwen Name de Duyvelen wt-
drijven/welcke ons niet en volcht: eñ wy hebbent hem
verboden/om dat hy ons niet na en volcht.
39 Eñ Jesus seyde: Verbiet hē dat niet/a want daer en
is niemant die eē crachtich werc doet in mijnē Name/
ende haestelick van my quaet spreken can.
40 Want wie tegen s ons niet en is/die is voor t ons.
41 n Want wie u lieden eenen beker waters te drincke
gheeft in mijnen Name/om dat ghy Christi zijt/Voor-
waer seggē ic u liedē/ hy en sal zijnē loon niet verliesen.
42 r Eñ so wie eenen van desen cleynen die aen my ge-
looven/verergeren sal/diē waert beter dat eē Meulen-
steen aen zijnen hals gedaen werde/ ende inde Zee ge-
worpen werde.
43 y Eñ indien u uwe hant z ergher/snijtse af: het is u
beter met eender hant tot het leven in te gaē/dan twee

handē hebbende/henen te gaē inde helle/in dat onwt= a Eſa.66.
44 bluſſchelicke vyer: a Daer harē woꝛm niet en ſterft 24.
ende het vyer niet wtghebluſcht en woꝛt. Syr 7.17
45 Eñ indien uwe Voet u ergert/ ſnijt hem af: Het is u
beter creupel tot het leven in te gaen/dan twee voeten
hebbende/gewoꝛpē te woꝛden indeHelle/in dat onwt=
46 bluſſchelicke vyer: Daer haren woꝛm niet en ſterft/
ende dat vyer niet wt gheblaſcht en woꝛt.
47 Eñ indien u ooge u ergert/ſteectſe wt. Het is u be=
ter/eē ooge hebbēde in hetConincrijcke Gods te comē
dan twee oogē hebbende/ in het helſchē vyer gewoꝛpē
48 te woꝛden. Daer haren woꝛm niet en ſterft/ende het
vyer niet wtgheblaſcht en woꝛt.
49 Want een yegelick ſal met vyer geſouten woꝛden: b b Lev 1.13
ende alle offer ſal met ſout geſouten woꝛden.
50 c Het ſout is goet/maer indien het ſout onſout woꝛt/ c Mat 5.13
waermedē ſalmen dat ſmakelic maken? Hebt ſout in u d Ro 12.18
ſelve/d ende hebt vꝛede onder malcanderen. Heb 12.24

Dat x. Capittel.

Van houwelic te ſcheyden/13. ſalicheyt der kinderen/27. middelende ſwaricheyt ende ſalicheyt/29. loon der genē diet al verlaten om Chriſti wille/32. van zijn verdꝛuckinge doot eñ opſtandinge/39. van cruyce eñ vernederinghe/46. Bartumeus woꝛt ſiende.

Ende als daer opgeſtaē [zijnde/] is hy gecomē inde a Mat 19.1
palen des Jootſchen lants/ dooꝛ het landt over de
Joꝛdaē/eñ de ſcharē verſamelden wederom tot hē/
ende hy leerdeſe wederom na zijne gewoonte.
2 Eñ de Phariſeen quamen ende vꝛaechden hem: Iſt
dē manne geoorloofſt zijn wijf te verlatē: hem beproe=
3 vende. Ende hy antwooꝛde ende ſeyde tot hen: Wat Alleenlic
heeft u Moſes gheboden? om over=
4 Sy ſeyden: b Moſes heeft toegelaten eenen ſcheyt= ſpel
bꝛief te ſchꝛijven/ende [haer] te verlaten. machmē
5 Jeſus antwooꝛde/ende ſeyde tot hen: Om uws hertē zijn wijf
hardicheyts wille heeft hy u liedē dz gebot geſchꝛevē. verlaten.
6 c Maer vandē beginne der Scheppinge/heeftſe God b Deu 24.1
Man ende wijf ghemaeckt. c Gen 1.27
7 d Daerō ſal een menſche zijnen Vader eñ zijn Moe= Mat 19.4
der verlaten/ende ſal zijnen wijve e aenhangen. d Ge 2.24
Ende ſy twee ſullen een vleeſch weſen/ſoo dat ſy nu Eph 5.31
niet meer twee zijn/maer een vleeſch. f Daerom/wat e G. afge=
God tſamē gevoecht heeft/dat en ſcheyde geē mēſche. ſijmt woꝛ=
den.
f 1 Cor 7.35

10 Ende in huys brachden hem zijne Diſcipulen we-
derom van dat ſelve.
11 Eñ hy ſeyde tot hen:g So wie zijn wijf verlaet/ eñ
trout een ander/die doet Overſpel h met haer.
12 Ende ſo een wijf haren man verlaet/ende trout eenẽ
anderen/die doet Overſpel.
13 i Eñ ſy brachten kinderkens tot hem / dat hyſe ra-
ken ſoude / eñ de Diſcipulen ſtraften de aenbrengers.
14 Als Jeſus dat ſach nam hyt onweerdelic/ende ſeyde
tot hen: Laet de kinderkens tot my comẽ/ eñ en weert
hen niet/k want ſulcker is het Coninckrijcke Gods.
15 Voorwaer ſegge ic u lieden: So wie het Coninckrijck
Gods niet en ontfangt gelijck een kindeken/ die en ſal
16 daer niet in comen. Eñ hy ombinckſe in zijne armen/
ende leyde de hant op hen/ ende ſeghendeſe.
17 l Ende als hy wtgegaen was op den wech ſo liep ei
tot hem/eñ vallende hem voor de kniẽ/vraechde hem:
Goede Meeſter/ wat ſal ick doen/dat ic het eewige le-
ven beſitte?
18 Eñ Jeſus ſeyde tot hem: Wat noemt ghy my goet?
[daer en is] niemant goet dan een/ [namelick] Godt.
19 Ghy weet de Geboden m Ghy en ſult geẽ Overſpel
doen/Ghy en ſult niet dootſlaen/Gy en ſult niet ſtelẽ/
Ghy en ſult geen valſche getuygeniſſe geven Ghy en
ſult niet bedriegen Ghy ſult uwẽ Vader eñ uwe moe-
20 der eerẽ. Hy antwoorde eñ ſeyde: Meeſter/ deſe heb-
be ick alle ghehouden van mijner jonckheyt aen.
21 Ende Jeſus hem aenſiende/hadde hem lief/ eñ ſeyde
tot hem: n Een dinc ontbreect u/gaet henẽ/vercoopt a
wat ghy hebt/ende gevet den armen/ eñ gy ſult eenen
ſchat inden Hemel hebben. Ende comt neemt u cruyce
op ende volcht my na.
22 Eñ hy wert bedroeft om dies woorts wille/ eñ gin
treurich henen/ want hy beſat veel goets.
23 Ende Jeſus ſach rontomme/ende ſeyde tot zijne Diſ-
cipulen: Hoe ſwaerlick ſullen die rijckdom hebben / in
het Coninckrijcke der Hemelen comen.
24 Eñ de Diſcipulen verwonderden hen van deſe zijne
woorden. Maer Jeſus antwoorde wederom/ eñ ſeyde
hen: Kinders/hoe ſwaerlic connen die op het goet hae
betrouwen ſetten/int Coninckrijcke Godts comen.

Mat.5.32
Luc.16.38
1.Cor.7.10
h Of tegẽ haer.
Kinderkẽs wor den tot Christũ ghe bracht
Mat.19.13
Mat.18.3
1.Cor.14.20
1.Pet.2.2
Hoe mẽ het Hemelrijck besit.
Mat.19.16
Luc.18.18
Godt is alleen goet.
Exo.20.30
Deu.5.
Rom.13.9
Al vercoopen.
Mat.6.19
Luc.12.23
1.Tim.6.1
Rijcke die op haren rijckdom betrouwen.
Mat.19.2
Luc.18.24

5 Het is lichter eenē ꝑ kemel dooꝛ een naeldē ooge te
gaen/dan den rijckē in het Coninckrijcke der Hemelē te
6comen. Ende sy verschꝛicten noch meer/seggende tot
malcanderen:wie can dan salich woꝛden?
7 Maer Jesus sachse aen/ende seyde:By den mēschē
ist onmogelic/maer niet by Godt: qWant alle dingen
zijn mogelijck by God.
8 t Ende Petrus begonst tot hem te seggen:Siet/wy
hebbent al verlaten ende zijn u nagevolcht.
9 Ende Jesus antwoordēde/seyde:Voorwaer segge
ic u lieden:Daer en is niemant die achter gelatē heeft/
huys/oft broeders oft susters/oft vadē/of moeder/oft
wijf/oft kinderē/oft ackers/om my/eñ om des Euan-
0gelium wille/ Die niet honderfout en ontfangt in
desen tegenwoordigen tijt huysē/ende broeders eñ su-
sters/ende moeders/ende kinders/eñ Ackers/met de ‡
vervolghinghen: Ende inde toecomende werelt/het
1eewige leven. ſ Maer velen eerste sullē de laetste we-
2sen:eñ de laetste de eerste. r Ende sy waren op den
wech/ende gingen op na Jerusalē/eñ Jesus ginc voor
hen/eñ sy waren verbaest/ende volchden hem na met
vreese. Eñ hy nam de twaelve wederom ende begōst
hen te seggen wat hem geschieden soude.
3 [Seggende:]siet/wy gaē op na Jerusalē eñ de So
ne des menschen sal den Overpriesteren eñ Schriftge
leerden overgeledert worden/eñ sy sullen hem veroor-
deelen totter doot/ende den Heydenen overleveren.
4 Ende sy sullen hem bespotten eñ geesselē/bespouwē
ende doodē/ende ten derdē dage sal hy weder opstaen.
5 n Eñ tot hem quamen Joannes ende Jacobus/de
sonen Zebedei/seggende:Meester/wy willen dat ghy
ons doet dat wy begeeren.
6 Hy seyde tot hen:wat wilt ghylieden dat ic u doe?
7 Sy seyden hem:Geeft ons dat wy sittē in uwe heer
licheyt/de eene aen u rechterhant/de ander aē u slinc-
8kerhāt. Jesus seyde tot hē:Ghy en weet niet wat gy
begeert. Cont ghylieden den drinckbeker drinckē diē ic
drincke? ende gedoopt woordē met den Doope/daer ic
mede gedoopt worde?
9 Sy seyden hem:Wy connent. Jesus seyde tot hen:
Den Drinckbeker dien ic drincke sult gylieden drinckē:

ꝑ of kabel salicheyt is eē gave Gods.

job.42/9
sap.11.20
luce.1.13/
mt14.20
luc.5.21

‡ Dat is/ hoewel sy vervolcht worde so sullen sy sulcx ghenoechsaē aende vrēde vindē/ als sy des noot hebben.

mt19.30
luce13.30
mt20.17
mar.8.31
luc.9.22

Der kinderen Zebedei eergiericheyt.

mat.26 20.

luc12.50
mt20.26

ende ghy sult met den doope gedoopt worden daer
40 mede gedoopt worde. Maer aẽ mijnder rechter oft
slinckerhãt te sittẽ/dat en staet my niet te gevẽ: [mae
y mat.25 14. het sal gegeven worden/]y dien het bereyt is.
41 Ende als de thiene dit hoordẽ/begonsten sy dat o
weerdelick te nemen van Jacobo ende Joanne.
z mt21.25 42 Ende Jesus riepse tot hem ende seyde tot hen: z Gy
a Of/dick schijnen. lieden weet dat de gene a diẽ het behaecht de Heyden
te regeeren/die voeren heerschappie over hen/ ende d
b1. pet5.3 43 machtige voerẽ gewelt over hẽ. Also en salt õder u li
Christus dẽ nz wesẽ/maer die õder u liedẽ de meeste wil wordẽ
is Die- 44 die sal uwe Dienaer wesẽ. Eñ so wie õder u liedẽ d
naer ende eerste wil wordẽ/die sal eẽs yegelicx diẽstknecht wesẽ
Salich- 45 Want de Sone des menschen en is niet gecomẽ/om
maker. gediẽt te wordẽ/maer om te dienen d ende zijn levẽ t
c Joa13.14 46 geven tot versoeninge voor vele. Eñ sy quamẽ te J
Phil.2.7 richo:ende als hy wt Jericho ginc/ende zijn Discipul
d eph.1.7. eñ eẽ groote schare/ so sat de blinde Bartimeus de so
Col.1.14 47 ne Timei aendẽ wech bedelẽde. Eñ als hy hoorde d
e mat. 20 29. het Jesus vã Nazareth was/ begonst hy te roepẽ/ e
luc.18.35 te seggen: O Jesu Davids sone ontfermt u mijnder.
48 Ende vele straften hem dat hy swijgen soude/mae
hy riep veel te meer: sone Davids õtfermt u mijnder
f O. seyde 49 Ende Jesus stil staende/f geboot datmẽ hem roep
soude: ende sy riepen den blinden/ende seyden hẽ: Heb
goeden moet: Staet op/hy roept u.
50 Eñ hy zijnẽ mantel afgeworpen hebbende is opge
51 staen/ende tot Jesum gecomen. Eñ Jesus antwoo
dende/seyde tot hem: wat wilt gy dz ic u doe? De bli
de seyde tot hem: g Rabboni/dat ic siende worde.
g Dat is/ Leeraer/ Meester 52 Ende Jesus seyde tot hem: Gaet henen/ u geloov
heeft u geholpen. Ende terstont wert hy siende end
volchde Jesum op den wech.

Dat xj. Capittel.

1. Christus doet zijn incomste te Jerusalẽ/15 jaecht de Coop
lieden wt/22. ende vertoont de cracht des gheloofs/ 24. d
maniere van wel bidden/ 28. ende wort ghevraecht wt wa
machte hy sulcks doet.

a mat21.1 luc.19.29 1 ENde a als sy by Jerusalẽ quamen tot Bethphag
ende Betania by den Olijfberch/ sant hy twee zij
ner Discipulen wt.

Ende

2 Ende hy ſeyde tot hen: Gaet henen inde vlecke die
tegen u over is:ende terſtont als ghylieden daer coēt
ſult ghy vinden een Veulen ghebonden op welc geen
menſche geſeten en heeft:ontbint dat/eñ bꝛenget hier.
3 Ende indien u lieden yemāt vꝛaechde:waerom doet
ghy dat?/ſo ſegt:De Heere hevet van noode.Ende hy
4ſalt terſtont herwaerts ſendē. Sy gingē eñ vonden
het Veulen ghebonden aen derDeuren/buyten op een
wechſcheydinge/ende ontbondent.
5 Ende ſommighe van die daer ſtonden/ſeyden:Wat
maect ghylieden/dat ghy dat Veulen ontbint.
6 Doe ſeyden ſy gelijc hen Jeſus bevolen hadde/ende
7ſy lietenſe gaen. b Ende ſy bꝛachten het Veulen tot Chriſtus
Jeſū/eñ wierpen haer cleederen daer op/eñ hy is daer rijt te Je-
8op geſeten. Eñ vele ſpꝛeydē hare cleederē op dē wech/ ruſalem
andere ſneden meyen vande boomen/ ende ſtroyden e in op ee-
9op den wech. Eñ die vooꝛ gingen/ ende die navolch nen Ezel.
den/riepen/ſeggende:c Hoſanna/d Gepꝛeſē ſy die daer Joa12,14
coemt inden Name des Heeren. c pſa.118.
20.
0 Gepꝛeſen ſy dat Conincrijcke ons VadersDavids/ d Of ge-
dat daer coemt inden naem desHeeren/Hoſanna inde luckich.
hoochſte[plaetſen.]
1 e Ende Jeſus quam teJeruſalem in/ende ginc in dē e mt21.12
Tempel:Ende als hijt al overſien hadde/ende het nu luc.19.45
avont was/ ginc hy wt met dē twaelvē na Bethaniē. Joa2,14
2 Eñ des anderen daechs als ſy van Bethanien qua
men/hongerde hem. f mt21.18
3 Ende ſiende van verre eenen Vijgheboom bladeren
hebbēde /[ginc om te ſiē] of hy daer wat op vindē ſou
de/ende als hy tot den ſelvē gecomen was/en vant hy
niet dan bladeren/wāt het en was der Vijgē tijt niet
4 Eñ Jeſus antwooꝛdende/ſeyde tot hem : Nu en ete
vooꝛtaen niemant vꝛucht van u inder eewicheyt. Eñ
zijne Diſcipulen hooꝛden dat.
Ende ſy quamen te Jeruſalem/g ende Jeſus in den De coo-
Tēpel gegaen/ begonſt de coopers eñ vercoopers wt pers ende
te drijven wt den Tempel/ ende deTafelē der wiſſela vercoo-
ren/eñ de ſtoelen derDuyven vercoopers heeft hy om pers wt
me gekeert. Eñ en liet niet toe/dat yemāt eenich vat dē Tem-
dooꝛ den Tempel dꝛoeghe. pel gedꝛe
ven.
Eñ hy leerde/ſeggende tot hē: Is daer niet geſchꝛe- Mat 21.
Luc.19.4

Godts huys is een bedehuys.
h 2reg8.19 esa.56.7 i jer.7.11 k joa7.10

ben:h Mijn huys sal eē bedehuys heetē allen volckē
imaer ghliedē hebt dat [tot] eenē moordcuyl gemaect.
18 De Schriftgeleerde eñ Overpriesters dit hoorende/
k sochten hoe sy hem doodē mochten. Wāt sy vreesdē
hē/om dat de gantsche schare verwonderde van zijne
19 Leere. Ende alst nu avont geworden was/ginck hy
20 wt de Stadt. Ende des morgens voorby gaende/sa
gē sy den Vijgeboom verdorret vande wortel aen.
21 Eñ Petrus [des] gedachtich zijnde/seyde tot hem
Rabbi siet de Vijgeboom dien ghy verbloect hebt/is
22 verdorret. Jesus antwoordēde/seyde tot hem: Heb
geloove aen God.

l mat.17.20 Luc 17.6

23 l Want voorwaer segge ic u lieden : So yemant to
desen Berch seyt: Wort opgeheven ende inde Zee ge
worpen/ende niet en twijfelt in zijn herte/maer geloof
dat het gene dat hy seyt/geschieden sal:so sal hem ge
24 worden wat hy seyt. Daerō segge ic u lieden: m A
wat ghy biddēde begeert/ gelooft dat ghijt ontfang
sult/ende het sal u lieden geworden.

m ier 29.12 mat.7.7 joa14.12 jaco.1.9 n mat.6.14

25 n Ende wanneer gy staet om te biddē/so vergeeft/i
diē gy wat tegen yemāt hebt/ op dat ooc uwe Vade
die inde Hemelen is/u lieden uwe misdaden vergeve.

o mt13.15

26 o Want indiē ghy niet en vergeeft/so en sal ooc uw
Vader die inde Hemelen is uwe misdaden niet verge
ven.

p mt21.23 Luc.20.1

27 p Ende sy quamen wederom te Jerusalem: eñ al
hy inden Tempel wandelde/quamen tot hē de Over
priesters/ende Schriftgeleerde/ende Ouderlingen/

q exo.2.14 Act.4.7

28 Ende seydē tot hem:q Wt wat macht doet gy dit
ende wie heeft u dese macht gegeven dit te doen?

r Griecx/woort Joannes Doop

29 Jesus antwoorde/ende seyde tot hen:Ic sal u ooc e
r dinc vragen:ende antwoort my/ende ic sal u ooc seg
ghen wt wat macht ick dit doe?
30 De Doop Joannis/was hy wt dē Hemel/oft wt d
menschen? Antwoort my.
31 Sy overleyden by henselven/seggende:Indien w
seggen:Wt den Hemel/soo sal hy seggen:Waerō heb
ghy hem dan niet gelooft?

s G vreesden t volc t mat14.5 mar6.20

32 Ende indien wy seggen Wt de menschē/so vreese
wy het volc. v Wāt sy hieldē alle/dat Joannes wa
rachtich een Propheet ware.

Ende

33 Ende antwoorden/ seggende tot Jesum: Wy en we=
tent niet. Ende Jesus antwoordēde/ seyde tot hē: So
en segge ic u lieden ooc niet wt wat macht ick dit doe.

Dat xij. Capittel.

1. Hy dreycht zijne vyanden door gelijckenissen met het oordeel Gods/ 14 bewijst dat mē der Overheyt gehoorsaemheyt schuldich is/ 25. de opstāendinge der doodē/ 29 de somme der Wet/ 35. eñ zijne Godlicke macht/ 38. daerna verdoemt hy de eergiericheyt der Schriftgeleerden/ 41. ende prijst de gave der Weduwe.

1 ENde a hy begonste door gelijckenissen tot hē te seg Dien die
gen: b Een mensche plantede eenen Wijngaert/ eñ Gods
maecte daer eenē Tuyn rōtōme/ eñ groef eenē put wijn=
tot een Wijnpersse/ eñ timmerde eenē Toren/ eñ heeft gaert
hem den Lantlieden verhuert/ eñ reysde buyten lāts. bevolen
is/doodē
2 Ende als het tijt was/ sant hy eenē Diēstknecht tot Christū.
de Lantlieden/ op dat hy vande lantlieden ontfinghe amt21.23
3 vande vrucht des Wijngaerts. Maer sy grepen hē Luc.20.9
ende sloegen hem/ ende sonden hem ledich henen. b Pila.8.
4 Ende hy sant wederom eenen anderē Diēstknecht/ Esa.5.1.
tot hen: ende dien steenichden sy/ ende braken hem het Jer.2.21
hooft/ ende sonden hem henen met smaetheyt.
5 Ende wederom sant hy eenen anderē/ dien dooden
sy. Ende vele andere/ sommige sloegē sy/ eñ sommige
6 dooden sy. Ende noch eenen Sone hebbende/ die hy
lief hadde/ dien sant hy ooc ten laetsten tot hen seggē=
de: Sy sullen mijnen sone ontsien.
7 Ende die Lantliedē seyden onder malcanderē: e dese e ge37.18
is de Erfgename/ comt laet ons hē dooden/ eñ de erve Psa.2.1.
8 sal onse wesen. Ende sy namē hem ende doodē hem/ Mat.2.
ende wierpen hem wt den Wijngaert.
9 Wat sal dan de Heere des Wijngaerts doē? Hy sal
comen/ ende verderven die Lantlieden/ ende zijnē Wijn
gaert sal hy anderen geven. Christus
de Hoec=
10 Hebt gyliedē oos dese Schrift niet gelesen? d Dē steē steen is
die de Timmerlieden verworpē hebbē/ die is het hooft van de
11 des Hoecx geworden. Dat is vandē Heere geschiet/ Joden
12 ende het is wonderlic in onsen oogē. Eñ sy sochtē hē verwor=
te vangē/ maer sy vreesdē de schare/ want sy bekendē/ pen.
dat hy op henliedē dis gelijckenisse geseyt hadde: ende d psa.118.
13 sy verlieten hem/ ende gingē wech. c Eñ sondē tot hē 22.
sommige wt de Phariseen ende Herodianen/ op dat sy esa 28.16
hem in zijne woorden vangen mochten. Act.4.11.
e mt20.15
14 Ende sy quamen/ ende seyden tot hem: Meester wy luc20.20

weten dat gy warachtich zijt: ende en vraecht nae nie-
mande: want ghy en siet den persoon der menschē niet
aē/ maer ghy leert dē wech Gods inder waerheyt. Ist
geoorloft den Keyser schattinge te gevē of niet? Sullē
15 wy gevē/ oft niet gevē? Eñ hy merekēde hare geveynst
heyt/ seyde tot hē: Wat beproeft ghy my? Brengt my
16 eenē penninc/ op dat ic hem sie. Eñ sy brachten [eenē]
Ende hy seyde tot hen: wiens is dit beelt/ ende de op-
schrift? Sy seyden tot hem: Des Keysers.
f mat.17.25 17 Ende Jesus antwoordende/ seyde tot hen: Geeft dē
rom.13.7 Keyser/ dat des Keysers is/ eñ Gode/ dat Gods is. Eñ
Vande 18 sy zijn vā hē [al] verwondert. g Ende de Sadduceen
Verrijse- quamen tot hem/ de welcke seggē dat daer geen opstā-
nisse. dinge [der dooden en is] eñ vraechden hem/ seggende:
g mat.22 23. 19 Meester v Moses heeft ons geschreven: Indiē ye-
luc20.27 mants broeder sterft/ eñ liet een wijf achter/ eñ geene
h deu25.8 kinderen: dat zijn broeder des selven wijf nemē sal/ eñ
zijnen broeder zaet verwecken.
20 Daer waren seven broeders ende de eerste nam een
wijf/ ende stervende heeft geen zaet gelaten.
21 Eñ de tweede heeftse genomē: ende is gestorvē/ ende
heeft geen zaet gelaten. Ende desgelijcx de derde.
22 Ende die seven hebben de selve genomē/ eñ en hebbē
geen zaet gelatē: eñ ten alderlaetstē is dat wijfooc ge
23 storven. Hierom in de opstandinge der dooden/ als sy
sullen weder opstaen/ wiens Wijf sal sy zijn onder hē/
want die seven hebbense ten wijve gehat?
24 Ende Jesus antwoordende/ seyde tot hen: Dwaelt
ghylieden niet daeromme dat gy de Schriften niet en
weet/ noch de cracht Gods.
25 Want als sy vande dooden sullen opgestaen zijn/ dā
i Joa. 5.2 en sullen sy niet trouwen/ noch getrout worden/ maer
sullen wesen i gelijc de Engelen die inde Hemelen zijn.
26 Ende vande dooden/ dat sy opgeweet wordē: Hebt
ghylieden niet gelesen inden boec Mose/ hoe God wt
den Doorneboſch tot hem gesproken heeft/ seggende:
k exo.3.6 k Ic bē de God Abrahams ende de God Isaacx/ ende
Act.7.32. 27 de God Jacobs. Hy en is geē God der doodē/ maer
Heb11.16 een God der levenden: Daerom dwaelt ghy seere.
l mat.22. 24. 28 l Ende een vanden Schriftgeleerdē diese hoorde be
luc.9.25 vragen/ ende sach dat hy hen wel geantwoort hadde/

quam

quam toe/ende vraechde hem: Welc is het meeste ge-
29bot van allen? Jesus heeft hem gheantwoort: Dat
eerste van allen den ghebođen [is] n Hoort Israel: de ndeu.6.5
Heere onse God is een eenich Heere.
30 Ende ghy sult den Heere uwen God lief hebben/wt
geheel uwer hertẽ/eñ wt geheel uwer ziele/eñ wt geheel
uwen verstande/eñ wt geheel uwer cracht. Dat is het
31eerste gebodt. Ende het tweede [desen] gelijc is dit: olev19.18
o Ghy sult uwen Naesten lief hebben/gelijc u selven. rom.13.9
Daer is geen ander gebot meerder dan dese. esa.5.14.
32 Ende de Schriftgeleerde seyden tot hem: Meester/
ghy hebt wel metter waerheyt geseyt/dz daer eẽ God
is/ende geen anderis dan hy.
33 Ende dat den selven lief te hebbẽ/wt geheeler hertẽ/
ende wt geheelen verstande/eñ wt geheeler zielẽ/ende
wt geheeler cracht: ende zijnen Naestẽ lief hebbẽ gelijc
hẽselven meer is dan alle brantoffers eñ slachtoffers. De liefde
34 Eñ als Jesus sach dat hy wijsselic geãtwoort had- Gods eñ
de/seyde hy: Ghy en zijt niet verre vãden Coninckrijcke des nae-
Gods: ende niemant en dorste hem yet meer vragen. stẽ/gaet
35 p Ende Jesus antwoorde ende seyde: leerende in dẽ alle offer
Tempel: Hoe seggen de Schriftgeleerde/dat Christus hande te
36Davids sone is? Wãt David selve heeft door dẽ hey boven.
ligen Geest geseyt q De Heere heeft geseyt tot mijnen pmt 22.41
Heere sit tot mijner rechterhant/tot dat ic mijne vyã- luc.20.41
den tot een voetbanc uwer voeten setten sal. qpsal110.1
Act. 2.34
Heb.1.13
37 David dan selve heet hem Heere? ende hoe is hy zijn
sone? ende de menichte der scharẽ hoorde hem geerne.
38 r Ende hy seyde tot henlieden in zijne leere: Siet toe rmt.23.5
voor de Schriftgeleerde/die geerne wandelẽ in lange luc.11.43
cleederen/ende geerne gegroet zijn op de Marcten.
39 Ende de eerste stoelen inde Vergaderingen/eñ dat
voorsitten inde Maeltijden lief hebben.
40 f Dewelcke der weduwen huysen verslinden/eñ dat smt23.14
door een decsel van lange gebeden. Dese sullẽ meerder 2 Tim 3.6
41verdoemenisse ontfangen. t Ende Jesus sittende te-
gen over de offerkiste/sach hoe de schare gelt wierp in t luc.21.1
de Offerkiste/ende vele rijcke wierpen vele daer in.
42 Ende daer quam een arme Weduwe eñ wierp twee
cleyne stuckelinckẽs daer in/het wele is eẽ quadrant.
43 Ende Jesus zijne Discipulen tot hem geroepen heb-

bende/ſeyde tot hen: voorwaer ſegge ic u: x Deſe arm
Weduwe heeft meer ingeworpen/dan alle die inde O
ferkiſte geworpen hebben.
44 Want ſy hebben alle van haer overſchot daer in ge-
worpen/maer deſe heeft van haer armoede daer in g
worpen/al wat ſy hadde geheel haren leeftocht.

Dat xiij. Capittel.

5. Wat voor de laetſte toecoemſte Christi geſchieden moet/33. ende hoe
men hemſelven daer moet toebereyden.

1 ALs hy a wt den Tempel ginc/ſeyde hẽ een vã zijne
Diſclpulẽ: Meeſter ſiet/welcke ſteenẽ/ende welck
2 timmeragie. Ende Jeſus antwoorde/ſeggende tot
hẽ: Siet gy deſe groote timmeragie? q Daer en ſal n
eenen ſteen op den anderen gelaten worden/die niet a
3 gebroken en ſal wordẽ. c Eñ als hy op dẽ Olijfberch
ſat/tegẽ over dẽ Tẽpel/ Petrus ende Jacobus/eñ Jo
annes/eñ Andreas vraechdẽ hem bezijden/ ſeggende:
4 ‡ Segt ons/wanneer ſullen deſe dingẽ geſchiedẽ? eñ
wat teeckẽ [ſal daer weſẽ/] wãneer dit alles voleynt ſal
5 worden? Ende Jeſus antwoordende hen/begonſt te
ſeggen: p Siet toe dat u lieden niemant en verleyde.
6 Wãt vele ſullender comen c in mijnen Name/ſeggẽ
de: Jc ben Christus/ ende ſullender vele verleyden.
7 Ende als ghy ſult hooren oorloge / eñ geruchte vã
oorloge: ſo en vreeſt niet/wãt het moet geſchiedẽ: maer
8 het en is noch geen eynde. f Wãt het een volc ſal tegẽ
het ander oprijſen/ende het een Coninckrijc tegẽ het an
der/ ende daer ſullen Aertbevingen zijn in verſcheyden
plaetſen/ ende daer ſullen diere tijde weſẽ/eñ beroertẽ:
deſe [dingen] zijn het begin der ſmerten.
9 g Siet gylieden toe voor u ſelven: wãt ſy ſullen u o-
verleveren inde Raethuyſen/ende inde Vergaderingẽ
ſult ghylieden gegeeſſelt worden/ende voor Stathou
deren ende Coningen ſult ghylieden geleyt wordẽ/om
mijnent wille/hen tot een getuygeniſſe.
10 Eñ het Euangelium moet eerſt onder alle volcken
11 gepredict worden. h Eñ wanneer ſy u leydẽ ſullẽ om
over te leveren/ſo en ſorcht te voren niet/wat gylieden
ſeggen ſult/noch en bedenct niet/maer dz u gegevẽ ſal
worden te dier ure/dat ſpreect: Want ghyliedẽ en zijt
niet die daer ſpreect/maer de heylige Geeſt.

De arme weduwe werpt twee cleyne ſhicxkens in de Godskiſte die mochten een negẽmannekẽ weert zyn.
2cor8.22
amt2.42
blui9.44
emt.24.3
Teeckenen der toecomſt Christi
‡ Act 1.6
djer29 8
Eph.5.9
Col 2.18
ejer14.14
feſa29.2
Verbolginge om das Evãgeliums wille.
gmt10.17
luce21.11
joa.15.19
hmt10 19
apo.2.10
19.
luc.12.11.

12 i Eñ de een broeder sal den anderen broeder overle= eze.38.21
veren inden doot/eñ de Vader het kint: eñ de kinderen
sullen opstaen tegen hare Ouders/eñ sullense dooden.
13 Eñ ghy sult gehaet worden van alle [menschen] om
mijns Naems wille: k maer wie volstädich blijft totte k mat.10
eynde/die sal salich worden. 22.
14 l Eñ als ghy liedẽ sult sien dẽ grouwel der verwoe= luc 21.19
stinge/ (Daerom Daniel de Propheet vä gesprokẽ heeft) Apoc.27.
staẽde daer hy nz en behoort (diet leest/die versta het/) mat24.15
als dan/wie in Judea is/de vliede op de Berghen. luc.21.20
15 Eñ die op het dac is/die en come niet af in zijn huys/ mda9.27
noch en gae niet om yet wt zijn huys te nemen: De ver=
16 Ende die inden Acker is/ die en keere niet wederom wostinge
te rugge om zijn cleet te nemen/ Joannis
17 Ende wee den bevruchten Vrouwen/eñ den soogen=
18 den in die dagen. Ende bidt dat uwe vlucht niet en
gheschiede inden Winter.
19 Want in dese dagen sal sulcke verdruckinge wesen/ n Gr. dese
desgelijcx niet geweest en is vädẽ beginne der Creatue dagẽ sul=
rẽ die God geschapen heeft tot nu toe/noch wesen sal. len etc.
20 Eñ so de Heere die dagen niet vercort en hadde/geen
vleesch en soude salich wordẽ: maer om der wtvercore=
nen wille/die hy wtvercoren heeft/heeft hy die dagen
21 vercort. o Eñ als u liedẽ dan yemant seyt: Siet hier o mat.24
is Christus/ oft siet daer/gelooft het niet. 23.
22 p Want daer sullen valsche Christi/eñ valsche Pro= Luc.21.7
pheten op staen/ ende sullen teeckenen eñ wonderlick= p Deu 13.2
heden doen/om te verleyden/waert mogelick/ oock de
23 wtvercorene. Siet ghylieden dan voor u/siet/ic hebt
u lieden alles voorseyt.
24 q Eñ in die dagen na de verdruckinge/ sal de Son= q mat.24
ne verduystert worden/eñ de Mane en sal haer schijn= 29.
sel niet geven. esa.13.10
25 Ende de Sterren des Hemels sullen wtvallen/eñ de Eze 32.7
crachten die inde Hemelen zijn/ sullẽ beweecht wordẽ. Joel2.32
26 r Eñ dan sullen sy den Sone des menschen sien co= r dan7.10
men inde wolcken/met grooter macht ende eerlicheyt. mt16.27
27 Ende dan sal hy zijne Engelen senden / ende sal zijn Mat.34
wtvercorne vergaderẽ vande vier winden: vandẽ wt= luc.21.27
tersten der Aerden/tot de wtersten des Hemels. Act.21.
28 s Leert de gelijckenisse vanden Vijgeboom. Als zijne s mt25.32
luc 32.29

tacken nu teer wordē/ ende bladeren voortbrengen/
29weet ghy dat de Somer by is. Also ghylieden oo
wāneer gy sulx siet geschiedē/so weet dz het na by ind
30deuren is. Voorwaer segge ic u liedē:dit geslachte
sal niet vergaen/tot dat dit alles geschiet zijn sal.
31 t Hemel eñ aerde sullen vergaen/ maer mijn woorde
32en sullen niet vergaen. u Ende van dien dage eñ ure
en weet niemant/noch ooc de Engelē die inden Hem
33zijn noch de Sone/dā [alleē] de Vad. x Siet toe/waec
ende bidt:want ghy en weet niet wanneer den tijt is
34 [Het is] gelijc een mēsche die buytē lants reysde/e
verliet zijn huys eñ gaf zijnen Dienstknechten macht
eñ eenen yegelicken zijn werc/eñ beval den Deurwac
35ter te wakē. Daerom waect/ (want ghy en weet nie
wanneer de Heere des huys comē sal des avonts o
ter middernacht/oft ontrent het Hanen gecraey/oft i
36den morgenstont.) Op dat hy niet onversiens en co
37me/ende u lieden vinde slapēde. Ende dat ic tot u lie-
den segge/dat segge ic tot allen:waket.

Gods. woort.
t Psa.102.27. t Esa.40.8
u mat.24 36.
Men moet waken ende bidden.
x mat.24 luc12 40

Dat xiiij. Capittel.

1. Raetslach tegē Christum/ 6. verantwoordinge voor eē vrouwe vāde wtgestorte Salve/ 22. Insettinge des Nachtmaels 27. swacheyt der Discipulen/ 42. Judas verraderie/ 54. Petrus verloocheninge eñ berou/ 55. de vanginge Christi/ 57 zijn beschuldinge/ 61. eñ gewelt hem aenghedaen.

1 Ende a na twee dagen was het Pascha/eñ de Fee-
ste des soeten broodts/ ende de Overpriesters ende
Schriftgeleerde/ sochten hoe sy hem met listē van
gen ende dooden mochten.
2 Ende sy seyden: Niet op den Feestdach/ op dz daer
geen oproer inden volcke en worde.
3 b Eñ als hy te Bethaniē was/in Simonis des Me
laetschen huys:eñ ter Tafel sat/quam eē Vrouwe met
een‡ Glas costelicker eñ onvervalschter Nardē salve/
ende het glas brekende/ heeftse hem wtgegotē op het
4hooft. Eñ daer waren sommige die dat onweerde-
lic namen/ by haerselven seggende;waer toe is dit ver
lies der Salven geschiet?
5 Want sy conde meer dan voor drie hondert penningen vercocht/ende den Armen gegeven worden:ende sy
murmureerden tegen haer.

De Priesteren raetslagē tegē Christum.
a mat 26.2 Joa.13.1
b mat 26.2 Luc.7/37 Joan. 11.
‡ G. Alabastron/ dat is een glas sōder oorē/ ofte met daerment by grijpen mach.

6 Maer Jesus seyde: Laetse [met vreden/] wat zijt ghy
haer moeyelic? sy heeft een goet werc aen my gewracht.
7 c Want de arme hebt ghylieden altijt met u/ ende wan- Arme.
neer ghy wilt/ cont ghy hen goet doen/ maer my en sult c Deu.15.12
ghylieden niet altijt hebben.
8 Sy heeft gedaen wat sy conde/ sy d is voorgecomen d O. heeft
om mijn Lichaem te salven ter begravinge: voorgeno
9 Voorwaer segge ic u lieden/ waer dit Euangelium ge- men.
predict sal worden inde geheele werelt/ daer sal ooc geseit Judas
worden/ wat sy gedaen heeft/ tot haerder gedachtenisse. verraet
10 e Ende Judas Iscarioth een vande twaelve/ ginc he- Christum
nen tot de Overpriesters om hem henlieden te verraden: e mat.20
11 Als sy dat hoorden/ werden sy verblijt/ ende beloefden 14.
hem gelt te geven. Ende hy sochte hoe hy hem bequa luc.12.4
melick † overleveren mochte. † Ofte/ o-
12 g Ende op den eersten dach h des soeten Broots/ alsmen ver te le-
het Pascha slachtede/ seyden zijne Discipulen tot hem. veren.
waer wilt ghy dat wy henen gaen bereyden/ dat gy het f Ofte
13 Pascha etet? Ende hy sant wt twee van zijne Discipu- verraden
len/ ende seyde tot hen: Gaet inde stat/ ende u lieden sal Pascha
te gemoete comen een mensche dragende een Crupcke bereyden.
14 Waters: volcht hem na. Ende so waer hy ingaet/ segt tot g mat.15
den Huysheere: de Meester seyt/ waer is de Gasteamer 17.
daer ic het Pascha met mijne Discipulen eten sal? luc.22.7
15 Ende hy sal u toonen een groote Sale gespreyt ende h Exo.12
bereyt/ daer sult ghylieden voor ons bereyden. 18.
16 Ende zijne Discipulen gingen wt/ ende quamen inde
stat/ ende vonden gelijc hy hen gesept hadde: ende berey-
17 den het Pascha. i Ende als het nu avont ghewoorden i mat.26.
was/ quam hy met de twaelve. 22.
18 Ende als sy ter Tafel saten/ ende aten/ seyde Jesus: luc.12.14
Voorwaer segge ic u lieden: k een van u die met my eet/ Jan.13.2
19 sal my verraden. Ende sy begonsten bedroeft te woor- Vanden
den/ ende een na den anderen tot hem te seggen: Ben ict? verrader
Ende een ander ben ickt? kyla41.10
20 Jesus antwoorde ende seyde tot hen: [Het is] een van- Act.1.17.
den twaelven/ die met my inde Schotel dopt.
21 De Sone des menschen/ gaet henen gelijck van hem
geschreven is: Maer wee dien mensche/ door wien de
Sone des menschen verraden wort/ Het ware dien men-
sche goet/ waer hy niet geboren.

22 l Ende als ſy aten/nam Jeſus het bꝛoot/ eñ als hy
mt26.26 gedanct hadde/ heeft hy dat gebꝛokẽ/ eñ hen gegeuẽ
luc.12.19 ende ghesept/Nemet/etet/dit is mijn lichaem.
1coꝛ11.23 23 Ende nam den Dꝛincbeker/ eñ gedanckt hebbende
Bloet des nieuweu Teſtament. heeften hen gegeven:ende ſy dꝛoncken alle daer wt.
24 Eñ hy ſeyde tot hẽ: Dit is mijn bloet des nieuwen
Teſtaments/dat vooꝛ velen vergoten woꝛt.
25 Vooꝛwaer ſegge ic u lieden:Jc en ſal van nu vooꝛt aen
niet meer vãder vꝛucht des wijngaerts dꝛinckẽ/tot op
diẽ dach/wanneer icſe nieu dꝛincken ſal/in het Coninc-
26rijcke Gods. Eñ als ſy den Loffanc geſeyt hadden
ginghen ſy wt na den Olijfberch.
Ergernuſſe der Apoſtelẽ vooꝛſeyt. 27 m Eñ Jeſus ſeyde tot hẽ:ghy ſult in deſer nacht alle
aen my geergert woꝛdẽ.Want daer is geſchꝛevẽ:n Jc
ſal den Herder ſlaen/ende de Schapen ſullen verſtropt
mt.26.31 28woꝛden. Maer nadien ic opgeweet ſal weſen/ſal ic u
n ſac 13.7 lieden vooꝛ gaen in Galileam.
†mt26.31 29 Ende Petrus ſeyde tot hem:Of ſy ooc alle geergert
mar.16.7 woꝛden/ſo en ſal ick niet geergert [woꝛden.]
30 Ende Jeſus ſeyde tot hem:Vooꝛwaer ſegge ic u/dat
ghy my heden in deſen ſelven nacht / dꝛymael verſakẽ
ſult/eer de hane tweemael craeyen ſal.
31 o Ende hy ſeyde noch veel meer : Al moeſte ic met u
ojoa13.37 ſterbẽ/ſo en ſal ic u niet verſaken.Deſgelijcx ſeyden ſy
pmat.25 36. 32ooc alle. p Ende ſy quamen in een plaetſe genaemt
Gethſemane:eñ hy ſeyde zijnen Diſcipulen:Sit hier/
luc22.39 tot dat ick henen gae ende bidde.
Joa.18.1 33 Ende hy nam Petrum/ende Jacobum/eñ Joannem
met hem/ ende begonſte verſchꝛickt eñ weemoedich te
joa.12.27 34woꝛden: Eñ ſeyde tot hen: q Mijn ziele is bedꝛoeft
totter doot:blijft hier/ende waeckt.
rlu22.42 35 r Eñ een weynich vooꝛtgegaen[zijnde/]is neder ge-
vallen inde Aerde/eñ badt:So het mogelic ware/dat
de ure van hem vooꝛby ginghe.
36 Eñ hy ſeyde:Abba/O Vader/alle[dinc/]is u moge-
Chꝛiſti Gebedt. lic:Neemt deſen Dꝛincbeker vã my wech:i Nochtans
joa.6.88 37niet wat ic wil/maer wat ghy wilt. Eñ hy quam/ eñ
vantſe ſlapende/eñ ſeyde tot Petrum : Simon/ſlaept
38gy? Condy niet een ure met my waken? Waeckt eñ
Gal.5.17 bidt/op dat ghylieden niet in verſoeckinge en coemt/
De gheeſt is ghewillich/maer het vleeſch is cranck.

39 Eñ wederom henē gegaen [zijnde/] badt hy/ eñ sey-
40de de selve woordē. Eñ wederom gekeert vant hyse
wederom slapende/ want hare oogē waren beswaert/
eñ en wisten niet wat sy hem antwoorden souden.
41 Ende hy is ten derdenmael ghecomen/ eñ seyde tot
hen: Slaept voortaen/ eñ rust: Het * is genoech/ de ure *And het
is gecomen: Siet/ de Sone des menschē wort ‡ over- heeft een
gelevert inder Sondaren handen. eynde. ‡Of/ ver
42 Staet op/ laet ons gaen/ siet die my t verraet/ naket. raden.
43 v Eñ terstont als hy noch sprack/ quam Judas/ een v mat. 26
vande twaelve/ eñ een groote Schare met hem/ met 4.
sweerden eñ stocken/ van de Overpriesters eñ Schrift- luc 22.41
gheleerde/ ende Ouderlinghen. joa. 18.3.
44 Eñ die hem verriet/ hadde hen een gemeyn teecken
gegeven/ ende geseyt: Dien ick kussen sal/ die ist/ vangt
hem ende leydet hem voorsichtelick.
45 Eñ als hy gecomen was/ terstont tot hem gaende/
seyde hy: Rabbi/ Rabbi/ ende x custe hem.
46 Ende sy hebben hare handen aen hem geslagen/ eñ
47hem gevanghen. Ende een van die daer by stonden/ Judas
trac zijn sweert wt/ eñ sloech des Overpriesters dienst- verraet
knecht/ ende hieu hem de oore af. Christū.
48 Ende Jesus antwoordende/ seyde tot hen: Ghylieden x 2 sa. 20.9
zijt wt ghegaen met sweerden eñ stocken/ als tot eenen
Moordenaer/ om my te vanghen.
49 Ic was dagelicx by u lieden inden Tempel leerende/
eñ ghy en hebt my niet gevangē. Maer [dit geschiet]
op dat de y Schriften vervult worden.
50 z Eñ [zijn Discipulen] verlieten hem alle/ eñ vloden. de schrift
51 Ende een seker Jongelinc volchde hem na/ ghecleet wort ver-
met Lijnwaet over het bloote lijf/ eñ de Jongelingen vult.
grepen hem aen. y psa 22.7
52 Eñ hy verliet het Lijnwaet/ eñ vloot naect van hen. isa 53.10
53 a Ende sy leyden Jesum totten Overpriester: eñ daer luc 24.25
vergaderden met hem alle de Overpriesters ende Ou- z job. 19.3
derlingen/ ende Schriftgheleerden. a mat. 76
54 Eñ Petrus volchde hem van verre na/ tot inde Sale luc 22.54
des Overpriesters/ ende hy was mede sittende metten joa 18.14
55 Dienaren/ hem warmende. Ende de Overpriesters
ende den geheelen Raet/ sochten getuygenisse tegē Je- mt 26.59
sum/ om hem te dooden/ ende en vonden gheen. Act. 6.13.

c Gr. wa ceu met zhelijck.

56 Want vele getuychden valschelic tegen hem ende d
getuyghenissen c en quamen niet over een.
57 En̄ sommige stonden op/ ende getuychden valsche-
lick teghen hem/ seggende:

d Joa.2.19

58 Wy hebben hem hooren seggen: d Ic sal desen Tem-
pel die met handē gemaect is/ afbreken/ en̄ in dry dagē
eenen anderen sonder handen gemaect/ op timmeren.
59 Ende noch en quamen hare getuygenissen also niet
60 over een. e En̄ de Overpriester int midden opstaen-
de/ vraechde Jesum seggende: En antwoort ghy niet?
Wat betuyghen dese tegen u?

e Mat.29. 59.
f Jesa.53.7 Hy bekēt dat hy Christus is.

61 f Ende hy sweech stille/ ende en antwoorde niet. Doe
vraechde hem de Overpriester wederom en̄ seyde hem:
Zijt ghy die Christus de Sone des gepresen [Gods?]

g Matt.16.27 Luc.21.27 1 Thes.4.16 Apoc.1.7 Dan.7.10

62 Ende Jesus seyde: Ic bent: g En̄ ghylieden sult den
Sone des menschē sien sittē ter rechterhāt der cracht
[Godts/] ende comen met de Wolcken des Hemels.
63 Ende de Overpriester/ scheurde zijne cleederen ende
seyde: wat behoeven wy meer getuyghen?
64 Ghy hebt ghehoort de lasteringe. Wat dunct u? Sy
veroordeelden hem alle des doots schuldich te zijn.

h Hy wort bespogen Jesa.50.6

65 Ende sommige begonsten op hem te spouwen/ ende
zijn aensicht te bedecken/ en̄ met h vuysten te slaen/ en̄
tot hem te seggen: Prophetecert [ons:] en̄ de Dienaers
gaven hem kinnebacslaghen.

i Job.16.10 Joa.10.2

66 i En̄ doen Petrus beneden inde sale was/ quam een
van des Overpriesters Dienstmaechden.

k Mat.26.58 Luc.22.55 Petrus verloochen Christū.

67 k Ende als sy Petrum sach warmende/ sach sy hem
aen en̄ seyde: Ghy waert ooc met Jesu van Nazareth.
68 Ende hy hebet versaect/ seggende: Ic en [kenne hem
niet/] noch en weet ooc niet wat ghy segt. En̄ hy ginc
69 inde voorsael ende de Haen craeyde. En̄ als hem de
Dienstmaecht wederom sach/ begonst sy te seggen tot
de gene die daer stonden. Dese is oock van dien.
70 Maer hy versaeckter wederom. Ende een weynich
daer na seydē wederom tot Petrum die haer by ston-
den: voorwaer gy zijt van dien/ want ghy zijt eē Gali-
leer/ ende uwe spraecke comet over een.
71 En̄ hy begonste te vloecken en̄ te sweeren/ [seggen-
de:] Ic en kenne den mensche niet daer ghy van segt.
72 En̄ de Haen craeyde andermael/ en̄ Petrus wert ge-

dachtich

dachtich des woorts dat hē Jesus gesept hadde: i eer linat26.3
de Haen tweemael craepē sal suldy my drymael ver- Joa13.38
saken/ende begonst te weenen.

Dat xv. Capittel.

Christus beschuldicht zijnde/swijcht/15. wort veroordeelt eñ Barrabas los ghelaten/18.29.31. voor ende na dat hy gecruyst is/ wert hē veelsins gewelt gedaen/34. Hy roept tot zijnen Vader/38. gheeft den geest/39. wort bekent de Sone Gods te zijn/46 ende wert begraven.

Ende terstōt des morgens hieldē de Overpriesters Christus
eenen Raet met de Ouderlingen eñ Schriftgeleer- tot Pila
de/eñ den geheelen Raet/ ende leyden Jesum ghe- tum gye-
bonden henen/ eñ hebben b hem Pilato overgelevert. bracht.
mat.27.1
2 Ende Pilatus vraechde hem Zijt gy de Coninc der Joa 18.28
3 Joden? hy antwoorde/eñ seyde: Ghy segt het. Eñ de b Act.3.1.
Overpriesters beschuldichden hem in vele dinghen. Belgdt
4 c Eñ Pilatus vraechde hem wederom/ seggende: en dat hy de
antwoort ghy niet? Siet/hoe vele sy tegen u betuygē. Coninck
5 Ende Jesus en heeft daerna niet meer geantwoort der Jodē
6 so dat Pilatus verwonderde. Eñ op het Feest liet hy is.
henlieden eenen gevangenen los dien sy begeerden. c mat27.21
7 Eñ daer was een/genaemt Barrabas gevangē/met Lucę23.3
de oproerige/die inden oproer een moort gedaē hadde. Joa18.33
8 Ende de schare riep eñ begonst te begeeren/[dat hy d mat.27.
hen doen soude] gelijck hy hen altijt ghedaen hadde. 15.
9 Eñ Pilatus antwoorde hē/eñ seyde: wilt gy dat ic u luc.23.29
10 dē Coninc der Jodē los late? Wāt hy wiste[wel]dat
hem de Overpriesters door nijt overgelevert hadden.
11 e Eñ de Overpriesters verweckten de schare/[dat sy e mat.27.
begeeren soudē] dat hy hen liever Barrabam los liete. 20.
12 Eñ Pilatus antwoorde wederom/ eñ seyde tot hen: luc.23.18
Wat wilt ghy dan dat ick hem doe/dien ghy Coninck joa18.40
13 der Jodē noemt? Sy riepen wederom: Cruyst hem. Act.3.40
14 Pilatus seyde tot hē liedē: wat heeft hy doch quaets Barra-
ghedaen? Ende sy riepen dies te meer: Cruyst hem. bas wort
15 Eñ Pilatus willende de schare ghenoech doen/heeft los gela-
hen Barrabam los gelatē: eñ als hy Jesum gegeesselt ten/ ende
hadde heeft hy hē overgelevert/om gecruist te wordē. Christus
16 f Ende de Crijchsknechten leyden hem binnen in de gecruyst
Sale/ welcke is het Rechthuys/eñ riepē het gantsche f mt27.27
Rot te samen. joa.19.11
Ende deden hem een purpuren cleet aen/ende leyden
om hem eē doornen Croone / die sy gevlochten haddē.

18 Eñ begonſten hẽ te groeten/ [ſeggende:] Weeſt ge=
groet/ O Coninck der Joden.
19 Ende ſloegẽ zijn hooft met eenẽ rietſtoc/ eñ beſpo=
Of aenba=den hem.
gen hem/ ende vallende op haer knien/ † deden hẽ eere.
20 Ende als ſy hem beſpot hadden/ deden ſy hem dat
purpuren cleet wt/ ende deden hẽ zijn eygen cleederen
aen: ende leyden hem wt om te cruycen.
g mat. 27 32. Luc. 23. 26
21 g Eñ eenen [genaẽt] Simon van Cyrenẽ/ (die daer
voorby quam van den Acker/ de Vader Alexandri eñ
Rufi/) bedwongen ſy/ dat hy zijn cruyce dragẽ ſoude.
h mat 27. 33 Joa 19. 17
22 h Eñ ſy brochten hem tot Golgatha / dat is te ſeg=
23 gen de Hooftſcheelplaetſe. Eñ ſy gavẽ hem te drinc=
Christus wort ge=cruyſt.
ken wijn met Myrrhe gemẽgt/ ende hy en naemt niet.
24 i Eñ als ſy hem gecruyſt hadden/ k deylden ſy zijne
i mat. 27. 35 k pſ. 22. 19
cleederẽ/ worpẽde het Lot daer over/ [om te wetẽ] wat
25 een yegelic wech nemen ſoude. Eñ het was dry uren
l mat 27. 37 Joa 19. 19
26 als ſy hẽ Cruyſten. l Eñ het opſchrift zijner beſchul=
dinge was daer op geſchreven: De Coninc der Jodẽ.
27 Eñ ſy cruyſten met hem twee Moordenaers: eenen
te zijnder rechterhant/ eñ eenen te zijnder ſlinckerhant.
m Eſa. 53 n mat. 27 39. Luc 23. 35 Pſa 22. 8 o Joa 2. 19
28 Ende de ſchrift is vervult/ die daer ſeyt: m Hy is met
den quaetdoenders gherekent.
29 n Eñ die daer voorby gingẽ laſterden hem/ ſchuddẽ
de hare hoofdẽ/ eñ ſeggende: Tſy u/ o die den Tempel
afbreker/ ende in dry dagen wederom optimmert.
30 Helpt u ſelven/ ende coemt af vanden cruyce.
31 Deſgelijcx beſpotteden hem ooc de Overprieſters met
de Schriftgeleerde/ eñ ſeydẽ tot malcanderẽ: Hy heeft
andere geholpen/ hemſelven en can hy nu niet helpen.
32 Chriſtus de Coninck der Joden/ come nu af van den
Cruyce/ op dat wy het ſien/ ende geloven. Eñ ooc die
met hem gecruyſt waren/ beſmadichden hem.
Duyſter nisse inde doodt Christi
33 p Eñ als het de ſeſte ure gewordẽ was/ quã daer duy
ſterniſſe over het geheele Aertrijc tot der negenſter urẽ.
34 Eñ ter negẽſter uren/ riep Jeſus met luyder ſtẽmen/
p mat 27. 45 q pſa 22. 6
eñ ſeyde: q Eloi/ Eloi/ Lama Sabachtani/ het welcke
beduyt wort/ mijn God/ mijn God/ waerom hebt ghy
35 my verlaten? Ende ſommige die daer by ſtonden/ dit
hoorende/ ſeyden: ſiet/ hy roept Eliam.
r Joa. 19 29. pſa 69. 20
36 r Ende daer liep een toe/ ende vulde eẽ ſpongie met
edic/ ende ſetteſe op eenen Rietſtoc/ eñ gaf hem te drinc

ken seggende: Hout stil laet ons siẽ of Elias comt om
hem af te nemen. Ende Jesus een groote stemme ge joa19.9 9
geven hebbende/ gaf den Geest. psa69.22
f Ende t de voorhãc des Tempels scheurde in tweẽ/ smt27.51
van boven aen tot beneden wt. v Ende als de Hooft luc.23.45
man over hondert/ die tegen hẽ over stont/ sach dat hy t par3.14
alsoo met luyder stẽmen den geest gegevẽ hadde/ seyde u mat.21.
hy: Waracytelic dese mensche was Gods Sone. Vrouwẽ
x Daer waren ooc y Vrouwen van verre aensiende. die Chri-
onder de welcke was Maria Magdalena ende Maria sto den
des cleynen Jacobs ende Joses moeder eñ Salome. nootdrufi
Dewelcke oock als hy in Galilea was/ hem naghe- toe gediẽ
volcht waren z ende gedient hadden: ende veel andere hadden.
die met hem te Jerusalem gecomen waren. x mt27.55
a Eñ als het nu avont geworden was/ (dewijle het luc.23.48
den dach der voorbereydinge was/ welcke is voor den y Ps37.12
3 Sabbath.) Joseph van Arimathea/ eẽ eerbaer Raets- z Luc.8.1
heere/ die ooc selve het Coninckrijcke Gods verwachte- a mat.27
de quam/ eñ ginc stoutelic tot Pilatum in/ eñ begeerde 57.
4 het Lichaem Jesu. Ende Pilatus verwonderde hẽ/ luc.23.59
of hy nu gestorvẽ was/ eñ riep den Hooftman over hõ- Joseph
dert eñ vraechde oft hy lange doot geweest ware. begraeft
5 Ende als hijt van den Hooftman over hondert ver- Christũ.
nomen hadde/ gaf hy Joseph het Lichaem.
6 Ende dese cocht fijn Lijnwaet/ ende hem afgenomen
hebbende/ heeft hem in dat fijn Lijnwaet gewonden.
h Ende leyde hem in een graf/ dat in een steẽrotse wt- mt.12.40
gehouwen was: eñ wentelde eenen steẽ voor de deure luc.23.3
des grafs.
7 Ende Maria Magdalena/ eñ Maria [de moeder]
Jose aensagen waer hy geleyt wert.

Dat xvj. Capittel.

Christus vertoont hem na zijn opstandinge/ 14. ende straft de ongeloovicheyt zijner Discipulẽ/ 19. dewelcke na zijn opstã-dinge/ acht ervolgende zijn gebot ende belofte/ 20. predikẽ ende bevestigen het Evangelium met teeckenen.

ENde a als de Sabbath voor by was/ soo hebben mat28.1
Maria Magdalena/ eñ Jacobi eñ Salome/ spece- Luc.24.1
rie gecocht/ op dat sy quamen/ ende hem salfden. Joa20.1
2 Eñ zijn seer vroech op den eerstẽ dach der Sabbat-
then gecomen tot den grave als de Sonne opginck.

3 Ende ſeyden tot malcanderen:Wie ſal ons de ſt
vander de ure des grafs af wentelen?
4 (Eñ als ſy op ſagen/ſagen ſy dat de ſteen afgewe
te was) want hy was ſeer groot.
Joa25.11 5 b Ende int graf gegaen zijnde/hebben ſy geſiē ee
Jongelinc ſittende ter rechterhāt/ becleet met eenē
gen witten cleede:ende werden verbaert.
Luc.24.4. 6 Eñ hy ſeyde tot haer:en vreeſt c niet/ghy ſoect Je
van Nazareth/den gecruyſtē:hy is opgeſtaē/hy en
hier niet:ſiet de plaetſe/daer ſy hem geleyt hadden.
Actor.1.9 7 Maer gaet henē/ſegt zijnē Diſcipulen/ende Petr
mt 26.32 dat hy voor u gaet in Galileā/ d daer ſult ghy hē ſie
mr 14.28 e gelijc hy u geſeyt heeft.
fmt 28.6 8 f Eñ ſy wtgaende/ zijn haeſtelic van dē grave gev
Luc 24.9 dē/want bevinge eñ verſchrickinge hadde haer bev
gen/eñ ſeyden niemanden yet/want ſy warē bevree
gJoa.20 9 Als Jeſus opgeſtaē was/ des morgens op dē eer
18. dach des Sabbaths g wert hy eerſt geſien vā Mar
hLuc.8.2 Magdalena/h wt welcke hy ſevē Duyvelē wtgew
Joa20.1 10 pē hadde. Sy ginc/eñ bootſchaptet dē genē die m
hē geweeſt hadden/dewelcke treurden ende weende
11 Ende als ſy hoorden dat hy leefde/ende van haer
iluc24.13 12 ſien was/en geloofden zijt niet. i Ende daer na is h
Der Apo in een ander gedaente geopenbaert tween anderen
ſtelen on- hen/daer ſy wandelden/ende in het Velt gegaē war
gheloo- 13 Deſe gingen ooc henen/ ende bootſchaptent den a
vicheyde. deren/ende dien en geloofden ſy oock niet.
kLu 24.13 14 k Tē laetſten is hy geopenbaert den elvē/daer ſy
Cor.15.1. de Tafel ſatē/eñ verweet hen haer ongeloovicheyt
herdicheyt des hertē/om dat ſy niet gelooft en hebb
den genen die hem geſien hadden weder opgeſtaen.
Sy wor- 15 Eñ ſeyde tot hen: l Gaet inde gantſche Werelt/pr
den geſon 16 dict het Euangelium allen Creatueren. Die geloo
dē om te ſal/ende gedoopt ſal zijn/ſal ſalich worden. m Eñ d
prediken. niet en ſal gelooft hebben/die ſal verdoemt worden.
lmt28.19 17 Ende den genen die gelooven/ſullen deſe Teecken
m Joan.3 navolgen:n In mijnen Name ſullen ſy Duyvelen u
nlu 10.17 worpen/o Sy ſullen met nieuwe tongen ſpreken:
Acr.5.16
oAct/2.4 18 Sy ſullen Slangē verdrijven/eñ ſo ſy yet doodeli
pluc10.19 drincken/dat en ſal hen niet ſchadē. p Op de cranck
qact18.19 ſullen ſy de handen leggen/ eñ ſy ſullen geſont worde

b Eñ na dat de Heere aldus met hē gesprokē hadde | Luc24.59
wert hy opgenomen ten Hemel/eñ is geseten ter rech=
terhant Gods: Ende sy wtgegaen zijnde/predickten | Act 24.4
over al/ende de Heere wrocht mede: ende becrachtede | Heb.2.4.
het woort met navolgende Teeckenen.

Het heylige Euangelium/ beschreven door Lucam.

Dat eerste Capittel.

Dee geslachte/6. Heylicheyt/eñ tegē spoet Zacharie eñ zÿner Huysvrouwe/18. de ongeloovicheyt eñ straffe des selvē/28. de sprake des Engels ende Elizabeth met Maria/46. de Lofsanc Maria/57. de geboorte eñ besnÿdenisse Joannis/64. het wonderlic genesen ende dancseggingHe Zacharie zÿns Vaders.

NA dien hen vele onderwonden hebben in ordē te
stellen het verhael der dingen die onder ons vol=
comelic betuycht zÿn.
2 Gelijc sy ons overgegeven hebben/diese van den be
ginne selve gesien ende Dienaers des woorts geweest | a Of/gāt=
3 hebben/ So heeft het my (die alle dingen van voren | schelick.
aen aneerstelic b ōdersocht hebbe) ooc goet gedocht/or | b Of/be=
dentlic tot u te e schrijven/mijn beste Theophile: | vouden.
4 Op dat ghy meucht bekennen de versekertheyt der
dingen/daer ghy van onderwesen zijt.
5 IN de dagē Herodes des Coninex van Judea/was | c 1.Pa24.9
daer eē Priester met name Zacharias/van c der d | d Of/ dach
Dachordeninge Abie: eñ zijn wijf van de dochteren Aa | geboorte.
rons/eñ haren naē [was] Elizabeth. Sy warē beyde
recht veerdich voor God/wandelēde in alle gebodē eñ
e rechtveerdichmakinge des Heeren onstraffelic. | e Dat is/
7 Ende sy en hadden geen kint want Elizabeth was | Insettin=
onvruchtbaer/ende [sy waren] beyde wel bedaecht. | gen.
8 Eñ het is geschiet/als hy zijn Priesterampt bediende | f Of/dach
voor Gode/inde ordinantie zÿnder f Dachordeninge/ | gebeurte.
9 (Na de gewoōte der Priesterlicker bedieninge/was | g Heb.9.6
het Lot op hem gevallen/dat hy g soude ingaen in dē
Tempel des Heeren om te roocken.)
10 h Ende alle de menichte des volcx was buytē bid=
dende/ter uren der roockinge. | h Levi16.17
So wert van hem de Engel des Heerē gesien/ staen | Exo.3.6.
de ter rechter syde des Roockaltaers.

12 Ende Zacharias hem ſiẽde/ wert beroert / eñ vree
13is op hem gevallen. Ende de Enghel ſeyde tot he
En vreeſt niet/Zacharia/want u gebedt is verhoo
eñ Elizabeth u wijf ſal u eenen Sone baren/k eñ g
14ſult zijnẽ naem noemen Joannes. Eñ u ſal blijſch
15ende verheuginge weſẽ/l ende vele ſullẽ in zijn geboo
te verblijden. Want hy ſal groot weſen voor den He
m Wijn ende ſtercken dranc en ſal hy niet drincken/
ſal met den [illegible]eyligẽ Geeſt vervult wordẽ/ooc vã zij
16moeders lyve aen. o Ende ſal den kinderen Jſrae
vele tot den Heere haren God bekeeren.
17 p Ende hy ſal voor zijn aenſichte gaen/ in den Ge
ende cracht Elie/‡ om de hertẽ der Vaderẽ tot dẽ ki
deren te bekeeren/ende de ongehoorſame tot de voo
ſichtichz der Rechtveerdigen/om den Heere te bere
18den een wel geſchict volc. Ende Zacharias ſeyde t
den Engel: Waer by ſal ic dit weten? b want ic bẽ o
ende mijn wijf is ſeer bedaecht?
19 Ende de Engel antwoorde/ende ſeyde tot hem: J
ben Gabriel/die voor God ſtae/ ende ben wtgeſond
om met u te ſpreken/ende u dit te Euangelizeren.
20 Ende ſiet/gy ſult ſtom weſen/ende niet connen ſp
ken/tot op den dach dat dit geſchieden ſal/om dat
mijne woordẽ niet gelooft en hebt/dewelcke ſullẽ v
vult worden in haren tijt.
21 Ende het volc verwachtede Zachariam/ende we
verwondert/ dat hy ſo lange vertoefde inden Tẽp
22 Ende als hy wt quam en conde hy tot hen niet ſ
ken: ende ſy bekenden dat hy een geſichte in den T
pel geſiẽ hadde. Ende hy wencte hen toe/ eñ bleef ſ
23 Ende het geſchiede/als de dagen zijner bedienin
vervult waren/ginc hy na zijn huys.
24 Eñ na die dagen wert Elizabeth zijn wijf bevruch
ende ſy verberch haer vijf Maenden/ſeggende:
25 Alſo heeft my de Heere ghedaen/in de dagen/ in
welcke hy my aẽgeſiẽ heeft/op dat hy mijne verſma
26heyt onder den menſchen wech name. Eñ inde ſe
Maent/wert de Engel Gabriel vã Gode geſondẽ
een ſtadt in Galilea/genaemt Nazareth.
27 ſ Tot een maecht die ondertrout was eenen Mã
genaemt Joſeph/vanden huyſe Davids. Eñ de na

Zacharie wort eenẽ ſoon belooft.
k Luc. 1. 56
Hoedanich Joannis weſen ſoude.
l Luc. 1. 58
m Joa. 1. 3 4
n g Sicer
o Mal. 4. 3
i Mat. 1. 14
p Mat. 3. 22
i Mar. 9. 32
‡ Mal. 4. 6
q Ge. 17. 17
r Dat is/ die een dienſtknecht.
Berept tot zijnẽ Gebode.
Zacharias wort ſtom om zijn ongeloovichz.
De oude onvrucht bare Elizabeth wort bevrucht.
De Onvrucht baerheyt is verſmadelijc
De Enghel tot Mariã geſonden
ſ Mat. 1. 18

8 der maecht was Maria. Eñ als de Engel tot haer
in gecomē was/ ſeyde hy: Weeſt gegroet gy i begena- Dat is
nadichde/ de Heere is met u/ gy geſegende onder den dien gena
Vꝛouwen. Doe ſy hem ſach verſchꝛiete ſy van zijne de ghe-
woꝛdē ende overleyde hoedanich de groetinge ware. ſchiet is.
Ende de Engel ſeyde tot haer: En vꝛeeſt niet/ Ma-
ria/ want ghy hebt genade by God gevonden.
Eñ v ſiet/ ghy ſult x bevꝛucht woꝛden / eñ eenen ſone u eſa 7.14
baren/ y ende zijnen name heeten Jeſus. x Gr. ont-
z Deſe ſal groot weſen/ ende ſal de Sone des Alder- fangen in
hoochſten genaemt woꝛden. a Ende God de Heere ſal den buyc.
hem den Thꝛoon zijns Vaders Davids gheven. y mat 1.21
b Ende hy ſal over het huys Jacobs regneren inder z eſa. 45.5
eewichept/ eñ zijns Conincrijcx en ſal geē eynde weſē. a 2 ſa 7.12
Maria ſeyde tot den Engel: Hoe ſal dz e geſchiedē? Eſa. 9.7
want ic geenen mā en bekenne. De Engel antwooꝛ- b 1 par 2.2
de ende ſeyde tot haer: de heylige Geeſt ſal over u co- Eſa 45.7
men/ eñ de Cracht des Alderhoochſten ſal u overſcha- Jer 25.c
duwen. Daerom/ ooc dat Heylige dat [wt u] gebooꝛen Mich 4.7
ſal woꝛden/ ſal Gods Sone genaemt woꝛden. Hebꝛ. 1.8
Ende ſiet Elizabeth u Nichte/ is ooc ſelve bevꝛucht c g. weſen
met eenen ſone in haren Ouderdom: ende deſe maēt is
haer de ſeſte die Onvꝛuchtbaer genaemt was.
d Want geen e dinc en ſal by God onmogelic weſen.
Eñ Maria ſeyde: Siet/ de dienſtmaecht des Heeren/ d job 42.2
my geſchiede na uwen wooꝛde. Eñ de Engel ginc vā Zach 8.9
haer. Ende Maria opghestaen in die dagen reyſde mat 19.18
met haeſte na het geberchte/ in een ſtadt Jude. e g. wooꝛt
Eñ ginc in het huys Zacharie/ eñ groete Elizabeth. Maria
Ende het geſchiede: als Elizabeth de groetinge Ma beſoeckt
rie hooꝛde/ ſo huppelde het kindeken in haren buyck/ Elizabet
eñ Elizabeth wert vervult met den heyligen Geeſt.
Ende riep wt met luyder ſtemme/ ende ſeyde: Geſe-
gent zijt ghy onder de Vꝛouwen/ ende geſegent is de
Vꝛucht dijns buycx. Ende van waer coemt my dit/
dat de Moeder des Heeren tot my coemt?
Wāt ſiet/ ſo haeſt als de ſtemme uwer groetinge tot
mijne ooꝛen gecomen is/ heeft het kindekē van vꝛeuch
den gehuppelt in mijnen buyck.
f Ende ſalich [zijt ghy] die gelooft hebt/ wāt het ſal f Luc 2.18
volbꝛacht woꝛden dat u vanden Heere geſeyt is.

46 Ende Maria ſeyde: Mijn ziele verheft den Heere.
47 Ende mijnen gheeſt verheucht in God mijnen Sa
48 lichmaker. Want hy heeft de nederheyt zijner Dieſ
maechts aengeſien: want ſiet / van nu voort ſullen m
ſalich noemen alle geſlachten.
49 Want hy heeft my groote dingen gedaen / die mac
tich is / ende zijnen naem [is] heylich.
50 g Ende zijne barmhertichheyt duert vā geſlachte to
geſlachten / den ghenen die hem vreeſen.
51 h Hy heeft gewelt gedaen door zijnen arm / hy heeft
verſtroyt de hooveerdige in haers herten gedachten
52 Hy heeft de Machtige van den Throone afgetroc
ken / ende de k Nederighe heeft hy verheven.
53 l De Hongerige heeft hy met goedē vervult: ende d
Rijcke heeft hy m ledich wech geſonden.
54 n Hy heeft Iſrael zijnen knecht opgeholpen / op da
hy der barmhertichheyt gedachtich ware.
55 o (Gelijc hy geſproken heeft tot onſe Vaders / Abra
ham ende zijnen zade) inder eeuwicheyt.
56 Ende Maria bleef by haer ontrent drie maenden
ende keerde weder tot haer huys.
57 Ende de tijt Elizabeths wert vervult / dat ſy bare
ſoude ende ſy baerde eenen ſone.
58 Ende de gebueren eñ hare Magen hoordē / dat Go
zijne barmhertichz grootelic aen haer beweſē hadde
p ende waren met haer verblijt.
59 Ende het geſchiede / dat ſy ten q achſten dagen qua
men het kindeken te beſnijden eñ noemdent na dē na
me zijns Vaders Zachariam.
60 Ende zijn moeder ātwoorde ende ſeyde: Neē / ma
het ſal r Joannes genoemt worden /
61 Eñ ſy ſeyden tot haer: daer en is niemāt in u mae
ſchap / die met deſen naem genaemt wort.
62 Ende ſy wenckten zijnen Vader / hoe hy hem wil
genaemt hebben.
63 Eñ hy eyſchte een tafelkē / eñ ſchreef / ſeggende: Jo
annes is zijnen Naem. Eñ ſy verwonderden hen all
64 Eñ terſtont wert zijnen mont eñ tōge geopent: en
65 hy ſprac / God prijſende: Eñ daer quam eē vreeſe ov
alle die daer ontrent woonden: eñ alle deſe dingē w
den in dat geheel geberchte des Jootschē lants ver

Ende

De Pſalm Marie / waer me de ſy be- tuycht / dat de Salich- maker gecomen is.
g Exo 20.6
h Eſa. 51.9
i Pſ 210.16
k I Sa 2.8
l I Sa. 2.5
m Of ydel.
n Eſa 41.8
Jer. 31.
o Ge 17.19
p Luc. 2.14
q Ge 17.12
Lev. 12.3
r Luc. 1.13.
Dat is met deſe woorden.

66 Ende alle de gene die dat hoorden/ namẽ ter hertẽ/ And. wãt
seggende: wat sal doch dit kindeken wesen?'t Ende de
67 hant des Heeren was met hem. Eñ Zacharias zijn
Vader wert vol vãdẽ heyligen Geest/ eñ Propheteerde
68 seggende: v Gepresẽ sy de God Israels/ wãt hy heeft v mat 1.21
besocht/ ende verlossinge gedaen zijnen volcke. Luc. 2.31
69 x Ende heeft ons opgericht eenẽ Hoorn der salich/ Act. 4.12
int huys zijns knechts Davids: x Psa. 132 10.
70 y Gelijc hy gesproken heeft door dẽ mont zijner hey y psa 74.12
ligen Propheten/ die vãdẽ begimme der werelt geweest esa 40.10
71 zijn [namelic.] z Dat hy ons verlossen soude van õse Jer. 12.6
vyanden/ ende van der hant aller die ons haten. z G. behoe
72 Om barmhertichept te bewijsen aen onse Vaderen/ dinge vã
ende gedachtich te wesen zijns heylich Verbonts. onsen/ etc
73 a Eñ des Eedts/ dien hy tot Abraham onsen Vader Psa 14.7
gesworen heeft: [namelic/] dat hy ons soude geven. a gen. 22. 16.
74 b Dat wy verlost zijnde wt de handen õser vyandẽ/ Jer. 31.33
75 hem dienen soudẽ sonder vreese/ c In heylichept ende b heb 9.15
gerechtichept voor hem: alle de dagen onses levens. c 1 pet. 1.15
76 d Eñ gy kindekẽ sult een Propheet des Alderhooch- d mal. 4.5
sten genaemt wordẽ: want gy sult voor den aẽgesichte Luce 1.17
des Heeren voorgaen zijne wegen te bereyden.
77 e Om zijnen volcke kennisse der salichept te geven/ in e Luc. 3.3.
78 vergevinge der sonden. Door de hertelicke Barmher
tichept onses Gods/ waer in õs besocht heeft f de g op f mal. 4.2
79 ganck wt der Hoochden. h Op dat hy soude i schijnẽ g Of
dẽ genẽ die sittẽ in duysternisse/ eñ schaduwe des doots sprupte.
om onse voeten te rechten inden wech des vreden. h Esa 9.2
80 Ende het kindeken wies op/ ende wert sterck inden i Of luch
Geest/ ende was inde woestijne tot dẽ dach zijnder ver ten.
tooninge tot Israel.

Dat ij. Capittel.

6. Christus geboren/ 9. vercondicht den Herderẽ/ 21. besnedẽ/ 22. voor dẽ Heere gebracht/ 28. van Simeon inde armẽ genomẽ/ 36. gepredict door Annam/ 40. sterc geworden/ 46. gevonden int middẽ der Leerarẽ/ 51. gehoorsaem zijnen Ouderen/ 52. voorsichtichept Marie.

1 ENde het geschiede/ dat in die dagẽ daer een gebot
wtginc vanden Keyser Augusto/ dat de geheele we De heele
relt beschreven soude worden. Werelt
2 Dese eerste beschrijvinge geschiede/ als Cyrenius in wort be-
Syria Stadthouder was. schreven.

3 Ende ſy gingen alle om beſchreven te wordẽ/een pe-
4gelic in zijne Stadt. Ende Joſeph quam ooc op wt
Galilea/vander ſtadt Nazareth/in het Jootſche lãt/a
tot der ſtadt Davids/genaemt Betlehem/om dat hy
vanden huyſe ende geſlachte Davids was.
5 Om beſchreven te worden met Maria zijnen onder-
trouden Wijve/dewelcke bevrucht was.
6 Ende het geſchiede/als ſy daer waren/dat de dagẽ
vervult werden dat ſy baren ſoude.
7 b Ende ſy baerde haren eerſtgeborenen ſone/eñ wãt
hem in doeckẽ/ende leyde hem neder inde Kribbe/ om
dat daer geen plaetſe en was voor hen inde herberge.
8 Ende daer waren Herders inden ſelven Lantbegrij-
pe by de hutten op den velde/houdende de nachtwake
9over hare kudden. Ende ſiet/de Enghel des Heeren
ſtont by hen/ende de claerheyt des Heerẽ omſcheenſe
10ende ſy vreeſden met grooter vreeſen. Eñ de Engel
ſeyde tot hẽ:En vreeſt niet:wãt ſiet/ic Euãgelizere u lie-
dẽ groote blijſchap/dewelcke allẽ den volcke weſẽ ſal.
11 [Namelic/] dat heden u geboren is de Salichmaker
die daer is Christus de Heere/inde Stadt Davids.
12 Ende dit ſy u voor een teecken: Ghy ſult vinden het
Kindeken in doecken gewondẽ/eñ inde Kribbe geleyt.
13 Ende terſtont was daer met dẽ Engel een menichte
der hemelſcher Heyrſcharẽ die God loefden/eñ ſeydẽ:
14 Eere ſy God inde hoochſte [Hemelẽ]/c eñ vrede op
der Aerde/inde menſchen een goet behagen.
15 Ende het geſchiede als de Enghelen van hen wech
gevaren waren indẽ Hemel/ſeydẽ de Herders tot mal-
canderen: Laet ons henen gaen tot Bethlehem/eñ ſien
dit woort dat daer geſchiet is/het welcke ons de Heere
heeft cont gedaen.
16 Ende ſy quamen met haeſte/ende vonden Mariam
ende Joſeph/ eñ het kindeken liggende inder Cribbẽ.
17 Ende als zijt geſien haddẽ/ verbreydẽ ſy het woort/
dat hen van deſen kindeken geſeyt was.
18 Eñ als zijt geſien haddẽ/verwonderdẽ van het gene
dat vande Herders tot hen geſeyt wert.
19 Ende Maria behielt alle deſe woordẽ/overleggẽde
die in haer herte.
20 Ende de Herders keerden wederom/ lovẽde eñ prij-

ſende

Michea 5.2 Mat. 2.a Joa 7.4 1. ſam. 10

Chriſtus wort ghe boren. b Mat. 1. 25

Den wakende Herderen wort van dẽ Engel gheboot- ſchapt dat de Salichmaker ge boren is/

Den lof- ſanck der Engelen eeſa 59.19 Eph 2.2 1.1 c And den menſchen voor een goet beha gen.

ſende God over al/ dat ſy gehoort ende geſien haddē/
1 gelijc het hen geſeyt was. e Eñ als de acht dagen ver Chriſtus
vult warē/ da mē het kindekē beſnijdē ſoude/ f wert zij wort be=
nen Naem genaemt Jeſus: welc genaemt was vā dē ſneden.
Engel/ eer hy inden lichame ontfangen was. egen 17.12
2 Ende als de dagen haerder reynin ge vervult warē/ fmat 1. 21
g na de Wet Moſes/ brachtē ſy hem te Jeruſalem/ op luce. 1.31
dat ſy hem ſtelden voor den Heere. gleu 12.6
3 (Gelijck geſchreven is inde Wet des Heeren: h Een
yeghelic knechtken dat de moeder opent/ ſal den Heere hexo. 13.2
heylich genoemt worden.) Nu 13.13
4 Ende op dat ſy de Offerhāde gavē/ na het gene dat ende. 8.17
inde wet des Heeren geſeyt is/ een paer Torteldwyvē: ileu. 12.8
oft twee Duyven=jongen.
5 Ende ſiet/ daer was een menſche te Jeruſalem/ ghe=
naemt Simeon: Eñ deſe menſche was rechtveerdich
eñ Godvreeſende/ verwachtende de vertrooſtinge Iſ=
raels: ende de heylige Geeſt was op hem.
6 Ende hem was van Gode vercondicht door dē hey
ligen Gheeſt/ dat hy den doot niet ſien en ſoude/ eer hy
k den Chriſtum des Heeren geſien hadde. kdat is/
7 Eñ hy quam door den Geeſt inden Tempel: eñ als den Ghe=
de Ouders het kindeken Jeſum in brochtē indē Tem ſalfden.
pel/ om voor hem na de gewoōheyt des Wets te doē.
8 So nam hy het oock in zijne armē/ ende danckte God/ Simeon
9 ende ſeyde: Heere/ l nu laet ghy uwen Dienſtknecht in ontfangt
vrede na uwen woorde. Chriſtus
0 Want mijne oogen hebben uwe ſalicheyt geſien.
1 m Die ghy bereyt hebt voor aller volcken aenſicht. Lofſanck
2 t Een licht tot verlichtinge der Heydenen/ eñ tot een lGe 41.30
eerlicheyt uws huys Iſraels. macro. 2.
28.
3 Ende zijn vader ende zijn moeder verwonderdē van neſa 42.8
het gene dat van hem geſeyt wert. ende 49.6
4 Ende Simeon ſeghende ſe/ ende ſeyde tot Mariam act. 13.64
zijn moeder: n Siet/ deſe wort geſet tot eenen val ende veler val
opſtandinge veler in Iſrael: ende tot een teeckē/ k dat eñ veler
wederſproken wort. opſtan=
dinge is
5 (Ende een Sweert ſal u eygen ziele door dringē) op Chriſtus
dat de gedachten wt veler herten ontdect worden. oeſa.8.14
6 Ende daer was oock Anna de Prophetiſſe/ een doch= ro .n.9.32
ter Phanuels/ wt den geſlachte Aſſer: deſe was ſeer pſ .118.22

out/ende hadde gheleeft met haren Man seven Jae
van haren maechden aen.
37 Ende sy was een weduwe/ontrent van vierentach
tentich Jaren/dewelcke niet en quam wt den Tempe
God dienende met vasten eñ biddẽ/nacht ende dach
q Of/ge= 38 Dese te dier selver ure/daer gecomen zijnde/heeft oo
presen. den Heere q beleden/eñ sprac van hem tot allen die d
r Nu. Is= verlossinge in r Jerusalem verwachteden.
rael. 39 Eñ als zyt al volbracht hadden na de Wet/keerden
sy wederom na Galileam/tot hare stadt Nazareth.
40 Ende het kindeken wies op/ende werdt sterc inden
Geest/ende wert vervult met wijsheyt/ende de genad
s Exo23.17 41 Gods was op hem. Ende zijn ouders ginghen all
Jaer te Jerusalem/op het Feest s des Pascha.
42 Ende als hy twaelf Jaer out geworden was/eñ sy
na Jerusalem opgegaen warẽ/na de gewoonheyt des
43 Feestdaechs. Eñ als de dagẽ voleynt warẽ/eñ dats
wederomme keerden/so bleef het kint Jesus te Jeru
t And. zij= salem/eñ Joseph eñ zijn moeder en wistent niet.
ne Ou= 44 Ende sy meynden dat hy in het gheselschap op den
ders. wech was gingen een dachreyse/ende sochtẽ hẽ onder
de Magen/ende onder de bekende.
45 Ende als sy hem niet en vondẽ/keerdẽ sy wederom
na Jerusalem/hem soeckende:
46 Ende het geschiede/ na drie dagen vondẽ sy hem in
den Tempel sittende/midden onder de Leeraers/hem
hoorende ende vragende.
mat7.28 47 v Ende alle die hem hoorden verwonderden van zij
marc.22 nen verstande/ende antwoorde.
Joa7.15. 48 Ende als sy hem sagen/ waren sy verwondert/ende
zijn moeder seyde tot hẽ: Kint/ waerõ hebdy ons also
gedaẽ? siet/ u vader eñ ic hebbẽ u met smerte gesocht.
49 Eñ hy seyde tot hen: Wat [ist] dat ghy my gesocht
hebt? En wist gyliedẽ niet dat ic zijn moet inde dingẽ
x luc.9.43 50 die mijns Vaders zijn? x Ende sy en verstonden dat
woort niet dat hy tot hen sprack.
51 Ende hy ginc af met hen/ende quam tot Nazareth:
ende was hen onderdanich. Ende zijn moeder bewaer
de alle dese woorden in haer herte.
y luc.1.30 52 y Ende Jesus wies op in wijsheyt ende ouderdõ/eñ
genade by God ende den menschen.

Dat

Dat iij. Capittel.

1. De beroepinge/3. ende neerſtichept Joannis in zijn ampt/20 zijn vangen/21. de Doop/22. ouderdom/24. ende geſlachte Jeſu Chriſti.

IN den vijftienden Jare des Keyſerdoms des Keyſers
Tiberij/ als Pontius Pilatus Stathouder was o-
ver Judea / en̄ Herodes een Viervorſt in Galilea/ en̄
Philippus zijn broeder eē Viervorſt in Jturea en̄ Tra
chonitiſchen lande/ ende Liſanias een Viervorſt in Abi-
2 lene. a Onder de Overprieſters Anna ende Caypha a Act 4.6
geſchiede het woort des Heeren tot Joannem den ſone Joannis
3 Zacharie/ inder Woeſtijne. b Ende hy quam in alle .ercon-
het Lant ontrent den Jordaen predikende den Doop ncht dat
der bekeeringe/tot vergevinge der ſonden. Chriſtus
4 Gelijc geſchreven is inden Boec der woorden Eſaie gecomen
des Propheten/die daer ſeyt: c De ſtemme des genen ſy.
die raept inde Woeſtijne [is/] Berept dē wech des Hee b mat 3.1
ren/ maect zijne Paden recht. c eſa. 40.3
5 Alle Dal ſal verbult worden: ende alle Berch en̄ Heu- Mat. 3.3
vel ſal vernedert wordē: en̄ wat crom is/ ſal recht wor- Joa 2.23
den: ende de oneffen wegen ſullen geſlicht worden.
6 Ende alle vleeſch ſal de ſalichept Gods ſien.
7 So ſeyde hy dan tot de ſcharen die tot hem quamen
om van hem gedoopt te wordē: d Ghy Adderē gebroet-
ſel/ wie heeft u lieden gewaerſchout te vlieden vanden d mat. 3.7
toecomenden toorn?
8 Draecht dā vruchtē die der bekeeringe weerdich zijn/
ende en begint niet te ſeggen by u ſelven/ e Wy hebbē e mat. 3.9
Abraham tot eenen Vader: Want ic ſegge u dat God Joa 8.39
machtich is wt deſe ſteenen Abraham kinderen te ver- Act 13.16
wecken.
9 Ende de Bijle is nu alreede gelept aende wortel der
boomen. Daeromme/ alle boom die geē goede vrucht f mt. 3.10
en draecht/ ſal afgehouwen en̄ in het vyer ghewoorpen Luce. 3.9
10 worden. Ende de ſcharen vraechden hem/ ſeggende:
g Wat ſullen wy dan doen? g Act 2.37
11 Hy antwoorde/ en̄ ſeyde: h Die twee cleederen heeft/ h jac. 2.13
deyle hem mede die geen en heeft: ende die ſpijſe heeft/ 1 joa. 3.17
die doe oock deſgelijcx.
12 Ende daer quamen ooc Tollenaers om gedoopt te
worden/ en̄ ſeydē tot hē: Meeſter/ wat ſullen wy doē?
13 Hy ſeyde tot hē/ en eyſcht niet meer/ dā u geſet en is.

14 Hem vraechde ooc de Krijchslieden / segghende: ende
wy/ wat sullen wy doen? Hy seyde tot hē: i en doet nie
manden overlast/noch en beschuldicht niemandt val-
schelic/ende weest te vreden met uwe besoldinge.
15 Als nu het volc verwachtede/ende alle in hare herten
overleydē vā Joanne/oft hy ooc Christus niet en ware
16 Antwoorde Joannes tot hen allen/seggende: k Ick
doope u wel met water: maer daer coēt een stercker dā
ick/dien ick niet weerdich en ben/ zijnen schoenriem te
ontbinden: i die sal u doopen met den heyligen Geest
17 ende met vyer. Wiens Wan in zijne hant is/ende sal
zijnen dorsch vloer doorsuyveren/ eñ de Tarwe sal hy
in zijn schuere vergaderen/maer het kaf sal hy met on
wtbluisschelicken vyere verbranden.
18 Ende ooc noch vele andere dingen vermanende/E-
uangelizeerde hy den volcke.
19 m Maer doe Herodes de Viervost van hem gestraft
wert/om Herodias Philippi zijns broeders wijf /ende
van alle boosheden die hy dede.
20 Boven dat alle heeft hy noch dit [daer] toegedaē/ dz
hy Joannem inde gevanckenisse sloot.
21 n Ende het geschiede/als alle het volc gedoopt wert
ende Jesus ooc gedoopt was/ende badt/dat de Hemel
geopent wert:
22 Ende de heylige Geest neder quam in lichamelicker
gedaente/gelijc eener Duyve op hem/ende een stemme
quam wt den Hemel/seggeñ: o Ghy zijt mijn wel liebē
Sone/in u hebbe ick mijn wel behagen genomen.
23 Eñ Jesus begonst ontrent dertich Jaren out te zijn/
ende was (alsomē meynde) p de Sone Joseph/die was
24 de sone Heli. Die was [de sone] Mathat/die was de
sone Levi/die was [de sone] Melchi/die was [de sone]
Janna/die was de sone Joseph.
25 Die was de sone Matthatia/die was de sone Amos/
die was de sone Naum/die was de sone Eli/die was
26 de sone Nagge. Die was de sone Maath/die was de
sone Mathathia/die was de sone Simei / die was de
27 sone Joseph/die was de Sone Juda. Die was de so
ne Joāne/die was de sone Resa/die was de sone Zorobá
bel/die was de sone Salathiel/ die was de sone Neri
28 Die was de sone Melchi/die was de sone Addi/ die

Crijchs-
knechtē.
i Of
dwingt
nieman-
den af.
Het ghe-
tuygenis-
se Joan-
nis van
Christo.
k mat. 3.11
Marc.1.8
Joan.1.2[?]
Actor.1.5
ende 11.16
ende 19.4
l Iesa. 44.3
Joel 3.28
m mat 14.3
Herodes
worpt
Joannē
is de ghe-
vancke-
nisse.
n mat.3.16
Marc.1.9
Iesa 42.2
mat.17.5
luc.9.35/
Col.1.13.
p Of bē ic
te vreden.
q mat 13.55
Joan.42

was

was de ſone Roſam / die was de ſone Elmodam / die
29 was de ſone Er. Die was de ſone Joſeph/ die was
de ſone Elieſer/die was de ſone Jorim/die was de ſone
Matha/die was de ſone Levi/
30 Die was de ſone Simeon/die was de ſone Juda/die
was de ſone Joſeph/die was de ſone Jonam/die was
de ſone Eliakim/ Die was de ſone Melea/die was de
ſone Menam/die was de ſone Matthata/die was de
ſone Nathan/die was de ſone David/
31 Die was de ſone Jeſſe / die was de ſone Obed/die
was de ſone Boos/die was de ſone Salmon/die was
de ſone Naaſſon. Die was de ſone Aminadab / die
was de ſone Aram/die was de ſone Eſrom/die was de
ſone Phares/ die was de ſone Juda/
32 Die was de ſone Jacob/die was de ſone Jſaack/die
was de ſone Abrahã/die was de ſone Thara/die was
33 de ſone Nachor/ Die was de ſone Sarug/die was de
ſone Ragau/die was de ſone Phaleck/die was de ſone
Heber/die was de ſone Sala/
34 Die was de ſone Kainã/ die was de ſone Arpharad/
die was de Sone Sem/die was de ſone Noe/die was
35 de ſone Lamech/ Die was de ſone Mathuſala/ die
was de ſone Henoch/die was de ſone Jared/die was de
ſone Mahalaleel/die was de ſone Kainan/
36 Die was de ſone Henos/die was de ſone Seth / die
was de ſone Adam/ die was een ſone Gods.

Dat iiij. Capittel.

Christus

1 Jeſus gedoopt/eñ den Duyvel overwonnen hebbende/15. begint te pre- woꝛt ver
dikẽ.22. waer wt hy van velen gepreſen wort/ 28. eñ in zijn Vaderlant ocht van
vervolcht/ 33. geneeſt eenen beſeten/38. de ſchoonmoeder Petri eñ an- den Duy
der/43. ende gheeft te kennen waer toe hy ghecomen ſy. velen.

1 Ende a Jeſus vol des heyligẽ Geeſts/keerde weder mat.3r/
vanden Jordaen/ eñ wert vanden Geeſt gedreven nar.1.12
2 inde Woeſtijne. Eñ wert veertich dagen verſocht ex34.28
vanden Duyvel/eñ en b at niet in die dagen/ende als rrg 9.8
die geeyndicht waren/ten laetſten ſo hongherde hem/ er leven
3 Ende de Duyvel ſeyde tot hem: Jndien ghy Gods s gelegẽ
Sone zijt/ſo ſegt tot deſen ſteene/dat hy broot worde. n den
4 Ende Jeſus antwoorde hem/ſeggende: Daer is ge- woorde
ſchreven: c de menſche en ſal niet by den broode alleen- Gods.
lick leven/maer by allen woorde Gods. Deu .3
5 Ende de Duyvel leyde hem op eenen hoogen berch/ ſt/32.47
ſap o.26

ende

eñ toonde hem in eenen oogenblick alle de Conincrijc-
6kẽ der werelt. Eñ de duyvel seyde tot hem: Alle des
macht eñ eerlickheyt wil ick u geven: Want sy is my
overgheghheven/ende ick geeffe wien ick wil.
7 Daeromme/indien ghy [nedervallet/ende] my aen
biddet/dit sal uwe wesen.
8 Jesus antwoordende/seyde tot hem: Gaet van my
God allẽ aenbeden Satan/want daer is geschreven: d Ghy sult dẽ Heer
sallmẽ die neu. uwen God aenbidden/ende hem alleene dienen.
Deu6.16 9 Eñ hy leyde hem in Jerusalem/ eñ sette hem op d
1Sam6.3 tinne des Tẽpels/eñ seyde tot hem: Indiẽ gy de son
Gods zijt/so worpt u selven van hier af nederwaerts
10 Want daer is geschreven: Hy sal zijnen Engelen va
u bevelen/dat sy u bewaren.
11 Eñ dat sy u op de handen dragen/ op dat gy te gee-
ner tijt uwen voet aen eenen steen stootet.
e Deu6.1 12 Eñ Jesus antwoorde eñ seyde tot hem: Daer is ge
seyt: e Ghy en sult dẽ Heere uwen God niet versoeckẽ.
13 Eñ als de Duyvel alle versoeckinge voleynt hadde
weeck hy van hem eenen tijt lanck.
mat 4.12 14 Eñ Jesus keerde weder door de cracht des Geeste
mar.1.14 in Galileam ende het geruchte van hem is wtgegae
Joa.1.43 15over het geheele omliggende Lant. Ende hy leerde i
hare Vergaderinghen/ende was van allen ghepresen
mat13.54 16 g Eñ hy quam te Nazareth/daer hy opgevoet was
Marc6 1 eñ ginck na zijn gewoonte op de Sabbathdagen in d
h Gesd8.6 Vergaderinghen/h ende stont op om te lesen.
17 Ende hem wert gegeven dat Boeck des Propheter
Esaia: eñ als hy het boeck opghedaen hadde/vant hy
18de plaetse daer geschreven was: De Geest des Heere
[is] op my/daerõ dat hy my gesalft heeft: Eñ hee
my wtgesonden om den Armen te Euangelizeren / e
te ghenesen die ghebroken zijn van herten:
Esa61.2 19 i Om den gevangenen de verlossinge te predicken/e
den Blinden dat gesichte: om de verslagene tot de vry
heyt te brengen/om te predicken het aengenaem Jae
20des Heeren. Eñ als hy het Boeck toegedaen/eñ de
Dienaer overgegevẽ hadde/sat hy neder. Eñ de oog
van allen die inde vergaderinge waren/sagen op hem
21 Ende hy begonst tot hen te segghen: Heden is des
Schrift in uwe ooren vervult.

22 Ende

22 En ſy allen gavẽ hem getuygenuſſe/ i eñ verwonder- imtr 3 34
den vande aengenaemheyt der woorden/ die wt zijnen matt. 6.2
monde quamẽ/ eñ ſeyden: k Is deſe niet Joſephs ſone? kjoa6.42
23 Ende hy ſeyde tot hen: Ghy ſult vrypelick tot my dit l G. verge
l ſpreeckwoort ſeggen: Medecijnmeeſter heelt u ſelvẽ/ lijckinge.
Al wat wy gehoort hebbẽ dat in Capernaum geſchiet mMat 1.3
is/ doet dat oock in uwen Vaderlande. Mar6 4
24 Ende hy ſeyde: Voorwaer/ ſegge ick u m dat gheen Joa4.44
Propheet/ aengenaem en is in zijn Vaderlant. n 1 Re17.9
25 Maer ic ſegge u inder waerheyt/ n Daer waren veel Jac,5.2 7
weduwen in Iſrael/ in de dagen Elie/ als dẽ Hemel dry
Jarẽ eñ ſes maenden geſloten was/ ſo dat daer groote
26 dierte was in het geheele Lant. Eñ tot geene vã haer
was Elias geſonden/ dan tot eener Weduwe in Sa- o2. Reg.5
27 repta Sidonis. o Eñ daer waren veel Melaetſche in 14.
Iſrael onder den Propheet Elizeo/ eñ geen van hen en
wert ghereynicht/ dan Naaman van Syrien.
28 Ende ſy werden alle inde Vergaderinge vervult met
29 toorne/ als ſy dit hoorden. Eñ ſtonden op/ eñ dreven
hem wt der Stadt/ eñ leyden hem op het hoochſte des
Berchs/ waer op hare Stadt getimmert was/ op dat
ſy hem ſouden van boven neder worpen.
30 Ende hy doort midden van hen door gegaen zijnde/ p mr4.13
31 ginck henen: p Eñ quam af tot Capernaum de ſtadt q mr7.27
Galilea/ ende leerde ſe op de Sabbath daghen. De beſe-
32 q Ende ſy verwonderden hen over zijne leere/ want ten wort
33 zijn wooort was met macht. r Eñ inde Vergaderin- ghereynicht.
ge was een man hebbende eenen Geeſt eens onreynẽ r mr.1.28
Duyvels/ ende riep met luyder ſtemmen/ De duy-
34 Seggende: Ey/ wat hebben wy met u te doen/ Jeſu vel kent
van Nazareth? Zijdy gecomen om ons te verderven? Chriſti/
Ic kenne u wie ghy zijt/ [namelijc] de heylige Gods. maer hy
35 Ende Jeſus ſtrafte hem/ ende ſeyde: Swijcht ende verwerp
gaet wt van hẽ. Eñ de Duyvel wierp hem in het mid- hem ende
den ende voer wt van hem ſonder hem te ſchaden. zijnen lof
36 Ende daer quam een verſchrickinge over allen/ ende ende zijn
ſy ſpraken te ſamen tot malcanderen/ ſeggende: Wat getuyge-
woort is dit? want met gewelt ende cracht gebiedt hy nuſſe.
den onreynen Geeſten: ende ſy varen wt.
37 Eñ het geruchte van hem/ ginck wt in allen plaetſen
des omligghenden Lants.

Ende

38 ſ Ende als Jeſus was opgeſtaen wt der Vergade
ringe quam hy in het huys Simonis/ende Simoni
wijfs Moeder was met eener grooter coꝛtſẽ bevang
39 eñ ſy baden hem vooꝛ haer. Eñ hy ſtont over haer
eñ ſtrafte de coꝛtſe/eñ de coꝛtſe verlietſe / ende ſy ſto
40 haeſtelic op eñ diende hen. i Eñ als de Sonne ond
was/alle die ſiecken hadden met menigerley ſieckten
bꝛachtenſe tot hem : eñ hy leyde eenen yeghelicken
41 handen op / eñ macctteſe geſont. k Daer voeren ooc
Duyvelen wt velen/roepende ende ſeggende:Ghy z
Chꝛiſtus de Sone Gods.Eñ hy ſtrafteſe/eñ en liet
niet ſpꝛeken/x want ſy wiſten dat hy Chꝛiſtus was.
42 y Eñ als het dach gewoꝛden was/ginc hy wt/end
quam na eẽ woeſte plaetſe:eñ de ſcharen ſochten hen
eñ quamen tot hem:ende hielden hem/dat hy van he
43 niet gaen en ſoude. Ende hy ſeyde tot hen:Jc mo
ooc den anderen ſteden/het Conincrijcke Gods Euan
gelizeren:want hier toe ben ick wtgheſonden.
44 Ende hy pꝛedickte inde z Vergaderinghen Galile

Dat v Capittel.

1. Chꝛiſtus leert wt het ſchipken/4. treet Simonem ende zijne medegeſ
len tot hem dooꝛ den vanc der viſſchen/12. geneeſt eenen Melaetſche
18. ende een gichtigen. 27. roept Levi ende de Sondaers/33. ende o
ſchuldicht de zijne aengaende het vaſten.

1 ENde a het geſchiede als hem het volc overviel/o
het woozt Gods te hoozen/ eñ hy ſtont by der Ze
Genezareth.
2 Ende ſach twee ſcheepkens by der Zee ſtaen/ende d
Viſſchers warender wtgegaẽ/eñ ſpoeldẽ hare Netten
3 Eñ hy ginc in een van die ſcheepkẽs/het welcke S
monis was eñ bat hẽ/dat hijt wat vã dẽ lãde afſtue
de:eñ ſittende/leerde hy de Scharen wt het ſcheepke
4 Eñ als hy afliet te ſpꝛekẽ/ſeyde hy tot Simõ:b ſtie
af na de diepte/ende woꝛpt u Netten wt om te vang
5 Eñ Simon antwooꝛde/eñ ſeyde tot hem:c Meeſte
wy hebbẽ den geheelen nacht gearbeyt/eñ niet gev
ghen:Doch op uwe wooꝛt ſal ick het Net wtwoꝛpe
6 Eñ als ſy dat gedaen hadden/ beſlotẽ ſy een groo
menichte van Viſſchen:ende haer net ſcheurde.
7 d Eñ ſy wenckten hare medegeſellen/die in het and
ſcheepken waren dat ſy quamen/eñ hen holpen. Eñ
quamẽ/eñ vuldẽ beyde de ſcheepkẽs/ ſo dat ſy ſonck

ſmat8.14 mar1.29 petri ſchoonmoeder woꝛt geſõt Aller hande ſiecken woꝛden geneſen.
tmat8.17 De duyvelen beliiden.
Chꝛiſtũ vmar.1.34 x Ofte/dz ymar.1.35
Synagogen.
amat4.18 mar.1.10
b joan.2 De Viſcaers Petrus met Jacobo ende Joanne weꝛden geroepẽ
e g. Voorſtaender

Als Simō Petrus dat sach viel hy Jesu aēde knye/
seggende: Heere gaet wt van my/ want ic ben een son=
dich mensche. Want verschrickinge hadde hem be=
vangen ende alle die met hem warē/ over dē vanc der
visschen die sy gevanghen hadden.
Desgelijcx oock Jacobus ende Joannes de kinderen
Zebedei/ die Simonis medegesellen waren. Ende Je=
sus seyde tot Simō: En vreest niet: Vā nu voort suldy
d menschen vangen. djer16.1c
Eñ als sy de scheepkens te Lande gestiert hadden/ ezec.47.9
e verlieten sijt al/ ende volchden hem na. eint.4.20
f Ende het geschiede/ als hy in eē stat was/ siet daer eū.19.27
was eē mā vol Melaetschept/ dewelcke als hy Jesum tint.10.28
sach/ viel hy op zijn aensichte/ ende bat hem seggende: luc.18.28
Heere/ so ghy wilt/ condy my reynigen. fmat.8.2
Ende hy strecte de hant wt/ ende raecte hem/ seggen De me=
de: Jc wil/ wort gereynicht. Ende terstont scheyde de laetsche
Melaetschept van hem. wort, ge=
Eñ hy geboot hē/ dat hyt niemande seggen en sou= reynicht
de: maer [seyde] hy: gaet henen/ vertoont u selven den
Priester/ eñ offert voor uwe reyninge g gelijck Moses
geboden heeft/ hen tot een getuygenisse. gleb.13.2 ende14.2
Maer het geruchte van hem/ wert dies te meer ver=
breyt/ eñ vele scharen quamen te samē/ om hem te hoo
ren/ eñ van hem genesen te wordē van hare cranchedē.
Maer hy ontweec inde Woestijnen ende badt.
Ende het geschiede op eenē dach/ dat hy leerde/ ende Christus
daer saten Phariseen ende Leeraers des wets/ die wt inde woe
alle Vlecken Galilee ende Judee eñ van Jerusalem ge stijne.
comen warē: ende de cracht des Heerē was [daer] om
hen gesont te maken. h Ende siet/ [sommige] mannē De gicht
brachtē eenē mensche op een bedde die Gichtsiec was: siecke
eñ sochten hem in te brenghen/ eñ voor hem te leggen. wort ghe
i Ende niet vindende waer sy hem inbrengen moch= nesen.
ten/ overmits de schare/ so clommen sy op het dac/ ende hmat.5.2
lieten hem door de tichelen neder met den bedde in het Marc2.3
midden voor Jesum. Eñ als hy haer geloove sach/ iG.settē
seyde hy tot hem: mensche/ uwe sondē zijn u vergevē. Geloove
Ende de Schriftgeleerde eñ de Phariseen begonstē Verge=
te overleggen/ seggende: wie is dese/ die daer lasteringe vinge der sonden.
spreect? wie can de sonden vergeven dan God alleen? kOfte on godlick.

22 Als Jesus haer gedachten bekende/antwoorde hy
ende seyde tot hen:wat overleght ghy in uwe herten
23 Welc is lichter te seggen:uwe sonden zijn u vergeve
of te seggen:Staet op ende wandelt?
24 Ende op dat ghy weet/dat de Sone des mensche
macht heeft op der Aerdē de sonden te vergeven/[sey
de hy tot dē Gichtsieckē:] Jc segge u:Staet op/neem
u beddeken op/ende gaet in huys.
25 Ende hy terstont opstaende voor hen allen/nam o
[zijn bedde] daer hy op gelegen hadde/ende ginc hen
in zijn huys/Godt prijsende.
26 Ende sy werden alle met verschrickinge bevange
ende presen God/eñ werden vol vreesen seggende: w
hebben heden ongheloovelicke dinghen gesien.

Mattheus wort geroepen.
27 m Ende daer na ginc hy wt / ende sach eenen Tolle
naer genaemt Levi/ sittende op dē Tol/ende seyde t
hem:Volcht my na.
28 Ende hy opstaēde/verliet het al/eñ volchde hem n

Ma. 9 9
29 Ende Levi bereyde hem een groote maeltijt in zij
huyse:n ende daer was een groote schare van Tolle

n luc. 15.1
ren/ende andere die met hem ter Tafel aensaten.
30 Ende hare Schriftgeleerden eñ Pharizeen murmu
reerdē tegen zijne Discipulen/seggende:waerom eet e
drinct ghy met de Tollenaren ende Sondaren?
31 Ende Jesus antwoorde/ende seyde tot hen: Die g
sont zijn en behoeven den Medecijnmeester niet/ma

o luc 19.10 / 1 tim. 1.15
32 die crane zijn: o Jc ben niet gecomē om de Rechtvee
dige te roepen/ maer de Sondaers tot bekeeringe.

p ..un 9.14 / mar. 1.18
33 p Ende sy seyden tot hem:Waerom vasten Joann
Discipulen dicwils/ende bidden vele/desgelijcx ooc d
Pharizeen Discipulen/ende uwe Discipulen eten end
drincken.

Esa 62.5 / 2 cor. 11.2
34 Hy seyde tot hen:q Cont gy de Bruylofts kindere
so lange als de Bruydegom met haer is/doen vasten
35 Maer de daghen sullen comen/ als de Bruydego
van hen sal wech genomen zijn/dan sullen sy vasten i
die dagen.
36 Ende hy seyde tot hen een gelijckenisse:Niemant e
set eenen lap van eenen niewē cleede/aen een out clee
anders scheurt ooc het niewe [dat oude] eñ dē lap va
den nieuwen en coemt met den ouden niet over een.

7 Ende niemant en doet niewen wijn in oude Leder-
sacken: anders/ de niewe wijn scheurt de Ledersacken/
ende wort wtgestort/ ende de Ledersacken verderven.
8 Maer men moet niewen wijn in niewe Ledersackē
doen/ ende sy worden beyde te samen behouden.
9 Ende niemant die den ouden drinct/ wil terstōt nie-
wen: want hy seyt/ de oude is beter.

Dat vj. Capittel.

Christus beschermt alsowel het werc zijner Discipulē/ als het zijne/ aē gaende den Sabbath/ 12. gewaect hebbende indē gebede/ verkiest ende naemt zijne Discipulen/ 18. geneest de scharen/ 20. ende leert se waer in het geluc oft ongeluc gelegen is/ 27. ende zijne vyandē lief te hebbē. 37 ende niet lichtveerdelic te oordeelen/ 41. eñ alle geveynstheyt te vliedē.

HEt a geschiede op eenē b tweedē eerstē Sabbath a Mat 12.1
dat hy doort gesaeyde ginc/ ende zijne Discipulen deu. 33.31
pluctē Ayrē/ eñ atēse/ [die] wrijvēde in hare hādē b Dat is/
: Ende sommige der Phārizeen seyden tot hem: waer op dē sel-
om doet ghy c dat niet geoorloft en is te doen op den ven den
Sabbath. Eñ Jesus antwoorde hen/ eñ seyde: Hebt Sabbath
ghylieden ooc dat niet gelesē wat d David dede doe hē die so hoo
hongherde/ ende den genen die met hem waren? ge was
als den
eersten.
Hoe hy in het huys Gods ginc/ ende de Thoonbroo- Lev. 23.0
den nam/ eñ atse/ ende gaffse ooc den genen die met hē cexo 20.10
waren/ welcke [brooden] niemāde geoorloeft en warē Acto. 2.4
te eten/ dan alleenlic den Priesteren. d 1 Sa. 21.8
Ende hy seyde tot henlieden: de Sone des menschē
is een Heere ooc over den Sabbath. e Exo. 29
34.
g Ende het geschiede op eenen anderē Sabbath/ dat Lev. 8.31
hy inde vergaderinge ginc/ ende leerde. Eñ daer was f mat 12.8
een mensch/ wiens rechterhant dorre was. g mt. 12.9
Eñ de Schriftgeleerde ende Phārizeen wachteden De dorre
[op hem] oft hy ooc op den Sabbath heelē soude/ op hāt worı
dat sy een beschuldinge tegen hem vonden. gesont.
Ende hy keerde hare gedachten/ ende seyde tot den
mensche/ wiens hant dorre was/ heft u op/ eñ staet int
midden. Ende hy opgestaen zijnde/ [stont] daer. h And. ick
Ende Jesus seyde tot hen: h Ic sal u lieden wat vra- sal u vra-
ghē: Ist geoorloft op dē Sabbath goet te doē: oft quaet ghen wat
te doen? Het leven te behouden/ oft te verderven? ist geoor-
Ende hy sachse rontomme aen/ ende seyde tot den loft op
mēsche: Strect u hant wt. Ende hy dede also: i eñ zijne den Sab-
hant wert weder gesont gestelt gelijc de ander. bath/ etc.
i 1 reg 13.6

11 Ende sy werden vol ontsinnicheyts/ eñ sprakẽ m
12 malcanderen/ wat sy Jesu doẽ souđẽ. k Ende het g
schiede in die dagen/ dat hy wtgine op den berch om
biddẽ/ eñ hy bleef over nacht in zijnẽ gebede tot God
13 l Ende als het dach was/ riep hy zijne Discipulen:
verkoos wt haer twaelve/ die hy ooc Apostelẽ noẽde
14 [Namelic/] Simon/ die hy ooc noemde Petrum/
Andreas zijn Broeder Jacobus ende Johannes: Ph
lippus ende Bartholomeus.
15 Mattheus eñ Thomas: Jacobus Alphei [sone/]
16 Simon genaemt Zelotes: Judas Jacobi/ ende Jud
n Ischarioth (die ooc de Verrader was.)
17 o Ende hy afgecomen met hen/ stont op een blac
plaetse/ ende de Schare zijner Discipulẽ/ eñ een groo
menichte des volcx van geheel Judea/ ende Jerusa
ende van Tyro ende Sydon aender Zee.
18 Dewelcke gecomen waren om hem te hooren/ eñ v
hare cranckheden genesen te worden: ooc die vã onre
ne Geesten gequelt waren: ende sy werden gesont.
19 Ende alle de Schare sochte hem te rakẽ: want da
ginc cracht wt van hem/ ende hy heeldese alle.
20 p Eñ hy sloech zijne oogẽ op over zijne Discipulẽ/
seyde: Salich zijt ghy Arme/ want uwe is het Con
21 rijcke Gods. q Salich zijt gy die hõger lijt: Wãt
sult versaet worden. Salich zijt ghy die nu weet/ W
22 gy sult lachẽ. r Salich zijt gy/ als u de mẽschẽ ha
eñ t afscheydẽ/ eñ versmaden/ eñ uwẽ naem als qua
verworpen/ om des menschen Soons wille.
23 u Verblijt u in diẽ dage/ ende verheucht u/ want s
uwen loon is groot inden Hemel. x Want desge lijcx
24 den hare Vaders den Prophetẽ. Daerentegen/ we
y ghy Rijcke/ Want ghy hebt uwen troost.
25 z Wee u a die versaet zijt: Want gy sult hõgeren: W
u ghy die lacht: b want ghy sult treuren ende ween
26 Wee u/ als u de menschẽ prijsen want desgelijcx
den haer vaders den valschen Propheten.
27 Maer ic segge u die toehoort: c Hebt lief uwe vya
den Doet wel den genen die u haten.
28 Segent de gene die u verbloecken: d Biddet voo
29 ghene die u overlast doen. e Wie u aen deen wang
slaet/ dien biet ooc dander: eñ wie u den Mantel ne

k Luc. 4.23
l Mat. 10.1 Mar. 3.13 ende. 6.7 Luce. 9.1.
m Dat is wtgesonden Boden.
n Vuer linck.
o Mat 4.25 Mat 3.7
p Mat. 5.2 Bedructe om Christi wille.
q Esa 65.13 Esa 61.2 Esa 66.10
r Mat 5.12
t Dat is/ indẽ Ban doen.
u Act. 5.41
x Act 7.15
y Rijcken deser werelt.
z Amos. 6 8.
a Esa 65.12 a G. op gevult.
b Jac. 4.9
c Menschẽ lof Lijtsaemheyt
Prov 23.4
d Pro 25.21
e Luc 13.30
e Act 7.60

dien en weyghert oock den rock niet.
f Geeft eenen yeghelicken die u bidt: ende wie u het
uwe neemt/ en eyscht het hem niet weder.
g Ende gelijck ghy wilt dat u de menschen doen sul=
lẽ/ doet gy hẽ ooc desgelijcx. h Wãt indiẽ gy lief hebt
die u lief hebbẽ/ wat dãc hebt gy? wãt de Sõdaers heb
ben ooc lief die hẽ lief hebbẽ. Eñ indien gy den genẽ
goet doet/ die u goet doen/ wat dãc hebt gyliedẽ? wãt
de Sondaers doen ooc het selve.
i Ende inden gylieden den genen leent/ vanden welc=
ken ghy hoopt wederom te ontfangen/ wat danc hebt
ghylieden? Want de Sondaers leenen ooc den Son=
daren/ op dat sy diergheliicke ontfanghen.
Maer hebt uwe vyanden lief/ ende doet wel eñ leẽt/
sonder yet daer van te hopen/ ende uwẽ loon sal groot
wesen/ ende ghylieden sult k kinderẽ des Alderhooch
sten wesen/ want hy is goedertierẽ over de ondanckba=
re eñ boose. Daerom weest barmhertich gelijck oock
uwe Vader barmhertich is.
l Oordeelt niet/ ende gylieden en sult niet geoordeelt
worden. Verdoemt niet/ so en sult ghylieden niet ver=
doẽt worden. Vergeeft/ eñ u lieden sal vergevẽ wordẽ.
m Geeft/ ende u lieden sal gegeven worden eẽ goede:
gedructe ende geschudde ende overvloedige Mate/ sul
len sy in uwen schoot geven: n Want met der selfder
Maten daer ghy mede metet/ sal u liedẽ weder geme
ten worden. Ende hy seyde hen eẽ gelijckenisse: o Cã
ooc de Blindẽ den blinden leyden? en sy sullẽ niet bey
de inde gracht vallen?
p De Discipel en is bovẽ zijnẽ Meester niet/ maer q so
wie eẽ volcomẽ Discipel is/ sal wesẽ gelijc zijn Meester.
Wat r siedy den splinter die in ws Broeders ooghe
is/ eñ den Balc die in u ooge is en bekendy niet.
Of/ hoe condy tot uwẽ broeder seggẽ: Broeder/ laet
my den splinter wt doen die in u ooge is/ die ghy selve
den Balc die in u eygen ooge is/ niet en siet? Ghy ge=
veynsde/ s worpt eerst dẽ Balc wt uwe ooge/ ende dan
sult gy wel sien den splinter (die in ws Broeders ooghe
is) wt te worpen. t Want het en is geen goet Boom
die quade vruchten draecht: noch geẽ quaet Boom/ die
goede vruchten draecht:

f mat 5.39
Deu 15.7
Tobie 4.7
Spr. 4.1/
g cor 4.16
mat 7.12
h mt. 5.45
i deu. 15.8
Mẽ moet
zijne vy=
andẽ lief
hebben.
k mt 5.45
Doet ge=
lijck ghy
wilt heb=
ben.
l mat. 7.1
Rom. 2.1
1 Cor 4.5
m pro 20.10.
22.
n mat 7.2
mar 4.25
o esa 42.13
mat 15.14
p mt 16.14
Joa 13.16
q Oft/ een
yegelic sal
volmaect
worden
als hy is/
gelijc zijn
Meester
r mat. 7.1
s pro 18.17
De boom
wort aen
de vrucht
bekent.
t mt. 7.17
eñ 22.33

44 Want een yegelic Boom wort wt zijne vruchten be
kent. b Want men vergadert geen Vygen vā de Door
mat.7.26 nen/ noch men snijt geen Wijndruyven van Bremen
mat12.35 45 f Een goet mensche brengt goet voort/wt den goed
Schat zijns herten: eñ een quaet mēsche brengt quae
voort/ wt den quaden schat zijns hertē. Wāt wt de o
mar.1.6/ 46 overvloedichept des herten spreeckt de mont. g Wa
mat.7.21 noemt ghyliedē my Heere/ Heere/ eñ en doet niet het g
rom.2.13 47 ne dat ic segge? Wie tot my comt/ eñ mijne woorde
Jaco1.22 hoort/ ende die doet/ ic sal u thoonen wien hy gelijc is
48 Hy is gelijc een mēsche/ die eē huys timmerde/ end
groef eñ verdiepte/ eñ leyde het fondament op de steē
rotze: Als nu dan een opvloet quam/ ende de stroom
gen dat huys sloech en conde hyt niet bewegen: wa
het was op een steenrotze gefondeert.
49 Maer wie [mijne woorden] gehoort/ eñ niet gedae
en sal hebben/ die is gelijc eenen mā/ die zijn huys ti
merde op de Aerde/ sonder fondament: ende de water
stroomen sloegen daer tegen/ ende het viel terstōt/ end
Of/ scheu ce. den z val des selven huys was groot.

Dat vij. Capittel.

2. Jesus geneest den knecht des Hooftmans over hondert/ 12. verweckt
soon der Weduwe/ 22. antwoort den genen die Joānes tot hē sant/
preijst hem/ 31. straft de ongeloovichept der Joden/ 37. ende vergeeft
der Vrouwen de sonden in Simonis huys.

1 ALs hy nu alle zijne woorden volEynt hadde in
amat.8.3 ooren des volcx a ginc hy in tot Capernaum.
2 Eñ een dienstknecht eens Hooftmans over hōde
was tot op het stervē cranc/ den welckē hy lief hadd
3 Eñ als hy van Jesu hoorde/ sant hy tot hem de O
derlingen der Joden/ biddende hem dat hy quame/
zijnen dienstknecht gesont maecte.
4 Eñ als dese tot Jesum quamen/ baden sy hem ne
stelic/ seggēde: Hy is weerdich dat ghy hem dat doe
5 Want hy heeft onse volc lief/ ende hy heeft selve o
6 eē b Synagoge getimmert. Eñ Jesus ginc met h
Dat is/ vergaderhuys of Kercke. Ende doe hy nu niet verre vanden huyse en was/ sa
de Hooftman Vrienden tot hē/ seggende: Heere/ en v
moeyt u niet/ wāt ic en bē niet weerdich/ dat ghy ōd
7 mijn dac incoēt. Daeromme en hebbe ic ooc my sel
cGr. segt met den woorde. niet weerdich geacht tot u te comē: Maer c spreect h
woort/ ende mijn knecht sal gesont worden.

Want

8 Want ic ben een mēsche onder de Overichept gestelt
ende hebbe onder my Krijchsknechten/ ende segge tot
desen: Gaet/ eñ hy gaet: Ende tot dē anderen. Coemt/
ende hy coemt: ende tot mijnen Diēstknecht. Doet dz/
9 ende hy doet het. Jesus dit hoorende/ verwonderde
hem zijner/ ende hem omkeerende/ seyde tot der Scha
re die hem navolchde: Jc segge u lieden/ ic en hebbe so
groot geloove in Jsrael niet gevonden.
o Ende die gesonden waren/ wederom te huys comē-
de vonden dē Dienstknecht die cranc geweest hadde/
1 gesont. Ende het gheschiede daer na dat hy ginck na
een stat genaemt Naim ende vele van zijne Discipu-
len/ ende een groote Schare gingen met hem.
2 Ende als hy byde poorte des Stadts quam/ siet/ so
wert daer een Doode wtgedragē/ die eē eenich geborē
Sone zijns moeds was/ eñ sy was weduwe/ eñ [daer
was] een groote Schare wt der Stat met haer.
3 Eñ doe de Heere haer sach/ wert hy beroert mz barm
herticheyt over haer/ eñ hy seyde tot haer: en weēt nz.
4 Ende hy quam/ ende raeckte de Bare/ ende de Dra-
gers stonden stille/ ende hy seyde: Jongelinc/ ic segge u
5 e staet op. Ende de doode sat op/ ende begonst te spre e Act 9.42
ken. Ende hy gaf hem zijner moeder.
6 Ende een vreese heeft hen allen bevangē/ ende presen
God seggendt: f Daer is een groot Propheet onder ōs f Luc 24.19
opgestaen/ g ende God heeft zijn volc besocht. Joa 4.19
7 Ende dit woort van hem/ wert verbreyt in gheheel g Luc. 1.68
Judea/ ende in allen den omliggenden Lande: Joanes
8 h Ende de Discipulen Joannis bootschaten Joanni sent zijne
9 vā alle dese dingē. Eñ Joānes riep twee vā zijne Di- Discipu-
scipulen eñ santse/ tot Jesum/ seggēde: Sydy die daer len tot
comen soude/ oft verwachten wy eenen anderen? Christus
o Als dese mannen tot hem quamen/ seyden sy: Joan- h Mat 11.2
nes de Dooper heeft ōs tot u wtgesonden/ seggende:
Sijdy die daer comen soude/ oft verwachten wy eenē
1 anderen? Te dier selver ure heelde hy vele van siecten
ende plagen/ ende boose Geesten/ ende vele Blinde gaf
hy het gesichte.
2 Ende Jesus antwoorde/ ende seyde: Gaet ende boot-
schapt Joanni/ wat ghy lieden gesien eñ gehoort hebt:
i dat de blinde sien/ de creupele wandelē/ de melaetsche i esa 29.12

reynicht woꝛden/ de Doove hooꝛen/ de Doode opſtaē
ende de Armen woꝛden geeuangelizeert.

Het ghetuygenisſe Chꝛiſti van Joannis.

23 Ende ſalich is hy/ de aen my niet geergert en woꝛt
24 k Ende als de l Boden Joannis wech gegaen wa
ren/ begonſt hy tot de ſcharen te ſpꝛeken van Joanne
Wat zijt ghylieden wtgegaē inde Woeſtijne om te ſiē

k mat 11.7
l Gr. Engelen.

25 een riet dat vandē winde beweecht woꝛt? Maer wa
zijt ghylieden wtgegaen om te ſien? eenē menſche me
ſachte cleederē becleet? Siet/ die in cierlicke cleedingh
26 eñ welluſt levē/ zijn inder Coningē Hoven. Maer wa
zijt ghylieden wtgegaen om te ſiē? eenen Pꝛopheet? J
ic ſegge u lieden/ ooc meer dan een Pꝛopheet: Hy is d

m mat 3.1
n Dat is/ Bode.

27 gene daer van geſchꝛeven is: m Siet ic ſende mijnen
Engel vooꝛ u aenſichte/ die uwē wech bereyde vooꝛ u
28 Want ic ſegge u lieden: Onder die van Vꝛouwen ge
boꝛen zijn/ en iſſer geen meerder Pꝛopheet/ dā Joanne
de Dooper: Maer die minder is in het Coninckrijcke
29 Gods is meerder dan hy. Ende alle het volck/ eñ d
Tollenaers/ die met Joannis Doop gedoopt warē di
30 hooꝛende/ rechtveerdich den God. Maer de Pharizeē
eñ de Geleerde inder Wet/ vā hem niet gedoopt zijnde
hebben tegen henſelven den raet Gods verſmaet.

o mt 11.16

31 [o Eñ de Heere ſeyde:] Wien ſal ic dan de menſche
van deſen geſlachte gelijcken? ende wien zijn ſy gelijc?
32 Sy zijn gelijck de kinderen/ die op de Marckt ſitten
ende roepen tot malcanderen/ ende ſeggen: Wy hebb
u op de fluyte gheſpeelt/ eñ ghy en hebt niet ghedanſ
Wy hebben u claechlieden geſongē/ ende ghy en heb

Joannes p mat 3. Chꝛiſtus

33 niet geweent. p Want Joannes de Dooper is gheco
men/ noch bꝛoot etende/ noch wijn dꝛinckende/ eñ ghy
lieden ſeght: Hy heeft den Duyvel.

Chꝛiſtus eet met Simon den Phariʒeus.

34 De ſone des menſchen is gecomen/ etende eñ dꝛinc
kende: eñ gylieden ſegt: Siet daer een menſche/ die ee
bꝛaet eñ wijnſupper is/ ende een vꝛient der Tollenare
35 ende Sondaren. Maer de wijſheyt is gherechtveer
dicht van alle hare kinderen.

q mt 29.6 mar. 14. Joa. 11.2
r Gr. Alabaſtron vat.

36 q Ende een vanden Pharizeen badt hem dat hy m
hem ate: eñ hy ginc in des Pharizeen huys/ eñ ſat aen
37 Eñ ſiet/ een vꝛouwe inde ſtadt/ dewelcke een Son
derſſe was/ als ſy vernomē hadde/ dat hy in des Pha
rizeus huys ter Tafel ſat/ bꝛacht ſy eē r glas met ſalv

8 Ende ſtaende van achter aen zijn voeten / begonſte
weenende zijn voeten nat te maken met hare tranē/eñ
ſy drooch deſe met dē hayre haers hoofts:eñ kuſte zijn
voeten/ende ſalfdeſe met der ſalve.
9 Eñ dit ſiende de Phariʒeus/die hem genoot hadde/
ſprac hy hemſelvē/ſeggende:(waer deſe een Propheet/
ſo ſoude hy doch wel weten/wie eñ wat ſy voor ee wijf
ware/die hem raeckt/want ſy is een Sonderſſe.

De ſonderſſe waſcht de voeten Chriſti met hare tranen. Luc.19.1.

10 Ende Jeſus antwoorde/eñ ſeyde tot hem; Simon/
ick hebbe u wat te ſeggen Hy ſeyde: Meeſter ſegt.
41 Eē wtleener[ſeide Jeſus/]hadde twee ſchuldenaers
eñ de een was hem vijf hondert penningen ſchuldich/
42ende de ander vijftich. Eñ als ſy niet en hadden om
te betalen/ſchanc hy het hen beyde quijte. Segt my:
43wie van deſe twee ſal hem meeſt lief hebben? Simon
antwoorde/eñ ſeyde:Jc meyne/dien hy meeſt quijt ge=
ſchoncken heeft. Eñ hy ſeyde tot hem:Ghy hebt recht
44geoordeelt. Eñ hy gekeert zijnde tot de vrouwe/ſey=
de tot Simon:Siedy deſe vrouwe? Jc ben in u huys
gecomen/eñ ghy en hebt my geen water ghegeven tot
mijne voeten:maer deſe heeft mijne voeten met tranen
genet/ ende met den hayre haers hoofts ghedroocht.

Gelijckeniſſe van twee ſchuldenaers.

45 Ghy en hebt my geenen kus gegeven:deſe/ van dat
ſy hier in gecomen is/en heeft niet afgelatē mijne voe=
46ten te kuſſen. Gy en hebt mijn hooft niet geſalft met
olie:Deſe heeft mijne voeten met ſalve gheſalft.
47 Daerom ſegge ick u:haer zijn veel ſonden vergeven/
want ſy heeft veel liefgehadt / maer diē weynich ver=
geven wort /die heeft weynich lief.
48 Ende hy ſeyde tot haer: de ſonden zijn u vergeven.
49 Eñ die daer te ſamen ter Tafel ſaten/begonſten te
ſeggen by henſelven:wie is deſe/die ooc de ſonden ver=
50geeſt? Eñ hy ſeyde tot der Vrouwe:U geloove heeft
u gheholpen/gaet henen in vrede.

Dat viij.Capittel.

5. Onder de gelijckeniſſe des zaets 16.ende des ontſteken lichts/prijſt hy zijn woort/21. bekennende de gene voor zijne maghen/die dat ſelve be=waren/24. ſtilt den tempeeſt/27. verdrijft de Duyvelen wt dē menſche inde Swijnen/ 43.geneeſt eē vrouwe vande bloetvloet/5 0.verweckt de dochter Jairi.

1 ENde het geſchiede/daer na dat hy reyſde door Ste
dē eñ Vlecken/ predikende eñ Euangeliʒerende het

Coninckrijcke Gods/ende de twaelve met hem.
2 Ende sommige vrouwē/ die van boose geesten en
cranckheden genesen waren/[namelic:] Maria gena
a Mat16.9 Magdalena:[a] wt de welcke seven Duyvelen wtgega
3 waren: Ende Joanna het wijf Chuse/ des besorge
Herodis:eñ Susanna/ ende vele andere die hem dien
den van hare goeden.
b Mat.13 3 Mar4.2 4 [b] Als nu een groote Schare vergadert was/ende v
alle Steden tot hem gingen/sprac hy door gelijckeni
De gelijckenisse vanden Saeper. 5 ssen. Eē Saeyer ginc wt zijn zaet te zaeyē:eñ de wij
hy zaeyde/viel het eene by dē wech/ende het wert v
treden ende de Vogelen des luchts atent op.
c Gr. Vechtels. 6 Het ander viel op de steenrotze ende als het voortg
comē was/verdroochdet/om dat het geen vochtichey
en hadde.
7 Het ander viel midden onder de Doornen / ende d
Doornen wiessen tsamen op/eñ de verstictent.
8 Het ander viel op eē goede aerde:ende als het opge
wassē was/bracht het hōdertvoudige vrucht. Dit seg
gende/riep hy: Wie ooren heeft om te hoorē/die hoo
d Mat13.10 Mar4.10 e 2 Cor3.14 f Sap.2.21 g Esa.6.9 Eze.12.2 Rom11.8 h Mat13.18 9 [d] Ende zijne Discipulen vraechden hem/ende seydē
wat dese gelijckenisse ware.
10 Ende hy seyde/eu ist gegeven te verstaen de verbor-
gentheden des Coninckrijcx Gods/[f] maer den anderen
in gelijckenisse/[g] op dat sy siende niet en sien/ende hoo-
11 rende niet en verstaen. [h] Dit is dan de ghelijckenisse.
Het zaet is het woort Gods.
12 Die by den wech zijn/dat zijn de gene die het hoorē
daerna comt de Duyvel/eñ neemt het woort wt haer
herte/op dat sy niet en soudē gelooven ende salich wor-
13 den. Eñ die op de Steenrotze[zijn/dat zijnse] die het
woort met vreuchden ontfangē/als sy dat hoorē/ende
dese en hebben geenen wortel/ende gelooven voor eenē
tijt/ende ter tijt der versoeckinghe vallen sy af.
Sorchvuldichz. i Mat19.23 Mar10.23 1 Tim6.17 14 Ende dat onder de doornen valt zijn de gene die het
hooren/maer henen gaende/[i] wordē sy verstict door de
sorchvuldicheyt ende Rijcdom/ ende wellusten des le-
vens/ende en voldragen geen vrucht.
k Of/lijtsaēheyt. 15 Eñ dat inde goede Aerde[valt/] zijn de gene die het
woort hooren/ende in eē goet fijn herte bewaren/ende
in [k] volstandicheyt vruchten dragen.

5 l Niemāt als hy eē keerſſe ontſtekē heeft/ en dect die mat.5.15
met eē vat/noch ſetſe onder een vedde/maer ſetſe op dē
m Luchter op dz de gene die daer in comē/ het licht ſiē. m of Kan
7 n Want daer en is niet verborgen/dat niet openbaer delaer.
en ſal wordē/noch heymelic/dat niet bekēt en ſal wor= mat10.27
8den/ende int openbaer comen. Daerom ſiet hoe ghy= mar4.22
lieden hoort: o Want ſo wie daer heeft/dien ſal gegevē
worden:eñ ſo wie niet en heeft/ dien ſal oock het gene mat13.12
dat hy ‡ meynt te hebben ghenomen worden. mar4 24
‡ Of/
9 p Ende zijn moeder eñ Broeders quamen tot hem eñ ſchijnt.
en conden om der Schare wille by hem niet comen.
0 Ende hē wert geboodtſchapt/ende geſeyt: V moeder mt 12.46
ende uwe broeders ſtaen buyten/ende willen u ſien.
1 Ende hy antwoorde eñ ſeyde tot hen: q Mijn moe= Joa15.14
der eñ mijn broeders zijn deſe/die Gods woort hoorē/ 2cor.5.16
2eñ dat ſelve doen. r Eñ het geſchiede op eenen dach/ mat.8.23
dat hy in een ſchipkē ginc/eñ zijne Diſcipulē met hem. mar.4.35
Ende hy ſeyde tot hen: Laet ons op dander zijde des
Meyrs varen.Ende ſy voeren af:
23 Ende dewijle ſy ſcheepten/ſliep hy/eñ daer quam een
storm wint op het Meyr/eñ ſy werden vol[water]eñ
24waren in noot. Ende doe ginghen ſy tot hem/ ende
wecten hem/ſeggende:Meeſter/Meeſter/ wy vergaē.
Ende hy ſtont op/eñ ſtrafte den wint/ende de water=
baren:ende ſy hielden op/ende daer wert een ſtilte.
25 Ende hy ſeyde tot hen:Waer is u geloove?Ende ſy
vreeſden/eñ waren verwondert/ſeggende tot malcan= ſjob26.8
deren:Wie is doch deſe? ſ dat hy oõc den winde eñ den pſa107.15
wateren ghebiet/ ende ſy zijn hem ghehoorſaem? tmt.8.28
26 t Eñ ſy ſcheepten na der Gadarenē lant/het welcke Mar5.1
27tegen over Galilea is. Eñ als hy nu wtgegaen was
op het lant/quam hem te gemoete een mā wt der ſtat
die van lange tijt met duyvelen hadde beſetē geweeſt
eñ en wert met gheene cleedinge becleet/noch en bleef
in geene huyſen/maer inde graven.
28 Eñ als hy Jeſum ſach/riep hy wt/eñ viel voor hem
ſeggende met luyder ſtemmen: Wat hebbe ic met u te
doen/Jeſu Sone Gods des alderhoochſtē?Jc bidde
u dat ghy my niet en pijniget. De veſe=
29 (Want hy geboot den onreynen Geeſte/ dat hy vā ten wort
den menſche wtvarē ſoude/) wāt hy hadde hem lan= geſont.

ghe

ge tijt bevangen:ende hy wert met ketenen gebondi
eñ met voeyen bewaert/maer hy brac de banden end
wert vanden duyvel gedreven inde woestijne.
30 Ende Jesus vraechde hem/ende seyde: wat is uwe
Naem? Hy seyde:Legio:Want daer waren veel duy=
31 velen in hem gevaren. Eñ sy baden hem/dat hy he
niet bevelen en soude inden Afgront te varen.
32 Ende daer was een kudde veler Swijnen weydend
op den Berch eñ [de Duyvels] badẽ hem dat hy hen
liete inde selve varen: ende hy liet het hen toe.
33 Doe voeren de duyvelen wt vandẽ mensche/ eñ voe
ren inde Swijnen:eñ de kudde storte van bovẽ af me
eenen storm in het Meyr ende sy verdroncken.
34 Ende als de Herders sagen dat daer gheschiet was
vloden sy:ende henen gegaen zijnde bootschapten zij
inder stadt/ende op den lande.
35 Eñ sy gingen wt om te sien/ dat daer geschiet was/
eñ quamen tot Jesum/ ende vonden den mensche dae
de duyvelen wtgevarẽ waren/sittende gecleet eñ ver=
standich/by de voeten Jesu:ende sy vreesden.

De Gadarenen verworpen Christum.
Act 16.39
x mat 5.18
y Gr. By hẽ te zijn
De weldaden Gods moetmen varcondigen.
z mt. 9.18
mar. 5.12
De vrouwe wort van hare bloetgãc ghenesen.
a mt 9.20
b Le 15.25

36 Ende die het gesien hadden/ vercondichden hen/ ho
de besetene was verlost geworden.
37 Eñ de geheele menichte des omliggenden lants der
Gadarenen [v]baden hem/dat hy van hen wech ginge/
want sy waren met grooter vreese bevangen: doe gin
hy in het schipken/ende keerde wederom
38 [x] Eñ de man/van welcken de duyvelen wtghevaren
warẽ/bat hem[y]dat hy by hem zijn mochte. Maer Je=
sus sant hem van hem/segghende:
39 Keert wederom in u huys/ eñ vertelt hoe groote din=
gen u God gedaẽ heeft. Eñ hy ginc henen door de ge=
heele stadt/predikende al wat hẽ Jesus gedaen hadde.
40 Eñ het geschiede/als Jesus wederom keerde/ heeft
hem de schare ontfangẽ/want sy verwachtedẽ hẽ alle.
41 [z] Eñ siet/daer quam een man ghenaemt Jairus/ eñ
hy was eẽ overste der Synagoge/eñ is Jesus te voe
te gevallẽ/biddende hem/dat hy in zijn huys quame.
42 Want hy hadde een eenige dochter/ontrent twaelf
Jaer out/die stervende was:eñ als hy derwaert ginc
heeft hem de schare verdronghen.
43 Eñ een Vrouwe die twaelf Jaren [b] den bloetvloe

gehadt

gehadt hadde/eñ hadde alle haer ꝑ goet aende Mede=
cijnmeesters te coste ghelept/eñ en conde van nieman=
44 dē gheheelt wordē: Dese quam van achter tot hem/eñ
raecte den zoom zijns cleets:ende terstont v is de bloet
haers bloets opgehouden.
45 Eñ Jesus seyde:wie heeft my geraeckt?ende als zijt
alle missaecten/seyde Petrus/ende die met hem warē:
Meester/de scharen dringhen eñ benauwen u/eñ segt
ghy:wie ist die my gheraeckt heeft?
46 Eñ Jesus seyde:Yemant heeft my gheraeckt:wam
ick hebbe bekent dat een cracht van my is wtgaen.
47 Eñ de Vrouwe siende/dat het [hē] niet verborgē en
was/quam sy bevende/ende viel voor hem neder ende
verclaerde hem voor alle dē volcke/om wat oorsake sy
hē geraect hadde/eñ hoe sy terstōt gesōt gewordē was.
48 Ende hy seyde tot haer:Dochter betrout/u geloove
49 heeft u gheholpen/ gaet in vrede. Dewijle hy noch
sprac/quam daer een van den Oversten der Vergade=
ringe/hem seggende:V Dochter is gestorven/wilt den
50 Meester niet moeyelic wesen. Als Jesus dit hoorde/
antwoorde hy hē/eñ seyde: En vreest niet/gelooft al=
51 leenlic/ eñ sy sal gesont wordē. Eñ als hy in het huys
quam/en liet hy niemant daer in comen dan Petrum/
Jacobum/eñ Joañem eñ des kints vader eñ moeder.
52 Eñ sy beweendē eñ beclaechdense alle.Eñ hy seyde:
En weent niet sy en is niet gestorven/ᶠ maer sy slaept.
53 Eñ sy belacheden hē/wetende dat sy gestorven was.
54 Eñ hy dreesse alle wt/ ende haer by der hant geno=
men hebbende/riep ende seyde:Dochter staet op.
55 Ende haren Geest keerde weder eñ sy stont terstont
op/ende hy beval datmen haer te eten geven soude.
56 Eñ haer Ouders verschricten hē:eñ hy gheboot hen
dat sy niemant seggē en soudē wat daer geschiet was.

ꝑ G. leeft-tocht.
v Gr. stōt de bloet haers bloets.

Vā Christo gaen crachten wt.

Het gheloove maect salich.
ꝑ mt.9.23 mar.2.35
Christus eysche geloove.
f Joan.11
De doot wort door Christū un slaep verādert.

Dat ix. Capittel.

1 De wtsendinge der twaelven/12. de vermenichfuldinge der vijf broodē
ende twee visschen/19. verscheyden meyningen van Christo/22. vā zijn
lyden ende opstandinge/23. wat den menschen noodich is om Christum
te volgen/28. zijn veranderinge/30. de verlossinge des Besetē/48. van
vernedertheyt/52. Hoe seer Christus aller menschen salicheyt begeert.

1 ENde ᵃ hy riep de twaelf Discipulen te samē/eñ gaf
hen ghewelt eñ macht over alle duyvelen/ende om
siecken te ghenesen.

Christus sent de Apostelē wt om te prediken.
a mt.10.1 mar.3.13 luce.6.13

2 b Eñ ſantſe wt te predicken het Coninckrijcke Gods/
3 ende de crancke͞ geſont te make͞/ Eñ ſeyde tot hen:
en neemt niet tot den wech/ noch d ſtocke͞/ noch male/
noch broot/noch gelt/noch twee rocken.
4 Ende tot wat huys ghlieden ingae͞ ſult/blijft daer/
5 e tot dat ghy van daer wtgaet. f Eñ wie u lieden niet
en ontfa͞gt/gaet wt van die Stadt/ende ſchut het ſtof
van uwe voeten/tot een getuyechniſſe tegen hen.
6 Eñ ſy wtgegaen zijnde/hebbe͞ door de Vlecken om-
gegae͞/Euangelizerende ende geſont makende over al.
7 g Herodes de Viervorſt verhoorde al wat van he͞ ge-
ſchiede/eñ h was twijfelmoedich/daerom dat va͞ ſom-
migen geſeyt wert dat Joannes vanden dooden was
opgheſtaen.
8 Eñ va͞ ſommige/dat Elias geope͞baert was:eñ van
andere͞/dat een vanden oude͞ Prophete͞ opgeſtae͞ was.
9 Ende Herodes ſeyde:Jc hebbe Joannem onthooft/
wie is nu deſe/van welcken ic ſulcx hoore? Ende ſochte
10 hem te ſien. i Ende de Apoſtelen wederom gecomen
zijnde/vertelden hem al wat ſy gedaen hadden/ k ende
als hyſe tot hem genome͞ hadde/weec hy beſijde͞ in ee͞
woeſte plaetſe der ſtat/geheeten Bethſaida.
11 Eñ als de ſcharen dat bekende͞/ volchden ſy hem na
ende hy ontfincſe/eñ ſprac tot hen vande͞ Coninckrijcke
Gods/ende heeldeſe die heelinge van noode hadden.
12 Ende de dach begonſte te l vallen:eñ de twaelve tot
hem comende ſeyden hem:Laet de Schare͞ van u/dat
ſy gaen inde Vlecken eñ Dorpe͞/die rontom zijn/ende
herberghe ende ſpijſe vinden:want wy zijn hier in een
13 woeſte plaetſe. m Ende hy ſeyde tot hen Geeft gy he͞
te eten/Sy ſeyden: n Wy en hebben niet meer dan vijf
brooden/ende twee viſſchen ten ſy dat wy gae͞ eñ coo-
14 pen ſpijſe voor al dit volc. Want daer waren ontrent
vijf duyſent manne͞. Eñ hy ſeyde tot zijnen Diſcipule͞:
Doetſe neder ſitten by vijftigen in elcke ſate.
15 Sy deden alſo ende dedenſe alle neder ſitten.
16 Ende hy de vijf brooden ende twee Viſſchen genome͞
hebbende/ſach op na den Hemel/o ende p ſeghendeſe/eñ
braecſe/ eñ gafſe den Diſcipulen om der ſchare voor te
leggen.
17 Ende ſy aten alle/ende werden verſadicht/ende daer

werd

Margin: mat 36.7 · i mat 10.9 · mar. 6.8 · d Al. ſtoc. · e Gr. ende gaet van daer wt. · f mat 10.14 · mar. 6.11 · g mat 14.1 · mar. 6.25 · h of/hy en wiſt daer gheenen raet toe. · i mat 6.31 · k mat 14.13 · mar. 6.31 · l G. neyge͞ · m mat 6.3- · n Joã 6.5 · o al ſa 9.1- · p of ſeyde · lof daer na.

wert opgenomen dat hen van den brockẽ overgeblevẽ
8 was twaelf korven. p Eñ het geschiede doe hy bid-
dẽde alleẽ was/dz zijne Discipulẽ met hẽ warẽ/eñ hy mt.16.23
vraechdese/seggeñ: Wie seggen de scharen dat ic ben? mar 8.27
9 Sy antwoorden eñ seyden: r Sy seggen: ghy zijt Jo- des volcr
ãnes de Dooper: ende sommige Elias: ende sommi ge/ meyninghe van
dat een Propheet vanden ouden opgestaen is. Christo.
20 Ende hy seyde tot hen: Wie segt ghy liedẽ dat ic ben? rmat14.2
Petrus antwoorde/ende seyde: s De t gesalfde Gods. sjoa6.69
21 Ende hy dreychdese/eñ geboot dat sy dat niemande t Chri-
22 seggen en souden/ Seggende: u De Sone des men- stus.
schẽ moet vele lijden/ende vande Ouderlingen eñ O-
verpriesteren ende Schriftgeleerden/ verworpẽ eñ ge mat16.21
doot worden: ende ten derden dage weder opstaen. mar.8.31
23 Hy seyde ooc tot hen allen: x So my yemant wil na luc.18.31
volgen/die versake hemselven/ende neme dagelicx zijn
4 cruyce op/ende volge my na. y Want wie zijn z leven mt.10.38
behoudẽ wil/die salt verliesen: ende so wie zijn levẽ ver Mar.34
liest om mijnent wille/ die salt behouden. luc14.24
25 Wat batet doch den mensche/dat hy de geheele we- ymt10.39
relt wonne/ende hemselven verlore oft schade dede? mar.8.35
26 a Wãt so wie hem mijns eñ mijnder woordẽ schaẽt/ joa12.25
diens sal hem de Sone des menschen schamen/als hy zG.ziele.
comen sal in zijne eerlichept/ende des Vaders/ende der amr.10.5
27 heyliger Engelen. b Jc segge u lieden waerlick/daer 2tim2.12
zijn sõmige hier staende die den doot niet smakẽ en sul bmt16.28
len/tot dat sy het Conincrijcke Gods sien. Mar9.1
28 c Ende het geschiede õtrent acht dagẽ na dese woor-
den dat hy mede nam Petrum eñ Jacobum/ende Jo-
annem/ ende clam op eenen Berch om te bidden.
29 Ende als hy bat/wert de ghedaente zijns aensichts
verandert/ende zijn cleederen wit/[ende] blinckende.
30 Ende siet/twee mannen spraken met hem/dewelcke
waren Moses eñ Elias. De welcke daer gesiẽ wer-
den in d eerlichept/eñ seyden [van] zijnẽ wtganc/ dien of claerht
hy soude volbrengen te Jerusalem.
32 Ende Petrus ende die met hem waren/ waren met
slape beswaert: ende als sy ontwaecten/sagen sy zijne
eerlichept/ende die twee mannen die met hem stondẽ.
Ende het geschiede als sy van hem wech ginghen/
seyde Petrus tot Jesum: Meester/het is goet dat wy

hier zijn ende laet ons drp Tabernaculen makẽ/u ee-
nen eñ Mosi eenen/ende Elie eenen/niet wetende wa
34 hy seyde: Dewijle hy dit seyde:quam daer eẽ wolck
ende beschadudese : eñ sy vreesden als sy inde wolck
35 quamẽ: Eñ eẽ stemme quam wt de wolcke/seggẽde
c esa.42.1 Dese is mijn wel lieve Sone:[d] Hoort hem.
mat.3.1
36 Luce.3.1 Ende als dese stemme ghesch iede:wert Jesus allee
Col.1.13 gebonden. Ende sy swegẽ/ende en hebbẽ in die [i] dag
d deut18.1 niemande niet geseyt wat sy gesien hadden.
37 Act. 3.22 e Ende het geschiede des daechs daer na/als sy de
e mt 12.1 Berch afquamen/so is hem een groote Schare te ge
38 moet ghecomen. Ende siet/een man wt der Schar
riep wt/seggende: Meester/Jc bidde u/aensiet doc
Gr.gebe-zen. mijnen sone want hy is doch mijn eenich kint.
39 Ende siet/de Geest neemt hem/ende terstont krijsch
g Gr. met schuyme hy/ende scheurt hem/s schuymẽde/ende en wijct nau
welic van hem/ wanneer hy hem verscheurt heeft.
40 Ende ic hebbe uwen Discipulen gebeden/dat sy h
wtwerpen souden/ende sy en conden niet.
De bese-ten wort ge-ont. 41 Ende Jesus antwoorde/seggende: O ongheloovic
verkeert geslachte/Hoe lange sal ic by u wesen/eñ u lie
42 den lijden? Brengt uwen sone hier. Eñ noch als hy
by hem quam plucte hem de Duyvel/ eñ scheurde hẽ
eñ Jesus strafte den onreynen Geest/ende maecte he
kint gesont/ende gaft zijnen Vader weder.
43 Ende sy verschricten alle vande grootdadige cracht
Gods. Eñ als sy hen alle verwonderden van allẽ dat
Jesus dede/seyde hy tot zijne Discipulen:
mat17.2 44 Vaet dese woorden in uwe ooren/ [h] want het sal ge-
schieden/dat de Sone des menschen sal overgelevert
worden inde handen der menschen.
Luc.2.49 45 i Maer sy en verstondẽ dit woort niet/ende het wa
voor hen verborgen/dat sy het niet en begrepen/eñ si
vreesden hem van desen woorde te vragen.
k mat18.1 46 k Daer quam ooc een overlegginghe in hen/wie va
mar.9.33 47 hen de meeste ware. Eñ Jesus bekennẽde dese over
luc22.2 legginge haers hertẽ/nã eẽ kindekẽ/eñ stelde et by hem
luc.22.25 48 [l] Ende seyde tot hen: So wie dit kindeken ontfang
l mat18.5 in mijnẽ naẽ/die ontfangt my. [m] Eñ so wie my ont-
m luc.10 fangt/die ontfangt hem die my gesondẽ heeft. [n] Wãt
26. wie de minste onder u allen is/die sal groot wesen.
joa 13.20
n mt23.11
luc.16.11

º Doe antwoorde Joãnes/ ende seyde: Meester/ wy mar 9.38
hebben eenen gesien in uwē name D uyvelen wtwor-
pen/ ende wy hebbē hem verhindert/ want hy [u] met
ons niet en volcht.
Jesus antwoorde hem en verhindert [hem] niet: p matt 12.30
want wie niet tegen ons en is/ die is voor ons. q Gr. als
Ende het geschiede q als de dagen vervult werden de dagen
dat hy soude van hier genomen worden/ r so stelde hy zijner we-
zijn aensicht om na Jerusalem te gaen. derne-
Ende hy sant boden wt voor zijn aensicht/ dewelcke minge of
gingen henen ende quamen in een Vleck der Samari- opnemin-
tanen/ om voor hem [herberge] te bereyden. ge ver-
Ende sy en ontfingē hem niet/ s om dat zijn aensicht vult wer-
gestelt was te reysen na Jerusalē. Eñ als zijne Dis- den.
cipulen Jacobus eñ Joannes dat sagē/ seydē sy: Heere/ r g. stercte
wilt ghy dat wy seggen/ dat het vyer vādē Hemel ne- s De Sa-
derdale/ ende verslinde dese/ t gelijck oock Elias dede? maritanen aen-
Maer Jesus hem omkeerende/ strafte se/ seggende: vadē niet
Ghylieden en weet niet van wat Gheeste ghy zijt. te Jerusa
v Want de Sone des menschen en is niet ghecomen lem maer
om te verderven de zielen der menschē/ maer om te be- in Sama-
houden. Ende sy gingen in een ander Vlecke. ria op de
x Eñ het geschiede doe sy over wech gingen seyde eē berghen.
tot hem: Heere/ ic sal u volghen waer ghy henen gaet. t 2 reg 1.10
Ende Jesus seyde tot hem: De Vossen hebbē hollē/ Christus
ende de Vogelen des Hemels/ nestē: maer de Sone des is een
menschen en heeft niet waer hy zijn hooft nederlegge. hoeder/
Ende hy seyde tot eenē anderē: Volcht my na. Eñ ende niet
hy seyde: Heere laet my toe/ dat ic eerst henen gae/ eñ een ver-
mijnē Vader begrave. Jesus seyde tot hem: Laet de derver.
doode hare doodē begraven/ maer ghy/ gaet henē/ eñ v joa 3.17
vercondicht het Conincrijcke Gods. x mat 8.19
Ende daer seyde ooc een ander: Heere/ ic sal u volgē/
maer laet my toe dat ic eerst eē afscheyt make met dē y lev 21.11
genen die in mijnen huyse zijn. mat 8.22
Jesus seyde tot hem: a Niemant en is bequaem tot
den Conincrijcke Gods/ die zijne hant aen den ploech z 1. reg. 19
slaet/ ende achterwaert siet. a pro 20.16.

11.
Heb. 6.5?

Dat x. Capittel.

Christus ordineert ende sent de tseventich/ 13. verbloect de hertneckige 16. vertroost de zijne/ ende leert welc de middel der salicheyt sy/ 27. eñ wie onse naeste sy/ 38. ende prijst Mariam boven Martham.

1 ENde na deſen ordineerde de Heere ooc noch tſeven
tich andere/ eñ ſantſe wt/ twee ende twee voor zij
aẽſicht in alle ſtedẽ eñ plaetſẽ daer hy ſoude con
a mt. 9.38
2 Ende hy ſeyde tot hen: a Den Oogſt [is] groot/ end
b 2 theſ 3.1
de Arbeyders zijn weynich/ b daerom bit dẽ Heere d
c of/ wt ſtoote wt drhve.
Oogſts/ dat hy Arbeyders in zijnen Oogſt c wtſend
3 d Gaet henen/ ſiet ick ſende u lieden als Lammer
midden onder de wolven.
d mt 10.16
e mat 10.9
4 e Draecht geenen Buydel/ noch Male/ noch Scho
f Mar 6.8
nen/ ende f en groet niemant op den weghe.
f 2 re. 4.29
5 g In wat huys ghy liedẽ ingaet/ ſegt eerſt: Vrede [ſy]
g mat 10.11
6 in deſẽ huyſe. Eñ indien daer eẽ ſoon des vredes i
h mat. 9.10
ſo ſal uwen vrede op hem ruſten/ anders ſal uwen vr
de/ tot u lieden wederkeeren.
7 h Eñ blijft inden ſelven huyſe/ etende eñ drincken
h ſyr 29.8
wat van hen [voorgeſet wort:] i Want eẽ arbeyder
i lev 10.13
zijns loons weert. En gaet niet vandẽ eenen huyſe
gen 24.14
Tob 4.15
8 het ander. Ende in wat ſtadt ghy coemt/ ende ſy
1 Cor. 9.4
ontfangen/ eet ſulcx als u lieden voorgeleyt wort.
9 Ende heelt de crancke die daer in zijn/ ende ſegt h
het Conincrijcke Gods is tot u lieden na by gecom
k mat 10.14
10 k Ende waer ghy lieden in eẽ ſtat comt/ ende ſy u n
mar. 6.11
en ontfangen/ daer wtgaende op hare ſtraten ſegt:
l act 13.51
11 l Oock den ſtof die van uwe ſtadt aen ons hangh
ſchudden wy u lieden [van ons] af: nochtãs weet d
dat het Conincrijcke Gods tot u liedẽ na by gecomẽ i
12 Ick ſegge u lieden/ dat den Sodomiten verdragheli
ker weſen ſal in dien dage/ van dier Stadt.
m mat 11.21
13 m Wee u Chorazin/ wee u Bethſaida/ want waren
Tyro eñ Sidone de crachten geſchiet/ die in u geſch
zijn/ ſy ſouden voortijden in ſacken eñ aſſchen ſittend
14 bekeert geworden hebben. Daerom ſal het Tyro
Sidoni verdragelicker weſen in het oordeel dan u.
15 Ende ghy Capernaum/ die tot den Hemel verheve
zijt/ ſult tot inder Hellen vernedert worden.
n mat 10.40
16 n Wie u lieden hoort/ die hoort my: Wie u liedẽ ve
o ioa 13.20
wort/ die o verworpt my: p Eñ wie my verworpt/ d
oof ver-
acht
verworpt ooc den genen die my geſonden heeft.
p 2 ti. eſ 4.8
17 Ende die tſeventich keerdẽ wederom met blijſcha
ſeggende Heere de Duyvelen worden ons ooc in uw
Naem onderworpen.

Ende hy seyde tot hen: [q] Ic sach den Satan vallen q Apo.12.9
wt den Hemel/ als eenen Blixem. r mat 16.18
Siet/ ic gebe u macht op Slangen ende Schorpioe=
nen te treden/ ende tegen alle macht des vyants/ ende
geen dinc en sal u schaden.
Nochtans en verblydt u lieden daer in niet / dat de
Geesten u onderworpē worden maer verblijt u dat u=
we name geschreben zijn inden Hemel.
[s] Ter selver ure verheuchde hem Jesus in den Geest/
ende seyde: Ic [t] dancke u Vader/ Heere des Hemels eñ s mat/11.25
der Aerden/ dat ghy dese dingē voor de [u] Wijse eñ ver t Of/ loobe
standige verborgen hebt/ ende hebtse dē cleynen geo= prijse/ of be
penbaert: Ja Vader/ want het heeft u also behaecht. lyde.
[x] Eñ hy ōgekeert tot zijnē Discipulē seyde: Alle dinc is u Job.5.12
my vā mijnē Vader ovgegevē: eñ niemāt en weet wie Esai 19.14
de Sone is/ dan de Vader: ende wie de Vader is / dan x Psal.8.7.
de Sone/ ende diē het de Sone sal willen openbaren. Joan.3.35/
Eñ [andermael] omgekeert zijnde tot de Discipulē 1 Cor 15.27
bezijdē/ seyde hy: [z] Salich zijn de oogē die siē dz gy siet. Hebre. 2.8
Want ic segge u lieden: [a] dat veel Prophetē eñ Co= y Gr. ont=
ningen/ hebben begeert te sien dat ghylieden siet/ ende decken.
en hebbent niet gesien: eñ te hooren dat gyliedē hoort/ z mat.13.16
eñ en hebbēt niet gehoort. [b] Eñ siet eē Schriftgeleer a 1 pet 1.10
de stōt op/ versoeckēde hē/ eñ seggende: Meester / wat
sal ic doen/ dat ic het eewige leven besitten mach? b mat.22.35.
Ende hy seyde tot hem/ Wat is inde Wet gheschre=
vē? Hoe leest ghy? Hy antwoorde/ eñ seyde: [c] Gy sult Hoe men
dē Heere uwē God liefhebbē/ wt geheel uwe herte/ eñ het rijcke
wt geheel uwe ziele ende wt geheel uwe cracht/ eñ wt Gods be
geheel uwe verstant: [d] eñ uwen Naesten gelijc u selvē. sit.
Eñ hy seyde hem: Ghy hebt wel geantwoort: doet c Deu. 6.5/
dat/ ende ghy sult leven. d Levi 19.18
Ende hy willende hemselvē rechtveerdigen/ seyde Rom. 13.9.
tot Jesum: Ende wie is dan mijn naesten? Gal.5. 14
Jesus antwoorde/ ende seyde. Eē mensche quam af
van Jerusalem na Jericho/ ende viel onder de Moor=
denaers/ dewelcke hem ooc zijne cleederen wtgetogen
ende hem gewont hebbende/ zijn henen gegaē/ eñ lietē
hem half doot liggen.
Eñ het geschiede dat een Priester by gevalle den sel=
vē wech af quam/ eñ als hy hē sach/ ginc hy voorby.

32 Desgelijcx ooc een Leviit/ als hy by die plaetse qua
na dien hy by hem gecomē was/ eñ hem gesiē hadde
is hy voorby gegaen.
33 Maer eē Samaritaen reysende quam by hē/ eñ al
hy hem sach/ wert hy met barmherticheyt beweecht
34 Ende tot hem gaende / verbandt [hē] zijne wonden
gietende daer in Olie ende Wijn: ende leggēde hem op
zijn eygen beeste voerde hem inde herberge/ eñ droec
sorge voor hem
35 Des anderen daechs als hy wech reysē soude/ tooc
hy twee penningen wt/ eñ gaffe den weert/ eñ seyde to
hem draecht sorge voor hem/ eñ wat gy meer sult w
leggen/ dat sal ic u betalen als ic weder come.
36 Wie van desen drijen/ dunct u de naeste gheweest
zijne/ dē genē die onder de Moordenaers gevallē wa
37 Hy seyde: die barmherticheyt aen hem gedaen heef
So seyde dan Jesus tot hem: Gaet henen / ende doe

Christus wort van Maria ontfangē te gaste.

38 oock desgelijcx. Ende het geschiede daer sy reysdē/ de
hy in een vlec ginc: eñ een vrouwe genaemt Martha
ontfinck hem in haer huys.
39 Dese hadde eē suster genaemt Maria/ dewelcke oc
sittende aen de voeten Jesu/ hoorde zijne woorden.
40 Eñ Martha was seer becommert met veel dienēs
en trat toe eñ seyde Heere draecht ghy daer nz na/ da
mijn suster my laet alleē dienen? Segt haer dat sy m
41 helpe. Ende Jesus antwoorde/ ende seyde tot haer
Martha/ Martha ghy zijt sorchvuldich/ eñ onrustic
42 in vele dingen. Maer een dinck is noodich: Mari
heeft het goede deel wtvercozen.[t] het welcke van haer
niet en sal wech genomen worden.

tpsa27.4

Dat xj. Capittel.

1. Christus leert wel bidden/ 14. geneest eenen stommen beseten / 17. ver
condicht den Lasteraers haren val/ 28. prijst de geestelicke maechschap
boven de vleeschelicke/ 9. strafse die teeckenē begeerē/ 34. begeert al
eenvoudicheyt/ 42. ende vervloect de Pharizeen/ 53. waerom hy vā
bespiet wort.

Christus leert de Apostelē bidden.

1 ENde het geschiede doē hy in eē plaetse was bid
de als hy afgelatē hadde/ seyde eē vā zijne Discip
lē tot hem: Heere leert ōs biddē: gelijc ooc Joāne
2 zijne Discipulē geleert heeft. Eñ hy seyde tot hē: [a] W
neer gy biedē/ dit/ so segt: Onse Vader/ die daer zijt inde
Hemelen/ Uwē naē worde geheylicht: U Coninckrijck
come. Uwē wille geschiede op dē aerdē gelijc indē Hem

a mat6.9

3 Geeft ons dagelicx onſe [a] dagelicke broot.
4 Ende vergeeft ons onſe ſonden/ want wy ooc eenen a oft/leeft
yegelickē die ons ſchuldich is/vergeven. Ende en leyt duerſuch/
ons niet in verſoeckinge/ maer verloſt ons vandē boo- of weſent
5ſen. Ende hy ſeyde tot hen: Wie van u liedē ſal daer lick.
eenen vrient hebben/ eñ ter middernacht tot hem gaē/ Dat men
ende ſeggen: Vrient/ leent my dry brooden. moet ge-
6 Want een vrient is vanden wege tot my gecomen/ duerich
ende ic en hebbe niet dat ic hem voorſette. zijn int
7 Ende die van binnen antwoorde ende ſeyde: Weeſt bidden.
my niet moeyelic: Siet/ de deure is geſloten/ eñ mijne
kinderkens zijn met my inde ſlaepcamer/ ic en cā niet
8 opſtaen ende u geven. Ic ſegge u lieden/ oft hy oock
ſchoon niet op en ſtaet/ ende hem geeft/ om dat hy zijn
vriēt is/ nochtans om zijn onbeſchaemtheyts wille ſal
hy opſtaen/ ende hem geven ſo veel als hyer behoeft.
9 Ende ic ſegge u liedē: [b] Bidt/ eñ u ſal gegeven wor- ier. 29.12
den: ſoect eñ ghylieden ſult vinden: clopt/ eñ u lieden ſal Mat 7.2
10 opgedaē wordē. Want ſo wie begeert die ontfangt: eñ mr. 11.24
ſo wie ſoect die vint/ eñ dē genē die clopt/ wort opgedaē. Jaco. 1.5
11 Ende wat Vader iſſer onder u lieden welcke ſoo zijn 1 The 4.9
ſone Broot begeert/ hem eenen Steen geven ſal? oft/ ſo
hy om eenen Viſch bidt/ die hem voor den Viſch een
12 Slange gheven ſal? Oft/ indien hy een Ey begheert
13 die hem een Schorpioen gevē ſal? Indiē dā ghylieden
die boos zijt weet uwen kinderē goede gaven te gevē/
hoe veel te meer ſal uwe Vader [c] indē hemel dē [d] hey- c Gr. wt.
ligen Geeſt geven/ den genen die hem begeeren? d An. goe-
den.
14 [e] Ende hy wierp eenen Duyvel wt/ die ſtom was: eñ e mat 7.32
het geſchiede/ als de Duyvel wtgevaren was: ſo ſprac
de ſtomme/ ende de ſcharen verwonderden hen?
15 Ende ſommige van hen ſeyden: [f] Hy worpt de Duy-
velen wt [g] door Beelzebub den overſten der Duyvelē. mat 9.34
16 Andere verſochten hem/ eñ begeerden van hem een mat. 3.32
teecken wt den hemel. g Gr. in
17 Ende hy bekennende hare gedachten/ ſeyde tot hen:
[h] Alle Coninckrijcke dat tegē hemſelvē gedeylt is/ wort mat 12.25
verwoeſt/ ende het een huys valt op het ander. mar 3.24
18 Ende indien ooc de Satan tegen hemſelven gedeylt
is hoe ſal zijn Rijcke ſtaen? Want ghylieden ſegt dat ic
de Duyvelen door Beelzebub wtdrijve.

Gr. Sonē

19 Indien ick de Duyvelen wtdrijve door Beelzebu[b]
waer door drijvense uwe kinderen wt? Hierom sullē [s]
20 uwe Richters wesen. Maer indien ic door den vi[n]
ger Gods de Duyvelen wtdrijve/so is dan het Coni[nc]
rijcke Gods tot u lieden gecomen.
21 Wanneer een stere gewapende zijn hof bewaert/so
blijf het gene dat hy besit met vreden.

k Col.2.25.

22 Maer als daer[k] een over comt die stercker is dā hy
ende hem verwint/so neemt hy hem zyne wapen/ind[e]
welcke hy vertroude/ende deylt zijnen roof wt.

mat.12.30.

23 Wie met my niet en is die is tegē my: ende wie me[t]
my niet en vergadert/die verstroyt.
24 [m] Wanneer de onreyne geest van dē mensche wtge

mat.12.42
n Gr water loose.

varē is/wandelt hy door [n] dorre plaetsē/soeckende ru
ste/eñ als hy die niet en vint/seyt hy: Ic sal wederkee
ren in mijn huys daer ic wtgevaren ben.
25 Ende als hy comt/vint hyt met bessemē gekeert e[nde]
26 verciert. Dan gaet hy/ eñ neemt met hem seven an
dere geesten booser dan hy selve is/eñ ingaende woo
nen sy aldaer / [o] eñ het laetste diens mēschen wort er

Joa.5.14.
Heb.6.5.

27 ger dā het eerste/ Ende het geschiede als hy dit sey
de/ dat eē vrouwe wt der schare haer stemme verhef
fēde seyde tot hē: [p] Geluckich is de buyc die u ged[r]a
gen heeft/ende de borsten die ghy ghesogen hebt.

Of/salich.

Mat.7.21
Rom.2.13/

28 Eñ hy seyde: [q] Ja wel/salich zijn sy die Gods woor[t]
hooren ende dat bewaren.
29 Ende als de scharen aendrongen/begonst hy te seg

mat.12.38.
Mar.8.11
Joan.1.30
Jone.22.

gen: [t] Dit is een boos geslachte/het soect eē teeckē/ e[n]
hen en sal geen teecken gegevē wordē/anders dan he[t]
30 teecken s Jone des Propheten. Want ghelijc Jona[s]
dē Ninviten een teeckē geweest is: also sal ooc de So
ne des menschen zijn desen geslachte.

Tegende verachters der predikinge Christi.

31 De Coninginne wt den Zuyden sal in het oordeel op
staen/met de menschē van desen geslachte/ eñ salse ve[r]
doemen/ [i] want sy quam vande eynden der Aerdē/on
te hooren de wijsheyt Salomonis: eñ siet/hier is mee[r]
32 dan Salomon. De mannen van Ninive sullē opsta[en]
in het oordeel met dit geslachte/eñ sullent verdoemē/[l]
want sy bekeerden hen * door de predikinge Jone: e[ñ]
siet hier is meer dan Jonas.

o 1 reg 10.1
n Jone 3.5.
* Gri.in.
r mac.5.15.

33 [r] Niemant en ontsteect eē keersse/eñ setse int ve[r]bor

gen

gen/oft onder eẽ koꝛenmate: maer op den^p luchter/ op pof/kande
dat de gene die daer in comen/het licht sien mogghen. laer.
34 z De keersse des lichaems is de ooge. So dã u ooge zmat'6.22.
eenvoudich is/so sal geheel u lichaẽ claer wesen: maer
indien sy boos is/sal ooc u lichaem duyster wesen. a An. of het
35 Siet dã toe/a dattet licht [welc in u is] niet duyster- licht/etc.
nisse en sy.
36 Indien dan u gheheel lichaem luchtich is/ geen deel
hebbẽde dat duyster sy/ so salt geheel luchtich zijn/ge-
lijc als de keersse u met haer schijnsel verlicht.
37 Dewijle hy [noch] spꝛac/bat hem een Pharizeus dat
hy met hem het middachmael ate: Ende hy ingegaẽ
38 zijnde sat aen. Ende als de Pharizeus dat sach/ver- bmat 1.2.3.
wonderdet hẽ b dat hy niet eerst vooꝛ de Maeltijt hem
39 gewasschen en hadde. Eñ de Heere seyde tot hẽ: c Gy cmat23.29
Phariseẽ/gy reynicht nu het buytẽste des Dꝛincvats
eñ der Schotel/d maer het binnẽste vã u/ is vol roofs dTiti.1.15.
eñ booſheyts.
40 Ghy dwasen die het buytenste ghemaeckt heeft/en
heeft hy ooc niet het binnenste ghemaect.
41 e Geeft dan Aelmoesen van dat binnen is/ende siet/ eOf u bin-
alle dingen zijn u reyn. nenste is
42 f Ma r wee u gy Pharizeẽ: want gy vertient Mun- vol roofs eñ boosheyts.
te ende Ruyte/eñ alderhande Moescruyt: eñ het ooꝛ- fEsa.58.7.
deel ende liefde Gods gaet gy vooꝛ by. Dit moestmen gmat23.13.
43 doen eñ het gene niet achterlatẽ. i Wee u gy Phari- h1 Sam 15
zeẽ: want gy k begeert het vooꝛgestoelte in de vergade- Hoz.4.12. Mich.6.8
ringen/ende gegroet te woꝛden op de Marcten. imat. 23.7.
44 l Wee u gy Schꝛiftgeleerdẽ eñ Pharizeẽ geveynsde k Cri. hebt lief.
Want gylieden zijt gelijc de graven diemen niet en siet lmat 23.26
waer over de menschen wandelen/ eñ en weetent niet.
45 Ende een uit de Wetgeleerde antwooꝛde/ende seyde
tot hem: Meester/met dese wooꝛden doet gy ooc ons
smaetheyt aen. mmat 23.4.
46 m Ende hy seyde: Wee u lieden ooc ghy Wetgeleer- Act.15.10.
de: Want ghy belastet de menschen met ondꝛagelicke
lasten/ende gylieden selve/en ghenaeckt de lasten niet
met eenen vinger.
47 n Wee u lieden/want gy timmert de graven der Pꝛo- nmat.23.29
pheten/ende uwe Vaders hebbense gedoot.
48 Vooꝛwaer gylieden betuycht [dat] ende bewillicht

mede inde wercken uwer Vaderen: want sy hebbense
gedoot/ende ghy timmert hare graven.
49 [p] Daerom heeft ooc de wijsheyt Gods geseyt: [q] Jck
sal Propheten ende Apostelē tot hē wtsendē/eñ vā diē
sullen sy sommige dooden/ ende sommige wtdrijven.
50 Op dat geeyscht mach worden van desen geslachte/
het bloet aller Prophetē/ dat wtgestort is vāde schep-
51 pinge der werelt aen. Vanden bloede Abels [r] tot het
bloet [s] Zacharie/die daer gedoot was tusschen dē Tē-
pel ende den Altaer. Ja ic segge u lieden/het sal vā de-
52 sen geslachte geeyscht worden. Wee u gy Schriftge-
leerden/ wāt gylieden hebt de sleutel der wetenschap
genomen/eñ zijt daer selve niet ingegaen/ende die daer
ingingen/hebt ghylieden verhindert.
53 Eñ als hy sulcx tot hen seyde/begonstē de [x] Schrift-
geleerde eñ Phariseen hem [y] hardelick te dringen eñ
[z] listelijck van vele dinghen te vraghen.
54 Hem lagen legghende/ ende soeckende yet wt zijnen
monde te vangen om hem te beschuldigen.

Dat xij. Capittel.

1. Christus vermaent geveynstheyt te schouwē/8. zijnē naē te belijdē/23. huytē zijn beroepinge niet te gaen/15 giericheyt te schouwen/22. eñ sorchvuldicheyt des levēs/31. te staē na de rechtveerdicheyt/33 aelmoessē/36. voorsichticheyt/lijtsaēheyt:54. bescheydenheyt/58. ende eendrachticheyt.

1 ENde als [a] daer eē [b] ontallicke groote Schare over
hoop vergadert was/ so dat sy malcāderē vertra-
dē/begōste hy te seggē tot zijne Discipulē: Voor al
wacht u voor den Suerdeech der Phariseē/dewelcke
2 is gheveynstheyt. [c] Want daer en is niet bedect/dat
niet openbaer en sal worden: noch verborgen/ dat niet
3 geweten sal worden. Daerom wat gyliedē in duyster
nisse geseyt hebt/dat sal int licht gehoort wordē: ende
wat gylieden binnen inde camer inde oore gesproken
hebt/dat sal op de daken gepredict worden.
4 Eñ ic segge u mijne vriēdē: [d] En vreestse niet die het
lichaem dooden/ eñ daerna niet meer doen en connen.
5 Maer ic sal u toonen welcken gylieden vreesen sult:
vreest hem die na dat hy gedoot heeft/ooc macht heeft
inde helle te worpen: Ja ic segge u lieden: Vreest dien.
6 [e] En vercooptmen niet vijf Muschkens voor twee

pen-

Margin notes: [p] Matt 10.16 | [q] Matt 10.16 Luc. 10.3 Hebr 11.35 | [r] Gen 4.8 | [s] 2 par 2.4 | [t] Matt 23.15 | [v] And. verborgen. | [x] And. wetgeleerde. | [y] An. strijf. aenhoudē | [z] Of listelic te vragen van vele dinghen. | [a] Matt 16.5 | [b] G. thien duysent, een seker ghetal voor een seker getal voor een onse- | [c] Matt 10.26 Mar 4.22 Luc. 8.17 | [d] Esa 51.7 Jer. 1.8. | [e] Matt 10.29

penninckkēs? Eñ daer en woꝛt niet een vā dien voor
God vergetē. f Ja oock de hayꝛen ws hoofts zijn alle
getelt. Daerō en vreeſt niet/ wāt gy gaet veel Muſſchē ſa.11.45
te boven. g Jck ſegge u lieden: So wie my belyden reg.1.52
ſal vooꝛ de menſchen de Sone des menſchen ſal hem ue.21.18
ooc belijden vooꝛ de Enghelen Gods. ...ut.0.31
h Maer wie my verſakē ſal vooꝛ de menſchē/ die ſal ...mr.8.38
verſaeckt woꝛden vooꝛ de Enghelen Godts. ...un.2.11
i Ende ſo wie een wooꝛt ſpꝛeect tegen den Sone des ...mt.12.31
menſchen/ het ſal hem vergeven woꝛdē: maer wie ge- nar.3.28
laſtert ſal hebben tegen den heyligen Geeſt die en ſal ...Joa.5
het niet vergeven woꝛden. l Ende wanneer ſy u liedē ...15.30
bꝛengen ſullen inde vergaderingē/ eñ vooꝛ de Overſte/ ...0.19
eñ vooꝛ de geweldige/ en weeſt niet ſoꝛchvuldich/ hoe ...13.11
oft wat ghylieden antwooꝛden ſult/ oft wat gy ſpꝛekē
ſult. Want de heylige Geeſt ſal u leeren in die ſelve
ure/ wat ghy ſpꝛeken moet.
Ende een uyt der ſchare ſeyde tot hem: Meeſter/ ſegt
mijnen bꝛoeder/ dat hy met my het erfgoet deele?
Eñ hy ſeyde hem: Menſche/ wie heeft my een Rech-
ter oft Deyler over u lieden geſtelt? Eñ hy ſeyde tot ...tim.6
hen: ſiet toe eñ wacht u lieden van giericheyt/ m want n ...Gr.m
niemant en leeft van zijne goeden ooc als [ſy] hē over- ...et over-
vloeyen. Ende hy ſeyde tot hen een gelijckeniſſe ende ...vloedelic
ſpꝛac: Eens Rijcke mans Lants dꝛoech veel vꝛuchten. hebbē/ en
Ende hy overleyde by hemſelven ſeggende: Wat ſal ...s niemā-
ic doen? want ic en hebbe niet waer in ic mijne vꝛuch- ...t zyn le-
ten vergadere. Eñ ſeyde: Dit ſal ick doen. Jc ſal mij- ...ē uy zij-
ne Schueren afbꝛeken/ ende ſal meerdere timmerē/ eñ ne goedē.
daerinne ſal ic vergaderen alle mijne gewaſſen vꝛuch-
ten/ ende mijne goeden.
Eñ ic ſal tot mijn Ziele ſeggen: o Ziele/ gy hebt veel Syꝛ.11.9
goets dat vergadert is vooꝛ veel Jarē/ ruſt/ eet/ dꝛinct
ende weeſt vꝛolic. Ende God ſeyde tot hem: q Ghy Jer.17.11
dwaes/ in deſen nacht ſal u ziele vā u geeyſcht woꝛdē/ ...pſa.50.7
q ende wiens ſal het zijn dat ghy bereyt hebt? ...r And. in
Alſo is [hy] die r hēſelven ſchatten wech leyt/ en niet ...hē ſelven.
rijcke en is in God. Ende hy ſeyde tot zijne Diſcipulen
ſ Daerom ſegge ic u lieden: En weeſt niet ſoꝛchvuldich ...mt.6.25
vooꝛ uwe t levē/ wat gy eten ſult/ noch vooꝛ uwe lichaē Phil.4.6
wat ghylieden aen doen ſult. t Gr. ziele

a Job 39.3 Psa 147.9
23 Het levẽ is meer dan de spijse eñ het lichaẽ [is me
24 dan de cleedinge. b Aenmerct de Raven/sy en saey
niet/noch sy en maeyẽ/niet sy en hebben ooc noch K
der noch Schuere eñ God voetse. Hoe veel meer g
ghylieden de Vogelen te boven?
.mat.6.27
25 c Ende wie vã u liedẽ can met zijn sorchvuldiche
26 een elle tot zijn groote toedoen? Indiẽ ghyliedẽ dã
minste niet en vermeucht/waerom zijt gy voor de ãd
p Of/en wordẽ niet v.rmoeyt.
27 [dingẽ] sorchvuldich? Aẽmerct de Leliẽ/hoe sy w
sen/sy p en arbeydẽ niet/noch en spinnen niet/eñ ic se
ge u/dat ooc Salomõ in alle zijne eerlichz niet en hee
becleet geweest/ghelijck een van desen.
28 Indien dan God het gras (dat heden op den Ack
is/eñ morgẽ inden Oven geworpen wort) also becle
hoe veel meer u lieden/ghy cleyn gheloovige?
3 Of/verdo- meret u niet met het ge- ne dat bovẽ n is/of dat ghy niet en hebt.
29 Eñ ghylieden: en vraecht niet wat ghy etẽ/oft wat
drinckẽ sult/ende en 3 weest ooc niet wanckelmoedi
30 Want alle dese dingen begeeren de Volcken des W
relts/maer uwe Vader weet dat ghy dese behoeft.
31 a Maer soect liever het Coninckrijcke Gods/ende a
dese [dingen] sullen u toegeworpen worden.
a 1 reg.3.13 Psa.37:25
32 En vreest niet ghy cleyne Cuddekẽ: want het is v
b mat 19 21
Vaders welbehagen u dat Coninckrijcke te geven.
Luc. 19.9/ c of sackẽ: Verina- kinhe tot waken.
33 b Vercoopt dat ghy besit/eñ geeft Aelmoesse: c mae
u lieden d buydels die niet en verouden/eenẽ schat d
niet en vergaet/inden Hemel/daer de Dief niet en cõ
noch ooc de Motte niet en schendt.
e eph.6.14
34 Want waer uwẽ Schat is daer sal oock uwe her
35 wesen. e Laet uwe lendenen opgeschort zijn/ende
keersse bernende.
36 Ende weest gy gelijc den menschen die haren Hee
verwachten/wanneer hy wederom comen sal van d
Bruylo ft/op dat wanneer hy compt ende clopt/ sy
f of salich.
37 terstont mogen op doen. f Gheluckich zijn de diens
knechten die de Heere (als hy comt) vint wakẽde/ vo
waer segge ic u liedẽ/ dat hy hem sal opschortẽ/eñ sal
doen aensitten/ende voorgaende/sal hy hen dienen.
g of/salich.
38 Ende so hy comt inde tweede wake/ende inde derd
wake/eñ vintse [also doẽde/] g geluckich zijn die diẽ
knechten.
h mt 24.43 2 Pet.3.10
39 h Ende weet dit: Hadde de Huysheere gewetẽ te wa

ure

ure de dief soude gecomē hebbē/ hi soude doch gewaect i mt14.44
hebben/ ende en hadde zijn huys niet laten doorbrekē. Mar13.33
40 i So weest dan ghylieden oock bereyt/ want de Sone
des mēschē sal comē te wat ure ghyliedē niet en meynt.
41 Ende Petrus seyde hem: Heere/ segdy dese gelijcke-
42 nisse tot ons/ of oock tot allen. Ende de Heere seyde: k mt24.45
k Wie is doch eē getrouwe eñ voorsichtich huysregeer- 1Cor.4.2/
der/ dē welckē de Heere over zijn huysgesin sal settē/ op
dat hy hen tot bequame tijt de gesette spijse ghebe?
43 Geluckich is de diēstknecht/ welckē de Heere als hy
44 comt/ vint also doende. Ic segge u lieden waerlickē/
hy sal hem over alle zijn goet setten. Teghen
45 Maer indien de selve Dienstknecht in zijn herte seyt: luyheyt
Mijn Heere vertoeft te comen/ eñ begint de Knechten ende on-
ende de Maechden te slaen/ ende te eten ende te drinc- achtsaem
ken/ ende dronckend te worden. heydt.
46 So sal de Heere deses dienstknechts comen in den
dage/ in dē welckē hy hē niet en verwacht/ eñ ter uren
die hy niet en weet: ende sal hem in tween houdē/ ende l of/afscheyden/
sal zijn deel setten met den ongetrouwen. m Jac.4.17
47 m Ende de dienstknecht die bekent heeft den wille
zijns Heerē/ eñ [hem] niet bereyt en heeft/ ende niet ge-
daen en heeft na zijnē wille/ die sal veel geslagē wordē.
48 Maer die [dē wille zijns Heeren] niet bekent en heeft/
ende heeft gedaen dat der slagē weert is/ die sal wey-
nich geslagen worden. Ende so wien vele gegeven is/
van diē sal vele geeyscht worden: ende so wien vele ver-
trout is/ van dien salmen overvloedelicker eysschen.
49 Ic ben gecomen/ een vyer op ter aerdē te worpē/ eñ
wat wil ic/ indien het nu ontsteken is? n ofte/dan
50 o Maer ic moet met eenen Doop gedoopt worden: dat het nu ontstekē sy
ende hoe bange is my/ tot dat het volbracht sy. o mt.10.22
51 p Meynt ghylieden dat ic gecomen ben om vrede te p mat10.30
geven op der Aerden? Ic segge u lieden/ Neen: q maer q Mich7.2
r tweedracht. r Of ver/
52 Want ˢ van nu aen sullender vijve in een huys twee- scheydinge.
drachtich wesen/ drie tegen twee/ ende twee tegen drie. s Gr. ver=deyle.
53 De Vader sal tegen dē Sone ˢ tweedrachtich wesen/
eñ de sone tegen den Vader: de Moeder tegē de doch
ter/ eñ de dochter tegen de Moeder/ des Mās moeder
tegen zijn Wijf/ eñ des Mans wijf tegen zijn moeder.

mat 16.2
54 Hy seyde oock tot de scharen: f Als ghy een wolck
siet opgaen vanden Westen/terstont seght ghy/ Da
coemt regen: ende het geschiet also.
55 Ende als [ghy siet] den Zuydwint waeyen/soo se
ghy: Het sal heet worden ende het geschiet.
56 Ghy ghevevnsde/ ghylieden weet de ghedaente de
Hemels/ eñ der Aerden te beproevẽ eñ hoe en beproe
57 ghylieden desen tijt niet? Ende waerom en oordee
ghy oock niet v wt u selven wat recht is?
h Gr. van rint. 5.25 Pro 25.8 u Of/ so doet dy.
58 z Wanneer ghy dan henen gaet met uwe wederpa
tije tot der Overicheydt/ v so doet neersticheyt op de
wech/ om van hem ontslagen te worden/ op dat hy
niet voor dẽ Richter en trecke/ eñ de Richter u dẽ die
naer ovlevere/ eñ de dienaer u inde gevãckenisse worp
59 Ic segge u/ Ghy en sult van daer niet wtcomen/ to
dat ghy het laetste stuckelinexken betalet?

Dat xiij. Capittel.

1. Jesus vermaent tot beteringe/ 11. geneest de cromme Vrouwe/ 12. end
bewijst hoedanich het Coninckrijcke Gods is/ 24. het cleyne getal de
Saligen/ 31. de ydele listẽ Herodis/ 34. de wederspannicheyt eñ straff
Jerusalems.

1 ENde daer warẽ in die selve tijt sommige tegẽwoor
dich/ die hem bootschapten van den Galileetschen
wiens bloet Pilatus met hare offerhande gemeng
2 hadde. Ende Jesus antwoorde ende seyde tot hen
Meynt ghyliedẽ dat dese Galileetsche/ sondaers ghe-
weest zijn/ boven alle de ander Galileetsche om dat sy
Christus vermaent tot bekeringhe.
3 dit geledẽ hebbẽ? Ic segge u liedẽ. Neen: maer indiẽ gy
liedẽ u niet en betert/ so sult gy alle desgelijcx vergaen.
4 Of meynt ghylieden/ dat die achtiene/ op welcke de
Toren te Siloa viel/ ende doodese/ sondaers waren
boven alle menschen die te Jerusalem woonen?
5 Ic segge u lieden: Neen/ maer ten sy dat ghy u liedẽ
bekeert/ so sult ghy alle desgelicx vergaen.
6 Ende hy seyde dese gelijckenisse: Een hadde geplã
eenen Vijgeboom in zijnen Wijngaert/ ende quam eñ
sochte vrucht daerop/ ende en vant gheene/
7 Eñ seyde tot den Wijngaerdenier: Siet/ ic hẽ nu dry
Jaer gecomen/ soeckende vrucht op desen Vijgeboom
ende en hebbe geẽ gevondẽ: Houwet † hẽ af/ waer to
beslaet hy oock onnuttelick de Aerde?
8 Hy antwoorde/ ende seyde tot hem: Heere laet hem

oock noch dit Jaer/ tot dat ick omme hem grave/ ende
9meſt legge: Eñ indien hy vrucht draecht/ [laet hẽ:]
ende indien niet/ ſo ſuldy hem namaels afhouwen: ‡ Syna-
Ende hy leerde op de Sabbathdagen in een ‡ Ver- goge da-
gaderinghe. Eñ ſiet daer was een Vrouwe/ dewelcke gen.
a hadde eenẽ Geeſt der cranckheyt gehadt achthiẽ Jaer/ a Dat is
ende ſy was te ſamen gecrompen/ ende en conde haer was van
geenſins oprechten. Eñ Jeſus haer ſiende/ riepſe tot dẽ Duy-
hem eñ ſeyde: Vrouwe ghy zijt verloſt vã uwe cranc- vel cranc
heyt. Eñ leyde de handen op haer: eñ ſy wert terſtõt gemaeckt
gherecht/ ende loofde God.
Ende de Overſte der Synagoge/ onweerdelick ne-
mende/ dat Jeſus op den Sabbath geſont gemaeckt
hadde/ ãtwoorde eñ ſeyde tot de ſcharẽ: b Daer zijn ſes exo. 20.8
dagẽ in welcke mẽ behoort te werckẽ/ ſo coẽt dã in die
[dagen] om gheheelt te wordẽ/ eñ niet op dẽ Sabbath.
So antwoorde hẽ de Heere/ eñ ſeyde: Gy geveynſde/
ontbint niet een yegelic van u op den Sabbath zijnen Op den
Oſſe oft Ezel vãder cribbẽ/ eñ leydet hẽ dat hy drincke. Sabbat
Eñ deſe dochter Abrahe/ die de Satan ſiet/ achthien machmẽ
Jarẽ gebondẽ hadde/ moeſteſe niet los gemaect wor- doen.
den van deſen haren bande op den Sabbathdach? Exo 23.5
Als hy dit ſeyde/ werden ſy alle beſchaemt die hem Luc. 14.5
teghen ſtonden. Ende alle het volc verblijde hen over exo. 23.5.
de eerlicke dinghen/ die van hem gheſchieden. Luc. 14.5.
d Ende hy ſeyde: Wien is het Coninckrijck Gods ge-
lijck? ende wien ſal ick dat ghelijcken? mat 13.31
Het is gelijc een Moſtaertzaet/ dat een menſche nã/ mar 4.30
ende wierpet in zijnen Hof/ ende het wies op/ ende wert
een groot boom/ ende de vogelen des Hemels neſteldẽ
in zijne tackẽ. e Andermael ſeyde hy: Wien ſal ick het ſ mat 9.35
Coninckrijcke Gods ghelijcken? mar 6.6.
Het is gelijc een Suerdeech/ welc een vrouwe nam eñ Ofte
decte hem in dry maten Meels/ tot dat het al ſuer ge- veleſalich
worden was. f Eñ hy ginck door Steden eñ Vlec- worden.
ken/ leerende ende gaende na Jeruſalem. g eſd 7.7
Ende een ſeyde tot hem: Heere/ zijnder oock weynich mat 15.33
die ſalich worden? Ende hy ſeyde tot hem:
g Arbeyt om door de enge poorte in te gaen: want ic
ſegge u lieden dat vele ſullen ſoecken in te gaen/ eñ en
ſullen niet connen.

25 Want na dat de Huysheere ſal opgeſtaen zijn/ eñ de
mat 15.21 deure geſloten hebbẽ/ eñ ghylieden ſult beginnẽ buy-
tẽ te ſtaen/ eñ aende deure te cloppẽ/ ſeggẽde: * Heere/
Heere/ doet ons open: Eñ hy antwoordende ſal tot u
ſeggen: Jck en kenne u lieden niet van waer ghy zijt.
26 Als dan ſult ghy beginnen te ſeggen: wy hebben in
uwe tegenwoordicheyt gegetẽ ende gedroncken/ ende
Onghe- 27 ghy hebt in onſe ſtraten geleert. b Eñ hy ſal ſeggen:
rechtichz Jc ſegge u lieden/ ic en kenne u niet van waer ghylie-
doen. den zijt: i wijct alle van my die ongerechticheyt werct.
h mat 7.33 28 Daer ſal weſen weeninge eñ knerſſinge der tanden/
i Pſa 6.9 wanneer ghylieden ſult ſien Abraham/ ende Jſaac ende
eſa. 13 44 Jacob/ eñ alle de Propheten in het Conincrycke Gods/
29 eñ u buyten wtgeworpen. k Oor ſullender comẽ van
eſa. 41.25 Ooſten ende Weſten/ ende Noorden/ eñ Zuyden/ ende
mat. 8.11 ſullen aenſitten in het Conincrijcke Gods.
mat 19.50 30 l Ende ſiet/ ſy zijn de laetſte/ die de eerſte ſullen weſen
mar 15.31 ende ſy zijn de eerſte/ die de laetſte ſullen weſen.
31 Te dien ſelve dage quamen ſommige Pharizeen tot
hem ende ſeyden hem: Gaet wt/ eñ maect u van hier/
want Herodes wil u dooden.
m G. vol- 32 Eñ hy ſeyde tot hen: Gaet/ eñ ſegt dien Voſſe: Siet/
brengt ge ic worpe Duyvelen wt/ ende m make geſont heden ende
ſõtmakin morgen ende ten derden dage n neme ick een eynde.
ghe. 33 Nochtans moet ick heden/ ende morgen ende over-
n of/ ſal ic morghen wandelen: want het en geſchiet niet/ dat een
geeyn- Propheet ghedoot worde buyten Jeruſalem.
dicht wor- 34 o O Jeruſalem/ Jeruſalem/ ghy die doodet de Pro-
den. pheten eñ ſteeniget de gene die tot u geſondẽ zijn: p Hoe
o mt 25.57 menichmael hebbe ic uwe kinderen willen vergaderẽ/
p 4 eſd 1.30 gelijc een q Hinne haer gebroetſel onder de vleugelẽ: eñ
of Vogel. 35 ghylieden en hebt niet gewilt. r Siet/ uwe huys wort
u lieden woeſt gelatẽ. Eñ ic ſegge u lieden/ ghy en ſult
pſ. 69.26 my niet ſiẽ/ tot [dat dẽ tijt] ſal comen/ dat ghyliedẽ ſult
Eſa. 1.7. ſeggẽ: Gepreſen ſy die daer comt inden naẽ des Heerẽ.
Jer. 7.33

Dat xiiij. Capittel.

Act/ 1.20

1. Chriſtus geneeſt den waterſuchtigen/ 7. eñ vermaent tot ootmoedicheyt 12. de arme te gaſte te noodẽ/ 16. eñ hẽ met cruſt te volgẽ als hy ons noot

a Te wet- 1 Ende het geſchiede dat hy quam in het huys eens
om hẽ te overſten der Pharizeen/ op den Sabbath om broot
begrijpẽ te eten/ ende ſy a wachteden op hem.

2 Ende siet/daer was een watersuchtich mēsche voor De wa-
hē. Eñ Jesus antwoorde/ende seyde tot de Schrift- tersuchti-
ge eerde ende Pharizeē/seggende: Is het geoorloft op ge wort
4den Sabbath gesont te maken? Sy swegen. En hy gheuesen
nam hem/ende hy maecte hē gesont/ ende liet hē gaē. exo.23.5/ deu.22.4
5 Ende hen antwoordēde: seyde: wie isser onder u lie-
den:[b] so zijnen osse oft Ezel inden Put vallet / die hem
niet terstont wttrecken en sal op den Sabbathdach?
6 En sy en condē hē daer op geē ātwoort wedergevē.
7 Hy seyde oock een gelijckenisse tot de ghenoode/ aen-
merckēde hoe sy de voorsaensittinge vercozen: ende hy
8seyde tot hē. Wāneer gy van yemande ter Bruyloft
genoot zijt/so en set u nz inde eerste plaetse: op dz daer
niet misschien een eerlicker dan ghy van hē genoot sy:
9 Ende hy come die u ende diē genoot heeft eñ u seg-
ge: Geeft desen plaetse: eñ ghy dan met schaemte be-
gint de laetste plaetse te houden:
[c] Maer wāneer hy genoot wordet set u in de laetste Pro25.6
plaetse op dat/wāneer hy cōt die u genoot heeft/u seg
ge: vrient gaet hooger op. Als dā sal u eere wesē/voor
de gene die met u ter Tafel aēsittē:[d] Want so wie hē- Job22.29
selven verheft/ die sal vernedert wordē: Eñ wie hem- mat23.11
selven vernedert/die sal verheven worden. Luc.8.14
Eñ hy seyde ooc tot dē genē die hem genoot hadde: 1.Pet5.5
[e] Wāneer gy en Middachmael ofte Avōtmael maket/
so en noot nz uwe vriēdē/noch uwe broedrz/ noch uwe eresd 1.11
magen noch uwe rijcke gebuerē: op dat sy u niet te ee- Pro/3/6
niger tijt weder en noodē/ eñ u vergeldinge geschiede.
Maer wanneer gy eē maeltijt maket/ so noot de ar-
me/gebreckelicke/creupele/ende blinde:
Ende ghy sult [f] geluckich wesen/om dat sy u niet en Of salich
hebben te vergelden/want het sal u vergolden worden
inde opstandinge der Rechtveerdigen.
Als dit ghehoort hadde een die mede der Tafel sadt/ Of salich
seyde hy tot hem: [g] Geluckich [is hy/] die broot etē sal
in het Coninckrijcke Gods.
Eñ hy seyde tot hem: [h] een mensche maecte eē groot Esa25.6
Avontmael/ende noodt er vele. Eñ sant zijnen Dienst- Apo19.9
knecht ter uren des Avontmaels/om den genooden te [i] Gr. te
segghen: Comt/want het is nu al bereyt. weygerē
Eñ sy begonstē hē alle met den anderē te [i] ontschul- of te seg-
gen.

digen. De eerſte ſeyde hem: Jc hebbe eenen Acker ge=
cocht/ende het is my noodich dat ic wtgae/ende hem
beſiẽ: ick bidde u doet mijne onſchult.
19 De ander ſeyde: Jc hebbe vijf paer Oſſen gecocht eñ
ic gaeſe beproeven: Jc bidde u doet mijne onſchult.
20 Ende de ander ſeyde/ Jc hebbe een wijf getrout/ eñ
21 daeromme en can ic niet comen. Eñ de Dienſtknecht
weder ghecomen zijnde/ bootſchapte dit zijnen Heere.
Doe wert de Huyſheere toornich/ende ſeyde tot zijnen
Dienſtknecht: Gaet haeſtelic wt inde ſtraten eñ wije=
ken der ſtadt/eñ brengt de arme/eñ gebreckelicke / eñ
22 creupele/ eñ blinde hier in. Eñ de dienſtknecht ſeyde:
Heere/het is geſchiet/gelijc ghy bevolen hebt/ eñ daer

De Heydenen comen ghedronghen tot den gelooue Christi.

23 is noch plaetſe. Doe ſeyde de Heere tot den Dienſt=
knecht: Gaet wt inde wegen/eñ tuynen/eñ dwingtſe
in te comen op dat mijn huys vol worde.
24 Want ic ſegge u lieden/dat niemant van die mannẽ
die ghenoot waren/mijn Avontmael ſmaken en ſal.
25 Ende daer gingen vele ſcharen met hem/eñ hy om=
26 megekeert zijnde/ſeyde tot hen: k So yemant tot my
comt ende niet en haet zijnen Vader eñ Moeder/ende
Wijf/eñ Kinderen/ende Broeders/ende Suſters/ eñ
ooc zijn eygen levẽ/ die en can mijn Diſcipel niet weſẽ.

Matth. 13. Mt. 10. 37

Mat. 10. 38 Mar. 8. 34 Luc. 9. 13

27 l Ende ſo wie zijn Cruys niet en draecht/ ende volcht
my na/die en can mijn Diſcipel niet weſen.
28 Want wie iſſer van u lieden/die eenen Toren tim=
meren wil/die niet te voren en ſit/eñ overſlaet de coſtẽ,
of hy heeft/dat noodich is tot der volmakinge/
29 Op dat/ ſo hy het fondament leyt/eñ niet en cã vol=
eyndigen/alle de gene die het ſien/hem niet en beginnẽ
30 te beſpotten/ Seggende/ Deſe menſche heeft begon=
nen te timmeren/eñ heeft het niet connẽ voleyndigen.
31 Of wat Coninc iſſer/ die gaet om te ſtrijdẽ tegen ee=
nen anderen Coninc/ende niet eerſt nederſittende hem
beraet/of hy machtich is/met thiẽ duyſent te gemoe=
te comen/tegen den ghenen/die met twintich duyſent
teghen hem coemt.
32 Anders ſoo ſent hy zijne Boden wt/dewijle hy noch
verre is/ende begeert dat tot den vrede dient.
33 Alſo ooc een yegelic van u lieden / die niet en verſaect
al wat hy heeft/die en can mijn Diſcipel niet weſen.

Het

m Het Sout is goet/maer indie het Sout ſmakeloos Mat.5,19
geworden is/ waermede ſalment ſmakelic maken? Mar.8,50
Het en is noch tot der Aerden/noch tot den meſte be=
quaem men werpet wech: Wie ooren heeft om te hoo
ren die hoore.

Dat xv Capittel.

Door de gelijckeniſſe des verloren Schaeps/3.ende des Penninckx/12.
ende des verloren Soons/noodet c hijſus tot beteringe.

Ende a tot hem quamē alle Tollenaers ende Son Mat.9.10
daers/op dat ſy hem hoorden. Ende de Prieſters Mar.2.25
eñ Schriftgeleerde murmureerden ſeggende: deſe luc.5.29.
ontfangt de Sondaers/ende eet met hen.
Ende hy ſprac tot hen deſe ghelijckeniſſe ſegghende: mat.18.22
b Wat menſche iſſer ōder u lieden/die hondert ſcha=
pen heeft/ ende een van dien verlieſt/laet hy niet de ne
gen ende tnegētich inde Woeſtijne eñ gaet na dat ver
loren tot dat hijt vint? Ende als hijt gevondē heeft/
verblijdende hem/legt hijt op zijne ſchouderen.
Ende te huys comende/roept hy te ſamē zijne vriē=
den eñ gebueren ſeggende tot hen: Verblijt u met my 1Pet.8.10
want ic hebbe mijn Schaep gevōdē/dat verlorē was.
Ic ſegge u lieden dat daer alſo ſal blijſchap weſen in blijſchap
den Hemel over eenen [Sondaer] die hē bekeert meer over den
dan over c negen ende tnegentich Rechtveerdige/ die bekeerdē
geen bekeeringe en behoeven. Of wat vrouwe iſſer ſonder.
hebbende thien Penningen/in dien ſy eenen Penninck c luc.5.32.
verlieſt ontſteect ſy niet een keerſe/eñ keert dat huys/
ende ſoect neerſtelic tot dat ſy hem vint.
Ende als ſy hem gevonden heeft/ roept ſy te ſamē
hare vriendinnen ende gebuerinnē/ſeggende: Verblijt
u met my/want ic hebbe den Penninc gevonden dien
ick verloren hadde.
Alſo ſegge ic u lieden/ſal daer blijſchap weſen voor de Van den
Engelen Gods/over eenen Sōdaer die hem bekeert. verloren
Ende hy ſeyde: een menſche hadde twee Sonen. Sone.
Ende de jonckſte van hen ſeyde tot zijnen vader: Va=
der/geeft my het deel des goets dat my toecomt. Eñ
hy deylde hen het goet. Eñ c niet veel dagē daer na/
alſt de jōckſte Sone al vſamelt hadde/reyſde hy wech
in verren lande: ende daer heeft hy zijn goet door ge=
bracht/met eenen overdadigen leven.
Eñ als hijt al verteert hadde/ſo is daer geworden

15^p een groote diere tijt indiẽ lande/ende hy begonst g
brzeck te lijden. Ende is gegaen/ ende heeft hem ge
voecht by eenẽ burger desselvẽ lãts: eñ die heeft hen
gesonden in zijnen Acker/om de Swijnen te weyden
16 Ende hy begeerde zijnẽ buyc te vullen met den dr
dat de Swijnen aten ende niemant en gaft hem.
17 Ende tot hemselven ghecomen zijnde/seyde hy: Ho
veel huerlingen mijns Vaders overvloeyen van broo
den/ende ^c ick vergae van hongher.
18 Ic sal opstaen eñ tot mijnen Vader gaen ende hen
seggẽ: Vader ic hebbe gesõdicht tegẽ dẽ Hemel/eñ voo
19 u. Ende en ben niet meer weerdich u Sone genaem
te worden/maeckt my als eene van uwe huerlinger
20 Ende hy stont op/ende ginc na zijnen Vader. End
als hy noch verre van daer was/sach hem zijn Vader
eñ wert beroert met barmherticheyt / eñ [tot hẽ] loo
pende/viel hem aen den hals/ende custe hem.
21 Eñ de Sone seyde tot hem: Vader/ic hebbe ghesõn
dicht tegen dẽ Hemel/eñ voor u/eñ ben niet meer wee
dich u Sone ghenaemt te worden.
22 Eñ de Vader seyde tot zijnen diẽstknechten: Breng
hier dat beste ^g cleet/eñ doet het hem aen/ eñ geeft h
eenen Rinc aen zijne hant/eñ schoenen aen zijne voet
23 Ende brengt hier dat gemeste Kalf/ende slachtet/e
24 laet ons eten eñ vrolic zijn. Wãt dese mijn sone wa
doot/ende is weder levendich geworđẽ/hy was verlo
rẽ/eñ hy is gevonden. Eñ sy begonsten vrolic te zijn
25 Ende zijn outste sone/was inden Acker/ ende als hy
quam/ende den huyse genaecte/hoorde hy het gesan
26 ende het gedans. Ende riep eenen vanden knechte
27 eñ vraechde hẽ wat dz ware. Dewelcke seyde tot hẽ
U Broeđ is gecomẽ/eñ u Vađ heeft dat gemeste Kal
28 geslacht/om dz hy hẽ gesõt weder ontfãgẽ heeft. E
hy wert toornich/ eñ en wilde niet ingaẽ. Doe ginc zij
29 Vađ wt/eñ bat hẽ. Eñ hy ãtwoorde/eñ seyde tot zij
nẽ Vader Siet/h ic hebbe u so veel Jarẽ gedient/eñ e
hebbe noyt u gebot overgetreden: eñ ghy en hebt m
noyt eenẽ Boc gegevẽ/dat ic met mijne vrienden vrol
30 ware. Maer als dese u Sone gecomẽ is/ die ‡ u goe
met Hoeren doorgebracht heeft / so hebt ghy hem da
ghemeste Kalf gheslacht/

d G. sterc ke honger

Castij dinghe geeft ver stant.
c An. ver ga hier.

de barm hertichz Gods over de bekeerdẽ sondaers is ontw t sprekelic.

g G Sto laeñ was een lanck cierlic cleet tot der Aer den.

Der Jodẽ Figure.

h gr ic dine u soo veel Jaer

1 Ende hy seyde tot hem: Kint/ ghy zijt altijt met my/
ende al wat mijne is/ is uwe.
Men behoorde vrolic ende blijde te zijn/ om dat dese
u Broeder doot was/ ende is weder levendich gewor-
den: hy was verlozen/ ende is gevonden.

Dat xvj: Capittel.

Christus vermaent tot voorsichticheyt/14. straft de giericheyt der Pha-
rizeen/18. bevesticht der H houwelic/29. ende vermaent tot mildicheyt.

ENde hy seyde tot zijne Discipulen: Daer was een
rijc man/ dewelcke hadde eenen a Rentmeester/ eñ
dese wert by hē beschuldigt/ dz hy zijne goedē door
brachte. Eñ hy riep hem/ eñ seyde tot hem: Wat hoo-
re ic dit van u? Geeft rekenschap van uwe regieringe:
want gy en sult [voortaen] niet meer mogen regieren.
Ende de Rentmeester seyde in hēselven: Wat sal ic
doen? Want myn Heere dese regieringe van my neēt?
Jc en can niet graven/ ende ic schame my te bedelen.
4 Jc weet wat ic doē sal/ op dat/ wanneer ic vande re-
gieringe sal afgeset wesen/ sy my in hare huysē ontfā-
gen. Ende hy riep tot hem eenen yegelicken van de
schuldenaers zijns Heeren eñ seyde tot den eerstē: Hoe
vele zijt ghy mijnen Heere schuldich?
6 Hy seyde hondert tonnen Olie. Ende hy seyde hem
Neemt daer u geschrifte/ sit haestelic neder/ ende schrijft
vijftich. Daer na seyde hy tot eenen anderen/ Ende
ghy/ hoe vele zijt gy schuldich? Hy seyde/ hōdert mud-
dē Tarwe. Ende hy seyde tot hem: Neemt daer u ge-
schrifte/ ende schrijft tachtentich.
Eñ de Heere prees den onrechtveerdigen Rentmee-
ster/ dat hy voorsichtelic gedaē hadde. Wāt de kinde-
ren deses * Werelts zijn voorsichtiger/ dan de kinderē
des Lichts in harē geslachte. c Jc segge u lieden ooc:
Maect u vrienden vandē d onrechtveerdigē Rijcdom/
op dat wanneer u lieden ontbreken sal/ sy u mogē ont-
fangen inde eewige woonsteden.
Wie in het cleynste ghetrouwe is/ die is oock in het
groote getrouwe: ende wie in het cleynste onrechtveer-
dich is/ die is ooc in e het groote onrechtveerdich.
Daerom indien ghylieden inden onrechtveerdighen
Rijcdom niet getrouwe gheweest en zijt/ wie sal u lie-
den het warachtighe [goet] geven?

Van den onrecht-veerdigē Rentmeester/ die by zijnen Heere schuldich was.

qq. Watē

*g. Eeuwen
Vriendē maken van den Rijcdom
cmt.9.16 eñ/10.21
dg. mammon der onghe-rechticheyt.
f. Mammon.

12 Ende indien ghy in het vreemde niet getrouwe ghe
weest en zijt/wie ſal u lieden het uwe geven?
Mat.6.24 13 g Geen Huyſknecht can twee Heeren dienẽ / want o
hy ſal den eenen haten/ende den ãderẽ lief hebbẽ:O
hy ſal den eenen aenhangen/ende den anderen verac
Gr. Mam ten.Ghy en cont Gode eñ den h Rijcdom niet dienen
mon. 14 Alle dit hoorden ooc de Phariseẽ die geltgierich wa
15 ren:ende ſy beſchimptẽ hem. Ende hy ſeyde tot hen
Ghylieden zijt die ſelven rechtveerdicht voor de mi
Pſal.7.10 ſchen:i Maer God kẽt uwe hertẽ. k Wãt wat hoog
k 1 Sam.16 is l onder den menſchẽ/dat is een grouwel voor God
l Gr./in 16 De Wet ende de Propheten[zijn]tot Joannem:end
van dier tijt aen wert dat Coninckrijcke Gods geeuan
geliseert/ende een yegelic doet daer gewelt op.
17 m Ende het is lichter dat Hemel ende Aerde vergae
Mat.5.18 dan dat een tittelken vander wet valle.
Eſa.40.8
n Mat.5.32 18 n Soo wie zijn Wijf verlaet ende een ander trouwt/di
Mar.10.11 doet Overſpel:ende ſo wie de verlatene van den mãn
1 Cor.7.10 19 trouwt/die doet Overſpel. o Daer was een Rijc man
n An. Ende die ghecleet wert met purpure eñ zijde/eñ leefde dagelic
hy ſeyde 20 vrolic eñ cierlic. Eñ daer was eẽ Bedelaer genaem
ooc een an= Lazarus/de welcke lach voor zijn poorte/vol ſweeren
der berghe 21 Ende begeerde vande Cruymkens/die van des Rij
lijckinghe. ken Tafel vielen verſadicht te worden:p doch quame
p of/maer/ de Honden/ende lecten zijn ſweeren.
ooc. 22 Ende het geſchiede dat deſe Bedelaer ſterf/eñ wer
gedragen vande Engelen in Abrahams ſchoot.
23 Ende de Rijcke mã ſterf ooc/eñ wert begraven: E
als hy inde Helle zijn oogẽ opſloech/daer hy in der pijn
q Gr. ſiet. was/q ſach hy Abraham van verre/ende Lazarum i
24 zijnẽ ſchoot. Eñ hy riep/eñ ſeyde: Vader Abrahan
õtfermt u mijnder/eñ ſẽt Lazarum/dat hy het uterſt
zijns vyngers int water doppe/ende vercoele mijn t
ge:r want ic gepijnicht worde in deſe vlamme.
r Eſ.61.65. 25 Ende Abraham ſeyde:Kint/gedenct dat ghy u go
Syr.7.19. ontfangẽ hebt in uwen levẽ/eñ Lazarus deſgelijcx h
ſ Job.21.10 quade. Ende nu wort hy getrooſt/ende hy gepijnt ge
ſ Inde hel 26 Ende boven al deſe is tuſſchen ons ende u eẽ groot
le is geen clove bevesticht/ſo dz de gene die vã hier tot u afcom
verloſſin willen/niet en connen/ noch oock die van daer tot on
ghe. willen overcomen.

Ende

7 Ende hy ſeyde: So bidde ic u dan Vader / dat ghy
hem ſendet tot mijns Vaders huys.
8 Want ic hebbe vijf broeders/dat hy hẽ betuyge/dat
ſy ooc niet comen in deſe plaetſe der pijnen.
9 Abraham ſeyde hem: Sy hebben Moſem ende de Eſa.34:16
Propheten/laetſe die hooren. Maer hy ſeyde: Neen Ioan.5.39
Vader Abraham/maer indien daer een vandẽ dooden
tot hen ginge/ſo ſouden ſy hen bekeeren.
Ende hy ſeyde tot hem: Indien ſy Moſem ende de of/Hẽ niet
Propheten niet en hooren/ſo en ſouden ſy ooc niet[a] ge- laten gefeg
looven/ al waert dat daer een vandẽ doode opſtonde. gen.

Dat xvij. Capittel.

Van ergerniſſe te ſchouwen/3. zijnen naeſtẽ te vergevẽ/6.de cracht des
geloofs/10.de nuttichept des menſchen/ 12.reyniginghe der thien Me-
laetſchen/20.vande toecomſte des Coninckrijcx Godts door Chriſtum.

ENde[a] hy ſeyde tot de Diſcipulen:het is onmogelic Mat.18.6
dat daer geen ergerniſſen en comẽ:nochtãs wee dẽ
genen/door welcken ſy comen
2 Het waer hem beter dat eenen ſwaren b meulenſteẽ b Gr. Ezel/
aen zijnẽ hals gehangen worde/ende inde Zee gewor- meulenſteẽ
pen worde/ dã dat hy eenen van deſen cleynẽ ergerde.
Hoet u ſelven: c Indien u broeder tegen u ſondicht/ſo
ſtraft hem eñ indiẽ hy hem bekeert/ſo vergevet hem. c Mat. 18.5
4 Ende indien hy ſevenmael des daechs tegen u ſon- Pſa. 17.10
dicht/ ende ſevenmael des daechs hem tot u bekeert/ Iaco. 5.9/
eñ ſeyt: het is my leet/ſo ſult ghy het hem vergeven.
5 Ende de Apoſtelen ſeyden tot den Heere: Vermeer-
dert ons het geloove. Eñ de Heere ſeyde: d Hat ghyliedẽ
geloove [ſo groot] als eẽ Moſtaertzaet/ ghyliedẽ ſout Mat.17.20
tot deſen e boom ſeggen: wort ontwortelt/ eñ wort inde e Gr. Sica
Zee geplant: eñ hy ſoude u gehoorſaem weſen. mino ende
Wie iſſer onder u lieden / die eenen diẽſtknecht heeft het is een
ploegẽde/of de beeſten hoedende/die hem/(wãneer hy ſeker boom
weder comt wt den Acker) terſtont ſeyt: Gaet door/eñ in Syria.
ſit aẽde Tafel: Maer ſeyt hy hẽ niet [eerſt:] Bereyt
my het Avontmael/ende ſchort u op/ende dient my/tot
dat ic gegeten ende gedroncken hebbe/ eñ daer na ſult
ghy eten ende drincken?
Danct hy ooc den ſelven Dienſtknecht dat hy gedaẽ Wy zijn
heeft dat hem bevolen was? Ick meyne/ Neen. alle on-
Alſoo ghylieden oock/ als ghy ſult ghedaen hebben nutten
al wat u lieden bevolen is/ ſoo ſeght: wy zijn onnutte Dienſt-
knechten

Dienstknechten/wy hebben gedaen dat wy schuldich
waren te doen.

De thien Melaetsche worden ghereynicht.

11 Ende het geschiede als hy na Jerusalem reysde/ da
hy midden door Samariam ende Galileam tooch.
12 Ende als hy in een Vlec quam/zijn hem thien Me
laetsche mannen te gemoet gecomen/dewelcke stond
13 van verre. Ende sy verhieven haer stemme/ seggĕde
Jesu Meester/ontfermt u onser.

Leu.13.1 ende 14.2 Mat.8.4 Luc.5.14

14 Ende als hyse sach seyde hy tot hen:Gaet/ende ver
thoont u den Priesterĕ. Ende het geschiede/doe sy he
nen gingen werden sy ghereynicht.

De Samaritaen dancte God voor de reyninge gaft daer syn.

15 Eñ eĕ onder hen/siende dat hy gesont gewordĕ was
keerde wederom/prijsende God met luyder stemmen
16 Eñ viel op zijn aensicht voor zijne voeten/ hem danc
kende. Ende dese was een Samaritaen.
17 Eñ Jesus ătwoorde eñ seyde:En zijnder niet [thiĕ
ghereynicht? Ende waer zijn de Neghen?
18 b Zijn daer geene gevonden wederkeerende om Go
eere te geven/dan dese Vremdelinck.
19 Ende hy seyde tot hem:staet op / ende gaet henen/
20 geloove heeft u gheholpen. Eñ als hy vande Phari

Wăneer het Coninckrijcke Gods comt.

zeen gevraecht wert/ wanneer het Coninckrijcke God
comen soude / antwoorde hy hen / ende seyde:Het Co
ninckrijcke Gods en coemt niet met wterlicken gebare

Mat.24.23. Mar.13.21 Luce21.8 Of onder u

21 Noch men en sal niet seggĕ: b Siet hier oft siet daer
want het Coninckrijcke Godts is binnen in u.
22 Ende hy seyde tot zijne Discipulen:de daghen sulle
comen/ dat ghy sult begeeren eenen vande dagen de
Soons des menschen te sien/ eñ gy en sulten niet sien
23 Ende sy sullen u liedĕ seggen:Siet hier oft siet daer
gaeter niet henen/noch volchtse niet.
24 Want gelijc de blixem vanden eenen eynde des He
mels blixemt/eñ schijnt tot den anderen eynde des he
mels / also sal oock de Sone des menschen wesen in zij

Matt.16.21 ende 17.22 Mar.8.31 ende 9.31 Luce9.22 Mat.24.37. Gen.6.5

25 nen daghe/ i Maer hy moet eerst vele lijden/ eñ ver
worpen worden van desen geslachte.
26 k Ende gelijc het gheschiede inde daghen Noe:also
salt oock wesen in die dagen des Soons des menschen
27 Sy aten/sy droncken/sy trouden / eñ gaben te hou
welicke/ tot op dien dach dat Noe inde Arcke ginck: e
de watervloet quam/ende verderffe alle.

8 Desgelijcx ooc als het geschiede inde daghen Lots:
Sy aten sy droncken/sy cochten/sy vercochten/sy plā=
teden/sy timmerden.
9 Eñ tē daghe als Lot wtginc wt Sodoma/so regēder
vyer ende sulpher vanden Hemel ende verderffe alle.
o Also salt indien daghe wesen wanneer de Sone des
menschen m gheopenbaert sal worden.
1 Indien selven dage wie op het dack zijn sal/ eñ zijn
n huysraet in huys/die en come niet neder om dz te ha
len. Eñ wie inden Acker zijn sal/die en keere desgelijcx
niet na het gene dat achter gelaten is.
2 o Gedenckt des wijfs Loths.
3 p So wie zijn ziele soect te behoudē/die salse verliesē:
ende wiese verliest/die salse levendich maken.

gen 19.24
Den29.32
Esa.13.19
Eze16.40
Ezec/11.8
Amos4.11
m G.geopē
baert wert
u gevallē/
ē bedvpt
alle dingen
diewen be=
sticht.
pmt 10.29
eude19.25
uc.9/24/
qmt14 49

4 q Ic segge u lieden/In die selve nacht sullen twee op
een bedde wesen de een sal aengenomē/ ende de ander
sal achter gelaten worden.
5 Twee sullen tsamen malen/ die een sal aengenomen
worden/ende de ander sal achter gelaten worden.
6 Ende sy antwoorden ende seydē hem: waer Heere?
7 Hy seyde tot hen: r waer het lichaem is / daer sullen
de Arenden vergaderen.

r Job39.38
nat 24.14
f An. Aeg.

Dat xviij. Capittel.

Door het exēpel der weduwe/10. eñ des tollenaers leert hy de manier
van bidden. 15. daerna vands alicheyt der kinderen/18. vandē middel
ende swaericheyt der salicheyt/29. vandē loon der zijner/31. eñ vā zijn
Cruyce/35. daerna maect hy eenen Blinde siende.

Hy seyde ooc tot hē eē gelijckenisse daer vā a dat
mē altijts biddē moet/ eñ niet vermoeyt wordē.
Eñ sprac: Daer was eē Richter in eener stat/die
God niet en vreesde noch den menschē en ontsach.
3 Eñ daer was een weduwe in die selve stat/ dewelc=
ke quam tot hem/seggende: ‡ Doet my recht vā mijne
4 wederpartie. Ende hy en wilde lange tijt niet. Daer
na seyde hy in hemselvē: Hoewel ic Godt niet en vreese
noch den menschē en ontsie:
5 Nochtans om dat dese weduwe my moeyelic is/ sal
ic haer recht doen/op dat sy niet ten laetstē en come/ eñ
6 my schaemte aendoe. Eñ de Heere seyde/Hoort wa
7 de onrechtveerdige Richter seyt. b Sal God dan niet
wrekē/zijne wtvercorene/ die dach eñ nacht tot hē roe=
pen/ hoewel hy lanckmoedich is over hen?

Dat mē
altijt bid
dē moet.
spr/18.20
Rom12.11.
Eph.6.18
Col.4/2/
Th.5/17
of/ wrecet
my.
God
vreeckt
zijne wt=
vercoze=
en.
apo.6/10

8 Ic segge u/dat hy hē haestelic wrake doē sal. Doc
als de Sone des menschen comen sal/sal hy ooc ghe
loove vinden op der Aerden?
9 Eñ hy seyde ooc tot sommigen die op henselven be
trouden dat sy rechtveerdich warē/ ende versmadē d
10 andere/dese gelijckenisse. Twee menschē gingen op i
den Tempel om te bidden: de een was een Pharizeus
ende de ander een Tollenaer.

des Pharizeus gebedt.

11 De Pharizeus staende/heeft dit gebeden by hemse
ven: O God/[r] ic dancke u/dat ic niet en ben als de an
der menschen/Roovers Onrechtveerdige/Overspeel

[r] Lu.11.16.23 Iob/9.20.

12 ders oft ooc als dese Tollenaer. Ic vaste tweemael
inder weke: Ic geve thiēde vā al het gene dz ic besitt

[s] Or. inden Sabbath.

des Tollenaers ghebedt.

13 Eñ de Tollenaer stont van verre/eñ en wilde ooc
niet de oogē na den hemel opslaen: maer sloech op zijn
borst eñ seyde: O God/weest my Sondaer genadich
14 Ic segge u lieden dese ginck gerechtveerdicht in zijn
huys/meer dan de ander:[e] Wāt so wie hemselven ver
heft/die sal vernedert wordē: eñ wie hemselven verne
15 dert/die sal verheven worden. [f] Ende sy brachten oo
jonge kinderkens tot hem/ dat hyse rakē soude:eñ al
de Discipulen dat saghen/straften syse.

[e] Iob.22.19 Mat.23 11 Iaco/3 6/

[f] mat 19.13 mar.10/13

16 Maer Iesus riep de kinderkens tot hem/ eñ seyde
Laet de kinderkēs tot my comē/eñ verhindertse niet
[g] want al sulcken is het Coninckrijcke Gods.

[g] Mat.18.3

17 Voorwaer segge ick u lieden: So wie het Coninckrijc
ke Godts niet en ontfangt als een kindeken/ die en sa
daer niet in comen.

[h] mat.19.16 Hoe men het Coninckrijcke der Hemelen besit.

18 [h] Ende een Overste vraechde hem/ seggende: Goede
meester/wat sal ic doen/ dat ic het eewige levē besitte?
19 Iesus seyde tot hem: Wat heet ghy my goet? Daer
en is niemant goet dan een [namelick] Godt.
20 Gy weet de gebodē:[i] Gy en sult geen Overspel doen:
Gy en sult niet doot slaē:Gy en sult nz stelē:Gy en sult
geē valsch getuygenisse gevē.[k] Gy sult u Vadā eñ uwe
21 Moeder eeren. Ende hy seyde:Alle dese hebbe ic van
mijne jonckheyt aen gehouden.

[i] Exo 20.14 Deu 5.18/

[k] Spr.3/3. Ephe.6.2.

[l] g bewaert

22 Als Iesus dat hoorde/seyde hy tot hem/eē gebreect
u noch/ vercoopt al wat ghy hebt/ eñ gevet den armē/
[m] eñ ghy sult eenen schadt inden hemel hebben. Ende
comt volcht my nae.

[m] Mat 6.19

23 Als

3 Als hy dat hoorde/ wert hy seer droevich: want hy
4 was seer rijcke: Ende Jesus siende hem dz hy droe- nmat19.23
vich geworden was/ seyde: n Hoe swaerlic sullē die goet mar 10/23
hebben/ in het Coninckrijcke Gods ingaen. oft/ Kemel
5 Want het is lichter dat een Kabel gae door eē nael-
den ooge dan dat eē rijcke int Coninckrijcke Gods inga.
6 Eñ die dat hoordē/ seydē: wie can dan salich wordē.
7 Ende hy seyde: p Wat by de menschē onmogelic is/ p Iob42.2
8 dat is by God mogelic. q Ende Petrus seyde: Siet/ Sap11.22.
wy hebbent al verlaten/ ende zijn u nagevolcht. qmat4.20
matt10.28
9 Ende hy seyde tot hen: Voorwaer segge ic u lieden:
Daer is niemant die verlatē heeft huys/ of ouders/ of Deu.33/9.
broeders of Wijf/ oft Kinderen/ om het Coninckrijcke
0 Gods/ Die niet en ontfangt veel meer in deser tijt/ eñ Iob 42.12
in de toecomende wereldt het eewige leven.
1 s Ende hy nam de twaelve/ ende seyde tot hen: Siet/ mat.16.22
wy gaen op na Jerusalem/ t Eñ al dat geschreven is Mar.8.31
door de Propheten sal [aen] den Sone des menschen Lut.4.22/
volbracht worden. r Psa.22.7.
2 r Want hy sal den Heydenen overghelevert worden/ Mat27.2.
ende hy sal bespot worden/ ende hy sal schandelic ge- Luce.23.1/
handelt worden/ ende hy sal bespogen worden. Roa18,29.
3 Eñ als sy hem gegeesselt sullē hebben/ sullen sy hem
dooden. Ende ten derden dage sal hy weder opstaen.
4 Ende sy en verstonden niet van die dingē/ maer dit
woort was voor hen verborgē/ ende bekendē niet wat
5 daer geseyt was. y Ende het geschiede als hy by Je mat.20.29
richo quam/ daer sat een blinde by dē wech bedelēde. mar10.46
6 Ende als hy de scharen hoorde voorby gaen/ vraech
7 de hy wat dat ware? Ende sy seyden tot hem/ dat Je
8 sus van Nazareth daer voorby ginc. Doe riep hy/ eñ
seyde: Jesu Davids Sone ontfermt u mijner.
9 Eñ die voorby gingē/ strafte hem dat hy swijgē sou
de. Eñ hy riep veel te meer/ Sone Davids/ ōtfermt u
0 mijnder. Eñ Jesus staēde/ beval hem tot hem te brē-
gen. Ende als hy by gecomen was/ vraechde hy hem/
1 Ende seyde: Wat wilt ghy dat ick u doe? Hy seyde:
2 Heere dat ic sien mach. Ende Jesus seyde tot hem:
Wort siende/ u geloove heeft u geholpen.
3 Ende terstont wert hy siende/ ende volchde hem/ eñ
prees God/ eñ alle het volc dat siende/ gavē Gode lof.

Dat xix. Capittel.

1. Zacheus geroepen/12. gelijckenisse vande Talenten/29. Jesus rij
Jerusalem in/41. ende voorsept weenende hare verwoestinge/43. D
de Cooplieden wt den Tempel/47. ende zijn doot wert gesocht.

Christus gaet tot Zacheu den Tollenaer ter herberge.

1 ENde hy ingegaen zijnde ginc na Jericho.
2 Ende siet een man genaemt Zacheus/ die een
overste der Tollenaré was/ eñ die selve was rijc
3 Eñ hy sochte Jesum te sié/ wie hy ware/ eñ en con
niet om der scharen wille/ want hy was cort van p
4 stone. Ende voorloopende/ is hy geclommen op ee
wilden Vijchboom om hem te sien/ wãt hy moeste
5 daer doorgaen. Eñ als Jesus tot die plaetse quan
eñ opsach/ so sach hy hé/ eñ seyde tot hé: Zachee/ da
haestelic af want ic moet heden in uwen huyse blijv
6 Ende hy daelde haestelic af/ ende ontfinck hem m
blijschap.
7 Ende alle die dit sagen murmureerden/ seggéde: H
is tot eenen sondigen man ingegaen ter Herberge.

De bekeeringhe eñ beteringe Zacheus

8 Eñ Zacheus staende/ seyde tot den Heere: Siet H
re/ de helft van mijnen goede geve ic den armen/ en
indien ic yemande yet bedriegelick ontvonden hebb
dat geve ic vier dobbel weder.

a Eñ/ oock een kint Abrahe is.
b Mat. 10. 6
Act/ 13 46
c Of te behouden.

6 Ende Jesus seyde tot hem: hedé is desen huyse sa
licheyt geschiet/ na dien hy a ooc een sone Abrahe is.
10 b Want de Sone des menschen is gecomen te soec
ende c salich te maken dat verloren was.
11 Eñ als sy dat hoorden/ seyde hy daerenboven eé g
lijckenisse/ daerom dat hy by Jerusalé was/ eñ dat
meynden dat het Coninckrijcke Gods terstont soude
12 penbaer worden. b Soo seyde hy dan: een Edelma

Mat 25. 14.

reysde in verren landen/ om voor hemselvé eé Coninc
rijc aen te nemen/ ende weder te comen.
13 Ende geroepen hebbende zijn thien Dienstknechté
gaf hen thien pont/ ende seyde tot hen: Doet neering
tot dat ic come.

c Of Co. ninc sy.

14 Maer zijne burgers haten hem/ ende sondé hem b
dé na seggéde: wy en willé niet dat dese over ós c reg
15 nere. Ende het geschiede dat hy weder quam/ als h
het Coninckrijcke vercregé hadde/ eñ beval dz de dien
knechten souden tot hem geroepen wordé/ dien hy h
gelt gegeven hadde/ om dat hy weté soude/ wat eé y
gelijc gehandelt hadde.

Ende

5 Eñ de eerste quā/eñ seyde: Heere/uwe pont heeft thiē
7 ponden gewonnē. Eñ hy seyde hem: wel ghy goede
Dienstknecht/om dat ghy in het minste getrouwe zijt
ghe weest so hebt macht over thien Steden.
8 Eñ de ander quā/eñ seyde: Heere/uwe pont heeft vijf
9 ponden gewonnen. Eñ seyde ooc tot desen: ende ghy
weest over vijf Steden.
0 Eñ een ander quam/ seggende: Heere/siet daer uwe
pont/dat ick in eenen sweetdoeck wech geleyt hadde:
1 Want ic vreesde u om dat ghy een hart mensche zijt:
ghy neemt wech dat ghy niet geleyt ende hebt: eñ gy
maeyt dat ghy niet gesaeyt en hebt. 2 Sam 1.6 Mata.27/
2 Ende hy seyde tot hem: gy boose Dienstknecht / wt
uwen monde sal ic u oordeelē: gy wistet/dat ic eē hart G.[illegible]afel.
mensche ben/nemēde wech dat ic niet geleyt en hebbe/
ende maeyende dat ick niet ghesaeyt en hebbe.
3 Eñ waerō en hebt gy dā mijn gelt nz gegevē i inde
Wisselbanc? eñ ic comende/haddet doch met woecker
4 weder geeyscht. Ende hy seyde tot dē genē die daer
by stonden: neemt dat pont van hem / ende gevet den
5 genen die thien pont heeft. Eñ sy seyden tot hē: Hee-
6 re/hy heeft thiē ponden: [Maer hy seyde:] h Want mat.13.12/ Mar4.24
ic segge u/dat eenen yeghelicken die daer heeft/sal ge-
geven worden/ende van dien die niet en heeft/sal oock
wech ghenomen worden dat hy heeft. De viāds
7 Eñ ooc dese mijne vyādē/die niet en wildē dz ic over dē Chri-
hen regneren soude/brengtse hier/ eñ dootse voor my. sti werdē
8 Eñ dit geseyt hebbende/ ginc hy voort op na Jeru- gedoot.
9 salem. [1] Ende het geschiede/als hy by Betphage eñ lmat.2.1.1 Mar.11.7
Bethania quam/aenden Berch/ geheetē der Olijven- Mar.11.7
berch/sant hy twee van zijne Discipulen wt.
0 Seggende: Gaet henen in dat Vlec dat tegē u lieden
overleyt: als gy daer in comt: sult ghylieden vinden eē
Veulen gebonden/op welcken noyt geē mensche gese-
ten en heeft/ontbint dat/ende brenghet hier.
1 Ende indien u lieden yemant vraecht: waerom ont-
bint ghijt? So sult gy also tot hem seggē: Om dat het
de Heere van noode heeft.
2 Ende die wtgesonden waren/zijn wtgegaen/eñ von-
den ghelijck hy hen gheseyt hadde.
3 Ende als sy het Veulen ontbonden / seyden de Hee-

ren

ren des Veulen tot hen: waerom ontbint ghylieden h
Veulen?
34 Sy seyden: Om dat de Heere des van noode heef
35 [k] Ende sy leydent tot Jesum l ende wierpē hare cle
deren op het Veulen: ende setteden Jesum daer op.
36 Eñ als hy voort tooch/spreyden sy hare cleederen i
37 den wech. Eñ als hy nu by den nedergane des Olij
berchs quam/begonst alle de menichte der Discipule
met blijschap God te prijsen met luyder stemmen/v
alle de crachtige daden die sy gesien hadden.
38 Ende seyden: [m] Gesegēt sy de Coninc/die daer com
inden naem des Heeren: [n] Vrede sy inden Hemel/end
eerlickheyt inde hoochste [plaetsen.]
39 Ende sommige Phariseen vander Schare/seydē to
hem: Meester/straft uwe Discipulen.
40 Ende hy antwoorde/ende seyde tot hen: Je segge
lieden: Indien dese swijgen/[o] so sullē de steenen roepē
41 Ende als hy na by quam/ende de stadt sach/weeñ
42 hy over haer/seggende: O waert dat ghy doch wiste
ten minsten te desen uwen daghe/ dat tot uwen vred
dient: Maer nu ist van uwen oogen verborgen.
43 Want daer sullen dagen comen over u/dat uwe vy
anden een Bolwerc omme u leggen sullen/ eñ sullen
ommeringen/ende sullē u van allen zijden benauwen
44 [p] Ende sullen u ter Aerden slechten/ende uwe kind
ren in u: ende sy sullen in u den eenen steen op den an
deren niet laten: daerom dat ghy den tijt uwer besoec
45 kinge niet bekent en hebt. [q] Eñ hy ginc inden Tem
pel eñ begonst dese wt te worpē/ die daer cochten eñ ve
cochten. Eñ seyde tot hen: Daer is geschreven/[r] mijn
huys is een huys der bedinge/[s] maer ghylieden hebt
dat tot eenen moortcuyl gemaect.
47 [t] Ende hy leerde dagelicx inden Tempel. Ende de
Overpriesters ende Schriftgeleerden/eñ de voorneē
ste des volcx sochten hem te dooden:
48 Ende sy en vonden niet/hoe sy dat doen soudē: wāt
alle het volc hoorde hem/ende hinc hem aen.

Jon. 12. 14
2. Reg 6. 13

m Psal. 1:8
n Luc. 2. 14
Eph/2. 14

o Hebr. 2/11.
Christus voor seyt de verwoestinge Jerusalems

p Mat 24. 2
Mar. 13. 2
2. Reg. 9/9

q mat. 21. 12
Mar 11. 15
r Esa. 56. 7/
s Jer. 7. 1. 1
t mar 11. 18
Joan. 7:19

Dat xx. Capittel.

2. Christus verwoorpt zijner vyanden vrage met eē ander vrage bewijst haer verderffenisse/20. de macht der Princē/27. de verrijsenisse/41. zijn Godlicke macht/45. daerna straft hy de eergiericheyt der Schriftgeleerden.

Ende

ENde a het geschiede op een van die dagē als hy in den Tempel het volck leerde eñ Euangelizeerde/ dz hē de Priesters/ eñ Schriftgeleerde met de Ouderlinghen aenquamen: a Mat 21. Mar.11.27 Exo.1.14/ Acto4/47/
2 Ende spraken tot hem/segghende: Seght ons b wt wat macht ghy dese dingen doet? oft wie hy sy/die u dese macht ghegheven heeft? b Gri. in.
3 Ende hy antwoorde/eñ seyde tot hen: Ic sal u oock een c dinc vragen ende segget my. c Gri. woor
4 De Doop Joannis/ was hy wt dē Hemel? oft wt de
5 menschen? Ende sy dachten by henselvē/ seggende: Seggen wy wt den Hemel/ so sal hy seggen/ waerom en hebt ghylieden hem dan niet gelooft.
6 Ende seggen wy: wt dē menschē/so sal ons alle het volc steenigen; want sy houdē voor vast/dat Joannes
7 een Propheet is. Soo antwoorden sy/dat sy niet en
8 wisten vā waer hy was. Doe seyde Jesus tot hē: So en segge ic u oock nz/ d door wat macht ic dese dingē doe. d Gri. in.
9 e Eñ hy begonst te seggen tot den volcke dese gelijckenisse. Een mensche plantede eenē wijngaert/ eñ verhuerde hem den Lantliedē/ eñ was buytē Lants lāge
10 tijt. Eñ ter bequamer tijt sant hy eenē Dienstknecht tot den Lantlieden / op dat sy hem vande vrucht des Wijngaerts gaven. Ende de Lantlieden sloegen hem/ ende sonden hen ledich wt. Vanden Wijngaert den Lantlieden over gegeven. mat.21.33. Mar/12.1 Esa.7.1/
11 Eñ daerenboven sant hy ooc eenen anderen Dienstknecht/ ende desen sloeghen sy oock eñ handelden hem schandelick/ ende sonden hem ledich wt.
12 Ende daerenboven sant hy noch den derden: ende sy wonden desen oock ende wierpen hem wt.
13 Ende de Heere des Wijngaerts seyde: wat sal ic doē? Ic sal mijnen lievē Sone senden/ misschien als sy hem sien/ sullen sy hem ontsien. Christus de Sone eñ erfgename wort ghedoot.
14 Maer als de Lantlieden hem sagen bedachtē sy by henselven ende seyden: Dese is de Erfgename/ g coemt laet ons hem dooden/ op dat de Erve onse worde. f Psal.2.8/
15 Eñ sy hebben hem wt den wijngaert geworpen ende gedoot: Wat sal dā de Heere des wijngaerts hen doē? g Psal.2.1/ Mat.26.3 Joan11.53
16 Hy sal comen/ ende verderven de selve Lantliedē/ eñ sal den wijngaert anderen gheven. Als sy dat hoorden seyden sy/ Dat sy verre.

17 Ende hy sachse aen / en seyde: Wat ist dan dat da
geschreven is: [h] De Steen dien de Timmerlieden ver
worpen hebben dese is het hooft des hoecx geworde
18 [i] So wie op desen Steen valt / die sal gebroken wor
den [k] ende op wien hy valt / dien sal hy bryselen.
19 Ende de Overpriesters eñ Schriftgeleerde sochten
te dier selver urē de handen aen hem te slaē / (maer s
vreesdē het volc /) want sy wistē dat hy dese ghelijcke
nisse op haer gesept hadde.
20 [l] Ende sy namen achte op hem / eñ sonden ‡ Lagh
leggers / die henselven veynsen souden rechtveerdich t
zijn / op dat sy hem inde woorden vinghen / ende overle
verden der Overichept / eñ macht des Stadthouders.
21 Ende sy vraechdē hem seggende: Meester / wy we
tē dat ghy oprechtelic spreecket eñ leeret eñ den [m] per
soon niet aen en siet / maer leert den wech Gods inde
22 waerheyt. Is het ons geoorloft den Keyser Schat
23 tinge te geven oft niet? Als hy haer listichept beken
24 de / seyde hy tot hen: Wat versoect ghy my? Thoon
my eenē Penninc: Wiens Beelt ende Opschrift heef
hy? Sy antwoorden: ende seyden: des Keysers.
25 Ende hy seyde tot hen: [n] Geeft dan den Keyser / wa
26 des Keysers is eñ Gode wat Godts is. Ende sy e
conden zijn woort niet straffē voor den volcke / eñ ver
wondert zijnde van zijn antwoorde / swegen stille.
27 [o] Ende tot hem quamen sommige Sadduceen / (de
welcke versaken datter eē Opstandinge is) eñ vraech
28 den hem seggende: [p] Meester / Moses heeft ons ge
schreven: So yemāts broeder / eē Wijf hebbende / ende
sonder kint sterft / dat zijn broeder het wijf nemen sal
ende zijnen broeder zaet verwecken.
29 Daer zijn nu seven broeders geweest / ende de eerst
nam een wijf ende sterf sonder kint:
30 Eñ de tweede nam dat Wijf / ende hy sterf ooc son
31 der kint. Ende dē derde namse: ende desgelijcken oo
sy alle sevē / ende en hebben geen kinderen achtergela
ten / ende zijn ghestorven.
32 Ende ten alderlaetsten sterf oock het wijf.
33 Nu inder opstandinghe dan / wiens van desen sal s
wesen? want sy alle seven hebbense ten wijve gehadt
34 Eñ Jesus antwoorde / eñ seyde tot hen: De [q] kinde

[h] Psal. 118. 12. Esa. 8. 14. mat. 21. 42. Act. 8. 14.
[i] Esa. 8. 14. Zach. 12. 3.
[k] Dan. 2. 34.
[l] mat. 22. 16. mar. 12. 13.
‡ 1 Beclie- kels Loe- rers.
[m] G. nemē den persoō niet.
Den keyser schattinghe te geven.
[n] mat. 17. 25. Rom. 13. 7.
Vā de opstandinge der dooden
[o] mat. 22. 2. mar. 12. 18
Acto. 13. 8.
[p] Deu. 25. 5.
[q] Gr. sonē der Eeuwē.

ren deſer werelt trouwen/ eñ geven wt te houwelicke:
Maer die weerdich ſullen geacht weſen/de Eeuwe
ende Opſtandinge wt de dooden te verwerven/ die en
ſullen noch trouwen/ noch te houwelicke gheven.
Want ſy connen niet meer ſterven: want ſy zijn den
[t] Engelen gelijck: ende zijn kinderen Gods/ dewijle ſy t1 Joa/3.9
kinderen der opſtandinghe zijn.
Ende dat de doode opſtaen/ heeft oock Moſes be- Exo/3/6.
toont by den Doornenboſch/ [f] als hy dē Heere noemt/ Heb/11.16
den God Abrahams/ende den God Iſaacx/ende den
God Jacobs. Eñ God en is niet een God der doodē/
maer der levenden/ want ſy leven hem alle.
Ende ſommige der Schriftgeleerden/ antwoorden
ende ſeyden: Meeſter/ ghy hebt wel gheſeyt.
Ende ſy dorſten hem niet meer yet vraghen.
[t] Eñ hy ſeyde tot hen: Hoe ſeytmen dat [u] Chriſtus t mat22 42
ſy een Sone Davids? u Of ghe-
Eñ David ſelve inden Pſalmboeck ſeyt: [x] De Heere falſde.
heeft geſeyt tot mijnē Heere/ ſit te mijner rechterhant/ x Pſal 10.2
Tot dat ic u vyanden legge tot een voetbanck uwer 1 Cor15.22
voeten. So noemt hem dan David/ Heere: ende hoe Heb/1/13/
is hy dan zijn ſone?
Ende daer alle het volc toehoorde/ ſeyde hy tot zijne
Diſcipulen/
[y] Wacht u lieden voor de Schriftgeleerden/ die wil- Mat.23.3
len wandelen in lange cleederen/ eñ hebbē ſeer geerne Luce 11.43
die [z] begroetingen op de Marcten/ eñ het voorgeſtoelte z Gr. demin
inde vergaderingen/ eñ het voor aenſitten in de mael- nē de groe-
tijden. [a] Dewelcke verſlinden der Weduwē huyſen/ tinghen.
eñ veynſen lange gebeden: Deſe ſullen meerder ver- mat23.14.
doemeniſſe ontfanghen.

Dat xxj. Capittel.

Chriſtus toont de weerdichept der gave der weduwe/ 7. en de voorſeydt
de verwoeſtinghe Jeruſalems/ 25. ende dat gheſchieden ſoude voor zijn
toecomſte.

E Nde [a] opſiende/ ſo ſach hy de Rijcke hare gavē in- a Mar.12
de [b] Offerkiſte worpen. b 2reg.12.9
Hy ſach ooc een arme Weduwe twee ſtuckelincx-
kens daer in worpen.
Ende ſeyde: Waerlick ic ſegge u lieden: [c] Deſe arme 2Cor.8.12
Weduwe heeft meer in geworpen dan alle de andere.
Want alle die hebben van haren overvloet gewor-

ers/ende
gavē Gods
f Gr. gebrec
g Mat. 14.

pen [e] Gods gaven: maer dese heeft van [f] hare armoe
de/alle haren leeftocht die sy hadde ingeworpen.
5 [g] Eñ als daer sommige seyden vanden Tempel/ da
hy met schoone steenē eñ gavē verciert was/seyde hy
6 [h] De daghen sullen comen/in de welcke van alle da
gylieden hier siet/niet eenē steen op den anderen en sa
ghelaten worden: die niet afghebroken en sal worden
7 Ende sy vraechden hem ende seydē: Meester/ wan
neer sal dz geschiedē/eñ wat teeckē [sal daer zijn] wa
8 neer dit ghescieden sal? [i] Eñ hy seyde: Siet toe da
ghy niet verleypt en wort: [k] Want daer sullēder vele co
men in mijnen name seggende: Ic ben Christus. En
de tijt naket: daerom [l] volcht hen niet na.
9 Als ghylieden sult hooren van krijch ende oproer/
en verschrickt u niet: want dat moet eerst geschieden
Maer noch en ist gheen eynde.

h Luc 19. 44
Teecke-
nen voor
het eyn-
de der.
Werelt.
i Mat. 24. 4
Eph. 5. 6
k Jer. 14. 14
l Gr. gaet
achter hem
niet.

10 Eñ hy seyde tot hen: [m] Het een volc sal tegen het an
der opstaen/eñ het een Coninckrijcke tegen het ander
11 Ende daer sullen groote Aertbevingen wesen hier e
daer/ eñ [n] diere tijdt/ende pestelentie. Eñ verschrick
licke dingen/ ende groote teeckenen sullender van de
12 hemel geschieden. [o] Maer eer dit alle geschiet/sulle
sy hare handen aen u liedē slaen/ende sullen u vervol
gen/leverende u lieden inde Vergaderinghen/ende ge
vanckenissen/ende tot Coningen ende Stadthouder
leydende om mijns naems wille.
13 Ende het sal u geschieden tot een getuygenisse.
14 So neemt voor u lieden in uwe hertē/ niet te [p] sorg
[q] wat ghylieden antwoorden sult.
15 [r] Want ic sal u mont eñ wijsheyt gheven/den welck
sy niet en sullen connen tegenspreken/ noch tegen sta
alle die hen teghen u setten.
16 [s] Ghy sult oock overgelevert worden van uwe Ou
ders/eñ Broeders/ende Magen/ende Vrienden: end
17 sy sullen sommige van u dooden. Eñ ghy sult van e
nen vegelickē gehaet worden om mijns naems wille
18 [t] Ende een hayr wt uwen hoofde en sal niet verga
19 [v] Besittet uwe zielen door uwe [x] gheduldicheyt.
20 [y] Eñ als gylietdē sien sult/dat Jerusalem met Hey
rlegeren omringt wort/so weet dan/dat hare verwoe
stinghe na by ghecomen is.

m Esa/9. 2
n Gr. Hon-
ger.
o Mat. 10. 17
Mar. 13 6
Apoc. 2. 10
p Gr. te vorē
bedencke.
q Of hoe.
ghy u ont-
schuldigen
sult.
r Exo 4. 12
s Eze. 38. 21
t Mat 10. 30
v 1 Sa. 14
x Of/ver-
wach inge.
y Mat 24. 15

Als dan/ wie in Judea is die vliede op de bergen: eñ
wie midden daer in is/ die wijcke daer wt/ eñ wie inde
velden is/ die en come daer niet in.
Want dit zijn de dagẽ der wrake/ op dat het al ver=
vult worde dat geschreven is.
Wee den vrouwen die bevrucht zijn/ eñ den soogen=
den in die dagen/ want daer sal een groot benautheyt
wesen op der Aerden/ ende toornicheyt over dit volck.
Ende sy sullẽ door de scherpte des Sweerts vallẽ/
ende gevangen geleyt worden onder alle volcken. a Eñ
Jerusalem sal vanden Heydenen vertreden wordẽ/ tot a. mont.
dat der Heydenen tijdt vervult worde.
b Ende dan sullen daer teeckenen wesen inde Sonne
ende inde Mane/ ende inde Sterren ende op der Aer= b Rom.1.15
den bangicheyt der volcken/ door mistroostichept.
Als de Zee eñ watervloet sal bruesschen/ ende de mẽ=
schẽ sullen verdwijnen/ door de vreese eñ verwachtin=
ge der dingen/ die der werelt overcomen sullen: Want
de crachten der Hemelen sullen beweecht worden. mt24.29
k Ende dan sullẽ sy den Sone des menschen sien co= esa.13.10
men in eender wolcken met groote cracht eñ eerlichz. Joel2.31
Ende als dese dingen beginnen te geschieden/ soo siet edan3.10
op/ ende heft uwe hoofdẽ op/ d daerõ dat uwe verlos= mt16.27
singe is na by. Ende hy seyde hen een gelijckenisse: mr13.26
Aensiet den Vijchboom/ ende alle boomen. Act.2.11.
Als sy nu wtbreken/ dan siet ghylieden ende bekent 1the.1.10
wt u selven dat de Somer na by is. dRo8.23
Also ooc ghylieden/ als ghy dese dingen siet geschie= emt24.31
den/ weet dat het Conincrijcke Gods na by is. f of ghy siet.
Voorwaer segge ic u lieden: Dit geslachte en sal niet Psa.102
vergaẽ/ tot dat dit al geschiet. g De hemel eñ de aerde 22.
sullẽ vergaẽ/ maer mijne woordẽ en sullen niet vergaẽ. Heb.1.11
h Ende wacht u selven/ dat uwe hertẽ niet te eeniger Esa15.6
tijt beswaert en wordẽ met gullichept ende droncken= hRo13.11
schap/ ende sorchvuldichept deses levens eñ dat u lie= 1thes5.2
den dien dach niet haestelick en overvalle. 2Petr.10
i Wãt gelijc een valstric sal hy comẽ/ over alle de gene kg op het
die k op geheel den Aertbodẽ woonẽ. l Daerõ waect te aensichte
aller tijt/ biddẽde dat ghylieden meucht weerdich ge= der gant=
maect wordẽ te ontvliedẽ alle dese dingẽ die geschiedẽ scher aer
sullen: ende te staen voor den Sone des menschen. den sittẽ.
lmt24.41
mar13.33

Joan. 8.1.

37 m Ende hy leerde des daechs inden Tempel/ eñ d
nachts ginc hy wt/ eñ herberchde op den berch/ die g
38 naẽt is/ der Olijvẽberch. Eñ alle het volc quã vroe
tot hem inden Tempel/ om hem te hooren.

Dat xxij. Capittel.

1. Sy soecken Christum te dooden 7. het houden des Pascha
ende des Nachtmaels/ 25. vermaninge tot zijnen Discipu
41. zijn gebet ende bangicheyt / 47. verraderie Jude/ 53.
sonden ende bekeeringe Petri/ 67. het vangen/ ende de vr
belijdinghe Jesu.

a mat.26.2
a mar 14.17

1 Ende[a] het [b] Feest des ongesuerden broots naect
welcke ghenaemt is Pascha.

c Joa.11.47

2 [c] Eñ de Overpriesteren eñ Schriftgeleerdẽ sochte
hoe sy hem mochten dooden: want sy vreesdẽ het vol

d mat.25.14
mar.14.10
Joa/13.27
Judas vercoopt Christus

3 [d] Ende de Satan was gevarẽ in Judam die toeg
naemt was Iscarioth/ ende was een vandẽ twaelv
4 De welcke ginc henen ende sprack met de Overprie
steren ende Hooftmannẽ [des volcx] hoe hy hen lied
5 hem overleveren soude. Eñ sy verblijdẽ hen/ eñ qua
men over een/ hem gelt te geven.
6 Ende hy beloofdet/ ende sochte bequaẽheyt/ op da
hy hem hen overleveren mochte sonder oproer.
7 [f] Ende de dach des ongesuerden broots quam: ind
welcken men het Pascha slachten moeste.
8 Ende Jesus sant Petrum eñ Joannem wt/ seggẽd
Gaet bereyt ons dat Pascha/ op dat wy dat eten.
9 Eñ sy seyden tot hem: waer wildy dat wijt berey
10 den? Ende hy seyde tot hen: Siet/ als gylieden ind
stat sult comen/ sal u een mensche te gemoet comẽ/ dra
gende een kruycke waters/ volcht hẽ na int huys dat
11 hy in gaet. Ende segt tot dẽ Huysheere des huys: D
Meester seyt u: waer is de herberghe/ daer ic het Pa
scha met mijne Discipulen eten sal.
12 Ende hy sal u lieden eẽ groote toebereyde oppersa
wijsen/ bereydet aldaer.

De Apostelen bereyden het Pascha.
mat.26.20

13 Ende sy gingen henen ende vondẽ gelijckerwijs h
hen geseyt hadde: ende bereyden het Pascha.
14 [g] Eñ als de ure gecomen was/ sat hy aende Tafe
ende de twaelf Apostelen met hem.
15 Ende hy seyde tot hen: My heeft grootlicx verlãg
dit Pascha met u lieden te eten/ eer ick lijde.

Want ic segge u lieden dat ic van nu voort/daer niet
meer vā etē en sal/tot dattet vervult worde in het Co=
nincrijcke Gods.
Ende hy nam den Drincbeker/danckte ende seyde
Neemt desen eñ deelten onder u liedē. Want ic seg=
ge u lieden / dat ick niet drincken en sal vander vrucht
des Wijngaerts/tot dat het Conincrijck Gods come. māt 26.26
gEnde hy nam het broot/danckte eñ brac het/eñ gaft 1 Cor. 11.23
hen/seggende: Dat is mijn Lichaem/dat voor u lieden
ghegheven wort/doet dat tot mijnder ghedachtenisse.
Desgelijcx ooc dē Drincbeker na het Avontmael seg= of. verbont
gende: Dese Drincbeker is het Nieuwe Testament in
mijnen bloede/het welck voor u lieden vergoten wort. k of/noch=
kDoch lsiet de hant mijns Verraders is met my ter tans.
Tafel. Eñ de Sone des menschen gaet/m gelijc daer lmat 29.21
besloten is: Nochtans wee dien mensche door wiē hy mar 14.18
verradē wort. Eñ sy begonstē malcanderē te vragē/ mps 41.10
wie het toch van hen ware/die dat doen soude. Joa. 13 18
Eñ daer wert ooc twist over hen/wie van hen soude
schijnen de meeste te zijn.
Maer hy seyde tot hen: n De Coningen der Heyde= nmt 20.26
nen voerē heerschappije over hen eñ die gewelt over hē ogr. welda=
hebben/worden o genadighe Heeren genaemt. ders.
p Maer ghylieden niet also: q maer de grootste ōder p1 Pet. 5.3
u/die sy gelijck de ‡ minste/ende die regeert/als een die qLuc. 9.48
dient. Want wie is meerder/die aēde Tafel sit/of die ‡ of jongste.
dient? ist niet die aende Tafel sit? t Maer ic bē middē Jaa 14.14
onder u lieden/als een die dient.
Ende ghylieden zijt de gene die met my geblevē zijt
in mijner versoeckingen.
Eñ ic ‡ ordinere u lieden het Conincrijcke/gelijcker= sLuc/12.22
wijs mijn Vader my dat gheordineert heeft: ‡ of/bestel.
Op dat ghylieden eet ende drinct/aen mijn Tafel in
mijn Conincrijcke: t eñ sit op Throonen/oordeelēde de mat. 19.28
twaelf geslachten Israels. Sap. 3.8.
Doe seyde de Heere/ v Simon/Simon siet/de Satan u 1 Pet. 5.8
heeft u begeert te siften als Tarwe.
Maer ic hebbe voor u ghebeden dat u gheloobe niet
of en late: Eñ ghy/wanneer ghy bekeert zijt so sterct
uwe broeders. Ende hy seyde tot hem: Heere ick ben x of/ophou=
bereyt met u inde gevanckenisse eñ indē doot te gaen. de/verga.

34 Ende hy ſeyde: Ic ſegge u Petre/de haen ſal he
niet craeyẽ eer ghy my driemael ſult verſaect hebbe
35 dat ghy my kennet. Ende hy ſeyde tot hen: p Als i
lieden wtſant ſonder Buydel eñ Male eñ Schoene
heeft u yet gebroken? Sy ſeyden: Neen.
36 Soo ſeyde hy tot hen Maer nu/ wie eenen Buy
heeft/die neme hem: desgelijcx ooc eẽ Male/eñ wie
en heeft/die vercoope zijn Cleet/eñ coope een Swee
37 Want ick ſegge u lieden/ dat noch het gene dat g
ſchreven is moet in my volbracht worden: [namelij
a Ende hy is met de Quaetdoenders gerekent. We
wat van my geſchreven is dat heeft een eynde.
38 Ende ſy ſeyden: Heere ſiet/hier twee Sweerden.
hy ſeyde tot hen: Het is ghenoech.
39 a Eñ hy ginc wt/eñ ginc na zijne gewoonheyt na
Olijfberch ende zijne Diſcipulen volchden hem na.
40 Eñ als hy aen de plaetſe gecomen was/ſeyde hy
hen: biddet op dat ghy niet in verſoeckinge en coen
41 c Ende hy wert van hen b geſcheyden ontrent ee
ſteenworp ende knielde neder ende badt.
42 Seggede: Vader ſo gy wilt neemt deſe Drinckb
van my wech: nochtans niet mijnen maer uwen w
43 geſchiede. Ende van hem wert ghesien eenen En
wt den Hemel hem verſterckende.
44 f Ende in bangher aenvechtinghe weſende badt
g dies te yveriigher. Ende zijn ſweet wert gelijc dru
pelen bloets h op der aerden afloopende.
45 Eñ als hy vanden gebede opgeſtaen was/quam
tot zijne Diſcipulen/eñ vantſe ſlapende van droefhe
46 Ende ſeyde tot hen: Wat ſlaept gylieden? Staet o
eñ biddet op dat ghy niet in verſoeckinge en coemt
47 i Ende als hy noch ſprac ſiet een ſchare/ ende een
de twaelve genaem Judas/ginc hen voor/ eñ qua
by Jeſum om hem te cuſſen.
48 Ende Jeſus ſeyde tot hem/Juda/ verraet ghy
Sone des menſchen met eenen cuſſe?
49 Eñ die by hẽ warẽ/ſiẽde wat daer voorhandẽ wa
ſeydẽ tot hem: Heere/ſullen wy met den ſweerde ſl
50 Ende een van hen ſloech des Overprieſters Dien
knecht ende hieu hem zijn rechter Oore af.
51 Eñ Jeſus antwoorde/eñ ſeyde: k Laetſe dus ve

Marginal notes:
mat 10.9
mar. 6.8
b Of/ſac.
eſa. 53.12
mt 26.36
mr. 14.32
c mat. 26. 39.
d gr. afgeruckt.
e joa 6.38
f joa 12.27
g Of te langer.
h An. dat op der aerden afloept.
Judas verraet Chriſtus
mt 26.46
mr. 14.43
k Of/ laet af dus verre moeſt het weſen.

ghe=

[geworden.] Ende raecte zijn oore aen/ eñ heelde hem
2 Ende Jesus seyde tot de Overpriesters ende Hooft=
mannen des Tempels/ eñ Oudernlingẽ die tot hem ge
comen waren: Ghylieden zijt uytgegaen met Sweerden
ende Stocken als tot eenen Moordenaer.
3 Als ick dagelijcx by u lieden was inden Tempel/ so
en hebt ghy uwe handẽ aen my niet wtgesteken: maer
4 dit is uwe ure ende macht der duysternisse. m Ende mat.26.56
sy leyden hem gevangen ende brachtẽ hem tot des O= mar.14.53
verpriesters Huys. Ende Petrus volchde van verre. Joa18.24
Eñ als sy midden inder Sale vyer ontsteken had=
den/ ende te samen saten sat Petrus midden onder hẽ.
Ende een Diẽstmaecht siende hem by den lichte sit=
tẽ/ als sy hem wel besiẽ hadde/ seyde sy: Dese was ooc
met hem. Maer hy versaecte hem seggẽde: Vrouwe Petri
ic en kenne hem niet. Ende een weynich daer na/ een verlooc=
ander hem siende seyde: Gy zijt ooc een van dien. Eñ henige.
Petrus seyde: Mensche/ ic en ben niet.
Ende ontrent een ure daer na/ versterckte dat een an=
der/ seggende: Inder waerheyt/ dese was ooc met hẽ/
want hy is ooc een Galilee sche man.
Eñ Petrus seyde: Mensche/ ic en weet niet wat gy
seght. Eñ terstont als hy noch sprac craeyde de Haen.
Eñ de Heere hem ommekeerende sach Petrum aen:
ende Petrus wert gedachtich des woorts des Heerẽ/
[namelic/] hoe hy hem ghesept hadde/ o Eer de Hane mat.26.34
craeyen sal/ sult gy my driemael versaken. mar.14.17
Ende Petrus ginc wt ende weende bitterlick.
p Ende de mannen die Jesum hielden / bespotteden mat26.67
hem/ q slaende hem. q Joa.18.9
Ende als sy hem overdect haddẽ slogen sy zijn aẽ= Esa.50.6/
sicht/ ende vraechdẽ hem/ seggẽde: Prophetéert wie ist
die u geslagen heeft?
Ende vele andere lasteringen seyden sy tegen hem.
p Ende als het dach geworden was/ werden de Ou Mat.271/
derlingẽ des volcx vergadert/ eñ de Overpriesters / eñ mar/15.17
Schriftgeleerde/ ende brochten hem in harẽ Raet. Luc22.66.
Seggende: Sijdy r Christus? segget ons/ Ende hy Of/Gesalf
seyde tot hem: Indien ict u lieden segge so en sult ghyt de.
niet geloobẽn: Indien ic u lieden ooc vrage so en sult
ghy my niet antwoorden noch los laten.

tMt.16.2?. Mar.14.61 Acto1.11. 1Thes.4.6 Apoc.1/7.

69 r Van nu vooꝛtaen ſal de Sone des menſchen ſitte
ter rechterhant der cracht Gods.
70 Ende ſy ſeyden alle: Zijdy dan de Sone Gods? E
hy ſeyde tot hen. Ghylieden ſegt dat ickt ben?
71 Eñ ſy ſeyden: wat behoeven wy meer getuygeniſſ
want wy hebbent ſelve wt zijnen monde ghehooꝛt.

Dat xxiij. Capittel.

1. Chꝛiſtus hardelic gehandelt vooꝛ Pilatus eñ Herodes/ 18. van Barr
bas/ 26. van Simon van Cyꝛenẽ. 27. de weeninge der Vꝛouwẽ/ 33. va
zijne cruyceinge/ ende vande Mooꝛdenaers/ 34. zijne Vꝛiẽdelicheyt to
zijne vꝛienden/ 40. hy bekeert eenẽ Mooꝛdenaer ende meer andere i
zijne doot/ 50. ende woꝛt begraven.

aMat/27.2 Mar.15.1 bMt.17.15. Rom.13.7. cAct.17.7. d Dat is/ Ghesalfde. eMat.7.11. Mar15.2h

1 Ende de geheele menichte ſtont op/ eñ leyden hen
tot Pilatum.
2 Eñ begonſten hem te beſchuldigen/ ſeggende: wy
hebbẽ deſen bevõdẽ/ dat hy het volc verkeert: ben ver-
biet den Keyſer ſchattinge te geven/ c ſeggende: dat h
3 ſelve d Chꝛiſtus de Coninc is. e Eñ Pilatus vꝛaechd
hem/ ſeggende: Zijt ghy de Coninc der Jodẽ? Hy ant
wooꝛde hem/ ende ſeyde: Ghy ſegt het.
4 Ende Pilatus ſeyde tot de Overpꝛieſters/ eñ de ſcha
re. Jck en vinde geen ſchult in deſen menſche.
5 Eñ ſy verſterctẽ meer/ ſeggende: Hy maect het vol
oproerich leerende dooꝛ geheel Judea beginnende va
6 Galilea tot hier toe. Als Pilatus van Galilea hooꝛ
de vꝛaechde hy/ of die menſche een Galileer ware.

fLuce.3.1. Chꝛiſtus woꝛt tot Herodẽ geſonden g gr. macht ‡Luc/9/7/

7 f Ende als hijt vernomen hadde/ dat hy wt Herodi
g heerſchappie was/ ſoo ſant hy hem tot Herodem/ d
welcke oock ſelve in die daghen in Jeruſalem was.
8 ‡ Ende als Herodes Jeſum ſach verblijde hy hẽ ſeer
want hy hadde hem over lange tijt begeert te ſiẽ/ dae
om dat hy vele vã hem gehooꝛt hadde/ eñ hoopte da
hy eenich teecken van hem ſoude ſien geſchieden.
9 Ende hy vꝛaechde hem met vele wooꝛden: maer hy
en antwooꝛde hem niet.
10 Ende de Overpꝛieſters eñ Schꝛiftgheleerde ſtonde
daer by/ ende beſchuldichden hem ſterckelick.

hof/ Hofge sin.

11 Ende als hem Herodes met zijne h bende veracht e
beſpot hadde/ dede hy hem een wit cleet aen/ ende ſã
12 hem weder tot Pilatum. Ende indien ſelven dagh
werden Pilatus eñ Herodes gevꝛiendẽ met malcande
ren/ want daer was te vozen vyantſchap tuſſchẽ hen

3 i Ende als Pilatus de Overpriesters eñ de Overste/ imat.27.23
ende het volc by een geroepen hadde/seyde hy tot hē: mar/15.14
4 Ghylieden hebt desen mensche tot my gebracht/als Joa.18.38
eenen die het volc verkeerende is/ende siet ic hebbe hē Pilatus
voor u lieden onderbraecht/ende en vinde in hem geen wil Chri-
schult daer ghylieden hem mede beschuldicht. stum los
5 Ja noch Herodes oock/wāt ic hebbe u lieden tot hem laten.
gesondē: Eñ siet/ vā hem en is niet gedaē dat de doot
6 weerdich is. Daerom sal ic hem castijdē eñ ontslaen.
7 k Eñ hy moeste hen op elcke Feest[des Pascha]ee-
8 nen los latē. Eñ alle de menichte riep/seggēde. l Wech kmt.27.25
9 met desen eñ laet ons Barrabam los. Dewelcke was Mar 15.6
om eenen oproer/die in de stadt geschiet was/ende om Joa.10.39
eenen dootslach inde gevanckenisse geworpen. l Acto.3.14
0 So sprack se Pilatus wederom aen/ willende Jesum
los laten: Maer sy riepen teghen/segghende: Cruyst
hem/ Cruyst hem.
2 Ende hy seyde derdemael tot hen: wat heeft hy doch
quaets gedaen? Ic en heb geen schult des doots in hē
gevonden: daerom sal ic hem castijden/ ende los laten.
3 Maer sy hielden aen met luyder stemmen/eñ eysch-
ten dat hy soude gecruyst wordē. Ende hare ende der
Overpriesteren stemmen werden geweldich.
4 m Ende Pilatus oordeelde dat haren eysch geschie- mmat.2.7.
den soude. mar.15.55
5 Ende liet los den genen die om dē oproer ende doot-
slach inde gevanckenisse geworpen was/ dē welckē sy
begeerden/ende Jesum gaf hy over[tot]haren wille.
6 n Ende als sy hem wech leyden/namen sy eenen Si-
mon van Cyrenen/die vanden Acker quam/ende leydē nmt.27.32
hem het Cruyce op/dat hijt achter Jesum droege.
Eñ hē volchde eē groote menichte des volcx/eñ vrou
wen dewelcke hem oock beclaechden ende beweenden
8 Eñ Jesus omgekeert tot haer/seyde: Ghy dochters
van Jerusalē/en weēt niet over my/maer weent over 1 Of/geluc
u selven ende over uwe kinderen. Want siet/de dagē kich.
sullen comen/inde welcke men seggen sal: o Salich zijn o Esa.2.18
de onvruchtbare/ende de buyckē die niet ghebaert en Ose.10.9
hebben/ ende de borsten die niet ghesoocht en hebben. De ver-
Dan sullen sy beghinnen te segghen tot de Berghen woestinge Jeru-
0 Valt op ons: ende tot de heuvelen bedeckt ons. salems.

31 q Want indien sy dit doen ‡ inden groenē houte/ wa
sal [dan] inden dorren geschieden?
32 r Eñ daer werdē ooc twee ādere Misdaders geley
om met hem gedoot te worden.
33 s Eñ als sy quamen op de plaetse ghenaemt Hooft
scheel plaetse daer cruysten sy hem eñ de Misdaders
den eenen ter rechter eñ den anderen ter slincker han
34 Eñ Jesus seyde: t Vader vergevet hen/ want sy e
weten niet wat sy doē. u Eñ sy deylden zijne cleeder
35 werpēde het lot [daerō.] Eñ het volc stōt eñ aēsach
de Overpriesters x bespottedē hē ooc met hē seggēd
hy heeft andere geholpen/ dat hy nu hēselvē helpe/ i
hy y die Christus/ die wtvercoren Gods.
36 Eñ de Crijchsknechten quamen oock toe/ eñ bespot
37 teden hem hem edick biedēde. Eñ seggende: Jn die
ghy de Coninck der Joden zijt/ so helpt u selven.
38 z Ende daer was een opschrift boven hem geschre
ven met Griecsche/ Latijnsche eñ Hebreeusche letterē
39 Dese is de Coninc der Jodē. Eñ eē vādē Misdader
die daer gehāgē warē/ lasterde hē/ eñ seyde: indiē ghy
40 Christus zijt/ so helpt u selve eñ ons. Maer de ande
antwoordende/ strafte hē/ seggēde: Vreest gy ooc God
niet/ daer ghy in het selve oordeel zijt?
41 Eñ wy doch ten rechten/ want wy ontfanghen wa
onse werckē weert zijn: maer dese heeft niet ōbehoor
42 lijcx gedaen. Eñ hy seyde tot Jesum: Heere/ gedenc
mijner als ghy in u Conincrijcke coemt.
43 Ende Jesus seyde tot hem: voorwaer segge ic u/ He
den sult ghy met my inden Paradijse wesen.
44 a Eñ het was ontrent der sester uren/ ende daer qua
duysternisse over de gātsche aerde tot der negēster ure
45 Ende de Sonne wert verduystert ende de voorhā
des Tempels scheurde midden [in twee.]
46 Ende Jesus riep met luyder stemmen/ ende seyde:
Vader in uwen handē sal ic mijnen Geest bevelen. Eñ
als hy dat geseyt hadde/ so heeft hy den geest gegevē
47 b Ende als de Hooftman over hōdert/ sach dat daer
geschiede/ prees hy God/ ende seyde: waerlic/ dese men-
sche was rechtveerdich.
48 Eñ alle de scharen die daer te samen gecomen warē
tot deser aenschouwinge/ aenschouwende dat daer ge-

schiede/

q 1 Pet. 4. 1
‡ gr. in den vochtighen houte.
s Joan. 1. 6
mat. 27. 32
t Act. 7. 60
u mat 27. 31
x gr. trun sel-
vē dē neuse
y Dat is/
gesalfde/
z mat 27. 37
mar. 15. 26
Joa. 16. 19
mat. 27. 45
mar. 15. 33
Christus
sterft.
b Psa. 31. 6
Act. 2. 60/
c ofte bewa
ren setten.
b mat. 27. 53.

ſchiede/ſloeghen hare boꝛſten ende keerden wederom.
9 Eñ alle zijn bekendẽ ſtonden van verre/eñ de Vꝛou-
wen die hẽ wt Galilea mede nagevolcht waren/ſiende
o dit aen. ᵉ Eñ ſiet een man met name Joſeph/die een mt.17.57
Raetſheere was/een goet ende rechtveerdich man. maris.43
1 Deſe en hadde niet bewillicht in haren raet eñ daet/ joa19.38
[eñ was] van Arimathea een Jootſche ſtadt dewelc-
ke oock ſelve het Coninckrijcke Gods verwachtede/
2 Deſe ginc tot Pilatum/eñ begeerde het lichaẽ Jeſu.
3 Ende hy nam hem af/ende want hem in fijn Lijn- Chriſtus
waet/ᶠ ende leyde hem in een graf dat in een ſteenrotſe woꝛt be-
wtgehouwẽ was/ daer noyt niemãt in geleyt en was. graven.
4 Eñ het was den dach der vooꝛbereydinge / ende de mt24.40
5 Sabbath quam aen. Eñ de vꝛouwen die navolch- mr.15.46
den ᵍ (dewelcke met hem gecomen waren wt Galilea) Luce.8.2
beſagen het graf/ende hoe zijn Lichaem ghelept was.
6 Eñ ſy wedergekeert zijnde bereyden ſpecerie eñ ſal-
ve ende op den Sabbath hebbẽ ſy geruſt na der wet.

Dat xxiiij. Capittel.

Chriſtus opgeſtaen/vertoont hem den vꝛouwen/ 13. den tween op den
wech/36. allen zijnen Diſcipulen/44. eñ als hy ſe onderweſen heeft/is
hy opgenomen ten Hemel/53. haer dagelickſche oeffeninghe. mat.13.1

ENde ᵃ op dẽ eerſtẽ dach der Sabbathẽ seer vꝛoech/ mar16.1
gingen ſy tot den grave / dꝛagende de ſpecerien die ᵇ Dat is
ſy bereyt hadden ende ſommighe met haer. des
2 Ende vonden den ſteen vanden grave afgewentelt. daechs
3 Eñ ingegaen zijnde/vonden ſy het Lichaem des Hee- na den
4 ren Jeſu niet. Eñ het geſchiede als ſy daerom ᶜ ver- Sabbath
tſaecht warẽ/ſiet/ſo ſtonden daer twee mannẽ by haer Of twij-
in blinckende cleederen. felden.
5 Eñ als ſy nu verwaert waren/ ende het aenſicht na De En-
der Aerden boghen ſeyden die [mannẽ] tot haer: wat gelẽ ſpꝛe-
ſoeckt ghy den levendighen ᵈ by den dooden. ken de
6 Hy en is hier niet/maer hy is opgeſtaẽ, ᵉ Gedẽct hoe Vꝛouwẽ
dz hy u liedẽ geſeyt heeft/als hy noch in Galilea was/ aen.
7 Seggende: de Sone des menſchẽ moet overgelevert ᵈ Gr. met
woꝛden inder ſondigen menſchen handen/ eñ gecruyſt emt17.11
woꝛden/ende ten derden daghe weder opſtaen. mat8.31
8 Ende ſy ghedachten zijner wooꝛden. Luc9.22
9 Eñ ᶠ wederom ghekeert zijnde vanden grave/ boot- mat.18.5
ſchapten alle dit den elven ende allen den anderen. mar.16.1
10 Het was Maria Magdalena/eñ Joanna/eñ Maria

Jacobi/eñ ādere met haer/die dit tot de Apostelē sept
11 Eñ hare woorden schenen hen als ydele clappinge
ende en gheloofden haer niet.
Joan. 20. 3 12 g Eñ Petrus stont op/eñ liep tot dē grave/ eñ ned
buckende/sach hy de lijnen doecken alleen liggen/end
ginc wech verwonderende by hemselven van dat dat
13 jeschiet was. Eñ siet/twee van hen gingen te diē sel
24 stadiē ven dage na een Vlect dat tsestich i stadien van Jerusa
maken een 14 lem was/ genaemt Emaus. Ende sy spraken onde
ure gaens. malcanderen/van alle dese dingen die geschiet waren
15 Eñ het gheschiede/dewijle sy tsamen spraken/eñ be-
Mar. 18. 20 vraechden/k dat Jesus by quam/ende l met hen ginck
Luc 24. 35. 16 Ende hare oogen werden gehouden/dat sy hem nie
17 en bekenden. Ende hy seyde tot hen: Wat redene
zijn dit/die gy wandelēde onder malcanderē handelt
ende zijt droevich?
18 Eñ een genaemt Cleophas/antwoorde eñ seyde tot
Gr. ende en hem: Zijt ghy alleen eē vreemdelinc te Jerusalem/l die
weter niet. niet en weet wat daer in dese daghen gheschiet is?
19 Ende hy seyde tot hen: Wat? Sy seyden hem: Van
Jesu vā Nazareth/m de welcke eē Propheet was crach-
Luce/7. 16. Joa. 4/19 tich in wercken ende woorden/voor God eñ dē volcke.
20 Ende hoe hem onse Overpriesters eñ Oversten over
gelevert hebben tot den oordeele des doots/ eñ hebbē
21 hem gecruyst. Eñ wy hoepten dat hy was de ghene
Actuū 1. 6. die n Israel verlossen soude: ende ooc boven dit alles/ist
heden den derden dach dat het geschiet is.
22 o Maer oock hebben ons sommighe van onse vrou-
wen verschrict/dewelcke vroech in dē morgenstont tot
Ma. 28. 8 23 den grave geweest zijn. Eñ als sy zijn Lichaem niet
Marc 10. 10. en vonden/quamen sy/seggende: dat sy ooc een gesicht
Joa 28. 18 der Enghelen ghesien hadden/die seggen dat hy leeft.
24 Eñ sommighe van die met ons waren/ zijn tot den
grave gegaen/eñ bevonden gelijc ooc de vrouwen ge-
p Esd 50. 6 sept hadden/maer hem en saghen sy niet.
q Gen. 5. 5/ ende 22. 16 25 Eñ hy seyde tot hen: O onverstandige eñ trage van
Deu 18. 15 herten/om te gelooven alle het gene dat de Propheten
c psa. 31. 11 26 gesproken hebben. p Moeste Christus niet dit lijden/
Esa. 4/2/ Jere/23. 5/ 27 eñ tot zijn eerlickheyt ingaen? q Eñ hy begonst van
Eze. 34. 23 Mosen eñ r alle de Propheten/eñ leyde hen wt in alle
Dan. 9. 24 de Schriften wat van hē selven [gheschreven was.]

28 Ende

28 Ende ſy quamen by dat Vlec daer ſy henen gingen/
ende hy gheliet hem gelijck of hy verder gaen ſoude.
29 ſ Ende ſy dwongen hem/ ſegghende: Blijft by ons: Gen. 29.2
want het is by den avont eñ den dach is gedaelt. Eñ Act. 19.15.
30 hy ginck in/ om by hen te blijven. Eñ het geſchiede Heb/ 13.2/
als hy met hē ter Tafel geſeten was/ nā hy het Broot/
danckte/ ende braket/ ende gaft hen.
31 Ende haer ooghen werden geopent/ ende ſy kenden t Hy wert
hem. Ende hy t bequam wt haren ooghen. onſienlick van hen.
32 Ende ſy ſeyden tot malcanderen: Branden onſe her-
ten niet in ons/ als hy met ons ſprack op den wech/ eñ
als hy ons de Schrift opende?
33 Ende ſy ſtonden op te dier ſelver ure/ eñ keerden we-
derom na Jeruſalem/ eñ vonden tſamen vergadert de
34 Elve/ ende die met hen waren/ Seggende: De Heere
is waerlick opgheſtaen/ ende is van Petro ghesien.
35 Eñ ſy [ooc] verteldē dat inden wech geſchiet was/ eñ
hoe hy vā hen bekent wert in het breken des Broots.
36 v Ende als ſy dit ſeyden/ ſtont Jeſus ſelve midden mar 16.14
onder hen/ ende ſeyde tot hen: Vrede ſy [met] u lieden. 1 Cor. 15.5
37 Ende ſy verbaert eñ verſchrict zijnde/ meynden dat
ſy eenen Gheeſt ſaghen.
38 Ende hy ſeyde tot hen: Wat zijt ghylieden beroert?
ende waerom climmen die gedachten in uwe herten?
39 Aenſchout mijne handen/ ende mijne voeten/ want ic
bēt ſelve. Taſt my eñ ſiet/ want eē Geeſt en heeft noch
vleeſch noch beenderē/ gelijc gylieden ſiet dat ic hebbe.
40 Ende als hy dit geſeyt hadde/ toonde hy hē de han-
41 den ende de voeten. Ende als ſy noch van blijſchap
niet en geloofdē/ ende hen verwonderden/ ſeyde hy tot
hen: F Hebt ghylieden hier wat te eten? Joa. 21.29
42 Ende ſy gaven hem een ſtuck gebraden viſchs/ ende
43 van honichraten. Ende hy namt/ eñ at het voor hen.
44 Eñ ſeyde tot hen: P Dit [zijn] de woorden die ick tot mar/ 16.21
u liedē ſprac als ick noch by u was/ [namelic] dat het Mar 2.31/
noodich was/ alles vervult te wordē al wat vā my ge- luce. 9.12/
ſchreven is inde Wet Moſis/ eñ Propheten/ eñ Pſal-
45 men. Doe opende hy hen haer verſtandt/ dat ſy de
46 Schriften verſtonden. Eñ ſeyde tot hen: 3 Alſo iſſer
geſchreven/ eñ alſo moeſte Chriſtus lijden/ eñ ten derdē
dage weder opſtaen vande dooden. Pſal. 22.7/ Actor. 17.3

a act 13. 3[?]
1 Joa. 2. 1[?]
b Os. in:
c Act. 2. 4
Joan. 1. [illegible]
b Joa 14. 2
e Gri. [illegible]
1 Acto 1. [illegible]
g mat. 26
3[illegible].
mr 24 23
h mr 26. 9

47 Ende in zijnen name bekeeringe ende a vergeving
der ſonden gepredict worden b onder alle volcken/ c b
ginnende van Jeruſalem.
48 Ende ghylieden zijt hier van ghetuyghen.
49 d Eñ ſiet/ic ſal de belofte mijns Vaders op u liede
ſendẽ/ e Blijft f ghylieden dan inde ſtadt Jeruſalem to
dat ghy aengedaen wort met crachte wt dẽ Hoochſtẽ
50 g Ende hy leyde ſe wt tot Bethania/ ende hief zijn
handen op/ende ſeghende ſe.
51 h Eñ het geſchiede als hy ſe ſegende / dat hy van h
ſcheyde/ende voer op na den Hemel.
52 Ende ſy aenbaden hem ende keerden wederom na
Jeruſalem/met grooter blijſchap.
53 Ende ſy waren alle tijt inden Tempel/God lovende
ende prijſende/Amen.

Het Heylighe Euangelium/ beſchreven door Joannem.

Dat eerſte Capittel.

1. De Godheyt/14. Menſcheyt eñ ampt Jeſu Chriſti/19. het
getuygeniſſe Joãnis/39. eñ vã andere door Jeſum geroepẽ.

a gen. 1. 3
Pſa 35. [illegible]
Ephe. 3. 1
b Joa 5. 26
c Joa 8. 1
d Joa. 3.
e mat. 3.
Mar 1. 2.
Luce. 3. 2.
f Joa 8. 12

1 INden beginne was het Woort / eñ het Woort was
by God ende dat Woort was God.
2 Dit was inden beginne by God.
3 a Alle dingen zijn door dat ſelve gemaect/ende ſonder
dat ſelve en is niet gemaeckt [van] dat gemaeckt is.
4 b Inden ſelven was het leven/ c eñ het levẽ was het
licht der menſchen.
5 d Eñ het licht ſchijnt inde duyſterniſſe/ende de duy-
ſterniſſe en heeft dat [licht] niet begrepen.
6 e Daer wert een menſche van Gode geſonden wiens
7 naem was Joannes. Deſe quam tot getuygeniſſe
om dat hy vanden lichte ſoude getuygẽ/op dat ſy alle
door hem ghelooven ſouden.
8 Hy en was dat licht niet/maer hy was geſonden op
dat hy ſoude van dien lichte ghetuyghen.
9 f Dat warachtighe licht was deſe die alle menſchen
verlicht/comende inde werelt.

10 Hy was inde werelt: Eñ de werelt is door hem ge-
maeckt: ende de werelt en heeft hem niet gekent. Hebr.1.2
11 Hy is ghecomen b tot de zijne/ende de zijne en hebben g. in ſte
hem niet aenghenomen. yne.
12 i Maer alle die hem aengenomen hebben/dien heeft
hy macht gegevē kinderē Gods te wordē [namelic] eſa.56.c
13 die in zijnen naem ghelooven. Dewelcke niet wt den om.8.1
bloede/noch wt dē wille des vleeſchs noch wt dē wille Joa. 5.
des mans/maer wt Gode gheboren zijn.
14 k Ende het woort is vleeſch ghewordē/ l ende heeft
onder ons ghewoont/ m (eñ wy hebben zijne eerlickheyt kmt. 1. 16
ghesien een eerlicheyt als des eenich geboren/ vanden Luc. 1. 3
Vader) n vol genaden ende waerheyts. Ba 3. 38
15 (o Joannes getuycht van hem/eñ roept/ſeggende: mint 2. 2
Deſe is die ic ſeyde die na my coemt ende voor my ge- col 1/16
weeſt is/want hy was p eer dan ick.) oint 5. 1 1.
16 q Ende van zijnder volheyt hebben wy alle ontfangē/ Mat 1. 7
ende ghenade voor ghenade. pof meer
17 r Want de Wet is door Moſen gegevē: maer de Ge- der.
nade ende de Waerheyt door Jeſum Chriſtum gewor- q Col 2. 10
18 den. ſ Niemant heeft oyt God geſien: de eenich gebo- r gr 29. 23
ren Sone/ die inden ſchoot des Vaders is/ die hevet ſ exo 33. 20
[ons] verclaert. t tim 6. 16
19 Ende dit is de getuygeniſſe Joannis/als de Joden c Joa 5. 33
wtſonden van Jeruſalem Prieſters eñ Levitē/om hem
20 te vragē: Wie zijt gy? Hy beleet het/eñ verſaecte niet/
ende beleet/ v ſeggende: Ick en ben die x Chriſtus niet. n Ac 33. 35
21 Ende ſy vraechden hem: wat dan? zijt gy Elias? Eñ a Dat is/
hy ſeyde: Ic en bens niet. Zijt gy y ee Propheet? Ende geſalfde
22 hy antwoorde neen. So ſeyden ſy dan tot hem: wie y Deu. 18
zijt ghy? op dat wy antwoort gevē mogen den genen
die ons geſonden hebben: wat ſegt ghy van u ſelven?
23 Hy ſeyde: z Ick ben de ſtemme des genē die roept in
de Woeſtijne: a Maect recht den wech des Heerē/gelijc z eſa 40. 3
Eſaias de Propheet gheſeyt heeft. Mat 3. 3
24 Ende die geſonden waren/waren wt de Phariſeen. a mar. 1 3
25 Ende ſy vraechden hem/ende ſeydē tot hem: Wat b Dat is
Doopt ghy dan/indien ghy die b Chriſtus niet en zijt/ geſalfde.
26 noch Elias/noch c de Propheet? Joannes antwoor- c Deu 18
de hen/eñ ſeyde: d Ic doope indē Water/ maer hy ſtaet 28.
midden onder u lieden dien ghy niet en kent. d mat 3. 11
Luc. 3. 16

27 Hy ist die na my comt/ dewelcke e voor my ghewee[...]
is : wien ick niet weerdich en ben zijnen schoenriem [...]
28 ontbinden. Dit gheschiede in f Bethabara over de[...]
Jordaen daer Joannes doopte.
29 Des anderen daechs sach Joannis Jesum tot he[...]
comē/ ende seyde: Siet/ g dat Lam Gods/ dat de son[...]
30 des werelts wech neēt. Dese ist daer ic dā seyde: N[...]
my comt eē Man/ dewelcke h voor my geweest is/ wā[...]
hy was i eer dan ick.
31 Ende ick en kende hem niet: maer op dat hy Israe[...]
soude geopenbaert wordē/ daerom ben ic gecomen t[...]
32 doopen inden water. k Ende Joannes ghetuycht de[...]
seggende: Jc hebbe gesien dē Geest neder dalen gelij[...]
een Duyve wt den hemel/ ende bleef op hem.
33 Ende ick en kende hem niet: maer die my ghesonde[...]
heeft om te doopen inden water/ die seyde tot my: O[...]
wien ghy sult den Geest sien neder dalen/ ende op hem[...]
blijven/ die selve ist/ die inden heyligen Gheest doopt[...]
34 Ende ic hebt gesien eñ betuycht/ dat desen de Son[...]
35 Godts is. Des anderen daechs stont Joannes we-
derom/ ende twee van zijnen Discipulen.
36 Ende als hy Jesum sach wandelen seyde hy: l Sie[...]
37 het Lā Gods. Eñ die twee van zijnē Discipulē hoor-
den hem [dat] spreken ende volchden Jesum.
38 Ende als hem Jesus omkeerde/ eñ sach dat sy hem
volchden/ seyde hy tot hen: Wat soect ghylieden : Sy
seyden tot hem: Rabbi/ dat is/ m wtghelept/ te seggen/
Leeraer/ waer n woondy?
39 Hy seyde tot hen: Comt/ eñ siet het. Sy gingē eñ sa-
gen waer hy woonde/ eñ blevē dien dach by hem. Het
40 was ontrent o de thienste ure. Andreas de broeder
Simonis Petri/ was een van dese twee/ die het vā Jo-
anne ghehoort hadden/ ende hem navolchden.
41 Dese vant eerst Simonem zijnen broeder ende seyde
tot hem: Wy hebben gevonden den Messiam / dat is
wtghelept/ de Gesalfde.
42 Eñ hy brachte hem tot Jesum. Ende als hem Jesus
aēsach/ seyde hy: Ghy zijt Simon/ de sone Jona: p Gy
sult genaēt wordē/ Cephas/ dat is wtgelept/ q Steen.
43 Des ander daechs wilde Jesus wtgaen/ na Galilleā/
ende vant Philippum/ eñ seyde tot hē: Volcht my na.

e of/ weerdiger is/ dan ick.
f And. Bethania.
g Esa/ 53.5
h Of/ weerdiger is dā ick.
i of/ meerder.
k matt 3 16 Mar 1.10 Luce. 3.21/
Exo. 12.3/ Esa. 55 7/
Joannis Discipulen volgē Christū.
m gr. wtgelept.
o Dat is/ twee uren voor avont/ want de dach hadde twaelf uren ende vāden Sonnen opgaē tot der Sonnen ondergank.
p mt. 16. 18
q gr. petrus.

4 r Ende Philippus was van Bethsaida/ wt der stadt r Joa 17.2
Andree ende Petri.
5 Philippus vant Nathanael/ ende seyde tot hem: Wy s Joa. 21.2
hebben dien gevonden/ van welcken t Moses inder Wet t Gen. 3.15
eñ v de Propheetẽ geschrevẽ hebbẽ/ [namelic] Jesum Deu 18.15
van Nazareth den sone Josephs. 2 Sa. 7.12.
6 Ende Nathanael seyde tot hem: Mach van Naza- u Psal. 132.
reth wat goets comẽ? Philipus seyde tot hem: Comt Esa. 4.2.
7 ende siet het. Jesus sach Nathanael tot hem comen/ Jere. 23.5.
ende seyde van hem: Siet waerlic eẽ Israelite/ in welc- Eze 34.34
ken gheen bedroch en is. Mic. 7.20
8 Nathanael seyde tot hem: Waer vã kendy my? Je-
sus antwoorde/ ende seyde tot hem: Eer u Philippus
riep/ daer ghy onder den Vijgeboom waert/ sach ic u.
9 Nathanael antwoorde/ ende seyde tot hem: x Rabbi/ x Dat is/
ghy zijt de Sone Gods/ ghy zijt de Coninck Israels. leeraer.
Jesus antwoorde ende seyde tot hem: y Ghy gelooft y And. ghe-
om dat ick u geseyt hebbe: Ic sach u onder den Vijge- looft ghy.
boom: ghy sult grooter dingen dan dese sien. Eñ sey-
de tot hem: Voorwaer voorwaer segghe ic u: z Hier na
suldy den Hemel geopent sien/ ende de a Engelen op- z Ge. 28.12
climmende: eñ nederdalẽde op dẽ Sone des menschẽ. a Mt 24.30

Dat ij. Capittel.

Christus verandert water in wijn/ 17. drijft de vercoopers wt dẽ Tem-
pel/ 19. voorseyt zijn doot ende opstãdinge/ 23. ende bekeerter vele/ 24.
en vertrout de mensche niet.

ENde ten derdẽ dage wert daer eẽ Bruyloft [gehou-
den] in Cana Galilee eñ de moeder Jesu was daer.
2 Ende Jesus was oock genoot/ ende zijne Discipulen
totter Bruyloft.
Ende als daer wijn ghebrack/ seyde de moeder Jesu a Of/ wat
tot hem: Sy en hebben gheenen wijn. is my eñ u
Ende Jesus seyde tot haer: Vrouwe/ a wat hebbe ic of wat
met u te doen? Mijn ure en is noch niet gecomen. gaet het
Zijn moeder seyde tot de Dienaers: Wat hy u lieden my ende u
seyt dat doet. Ende daer warẽ ses steenẽ waterva aen.
ten geset/ b na der Joden reyninge/ en hielden elc twee b Mar. 7.3/
oft drie c Metreten. c Mettrete
Ende Jesus seyde tot hen: Vult de watervaten met was ontrẽt
water. Ende sy vuldense tot boven toe. eẽ keulsche
Ende hy seyde tot hen: Schept nu/ ende draghet tot arme.
den Opperdischmeester: Ende sy droeghent.

9 Eñ als de Opperdischmeester dat Water dat Wij
gewordẽ was/ geproeft hadde/ ende en wiste niet va
waer [de wijn] gecomẽ was (maer de Dienaers die h
water geschept haddẽ/ die wistẽt) so riep de Opperdis
meester den Bruydegom/
10 Eñ seyde tot hem: Alle man set eerst dẽ goedẽ Wij
eñ alsmen wel gedroncken is/ dan den minstẽ: [maer
ghy hebt den goeden Wijn tot nu toe behouden.
11 Dit begin der teeckenen dede Jesus in Cana Galilei
ende openbaerde zijne eerlichept/ ende zijne Discipule
12 geloofden in hẽ. Daer na quã hy af na Capernau
hy eñ zijn moeder ende zijn Broeders/ ende zijne Disc
pulen/ ende en bleven daer niet vele daghen.
13 Ende het Pascha der Joden was na by/ ende Jesu
14 ginck op na Jerusalem. b Eñ hy vant indẽ Tempe
die daer vercochten Ossen eñ Schapẽ/ eñ Duyven/ e
15 de Wisselaers sittende. Eñ hy maecte een geessel va
snoerkens/ eñ dreef se wt den Tempel/ ooc de Schap
eñ Ossen/ eñ der Wisselaren gelt storte hy wt/ eñ keert
de Tafelen omme.
16 Ende seyde tot de ghene die daer Duyven vercoch
ten: Weert dit van hier wech/ ende en maect niet va
17 mijns Vaders huys/ een Coophuys. Ende zijne Di
cipulen werden ghedachtich/ dat daer gheschreven i
c De vierighe liefde ws huys/ heeft my verslonden.
18 Doe antwoorden de Joden eñ seyden tot hem: f Wa
teecken bewijst ghy ons g dat ghy dat doen menecht
19 Jesus antwoorde/ eñ seyde tot hen: h Breeckt dese
Tempel/ ende in drie daghen sal ick hem oprechten.
20 So seydẽ hem dan de Joden: Ses eñ veertich Ja
lanc wert desen Tempel getimmert/ eñ sult ghy hẽ i
drie daghen oprichten?
21 Maer hy sprack vanden Tempel zijns Lichaems
22 Als hy nu opgestaen was vande doodẽ/ werdẽ d
Discipulen zijns gedachtich/ dat hy dat geseyt hadd
eñ sy geloofden de Schrift/ eñ den woorde dat Jesu
23 gesprokẽ hadde. Eñ als hy te Jerusalem was op he
Pascha in het Feest/ vele gheloofden in zijnen Naem
die de teeckenen saghen die hy dede.
24 Maer Jesus en betroude hemselven hen niet/ daer
om dat hyse alle kende.

b mat 21.12 mar. 11.15 luc 19.45

c psal 9.10 [psalm 69.10]

f mat 12.38 mar 8.11

g Gr. dat ghy dat doet.

h mat. 26 61. mr 14.58

vele ghe loovẽ aen Christus om de wonder daden.

Ende dat hy niet en behoefde dat yemãt getuyge-
nisse gave vanden mensche/[i] want hy wiste wat inden 1 Sr.16.7.
mensche was. Psa.7.10/

Dat iij. Capittel.

Christus onderwijst Nicodemum/vande wedergeboorte/14.vandẽ ge-
loove/16 ende vande liefde Gods tot der werelt/27 Joannes geeft ge-
tuygenisse van Jesu.

ENde daer was een mensche wt den Pharizeen/ge-
naemt [a] Nicodemus/een overste der Joden. a Joa19.39
[b] Dese quã des nachts tot Jesum/eñ seyde:[c] Rabbi b Joa7.20
wy weten dat ghy een Leeraer zijt/ van God gecomẽ c Dat is/
want niemant en can dese teeckenen doẽ die gy doet: Leeraer.
ten sy dat God met hem sy. d Joa.9.10
Jesus antwoorde/eñ seyde tot hẽ: Voorwaer / voor- e Of /van
waer segge ic u: Tẽ sy dat yemãt [e] anderwerf geborẽ boven
worde/so en can hy het Conincrijcke Gods niet sien.
Nicodemus seyde tot hem: Hoe can een mensche ge-
boren worden als hy out is? Can hy weder in zijns
moeders buyc gaen/ende geboren worden?
Jesus antwoorde: Voorwaer/ voorwaer segge ic u/
Ten sy dat yemant geboren wort wt den water ende Tit.3.2.
Geest/so en can hy ten Conincrijcke Gods niet ingaẽ.
Wat wt den vleesch geboren is/ dat is vleesch: eñ Rom.7.38
dat wt den Geest geboren is/dat is Geest.
Verwondert u niet/ dat ick ghesept hebbe: ghy moet
andermael gheboren worden.
De wint blaest werwaert hy wil/ende gy hoort zijn
stemme/maer gy en weet niet van waer hy comt/noch
waer hy henẽ vaert. Also is een yegelic die wt dẽ Geest
gheboren is. Nicodemus antwoorde/ende seyde tot
hem:[i] Hoe can dat geschieden?
Jesus antwoorde/ende seyde tot hem: [k] Zijt ghy eẽ i Joan.6.5
Leeraer Israels/ ende en weet ghy dit niet? k Of/gy zijt
[l] Voorwaer/voorwaer segge ic u: wy spreken dat wy
weten/ende getuygen dat wy gesien hebben/eñ gylie- l Joa.7.23.
den en neemt onse getuygenisse niet aen.
Indien ic u lieden aertsche dingen gesept hebbe/ende
ghy die niet gelooft/hoe sout ghylieden gheloven als
ic u Hemelsche dingẽ seyde? [m] Eñ niemãt en isser op- m Joa.9.62
gevarẽ tẽ Hemel/dã die vandẽ Hemel neder gecomẽ is/ n Of/was
de Sone des menschen/die [n] inden Hemel is. o Nu.21.9
[o] Ende ghelijc Moses de Slanghe inder woestijne 2 Reg18.43

verhoocht heeft/p alſo ſal de Sone des menſchen ve
15 hoocht woꝛden. Op dat eē yegelic die in hem geloo
niet en verderve/maer het eewige leven hebbe.
16 p Want alſo lief heeft God de werelt gehat/ dat h
zijnen eenich geboꝛen Sone gegeven heeft/r op dat
yegelick die in hem gelooft niet en verderve/maer h
eeuwige leven hebbe.
17 [Want God en heeft zijnē Sone inde werelt niet g
ſondē/op dat hy de werelt verdoemē ſoude/] maer o
dat de werelt dooꝛ hem e behouden woꝛde.
18 Wie in hem gelooft/die en woꝛt niet n verdoēt:ma
die niet en gelooft/die is nu verdoēt/want hy en hee
niet gelooft/inden Naem des eenichgeboꝛenen Soō
19 Gods. Ende dit is dez verdoemeniſſe/dat p het Lich
inde werelt gecomen is/eñ de menſchē hebbē de du
ſterniſſe liever gehat dā het Licht:om dat hare wer
ken boos waren.
20 Wāt ſo wie quaet doet/die haet het licht/eñ en co
tot den lichte niet/ op dat zijne wercke niet geſtraft
21 woꝛden. z Maer wie de waerheyt doet/die coemt t
den lichte/op dat zijn wercken geopenbaert woꝛde
a want ſy in Gode gedaen zijn.
22 Daer nagine Jeſus eñ zijnē Diſcipulen in het Joo
ſche lant/ende verkeerde daer met hen/a ende doopt
23 c Eñ Joannes doopte oock in Ennon by Salim/o
dat daer veel waters was/eñ ſy quamē daer/eñ we
24 den gedoopt. Want Joānes en was noch niet ind
gevanckeniſſe ghewoꝛpen.
25 So wert daer een vrage onder den Diſcipulen Jo
annis met den Joden/vander reyninghe.
26 d Ende ſy quamen tot Joannem/eñ ſeyden tot he
e Rabbi/die met u over den Joꝛdaen was/den welc
gy getuygeniſſe gaeft:ſiet/die doopt eñ ſy comē al
27 tot hem. Joannes antwooꝛde/ende ſeyde:De me
ſche en can niet ontfangē/ſo het hē wt den Hemel ni
ghegheven en ſy.
28 Ghy ſelve zijt mijne getuygen/ dat ic geſeyt hebb
1 Jc en ben die ‡ Chꝛiſtus niet/maer g bē vooꝛ hem
geſonden.
29 Wie de Bruyt heeft/die is de Bruydegō/eñ de vri
des Bruydegoms/die daer ſtaet/eñ hem hooꝛt/verbl

p Joa. 3.28 · q Rom 5.8 · r Joa 4.… · 1 Joa 5.10 · ſ Joa 4.14 · t Oft/ſalich · n Gr. ghoꝛdeelt. · Geloove in Chꝛiſtum. · Verdoemeniſſe. · x Gr. gerichte. · y Joan. 1.… · wercken · z Eph. 5 · a Of/dat · b Joa. 4.1 · c Mat 3.6 · Mat 3/11 · Mar 1.7 · d Of leeraer. · f Joa. 1.28 · ‡ Dat is de Ghesalfde. · g Mal/3.1 · Mt 1.20.

hem

hem me: blijschap om,de stēme des Bruydegoms/so
s dan dese mijne blijschap verbult.
Hy moet wassen/ende ick q afnemen.
t Die van boven comt/is boven alle:die vander aerdē Of min-
s/is vander aerden/ eñ spreect vā k der aerden:die wt der wor-
ien Hemel comt/is boven alle: den.
Ende wat hy gesien eñ gehoort heeft/dat getuyght t Joa3.23
y/ende zijn getuygenisse en neemt niemant aen: k Gr.wt.
Wie zijn getuygenisse aenghenomen heeft/ die heeft
ezegelt dat God warachtich is. Rom3.4
Want den welcken God gesonden heeft/die spreeckt
Gods woorden/wāt God geeft [hē] den Geest n sonder m Eph4.7
mate. De Vader heeft dē Sone lief/ o ende heeft alle n Gr.niet
dingen in zijn handen gegeven. wt mate.
p Wie indē Sone gelooft/ die heeft het eewige leven/ o Mat11.27
nde wie den Sone b ongehoorsaem is/die en sal het le- p Joa.3.16
en niet sien:maer den toorne Gods blijft op hem. q Au niet gelooft.

Dat iiij. Capittel.

hristus spreect met der Samaritaensche vrouwe/ 34. Zijn vierighe
sde tot zijnen Vader ende zijnen Oogst/ 39. bekeeringe der Samari-
ten. 46. ende heelinghe des Soons des Hovelinckx.

Als nu de Heere bekende dat de Phariseē gehoort
haddē dat Jesus meer Discipulen maecte b ende
doopte dan Joannes. (Hoewel Jesus selve niet Joa3.22
n doopte/maer zijne Discipulē.) Doe verliet hy Ju-
deam/ende ginck weder na Galileam.
Ende moeste door Samarien gaen.
Soo quam hy dan in een stadt Samarie/ghenaemt
Sychar byde d Erve welcke Jacob gaf Joseph zijnen Ge23.19
one.Ende daer was Jacobs waterput/ Jesus dan c of/ Fonteyne
ermoeyt van gaē/sat also op den waterput.Het was
ntrent der sester uren. d Dat is/ middach
Ende daer quam een vrouwe van Samarien water
utten.Jesus seyde tot haer:geeft my te drincken.
Want zijne Discipulen warē wech gegaen inde stat
m spijse te coopen.
So seyde de Samaritaensche vrouwe tot hem:Hoe
begeerdy die gy een Jode zijt/ drinckē van my/die eē e Joa8.48
Samaritaensche vrouwe ben? e Want de Joden f en f Gr.en gebruycken
hebben gheen ghemeynschap met de Samaritanen. niet Samaritanen
Jesus antwoorde/ende seyde tot haer:so ghy wistet mer.
e gabe Gods/eñ wie hy is die tot u seyt:Geeft my te

drincken/ghy soudet van hem begeert hebbẽ/ende hy
g Jer.2/13. soude u ghegheven hebben levende water.
11 De vrouwe seyde tot hẽ:Heere/gy en hebt niet wa[er]
mede ghy putten meucht/eñ de put is diepe/van wa[er]
hebdy dan dat levende water.
12 Zijdy meerder dan onse vader Jacob/ die ons de[sen]
put gegevẽ heeft/ eñ hy heeft wt desen putte gedron[c]
ken/ ende zijne sonen/ende zijne beesten?
13 Jesus antwoorde/eñ seyde tot haer:so wie van de[sen]
water drinckt/die sal weder dorsten?
h Joa.3/11.6 14 g Maer so wie drinct vanden water dat ic hem ge[ve]
sal/die en sal inder eewicheit niet dorsten/maer het wa
i Joa7.38 ter dat ic hem sal gevẽ/dat sal in hẽ worden een Fo[n]
teyne des springhenden waters in dat eewighe leve[n].
15 De vrouwe seyde tot hem:Heere/geeft my dat sel[ve]
water/op dat my niet en dorste/eñ dz ic niet meer h[ier]
16 en come te putten. Jesus seyde tot haer:Gaet hen[en]
17 roept uwẽ man/eñ coemt hier. De vrouwe antwoo[r]
de/ende seyde:Ic en heb geenen man. Jesus seyde t[ot]
haer:Ghy hebt wel gesprokẽ/Ic en heb geenen ma[n].
18 Wãt gy hebt vijf mannẽ gehat/ eñ diẽ gy nu heb[t]
en is u man niet:dat hebdy met der waerheyt gese[yt].
k Luc.7.18 19 De vrouwe seyde tot hem: Heere/k ic sie dat ghy e[en]
20 Propheet zijt. Onse vaders hebbẽ op desen berch
Deu.12.5/ ghebeden/ende ghy segt l dat te Jerusalem de plae[t]
se is daermen moet m aenbidden.
21 Jesus seyde tot haer:Vrouwe/ghelooft my/de u[re]
comt/dat gylieden noch op desen Berge/noch te Jer[u]
salem/den Vader aenbidden en sult.
22 o Gylieden aenbit dat ghy niet en weet: wy aenbi[d]
den wat wy weten:o Want de salicheyt is wt dẽ Jo[den].
23 Maer de ure comt/ende is nu/dat de warachtig[e]
Aenbidders/den Vader aenbidden sullen inden Ge[est]
ende Waerheyt:wãt oot de Vader soect sulcke/die
[also] aenbidden.
24 p God is een Geest:ende die hem aenbidden moeten
hem inden Geest ende q Waerheyt aenbidden.
25 De vrouwe seyde tot hem:Ic weet dat de Messi[as]
comen sal/die genaemt is Christus: als die sal gecom[en]
zijn/dan sal hy ons alle dinghen vercondinghen.
26 Jesus seyde tot haer:r Ic bent die met u spreke.

m Aenbidden is in desen handel/de geheele Gods dienst inde Wet van Gode ingestelt/de welcke moeste geschieden in een seker plaetse in haer lant.
n 2 Reg.17
o Gen.12.3
p 2Cor3.17
q of/gerechticheyt.
r Dat is de gesalfde.
s Joan9.37

7 Ende onder desen quamen zijne Discipulen/ eñ ver=
wonderden hen/dat hy met een vrouwe sprack: noch=
tãs en seyde niemãt: Wat vraecht gy?/oft/wat spreect
ghy met haer?
8 So verliet dan de vrouwe haer waterbat ende ginc
henen inde stadt/ende seyde tot de lieden.
9 Comt/siet eenen mensche/die my geseyt heeft al wat
ic gedaen hebbe: Is dese niet die Christus?
Doe gingen sy wt der stadt/ende quamen tot hem.
Hierentusschen baden hem de Discipulen/eñ seyden.
ᵇRabbi/etet. Ende hy seyde tot hen: Ic hebbe spijse of Leeraer.
te eten/die ghylieden niet en weet.
Doe seyden de Discipulen tot malcanderen: Mach
hem yemant te eten gebracht hebben?
Jesus seyde tot hen: Mijn spijse is/ dat ick doe den De spijse
wille des genen die my gesonden heeft/ende zijn werc Christi.
volbrenghe. Segt ghy niet: Het zijn noch vier maẽ=
den/ende dan comt den Oogst? Siet/ic segge u liedẽ/
heft uwe oogẽ op/ende siet de Landẽ/ʸ wãt sy zijn wit
tot dẽ Oogst. Eñ wie maeyt die ontfãgt loon/eñ ver Mat9 ·37
gadert vrucht tot den eewigẽ levẽ/op da. ooc de Sae= Luc.10.2.
yer te gelijck verblijde/ ende de Maeyer.
Wãt hier in is dat woort warachtich/dat de eẽ saeyt
ende de ander maeyt.
Ic hebbe u lieden wtgesonden te maeyẽ/dat gy niet
gearbeyt en hebt: Andere hebben gearbeyt/eñ gylie=
den zijt tot den arbeyt ingegaen.
Ende vele Samaritanẽ wt dier selver stat geloof= De Sa=
den in hem/om de woorden der vrouwen/die daer ge= marita=
tuychde: Hy heeft my geseyt al wat ic gedaen hebbe. nen ghe=
Als nu de Samaritanẽ tot hem quamen/soo baden looven in
sy hem/dat hy by hẽ blijvẽ soude. Ende hy bleef daer Christũ.
twee dagen.
Eñ veel meer [liedẽ] geloofdẽ om zijns woorts wille
Ende seydẽ tot der vrouwen. Wy enślooven [nu]
niet meer om uwer woorden wille/ʸ want wy hebbẽt
selve gehoort/eñ weten dat dese warachtelic is ᶻChri= Joan.17.8
stus/de Salichmaker der Werelt. Dat is de
Ghesalfde.
Ende na twee dagen ginc hy van daer/ende ginc na
Galileã. Wãt Jesus betuychde selve/ᵃdat een Pro= mat/13.57
pheet in zijn eygen Vaderlant geen eere en heeft. Mar.6.4

45 Als hy nu in Galileã quã/ontfingẽ hem de Galile
sche/die alle dingẽ gesiẽ haddẽ die hy te Jerusalẽ de
in het Feest. Want sy waren ooc tot het Feest gegae

b Joa2. 11 46 So ginck Jesus weder tot b Cana Galilee/ daer h
het water tot wijn gemaect hadde. Eñ daer was e
Coninckxhovelinc/wiẽs sone te Capernaum cranc wa

Des Coninckx hovelincx Sone wort ghesont.

47 Dese als hy gehoort hadde dat Jesus wt Judea
Galileam gecomen was/ginc tot hem eñ bat hem/
dat hy afquame/eñ zijnen sone gesont maecte/wãt h
48 was doot cranc. So seyde Jesus tot hem: c Ten s
dat ghylieden teeckenẽ ende wonderlicke dingẽ siet/
en sult ghylieden niet gelooven.

c 1 cor1. 22

49 Des Coninckxhovelinc seyde tot hem: Heere/ coẽt a
50 eer mijn kindeken sterft. Jesus seyde tot hem: Gae
u sone leeft. Ende de mensche gheloofde den woort
dat hem Jesus seyde. Ende ginck henen.

Geloove

51 Eñ als hy nu afginc/quamẽ hem zijne Diẽstknech
te gemoete/eñ bootschapten [hẽ/] seggẽde: u kint lee
52 So vraechde hy van hen die ure/in welcke het bet
met hem geworden was. Eñ sy seyden hem: Gistere
te seven uren verliet hem de Cortse.
53 Doe bekẽde de vadi/dat het inde selve ure [was/] i
welcke Jesus tot hem seyde: u sone leeft. Ende hy g
loofde/ende gheheel zijn huysghesin.
34 Dit tweede teecken dede Jesus wederom/doe hy w
Judea in Galilea ginck.

Dat v. Capittel.

5. De gichtsiecke wort genesen vã Jesu/ 10. dewelcke daerom vervolc
wort vande Joden/ 19. maer hy bewijst dat zijn werc wt God is/ 35 e
de na dat hy zijn getuygenisse gegevẽ heeft van Joannis/ seynt hy zij
wederparthijders tot zijne wercken/ende tot de Schrift.

a lev 23.2 deu 26.1 Baetwater te Jerusalem

1 DAer na was b een Feeste der Joden: eñ Jesus gi
op na Jerusalem.
2 Eñ daer is te Jerusalẽ aẽ de Schaeps=plaetse
Baedwater genaemt in het Hebreeusche Bethesda: e
3 heeft vijf voorhuysẽ: In dese lach eẽ groote menich
te vã Crancke/Blinde/Creupele/Verdorde/ verwach
tende de beroeringhe des waters.
4 Want de Engel quam neder ter sekerder tijt/ in d
Baedt water/eñ beroerde het water: eñ diẽ dã eerst n
de beroernighe des waters daer in quam/die wert g
sont/van wat sieckte hy oock bevanghen was.

5 Ende daer was eē mensche/ die achtendertich Jaer
6 cranc geweest hadde: Als Jesus desen sach ligghen/
ende bekende dat hy nu lange tijt cranc geweest was/
seyde hy tot hem: wildy ghesont worden?
7 De Crancke antwoorde hem: Heere/ic en hebbe gee=
nen mensche die my in het Baedwater brenge als het
water beroert wort. Eñ dewijle dat ic come/ so comt Mat9.9
8 eē ander voor my neder. Jesus seyde tot hem: b Staet
op neemt u bedde op/ende wandelt.
9 Ende terstont wert de mensche ghesont/eñ nam zijn
bedde op/ende wādelde: b Ende het was Sabbath in Joa9.14
10 dien selven dage. Daerom seyden de Joden tot hem
die gesōt geworde was: c Het is Sabbath/het en is u Exo20.10
niet geoorloft het bedde te draghen. Deu5.15
11 Hy antwoorde hē: Die my gesont gemaect heeft die mat.12.2
heeft my gesept: Neemt u bedde op/ende wandelt?
12 So vraechdē sy hem: wie is die mensche die u gesept
13 heeft: Neemt u bedde op/eñ wandelt? Eñ die gesont
gemaect was en wiste niet wie hy was/ want Jesus
was [hē] d ontgaē wt der schare die ter selver plaetse dof/ hielt
14 was. Daer na vont hē Jesus in den Tēpel/ eñ seyde hē als eē
tot hem: Siet/ghy zijt gesont geworden/ e eñ sondicht [illegible]
niet meer/dat u niet erghers en gheschiede. [illegible]
15 Die mensche ginc henen/eñ bootschaptent den Jodē/ [illegible]
dattet Jesus was/die hem gesont ghemaeckt hadde. [illegible]
16 Eñ hierom vervolchden de Joden Jesum/eñ sochten Joa.8.11
hem te dooden: om dat hy dat op dē Sabbath/gedaē Lev.6 5.
17 hadde. Ende Jesus antwoorde hen: f Mijn Vader Christus
werct tot nu toe/ende ick wercke oock. Godts
18 g Daerom dan sochten de Joden dies te meer hem te Sone.
doodē/wāt hy niet alleene dē Sabbath en brac/maer f Joa14.10
oock/g om dat hy gesept hadde: dat God zijn Vader Joa7.19
ware/hemselven Godt ghelijck makende.
19 So antwoorde Jesus/ende seyde tot hē. Voorwaer, [illegible]27.41
voorwaer segge ic u lieden: e De Sone en can vā hem
selven niet doen/dan wat hy zijnē Vader heeft siē doē. Joa.3.4.
k Wāt so wat die doet/dat doet ooc de Sone desgelijcx.
20 Want de Vader heeft de Sone lief/ l ende toont hem [illegible]sa54.5
al wat hy doet: eñ sal hem grooter wercken toonē dan Joa10.30
dese/ op dat ghy u lieden verwonderen meucht. Joa.1/2
21 Want ghelijck de vader de dooden opweckt ende le- [illegible]de7.16

vendich maect: also ooc maect de Sone levendich w
mat. 11.27
22hy wil. Want de Vader en oordeelt niemãt:[m] ma
heeft alle oordeel den Sone ghegheven.
23 Op dat sy alle den Sone eeren / gelijc sy den Vad
eeren/wie den Sone niet en eert/die en eert den Vad
niet die hem ghesonden heeft.
Joan 8/51
24 n Voorwaer voorwaer segghe ick u lieden: Wie mij
woort hoort/ende gelooft hem die my gesonden heef
o Luc 23.42
p g. gericht
die heeft het eewige levẽ/ o eñ en comt inde p Vdoeme
nisse niet/maer is vandẽ doot doorgegaen in het lev
q 1 Pet 4/6
25 Voorwaer/voorwaer segge ic u lieden/ de ure coem
ende is nu/dat q de dooden sullen hooren/ de stẽme de
Soons Gods/eñ diese sullen gehoort hebben/ die sul
26len leven. Want ghelijck de Vader het leven heeft i
hemselven/ also heeft hy ooc den Sone gegeven het le
ven te hebben in hemselven.
r Of/dat hy eens menschẽ Soon is/eñ verwondert u dies niet
27 Ende heeft hem oock macht ghegeven te oordeelen
28want hy eens menschen sone is. Verwondert u lie
dẽ dies niet/want de ure sal comẽ/inde welcke: alle di
inde graven zijn/zijn stemme hooren sullen.
s 2 Thes 4.16
u Dan 12.2
29 u Ende sullen wtgaen die goet gedaẽ hebbẽ/ ter op
standinge des levens: ende die quaet gedaẽ hebbẽ/ te
opstandinge der verdoemenisse?
30 Ic en can van my selven niet doen: Also ick hoore/s
oordeele ic/ eñ mijn oordeel is rechtveerdich: wãt ic e
soecke mijnẽ wille niet/maer de wille des Vaders/di
1 Joa. 8.24
y/of bequaem.
z Esa/41.1
31my gesonden heeft. x Indien ic van my selven getuy
ghe/so en is mijn ghetuygenisse niet a warachtich.
32 z Een ander isser die van my getuycht / eñ ick wee
dat die getuygenisse waer is/dan hy vã my getuycht.
Mat. 1/19
33 a Ghy hebt tot Joannem gesonden / eñ hy heeft de
waerheyt getuygenisse gegeven.
34 Doch en neme ic geen getuygenisse van den mẽsche
maer ic segge dit/op dat ghy lieden salich wort.
35 Hy was een Keerse bernende eñ lichtende/ ende ghy
b Joan. 5.9
c Joa/10.25
36wildet u een wijle in zijn licht verblijden. b Ende ick
hebbe eẽ meerder getuygenisse dan [het getuygenisse]
Joãnis: b Want de wercken die my de Vader gegevẽ
d Mat/3/17
Mar. 1.11
Luce/3.22/
Joa/1/35.
heeft om te volbrengẽ/die selve wercken die ic doe/ge
tuygen van my/dat de Vader my gesonden heeft.
37 b Eñ de Vader die my gesonden heeft/heeft selve vã

my getuycht. Ghyliedẽ en hebt noyt noch zijne ſtem-
me gehoort/[e] noch zijn ghedaente ghesien. e Exo 33.20
8 Eñ zijn woorten hebt gylieden niet in u blijvende:
want gylieden en gelooft hẽ niet die hy geſondẽ heeft. f Esa 34.19
9 f [g] Onderſoect de Schriften/ want ghy meynt het ee- f Of ghy onderſoect
wige leven daerin te hebben/ [h] eñ de ſelve zijnt: die van h De 18.18
o my getuyghen. Ende ghylieden en wilt tot my niet Luc.24.27
comen/ op dat ghy het eewighe leven hadt.
1 Ick en neme gheen eere van menschen.
2 Maer ic kenne u lieden/ dat ghy de liefde Gods in u
3 niet en hebt. Ic bẽ gecomẽ inden naẽ mijns Vaders/
eñ ghylieden en ontfangt my niet: So daer een ander
comt in zijnen eygenen naem/ diẽ ſult ghy ontfangen. menschen
4 i Hoe cont ghylieden gelooven/ die van malcanderẽ eere.
eere neemt? ende de eere die van God alleen comt/ die Joa.12.43
5 ſoect ghylieden niet? Meynt niet dat ic u verclagen
ſal voor den Vader: daer is een die u lieden verclaecht/
namelick: Moſes/ daer ghy op hoept.
6 Want waert dat ghylieden Moſe gelooft hadt/ ſoo
ſout ghy my ooc gelooft hebben: [k] want hy heeft van k Gen.3.15
my gheschreven. Deu 28.18
7 Maer ſo gylieden nu zijn Schriften niet en gelooft/
hoe ſult ghy mijne woorden ghelooven?

Dat vj. Capittel.

Hy ſpijst de Schare/ 35. ende vlietſe die hem wilden Coninc maken/ 48 zijne leere van het geestelick eten zijns vleeschs/ 60. eñ hoe die aengenomen is.

Daer na ginc Jeſus over de [a] Zee/ aẽ der Stadt Ti- a Gr. Zee
berias in Galilea/ Galilea Ti berias.
2 Ende eẽ groote Schare volchde hem na/ om dat ſy
zijne teeckenẽ gesien haddẽ/ die hy dede over de cranc-
3 ken. Ende Jeſus is op den Berch ghegaen/ ende ſat
daer met zijne Discipulen.
4 [b] Ende het Paſcha/ de Feeste der Joden was na by. b Gr.12.28
5 Als Jeſus dan zijne oogen ophief/ ende ſach dat daer Lev/23.5.
een groote Schare tot hem gecomen was/ ſeyde hy tot
Phillippum: waer van ſullen wy Brooden coopen/ op
6 dat deſe eten mogen? (Ende dit ſeyde hy om hem te
beproeven: want hy wiste wat hy doen ſoude.)
7 Philippus ãtwoorde hem: Voor twee hondert pen-
ningen broots/ en zijn deſe niet genoech/ op dat een ye-
ghelick van hen een weynich neme.

8 Een van zijne Diſcipulen/Andreas de broeder Si
monis Petri/ſeyde tot hem:
9 Hier is een Jonckxken dat vijf Gerſten broodẽ heef
ende twee Viſchkens:[c] maer wat is dit onder ſo vele

c 4. reg 4.45
d g. neder vallen.

10 Ende Jeſus ſeyde: Doet de menſchen [d] nederſitte
Eñ daer was veel gras te dier plaetſen. So ſaten de
de Mannen neder/ontrent vijf duyſent in ghetale.
11 Ende Jeſus nam de broodẽ/ [e] dancte/ende deylde
den Diſcipulen/ende de Diſcipulẽ den genen die ned
geſeten warẽ: Deſgelijcx ooc vande Viſchkẽs/alſo ve
12 als ſy wilden. Als ſy nu verſadicht waren/ſeyde h
tot zijne Diſcipulen: Vergadert de overgebleven Bro
ken/op dat daer niet verloren en gae.

e of/ als hi gedanckt hadde/ deel deſe/ ete.

13 Sy vergaderdenſe dan/ ende vulden twaelf korve
met brockẽ/vanden vijf gerſtẽ brooden/die daer over
ghebleven waren/den ghenen die ghegheten hadde
14 Als nu de menſchen ſagen dat teecken dat Jeſus ge
daen hadde/ſeydẽ ſy:[f] Deſe is waerlick de Prophete
15 die inde werelt comen ſoude. Als nu Jeſus bekende
dat ſy ſouden comen om hem te nemẽ/op dat ſy hẽ Co
ninc maectẽ/[g] ontweec hy wederom op dẽ Berch allei
16 [h] Eñ als het avont wert/gingen zijne Diſcipulen a
17 tot der Zee: Eñ ginghen in het Scheepken/eñ qua
men over de zee na Capernaum.

f Luc. 7.16 ſy willen Chriſtus Coninck maken.
g Joa. 18/ 36.
h matt 4.23

18 Eñ het was nu duyſter geworden/eñ Jeſus en wa
tot hen niet gecomen. Eñ de Zee verhief haer op/doo
eenen grooten waeyenden wint.
19 Als ſy dan ghevaren waren ontrent vijf eñ twinticl
of dertich [i] Stadiẽ/ſagen ſy Jeſum op de Zee wande
len/ende het Scheepken by comen/ende ſy vreeſden.
20 Maer hy ſeyde tot hen. Jck bent/en vreeſt niet.
21 So [k] wilden ſy hẽ dan in het Scheepken nemen: eñ
het Scheepken quã terſtont te lande daer ſy na voerẽ.
22 Des anderen daechs /als de ſchare (die over de Ze
ſtont) geſien hadde/ dat daer geen ander Scheepkẽ e
was/dan dat eene/daer zijn Diſcipulen ingetredẽ wa
rẽ: eñ dat Jeſus niet met zijne Diſcipulẽ in het ſcheepk
gegaen en was/ maer dat zijn Diſcipulen alleen wec
23 gevaren waren: (Maer daer quamẽ ander Scheep
kens vã Tiberias/by der plaetſẽ daer ſy het broot ge
geten hadden/ als de Heere gedanckt hadde.)

i Een ſtadie is 625. voeten dat is 135. ſchreden eñ 24 ſtadiẽ eẽ ure gaẽs.

24 Als

24 Als dan de schare sach/dat Jesus daer niet en was/
noch zijne Discipulē traden sy inde Scheepkens/ende
quamen na Capernaum/soeckende Jesum.
25 Ende als sy hem vonden over de Zee / seyden sy tot
hem:Rabbi/wanneer zijdy hier gecomen?
26 Jesus ātwoorde haer/eñ seyde:voorwaer/ voorwaer
segge ic u liedē/ghy en soect my niet om dat ghy teec=
kenen gesien hebt/maer om dat ghy vāde broodē ge=
gheten hebt/ende versadicht zijt.
27 m Werct niet [om] de spijse die vergaet/maer [om] de spijse die tot in het eewige levē blijft:welcke u de Sone m Joa3.16
des menschen gheven sal. n Want desen heeft God de n mt.3.12
28 Vader versegelt. So seydē sy dan tot hem:Wat sul= mar.1.11
len wy doen/op dat wy Gods wercken wercken? luc.3.22/ Joa.1.33
29 o Jesus antwoorde/eñ seyde tot hen: p Dit is Gods 2pet .17
werc/ dat gy liedē gelooft in hē/dien hy gesondē heeft. p joa 3.23
30 So seyden sy tot hem: q wat teeckē doet ghy dan/op q mt.16.1
dat wij sien/ende u ghelooven?Wat werckt ghy?
31 OnseVaders hebben het Manna gegeten inde woe= exo 16.4
stijne/gelijc daer geschreven is: Hy gaf hen broodt wt Num 1.7
32 den Hemel te eten. Doe seyde Jesus tot hen : Voor= 1cor.10.3
waer/voorwaer segge ic u lieden: Moses en gaf u dat
broot niet dat wt dē Hemel is/maer mijnVader geeft
u lieden dat warachtige Broot wt den Hemel.
33 Want het Broot Gods is hy/die wt dēHemel comt/
34 ende geeft der wereelt het leven. Doe seyden sy tot hē:
Heere/gheeft ons alletijt dit Broot.
35 Jesus seyde tot hen:Jck ben dat Broot des levens: r esa755.1
r Wie tot my comt/die en sal niet hongeren/ eñ wie in ssy25.26
my gelooft/die en sal nemmermeer dorsten. apo22.17
38 Maer ic hebbe u lieden geseyt/dat ghy my ooc gesiē
hebt/ende en gelooft niet.
27 Al wat my mijn Vader geeft/dat sal tot my comen:
ende die tot my comt/en sal ic niet wtworpen. t mat.26
38 Want ic ben wt den Hemel gecomen /niet om mijnē 40.
wille te doen/maer des genen die my gesonden heeft. mr14. 36
39 Ende dit is de wille des Vaders die my ghesonden
heeft/ v dat ic van alle dat hy my gegevē heeft/niet en v mat 0.13
verliese/maer dat opwecke ten wtersten daghe. ech/17/12
40 Eñ dit is dē wille des genen die my gesondē heeft/
x dat eē yegelic/die dē Sone siet/ ende in hem gelooft/ x joa.3/16
het

het eewighe leven hebbe eñ ick sal hem opwecken t
41 wtersten daghe. Doe murmureerden de Joden da
vã/dat hy gesept hadde: Jc ben dat Broot/ die wt i
Hemel afghecomen ben.

Sy werden aen Christo geergeert
ymt 13.3

42 p Eñ sy seydẽ: Js dese niet Jesus de sone Joseph
wiens vader eñ moeder wy kennẽ? Hoe sept dese da
Jck ben wt den Hemel neder ghedaelt?
43 Doe antwoorde Jesus/ende seyde tot hen: En mu

q Joa 9.6

murreert niet onder malcanderen.
44 2 Niemant en can tot my comen/ ten sy dat hem d
Vader trecke/die my gesonden heeft: eñ ic sal hem ver
wecken ten wtersten daghe.

die Godt hoort/ comt tot Christũ
a Esa 54.1
b Jnt 11.27
Joa 1.28
c Joan.3 6 36.
d Exo 16.4
Num 11.7

45 Daer is gheschreven inden Propheten: a Eñ sy sull
alle van Gode geleert wesen. So wie dan vandẽ Va
der ghehoort/ende gheleert heeft/die come tot my.
4 6 Niet dat yemant den Vader ghesien heeft/dan di
van Gode is die heeft den Vader ghesien.
47 Voorwaer voorwaer segge ick u: c die in my gelooft
48 heeft het eewige levẽ. Jck ben het Broot des levẽs
49 d Uwe Vaders hebben het Manna ghegeten inden
Woestijne/ende zijn ghestorven:
50 Dit is het Broot dat van dẽ Hemel afcoemt/ op da

e Joa 1.29
f Heb.10.5

51 die daer van eet/ niet en sterve. Jc ben dat levendig
Broot/ die vanden Hemel gecomen ben: e So yeman
eet van desẽ Broode/die sal inder eewichept levẽ: f Eñ
het broot datick gheven sal/is mijn vleesch/welck ick
gheven sal voor het leven der Werelt.
52 Doe streden de Joden onder malcanderẽ/eñ seyden:

g Joa 26

g Hoe can ons dese zijn vleesch te eten gheven?
53 Doe seyde Jesus tot hẽ: Voorwaer/ voorwaer/segge
ick u liedẽ: Tẽ sy dat ghy eet het vleesch des Soons
des menschen eñ drinct zijn bloet/so en hebt ghylieden

het vleesch Christi eten ende zijn bloet drincken
1 Cor 11.21

54 geẽ levẽ in u. h Wie mijn vleesch eet/ende mijn bloet
drinckt/die heeft het eeuwige leven: eñ ic sal hem ver-
wecken ten wtersten daghe.
55 Want mijn vleesch is waerlick spijse ende mijn bloet
56 is waerlic dranc. Wie mijn vleesch eet/eñ mijn bloet
drinckt/die blijft in my/ende ick in hem.
57 Gelijckerwijs my de levende Vader gesondẽ heeft/
ende ick leve door den Vader: also oock wie my eet/die
selve sal leven door my.

58 Dit

8 Dit is het Broot dat wt dē Hemel afgecomē is: Niet
geÿc uwe Vaders het manna gegeten hebben/ eñ zijn
gestorben: wie dit broot eet/ sal inder eewicheyt leven.
6 Dit seyde hy in de Vergaderinge/ leerende te Caper-
onaum. Vele dan van zijne Discipulen dat hoorende/
seyden/ dat is een harde reden/ wie canse gehooren? l Gr. in.
1 Ende Jesus l by hem selven wetende dat zijne Disci-
pulen daer van murmureerden/ seyde hy tot hen: Er-
ghert u lieden dit?
2 k Wat [salt zijn] dā/ so ghylieden dē Sone des men- k Joa.3.13 mar.16.19
schen siet opclimmen/ daer hy eerst was?
Het is de Geest die levendich maect/ het vleesch en is
3 niet nut. Die woordē die ic tot u lieden spreke zijn geest
ende leven:
64 Maer daer zijn sommige onder u/ die niet en geloo- l Joa.13/11
vē. Want Jesus wiste vanden beginne/ wie sy warē die m joa6.44
niet en geloofdē, l eñ wie hy was die hē verradē soude. De Dis-
65 Eñ hy seyde: m Daerom hebbe ic u lieden geseyt/ dat cipulen
niemant tot my comen en can/ ten sy dattet hem gege- worden
ven sy van mijnen Vader. aen hem
66 Van doen aen ginghen vele van zijne Discipulen te geergert
rugghe/ ende en wandelden niet meer met hem. eñ wijckē
67 So seide Jesus tot de twaelve: wilt gy ooc niet wech van hem.
68 gaen? Doe antwoorde hē Simon Petrus: Heere/ tot n me.16.16
wien sullen wy henen gaen? ghy hebt de woorden des o Dat is/
eewighen levens. Ghesalfde.
69 n Eñ wy hebben gelooft ende bekent/ dat gy zijt de p luc.6.23.
o Christus de Sone des levendighen Gods.
70 Jesus antwoorde hē: p Hebbe ic niet u twaelve wt-
vercoren: ende een van u lieden is een Duyvel.
71 Dat seyde hy van Juda Simonis Jscarioth/ want
dese soude hem verraden/ eñ was een vande twaelve.

Jesus vliet van de Joden die hem wilden dooden.

a Lev 23.34

b Sy moesten op dit Feest sevē daghen in loovet hut tē woonē/ tot een gedachtenisse dat sy in hutté woōden na der verlossinge wt Egyptē

Dat vij. Capittel.

1. Christus straft de eergiericheyt zijner magen/ 12. verscheydē meyningē van hem 12. hy bewijst den middel om de waerheyt te bekennē/ 20. hē wort ongelijc gedaen/ 31. sommigher ongeloovicheyt ende sommigher geloovicheyt. 37. Hy roepse met luyder kelen tot den levendigen water 45. wort verantwoort door de Schariauten/ ende door Nicodemum.

Ende daer na wandelde Jesus in Galilea/ want hy
en wilde in Judea niet wandelen / om dat hem de
2 Joden sochten te dooden. a Ende der Joden Feest/
[namelic de Feeste] der b Huttensettinge was na by.

Daerom

3 Daerom seydē zijne broeders tot hem: Gaet henen
van hier/ eñ gaet [e] in Judeam/ op dat ooc uwe Disci-
pulen aensien uwe wercken die ghy doet.
4 Want niemāt en doet yet int verborgen/ die soeck
[c] openbaer te wesen. So gy sulcx doet/ so maect u selv
openbaer voor de werelt.
5 Want ooc zijne broederen en geloofden in hem niet
6 So seyde dan Jesus tot hen: Mijnen tijt en is noch
niet gecomen/ maer uwen tijt is altijts bereyt.
7 [d] De werelt en cā u liedē niet hatē/ maer my haet sy
want ic betuyge vā haer/ dat hare werckē quaet zijn
8 Gaet gy op tot dit Feest/ ic en gae noch niet op tot di
Feest/ [e] want mijnen tijt en is noch niet vervult.
9 Eñ doe hy hē dit geseyt hadde/ bleef hy in Galilea
10 Ende als zijn broeders opgegaen waren/ doe ginck
hy oock op tot het Feest/ niet opēbaerlic/ maer als ve-
11 dectelic. So sochten hem de Joden in het Feest/ ende
seyden: [f] waer is dese?
12 [g] Eñ daer was groote murmelinge van hem onder
dē scharē/ want de een seyde: [h] Hy is goet. Ende ande-
re seyden: Neen/ maer hy verleyt het volck.
13 [i] Nochtans en sprack niemant vry wt van hem/ om
14 dat sy de Jodē vreesden. Als nu het Feest half voor-
ledē was/ quam Jesus op inden Tempel/ ende leerde.
15 Eñ de Joden verwonderdē hen/ seggende: Hoe weet
dese de geschriften/ daer hy se niet geleert en heeft?
16 Jesus antwoorde hen ende seyde: [k] Mijn Leere en is
mijne niet/ maer des genen die my gesonden heeft.
17 So yemant wil des selven wille doen/ die sal van de-
ser Leere bekennen/ of sy wt Gode is: of/ of ick vā my
18 selven spreke. Wie van hem selvē spreect/ die soect zijn
eygen eere: maer die de eere soect des genē die hem ge-
sonden heeft/ die is warachtich/ ende geē onrechtveer-
dicheyt en is in hem.
19 [l] Heeft niet Moses u de Wet gegeven? ende niemāt
vā u [m] en hout de Wet? Waerō soect gy my te doodē?
20 De schare antwoorde/ ende seyde: [n] Ghy hebt den
Duyvel: wie soeckt u te dooden?
21 Jesus antwoorde eñ seyde tot hē: Een werck hebbe
ick gedaen/ ende ghy verwondert u alle.
22 Daerō/ Moses heeft [p] de besnijdinge gegedē/ (nie

c Of daer mē openbaerlic vā hē spreke
d Joa15.19
e Joa8.29
f Joa11.56
g Joā9.29
i Mt21.46
Joa12.24
k Joa.3.11
l Exo14.3
m gr. doe
Matt12.14
Mar3.2
Jea5.1
o Joa8.48
p Leb.12.3

dat

dat sy wt Moses is. c maer wt den Vaderē/) eñ [nochtans]
tans] besnijt ghylieden den mensche op dē Sabbath. gen17.10
3 So eē mensche de Besnijdinge ontfangt op dē Sab=
bath/op dat de Wet Mosis niet ghebroken en worde:
wort gylieden toornich op my/dat ic den geheelē men=
sche op den Sabbath gesont gemaeckt hebbe?
4 t En oordeelt niet na den aensien/maer oordeelt een deuer.26
5 rechtveerdich Oordeel. Doe seydē sommige wt den
Jerosolimiten: En is dese niet diē sy soeckē te doodē?
6 Ende siet hy spreect openbaerlic/eñ sy en seggē hem
niet: Bekennē de overste waerlic/dat dese Christus sy?
7 v Maer wy wetē desen vā waer hy is: eñ als Chri=
stus sal comen/[so] en sal niemāt wetē/vā waer hy sy. matt13.55
8 Jesus riep dan indē Tempel leerende/eñ seggende: Mar6.3
Eñ gylieden kent my/ eñ weet van waer ic ben ende
ic en ben van my selven niet gecomen/maer hy is wa= joa.10.15
rachtich die my gesondē heeft/die gyliedē niet en kent. ymat.11.
9 r Maer ick kenne hem / want ick ben van hem/ende luc19.47
hy heeft my gesonden. p Doe sochten sy hem te van= Joa 7.19
gen: maer niemant en sloech de handen aē hem: Want Joa 8.3
zijn ure en was noch niet ghecomen. vele van
3 Ende vele wt der schare ghelooften in hem/eñ sey= de volcke
den: Als Christus comen sal/sal hy ooc meer teeckenē geloovē/
doen/dan die dese ghedaen heeft? maer de
: De Pharizeen hoorden de Schare dit van hē mur= Prie=
murerē ende morren: eñ de Pharizeen/ende Overpries= sters doē
steren sonden Dienaren/dat sy hem vanghen souden. Christi
Doe seyde Jesus a Noch een cleyne tijt ben ick by u vanghen
liedē/ende gae henen tot hem die my gesonden heeft. aJan2.16
b Ghylieden sult my soecken/ende niet vinden: ende bjoa8.22
waer ick c zijn sal/daer en cont ghy niet comen. cGr. ben.
Doe seyden de Joden tot malcanderen: Waer sal de= dGr. ver
se gaen/dat wy hem niet vinden en sullen? Sal hy ooc stroyinge
tot de d verstroyde Heydenē gaē/eñ de Heydenē leeren? der Griec ken.
Wat woort is dit dat hy seyt: Ghylieden sult my elebr3.3
soecken ende niet vinden? Ende waer ick ben/daer en Joa. 6.35
cont ghy niet comen? gesa. 12.
Eñ op den laetstē dach/e [welc was] de groote dach Joel 1.18
des Feest/stont Jesus ende riep wt/segghende: f Soo g Of ver
yemant dorstet/die come tot my ende drincke. erlickt.
h Wie in my gelooft/gelijck de Schrift spreect/stroo=

men des levendē waters sullē wt zijnē buycke vloeỹ
39 (Dit seyde hy vanden Geest/ den welckē sy ontfa
ghen souden/ die in hem gheloofden: want de Heyli
Geest en was noch niet [gegevē/] want Jesus en wa
noch niet h verclaert.)
40 Vele dan wt der schare/ als sy die woorden hoorde
seyden: i Dese is waerlick de Propheet.
41 Andere seydē: k dese is Christus. Andere seyden :
dan Christus wt Galilea comen?
42 m Eñ seyt de Schrift niet/ dat Christus comē sal
den zade Davids/ eñ van dē n Vlecke Bethlehem/ da
43 David van was?/ So wert daer dan tweedracht o
der de Schare/ om zijnent wille.
44 Ende sommige van hen wilden hem vanghen: maa
niemant en sloech de handen aen hem.
45 Doe gingen de Dienaers tot de Overpriesters en
Pharizeen/ welcke tot hen seydē: Waerom en hebt g
46 liedē hē niet gebracht. De Dienaers antwoordē/ no
mensche en heeft also gesproken/ gelijc desen mensch
47 Doe antwoorden hen de Pharizeen: zijt ghyliedē o
48 verleypt? o Heefter yemant van den Oversten ofte
den Pharizeen in hem gheloofT.
49 Maer dese Schare die de Wet niet en weet/ is ve
50 vloect. Nicodemus seyde tot hē (de welcke p by nac
te tot hem quam die een van hen was.)
51 q Oordeelt oock onse wet eenen mensche/ eer sy v
hem hoore/ ende bekenne/ wat hy doet?
52 Sy antwoorden/ eñ seyden tot hem : Zijt ghy oo
van Galilea? Ondersoect eñ siet/ dat van Galilea ge
Propheet opghestaen en is.
53 r Ende een yeghelick is tot zijn huys ghegaen.

Dat viij. Capittel.

3 Christus laet de overspelige vrij gaen/ 14. bewijst van waer hy is ge
men ende waer hy henē gaet/ 31. welc het warachtige volc Gods is/ 3
wie warachtich vry vñ Disstbaer is/ ende haren loon/ 44. Dat zij u
den wt den Duyvel zijn/ 59. ende van hen vervolcht zijnde/ ontwijct

1 Ende Jesus ginck tot den Olijfberch.
2 Ende des morgens s quam hy wederom in d
Tempel/ eñ alle het volc quam tot hem: eñ hy sa
ende leerdese.
3 Ende de Schrifgeleerden ende Pharizeen bracht
tot hem een Vrouwe in Overspel bevonden:

h of/ verheerlickt.
i Mat. 21. 46
k Joa. 4. 42
m Psa. 132.
n Mich. 5. 2
Mat. 2. 6.

Der Priesteren dienaers tot Christi bekeeri.
o esa. 33. 18
Joa. 12. 42
p Joa. 7. 3. 2
q Exo. 33. 1
Deu. 1. 17/
r Dit laetste veers/ eñ eerste elve uut naval: de Can. zijn in sommige Exemplaren niet gevonden.

s An. was.

4 Ende steldense in het midden/ende seyden tot hem:
Meester/dese vrouwe is gegrepē in overspel/ met ver-
5scher daet. Ende Moses heeft ons inde Wet gebodē leb20.10
de sulcke te steenigen? Wat segdy dan?
Ende dit seyden sy hem/versoeckēde/op dat sy [wat
hadden/] om hem te beschuldigē. Maer Jesus boocht
hem neder/ende schreef met den vinger inde Aerde.
Ende als sy hem blevē vragende/ rechtede hy hem
op/ende seyde tot hē: b Wie onder u sōder sonde is/die b deut7.7
worpe den eersten steen op haer. Ende hy boocht hē
wederom neder/ende schreef inde Aerde.
Ende als sy dit hoorden/ende van hare conscientie
overwonnen werden/ gingē sy uyt de een na den ande-
ren/beginnende vande outste tot de laetste: Eñ Jesus
bleef alleene/ ende de vrouwe int midden staende.
Als dā Jesus hem oprechtede ende niemant en sach
dā de vrouwe/seyde hy tot haer: Vrouwe waer zijn u-
we beschuldigers? Heeft u yemant verdoemt?
Sy seyde: niemant Heere. Eñ Jesus seyde tot haer: e Joa5.14
Ic en verdoeme u ooc niet: Gaet ende en sōdicht niet
meer. Doe sprac Jesus wederom tot hen/segghende:
f Ic bē het licht der werelt/wie my navolcht/die en sal f Joa 1/9
inde duysternisse niet wandelen/maer sal het licht des
levens hebben.
Doe seyden de Phariseen tot hem: Gy getuycht van
u selven/u ghetuyghenisse en is niet g warachtich. g of be-
quaem
Jesus antwoorde ende seyde tot hen: h Al ist dat ick h Joa,5.31
vā my selvē getuyge/so is mijn getuygenisse warach-
tich: want ic weet van waer ic gecomē ben / ende waer
ic henen ga: maer ghylieden en weet niet van waer ick
gecomē bē/eñ waer ic henē ga. Ghyliedē oordeelt na
den vleesche/maer ick en oordeele niemant.
Ende of ic oordeele/mijn Oordeel is waer: want ic en
ben niet alleene/ maer ic eñ de Vader die my gesōden i Nu.35.
heeft. i Ende in uwe Wet is ghescreven/dat tweer gen.17.6
menschen ghetuyghenisse warachtich is. hebr10.28
Ic getuyge van my selvē/k ende de Vader die my ge- k mat3.17
sondē heeft / getuycht van my. Doe seydē sy tot hē: Marc1.11
Waer is u Vader? Jesus ātwoorde: l Ghy en kēt noch Joa/5.13
my noch mijnen Vader: m Waert dat ghy my kendet/ 2pet1.17
soo sout ghy oock mijnen Vader kennen. l Joan16.3
m Joa14.9

20 Dese dingen sprack Jesus by de Offerkiste leerende
Joa. 7.8 inden Tempel: u ende niemant en heeft hem gevãgen:
Want zijn ure en was noch niet gecomen.
Joa7.34 21 So seyde Jesus wederom tot hen: o Ick gae henen
ende ghylieden sult my soecken ende sult in uwe sond
sterven. Daer ic henen ga/en cont gylieden niet comẽ
22 Doe seyden de Joden: Sal hy dan hemselvẽ doodẽ
dat hy seyt/daer ic henen gae en cont ghy niet comen:
Joa 3.31 23 Ende Jesus seyde tot hen: a Gylieden zijt van bene
den/ic ben van boven? Gylieden zijt van deser werelt
ick en ben niet van deser werelt.
24 Jc heb u lieden dan geseyt/p dat ghy in uwe sonden
mr16.16 sterven sult/ want ten sy dat ghy gelooft dat ickt ben
Joa/3.18 25 so sult ghy in uwe sonden sterven. Doe seyden sy to
hem: Wie zijt ghy? Ende Jesus seyde tot hen: †Het ge
†of gehee ne dat ick u lieden vanden eersten aenseggbe.
lic het ge 26 Jc hebbe vele van u lieden te seggen/ eñ te oordeeli
ne dat ick maer die my gesondẽ heeft/ is warachtich/ ende wat i
u segghe. van hem ghehoort hebbe/dat spreke ick inde werelt.
27 Sy en bekendẽ niet/dat hy hen vandẽ Vader seyd
Joa15.25 28 So seyde Jesus tot hen: f Wanneer ghylieden de
Num 21 Sone des menschen sult verhoocht hebbẽ/dan sult g
9. bekennen dat ict bẽ/eñ dat ic niet en doe van my selv
Joa3.14. z maer spreke dit gelijck my mijn Vader geleert heef
tjoa/3.11
ende7.16 29 u Eñ die my gesõdẽ heeft/is met my. De Vader hee
Joa14.9 my nz alleẽ gelatẽ: Wãt ic doe altijts dz hẽ wel behag
30 lick is. z Als hy dit sprack geloofden der vele in hen
31 Doe seyde Jesus tot de Joden die in hem geloofd
Joa/7.31 Indien ghylieden in mijne woorden blijft/soo zijt gh
32 waerlick mijne Discipulen. Eñ sult de waerheyt k
kennen/p ende de waerheyt sal u lieden vry maken.
33 Sy antwoordẽ hem: Wy zijn het zaet Abrahe/eñ
rom6.16 hebben nopt niemande gedient: Hoe segdy: Ghylied
Gala.5.13
1Petr2.16 34 sult vry worden? Jesus antwoorde hen: Voorwa
voorwaer segge ic u lieden: z So wie sonde doet/ die
rom6.10 35 der sonden dienstknecht. Eñ de dienstknecht en blij
2petr.19 36 niet eewelic indẽ huyse: de Sone blijft eewelic. a J
dien dan de Sone u lieden vry maect/ so zijt ghylied
Rom.8 2 37 waerlick vry. Jc weet dat ghyliedẽ Abrahams za
zijt/maer ghy soect my te dooden/om dat mijn wo
in u lieden geen plaetse en heeft.

[b] Jc spreke wat ick by mijnen Vader gesien hebbe: Joan13.11
Gylieden doet ooc dat gy by uwen Vader gesiẽ hebt.
Sy antwoordẽ/eñ seydẽ tot hem: Abraham is onse
Vader Jesus seyde tot hen: [c] Waert ghy Abrahams
kinderen/ghylieden sout Abrahams wercken doen:
Maer nu soeckt ghy my te dooden/ eenen mensche Rom 1,28
die u de waerheyt geseyt hebbe/die ic van Gode ge-
hoort hebbe. Dit en dede Abraham niet.
Ghylieden doet de wercken uwes Vaders. Doe sey- joan17/17
den sy tot hem: Wy en zijn wt geẽ hoererie geborẽ/wy
hebben eenen Vader/[namelick] God. Kinders
Jesus seyde tot hen: Waer God uwe Vader so sout Gods.
ghy my doch liefhebben/want ick ben van Gode wt-
gegaen ende gecomen. Want ic en ben niet van my sel-
ven gecomen/maer hy heeft my ghesonden.
Waerom † en kent ghylieden mijn sprake niet? Om of verstaet.
dat ghy mijn woort niet en cont hooren.
[e] Gylieden zijt wt den Vader den Duyvel ende wilt Kinders
de lusten ws vaders doẽ. [f] Die was een menschmoor- des duy-
der vã dẽ beginne/eñ is inde waerheyt niet gebleven: vels.
want de waerheyt en is in hem niet. Als hy leughen e 1 joan.3
spreect/dan spreect hy [g] van zijn eygẽ. Want hy is een f Gen 3.18
Leugenaer/ende de vader der selver [leughen.] 1 Cor.11/3
Ende [ghy] om dat ic u liedẽ de waerheyt segge/en g of/wt hẽ
gelooft gy my niet. Wie van u lieden [h] straft van my selven.
sonde? so ic u liedẽ de waerheyt segge/waerom en ghe- h of/overwint.
looft ghylieden my niet? [i] Wie van Gode is die hoo-
re de woordẽ Gods: hier om en hoort ghyse niet om dz joan20.27
ghyliedẽ van Gode niet en zijt. Doẽ antwoordẽ de Jo- 1joan.4.6
den/eñ seydẽ tot hem: En seggen wy niet wel/dat gy
een Samaritaen zijt/ende den Duyvel hebt?
Jesus antwoorde: Ick en hebbe den Duyvel niet/ joan.5,24
maer ic eere mijnen Vader/ende gylieden onteert my.
Ick en soecke mijn eere niet: daer is een diese soeckt/
ende oordeelt. [k] Voorwaer voorwaer segge ic u liedẽ/
so yemant mijn Woort hout/die en sal dẽ doot niet siẽ
inder eewicheyt.
So seyden de Joden tot hem: Nu bekennen wy dat
ghy dẽ Duyvel hebt. Abraham is gestorvẽ eñ de Pro- of/ gy segt
pheten/eñ segt ghy: So yemant mijn woort bewaert/ in Heb. 11.
die en sal de doot niet smaken inder eewicheyt?

53 Zijt gy meerder dan onse Vader Abraham/ [m] dewelc-
ke gestorven is? Ende de Propheten zijn gestorven.
Wien maeckt ghy u selven?
54 Jesus antwoorde: indien ic my selven [n] vereere/ so en
is mijn [o] eere niet. Mijn Vader ist die my vereert/ dien
ghy segt dat hy uwe God is.
55 Ende gylieden en kent hem niet/ maer ic kenne hem. Ende
so ic segge dat ic hem niet en kenne/ so sal ick een leuge-
naer zijn/ gelijc als ghylieden [zijt:] Maer ic kenne hem
56 ende houde zijn woort. Abraham uwe Vader heeft [p] hem
verheucht/ op dat hy mijnen dach sien soude/ ende hy
heeften gesien ende is verblijt geweest.
57 Doe seyden de Joden tot hem: Gy en hebt noch geen
vijftich Jaren/ ende hebt ghy Abraham gesien?
58 Jesus seyde tot hen: Voorwaer/ voorwaer segge ic u-
lieden. Eer Abraham wert/ so ben ick.
59 Doe namen sy steenen op/ dat sy op hem worpen. Ende
Jesus verberch hem/ [r] ende ginc wt den Tempel.

n of/ verela re.
o of/ claerheyt.
p of/ visiblic begeert.
Abrahã heeft den dach Christi gesien.
q Luce 4.29
r And. ginc wt dẽ Tempel gaende midden door aen/ ende ginc also voorby.

Dat ix. Capittel.

1. Het eynde der gelykmakinge/ 30. de opentlicke belijdinge des Blintgeborenen/ 32. wat Blinde Christus siende maeckt.

1 Ende voorby gaende/ sach hy eenen mensche/ blint
2 vander geboorte aen. Ende zijne Discipulen vraech-
den hem/ seggende: Rabbi/ wie heefter gesondicht: Dese
of zijne Ouders/ dat hy blint gheboren is?
3 Jesus antwoorde: Noch dese heeft gesondicht / noch
zijne Ouders: [a] maer op dat de wercken Gods in hem
souden geopenbaert worden.
4 [b] Ic moet wercken de wercken des genen die my ge-
sonden heeft/ soo langhe als het dach is: de nacht comt
5 wanneer niemant wercken en can. So lange ic in de
werelt ben/ ben ick het [c] Licht der werelt.
6 Als hy dit geseyt hadde/ spooch hy op der Aerden/ ende
maecte slijc wt dat speecksel/ ende smeerde dat slijc op de
oogen des blinden.
7 Ende seyde tot hem: gaet henen/ wascht u in het Baed-
water Siloe/ welck wtgeleyt wort/ wtgesonden. Doe
ginck hy henen ende wiesch hem/ ende quam siende.
8 De gebueren dan/ ende die hem te voren gesien had-
den dat hy [b] blint was/ seyden: is dese niet die daer sat
ende bedelde?

a Joan 11.4
b Joan 3.19
c Joann 1.9 Esai 42.6 Luce. 2.32
b An. Bedelaer.

9 Die ander seydē:Hy ist.Die ander:Hy is hem gelijc/
10 Hy seyde:ick bent. Doe seyden sy tot hem:hoe zijn u
uwe Ooghen gheopent?
1 Hy antwoorde/ende seyde: De mēsche die Jesus ge-
naemt is/maecte slijc/ eñ besmeerde mijne oogen/ende
seyde tot my:Gaet henē tot het Baedwater Siloe/ eñ
wascht u.Ende ick ginck henen/ende wiesch my/ende
2 wert siende. Doe seyden sy tot hem:Waer is die?Hy
seyde:Ick weet s niet.
3 Sy brachtē hem tot de Pharizeē/[namelic]hem/die
te voren blint gheweest hadde.
4 [e]Ende het was Sabbath als Jesus het slijc maecte/ [e]Joan.5/9
ende hem zijne ooghen opende/ Mat.10.1
Mar/3.
5 Doe vraechden hem oec de Pharizeen wederom/hoe Luc.6.1.
hy siende geworden was?Eñ hy seyde tot hē:Hy ley-
de slijck op mijne oogen/eñ ick wiesch my/ ende ick sie.
5 Doe seyden sommige vande Pharizeen: Dese men-
sche en is vā God niet/want hy en hout dē Sabbath
niet.Andere seydē:[f]Hoe can eē sondich mensche sulcke [f]Joann.3.3
teeckenen doen?[g]Ende daer was tweedracht ōder hē. [g]Joan 7.12
Sy seyden wederom tot den blinden: Wat segdy vā
hem/ dat hy uwe oogen geopent heeft?Doe seyde hy: [h]Luc.7.16
8 [h]Hy is een Propheet. So en geloofdēt de Jodē niet Joan 4.10
van hē dat hy blint geweest hadde/eñ siende was ge-
worden/tot dat sy geroepen haddē de Ouders des ge-
nen die siende geworden was.
Eñ vraechdē hen/ seggende:Is dese uwe sone/welc-
ken ghy segt dat hy blint geboren is/ Hoe siet hy dā?
Zijne Ouders antwoorden hen / eñ seyden:wy we-
ten dat dese onse sone is/ende dat hy blint geboren is.
Maer hoe hy siet / en weten wy niet / of wie zijne
oogen geopent heeft/ en weten wy niet/ Hy heeft zijne
ouderdom/ vraecht hem/hy sal van hemselven sprekē.
Dit seydē de Ouders/ daerom dat sy de Jodē vrees-
den.[i] Want de Jodē haddē nu over een gedragē/ So
yē yemāt belede dat hy Christus ware/dat die wt de [i]Joa.11.
Vergaderinge soude geworpen worden.
Daerom seyden zijn Ouders:Hy heeft[zijn]ouder-
dom vraecht hem. Doe riepen sy andermael dē mē-
sche die blint geweest hadde/ eñ seyden hem: [k]Geeft Josue7.19
Gode de eere: wy wetē dat dese mēsche eē sondaer is.

25 So antwoorde hy ende seyde: Oft hy een sõdaer is/
en weet ic niet : een[dinc weet ic/dat ic blint was/end
26 nu sie ick.] Eñ sy seydẽ wederom tot hem: Wat ded
hy u? Hoe heeft hy uwe ooghen gheopent?
Laf/gy hebt gehoort. 27 Hy antwoorde hen: Ic hebt u nu geseyt/ende ghy e
hebbet niet gehoort/wat wilt ghyt wederom hooren:
Wilt ghylieden oock zijne Discipulen worden?
28 Doe beschimpten sy hem eñ seyden : Weest ghy zij
Diseipel/wy zijn Moses Discipulen.
29 Wy wetẽ dat God met Mose gesprokẽ heeft: Mae
desen weten wy niet van waer hy is.
30 Die mensche antwoorde/eñ seyde tot hen: Dit is ee
wonderlic dinck/dat ghylieden niet en weet van wae
hy is/ende[nochtans] hy heeft mijne oogen geopent.
31 Wy wetẽ m dat God de sondarẽ niet en hoort : mae
Mich.3.4 so yemant Godvruchtich is/ende zijnen wille doet/di
hoort hy.
32 Het en is vanden beginne der werelt aẽ niet gehoort:
dat yemant eens blint geborenẽ oogen geopent heeft.
33 ᵇ So dese van God niet en ware sy en hadde hijt nie
Ioan.3.2 Pharizeesche hoovaerdicheyt. 34 connen gedoen. Sy antwoorden/eñ seyden tot hem:
Ghy zijt geheel in sonden geboren/ ende leert gy ons?
Ende sy wierpen hem wt.
35 Iesus hoorde/dat sy hem wtgeworpen hadden/ende
doe hy hem vant/seyde hy tot hem/Gelooft gy inden
36 Sone Gods? Hy antwoorde ende seyde: Wie is hy
Heere/op dat ick in hem gheloove?
37 Ende Iesus seyde tot hem/ende gy hebt hem gesiẽ/
Ioan 4.26 ᵒ ende die met u spreeckt/die ist.
38 Eñ hy seyde: Ic geloove Heere. Ende aenbadt hem.
p Ioan 3.17 q Mat 13.13 39 Eñ Iesus seyde: ᵇ Tot een oordeel bẽ ic inde Werelt
gecomen/ ᵖ op dat die niet en sien/siende worden/ end
die sien/blint worden.
40 Eñ dit hoorden sommige vanden Phariseen/die by
hem waren/ende seyden tot hem/Zijn wy oock blint?
41 Iesus seyde tot hen: Waert ghylieden blindt/soo e
sout ghy doch geen sonde hebbẽ / maer nu segt gylie-
den: Wy sien: daerom blijft uwe sonde.

Dat x. Capittel.

1. Christus bewijst/dat hy de goedẽ Herder is/ 22. welck de natuere eñ se-
kerheyt zijner Schapen sy/ 24. ende dat hy de Christus is/ 31. waerom
hy vandẽ sommige vervolcht/ende van sommige aenghenomen is.

1 VOorwaer/voorwaer ſegge ic u liedē: Wie nu door
deDeure ingaet in dē ſchaepſtal/maer ãderweegs
inne climt/ die is een dief ende moordenaer.
2 Maer die door deDeure ingaet/die is eēHerder der
3ſchapē. Deſen doet deDeurwaerder op/eñ deScha=
pen hooren zijn ſtemme/ eñ hy roept zijne Schapē by
namen/ende leytſe wt.
4 Ende als hy zijne Schapen wtgelatē heeft/ſo gaet
hy voor hen/ende de Schapen volgen hem na/wāt ſy
5kennen zijn ſtemme. Ende eenen vreemden en ſullen
ſy niet navolgen/maer ſullen van hem vlieden/wāt ſy
en kennen der vremden ſtemme niet.
6 Deſe ‡ gelijckeniſſe ſeyde Jeſus tot hen/ende ſy [a] en
wiſten niet wat het was dat hy tot hen ſeyde.
7 So ſeyde Jeſus wederom tot hen:Voorwaer voor=
waer ſegge ic u lieden:Jc ben de Deure der Schapē
8 b Alle die voor my gecomē zijn die zijn Dieven ende
Moordenaers/Maer de Schapē en hebbēſe niet ge=
9hoort. b Jc ben de Deure/So yemant door my in=
gaet/die ſal behoudē worden/ende hy ſal ingaen ende
wtgaen ende Weyde vinden.
10 De Dief en comt niet dan om ſtelen/ende dooden/eñ
verderven:Jc ben gecomen op dat ſy het leven hebbē/
11ende overvloedich hebbē. c Jc bē de goede Herder/de
goede Herder ſtelt zijn [d] leven voor de Schapen.
12 [e] Maer de Huerlinc/ende die geen Herder en is/wiēs
de Schapen niet eygen en zijn/ſiet dē Wolf comē/ende
verlaet de ſchapen/ ende vliet : ende de Wolf grijpt de
ſchapen ende verſtroytſe.
13 Ende deHuerlinc vliet / om dat hy een Huerlinc is/
ende en begeeft geen ſorge voor de Schapen.
14 Jc ben de goede Herder/ ende ic kenne mijne Scha=
pen/ende [g] ben vande mijne bekent.
15 h Gelijc my de Vader kent/alſo kenne ic oock den Va=
der/ ende ſtelle mijn leven voor de ſchapen.
16 Ende ic hebbe noch andere Schapen/die van deſen
ſtalle niet en zijn/die moet ic oock [k] toebrengē/eñ ſy ſul=
len mijne ſtemme hooren [l] ende het ſal eē Schaepſtal
worden/ende een Herder.
17 Daerom heeft my deVader lief/[m] om dat ic mijn le=
ven [n] late/ op dat ickt wederom neme.

‡ Of/ by=
ſpreucke.
a of/ bekē=
de.
b By
ſpreeckt.
vande gene
die henſel=
ven voor eñ
deure des
opwerpē/
gelijck de
Paus eñ
de Prophe=
ten hebben
Chriſtum
voor een
duere aen=
gewesen.
b Joa 14.6
c Eſa 10.11
Hebr 13.20
d Gr. ziele.
e Za/1.16

f 2tim.2.19
g of worde
h mat 11.27
Joan 6.46
i Gr. ziele.
k of/verga
deren.
l Ezec 7.22
m Eſa.55/

18 Niemant neemt dat [leven] van my/maer ic late he[t]
Joann.2.8 van my selven/ᵒ Jck hebbe macht dat te laten/ende i[ck]
hebbe macht dat wederõ te nemen. Dit gebodt heb[=]
be ick van mijnen Vader ontfanghen.
Joan.7/11. 19 ᵖ Doe wert daer wederom tweedracht onder dẽ Jo[=]
den/om dese woorden.
Joan.7.20 20 Want vele van hen seydẽ:ᑫ Hy heeft den Duyvel/e[n]
is wtsinnich/wat hoort ghylieden hem?
21 Andere seyden: Dit en zijn geẽ woorden eens besete[=]
Dit was eẽ nen/can oock de Duyvel der blinden ooghen openen?
Feest die sy 22 Ende het wert ʳ Kerc=nieuwinge te Jerusalem/ende
hielden ter 23 het was winter. Ende Jesus wandelde in dẽ Tem[=]
ghedachte= pel/in het Voorhuys Salomonis.
nisse dat de Tempel ge 24 So omringden hem de Jodẽ/ende seyden tot hem
reynicht eñ Hoe lãge houdy õse ziele op? So gy Christus zijt seg[=]
vernieuwt get ons ᵗ claerlick.
was vande verwoestin 25 Jesus antwoorde hen: Jck hebt u lieden gesept/ende
ge Antiochi ghy en gelooftet niet. ᵘ De werckẽ die ic doe in mijns
ſ 1 Reg.6.3 Actor/3.11 Vaders name/dese betuyghen van my.
tos/byplic. 26 Maer ghy en gelooft niet/want ghy zijt van mijne
u Joa3.36 Schapen niet/ghelijck ick u ghesept.
27 ˣ Mijne Schapen hooren mijn stemme eñ ick kense/
x Joa4.47 28 eñ sy volgen my na. Ende ic geve hen het eewige le[=]
ven/ʸ ende sy en sullen niet vergaẽ inder eewichept/ eñ
Joan6.39 niemant en salse wt mijnder hant grijpen.
29 De Vader diese my gegevẽ heeft/die is meerder dan
alle/eñ niemant en canse wt mijns Vaders hant grij[=]
Esa.54.5. 30 pen. ᶻ Jck ende de Vader zijn een.
Joan.5.19 31 ᵃ Doe namen de Joden wederom steenẽ op/ om hem
a Joa8.54 32 te steenigen. Jesus antwoorde hen: Jck hebbe u vele
goede wercken getoont wt mijnen Vader: om welc vã
dien wercken steenicht ghylieden my?
Joan.5.18 33 De Joden antwoorden hem eñ seyden: Om des goe[=]
den wercx wille en steenigẽ wy u niet/maer om deᵇ la[=]
steringe/ende om dat ghy een mensche zijnde / u selven
c Psal82.6 34 Godt maket. Jesus antwoorde hen: Js niet in uwe
Wet gheschreven:ᶜ Jck hebbe gesept: Ghy zijt Goden?
35 So de Schrift die Goden genoemt heeft/ tot welckẽ
het woort Gods geschiet is/ende de Schrift en cã niet
ghebroken worden.
36 Segt gy [tot my/] diẽ den Vader geheylicht heeft/eñ

ghesonden

gesondē inde werelt? Gy lastert/ om dat ic gesept heb=
7be: Jc ben Gods Sone? [b] Doe ic de wercken mijns b Joā 15.24
8Vaďs niet/ so en gelooft my niet. Eñ so icse doe/ hoe=
wel gylieden my niet en gelooft/ so gelooft de werckē/
op dat ghy meucht gelooben: eñ bekennen/ dat de Va=
9der in my is/ eñ ick in hem. Doe sochten sy hem we= e Luc. 4.29
derom te vangen/ maer hy ontginck wt haren handē.
0 Eñ hy ginck wederom henen over den Jordane/ tot f Joa. 1.28
de plaetse[f] daer Joannes eerst doopte/ eñ bleef aldaer.
1 Ende vele quamē tot hem/ ende seyden: Joannes en
dede geē teeckē/ maer al wat hy vā desen gesept heeft/
2 [g] is waer. Ende vele gheloofden daer in hem. g Gr. was.

Dat xj. Capittel.

Christus Lazarum verweckt hebbende/ 25. bewijst dat hy is het leven ende de opstandinge/ 47. dē raetslach der Jodē tegen Jesum/ 49. de Propheet Caiphe/ 54. Jesus vliet.

ENde daer was eē crāc/ met name Lazarus vā Betha Lazarus
nia/ wt dē Vlecke Marie eñ haerder suster Marthe. cranck.
2 [a] (Ende Maria was de gene die den Heere gesalft a Mar. 26.6
hadde met salve/ ende zijne voeten gedroocht met harē Joan. 12.2
hayre: wiens broeder Lazarus cranck was.)
3 So sondē dan zijne susters tot hem/ seggende: Heere/
siet/ die ghy lief hebbet is cranck.
4 Als Jesus dat hoorde/ seyde hy: Zijn cranckheyt en is
tot dē doot niet: [b] maer ter eerē Gods/ op dat de Sone Oorsake
Gods daer door [c] verclaert worde. der cranc
5 Ende Jesus hadde Martham lief/ ende haer suster/ heyt La=
6ende Lazarum. Als hy nu hoorde dat hy cranc was/ zari.
bleef hy ter plaetsen twee dagen daer hy was. b Joan. 9.3
7 Eñ daerna seyde hy tot zijne Discipulen: Laet ons c of/ verc-
8weder na Judeam gaen. Zijne Discipulē seyden tot lickt.
hem: [d] Rabbi/ de Joden hebben u nu gesocht te steeni=
gen/ ende gaet ghy wederom derwaerts? d Dat is/ Leeraer.
9 Jesus antwoorde: En zijnder niet twaelf uren inden e Joa. 8. 59
dage? So yemant indē dage wādelt/ die en stoot hem
niet: want hy siet het licht deser werelt. De dach
0 Maer so yemant inder nacht wandelt/ die stoot hē/ heeft
want daer en is gheen licht in hem. twaelf
1 Dat sprac hy/ eñ daerna seyde hy tot hen: [f] Lazarus uren.
onse vrient slaept/ maer ic gae om hem op te wecken.
2 Doe seyden zijne Discipulen: Heere/ indien hy slaept f Mar. 9.24
so sal hy gesont worden.

13 Maer Jeſus ſprack van zijn doot/ ende ſy meynde
dat hy ſprack vanden ſlape des vaeckx.

Of vry wt.

14 Doe ſeyde Jeſus hē vopentlic: Lazarus is geſtorven
15 Ende ick ben blijde om uwent wille/ dat ic daer ni
geweeſt en ben/op dat ghy geloeft: Maer laet ons to
16 hem gaen. Doe ſeyde Thomas/genaemt Dydymu
tot zijne mede Diſcipulen: Laet ons oock gaen/op da
wy met hem ſterven.
17 So quam Jeſus/eñ bevant dat hy nu vier dagen i
18 den grave ghelegen hadde. Ende Bethania was b
Jeruſalem/ontrent vijfthien [b] Stadien.

Stadium was 625 voetē/ ofte 125. ſchredē 24 ſtadyen maken een ure gaens.

19 Ende vele vanden Joden waren gecomen tot Mar
tham ende Mariam/ om dat ſy haer trooſten ſoude
van haren broeder.
20 Als dan Martha hoorde dat Jeſus quam/ ginc ſ
hem te ghemoet/ende Maria ſat in huys.
21 So ſeyde Martha tot Jeſum: Heere/ hadt ghy hie
gheweeſt/mijn broeder en ware niet gheſtorven.
22 Maer ic weet oocnu/ſo wat ghy begeert van God
dat het u God gheven ſal.
23 Jeſus ſeyde tot haer: V broeder ſal weder opſtaen
24 Doe ſeyde Martha: Jc weet dat hy opſtaen ſal ind
25 Opſtandinge/[k] ten uterſten daghe. Jeſus ſeyde to
haer: Jc bē de Opſtandinge eñ [k] het leven. Wie in my
ghelooft/die ſal leven/alwaer hy oock gheſtorven.
26 [m] Eñ ſo wie daer leeft/ende in my gelooft/ die en ſa
inder eewicheyt niet ſterven: Gelooft ghy dat?
27 Sy ſeyde tot hem: Ja Heere: [n] ic geloobe dat gy zij
Chriſtus de Sone Gods/die inde werelt comē ſoude

Opſtandinghe der doodē
i Dan. 13.2
k Joan. 1.4
l Joan. 3.16
m Joan 6.51
n Mat 17.16
Mar 8.29

28 Ende als ſy dat geſeyt hadde/ginc ſy henen/eñ rie
Mariam haer ſuſter heymelic/ſeggēde: de Meeſter i
hier/ ende roept u.
29 Als deſe dat hoorde/ſtont ſy haeſtelic op/ende quan
30 tot hem. Want Jeſus en was noch in de Vlecke ni
gecomē: maer was ter plaetſe daer hē Martha te ge
moete ghecomen was.
31 De Joden dan die by haer in huys waren/ende ha
vertrooſtedē/als ſy ſagē dat Maria haeſtelic opſtont
ende henen ginc volchdē ſy haer na/ſeggende: Sy gat
henen na het graf/op dat ſy daer weene.
32 Als Maria quam daer Jeſus was/eñ hem ſach/vie

ſy hem ten voetē eñ ſeyde tot hem: Heere/hadt gy hier
ghewееſt mijn broeder en ware niet gheſtorven.
Als nu Jeſus haer ſach weenen/ende [ooc] de Joden
weenen die met haer quam/ werdt hy verſtoort inden
Geeſt/ ende beroerde hemſelven/
Ende ſeyde: Waer hebt ghylieden hem geleyt? Sy
ſeyden tot hem: Heere/comt/ende ſiet [het.] p Luc 9.41
o Jeſus weende. p Joann 9.5
So ſeyden de Joden: ſiet/hoe lief hadde hy hem.
Eñ ſommige van hen ſeyden: Deſe p die des blinden
oogen geopent heeft/en conde hy niet maken dat deſe
niet geſtorvē en hadde? Jeſus dan wederom in hem-
ſelven geſtoort zijnde/quam tot den grave/eñ het was
een ſpeloncke/ende eenen ſteen was daer opghelevt.
Jeſus ſeyde: Neemt den ſteen wech. Martha de ſu-
ſter des gheſtorven/ſeyde tot hem: Heere/hy ſtinct nu/
want hy heeft vier dagen [daer gheleghen.]
Jeſus ſeyde tot haer: Hebbe ic u niet geſeyt/So ghy
gelooft/ghy ſult de eerlicheyt Gods ſien. So namen
ſy den ſteen af [vander plaetſe] daer de geſtorvene ge- Gebedt
leyt was. Ende Jeſus ſloech zijne oogen opwaerts/eñ Christi.
ſeyde: Vader/ ic danck u: dat ghy my ghehoort hebt.
2 Eñ ic weet dat ghy my altijts hoort/maer q om der Joan. 12.30
ſcharen wille die rontom ſtaet/hebbe ick dit geſeyt/op
dat ſy my ghelooven/dat ghy my gheſonden hebt.
3 Als hy dit geſeyt hadde/riep hy met luyder ſtemmē Lazarus
Lazare/comt wt. wordt op
4 Ende de geſtorvene quam wt/gebonden aen handē gewerkt.
eñ voeten met grafdoecken/eñ zijn aenſicht met eenen
ſweetdoec ommewondē. Jeſus ſeyde tot hen: Ontbint
5 hem ende laet hem gaen. Vele van der Joden die tot Sommi-
Mariam gecomen waren/ende aenſchout haddē wat ge Joden
Jeſus ghedaen hadde gheloofden in hem. glooven
6 Maer ſommige van hen gingen henen tot de Pha- in Chri-
rizeen/ ende ſeyden tot hen/wat Jeſus gedaen hadde. ſtum
7 r So vergaderden de Overprieſters ende Pharizeen r Mat. 26.2
den Raet/ende ſeyden: p Wat doen wy? want deſe mē- Mar 14.1
8 ſche doet veel teeckenen. Laten wy hem alſo/ſo ſullē Luc. 22.2
ſy alle in hem gelooven/ende de Romeynen ſullē comē/ p Joan 12.19
ende nemen onſe plaetſe/ende onſe volck weech.
9 Ende eē van hen/[genaemt] Cayphas/ die deſſelvē

Jaers

jaers Overpriester was/seyde tot hen: Ghylieden
Joa.18.4. 50 weet niet/ Noch ghylieden en overlegt niet/ z dat h
ons nut is dat een mensche sterve voor den volcke:
dat niet het gheheel volck en vergae.
51 Ende dit en seyde hy van hemselven niet: maer d
wijle hy des selvē jaers Overpriester was/prophete
de hy dat Jesus sterven soude voor het volck:
52 Ende niet alleen voor dat volc/maer oock op dat h
de verstroyde kinderen Gods in een vergaderē soud
Der Jo- 53 Van dien daghe aen/hielden sy tsamen raet/om he
den ende 54 te doodē. So en wandelde Jesus niet meer a opēba
Heydenē lic onder de Jodē/ maer ginc van daer in eē plaetse b
salicheyt der woestijnen/in een stadt genaemt Ephraim/ eñ da
in Chri- verkeerde hy met zijne Discipulen.
sto
a of brēlic. 55 Eñ der Joden Pascha was nae by/ ende vele wt d
plaetsē gingē op na Jerusalem voor het Pascha/op d
Joan.7.9. 56 sy hen reynichden. b So sochten sy Jesum/eñ seyd
onder malcanderen inden Tempel staende: wat dun
c joan 9.21 u/dat hy niet op het Feest ghecomen is.
57 c Ende de Overpriesters ende Pharizeen hadden ee
gebot gegevē/so yemant wiste waer hy ware/dat h
te kennen gave/op dat sy hem vangen mochten.

Dat xij. Capittel.

3. Christus ontschuldicht het werc Marie/14. rijt te Jerusalē in/op een Ezel/ 20. sommige Griecken begeeren hem te sien/28. de Vader ghe oor getuygenisse van hem/36. ende vermaendt eenen yegelicken tot g looven/37. vint wederspannicheydt in velen.

Matt 26.6 1 SEs a dagen van voor het Pascha/quam Jesus to
Mar 14.3 Bethania/daer Lazarus was/de gestorvene/welc
Luce.7.37. 2 ke hy opgeweckt hadde van de doodē. So bereyd
sy hē daer eē Avontmael/eñ Martha diēde: eñ Laza
rus was een der genē die met hem ter Tafel aensaten
3 Doe nam Maria eē pont onvervalschter costelicker
Nardensalve/ende salfde de voeten Jesu/ende drooch
de zijn voeten met harē hayre/ende het huys wert vo
vanden reucke der Salven.
4 So seyde een van zijne Discipulē/Judas Simonis
Iscarioth/ die hem verraden soude:
Bedecte 5 Waerom is dese salve niet vercocht om dry hondert
giericheyt. penninghen/ende den Armen ghegheven?
6 Ende dit seyde hy a niet dat hy sorge voor den Armē
Joa 13.29 hadde/maer om dat hy eē dief was eñ b hadde de bor-

se/

ſe/ende droech het gene dat ghegheven wert.
So ſeyde Jeſus: Laetſe [met vredē/] ᶜſy heeft dit be- can. op dat
waert tot den dach mijner begravinghe. ſy dat be-
8 Wāt de Armen hebt ghylieden altijt met u/maer my ware/ etc.
en hebt ghylieden niet altijt.
9 Soo vernamen een groote ſchare der Joden dat hy ᵉJoan 14.4
daer ᵈ was/ende en quamen niet om Jeſus wille alleē- ᵈGr. is
lic/maer ooc op dat ſy Lazarum ſien ſoudē/ ᵉwelckē hy
vande dooden opgeweckt hadde.
Ende de Overprieſters hieldē raet/dat ſy oock Laza-
rum doodē ſoudē. Want om zijnent wille gingen ve-
le Joden henen/ende gheloofden in Jeſum. ᶠMat. 21.8.
ᶠDes anderen daechs hoorde eē groote ſchare die op Mar/11.8
het Feeſt gecomen was/dat Jeſus na Jeruſalē quam.
Ende namen Palmtacken/ende ginghen wt hem te ᵍ pſa.118.
gemoete/ende riepē: ᵍ Hoſanna/ʰ geſegent ſy die daer ʰo ſ/gepreſen.
comt inden naem des Heeren/de Coninck Jſraels?
Eñ Jeſus vant een Ezelken/ende ſat daer op/gelijck
geſchreven is. ⁱ Vreeſt niet ghy dochter Zion: Siet/
u Coninc comt: ſittende op een Veulen eener Ezelinnē. Eſa.26.11
Maer dit en verſtonden zijne Diſcipulen eerſtmael
niet: maer als Jeſus verclaert was / doe gedachten ſy
dat ſulcx van hem geſchrevē was/eñ dat ſy hem ſulcx
gedaen hadden. So gaf de ſchare getuygheniſſe die
met hem was/als hy Lazarum wt den grave riep/eñ
hem vanden dooden opweckte.
Daerom quam hem ooc de ſchare te gemoet: wāt ſy ᵏGr. toe
ghehoort hadden dat hy dat teecken ghedaen hadde. Joa.11.47.
Soo ſeyden dan de Pharizeen ᵏ onder malcanderen:
Ghylieden ſiet/dat ghylieden niet en voordert: ſiet/de
werelt is hem naghegaen.
Ende daer waren ſommige Griecken onder de gene
die ᵐ opgecomen waren om te aenbiddē op het Feeſt. ᵐAct.7.26
Deſe dan gingē tot Philippum/ⁿ die van Bethſaida ⁿJoan.44
wt Galilea was/ende badē hem/ſeggende: Heere/wy
ᵒ begheeren Jeſum te ſien. ᵒ gr. willen
Philippus quam/ende ſeydet Andree: ende wederom
Philippus ende Andreas ſeydent Jeſu.
Eñ Jeſus antwoorde hen/ ſeggende: de ure is geco-
men/ dat de Sone des menſchen ᵠverclaert worde. ᵖJoa.23.32
Voorwaer voorwaer/ſegge ick u lieden: ⁱ Ten ſy dat ᵠof vercierlickt.
ᵏ1. Cor.15

het tarwẽ korẽ inde aerde valle/ eñ ỏſterve/ ſo blijft he
alleen: maer indiẽ het ſterft/ ſo draecht het veel vrucht
r matt 10.9 | Mar 3.34 | ‡ Gr. ziele. | joan. 14.3
25 r Wie zijn‡ leven lief heeft/ die ſalt verlieſen: ende wi
zijn leven haet in deſe werelt/ die ſalt ten eewigen leb
26 bewaren. So my yemant diẽt/ die volge my na/ end
waer ic ben/ daer ſal ooc mijn Dienaer weſen: eñ ſo m
yemant dient/ de Vader ſal hem eeren.
t matt 26.37 | mar. 14.34
27 t Nu is mijn ziele beroert/ ende wat ſal ick ſegghen
Vader/ helpt my wt deſer ure: Maer daerom ben ic i
deſe ure ghecomen.
28 Vader verclaert uwen Naem. Soo quam daer ee
ſtemme wt den Hemel/ [ſeggende:] Eñ ic hebbe he
verclaert/ ende ſal hem weder verclaren.
29 De ſchare dan die daer ſtont/ eñ dat gehoort hadd
ſeyde/ dat eẽ donderſlach geſchiet was. Andere ſeyd
Een Enghel heeft met hem ghesproken.
joan 11.42
30 Jeſus antwoorde/ ende ſeyde: b Deſe ſtemme is o
mijnent wille niet gheſchiet/ maer om uwent wille.
x joan 16.11 | y joa 24.30 | z Nu/ 21.9 | joan. 3.14.
31 x Nu is het oordeel der werelt: y Nu ſal de Overſte d
ſer werelt wtghewortpen worden.
32 z Ende wanneer ic ſal verhooght weſẽ vander aerd
ſo ſal ickſe alle tot my ſelven trecken.
a 2 ſa 7.16 | pſal. 45.2 | Eſa. 9.2 | Ez c 37.26 | Hebr. 1.8. | b joan 1.9 | c Jere 13.16 | Ephe. 5. 6
33 Dit ſeyde hy/ beteeckeneñ wat doot hy ſterbẽ ſoud
34 De Schare antwoorde hem: wy hebben wt de w
ghehoort/ a dat Chriſtus inder eewicheyt blijft: End
hoe ſegdy/ dat de Sone des menſchen moet verhoog
worden? wie is deſe Sone des menſchen?
35 Doe ſeyde Jeſus tot hẽ: b eẽ cleyne tijt is het licht b
u liedẽ/ c wãdelt ſo lange als ghyliedẽ het licht hebt/ c
dat u liedẽ de duyſterniſſe niet en bevãge. Wãt wie
duyſterniſſe wãdelt die en weet nz waer hy henẽ gat
36 Dewijle ghyliedẽ het licht hebt/ gelooft in het lich
op dat ghylieden kinderẽ des lichts worden meuch
Dit ſeyde Jeſus/ eñ ginck wech/ eñ verberch hem:
37 Ende hoewel hy ſo veel teeckenen voor hen ghedaa
hadde/ ſo en ghelooſden ſy niet in hem:
38 Op dat het woort Eſaie des Prophetẽ vervult wo
de/ dat hy geſprokẽ heeft: d Heere/ wie heeft onſe e wo
dẽ gelooft/ eñ wiẽ is dẽ Arm des Heerẽ geopenbaert
d Eſa/ 53.1 | e Gr. ghe- hoort.
39 Daerom en conden ſy niet ghelooven/ want Eſaia
wederom ſeyt.

f Hy heeft hare ogẽ verblint/ eñ haer herte verhart/ fEſa.6.9.
op dat ſy mette ogẽ niet en ſien/ eñ met der hertẽ ver= Eze.12.2
ſtaẽ/ eñ bekeert worden/ ende dat ickſe ghesont make: Mat13.14
Dit ſeyde Eſaias/ als hy zijne eerlickheyt ſach/ ende Acto27.26
ſprack van hem.
g Nochtãs geloofdẽ oock vele vandẽ Overſten in hẽ: gJoa.7.13
maer om der Phariʒeẽ wille/ en beledẽ zijt niet/ hop dat hjoan 9.12
ſy niet wt der Vergaderinge verworpen en werden. Joan5.44
i Want ſy hadden de eere der menſchẽ liever dan de
eere Gods. Eñ Jeſus riep/ eñ ſeyde: wie in my ghe=
looft/ die en gelooft in my niet/ maer inden ghenen die
my geſondẽ heeft. k Eñ wie my ſiet/ die ſiet dẽ genen
die my gheſonden heeft. kjoa/10.30
l Jck ben een licht inde werelt ghecomen/ op dat ſo ljoann.1.9
wie in my ghelooft/ niet in duyſterniſſe en blijve. Eſa.42.6
Eñ ſo yemãt mijne woordẽ hoort/ eñ niet en gelooft/ Acto13.47
Jc en m verdoeme hem niet/ n want ic en ben niet geco= mGr. oor= deelen.
men om de werelt te o verdoemẽ/ maer om de werelt ſa= n joa.3.17.
lich te maken. p Wie my verworpt/ ende mijne woor= oGr. oor= deelen.
den niet en ontfangt/ die heeft eenen die hem oordeelt/ pjoa.3.18
het woort dat ic geſprokẽ hebbe/ dat ſal hem oordeelẽ
ten wterſten daghe.
q Want ick en hebbe wt my ſelven niet geſproken/ qdeu.18.12
maer de Vader die my geſondẽ heeft/ die heeft my een Joan.3.12
gebodt gegeven/ wat ic ſpreken/ eñ wat ick ſeggen ſal.
Ende ic weet/ dat zijn gebodt het eewighe leven is.
So wat ick dan ſpreke/ dat ſpreke ick gelijck my mijn
Vader gheſeyt heeft.

Dat xiij. Capittel.

Chriſtus de voeten zijner Apoſtelẽ gewaſſchẽ hebbende/ 13. vermaent ſ[e]
t[o]t ootmoedicheyt eñ liefde/ 25. eñ voorſeyt de ſõds Jude/ 38. eñ Petri.

ENde a voor het Feeſt des Paſcha/ Jeſus wetende amat.26.
/ dat zijne ure ghecomẽ was/ dat hy van deſer werelt Mat.14.1
ſoude gaẽ tot den Vader/ na diẽ hy de zijne lief gehadt luc/22.1.
hadde die inder werelt waren/ ſo heeft hyſe lief gehadt
totten eynde toe.
Ende als het Avontmael gedaen was/ b (doe nu de
duyvel Jude Simonis Jſcarioth/ in het herte gegevẽ bluc.22.3/
hadde/ hem te verraden.)
Jeſus (wetende/ dat hem de Vader alle dingẽ in zijne mat.22.27
handen ghegeven hadde/ c ende dat hy van Gode wt=

gegaen

b Joa. 10 ghegaen was b ende tot Godt henen en ginck.)
20. 4 Stont op vanden Avontmael/ eñ leyde zijne cleeder
Christus af/ ende nam eenen lijnen doeck/ ende omgorde hem.
wascht 5 Daer na goot hy water in een Becké/ eñ begonst d
der Apo- voeten zijner Discipulen te wasschen/ eñ te droogé me
stelen den lijnen doeck/ daer mede hy omgort was.
voeten. 6 So quam hy dan tot Simon Petrus: eñ die seyd
tot hem. e Heere suldy my de voeten wasschen?
7 Jesus antwoorde eñ seyde tot hem: wat ic doe/ dat e
q mat 3.14 weet ghy nu niet/ maer gy sult het hier namaels weti
8 Petrus seyde tot hem: Ghy en sult mijne voeté ni
wasschẽ in eewichept. Jesus ãtwoorde hem: Ist dat
u niet en wassche/ so en suldy geen deel met my hebbi
9 Simon Petrus seyde tot hem: Heere/ niet alleen d
voeten/ maer oock de handen ende het hooft.
10 Jesus seyde tot hem: wie ghewasschen is/ en behoe
niet dan de voeté te wasschen: maer hy is geheel reyn
f Ende ghylieden zijt reyn/ maer niet alle.
f Joan 15.3 11 g Want hy wiste den genen die hem verraden soud
g Joa 6.14 daerom seyde hy: Ghy en zijt niet alle reyn.
12 Als hy nu haer voeten gewasschen hadde/ ende zijn
cleederen genomen/ sat hy weder aende Tafel/ eñ seyd
tot hen: weet ghy wat ick u ghedaen hebben?
13 Ghy noemt my Meester eñ h Heere/ ende ghy sprec
h i cor 8 6 wel/ want ick bent.
Phili/ 11 14 Indien dan ic uwe voeten gewasschen hebbe (die t
Heere eñ Meester ben/) so zijt ghy ooc schuldich mal
i Gal 6.2 15 c anderen de voeten te wasschen. k Want ick hebbe
k i pe 2.21 lieden een exempel gegeven/ op dat ghelijckerwijs ic
i joan 2.6 u ghedaen hebbe/ ghylieden oock doen sout.
16 Voorwaer/ voorwaer segge ick u lieden: l De Dienst
l mt 10.24 knecht en is niet meerder/ dã zijn Heere/ noch de m G
Luc. 6.40 sondene/ meerder/ dan die hem ghesonden heeft.
m Gr. A- 17 Ist dat ghylieden dit weet/ so zijt ghy n salich/ ist d
postel. 18 ghijt doet. Jc en spreke niet vã u allen: ic weet welc
n of gelu ick wtvercoren hebbe/ maer op dat de Schrift verv
kich. worde: o die met my broodt eedt/ heeft teghen my zijn
o psa 41.12 versenen opgheheven.
mt 27.23 19 p Van nu segge ict u liedé/ eer het geschiet/ op dat al
p mt/ 10 het gheschiet is/ ghy gheloven meucht/ dat ickt be
40. 20 Voorwaer/ voorwaer segghe ick u lieden: q wie da
luc 10.16

ontfangt

ontfangt dien ic ſenden ſal/die ontfangt mp:ende wie
mp ontfangt die ontfangt hem die mp geſondẽ heeft.
1 ᵗAls Jeſus dit gheſept hadde: wert hp beroert inden mt26/21
geeſt/eñ betuychde/eñ ſepde:Voorwaer/voorwaer ſeg mat12.18
ghe ick u lieden/Een van u ſal mp verraden. luc22.21
2 Doe ſagen deDiſcipulen op malcanderen/twijfelen-
de van wien hp[dat]ſepde.
3 ſEñ daer was een vandenDiſcipulen ter Tafel ſit-
tende/in den ſchoot Jeſu/welcken Jeſus liefhadde: Joa20.2
4 So wencte Simon Petrus deſen/ dat hp vraghen
ſoude/wie hp ware daer van hp ſprac. Ende die viel
op de borſt Jeſu/ende ſepde hem:Heere/wie iſt?
5 Jeſus antwoorde:Die iſt/ dien ic de ingedopte bete
gevẽ ſal.Eñ als hp de bete in gedopt hadde/gaf hpſe
Jude Simonis Jſcarioth/
Ende na die bete voer de Satan in hem. Soo ſepde
Jeſus tot hem Dat ghp doet/doet dat haeſtelick.
Ende niemant en wiſte van die ter Tafel aenſaten/
waer toe hp hem dat ſepde. Want ſommighe mepn-
den/dewijle ᶜ Judas den buydel hadde/ dat hẽ Jeſus Joa12.6
geſept hadde:Coopt wat ons noodich is tot het Feeſt/
of dat hp den armen wat geven ſoude.
Als hp dan die bete genomen hadde/ginc hp terſtõt
wt:ende het was nacht.
Als hp wt gegaen was/ſepde Jeſus:Nu is de Sone ᵈ An. het
des menſchen ᵈ verclaert/eñ God is in hem verclaert. was
Js God in hem verclaert/ſo ſal hem God ooc vercla- nacht als
ren in hemſelven/ᵖ ende ſal hem terſtont verclaren. hi wtginc
Kinderkens/noch een wepnich ben ic bp u. ᶻGp ſult roſt ver-
mp ſoecken/eñ gelijc ic den Joden gheſept hebbe/daer eerlickt.
ic henen gae/ en cont gp niet comen/alſo ſegge ic u lie- ᵖ joa 7.34
den nu oock. ᶻ joa7.34
ᵏ Een nieu gebodt gebe ic u / dat ghp malcanderen Lebi9.18
liefhebt/ghelijck ick u lief ghehadt hebbe. mt12/28
ᵇ Hier aen ſal een peghelick bekennen dat ghp mijn joa 15/12
Diſcipulen zijt/ſo ghp liefde hebt onder malcanderen. bi joa2.5
Simon Petrus ſepde tot hem:Heere/waer gaet ghp
henen? Jeſus antwoorde hem:Daer ick henen gae/en
cont gp mp nu niet volgen/ᶜmaer gp ſult mp namaels ᶜ joa21.18
volghen. Petrus ſepde tot hẽ: Heere/waerom en cã ic ² pet1.14
u nu niet volghen? ᵈ Jc ſal mijn leven voor u ſetten

38 Jesus antwoorde hem: Sult gy u levẽ voor my set-
tẽ? Voorwaer/voorwaer/segge ic u/de Haẽ en sal niet
craeyẽ/tot dat gy my driemael versaect sult hebben.

Dat xiiij. Capittel.

1. Christus vertroost de Jõngers/12. vermaentse tot geloove ende bedinge/ 13. bewijst hen zijn ampt. 16. ende laet hen zijnen Geest/ende zijnen vrede.

1 Uwe herte en worde niet beroert/gy gelooft in God
ghelooft oock in my.
2 In mijns Vaders huys zijn vele wooningẽ/ware
het also niet/ic soudet u doch geseyt hebben ic ga henẽ
u lieden plaetse te bereyden.
3 Eñ indien ick ga u lieden plaetse te bereyden/ ic sal
wederom keeren/ende sal u tot my nemen/ op dat gy
4 lieden oock zijt/waer ick ben. Ende waer ick henen
gae/dat weet ghylieden/ende ghy weet den wech.
5 Thomas seyde tot hem: Heere/wy weten niet waer
ghy henen gaet/ende hoe connen wy den wech wetẽ?
6 Jesus seyde tot hẽ: Ic bẽ de wech/ de Waerheyt
7 ende het Leven. Niemant en comt tot den Vader
dan door my. Waert dat ghyliedẽ my gekent hadt
so sout gy ooc den Vader gekent hebben/ende van nu
voort kent ghylieden hem/ende hebt hem gesien.
8 Philippus seyde tot hem: Heere toont my den Va-
der/ende het is ons genoech.
9 Jesus seyde tot hem: Ben ick so lange tijt met u lie-
den/ende en hebdy my niet gekent Philippe? Wie my
gesien heeft/die heeft ooc den Vader gesien: ende hoe
segt ghy/toont ons den Vader?
10 Geloofdy niet/ dat ic inden Vader [ben/] eñ dat de
Vader in my is? De woordẽ die ic tot u liedẽ spreke
en spreke ic van my selven niet/ maer de Vader die in
my † woont/die doet de wercken.
11 Gelooft my dat ic inden Vader ben/ ende de Vader
in my/of anders gelooft my/om der wercken wille.
12 Voorwaer voorwaer ic segge u lieden/die in my ge-
looft/de wercken die ic doe/sal hy oock doen/ ende sal
meerder doen dan dese/want ick gae tot den Vader.
13 Ende wat gy in mijnen naem begeeren sult/dat sal
ic doen/op dat de Vader inden Sone verclaert worde.
14 So ghylieden yet begeert in mijnen naem dat sal ic
15 doen. Ist dat ghylieden my liefhebt/so hout mijn
gheboden.

Mat. 26/34

a of/gelooft gy in God so gelooft ooc in my.

c of/so sal ick.

d Joan. 12/29

e Heb./9/8
f Esa/53/9
g Joan/1/4
h Joan 10/9
Christus eñ de Vader zijn een.
i Joa 10/30

k Joa/16.32
l Joa/7/16
m Joa/8/28

† Gr. blijft.

n Mat 21.21
Luc/17/6

o Mat/7/7
Mar/29/12

p of vereert werde.

q Joa 14/21
Joan/5/15

Ende ick ſal den Vader bidden/ ende hy ſal u lieden
enen anderen Trooſter geben/ op dat hy in eewicheyt
by u lieden blijve. [Namelick] den Gheeſt der waer-
heyt/ welcke de werelt niet en can ontfange want ſy en
ſiet hem niet/ noch en kent hem niet: maer ghylieden kent
hem want hy woont by u/ ende ſal in u lieden weſen.
r Jck en ſal u gheen Weeſen laten ic ſal tot u comen. r mat28.20
Noch een weynich/ en de werelt en ſal my niet meer ſG. ſiet my
ſien/ maer ghylieden ſult my ſien: want ic leve en ghy
ſult leven.
Jndien dage ſult ghylieden bekennen/ dat ick inden
Vader ben/ ende ghy in my/ ende ick in u.
Wie mijne geboden heeft/ ende de ſelve hout/ die iſt
die my lief heeft/ en die my lief heeft/ t dien ſal mijn Va t Gr. die ſal
der liefhebben: ende ic ſal hem liefhebben/ ende ſal hem dan mijne
my ſelven openbaren. Doe ſeyde hem Judas: (niet Vader ge-
die Jſcarioth/) Heere/ wat is het/ dat ghy u ſelven ons lieft worde
openbaren ſult/ ende niet der werelt?
Jeſus antwoorde/ en ſeyde tot hem: So yemant my
lief heeft die ſal mijn woort houden/ ende mijn Vader
ſal hem liefhebben/ ende wy ſullen tot hem comen/ en
wooninghe by hem maken.
Wie my niet lief en heeft die en hout mijn woort niet:
en het woort dat ghy hoort/ dat en is mijne niet/ maer b jsa/7/16
des Vaders die my geſonden heeft. ende78/98
Dit hebbe ick gheſeyt by u blijvende.
r Maer de Vertrooſter de heylige Gheeſt/ den welcken Joan.15.26
den Vader ſenden ſal in mijne name p die ſal u lieden [alle Actor/3/4
dingen] leeren ende indachtich maken/ al wat ick u ge- pro.16/13
ſeyt hebbe. Vrede laet ic u/ z mijnen vrede geve ick u/
niet gelijckerwijs de Werelt geeft/ ghebe icken u/ uwe z Phil4/17
herte en worde niet beroert noch vertzaecht.
a Ghylieden hebt gehoort dat ic u gheſeyt hebbe: Jc Joan/14/3
gae henen/ ende ſal tot u comen: Hadt ghylieden my lief/
ſout gy u doch verblijden/ om dat ic geſeyt hebbe Jc
gae tot den Vader: want mijn Vader is meerder dan ic.
b Ende nu hebbe ict u lieden geſeyt/ eer het geſchiet/ Joa/13/19.
op dat ghy ghelooft/ als het gheſchiet is.
Jc en ſal niet veel meer met u lieden ſpreken: c de O- c Joa/12/31
verſte deſer Werelt comt/ ende d heeft in my niet. d Ende ſal
Maer op dat de Werelt bekenne dat ick den Vader niet in my
vinden.

liefhebbe/ende dat ic also doe gelijck my de Vader be-
volen heeft: Staet op/ laet ons van hier gaen.

Dat xv. Capittel.

1. Vande gemeynschap/ ende sonderlinge liefde Christi en zijner ledem...
ten/18. vā hare gemeyne verdruckinge/ 46. van het gemeyn Ampt d...
heylighen Geests/ende der Apostelen.

1 IC ben een ware Wijnstock / ende mijn Vader is d...
mat15.13 2 Lantman. a Alle Wijnrancke die in my geē vruch...
en draecht neemt hy wech: ē alle die vrucht draech...
reynicht hy op dat sy meer vrucht draghe.
Joa13.10 3 b Ghylieden zijt nu reyn/om des woorts wille/ da...
ick tot u ghesproken hebbe.
4 Blijft in my/ende ick in u lieden. Ghelijckerwijs d...
Wijnrancke geen vrucht dragē en can van haerselv...
ten sy dat sy aenden wijnstock blijft/ also gy oock nie...
ten sy dat ghy in my blijft.
5 Jc ben den Wijnstock ghy zijt de Wijnrancken/ d...
in my blijft/eñ ic in hem/ die draecht veel vrucht: wa...
c Of/ ghe- c sonder my en cont ghy niet doen.
scheyden 6 d So yemant in my niet en blijft/ die is wtghewo...
vā my/of pen als een Rancke buytē den wijngaert/ ende is ve...
buyten dorret: eñ men vergadert die [ranckē/]eñ men worpt
deze.15.2 7 int vyer/ eñ sy branden. Soo ghylieden in my blijf...
ende mijne woorden in u blijven e sult ghy begheere...
wat ghy wilt/ ende het sal u gheschieden.
Jer 29.12 8 Hier in wordt mijn Vader f vereerlickt/dat ghy ve...
Mat7.7 vruchten draecht/ende mijne Discipulen wort.
Luc.11.9 9 Gelijck de Vader my lief ghehadt heeft/also hebb...
1Joa3.24 ick u oock lief ghehadt: blijft in mijne liefde.
fos/ ver- 10 g So ghylieden mijne geboden hout/soo sult ghy i...
claert, mijne liefde blijven: gelijc ic oock mijns Vaders geb...
oa/14.15 den ghehouden hebbe: ende blijve in zijne liefde.
11 Dit hebbe ick tot u lieden ghesept/op dat mijne blij...
schap in u blijve ende uwe blijschap verbult worde.
leu.19.18 12 h Dit is mijn gebodt/dat ghy malcanderē lief hebb...
mt22.38 gelijck ick u lief gehadt hebbe.
Eph.3.2 13 i Niemant en heeft meerder liefde dan dese/ dat ye...
1Joa3 16 14 mant zijn leven sette voor zijne vriendē. k Ghy lied...
Joan12.50 zijt mijne vrienden/soo ghy doet wat ick u gebiede.
Gal.5/6 15 Jc en noeme u lieden niet meer Dienstknechtē/ wa...
Colo3.11 eē dienst-knecht en weet niet wat zijn Heere doet: ma...
Joa.8.26 ic hebbe u vriendē genoemt/ l want al wat ic van mij...

nen

nen Vader ghehoort hebbe/hebbe ic u condt ghedaen.
Ghylieden en hebt my niet wtvercoren/ maer [m] ick m eph.1.4
hebbe u wtvercoren/eñ ic hebbe u gheſtelt: [n] dat gy he- n mat 28.13
nen gaet/ende vrucht draecht/ eñ dat uwe vrucht bly- m r16/15
ve: Op dat/ſo wat gy vanden Vader begeert in mijnen
name/hy u dat gheve.
Dit bevele ick u/dat ghy malcanderen lief hebt.
[o] So u lieden de werelt haet/ [p] ſo weet dat ſy my eer o 1 Joa 3.13
dan u gehaet heeft. [q] Hadt ghylieden vander werelt p Of ghy weet.
geweeſt de werelt ſoude het hare liefhebbē: nu/om dat
ghy vander werelt niet en zijt/ maer ic hebbe u wt der q Joa 17.14
werelt wtvercoren/daerom haet u de werelt.
Gedenckt des woorts dat ic tot u geſeyt hebbe: [r] de r mat 10.24
Dienſtknecht en is niet meerder dan zijnHeere: iſt dat Luc.9.40
ſy my vervolcht hebben/ ſo ſullen ſy u oock vervolgē/
hebben ſy mijn woort gehouden/ ſo ſullen ſy oock het Joa 16.5
uwe houden. [s] Maer alle dit ſullen ſy u lieden doen
om mijns naems wille/want ſy en kennen hē niet/ die
my gheſonden heeft.
[t] Waer ick niet gecomen/ende en hadde ic [met] hen rom 4.15
niet geſproken/ſo en hadden ſy geē ſonde: maer nu en
hebben ſy gheen deckel voor hare ſonden.
Die my haet/die haet oock mijnen Vader.
[v] Hadde ick niet de wercken ghedaen onder hen/die
niemant anders gedaen en heeft/ſo en hadden ſy geen Joa 10.39
ſonde: maer nu hebben ſyſe geſien: ende hebben my eñ
oock mijnen Vader gehaet. Maer [dat is] op dat het
woort vervult worde/ dat in hare wet geſchreven is: [x] x pſa 35.19
ſy hebben my ſonder oorſake ghehaet.
[y] Maer als de Trooſter ſal gecomen zijn/ [z] dien ic u y Joa.14/
vanden Vader ſenden ſal/de Gheeſt der waerheyt/die z luc 4.44
vanden Vader wtgaet/die ſal ghetuyghen van my.
[a] Ende ghylieden getuycht oock/ want ghy zijt van a Actor.8
den beginne met my gheweeſt.

Dat xvj. Capittel.

Chriſtus vermaent vanden toecomendē cruyce/20. ende droefheyt/22 de vertrooſtſe door de vrucht zijner wedercomſte/7. vanden heyligen Gheeſt/23 hare bedinge/33. ende van zijne overwinninghe.

DIt hebbe ic tot u lieden geſproken/op dat ghy niet a Joa 9.22
geergert en wort. [a] Sy ſullen u [b] wt de vergade- b of/indē
nge worpen: Ja de ure comt: dat ſo wie u doodē ſal/ Bandboeck/ſchoolnen
al [c] meynen Gode dienſt te doen.

3 r Ende dit sullen sy u lieden doen: om dat sy noch d
Vader/noch my niet gekent en hebben.
4 t Maer dit hebbe ic tot u lieden gesprokẽ/ op dat g
wanneer de ure sal gecomen zijn/dies meucht geden
ken/ dat ick u lieden geseyt hebbe : ende dit en hebbe
vanden beginne niet ghesept/want ick by u was.
5 Maer nu gae ic henen tot den genen die my gesor
den heeft: ende niemant vã u en vraecht my g waer
6 henen gae. Maer om dat ic u liedẽ dit geseyt hebb
so heeft droefheyt uwe herte vervult.
7 Maer ic segge u liedẽ de waerheyt/het is u goet da
ick henen ga: want so ick niet henen en ga/soo en sal d
Trooster tot u niet comen: h ende so ic henen ga soo s
8 ick hem tot u lieden senden. Eñ als die sal gecome
zijn/sal hy de werelt i straffen van Sonde eñ van Ge
rechtichept/ende van Oordeel/
9 Van Sonde: Om dat sy in my niet k en gelooben.
10 Van Gerechtichept: Om dat ick tot den Vader ga
ende ghylieden en sult my niet meer sien.
11 l Van Oordeel: Om dat de Overste deser werelt ver
12 oordeelt is. Ick hebbe u lieden noch vele te segghen
maer ghy en cont het nu niet draghen.
13 Maer als die sal gecomẽ zijn de Geest der waerhey
m hy sal u lieden in alle waerheyt leyden: n Wãt hy e
sal van hemselvẽ niet sprekẽ/maer wat hy sal gehoo
hebben/dat sal hy spreken: ende de toecomẽde [dinge
sal hy u lieden vercondighen.
14 Die sal my o verclaren/want hy salt van den mijn
15 nemen/ende u lieden vercondigen. p Al wat de Vad
heeft dat is mijne daerom segge ic dat hy vandẽ m
nen sal nemen/ende u lieden vercondigen.
16 Een weynich [tijts] sult ghylieden my niet sien: en
weder een weynich tyts sult ghy my sien: want ic g
tot den Vader.
17 Doe seyden sommige van zijne Discipulen tot ma
cãderẽ: Wat is dit/dat hy ons seyt: Eẽ weynich [tijt
en sult ghy my niet siẽ: eñ weder/ eẽ weynich tijts si
ghylieden my sien? Ende: want ic gae tot den Vade
18 Sy seyden dan: wat is dat/dat hy seyt: Eẽ weyni
[tijts?] Wy en weten niet wat hy seyt.
19 Doe bekende Jesus dat sy hem wilden vragen/en

r Joan/15.21
t Joan.13/19
g Gr. waer gady.
h luc/24.49 joa/14/22
i of Over- winnen.
k In. gelooft hebb. n.
l joa/12/31/ colo/2/15/
m joan/14 20/ n joa12/49
o of vereer- licken.
p joa17/10
joan/7/33/

seyde tot hen: Vraecht ghylieden daer van onder mal-
cânderê / dat ic geseit hebbe: Eê weynich [tijts] en sult gy
my niet siê / eñ weder / eê weynich [tijts] sult gy my siê. Droefhe-
0 Voorwaer / voorwaer segge ic u lieden: Gy sult wee- yt pre-
nen ende huylen / ende de werelt sal haer verblijdê: Gy dicken
sult droevich wesen / maer u droefheydt sal in blijschap des E-
verandert worden. ᵃ Een vrouwe / als sy baert / heeft uangelij
droeffenisse / want hare ure gecomen is: ende wanneer
sy het kindeken gebaert heeft / dan en gedenckt sy der
bangicheyt niet meer om der blijschap wille / dat daer
een mensche ter werelt gheboren is.
2 Ende ghylieden dan hebt nu ooc droeffenisse / maer ic
sal u weder sien ᶠ ende uwe herte sal hem verblijdê / eñ joan 16.20
niemant en sal uwe blijschap van u wech nemen.
3 Ende in dien dage en sult ghylieden my niet vragen.
t voorwaer / voorwaer segge ic u: Wat ghyliedê den Va- jere. 29/12
der sult bidden in mijnen name / dat sal hy u gheven. Mat/7/7
4 Tot noch toe en hebt ghylieden niet gebedê in mij- mar. 11.24
nen name: Bidt / ende ghy sult ontfangen / op dat uwe joan. 14.13
blijschap vôlcomen sy. jaco/1/5/
5 Dit hebbe ick door gelijckenissen tot u lieden gespro-
ken / de ure compt / dat ic niet meer door gelijckenissen
tot u spreken sal / maer sal u lieden[b] vry wt van mijnen
6 Vader vercondigen. Indien daghe sult ghylieden in
mijnê name bidden: eñ ic en segge u niet / dat ic dê Va-
der voor u bidden sal. Want de Vader selve heeft u
liedê lief / om dat ghy my lief gehadt hebt / eñ hebt ge- joan/16.28/
looft dat ic vanden Vader wtgegaen ben. ᵖ Ick ben joan/13.3/
vanden Vader wtgegaen / eñ ben inde werelt gecomê:
wederom verlate ick de werelt / ende ga tot den Vader.
9 Zijne Discipulen seyden tot hem: Siet nu spreeckt
ghy [z] vry wt / ende en segt gheen ghelijckenisse.
0 Nu weten wy [a] dat ghy alle dinghen weet / eñ en be- zof/onbe-
hoeft niet dat u yemant vrage: hierom ghelooven wy / vrelick.
dat ghy vanden Vader wtghegaen zijt. d joa. 21.29
Jesus antwoorde hen. [b] Gelooft ghyliedê nu? [c] Siet / Of/ghy ge-
de ure comt / eñ is nu gecomen / dat ghy sult verstroyt looft nu
worden een yegelic [d] int zijne / ende my alleene verlatê. cmt/26.33
ᵉ Eñ nochtans en ben ick niet alleen want de Vader d of tot de
is met my. zijn.
Dit hebbe ic u liedê geseyt ᶠ op dat ghy vrede in my e joa/8/29/
f Esa/9/6
Rom/5/2/

hebbet: Inde Werelt hebt gy Ouertuckinge/maer heb
goeden moet/ick hebbe de werelt overwonnen.

Dat xvij. Capittel.

1. Het gebedt Christi tot zijnen vader/so wel voor hem/als vo
zijn Apostelen ende alle gheloovighen.

a Joa12.23 b of/ver-eerlickt. c mt11.27 luc10.22 1cor1.25 Hebr2.6 Psal8.7 d esa53.11 e joa19 30 f of/ver-eerlickt. g Joa.10 h of/ver-eerlickt.

1 Dit sprac Jesus/en hief zijne ogẽ op na den heme
ende seyde: Vader/a de ure is gecomẽ/b verclaert
uwen Sone/op dat oock u Sone u verclare.
2 c Ghelijck ghy hem macht ghegeven hebt over al
vleesch/op dat hy allen den genen die ghy hem gegel
3 hebt/het eeuwige leven gebe. d Eñ dit is het eeuwi
leven/dat sy u kennẽ/ alleen den eenigen warachtige
God/eñ Jesum Christum/welcken ghy gesonden heb
4 e Ic hebbe u f verclaert op der aerdẽ: ic hebbe volepr
het werck dat ghy my ghegheven hebt te doen.
5 g Ende nu h verclaert my ghy Vader by u selvẽ/me
de claerheyt die ick hadde by u/eer de Werelt was.
6 Ick hebbe uwen naem den menschen geopenbaer
die gy my vãder Werelt gegevẽ hebt. Sy warẽ uw
ende ghy hebtse my ghegeven/ende sy hebbẽ u woo
7 gehouden. Nu hebben sy bekent/dat al wat ghy m
ghegheven hebt/van u is.

i joa16.26

8 Want de woorden die ghy my gegeven hebt/hebb
ic hen gegeven/ende sy hebbense ontfangẽ/i eñ hebb
warachtelick bekent/dat ic van u uytgegaen ben/end
hebben ghelooft dat ghy my ghesonden hebt.

Christus bit voor de Apostelen. k joa16.15 l of/ver-eerlickt.

9 Ic bidde voor hen: ick en bidde niet voor de werel
maer voor de gene die ghy my gegeven hebt/ want
10 zijn uwe. k Ende al wat mijn is/ dat is uwe: eñ wa
uwe is/dat is mijne: ende ick ben in hen l verclaert.
11 Ende ick en ben niet meer inde werelt/ maer dese zij
inde werelt/ende ick come tot u. Heylighe Vader b
waertse in uwen name die ghy my ghegeven hebt/o

m joa6.39 n esa8.18 Heb2.13 o ps109.8

12 dat sy een zijn: gelijck als wy. m Als ic met hen in d
werelt was/doe bewaerde icse in uwẽ Name/ n die g
my gegevẽ hebt/hebbe ic bewaert/ ende niemant va
hen en is verloren dan de Sone der verderffenisse/o o
dat de Schrift vervult worde.

p joa15.19

13 Maer nu come ick tot u/eñ spreke dit inde werelt/o
dat sy mijne volcomen blijschap in henselven hebben
14 Ic hebbe hen u woort gegeven/p eñ de werelt heeft

gehaet: want sy vander werelt niet en zijn/ ghelijck ick
vande werelt niet en ben.
Ick en bidde niet dat ghy hen wt de werelt neemt/
maer dat ghy hen bewaert vanden boosen.
Sy en zijn vander werelt niet/ gelijck ick vande we=
relt niet en ben.
Heylichtse in uwe waerh:q u Woort is de waerheyt. q Joa 8.40
r Ghelijck ghy my ghesonden hebt inde werelt/ alsoo
hebbe ick hen oock inde werelt ghesonden. r Joa 20. 21
s Ende ick heylige my selven voor hen/ op dat sy ooc
gheheylicht worden inder waerheyt. s 1 Cor 2.30
Eñ ic en bidde niet alleẽ voor hen/ maer ooc voor de 1 Thes 4/7
ghene/ die door haer woort in my ghelooven sullen. Christi
Op dat sy alle een zijn/ gelijc ghy Vader in my/ eñ ic ghebedt
in u/ op dat sy ooc in ons een zijn/ op dat de werelt ghe= voor ons
loove dat ghy my ghesonden hebt.
Eñ ic hebbe hen gegevẽ de claerheyt die gy my ge= t Gal. 3/.8
gheven hebt/ op dat sy een zijn/ gelijck wy een zijn.
3 Ick in hen/ eñ ghy in my/ op dat sy volmaect zijn in
een: ende op dat de werelt bekenne dat gy my geson=
den hebt/ ende hebtse lief ghehadt/ gelijck ghy my lief
ghehadt hebt. Joa 12/26
4 Vader/ b ic wil dat waer ic ben/ ooc die by my zijn/
die gy my gegevẽ hebt/ op dat sy mijne claerheyt aen
schouwen/ die ghy my gegeven hebt: Want ghy hebt
my lief ghehadt eer des werelts gront geleyt was. Joa 13/ 21
5 Rechtveerdige Vader/ x de werelt en heeft u niet be= y joa 16/17
kent/ maer ick hebbe u bekent: y eñ dese hebben bekẽt
dat ghy my ghesonden hebt.
5 Eñ ick hebbe hen uwen Name bekent gemaeckt/ eñ
sallen bekent maken/ op dat de liefde daer ghy my me
de lief ghehadt hebt/ in hen sy/ ende ick in hen.

Dat xviij. Capittel.

Jesus gevangen zijnde door de verraderie Jude/ keert zijne vyanden te rugge/ 11. straf't Petrum/ eñ wort geleyt vã Annas tot Chaiphani/ 17. waer hy van Petro verloochent wert/ 22. eñ gheslagen van eenen Dienaer/ 36. bewijst voor Pilatum welc zijn Coninckrijcke ende Ampt is.

Als a Jesus dit geseyt hadde/ ginck hy wt met zijne
Discipulen over de Cederbeke/ daer eenẽ hof was/ mar 26.36
2 daer hy in ginck ende zijne Discipulen. Ende Judas mar 14/32
die hem verriet/ wiste ooc de plaetse/ want Jesus daer luc/ 22.38
in dickwils vergaderde met zijne Discipulen.

mat26.47 luc.22.47
3 bAls Judas nu genomen hadde de Bende knecht
ēn dienaren vandeOverpriesteren ēnPharizeen/qua
hy derwaers met fackelen/ lanternen/ende wapene
4 Jesus dan wetende al het ghene dat hem toecom
soude/ginck wt/ende seyde tot hen: wie soeckt ghy?
5 Sy antwoorden hem: Jesum van Nazareth. Jes
seyde tot hē: Ic bent. Ēn Judas die hem verriet, sto
6 ooc met hen. Als hy hen dan seyde: ic bent/gingen
te rugghe ende vielen ter aerden.
7 Doe vraechde hy hen wederom: wien soect gy? S
seyden: Jesus van Nazareth.
8 Jesus antwoorde: Jck hebbe u geseyt dat ickt be
Soect ghy dan my/so laet dese henen gaen.
9 Op dat het woordt vervult worde/dat hy seyde:
c Joan/6/39 den genen*die ghy my gegeven hebt: en hebbe ic ni
10 eenen verloren. Soo hadde dan Simon Petrus ee
sweert/ende tooch dat wt/ēn sloech des Overpriester
Dienstknecht, ēn hieu hem de rechte oore af: Ende di
Dienstknechts naem was Malchus.
11 So seyde Jesus tot Petrū steect u sweert in de schee
de: sal ic den Drinckbeker niet drincken/dien my mij
Vader ghegheven heeft?
12 De Bende dan ēn de Hooftman over duysent/ēn d
Dienaers der Joden na[m]en Jesum ende bondē hen
amt26/36 bluca/3/6
13 c Ende leydē hem eerst tot b Annam: (want hy wa
Caiphas wijfs Vader/die des selven Jaers Overprie
ster was e.)
een. ēn dese sant hē gebanden tot Caipham den Overpriester.
14 f Ēn het was Caiphas/die den Joden riedt/ dat h
nut was dat een mensche voor het volck storve.
15 g Ēn Simon Petrus volchde Jesum/ende een ande
Discipel/welcke Discipel den Overpriester bekēt was
ende ginck met Jesu in des Overpriesters Palleys.
fJoan11/50 gmt.26.58 mar14.54
16 Ēn Petrus stont buyten aender deure. So is de an
der Discipel wtgegaē/die dē Overpriester bekent was
ēn sprac met der Deurwaerster/ēn bracht Petrum in
17 Doe seyde de Diēstmaecht [namelic] de Deurwaer
ster tot Petrum: Zijt ghy niet ooc van deses menschen
Discipulen? hy seyde: Jck en bent niet.
18 Ēn de Dienstknechten ende Dienaers stonden e
haddē eē Koolvyer gemaect/want het was cout/ēn s
warmdē hen: ēn Petrus stont met hen ēn warmde h

De

19 De Overpriester dā/vraechde Jeſum van zijne Diſ-
cipulen ende van zijn Leere.
20 Jeſum antwoorde hem: [h]Ic hebbe [i]vry wtgeſprokē
tot der Werelt/ic hebbe alle tijdts geleerdt inde [k]Si-
nagoge/ende inden Tempel daer de Jodē alle tijt ver-
gaderden/ende en hebbe niet int verborgen geſproken.
21 Wat vraechdy my? vraecht de gene die het gehoort
hebben/wat ick hen geſeyt hebbe: ſiet/deſe weten wat
ick gheſeyt hebbe/
22 Ende als hy dit geſeyt hadde/een vande Dienaers/
die daer by ſtont/[l]gaf hem eenen Kinnebackſlach/ſeg
ghende: antwoort ghy alſo den Overpriester?
23 Jeſus antwoorde hem: Hebbe ick qualic geſproken/
ſo betuycht vanden quade/ende hebbe ick wel geſpro-
24 ken/waeromme ſlaet ghy my? [m][n] Annas hadde hē
ghebonden geſonden tot Caipham den Overpriester.
25 Eñ Simon Petrus ſtont eñ warmde hem ſo ſey-
den ſy tot hem: Zijt ghy niet ooc van zijne Diſcipulen?
Hy verſaecte ende ſeyde: Jck en ben niet.
26 Een van des Overpriesters Dienſtknechten / die
maechſchap was vanden genen dien Petrus de Oore
afghehouwen hadde ſeyde hem: Hebbe ic u niet geſiē
27 met hem inden Hof. So verſaecte Petrus wederom.
[o]Eñ terſtont craeyde de Haen.
28 [p] Doe leyden ſy Jeſum van Caipha in het Richt-
huys/eñ het was vroech: [q] eñ ſy en gingen niet en het
Richthuys/op dat ſy niet onreyn en werdē / maer het
Paſcha eten mochten.
29 Soo ginc dan Pilatus tot hen wt/eñ ſeyde: wat be-
ſchuldinghe brengt ghy tegen deſen menſche?
30 Sy antwoorden/eñ ſeyden tot hem: Ware deſe geen
Miſdader/ſo en hadden wy hem u niet overgelevert.
31 So ſeyde Pilatus tot hen: Neemt ghy hem/eñ oor-
deelt hem na uwe wet. Soo ſeyden de Joden tot hē:
Het en is ons niet gheoorloft yemant te dooden.
32 [r]Op dat het woort Jeſu vervult werde/dat hy ſeyde/
beteeckenende wat doot hy ſterven ſoude.
33 [ſ]Doe ginc Pilatus wederō in het Richthuys/eñ riep
Jeſum/eñ ſeyde tot hē: Zijt gy de Coninc der Joden?
34 Jeſus antwoorde hem: Segt ghy dit van u ſelven?
of hebbent u andere van my gheſeyt?

Caiphas vraget Christus
h Joa 7.26
i oft/openbaerlick.
k dat is/vergaderinge oft ſchole der Joden
l Jere 20.9
Christus geſlagen antwoort
m mt26.57
n And. ſo hadde hem van Annas
mat 26.16
Petrus loochent Christus
o Joa/13/38
Christus voor Pilatum.
p mat/27.1
q Act 10.21
Jude/12.3
r mt.20/19
Joa/12/3/
ſ mt.27/11

35 Pilatus antwoorde: ben ic een Jode? V eygen volc
eñ de Overpriesters hebben u my overghelevert: wa
Joa 6.15 36 hebt ghy gedaen? Jesus antwoorde: [t] Mijn Coninc
rijc en is vã deser werelt niet: Waer mijn Coninerijck
van deser werelt/ so souden mijne Dienaers [voor my
strijden/ op dat ic den Joden niet overgelevert en wo
de/ maer nu en is mijn Coninerijcke niet van hier.
37 Doe seyde hem Pilatus: Zijt ghy dan een Coninck
Jesus antwoorde: ghy segt het dat ic een Coninc bẽ:
ben hier toe geborẽ/ eñ bẽ hier toe inde werelt gecom
op dat ic der waerheyt getuygenisse geve: Wie wt de
waerheyt is/ die hoort mijn stemme.
38 Pilatus seyde tot hem: wat is de waerheyt? Eñ al
vmat.27 hy dat geseyt hadde/ ginc hy wederom wt tot den Jo
14. den/ eñ seyde tot hen: [v] Ic en vinde geen schult in hem
cmat/27 39 [x] Eñ gy hebt eẽ gewoonheyt/ dat ic u op het Pasch
25. eenen los late: wilt ghy dan/ dat ic u lieden dẽ Conin
luc.23.17 Acto3.14 40 der Joden los late? Doe riepen sy alle wederom/ seg
ʒmt27.16 gende: [y] Niet desen/ maer Barrabam. [z] Ende Barra
mar25.7 bas was een Moordenaer.

Dat xix. Capittel.

1. Pilatus niet connende de dullicheyt der Joden tegen Jesum overwin
nẽ/ cruyst hem met zijne beschuldinge tusschen twee Moordenaers/ 2
zijn cleederen worden gedeylt/ 26. hy beveelt zijn Moeder Joanni/ 28
hy begeert te drincken/ 30. sterft. 33 ende wort doorsteken inde zijde. 38
afghenomen vanden Cruyce/ ende begraven.

1 DOe [a] nam Pilatus Jesum/ ende gheesselde hem.
mt27.27 mar 15.6 2 Ende de crijschsknechten vlochtẽ een croone va
Doornen/ eñ settense op zijn hooft/ eñ deden hẽ eẽ Pur
3 puren cleet aen. Ende seyden: weest gegroet Coninc
der Joden. Ende gaven hem kinnebackslaghen.
4 Doe quam Pilatus wederom wt/ ende seyde tot hẽ/
siet: ic brenge hem wt tot u/ op dat ghy bekẽnet dat i
5 in hem geen schult en vinde. So ginc Jesus wt: e
droech de doorne croone/ eñ het purpurẽ cleet. Eñ Pi
latus seyde tot hen: siet de mensche.
6 Als hem dan de Overpriesters/ ende de Dienaers sa
gen/ riepen sy/ ende seyden: Cruyst hem/ cruyst hẽ. Pi
latus seyde tot hen: Neemt ghy hem/ ende cruyst hẽ
want ick en vinde ghleen schult in hem:
ble.24.16 7 De Joden antwoorden hem: [b] wy hebben een wet
cjoa 5.18 ende na onse wet moet hy sterven: want hy heeft hem

selven

ſelven Gods Sone ghemaeckt. Doe nu Pilatus dit
woort hoorde/vreesde hy te meer/
Ende ginck wederom in het Richthuys/ende seyde
tot Jesum: Van waer zijt ghy? Eñ Jesus en gaf hem
geen antwoorde. So seyde Pilatus tot hem: spreeckt
ghy tot my niet? Weet ghy niet dat ic macht hebbe u
te cruycen/ende hebbe macht u los te laten.
Jesus antwoorde: Ghy en soudt geen macht hebben
tegē my/waerse u niet van boven gegevē: daerom die
my u overgelevert heeft/die heeft meerder sonde.
Van die tijt af socht Pilatus hem los te laten: maer
de Joden riepen/eñ seydē: Laet ghy desen los/so en zijt
ghy des Keysers vrient niet: d [want] so wie hemselvē
Coninck maeckt/die wederspreeckt den Keyser.
Als Pilatus dat woordt hoorde/ brachte hy Jesum
uyt/eñ sat op den Richtstoel/in de plaetse genaemt e Li-
thostratos/ende in het Hebreeusche Gabbatha.
Ende het was de dach der Voorbereydinge des Pa-
scha/ontrent der sester uren: ende hy seyde tot den Jo-
den: Siet uwen Coninc. Eñ sy riepen: Neemt wech/
neemt wech/Cruyst hem/ Pilatus seyde tot hen: sal ic
uwen Coninc cruycē? De Overpriesters antwoordē: g
wy en hebben gheenen Coninck dan den Keyser.
h Doe gaf hy hem dan hen over/op dat hy gecruyst
werde: Ende sy namen Jesum/ ende leyden hē wech.
i Ende hy droech zijn Cruyce/ende ginc na de plaetse
genaemt Hooftscheelplaetse/welcke in het Hebreeusche
ghenaemt is Golgatha.
Daer cruystē sy hem ende met hem twee andere/op
elcke zijde eenen/ende Jesum inden midden.
k Ende Pilatus schreef oock een opschrift/eñ settede
dat op het Cruyce/eñ daer was geschreven: Jesus de
Nazarener/de Coninck der Joden.
Dit opschrift lasen vele Joden: want de plaetse daer
Jesus gecruyst wert/was by der Stadt: eñ het was
geschreven int Hebreische/Griecksche/ende Latijnsche
So seyden de Overpriesters der Jodē tot Pilatum
schrijft niet/De Coninc der Jodē: maer dat hy geseyt
heeft: Jck ben Coninc der Joden.
Pilatus antwoorde: dat ick gheschreven hebbe/dat
hebbe ick gheschreven.

Actor 7.7
e Dat is/ Pave-ment.
f an. der-der.
g mt 27.26
h luc 23.34
i mt 27.32
mar 15.21
gen 49.10
k mt 27.37
mar 15.16
luc 23.26

Mat/27.35
23 i De krijchſknechten dan/ als ſy Jeſum ghecruy[...]
hadden namen zijne cleederen/ ende maecten vier de[...]
len/eenen yegelicken krijchſknecht een deel/eñ den ro[...]
Ende de roc was ſonder naet van boven aen te ſam[...]
ghewracht over al.
24 Soo ſeyden ſy tot malcanderen: Laet ons hem ni[...]
ſcheyden: maer laet ons daer over lotē/ wiens hy w[...]
ſē ſal. Op dat de Schrift vervult worde/ die daer ſey[...]
m Sy hebben mijne cleederen onder hen gedeylt/ en[...]
Pſal22/18
op mijne cleedinge hebben ſy het lot geworpē. Dit d[...]
den dan de Krijſchknechten.
25 n Ende by den Cruyce Jeſu/ ſtonden zijne Moede[...]
mat/27/55
ende zijns Moeders ſuſter Maria a Cleophas wijf/ [...]
mat15/40
Maria Magdalene.
Luc.23/48
omt27.48
26 Doe nu Jeſus zijn Moeder ſach/ ende den Diſcip[...]
byſtaēde/ die hy lief hadde/ ſeyde hy tot zijn Moede[...]
Vrouwe/ ſiet uwen ſone.
27 Daerna ſeyde hy tot den Diſcipel: ſiet u Moeder: [...]
van dier uren aen/ namſe de Diſcipel p tot hem.
o Of in zijn huys.
28 Hier na als Jeſus wiſte dat het nu al volbracht wa[...]
q pſa69.22
q op dat de Schrift ſoude vervult wordē/ ſeyde hy: M[...]
r mt27/48
29 dorſt. r So ſtont daer een vat vol Edick/ ende ſy vu[...]
den een ſpongie vol Edic/ ende leydenſe omme Iſop[...]
ende brachtenſe aen zijnen mont.
Chriſtus ſterft.
30 Als Jeſus dā dē Edic genomē hadde/ ſeyde hy: ſ H[...]
is t volbracht: Eñ buychde het hooft/ eñ gaf dē Gee[...]
t Joa.17/4
t of Vervult
v Deu/21/
31 De Joden dan/ v (op dat de lichamen niet aen d[...]
Cruyce en blevē op dē Sabbath/ dewijle het [de da[...]
der] Voorbereidinge was/ wāt het was de groote da[...]
des Sabbaths) badē Pilatum dat hare beenderē ſo[...]
32 den gebroken eñ wech genomen worden. Doe qu[...]
men de Crijchſknechtē/ eñ brakē den eerſten de bee[...]
deren/ ende den anderen die met hem ghecruyſt wa[...]
33 Maer als ſy tot Jeſum quamen/ eñ ſagen dat hy n[...]
doot was/ ſo en braken ſy zijne beenderen niet.
De ſyde Chriſti wort doorſteken.
34 Maer een vanden Krijſchknechten doorſtac zijn zi[...]
de met eener Speere/ eñ terſtont quam daer bloet e[...]
water wt.
35 Eñ die het geſien heeft/ die heeft het betuycht/ end[...]
zijn getuyghenisse is warachtich/ ende hy weet dat h[...]
waer ſeyt/ op dat ghy oock ghelooft.

Want

Want dit is geschiet op dat de Schrift vervult wor=
de: [namelic/]x Ghy en sult zijn beenderen niet brekē. Exo 12/48
Ende wederom seyt een ander Schrift: y sy sullē sien y Nu 12/12
in wien sy ghesteken hebben. z Daerna/ Joseph van mat. 27/57
rimathea (eē Discipel Jesu/ maer bedect/ om de vreese mar. 15.43
er Joden/) badt Pilatum dat hy mochte het lichaem luc/23.50
esu wech nemen/ eñ Pilatus veroorloefdet [hē.] Doe
inck hy ende nam het lichaem Jesu wech.
a Eñ daer quam ooc Nicodemus/ die voormael by Joan/3/1.
achte tot Jesum comen was/ brengēde eē vermengin=
e van Myrrhe ende Aloes/ ontrent hondert ponden.
Sy namē dan het Lichaem Jesu/ ende bonden met
raf doecken/ eñ specerie/ gelijc der Jodē gewoonte is
an begrabē. Eñ ter plaetsē daer hy gecruyst was/
was eenen Hof/ eñ inden Hof een nieu graf/ daer noch
oyt niemant in ghelept en was:
Daer leyden sy dan Jesum/ om de voorbereydinghe
wille der Joden/ want het graf was na by.

Wat rr. Capittel.

eruygenisse der opstandinghe Christi/22. de macht der Apostelen/26.
e ongeloovicheyt ende belijdinghe Thoms/31. Waerom dat Euange-
um ghescreven is.

ENde a op den eersten dach b der Sabbathen/ ginck
Maria Magdalene/ vroech alst noch duyster was/ Mat28/1
a het graf: eñ sach den steen van den grabe wech ge- Mar16/2
omen. Luc.24/1
b Ot/der
weke.
So liep sy/ eñ quam tot Simon Petrus/ eñ tot den
nderen Discipel/ c dien Jesus liefhadde/ ende seyde tot Joa/13/23
en: sy hebben dē Heere wt den grabe wech genomen/
nde wy en weten niet waer sy hem ghelept hebben.
d Doe gingē Petrus/ eñ de ander Discipel ende qua= luc/24/12
men tot den grabe. Ende sy liepen beyde te gelijcke
naer de ander Discipel liep voor henē/ snelder dan Pe-
trus ende quam eerst tot den grabe.
Ende doe hy neder bucte/ sach hy de doecken liggen/
nochtans en ginck hy daer niet in.
So quam Simon Petrus hem volgende/ eñ ginck
en grabe in/ ende sach de doecken die daer lagen.
Eñ den sweetdoec die op zijn hooft geweest hadde/
en sach hy] niet by de lijnen doecken liggē/ maer ver-
cheyden in een plaetse gherolt.
Doe ginck ooc de ander Discipel in/ die eerst tot den

grabe

grave comen was/ ende sach/ ende gheloofde.
De Apostelen en weten vā de opstan dinghe niet — 9 Want sy en wisten noch de Schrift niet / e dat
vanden dooden moeste opstaen.
10 Doe ginghen de Discipulen wederom na huys/
11 f Ende Maria stont buyten aen het graf/weenen
als sy nu weende/buychde sy haer in het graf.
e psal 16.10 / Acto 1.31 / f Luc 24.3 — 12 Eñ sach twee Engelen in witte cleederen sittē/ ee
ten hoofde/ende eenē ten voeten/daer het lichaem
su gheleghen hadde.
13 Eñ die seyden tot haer: Vrouwe/wat weent gy?
seyde tot hen:om dat sy mijnen Heere wech gheno
hebben eñ ick en weet niet waer sy hem geleyt heb
14 Eñ als sy dit seyde/keerde sy haer omme/ende s
Jesum staen/eñ sy en wiste niet dat het Jesus was
15 Jesus seyde tot haer :Vrouwe/wat weent ghy? w
soect gy? Sy meynde dat het de Hovenier was/ eñ
de tot hē:Heere/hebt ghy hem [wech] gedragē/so
my waer gy hem geleyt hebt/ ende ick sal hem ha
16 Jesus seyde tot haer: Maria. Sy keerde haer ō
eñ seyde tot hem : Rabboni/dat is te seggē/ Mees
17 Jesus seyde tot haer:en raect my niet/ want ic en
noch niet opgevarē tot mijnen Vader: maer gaet h
g Act 1.14 — tot g mijne broederen eñ segt hen: h ic vare op tot m
h Joa.16/ — Vader/eñ uwē Vader/eñ mijnen God/eñ uwen G
i mat 28.8 — 18 i Maria Magdalene ginc/eñ bootschapte den D
mar 16.8 — cipulen/dat sy den Heere gesien hadde/ eñ dat hy h
Luc 24.3 — dit ghesept hadde.
k mar. 16 — 19 k Als het nu avont was/te dien selven dage/ den e
luc. 24.55 — sten der l Sabbathen / als de deuren gesloten wa
1 Cor 15.5 — daer de Discipulen bergadert waren/wt vreese der
l Dat is/ der weke. — den/quam Jesus/ende stont int midden/ende seyde
20 hen: Vrede sy u liedē. Ende als hy dit geseyt had
m Joa 16 — toonde hy hen zijne handen eñ zijn zijde/ m so verbli
hen de Discipulen/ dat sy den Heere saghen.
n esa 61.2 — 21 So seyde hy hen wederom. Vrede sy u lieden: n g
Luc 4 18 — my de Vader gesonden heeft/ also sende ick u.
22 Eñ als hy dit geseyt hadde/blies hy op hē/eñ sey
tot hen: Ontfangt den heyligen Gheest.
o mt 16.16 — 23 o Wien ghy lieden de sonden vergeeft/ dien word
vergeven/ ende wien ghyse hout/dien zijnse gehoud
24 Eñ Thomas een vande twaelve/ghenaemt D

mus/en was met hen niet als Jeſus ghecomen was.
So ſeyden dan de andere Diſcipulen tot hem: Wy
hebben den Heere geſien. Eñ hy ſeyde tot hen/ Tẽ ſy
dat ic in zijne handen de plaetſe der nagelen ſie/ eñ mij
nen vinger ſteke inde plaetſe der nagelẽ/ eñ ſteke mijne
hant in zijn zijde/ ſo en ſal ick het niet geloovẽ.
Ende acht dagẽ daerna/ waren zijne Diſcipulen we=
derom binnen/ eñ Thomas met hen: [eñ [Jeſus quã/
als de deuren geſloten waren/ eñ ſtont int midden/ eñ Tomas
ſeyde. Vrede ſy ulieden. Daer na ſeyde hy tot Tho= deriſpt
mam: Brengt uwen vinger hier/ eñ ſiet mijne handẽ/ van Chri
ende brengt uwe hãt/ eñ [p] ſteectſe in mijne zijde/ ende en ſto.
weeſt niet ongheloovich/ maer gheloovich. p Joa/1/1. q 1 pet.1.8
Ende Thomas antwoorde/ eñ ſeyde tot hem: Mijn r Of/gelue
Heere ende myn God. kich.
Jeſus ſeyde tot hẽ: Want ghy my geſien hebt Tho= ſ Joa.22/25
ma/ ſo hebt gy geloooft/ [q] [r] Salich zijn die/ die niet ge=
ſien en hebben/ ende doch ghelooft hebben.
[ſ] Jeſus dede ooc veel ander teeckenen voor zijne Diſ=
cipulen/ die in deſen Boeck niet geſchreven en zijn.
Maer deſe zijn geſchreven/ op dat ghy geloovet/ dat Jeſus is
Jeſus is Chriſtus de Sone Gods: ende op dat ghy= Chriſtus
[t] ẽdẽ geloovẽde/ het eewige levẽ hebt in zijnen Name. t Dat is/de

Dat xxj. Capittel. Geſelfde.

[...] openbaert wederom zijn opſtandinghe/ 15. ende beveelt Petro zijn [...]chapen/ 18. voorſeyt hem zijnen doot ende roept hem/ 25. het groot [g]etal der miraculen Chriſti.

DAer naer opẽbaerde Jeſus hem wederom dẽ Diſ=
cipulen/ aende Zee Tiberiadis/ Ende hy opẽbaer= Chriſtus
de hem aldus. opẽbaert
Daer waren te ſamen Simon Petrus/ eñ Thomas hẽ Petro
ghenaemt Didimus/ ende [a] Nathanael van Cana ende den
Galilee/ ende [b] de ſonen Zebedei/ ende twee andere vã andereu
zijne Diſcipulẽ. Ende Simon Petrus ſeyde tot hẽ: viſſchers a Joa1/14
Ic ga viſſchen. Sy ſeydẽ tot hem: Wy gaen ooc met b mat4/12
[...]. Sy gingen wt/ ende traden terſtont in het ſcheepkẽ
ende in dien nacht en vingen ſy niet.
Ende doe nu de morgen gecomen was/ ſtont Jeſus
[o]p den Oever/ nochtans de Diſcipulen en wiſten niet
[d]at het Jeſus was.
So ſeyde Jeſus tot hen: Kinderkens/ hebt ghy eeni=
[...] toeſpijſe? Sy antwoorden hem/ Neen.

Luc/5/40.
6 Ende hy seyde tot hen: c Worpt het Net ter recht
zijde des scheepkes [wt] en ghy sult vinde. Doe wier
pen zyt/ en en condet niet meer trecke/ om de menich
der visschen.
Joa15/23.
7 Soo seyde de Discipel d welcken Jesus lief hadd
tot Petrum: Het is de Heere. Doe nu Simon Petru
hoorde dat het de Heere was/ omgorde hy zijn oppe
cleet (want hy was naect) en wierp hemselve in de Ze
8 En de ander Discipulen quamen met het scheepk
(want sy en ware niet verre vande lande/ maer ontr
twee hondert ellen) treckende het Net met de vissch
9 Ende als sy wt traden op het lant/ sage sy een koo
vyer ligghen ende visch daer op ghelept/ ende broot.
luc/24.40
10 e Jesus seyde tot hen: Brenght vanden visschen d
11 ghy nu gevangen hebt. Simon Petrus ginc op/ en
track het Net/ aent lant/ vol groote visschen/ honde
ende dry ende vijftich. En hoewel datter soo vele wa
ren/ so en scheurde het Net niet.
12 Jesus seyde tot hen: Coempt/ eet het middachma
Ende niemant vande Discipule en dorste hem vrag
Wie zyt gy? Dewijle sy wisten dat het de Heere wa
f an. en doe hy dant gesept hadde g of/ etc.
13 So quam dan Jesus/ ende nam het broot/ ende g
het hen/ ende desghelijckx den visch.
14 Dit was nu het derdemael dat Jesus he zijnen Di
cipule opebaerde/ na dz hy vade doode opgestae wa
15 Als sy dan het middachmael gedaen hadden/ seyd
Jesus tot Simon Petrus: Simon Jona [Soon] he
gy my liever dan dese? Hy seyde tot hem. Ja Heere/ g
weet dz ic u lief hebbe. Hy seyde tot hem: Weydet m
ne Lammeren.
16 Hy seyde andermael: Simon Jona [sone] hebt g
my lief? hy seyde tot hem: Ja Heere/ ghy weet dat i
u lief hebbe. Hy seyde tot hem: g Hoet mijne schapen
g Of/ zijt een Herder mijner schape
17 Hy seyde derdemael tot he: Simon Jona [sone] he
gy my lief: Petrus wert bedroeft dz hy ee derdem
tot he seyde: Hebt ghy my lief? en seyde tot hem: h He
Joa16/30
re/ ghy weter alle dinc/ gy weter dat ic u lief hebbe. J
sus seyde tot hem: Weydet mijne Schapen.
Joa.23/36 2 Pet.1/14
18 i Voorwaer voorwaer segghe ick u/ Als ghy jongh
waert/ soo gordet ghy u selven/ ende wandeldet wa
ghy wildet: maer als ghy out sult wesen/ sult ghy u

handen

handen wt strecken/ ende een ander sal u gorde/ eñ ley-
den/ waer ghy niet en sult willen.
Dit seyde hy/ beteeckenende met wat doot hy Godt k Of bereer
k verclaren soude. Eñ als hy dit gesprokē hadde/ seyde licken.
hy tot hem: Volcht my na. Als Petrus hem omkeer- l Joa13.23
de/ sach hy l den Discipel volghen/ welcken Jesus lief ende/20/1
hadde/ welcke ooc in het Avontmael op zijn borst viel/
eñ seyde: Heere/ wie ist die u verraet? Als Petrus de-
sen sach/ seyde hy tot Jesum: Heere/ wat sal dese?
Jesus seyde tot hem: Oft ic wil dat hy blijve tot dat
ick come/ wat gaet het u aen? Volcht ghy my na.
So ginc dan dit woort wt onder den Broederen/ dat
die Discipel niet m stervē en soude. Ende Jesus en had- m Gr. sterft
de hem niet geseyt/ n dat hy niet stervē en soude: maer n G. dat hy
of ic wil dz hy blijve tot dz ic come/ wat gaet het u aē? nz en sterft
Dit is de Discipel/ die vā dese [dingē] getuycht/ ende
dit geschreven heeft/ ende wy weten dat zijn getuyge-
nisse warachtich is.
o Ende daer zijn vele andere [dingen] die Jesus ge-
daen heeft/ welcke somense elc bysondere beschreve/ ic
meyne dat de Werelt de geschrevē boeckē niet begrij- Joa/20.30
pen en soude. Amen.

De handelinghen der Apostelen beschreven door Lucam.

Dat eerste Capittel.

De reden Christi met de Apostelen/ 9. Zijn opvaert. 12. waerinede de discipulen hen besich houden/ verwachtende den heyligen Gest/ 16. et verkiesen Matthei.

DEn a eersten Boec hebbē wy gemaect/ O Thio- a Of/ wy
phile/ van alle het gene dat Jesus begōnē heeft/ hebben tot
beyde te doen ende te leeren: eerste ghe-
sproken.
Tot dien dage/ doe hy opghenomen wert/ naer dien
hy b bevel gegevē hadde zijnen Apostelen door dē hey- Joa.20/22
lighen Gheest/ die hy wtvercoren hadde.
c Den welcken hy oock hemselven nae zijn lijden/ le- mar16/14
vēde voorgestelt heeft/ door vele ontwijffelicke teecke- Joa29/19
nen: ende wert van hen gesien veertich dagē lanc/ spre- 1Cor/15.5
kende vanden Coninckrijcke Gods.

4 dEnde als hyſe vergadert hadde/beval hy hen/da
ſy van Jeruſalem niet wycken en ſouden / maer ver
wachtē de belofte des Vaders/e welckē ghylieden [ſey
5de hy] vā my gehoort hebt. fWant Joannes doop
te indē water / g maer ghylieden ſult inden heylighe
Geeſt gedoopt worden/ niet lange nae deſen daghen
6 Als ſy nu te samē gecomen waren/ vraechdē ſy h
seggēde: h Heere/ ſult ghy op deſen tyt [dē volcke] I
rael het Coninckrijcke weder oprechten?
7 Ende hy ſeyde tot hen: iHet en behoort u lieden ni
toe/te weten te tyden oft ſtonden/die de Vader in zy
eygen macht geſtelt heeft.
8 k Maer ghylieden ſult ontfangē de cracht des hey
ligen Geeſts/die op u cōmen ſal: l eñ ſult mijn ghetu
gen weſen te Jeruſalem/ende in geheel Judea/eñ S
maria/endē tot het wterſte der Aerden.
9 mEñ als hi dit geſeit hadde/wert hi opgenomē/ da
zyt ſagen/eñ een wolcke nam hē wech van harē oog
10 Eñ als ſy hare oogē na dē Hemel hieldē/ dewyle hi
voer/ ſiet/ſo stondē by hē twee mannē in wittecleeder
11 Dewelcke ſeyden: Ghy mannen van Gallilea/ wa
ſtaet ghy/en ſiet op na den Hemel? Deſe Jeſus/die va
u lieden wech genomen is inden Hemel n ſal alſo com
gelijck ghy hem ten Hemel hebt ſien opvaren.
12 Doe keerden ſy wederom naer Jeruſalem vand
Berge/ genaemt den Olijfberch/die by Jeruſalem i
hebbende een Sabbaths reyſe.
13 Eñ als ſy ingecomen waren/gingen ſy op de Oppe
zael/daer ſy hen onthielden/ Petrus/ende Jacobus/
Joannes/eñ Andreas/ Philippus eñ Thomas / Ba
tholomeus eñ Mattheus/Jacobus Alphei [ſone]/
Simon Zelotes/ ende Judas Jacobi [broeder.]
14 Alle deſe bleven eendrachtelick int bidden eñ ſme
ken/ te ſamen met de vrouwen/ende Maria de moe
15 Jeſu/ende zyne o broederē. Eñ in die dagen ſtont P
trus op middē ōder de Diſcipulē/eñ ſeyde: (daer w
ōtrēt eē ſchare vā hōdert eñ twintich mēſchē ōgade
16 Gy mannen broeders/Deſe Schrift moeſte verv
worden/ q welcke de heyligē Geeſt door dēn mont D
vids voorſeyt hadde van Juda/die de Leytſmā w
r der ghenen die Jeſum vinghen.

d Joa 14/26 ende 15/28
f Mat 3/11 Mar/1/9 Act/11.26
g Eſa 44/3 Act 2/2/4
h mat 24.3
i mat 24/36
k Act o.2/4
l luc 24.49 Joa 15/17
m mt 16/19
Christus vaert ten Hemel.
n dan.7/10 mat 24/30
o Dat was 2000 ſtappen twee verdendeelen van een nee gaens.
p joa 20/27
q pſa 41.19 mat 28/23
r mt 16/47

7 Want hy was mede met ons getelt / ende hadde een
deel deses Diensts vercregen. So heeft dan dese b ver-
worven den Acker / vandē loon der onrechveerdicheyt /
ende hy is a verworcht / eñ midden in twee geborstē /
ende alle zijn inghewant is wtghestort.
Eñ het is cont geworden allen die te Ierusalē woo-
nen / also dat sy dien Acker noemen in haer eygen tale /
Ackeldema / dat is / den Acker des bloets.
Want daer is gheschreven in den Boec der Psalmen:
Zijn woonstede worde woest / ende daer en sy niemāt
die daer in woont / eñ eē ander neme zijn a Bedieninge.
b Soo is het dan noodich van den mannen die met
ons c verkeert hebben: alle den tijdt welcken Iesus b
zijn Ampt onder ons bedient heeft.
Vanden Doop Ioannis aen / tot den daghe in welc-
ken hy van ons wech ghenomen is / dat een van desen
met ons zijner opstandinghe ghetuyghe worde.
c Eñ sy steldender twee / [namelic /] Ioseph genaemt
Barsabas / wiēs toenaem was Iustus: eñ Matthiam.
Ende sy baden / segghende: f Ghy Heere / onder aller
herten vertoont ons welcken vā desen tween ghy wt-
vercoren hebt / dat hy ōtfangt het deel deser bedienin-
ge ende Apostelschaps / daer Iudas afgetreden is / dat
hy ginge in zijn plaetse.
Eñ sy gavē het lot / ende het lot viel op Matthiam:
ende hy wert met gemeyner bewillinge vercorē tot de
Elve.

e mat/10/9
Gr. hy haddde het tot dies dienst vercregen.
b of besetē
e mat/27/5
p G. met dē hoofde neder waert geworpen/
z psa 69. 16
a G. Opsienerschap.
b Act/6/5.
c Gr. gegaē hebben.
b Gr. onder ons wt eñ ingegaen heeft/
c Act/6/6/
f 1 Sa 16/7
1 pet/28/9
Psa. 7/10/

Dat ij. Capittel.

De Apostelen den heyligen Geest ontfanghen hebbende / verschricken haer toehoorders / 14. Petrus de bespotters ghestilt hebbende bewijst door de sichtbaerlicke genade des heyligen Geest dat Christus gecomē is / 41. Doopt groote menichte die bekeert warē / 42. menigerley gena der geloovigen.

Ende als a de b Pinxterdach vervult werdt / warē sy
alle eendrachtelick te samen.
Ende daer wert snellic een geluyt van den hemel
als eens crachtigen gedrevē wints / ende ver vulde het
geheele huys daer sy aten.
Ende van hen werden ghesien gedeylde tongen als
van vyer / ende sat op eenen yegelicken van hen.
b Ende sy werdē alle vervult met dē heyligē Geest /
ende begonsten c te spreken met ander tonghen / na dat
hen de Geest gaf wt te spreken.

a lev/23/15
b Gr. vijftichste.
De heylige geest op de Apostelen.
c mat/3/11
d mr. 16/16

5 Ende daer waren te Jeruſalem Joden woonende/
Godtvruchtighe Mannen/ wt allen volcke dat onder
den Hemel is.

Of/geruchte.

6 Ende als deſe e ſtemme geſchiet was/quam de me=
nichte te ſamen/ende wert beroert: want een yegelick
hoorde ſe in zijn eygen ſprake ſpreken.
7 Ende ſy verſchrickten alle/ende verwonderden/ ſeg=
ghende onder malcanderen: Siet en zijn niet alle deſe
die daer ſpreken van Galilea?
8 Eñ hoe hooren wy [hen ſpreken/]een yegelic in zijn
eyghen ſprake daer wy in ghebooren zijn?
9 Parthers ende Meders/ende Elamiten/ ende In=
woonders van Meſopotamia/Judea/ende oock Ca=
10 podocia/Pontus ende Aſia: Ende Phrygia / ende
Pamphilia/Egyptus/ende der deelen Libie by Cyre=
nen/ende de Wtlandiſche Romeynen.
11 Joden/eñ f Jodenghenooten/Cretiſche eñ Arabiſche:
wy hoorenſe in onſe talẽ/de groote dadẽ Gods ſprekẽ.

f G. aencomelinghen

12 Ende ſy verſchricten hen alle/ eñ werdẽ twijffelmoe=
dich ſeggẽde tot malcanderẽ: Wat wilt doch dit zijn?
13 Ende andere ſpotteden/ ſegghende : Sy zijn vol
14 g Moſt. Doe ſtondt Petrus met de Elve/ende ver=
hieff zijn ſtemme ende ſprack tot hen/ſegghende: Ghy
Jootſche mannen ende alle die te Jeruſalẽ woont/dit
ſy u lieden bekendt/ende laet mijne woorden tot uwer
15 Oorẽ ingaẽ. Want deſe en zijn niet dronckẽ/ gelijc ghy
meynt/dewijle het h de derde ure van den daghe is.

g of/ ſoetẽ Wijn.

16 Maer dit is dat geſeyt is / door den Propheet Joel:
17 i Eñ het ſal inde laetſte dagen geſchieden/ſegt God:
Ic ſal wtſtorten van mijnen Gheeſt op alle vleeſch: ende
uwe Sonen/ende uwe k Dochters ſullen Propheteren
eñ uwe Jongelingẽ ſullen geſichten ſien/ eñ uwe Ou=
derlingen ſullen droomen droomen.

h Dat is/ na onſe wijſe/ontrent negen uren voor middach.
i Joel. 2. 28
Eſa/44/3
Eze/11/29
k Luc. 2. 36

18 Ende op mijne Dienſtknechten/eñ op mijne Dienſt=
maechden ſal ick in die dagen van mijnen Gheeſt wt
19 ſtorten/ ende ſy ſullen propheteren. Ende ic ſal won=
derheden geven boven aendẽ Hemel / eñ teeckenen be=
neden op der aerden/bloet ende vyer/ende roocdamp.
20 De Sonne ſal verkeert worden tot duyſterniſſe : ende
de Mane tot bloet/eer dat dien grootẽ eñ doorluchti=
ghen dach des Heeren coemt.

:1 l Ende het ſal geſchieden ſo wie den Naem des Hee= i Joel/2/32
ren aenroept: die ſal [m] ſalich woꝛden. m Gr. be=
:2 Ghy Jſraltiſche mannen / hooꝛt deſe wooꝛden: Je= houden.
ſum van Nazareth/ den Man van God/ betoont [n] on= n of/ tot u
der u lieden/ dooꝛ crachten ende wonderheden ende teecke= lieden.
nen/ die God dooꝛ hem gedaen heeft midden onder u/
ghelijck ghylieden oock ſelver weet.
3 Deſen/ die dooꝛ [x] beſcheyden raet ende vooꝛſichticheyt o of/ bekent
Gods overgegeven was/ [p] hebt ghylieden ghenomen p act/5/40
dooꝛ de handen der onrechtveerdigen/ ende genagelt aen
[het Cruyce/] ende ghedoot.
4 Welcken God opgeweckt heeft / ende de ſmerten des act/10/40
doots ontbonden/ nae dien dat het onmoghelick was/
dat hy van daer ſoude gehouden woꝛden.
5 Want David ſeyt van hem: [r] Jc ſach den Heere alle r Pſal16.18
tijt vooꝛ mijn aenſicht/ want hy my ter rechter zijden
is/ op dat ick niet beweecht en woꝛde.
6 Hierom is mijn herte vꝛolick/ ende mijn tonge heeft
haer verheucht: ende daerenboven ſal ooc mijn vleeſch
7 in hope ruſten. Want gy en ſult mijn ziele inde Helle s Gr. niet
niet verlaten: noch en ſult niet toelaten/ dat uwe Heyli= geven.
ghe verrottinghe ſie.
8 Ghy hebt my de Wegen des levens bekent gemaect/
ghy ſult my vervullen met vꝛeuchden [a] vooꝛ uwen aenſichte t Gr. niet.
9 Ghy mannen bꝛoeders: Jc mach vꝛyelic tot u ſpꝛe= ogr. Patri=
ken vanden [b] Vooꝛvader David/ [c] dat hy geſtoꝛven is arche.
ende begraven ende zijn graf is by ons tot op deſen dach c 3.Reg/2/10
ↄ Dewijle hy dan een Pꝛopheet was/ ende wiſte [p] dat Pſa132/11
God hem met eenen Eede geſwoꝛen hadde/ dat wt de Luc1/69
vꝛucht zijnder lenden/ (ſo vele het vleeſch aengaet) [p] Chꝛi= Hand/1/?/
ſtus op ſtaen ſoude/ ende op zijnen Thꝛoon ſitten. ‡ Ofte dat
c So heeft hy vooꝛſiende ghesproken vander Opſtan= hy Chriſtũ
dinge Chꝛiſti: [a] dat zijn ziele inder Helle niet verlaten en ſoude ver=
is/ noch zijn vleeſch geen verrottinge ghesien en heeft. wecken ende
2 Deſen Jeſum heeft God verweckt: [b] des zijn wy alle ſetten op zij
3 ghetuygen. [c] Nae dien hy dan dooꝛ de rechterhant nen Thꝛoon
Gods verhoocht is/ ende de belofte des heyligen Geeſts a pſa/6/10
vanden Vader ontfangen heeft/ ſo heeft hy wtgeſtoꝛt b joa.13/10
4 dit/ dat gy nu ſiet ende hooꝛt. Want David en is niet inde 1.coꝛ.1/8/
hemelen opghevaren: maer hy ſeyde: [c] De Heere heeft c Phil/2/9
ghesept tot mijnen Heere: ſit tot mijner rechterhant. Pſa.110.2
Eph/1.20

Jeſus is Chriſtus vele woꝛden bekeert door de woorden Petri.
e zac/12/10
f of benaut.
g Luce.3/10
Bekeeringhe.
Doop.
Verghevinghe der ſondē
h Joel 2/28
i of verloſt/
k gr. den geſlachte deſer booſh3.
Leere.
Gemeynſchap.
Brootbrekinge
Bedinge
l of volſtandich.
m of c/ghemeynſchap
n Dat is de deelinghe der ſpijſe of gaſtvryhept.
o mt 19/17
p Act 4/32
q Eſa 58/7
r oft gedurich.
ſ Act/20/7
t Dat is/ rō ſtefa vuer
v Act/5/14
x gehoudē
a De creupel geboren wert geſōt in Chriſti naem.

35 Tot dat ick uwe vyanden ſette tot een voetbanc
36 uwer voeten. So wete dan nu alle het huys Iſrael
ſekerlic/ dat God deſen Jeſum/ diē ghy gecruyſt heb
[tot eenen] Heere ende Chriſtum ghemaeckt heeft.
37 e Als ſy dit hoorden/ werdē ſy f verſlagen in het herte
ende ſeyden tot Petrum/ eñ de ander Apoſtelen: g Wa
ſullen wy doen mannen Broeders?
38 Ende Petrus ſeyde tot hen: Bekeert u lieden/ end
een yegelick van u late hem doopen inden Naem Jeſ
Chriſti/ tot vergiffeniſſe der ſonden: eñ ghy ſult de ga
ve des heylighen Gheeſts ontfanghen.
39 h Want u liedē is deſe belofte [gedaē/] eñ uwen kin
deren eñ allen den genen die verre zijn/ ſo veel alſſer d
40 Heere onſe God toeroepen ſal. Ende met vele ander
woorden betuychde hy/ ende vermaendeſe/ ſegghend
Wort i behouden van k deſen booſen ghellachte.
41 Die nu zijn woort geerne ontfingen/ werdē gedoopt
ende daer werden te dien ſelven dage toeghedaen/ on
42 trent drie duyſent zielen. Ende ſy bleven beſtandicl
inde Leere der Apoſtelen/ ende inde m bedeelinge end
inde n brekinghe des Broots/ ende inde ghebeden.
43 Ende allen menſchen quam vreeſe aen/ o eñ daer ge
ſchieden vele wonderheden ende teeckenen door dē A
44 poſtelen. q Ende alle die geloofden/ waren by mal
canderen/ ende hadden alle [dinghen] gemeyn.
45 Sy vercochten hare goeden ende haven/ q eñ deyldē
die onder allē: na dat eenen yegelickē van noode was
46 Ende dagelicx eendrachtelick r beſtandich blijvend
inden Tempel/ ende te huys ſ broot brekende/ atē ſy t
ſamen met verheuginge eñ eenvoudichept des herten
47 God prijſende/ ende hadden t ghenade by geheel der
volcke. v Eñ de Heere dede dagelicx tot der Gemeyn
ten/ die x ſalich werden.

Dat iij. Capittel.

2. Het volc verwoudert vande heelinge des creupelen/ 12. eñ tot Chriſtum ghebracht door Petrum/ hem predikende boete tot verghevinghe der ſonden.

1 PEtrus eñ Joannes gingen gelijc nae den Tempel/
ter uren der bedinghe/ ter neghenſter [uren.]
2 a Ende een man die creupel was van moeders lijve
aen/ wert gedragen/ welcken ſy dagelicx ſetteden voor
de deure des Tempels/ ghenaempt de Schoone/ op

dat

dat hy aelmoeſſen begeerde van den genen die inden
Tempel ginghen.
3 Als hy nu Petrum eñ Joannẽ ſach/ dat ſy indẽ Tem-
pel ſouden gaen/ ſo begheerde hy aelmoeſſen.
4 Ende Petrus ſach hem aen/ met Joanne ende ſeyde:
5 Siet ons aen. Ende hy ſachſe aen/ verhopende wat
van hen te ontfanghen.
6 Ende Petrus ſeyde: Silver ende gout en hebbe ick
niet: maer wat ic hebbe/ dat geve ick u: [b]Inden Naem
Jeſu Chriſti van Nazareth/ ſtaet op ende wandelt. b Acto 4/12
7 Eñ hy greep hem byder rechterhãt/ eñ rechtede hem De cru
op: eñ terſtont werden zijne voeten eñ verſſenen vaſte. pele wort
8 Eñ hy ſpranc/ ſtont/ eñ wandelde/ eñ hy ginc met hẽ geſont eñ
den Tempel in/ ſpringhende ende danckende God. ſpringt
9 Ende alle het volck ſach hem wandelen/ ende God God dãc
10 dancken. Eñ ſy bekendẽ dat hy de gene was/ die om kende.
aelmoeſſẽ ſat aende ſchoone poorte des Tempels. Eñ c1. Reg 6 3
ſy werden vol verwonderinge eñ verſchrickinge/ over Joa/10/23/
het ghene dat hem gheſchiet was.
11 Als nu de creupele (die geſont gemaect was) aen Pe-
trum ende Joannẽ hielt/ liep alle het volc verwondert
tot hen/ in het [c] Voorhuys genaemt Salomonis.
12 Ende als Petrus dat ſach/ antwoorde hy den volc-
ke: Ghy mannen van Iſrael/ wat verwondert ghy u
hier in/ ofte wat ſiet ghy op õs/ gelijc oft wy deſẽ had-
dẽ doẽ wandelen door onſe macht ofte Godſalicheyt?
13 [d]De God Abrahams ende Iſaacx ende Jacobs/ de d Act/5/31
God onſer Vaderen/ heeft zijnen Sone Jeſum [e] ver- e ofte/ver-
claert/ welcke gy overgelevert eñ verloochẽt hebt/ voor eerlickt.
het aenſicht Pilati/ als hy hem oordeelde los te laten.
14 [f]Maer gy verloochendet den Heyligen eñ Gere. hti-
gen/ ende begeerdet den man die een Dootſlager was/ f mt/27/20
u gegeven te hebben. Eñ den Vorſt des Levens doo- mar/15/21
der ghylieden/ welcken God op gewect heeft vanden Getuygẽ
dooden: [g] des zijn wy ghetuyghen. der opſtã
15 Ende door het geloove in zijnen Name/ heeft zijnen dinge.
Naem/ deſen dien ghy ſiet ende kent/ geſterct: ende het g Act/1/8/
geloove door hem/ heeft deſen volle geſõtheyt gegevẽ/ Geloove
in uwer alder tegenwoordicheyt. Onwe-
16 Ende nu Broeders/ ick weet [h] dat ghy dat door on- tenheyt.
wetenheyt gedaen hebt/ ghelijck oock uwe Overſte: h Joa. 16. 3

Luc.24/17
Eſa/liij/6

18 Maer Godt/ᵉ wat hy voorſeyt heeft door den mo
aller Propheten/dat Chriſtus lijdẽ ſoude/dat heeft
19 alſo vervult. ᵏ So bekeert u lieden dan/ eñ bekeert

Syr.27/20

op dat uwe ſonden moghen wtghedaen worden.
20 ˡ Op dat als de tijden der vercoelinge comen vand
aenſichte des Heeren/eñ dat hy u ſende/die u ᵐ te vo
21 ghepredickt is/Jeſum Chriſtum. ⁿ Welcken de Hem
moet ontfangẽ:tot der tijt/dat het al weder op gerec
worde wat God geſproken heeft door den mont all
zijner heylgher Propheten/van der eewicheyt aen.
22 Want Moſes heeft tot den Vaderen gheſeyt: ᵒ T
Heere uwe God ſal u eenen Propheet verwecken/w
uwe broederen gelijck als my:ᵖ dien ſult ghy hoore
in allen wat hy tot u ſpreken ſal.

l of/na diẽ de tijdẽ der vercoelinge ere geromẽ zijn/eñ hy geſonden heeft.
m an. te vorẽ verkondt.
n of/welcke den Hemel moet houden.
o deu.18/15
p mat/17.3

23 Ende het ſal geſchieden/ dat alle ziele die deſen Pr
pheet niet en hoort/die ſal wt dẽ volcke ỽnielt wordi
24 Eñ ooc alle de Propheten/ſo vele alſſer van Samu
aen/eñ daer na geſproken hebben/die hebben ooc de
25 dagen voorſeyt. Ghy zijt kinderen der Propheten/e
desᑫ Verbonts/dat God tot onſe Vaderẽ geſtelt heeft
ſeggende tot Abraham:ʳ Ende in uwen zade ſullẽ al
gheſlachten der Aerden gheſeghent worden.

q of/Teſtaments.
r Gen/12/3
ende 18.18
Gal/3/8/

26 God heeft Jeſum zijn kint u lieden eerſt verwect/e
geſonden om u lieden te ſegenẽ/op dat een yegelic he
afkeere van zijne booſheden.

Dat iiij. Capittel.

1. De Apoſtelen verloſt zijnde wt der gevanckeniſſe/vercondighen het E
vangelium/24 ende b ddẽ om de voorderinge des ſelven/32 De eeni
heyt ende lieſde der Ghemeynte.

1 ENde dewijle ſy tottẽ volcke ſprakẽ/quamẽ de Prie
ſters/eñ de Hooftman des Tempels/eñ de Sadd
2 ceen ooc by hen/ Eñ het verdroot hen ſeer/dat ſy h
volc leerden/eñ vercondichden indẽ Naem Jeſu de op
3 ſtandinge wt dẽ dooden. Eñ ſloegen de handen ae
hẽ/eñ ſettẽſe inde gevãckeniſſe/ tot op dẽ anderẽ dach
4 want het was nu avont. Eñ vele onder de ghene d
het woort gehoort hadden/geloofdent/ ende het geta
der mannen/wert ontrent vijf duyſent.

Petrus ende Joãnes worden ghevangen.

5 Ende het geſchiede des anderdaechs/dat vergader
werden hare Overſte/ende Ouderlingẽ/eñ Schriftge
6 leerden in Jeruſalem. Ende Annas de Overprieſter
ende Caiphas/ende Joannes/eñ Alexander/eñ alle di

vander

vander Overprieſterẽ geſlachte waren. Eñ ſtelvenſe
int midden/ eñ vraechden[hen/]ſeggende: [b]Door wat b Exo2/14 *Gr.in.
macht/ oft * Door wat Naem hebt ghy dit ghedaen
Petrus met den heylighen Gheeſt vervult/ ſeyde tot
hen: Ghy overſte des volcx/ eñ Ouderlingen Iſraels/
So wy heden [c] onderſocht worden vander weldaet c Of geoordeelt.
aenden crancken menſche [ghedaen namelick] waer d Gr. ware in
door hy ghesont ghewordden is:
Soo ſy u allen ende den volcke Iſraels bekent/ [e] dat e acto/3/6.
door den Naem Jeſu Chriſti van Nazareth/ welcken f Gr/in.
ghy ghecruyſt hebt/ welcken God vanden dooden op-
ghewerckt heeft/ door deſen [ſegghe ick] ſtaet deſe hier
voor u geſont. [g] Deſe is de Steẽ/ die van u Timmer-
lieden veracht is/ eñ het hooft des hoecx gewordẽ is. pſa.128.21
Eñ daer en is in geenẽ anderẽ ſalicheyt: [h] Want daer Eſa.20.16
en is oock gheenen anderen Naem onder den Hemel/ mar/21.42
dẽ menſchẽ gegevẽ waer in wy moetẽ ſalich worden Rom/9.33
Als ſy dan de vrijmoedicheyt Petri ende Joannis ſa- h mar.2/1/
gen ende bevondẽ dat ſy ongeleerde ende ſlechte men-
ſchen waren/ waren ſy verwondert: ende kendeſe wel/
dat ſy met Jeſu geweeſt waren. Ende als ſy ſaghen
den menſche die geſont geworden was/ by hen ſtaen/
en hadden ſy niet daer tegen te ſegghen.
Doe hieten ſyſe wtgaen wt den Raet/ eñ overleyden
met malcanderen/ ſegghende: [i] Wat ſullen wy deſe Joa11/47
menſchẽ doẽ? Want daer is eẽ bekent teeckẽ door hen
geſchiet/ ende is openbaer allẽ die te Jeruſalẽ woonen/
ende wy en connent niet loochenen.
Maer op dat het niet meer verbreyt en worde onder
het volc/ ſo laetſe ons ſcherpelic dreygẽ/ dat ſy niet meer
eenigen menſche indien Naem en ſpreken.
Ende ſy riepenſe/ ende geboden hen dat ſy gheenſins f Men
ſpreken noch leeren en ſouden inden Naem Jeſu. moet Go
Maer Petrus ende Joannes antwoorden/ ende ſey- de meer
dẽ tot hen/ [k] Oordeelt ghy/ oft het voor God recht ſy/ u gehoor-
lieden meer te hooren dan God. ſaem zijn
Want wy en connen niet laten/ dat wy niet ſpreken dan den
en ſouden/ wat wy ghesien eñ gehoort hebben. Eñ ſy mẽſchen.
dreyghdenſe ſcherpelic/ eñ lietenſe gaen/ niet vindende k act/5.30
hoe ſyſe pijnighen ſouden/ om des Volckx wille/ want l acto/3/7/
ſy loefden alle God/ over het gene [l] dat gheſchiet was.

22 Want de menſche was over de veertich Jaren ou
aen welcken dit teecken der geſontmakinge gheſchi
23was. Ende ſy ontſlagen zijnde gingen[m] tot den h
ren/ende vercondichden al wat de Overprieſters en
Ouderlinghen tot hen gheſeyt hadden.
24 Ende als zijt hoorden / hieven ſy eendrachtelick e
ſtemme op tot God ende ſeyden: Heere gy zijt de Go
die den Hemel ende de Aerde/ende de Zee/ende al we
daer in is/ghemaeckt hebt:
25 Die door dē mont Davids uws knechts geſeyt heb
‡Waerom zijn de Heydenen n gheſtoort geweeſt/eñ d
Volcken hebben ydele dinghen bedacht?
26 De Coningen der Aerden zijn te ſamen geſtaen/end
de Overſte zijn te ſamē by eē vergadert/tegen dē Hee
re ende zijnen o Chriſtum.
27 p Want inder waerheyt zijn in deſer ſtadt vergader
tegen u heylich kint Jeſum/dat ghy geſalſt hebt: He
rodes / ende ooc Pontius Pilatus/met de Heydenen
ende de volcken Jſraels.
28 Om te doē al wat uwe q hant/ ende uwē raet te vo
29ren[r] beſchepden hadde te geſchieden. Ende nu Heere
aenſiet hare dreygingen/eñ geeſt uwen Dienſtknech-
ten u woort met alle vrymoedicheyt te ſpreken.
30 [t] Door [v] het uitſtreckē uwer hant tot geſontmakin-
ge/ ende [door het] geſchiedē der teeckenē eñ wonder-
heden door den naem uwes heylighen kints Jeſu.
31 p Ende als ſy ghebeden hadden/wert de plaetſe daer
ſy in vergadert waren beweghet/ ende ſy werden alle
vervult door den heyligē Geeſt/ende ſprakē het woor
Gods vrymoedich uit.
32 p Ende de menichte der gheloobigen was een herte
ende een ziele: ooc ſeyde niemant dat yet van zijnē goe-
de zijn eyghen ware/ maer alle dingen waren hen ghe-
33meyne. Ende de Apoſtelen gavē met grooter cracht
getuygeniſſe vander opſtandinge des Heerē Jeſu: Eñ
daer was groote z ghenade over hen allen.
34 Want daer en was ooc niemant onder hē die gebrec
hadde: want ſo vele alſſer lāt of huyſē haddē/die ver-
cochten ſy/eñ brachtē den prijs des vercochtē [goets]
35ende leydent aende voeten der Apoſtelen. a Eñ eenen
yegelicken wert ghegeven na dat hy noot hadde.

Joſes

m Act12.11
Den Gemeynte bidt tegē de vervolginge eñ woort verhoort.
‡ Pſa/2/1.
n Of met rumoer op ghemaeckt
o Dat is/ Geſalfden.
h Pſal/2/2 Mat.22/3
q Dat is/ macht rof/beſlot?
ſ Eph7/39
t Gri. in uint 16/17
r Act16.15
p Act1/44
z Dat is/ couſte faſquer.
Onder de eerſte Chriſtenē hadde niemandt ghebreck.
a eſa/58/7

Joſes dan/die van den Apoſtelē genaemt was Bar-
naba/dat is te ſegghen een ſone des trooſts/een Levijt
gheboren in Cypren/
Hadde eenen Acker/ende vercocht dien/ende brachte
den prijs ende leyden voor de voeten der Apoſtelen.

Dat v. Capittel.

De haeſtige doot Ananie ende zijner huyſvrouwe /17. het vangen ende
verloſſen der Apoſtelē/26. hare vrymoedige belijdinge ende volſtandic-
heyt niet teghenſtande alle beſchimpinghe ende dreyginge.

ENde een man genaemt Ananias/met Saphyra zij-
nen wijve vercocht een Have. Ananias
Ende vontrac wat vandē prijſe/met mede wetē zijns ſterft om
wijfs:ende bracht een deel/ende leyde dat voor de voe- de leugē.
ten der Apoſtelen. a Oft/beſtr
Eñ Petrus ſeyde:Anania/waerom heeft der Satan hof/ghevoch
u herte vervult/ dat ghy lieghen ſoudet den Heyligen t Dat is/
Geeſt/ende ontrecken vanden prijſe des Ackers? Vyant.
Bleef hy niet geheelic uwe? Eñ doe hy vercocht was/
en was hy niet in uwer macht? Waerom hebt gy deſe
daet in u herte voorghenomen? Ghy en hebt niet den
menſchen ghelogen/ maer Gode.
Als Ananias deſe woorden hoorde/ viel hy neder/eñ
gaf dē Geeſt op. Ende daer quam groote vreeſe over
alle de ghene die dit hoorden.
De Jongelingen ſtonden op/ende namē hem wech/
ende droeghen hem wt/ende begroeven hem.
Eñ het geſchiede ontrent drie uren daer na/dat oock
zijn wijf inquam/niet wetende wat daer geſchiet was.
Ende Petrus a ſeyde tot haer: Seght my/of ghy dē a Gr. ant-
Acker ſo veel vercocht hebt? Sy ſeyde: Ja/ſo veel. woorde.
Ende Petrus ſeyde tot haer: Wat zijt ghy eens ge-
worden/te verſoecken dē Geeſt des Heerē. Siet daer?
de voeten der gener die uwen man begraven hebben/
[zijn] voor de deure/ende ſullē u wt dragen. Ende ſy Ananias
viel terſtont neder voor zijne voeten/ende gaf dē geeſt Wijf
op:ende de Jongelingen inghecomen zijnde/ vondenſe ſterft om
doot/ende droegenſe wt/ eñ begroevenſe by harē man. der leugē.
Ende daer quā groote vreeſe over de geheele Ghe-
meynte/ende over alle die dit hoorden. e Ende daer
geſchieden veel teeckenen eñ wonderheden indē volc- e mar 16.17
ke/door de handen der Apoſtelen: (Eñ ſy waren alle f f gr. eenmoe
eendrachtelick inden g Voorhuyſe Salomonis. dich.
g 3 Reg. 6.9

13 Ende vanden anderen derſte hem niemant tot h
voeghen/maer het volck s hielt vele van hen.
s Gr maect ſe groot.
i act/2/47
14 i Ende daer werden meer gheloovigen den Heere t
gheſet/menichte van mannen ende vrouwen.)
15 Alſo dat ſy de Crancken op de ſtraten wtdroegen/e
leydenſe op beddē eñ baren/op dat als Petrus quam
ten minſtē zijne ſchaduwe yemant van hen beſchadi
16 wen mochte. Eñ daer quam ooc de menichte der o
liggenden Steden/tot Jeruſalem brengende cranck
eña die van onreyne Geeſten gepijnicht waren: ende
Mar/16.17
act.7.7.
17 werdē alle geſōt. Eñ de Ohprieſter ſtōt op/eñ alle d
met hē warē/welc is de ſecte der Sadduceē eñ werd
18 vol toorens. Eñ ſloegen hare handē aende Apoſtel
ende ſettenſe inde ghemeyn l ghevanckeniſſe.
19 m Maer de Engel des Heeren dede de deuren der g
l G.bewaerniſſe.
m act/11/7
vanckeniſſe inder nacht op/ende leydeſe wt/ eñ ſeyd
20 Gaet henen/ſtaet eñ ſpreeckt inden Tempel tot d
volcke alle de woorden deſes levens.
21 Als ſy dit gehoort haddē gingē ſy des morgēs vroe
inden Tempel eñ leerden. Eñ de Overprieſter quā
die met hem waren eñ riepen den Raet eñ alle de O
derlingen der kinderen Iſraels te ſamē/eñ ſondē na
22 gevanckeniſſe om hem te halen. Eñ als de dienaer
daer quamen/en vonden ſyſe inde gevāckeniſſe niet:
keerden ſy wederom/ende bootſchaptent.
23 Seggende: Wy vonden den Kercker met aller n ſe
n Of/neerſticheyt.
kerheyt toegeſloten/ende de wachters buytē voor
deure ſtaen: Eñ doe wy die op deden vonden wy nie
24 mant daer in. Doe de Overprieſter eñ de Hooftma
des Tempels eñ de Overprieſters deſe woorden hoo
den/waren ſy twijffelmoedich over hen/wat daer v
comen mochte.
25 Doe quam daer een die hen bootſchapte/ſeggend
Siet/de mannen die ghy inde gevanckeniſſe ghele
hebt/ſtaen inden Tempel/ende leeren het volck.
De Apoſtelē woden ghevanghen inden Tempel
o mt.21/26
p act/4.28
26 Doe ginc de Hooftmā [des Tempels] met de diena
henen/eñ brachtenſe ſonder gewelt: o Want ſy vreeſ
het volc/op dat ſy niet en ſouden geſteenicht worden
27 Eñ als ſyſe brachten/ſteldē ſyſe voor den Raet: end
de Overprieſters vraechden hen/ende ſeyde:
28 p Hebben wy u niet ſcherpelic geboden/dat ghy ni

n souc leeren in desen naem:/eñ siet/ghy hebt Jerusa=
lem verbult met dese uwe Leere/ende wilt deses men=
schen bloet op ons brenghen.
Petrus eñ de Apostelẽ antwoorden/eñ seyden: [q] Mẽ acto/4/19
moet Gode meer gehoorsaem zijn dan den menschen.
De Godt onser Vaderen heeft Jesum opgheweckt/
welckẽ ghy hebt gemoort/eñ aen het hout gehangẽ. r act/2/23
[s] Desen heeft God door zijn rechterhandt verhoocht s act/3/18.
tot eenen Vorst ende Salichmaker/om Israeli bekee=
inghe ende verghevinghe der sonden te gheven.
[t] Ende wy zijn hem getuyghen [v] van dese woorden: t Jao/21.16
ende ooc de heylige Geest/welcken God gegevẽ heeft nof/vã dat
hen genen die hem gehoorsaem zijn. wy seggen.
Als sy dit hoorden/verstedẽ sy [van toornichept:] eñ
hielden raet om hen te dooden.
Maer daer stont op inden Raet/een Pharizeus ge=
naẽt [x] Gamaliel/een Leeraer des Wets/ groot geacht Gamali
van alle den volcke/ende geboot dat de Apostelen wat els raet.
buden wtgaen. acto/13/3/
Ende seyde tot hen: Ghy Jsraelitische mannen siet
voor u [aengaende] dese menschẽ/wat gy te doen hebt act/21/38/
[y] Want voor dese dagẽ stont Theudas op/ seggẽde
dat hy wat groots ware/welcken een ghetal mannen
ontrẽt vier hondert aenhingẽ: Hy is gedoot/eñ alle die
hem gehoor gaben/zijn verstropt/eñ tot niet gewordẽ.
Na desen stont op Judas Galileus/ inde dagen der
beschrijvinge eñ maecte veel volcx af vallich tot hem:
ende die is ooc vergaen/ eñ alle die hem gehoor gavẽ/
werdẽ verstropt. Eñ nu segge ic u/ hout af van dese
menschẽ/eñ laetse [varen.] [z] Want is dese raedt of dit Pro.21/30
werck wt menschen/so sal het ghebroken worden. Esa/8/10
Maer is het wt Gode/so en cont ghy dat niet brekẽ/ mat/15.13
op dat ghy niet te eeniger tijt bevonden [a] en wort tegẽ a act/9/5/
God te strijden. Soo [b] vielen sy hem toe: ende als sy b of/sy lie=
de Apostelen ingeroepen/[c] eñ gegeesselt haddẽ/verbo= ten hen vã
dẽ sy [hen/] dat sy niet meer in dẽ Name Jesu sprekẽ hẽ geseggẽ.
en souden/eñ lietense gaẽ. [d] So gingen sy dan verblijt cme.23/32/
van des Raets aensichte/dat sy weerdich geweest wa=
ren voor zijnen Naem versmaethept te lijden. d mat/5/12
Eñ sy en hieldẽ niet op dagelicx inden Tempel eñ te
huys te leeren eñ te Euangelizeren Jesum Christum.

Dat vj. Capittel.

1. De verkiesinge der seven Diaconen/ 8. de genade in Stephano/ 11. valsche beschuldinghe teghen hem ghemaeckt.

1 ENde in die dagē/ als de Discipulē v̄menichvuldich
dē quā daer een murmureringe der Grieken teg
de Hebreē/ om dat haer Weduwē inde dagelicsche b
dieninge [der Armen] a veracht werden.
2 De twaelve dan riepen de menichte der Discipule
ende seydē: b Het en is niet goet dz wy het woort God
verlaten/ ende de Disschen bedienen.
3 c Daerom broeders/ siet onder u lieden na sevē d m
nen/ die goet getuygenisse hebben/ vol des heylighe
Geests ende Wijsheyts/ die wy mochtē setten tot de
4 wercke. Ende wy sullen aenhouden in den gebed
ende inde bedieninghe des Woorts.
5 Eñ dit woort behaechde der geheelder menichte:
sy vercoren Stephanum/ eenen man vol geloofs en
heyligen Geests/ ende e Philippum/ ende Prochorum
ende Nicanorem/ ende Timonem ende Pernenam/
Nicolaum/ den ‡ Aencomelinc van Antiochien.
6 g Dese stelden sy voor de Apostelen/ ende als sy geb
den hadden/ h leyden sy hen de handen op.
7 Ende het woort Gods wies/ ende het getal der Di
cipulen vermenichde te Jerusalem seere: eñ een groo
schare der Priesteren werden i den geloobe gehoorsa
8 Ende Stephanus vol gheloofs ende crachts/ de
wonderheden ende groote teeckenen onder dē volck
9 Ende daer stondē op sommige wt der k Synago
genaemt Libertinen/ ende Cyreneren/ ende Alexand
nen/ ende der ghener die wt Cilicia eñ Asia waren/ en
10 twisteden met Stephano/ l Eñ sy en condē niet w
derstaē der wijsheyt eñ den Geest daer hy door spra
11 m Doe maeckten sy mannen wt: die seyden: Wy he
ben hem lasterlicke woordē hooren spreken/ tegē M
sen ende tegen God.
12 Ende sy beroerden het volc/ ende de Ouderlingen/
de Schriftgeleerden/ ende quamen hem aen ende gr
pen hem wech/ ende brachten hem voor den Raet.
13 Ende stelden daer valsche ghetuygen/ welcke seyd
Dese mensche hout niet op lasterlicke woordē te spre
ken tegen dese heylighe plaetse/ ende de Wet.
14 Wāt wy hebbē hem hoorē seggē/ dat dese Jesus v

Diakenen verordent. die den weduwē eñ tafelē dienden/ ende de Apostelen prediken
a of Ghinymi
b Ex. 18/19
c Act/1/23.
d grieex/ getuyghde mannen.
e Act/21/9
f Apo/2/6.
‡ Ofte/ Jogenoot.
g Act/1/23
h 1.tim/4/1
Daer zijn Priesters den gheloove ghehoorsaem.
i Dat is/ der leere
k Dat is/ schole oft Collegie.
Stephanus.
l Exo4/12
Valsche getuygen
m mat.26/59/60/

Naza-

Nazareth deſe plaetſe ſal verderven/ eñ verandere de
[n] inſettinghen die ons Moſes ghegheven heeft. n Of/ſeden
Ende alle die inden Raedt ſaten/ hem aenſiende/ ſa-
gen ſy zijn aenſichte als eens Engels aenſichte.

Dat vij. Capittel.

Stephanus onſchuldicht hemſelven/ende ſtraf zijn teghenſprekers/
1. eñ daerna wort hy van hen geſteenicht met de bewillingge Pauli

ENde de Overprieſter ſeyde: Is dan dat alſo?
Maer hy ſeyde: Ghy mannen Broeders/ ende
Vaďs/[hoort toe:] De God der eerlichz wert geſiẽ
van onſen Vader Abraham/ als hy in Meſopotamia a Gen22/1
was/eer hy woonde in Charram:
Eñ hy ſeyde tot hem: [a] Gaet wt uwẽ Lande/eñ wt u
Maechſchap/eñ coemt in het lant/dat ic u wijſen ſal.
Doe ginc hy wt den lande der Chaldeen/ eñ woon-
de in Charram. Ende van daer nae de doot zijns Va-
ders brachte hem God over in dit Lant/ daer ghy nu
in woont. Ende en gaf hem geen Erfdeel daer in/ooc Gen 3/27
niet eenẽ voetſtap [breet/] [b] ende hadde hẽ belooft hy
ſoudet hem geven te beſitten/ende zijnen zade na hem/
doe hy noch gheen kint en hadde. c Gen53/13
Maer God ſprac alſo/ [d] [e] Dat zijn zaet vremdelinck d of/u zaet
zijn ſoude/in eenen vreemden lande/eñ dat zijt ſouden ſal vremder
dienſtbaer maken/eñ mishandelen [c] vier hondert jaer. linc zijn etc
Eñ dat volc welcken ſy dienen ſullen/ſal ic oordeelẽ/ eñ ſy ſullen
ſeyt God: [f] eñ daerna ſullen ſy wtgaen/ eñ my dienen dienſtbaer
in deſe plaetſe. [g] Ende hy gaf hen het verbondt der maken.
Beſnijdeniſſe: eñ alſo [h] heeft hy Iſaac genereert/ ende c Ge/15/13
beſneet hem ten achſten dage/ [i] eñ Iſaack Jacob/ende e Gal/3.17
Jacob de twaelf voorvaderen. f Ge25/16
Eñ de Voorvaders waren nijdich tegen Joſeph/eñ g Ge.17/15
vercochten hem in Egypten/eñ God was met hen h Gen21.8
Eñ verloſte hẽ wt alle zijne verdruckinge/eñ gaf hem i Ge.25.25
ghenade eñ wijſheyt voor Pharao/den Coninc van E- k gen79.38
gypten/eñ [die] ſtelde hẽ [tot] eenen Heere over Egyp- Gen37/28
ten/ende gheheel zijnen huyſe.
[m] Ende daer quam [n] een diere tijt over het geheele lãt m gr41.54
van Egypten/eñ Canaan/eñ groote verdruckinge/eñ n Gr. hon-
onſe Vaders en vonden gheen ſpijſe. gher
[o] Maer als Jacob hoorde/ dat in Egypten Cooren o Gen42.2
was/ſant hy onſe Vaders eerſtmael:

p Luc. 45.4
13 p Ende inde tweede reyse wert Joseph vā zijne broe-
ders bekent: ende het geslachte Joseph wert Phoraon
gheopenbaert.
14 Ende Joseph sant boden/ende ontboot zijnen Vade
Jacob/ende alle zijn gheslachte/in vijf ende tseventic
q gen 46.5
15 zielen. q Ende Jacob quam af in Egypten/ r ende h
r gen 46.33
s gen. 54.13
t gen. 23/16
16 sterf/ende onse Vaders. s Eñ werden overgebracht i
Sichem eñ gelept in het graf/ t welc Abrahā gecoch
hadde met silver/vāde sonē Emor/des soons Sichem
u Exo. 1/7
17 Maer als nu de tijt der beloftē na by was/diē Go
Abrahe gesworē hadde/ u wies het volc/eñ vermenic
18 fuldichde in Egypten: o Tot dat daer een ander Co
ninck opstont/die Joseph niet gekent en hadde.
19 Dese ginc listichlicken met onsen gheslachte omm
ende mishandelde onsen Vaderen/soo dat sy de jongh
kinderkens wech worpē moestē/op dat sy niet te lijv
Moses.
x Exod/2.2
Nu 20.3
Heb/12.23
20 souden blijven. x Inde selve tijt wert Moses gebor
ende was Gode behagelic/eñ wert drie maendē opge
voet in zijns Vaders huys:
21 Eñ als hy wech geworpē was/nam hem de docht
Pharaonis op/eñ voede hē op/haerselvē tot eenē son
22 Eñ Mosis wert geleert in alle wijsheyt der Egypt
naren/ende was machtich in woorden/ende wercke
y Exo. 2.11
z gr. in zijn
herte.
23 y Maer als hy veertich jaren out wert/quam hem t
z zijnen sin zijne broeders/de kinderē Israels te besoe
24 ken. Eñ doe hy sach eenen onrecht lijden/bescherm
de ende wreecte hy den genen die overlast gheschied
ende sloech den Egyptenaer.
25 Ende hy meynde dat zijne broeders verstonden/d
God hen door zijne hant verlossinge gevē soude: ma
26 sy en verstondens niet. Eñ des anderen daechs we
hy gesien van hē/doe sy streden: ende beweechdese t
vrede seggēde: Ghy mannen gy zijt broeders/waero
doet ghy malcanderen onghelijck?
a Exo/2/14
Mat. 21/23
27 Eñ die zijnen naesten ongelijc dede/verstiet hem/se
gēde: a Wie heeft u tot eenē Oversten eñ Richter ov
28 ons geset? Wildy my ooc dooden/ghelijck ghy gist
29 ren dē Egyptenaer dedet? Doe vloot Moses k om d
woort/ende wert vreemdelinc inden Lande Madian
ende genereerde daer twee sonen.
b gr. in.
c Exod/3/2
d gr. vol-
werden.
30 c Ende als veertich Jaren d verhuldt waren/wer

van hen geſien deEngel desHeeren inde woeſtijne des | De Engel verſchijnt Moſi in dʒ Haechboſch.
berch Sina in eenē vlāmigē vyere des Haechboſchs.
Ende als Moſes dat ſach/wert hy verwondert van
dat geſichte. Eñ als hy daer henen ginc om te beſien
gheſchiede een ſtemme des Heeren tot hem/
e[Segghende:]Jck ben de God uwer Vaderen: de | eExo/3/6 mat/22.32
God Abʒahās/eñ deGod Jſaacx/eñ de God Jacobs.
Eñ Moſes wert bevende/ eñ doʒſt het niet aēmerckē.
Doe ſeyde de Heere tot hem : f doet wt de ſchoenen
van uwe voeten:want de plaetſe daer ghy in ſtaet/is | fJoſ.15.15
heylich lāt. g Jc hebbe merckelic geſiē de verdʒuckin
e mijns volcx in Egyptē/ eñ hare ſuchtē hebbe ic ge- | Heylich lant.
hooʒt:eñ bē neder gecomē hen te verloſſē:eñ nu coemt
hier/ ick wil u nae Egypten ſenden. | g gr. ſiende geſien.
Deſen ſelven Moſen/welcken ſy verſaect haddē/ſeg-
ende: Wie heeft u tot eenen Overſten eñRichter ge-
ſtelt? deſen ſant God tot eenenOverſtē ende verloſſer/
dooʒ de hant desEngels die van hem geſien wert in -
dēHaechboſch. hDeſe leydeſe wt/eñ dede wonderhe- | hExo/7/9
den ende teeckenē inEgyptenlant/eñ inde roode Zee/ | iExo/16.1
ende inde woeſtijne veertich Jaren.
Deſe is die Moſes/die tot de kinderē Jſraels geſeyt
heeft: k deHeere uweGod ſal u eenPʒopheet verweckē | kdeu18/15
t uwe Bʒoederen/ gelijc als my: l dien ſult ghy hoo- | lma3/17/5
en. mDeſe is de ghene/die inde gemeynte inde woe-
ſtijne met n den Engel was die tot hem ſpʒack op den | mExo29.3
berch Sina/ende met onſe Vaderē:welcke ontfinc/ de | uga/3/10/
levende wooʒden/om ons die te gheven.
Welcken onſe Vaders niet en wilden gehooʒſaē zijn/
maer verwoʒpen hem/ ende keerden met haer herten
weder na Egypten: Seggēde tot Aaron: Maect | oexod/31/1
ons Goden die vooʒ ons henen gaen: want wy en we-
ten niet wat deſen Moſi geſchiet is/die ons wt den lā-
de Egypti gebʒacht heeft.
Ende ſy maecten een Kalf in die dagen/eñ bʒachten
offer tot het Beeldt/ende waren vʒolick inde wercken
harer handen. qEnde God keerde hem[van hen]eñ | p Joden afgoden dienaers.
liſſe over:dat ſy den Heyʒe des Hemels dienden/ ge-
lijc geſchʒeven is in den Boec der Pʒopheten.Hebt gy | q Dat is de Sterren.
my/o huys Jſraels veertich Jarē inde woeſtijne ſlach- | ramos5.52
toghe ende Offerhande gheoffert.

43 Ja ghy hebt des ſ Molochs tabernakel opgenome
en de Sterre ws Gods Rempham/de gelijckenisse d
ſGr.ver- ghy gemaect hebt/om te aenbidden: ende ic sal u ver
huisen. werpen van ghene ſ zijde van Babilonien.
44 Den Tabernakel der getuygenisse was onder o
exo25.40 Vaderen inder woestijne/gelijc x hy geordineert had
die Mosi seyde/dat hy dien maken soude na het vo
b Jos.3.15 45 beelt dat hy gesiē hadde. b Welckē ooc onse nacom
xG.de be de Vaders medegebracht hebbē/comēde met Jesu i
sittinge. het lāt dat de Heydenē besatē/die God voor onser V
deren aensicht verdreef/tot de daghen Davids.
46 y Dewelcke genade vant voor God/ z ende begeer
y psal16.1 te vinden eenen Tabernakel den Gode Jacobs.
z 1 Sa 7/2 47 a Ende Salomon timmerde hem een huys.
psa132.5 48 b Maer de Allerhoochste en woont niet in Temp
a 1 Reg.6 met handen ghemaeckt ghelijck de Propheet seyt:
q1 re8.17 49 t Den Hemel is mijnē Throon/eñ de Aerde de vo
banc mijner voeten. wat huys sult ghy my timme
2 par6.33 seyt de Heere: of welck [is] de plaetse mijner ruste?
Esa.6.1 50 Heeft niet mijn hant dit al gemaeckt.
51 Ghy hartneckige eñ d onbesneden van herten eñ
ren altyts wederstaet ghylieden den heyligē geest:
lijck uwe Vaders: also ghylieden oock.
eexo20.3 52 Wat Propheten hebbē uwe Vaders niet vervolc
ſG in or- eñ sy hebbense gedoot die voorgebootschapt hebbē
dinantiē de toecoemste des Rechtveerdighen wiens Verrad
der En- ende Moordenaers ghylieden nu geworden zijt.
helen. 53 e Ghylieden die de Wet ontfangen hebt f door d
gGr. be- dienst der Enghelen/ende hebtse niet g ghehouden
waert. 54 Als sy dit hoordē/versteden hare herten/ eñ sy kn
sten met de tanden over hem.
55 Maer hy vol des heyligē Geests/houdende zijne
gen na den hemel/sach de eerlicheyt Gods/ende Jes
staen ter rechterhant Gods/
56 Ende seyde: Siet ic sie de Hemelen geopent/ende
Sone des menschen ter rechterhant Gods staen.
57 Maer sy roepende met luyder stemmen/stoptē h
ooren/ende overvielen hem eendrachtelick.
Reg/21 58 Ende i wierpen hem ter stat/wt ende steenichdē
kar21.30 n ende de getuygē leyden hare cleederē af/aende vo
eens Jonghelinckx/ghenaemt Saulus.

Eñ sy steenichdẽ Stephanum/welcke aenriep/ende
seyde:[l] Heere Jesus ontfangt mijnen Gheest. l Psa31.6
Eñ hy knielde neder/ende riep met luyder stemmẽ: m mat/5.
[n]Heere/[n] en rekent hen dese sonde niet. Eñ als hy dat 44.
ghesept hadde/ontsliep hy. n G. stet.

Dat viij. Capittel.

Simon de Toovenaer wert gedoopt/19. eñ vã Petro gestraft om zijne
[g]ierichepts wille/17. oock de Camerlinc der Coninginne Candaces/37
[n]a diẽ hy gelooft hadde in Jesũ Christum/wort vã Philippus gedoopt.

ENde[a] Saulus[b] bewillichde ooc in zijnen doot. En-
de daer wert te diẽ dage groote vervolginge tegẽ a act12.10
de Gemeynte die in Jerusalem was:[c] eñ sy werdẽ b of/had-
alle verstropt inde Lande Judee/ende Samarie/behal- deeẽ wel
ven de Apostelen. behagen.
Eñ [sommige] Godvruchtige mannen/droegẽ Ste- c Acti1.16
phanum te samen [ten grave/] [d]eñ maecten een groote
[e]clage over hem. [f] Ende Saulus verwoestede de Ge- d gen13.2
meynte/gaende in alle de huysen/ eñ treckende man- e of/rou-
nen ende vrouwen/ leverdese over inde gevanckenisse. we.
[g] Sy dan die verstropt waren/gingen alomme/ende f Act29.1
vercondichdẽ het woort. Ende Philippus quam af Gal.1.13
inde stat Samarie/eñ predicte hẽ Christum. Eñ de 1 cor 15.9
[s]charẽ namẽ eẽdrachtelic waer dat vã Philippo gesept
wert/hoorende ende siende/ de teeckenen die hy dede. g act11.19
[h]Want de onreyne Geesten voeren wt van vele be-
[z]etene roepende met luyder stemmen: ende vele lam- h mar/16
[m]e ende creupele werden ghesont ghemaeckt. i of/gicht
Ende daer wert groote blijschap in die Stadt. siecke.
Ende een man genaemt Simon/ hadde te voren in
[d]ie Stadt[k] Tooverie plegende gewee/ stende het volc Simon
[v]an Samaria wtsinnich makende/segghende dat hy Magus
[w]at groots was. Act.13.6
Welcken sy alle waer namẽ/vanden cleynstẽ tot den
[g]rootsten/seggende: Dese is de groote macht Gods.
Ende sy namen hem waer/daerom dat hijse langhe
[t]ijt met Tooverie wtsinnich geweest hadde.
Maer doe sy Philippo gheloofden / die vanden Co-
[n]incrijcke Gods vercondichde/eñ vanden Name Jesu
Christi/werden sy gedoopt mannen ende vrouwen:
Ende Simon geloofde ooc selve/ eñ gedoopt zijnde/
[b]leef by Philippum/eñ als hy de teeckenẽ ende groote

trachten sach die daer geschieden/ verschrickte hy he
14 Eñ als de Apostelen te Jerusalem hoorden/ dat Sa
maria het woort Godts ontfangē hadde/ sonden sy t
15 hen Petrum ende Joannem. Dewelcke quamen af/
baden voor hen/ dat sy den heyligen Geest ontfinghe
16 Want hy en was noch niet op eenigē van hen gec
17 men/ maer sy waren alleenlick ghedoopt inden Nae
des Heeren Jesu. Doe l leyden sy de handen op he
ende sy ontfinghen den heylighen Geest.

l Act/6/. ende/13/3/ 1 tim 4/14

18 Als dan Simon sach/ dat door de opleggbinghe d
handen der Apostelen/ dē heyligen Geest gegevē wer
19 So boot hy hen gelt/ seggende: Gheeft my oock de
macht/ op dat/ so wien ic de hant oplegge hy dē heyl
20 gen Geest ontfanghe. Maer Petrus seyde tot hen
V gelt sy met u tot verderffenisse/ m want gy gemey
hebt/ dat de gave Gods door ghelt vercreghen word
21 Gy en hebt noch deel noch lot in desen woorde: wa
u herte en is niet recht voor God.
22 Daerom bekeert u van dese uwe boosheyt/ ende bid
God/ oft u dit gedachte ws herten vergheven word
23 Want ic sie dat ghy zijt in bitter galle/ ende tsamen
24 knoopinghe der ongerechticheyt. Ende Simon an
woorde ende seyde: m bidt gy dē Heere voor my/ op da
niet op my en come daer ghy van ghesept hebt.

Godts gave wordt door geen gelt ver-creghen m mat/10/8

n Nu/12/7

25 Als sy nu alomme het woort des Heeren betuycht
gesproken haddē/ keerden sy wederom na Jerusalem
ende vercondichdē het Evangelium velen Plecken d
26 Samaritanen. Ende de Engel des Heeren spra
tot Philippum/ seggende: Staet op/ ende gaet henē t
gen het Zuydē/ op dē wech die van Jerusalē af coe
nae [de stadt] Gaza/ o welcke woest is.
27 Ende hy stont op/ ende ginck henen: Ende siet/ e
Moorman die eē p Camerlinc was/ ende een macht
-ge Candaces des Coninginne van Ethiopien/ welc
over hare schat was/ q die was gecomē te Jerusalē o
28 aen te bidden: Ende keerde wederom/ sittende op z
nen waghen: ende las den Propheet Esaiam.
29 Ende de Gheest seyde tot Philippum: Gaet toe
30 voecht u by desen wagen. Ende Philippus liep to
ende hoorde hem lesen den Propheet Esaiam/ ende se
de: Verstaet ghy oock wat ghy leest?

Philippus vercondicht het Evāgelium den Camerlinck der Coninginne van Ethiopien.
o G. dese is woeste.
p ofgesnedē
q Joa.12/26

Ende

Eñ hy seyde: Hoe soude ick connen/ten ware dat my
yemant onderwese? Eñ bat Philippum/dat hy soude
opcomen/ende by hem sitten. r Esa.53/7
Eñ de plaetse der Schrift die hy las/was dese: r Hy
is gelijc een schaep ter slachtinge gebracht/ ende als eē
Lam voor zijnen Scheerder stemmeloos/also heeft hy
zijnen mont niet opgedaē. Zijn oordeel is in zijne ne- f of/verhe-
derheyt f verheven/eñ wie sal zijn eeuwe vertellen? wāt ven.
zijn leven wert vander Aerde wech ghenomen. t of/geslach
te.
Eñ de Camerlinc antwoorde Philippo/ende seyde:
Ic bidde u van wien seyt de Propheet dat? van hem- of/gesnedē
selven/oft van eenen anderen?
x Eñ Philippus dede zijnen mont op/eñ beginnende x Luc24.45
van dier Schrift aen/ vercondichde hem Jesum.
Ende daer sy over wech voeren/ quamen sy aen een
water/ende de Camerlinc seyde: Siet/daer is water/ y y act16.47
wat verhindert my ghedoopt te worden? De Ca-
Eñ Philippus seyde: Gelooft ghy wt geheelder her- merlincx
ten/so ist geoorlooft. Hy antwoorde/eñ seyde: Ic geloo- geloove.
ve dat Jesus Christus sy de Sone Gods.
Ende hy geboot den wagen stille te houden: ende sy
daelden beyde in het water/Philippus eñ de Camer-
linck ende hy doopte hem.
Ende als sy vanden water opquamē/nam de Gheest z Oft/wt.
Philippum wech: eñ de Camerlinc sach hem niet meer
want hy reysde vrolick zijnen wech.
Ende Philippus wert gevonden te Azoten/ende ginc
alomme/vercondighende het Euangelium allen Ste-
den/tot dat hy te Cesarien quam.

Dat ix. Capittel. a Act/8/3/

Saulus na dat hy de Ghemeynte vervolcht heeft/ 4. wert van Christo ende 23/4
beroepen/om zijn Apostel te zijn/30. Ende Petrus geneest Eneas dē gala/1/13.
Gichtsiecken/36. ende verweckt de Dochter in Joppe. b Dat is/

ENde Saulus a noch blasende dreyghinghen ende Collegien
moort teghen de Discipulen des Heeren / ginck tot Scholen/
den Overpriester. Vergade-
ringhen.
Ende begeerde van hem brieven na Damascum tot b ge. Desen
de b Synagogen/op dat hy mannen ende vrouwē/ so weghe.
hy eenige van † deser Leere vonde/gebondē na Jerusa- Christus
lem brachte. c Ende als hy reysde/ist gheschiedt dat bekeert
hy by Damascum quam eñ hem ommesloech d snellic Saulus
e een licht vanden Hemel. c Act.22/6
d 1cor/11.8
e Act26/12

4 Eñ ter aerden gevallen zijnde/hoorde hy eẽ stemm
tot hem seggen: Saul/Saul wat vervolcht ghy my
5 Eñ hy seyde: Heere/wie zijt ghy? Eñ de Heere seyd
Act/5.39 Ic ben Jesus welcken ghy vervolcht: ſHet is u har
de verssen teghen den prickel te slaen.
Luc.3/10 6 Eñ hy bevẽde eñ vertsaecht/seyde: Heere/ᵍ wat wi
ghy dat ic doe? Eñ de Heere [seyde] tot hẽ: Staet op
eñ gaet inde Stat/ende u sal [daer] geseyt wordẽ wa
7 ghy doen moetet. Ende de mannẽ die met hem o
wech reysden stonden verwondert: ʰ want sy de stẽm
hoorden/ende niemant en saghen.
dan.10.7 8 Ende Paulus rechte hem op vander aerden/eñ al
hy zijne oogẽ op dede/en sach hy niemant/ende sy le
den hem byder hant/eñ brachten hem in Damascum
9 Ende hy was dry dagẽ sonder sien/ ende en at nie
noch dranck niet.
10 Ende daer was een Discipel in Damasco/ghenaem
Ananias/ende de Heere seyde tot hem in een ghesicht
Anania. Ende hy seyde: Siet/ hier ben [ick] Heere.
11 Ende de Heere [seyde] tot hem: staet op/eñ gaet ind
Act21.39 Ananias vreest Paulum strate genaemt de Rechte ende vraecht ten huyse Ju
de na eenen genaemt Saulus van Tharsen/want siet
hy bidt.
12 (Ende hy heeft door een gesichte gesien eenen man
met name Ananias incomen / ende hem de handen o
legghen/op dat hy weder siende worde.)
13 Eñ Ananias antwoorde: Heere/ick hebbe van vele
Acto/9.1 Gal.1/13 lG. biddẽ gehoort van desẽ mã/ᵏ hoe veel quaets hy uwẽ Heyli-
ghen in Jerusalem ghedaen heeft.
14 Ende heeft hier macht vande Overpriesters/te van
ghen alle die uwen Naem aenroepen.
15 Eñ de Heere seyde tot hẽ: Gaet henẽ: ᵐ want dese i
Act/13.2 Rom.1.3 Gal.1.15 Eph.3/8 my een wtvercorẽ vat: om mijnen Naem te dragẽ voo
de Heydenen/ende Coningen ende kinderen Israels.
16 ⁿ Want ic sal hem toonen/hoe vele hy lijden moet om
nact22.1 mijnen Naem.
act.12.12 17 ᵒ Ende Ananias ginc henen/ende quam in het huys
ende leggende de handẽ op hem/seyde: Saul broeder
p Of vã u is gesiẽ geweest. de Heere heeft my gesõdẽ/ [namelic/] Jesus die ᵖ u ge-
openbaert is in den wech dien ghy quaemt/op dat g
weder siẽde/eñ met dẽ heyligẽ Geest vervult wordet.

8 Ende terstont vielen van zijne ooghen/ gelijck visch-
schellē/ende hy wert terstont weder siende: ende stont
op/ende wert ghedoopt.
9 Eñ nam spijse/ eñ wert versterckt: eñ Saulus was
sommige dagē by de Discipulē die in Damasco warē.
0 Ende hy predicte terstont Christum inde Vergade-
ringhen/dat dese de Sone Gods was.
1 Eñ sy verschricten alle diet hoorden/ende seyden: Is
niet dese die te Jerusalem verstoorde de gene die desen
Naem aenriepen/eñ is daer toe hier gecomen om dat
hyse gebonden tot de Overpriesters soude brenghen?
2 Eñ Saulus wert meer eñ meer versterct/eñ beroerde
de Joden die te Damasco woonden / bewijsende dat
3 dese Christus ware. Ende na vele dagen/ hielden de
Joden raet te samen/om hem te dooden.
4 Maer hare lagen werdē Paulo bekent: ende sy be-
waerden de poortē dach eñ nacht/op dat sy hē doodē.
5 So namen hem dan de Discipulen des nachts/ eñ
deden hem door den muer/eñ lieten hem met coorden
6 af in eenen korf. Eñ als Paulus te Jerusalem geco-
men was/ versocht hy hem by de Discipulen te voegē:
maer sy vreesden hem alle/niet geloovende dat hy een
Discipel ware.
7 Maer Barnabas nam hem/eñ brachte hem tot de
Apostelen / ende vertelde hen hoe hy den Heere inden
wech gesiē hadde/die met hem gesprokē hadde: eñ dat
hy te Damasco vrijelic gesprokē hadde in den Name
8 Jesu. Eñ hy was met hē vut/eñ ingaēde te Jerusalē:
eñ hādelde vrijmoedichlic indē Name des Heerē Jesu.
9 Hy sprac oock eñ handelde met den Griecken: maer
dese sochten hem te dooden.
0 Eñ doe de broeders dit gewaer werden/geleyden sy
hem af tot Cesarien ende sonden hem na Tharsen.
1 So hadden dan de Gemeynten vrede door geheel
Judeam/eñ Galileam/eñ Samariam/eñ werden ge-
sticht/eñ werden vermenicht/ wandelende inde vreese
des Heeren/ende troost des heylighen Gheests.
2 Eñ het geschiede/doe Petrus alomme doorreysde/dz
hy ooc quam tot de Heylighen die te Lidda woonden.
3 Eñ aldaer vant hy eenen man/genaemt Eneas/die
acht Jaren te bedde geleghen hadde/ende was lam.

Ende

Paulus wort weder siende ende ghedoopt eñ predickt Christū.
2 cor 11.32
Jos/2.15
act 22/17
De discipulen gelooven niet dat Paulus gelovich is.
act. 11.23
r Openbarelick.
Of verkeerde.
Vrede
Of gichsieck.

34 Ende Petrus ſeyde tot hem: Enea/ Jeſus Chriſtus
Of/maect.
a make u geſont: ſtaet op/ eñ maeckt ſelve u bedde. Eñ
35 hy ſtont terſtont op. Eñ hem ſagē alle die te Lidda eñ
Sarona woondē/ de welcke hen bekeerdē tot dē Heere.
36 Ende te Joppe was een Diſcipulinne met Namen
Dat is/ eē Hinde/ of Rhee.
Tabitha/ welcke is te ſeggen/ b Dorkas: deſe was vol
goede wercken ende Aelmoeſſen die ſy dede.
37 Ende het geſchiede in die dagen/ dat ſy cranck werl
ende ſterf: Ende als ſyſe ghewaſſchen hadden/ leyden
38 ſyſe inden Opperſael. Ende want Lidda by Joppe
was/ hoorden de Diſcipulen dat Petrus daer was/ eñ
Of/ hē niet en liete ver drieten.
ſonden twee mannen tot hem/ ende baden hem/ dat hy
c niet en ſoude vertoeven tot hen te comen:
39 So ſtont Petrus op/ ende ginc met hen/ ende als hy
daer gecomen was/ leyden ſy hem op den Opperſael:
ende alle de Weduwen ſtonden by hem weenende/ eñ
toonende hem de rocken eñ cleederen die Dorkas ghe-
maeckt hadde/ als ſy by hen was.
40 Eñ alſſe Petrus alle hadde wtgedreven/ knielde hy
Tabita/ wort op/ geweckt vander doot.
neder/ ende badt: ende keerde hem tot den lichame/ eñ
ſeyde/ Tabitha/ ſtaet op. Eñ ſy heeft haer oogen op-
ghedaen ende Petrum ghesien hebbende/ ſat ſy op:
41 Ende hy haer de hant gevende/ rechteſe op/ ende de
Heyligen ende Weduwen geroepen hebbende/ ſteldeſe
42 [hen] levende. Eñ dit wert bekēt door geheel Joppe/
ende vele gheloofden inden Heere.
43 Ende het geſchiede/ dat hy vele dagē te Joppe bleef
by eenen Simon Lederbereyder.

Dat x. Capittel.

9. Petrus door een geſichte vermaent/ ende verſekert vande roepinge der Heydenen/ 36. vercondicht Chriſtum Cornelio/ 44. ende bekeert hem met de zijne.

1 ENde daer was een man te Ceſaria/ genaemt Corne-
lius/ een Hooftman over hondert/ vander Bende/ die
ghenaemt wert de Italiaenſche.
Des Hooftmans Cornelij Godſalicheyt.
2 Godtſalich ende Godtvruchtich/ met gheheel zijnen
huyſgeſin/ ende veel aelmoeſſen ghevende den volcke/
ende God biddende alle tijt.
3 [Deſe] ſach in een geſichte/ openbaerlick/ ontrent der
negenſter uren des daechs/ den Engel des Heeren tot
hem incomen/ ende tot hem ſegghen: Corneli.
4 Eñ hem aenſiende/ wert verbaert/ eñ ſeyde: Wat iſt

Heere?

Heere? Hy seyde tot hem: V gebeden eñ aelmoessẽ zijn
voor God in ghedachtenisse opgheclommen.
5 Eñ nu sent mannen nae Joppe/ eñ laet roepẽ eenen
6 Simon/met toename Petrus. Dese is ter herberge
by eenen Simon Lederbereyder/ wiẽs huys is aender
Zee: dese sal u segghen wat ghy doen moet.
7 Als nu de Engel [die met Cornelio sprac/] wech ghe=
gaen was/riep hy twee van zijne huys knechten/ eñ ee=
nen Godsaligen krijchsknecht/ vande ghene die altijts
8 by hẽ warẽ. Eñ als hy het hẽ al v̄telt hadde/sãt hyse
9 na Joppe. Eñ des ãderẽ daechs als sy reysdẽ/eñ by
der stat quamẽ/ [a]clam Petrus opt [b]huys om te bidden/
12 ontrẽt der sester urẽ. Eñ hy wert hõgerich/eñ begeer=
de te eten. Eñ dewijle sy hem [wat] bereydẽ/viel over
hem een vertreckinghe der sinnen.
11 Eñ sach den Hemel geopent/ eñ eẽ vat tot hem neder
comen/ gelijc een groot lijnen laken aende vier hoecken
gebonden/ ende neder gelaten op der Aerden:
12 Waer in warẽ alle viervoetinge [dierẽ] der Aerdẽ/eñ
wilde/ eñ cruypende dieren/ eñ gevogelte des Hemels.
13 Ende daer geschiede een stemme tot hem: Staet op
Petro/ slachtet ende etet.
14 Maer Petrus seyde: Geẽsins Heere/ want ic en heb=
be noyt yet [c] ghemeyns ofte onreyns ghegheten.
15 Eñ de stẽme seyde wederõ andermael tot hem: [d]Dat
God gereynicht heeft/ sult ghy niet ghemeyn [e] makẽ.
16 Eñ dit geschiede driemael/ende het vat wert weder
opghenomen inden Hemel.
17 Als nu Petrus in hemselven twijffelde wat dat ghe=
sichte wesen mochte/dat hy gesiẽ hadde/ siet de mãnẽ
die van Cornelio gesonden waren/haddẽ gevraecht na
het huys Simonis/ende stonden voor de poorte.
18 Eñ [eenen] geroepen hebbende/ vraechden oft Si=
mon met toenaeme Petrus/daer ter herberghe ware.
19 Eñ dewijle dat Petrus op dat gesichte dachte/ [f]seyde
de Geest tot hem: Siet/ drie mannen soecken u.
20 [g]So staet op/ gaet af/ eñ reyst met hen/ niet twijffel=
21 lende/ want ic hebse gesondẽ. Doe ginc Petrus af/ tot
de mannen die van Cornelio tot hem gesondẽ waren/
eñ seyde: siet/ ic ben de gene diẽ ghy soect/ wat is de oor=
sake daer ghy om gecomen zijt?

Hẽ woꝛt be volen dat hy Petrum ont biede.

a Mat/6/6
b gr. dack.

Petro woꝛt ver toont dat de Heyden dooꝛ den geloove in Christum gereynicht zijn.

c Heb/11/4.
d int15/42
e of/houdẽ

f Act/11/12
g Act/13/7.

22 Doe ſeyden ſy : Cornelius een Hooftman over hon-
dert/ een rechtveerdige eñ Godvreeſende man/ die oo[c]
getuygeniſſe heeft van alle dē volcke der Jodē: deſe i[s]
van God vermaent door den heyligē Engel/dat hy [u]
ſoude ontbieden tot zijnen huyſe/ eñ u h hoorē ſpreken.

hg. Woorden van u hooren,

23 Soo riep hyſe in/ eñ herberchdeſe: ende des andere[n]
daechs ginc Petrus met hen wt/ende ſommige broe-
ders van Joppe ginghen met hem.
24 Ende des anderen daechs quamē ſy tot Ceſaream:
eñ Cornelius verwachteſe/ zijn Maechſchap eñ ſōder-
lickſte vrienden te ſamen gheroepen hebbende.
25 Ende als het gheſchiede dat Petrus in quam/ ginck
hem Cornelius te gemoet/ ende vallende tot zijnē voe-
ten/ aenbadt hem.

i Petrus wil niet aengebeden zijn. Acti 14.15

26 Maer Petrus rechtede hem op/ ſegghende: i Staet
op/ ick ben oock ſelve een menſche.
27 Ende hy is ingegaen ſprekende met hem/ eñ heefter
vele ghevonden die te ſamen ghecomen waren.

k Act 23.32 Deu.7/2 Joa/4/9 l Act.15/8 Eph/3/6 m g. ſonder wederseggē

28 k Ende heeft tot hen gheſept: Ghy weet dat het on-
gheoorloft is eenen Jootſchen manne hem te voegen/
oft te gaen tot eenen vreemden: Maer[l] God heeft my
gheroont/ dat ick geenen menſche gemeyn oft onreyn
29 noemen ſoude. Daerom ben ick ſonder[m] weygheren
gecomen/ als ick ontboden was. Jck vrage dan waer
om ghy my ontboden hebt?
30 Doe ſeyde Cornelius: Over vier dagen vaſtede ic tot
deſer uren/ ende ter negēſter urē badt ic in mijnē huyſe:
31 Ende ſiet/ daer ſtont een man voor my in blinckende
cleederē/ eñ ſeyde: Corneli/ u gebet is verhoort/ eñ uwe
aelmoeſſen zijn voor God in ghedachteniſſe.
32 So ſent nu na Joppe/ eñ ontbiet Simonem/ die toe-
ghenaemt wort Petrus: deſe is ter herberghen in den
huyſe Simonis des Lederbereyders aen der Zee/ de-
welcke hier ghecomen zijnde/ ſal met u ſpreken.

n Deu.10 Job34.10 Sap.6.8 Rom 2.11 Eph.6.9 o Eſa52.6

33 So ſant ic terſtont tot u/ eñ ghy hebt wel gedaē/ dat
ghy hier gecomen zijt. So zijn wy dan alle hier voor
God/ om te hooren al wat u van God bevolen is.
34 Eñ Petrus dede zijnen mont opē/ eñ ſeyde: Nu ver-
neme ic inder waerheyt/ dat God n geen wtnemer der
35 perſoonē en is. o Maer in allē volcke wie hem vreeſt/
ende gherechticheyt werckt/ die is hem aenghenaem

5 p Het welcke hy heeft te kennen gegeven dē kinderē
Israels/ q vercondigende vrede door Jesum Christum/ p Gr. het
die Heere over al is. Ghy weet r de sake die geschiet woort dz
is door gheheel Judeam/beginnende van Galilea/na gesonden
den doop die Joannis predickte. heeft.
s Hoe dat God Jesum van Nazareth heeft ghesalft q Esa 9.6
met den heyligē Geest/ende met cracht: welcke omge= Rom 5/1
wandelt heeft/weldoende eñ ghesontmakende alle die r Gr. het
vanden Duyvel overweldicht waren: want God was woort dz
met hem. Eñ wy zijn getuygē van alle dat hy gedaē s Luc 4.14
heeft inder Joden lant eñ te Jerusalem / welcken sy t psa 45/3
ghedoot hebben/ende aen een hout ghehanghen. Esa 62.1
t Desen heeft God ten derdē dage verweckt/eñ gege= Act.9.24
ven openbaer te worden: Niet allen den volckē/maer joa 20/19
ons/die wy te voren van God tot getuygenisse vercorē
waren/eñ hebben met hem gegeten/eñ gedroncken/na
dat hy vanden dooden opgestaen is.
2 x Ende heeft ons gheboden den volcke te predicken
ende te betuygen/dat hy is de gene die vā God gestelt x mat 28.19
is y een Richter der levendigen ende dooden. mar 16.15
3 z Desen gheven alle Propheten getuygenisse / a dat y act 12.31
so wie in hem gelooven sal/vergevinge der sondē door Gen 3/15
zijnen Name ontfanghen sal. deu 18.15
4 Als Petrus noch dese woordē sprac/so viel de heyli= Esa 4/2
ghe Gheest op alle die het woort hoorden. Jer 23.5
5 Ende de gheloovighe wt de b Besnijdenisse die met eze 34.23
Petro ghecomen waren/verschricten dat de gabe des a Act 15.9
heylighen Gheests oock op de Heydenen wtghestort b Dat is/
werdt. Jode.
6 c Want sy hoordense met tongen spreken / ende God
d groot maken. Doe antwoorde Petrus: c Act.8/4
7 e Can oock yemant het water weeren/ dat dese niet d of prijse
gedoopt en worden/de welcke den heyligen Geest ont= e act.10.35
fangen hebben/ghelijck als wy?
8 Ende hy beval datmense doopen soude inden name
des Heeren. Doe baden sy hem: dat hy sommige dagē
[by hen bleve.]

Dat xj. Capittel.

De ontschuldinge Petri aengaende de roepinge der Heydenen /19. eñ bevesticht van der Ghemeynte/22. Barnabas wort gesondē tot Antio= chiē/28. de diere tijt voorsept door Agabus/30. eñ het behulp daer te= ghen.

1 EEnde de Apostelen ende Broeders die in Judea wa-
ren/hoorden dat de Heydenen oock het woort Gods
aenghenomen hadden.
2 Eñ als Petrus opgecomẽ was te Jerusalem so twi-
stichde sy tegen hem/ die wt der Besnijdinghe waren:
Exo.23/3
3 Seggende: a Ghy zijt ingegaen tot de onbesnedene/
Deu/7/2/
4 eñ hebt met hen gegeten. Doe begonst Petrus/ende
leydet hen ordentlick wt/segghende:
Act/10.9
5 b Jc was inde stadt Joppe biddende/ eñ sach in een
vertreckinge der sinnẽ een gesichte/ [namelic/] een vat
gelijc een groot lijnen laken/ by de vier hoecken neder
ghelaten wt den Hemel/ende quam tot my toe.
6 Ende als ic dat aẽsach/wert ic gewaer/eñ sach vier-
voetige Dieren der Aerdẽ/eñ wilde eñ cruppende Die-
ren/ende Voghelen des Hemels.
7 Eñ hoorde ooc een stemme/die tot my seyde: Staet
Leu/21/4/
8 op Petre/slachtet eñ etet. Doe seyde ic: geensins Hee-
Deu.24/7
re: want daer en is noyt yet c ghemeyns ofte onreyns
te mijnen monde inghegaen.
9 Ende de stemme antwoorde my andermael vandẽ
Hemel: Dat God gereynicht heeft/en sult ghy niet ge-
10 meyn maken. Eñ dit geschiede drymael/ eñ het wert
11 alles weder opgenomen ten Hemel. Eñ siet/terstont
quamen daer drie mannen over in het huys daer ic in
was/eñ waren van Cesarea tot my ghesonden.
Act/10.19
f Of twijfe-
len.
12 e Ende de Geest seyde tot my/dat ick met hen reysen
soude sonder f weygeren: eñ dese ses Broeders gingen
oock met my/ende wy ginghen in des Mans huys.
13 Dewelcke ons vertelde/hoe dat hy gesien hadde eenẽ
Engel in zijnen huyse staen/ende tot hem seggẽ: Sent
g Gr. woor-
den tot u
spreken.
mannen na Joppe/ eñ ontbiet Simonem/die Petrus
14 toegenaemt is: Die sal g het u seggẽ/waer door ghy
h Act/2/4.
ende alle u huys sult salich worden.
15 h Ende doe ic begonst te sprekẽ/ viel de heylige Geest
op hen/ghelijck als hy oock inden beginne op ons viel.
16 Doe dachte ic op het woort des Heerẽ/ [namelic:] hoe
i Act/1/11/
Mar/1/6
Joa/1/26
k Esa 44/3
Juel/2/20
l Act/15/9
m Of/ver-
bieden.
dat hy gesept heeft: i Joãnis doope met water/k maer
ghylieden sult inden heyligen Geest gedoopt worden.
17 l Na dien dan God hen gelijcke gave gegeven heeft/
gelijc als ons/doe wy in Jesum Christum geloost had-
dẽ/wie was ic doch die God soude mögen m weyren?

Als

Als sy dit gehoort haddē/swegen sy stille/ende presen
God/seggende:So heeft dan God ooc den Heydenen
bekeeringhe ghegheben tot den leben. u Eñ de ghene
die verstropt warē door de verdruckinge die om Ste= Act/3/1/
phani wille gheschiede/door wandelden Phenicien/eñ
Cyprren/eñAntiochien/eñ en sprakẽ het woort tot nie=
mant/dan alleenlic tot den Joden. Maer daer warē
van hen sommigeCyprische eñCyrenische[mannen/]
dewelcke/als sy te Antiochiē gecomen waren/spraken Act/2/47
tot den Griecken/vercondigende den Heere Jesum.
u Eñ de handt desHeeren was met hen: eñ eē groot gr. woort
getal wert geloobich/ende bekeerden hen tot dēHeere.
Eñ daer quam eenp geruchte van desen tot de ooren
derGemeynte/die teJerusalem was/eñ sy sondēBar=
nabam wt/dat hy henen ginghe tot Antiochien. Act/13/12
Dewelcke als hy daer gecomen was/eñ gesien had= ende14/22
de de genadeGods/wert hy verblijt.q Eñ vermaēde=
e alle/dat sy met een voornemen des hertē by dēHeere
souden blijben. Want hy was een goet man/ eñ vol
des heyligenGeests eñ geloofs/eñ daer wert eē groo=
te schare den Heere toegheddaen. Act/7/27/
r Eñ Barnabas ginc tot Tharsē/om Saulū weder
te soeckē. Eñ als hy hem gevonden hadde/ so leyde
hy hem totAntiochien. Eñ het geschiede/dat sy een ge=
heel Jaer inde Gemeynte tsamen quamen/eñ leerden
veel volcx. Ende dat de Discipulē te Antiochien eerst
Christenen ghenaemt werden.
Eñ in die selve dagē quamē ooc Prophetē vā Jeru= sAct21/10
salem totAntiochien. Eñ eē onder hen genaēt s Aga= tG.grootē
bus/stont op/eñ gaf te kennē door dēGeest/dat daer t hongev.
een groote diere tijt over tgeheel Aertrijcke comē sou= Dieren
de:dewelcke ooc geschiede onder den Keyser Claudio. tijt.
Ende onder den Discipulen besloot een yegelick nae Gr.tot
dat hy vermochte/ te senden een v hantreyckinghe den den dienst.
Broederen die in Judea woonden.
Het welc sy ooc deden/ sendende tot deOuderlingen/
door de handen Barnabe ende Saulī.

Dat xij. Capittel.

De Ghemeynte wort vervolcht door Herodem/2.Jacobus ghedoot/3.
Petrus gevangen/7 ende door denEngel verlost/20.De vereeninge He=
rodes met deTyriers ende deSidoniers/ 21.zijn hoochmoet eñ straffe
Joannis Marcus aengenomen van Paulo endeBarnaba/ weder=
kerende van Jerusalem.

Herodes doot Jacobum
a Mt 4/21

1 TE dier selver tijdt begonste Herodes de Coninck
sommighe vander Ghemeynte te verdrucken.
2 Ende doode a Jacobum den broeder Joannis m
den sweerde.
3 Ende doe hy sach dat het den Joden welbehaechd
nam hy voor ooc Petrum te vangen/ (ende het war
de daghen des onghesuerden broots.)

b Joa 21.28
c Coste vier krijschknechten.

4 b Den welcken oock ghevanghen hebbende/ setter
hem inde ghevanckenisse/ ende heeft hem overgegh
ven c vier vierlinghen Crijchsknechten/ dat sy hem b
waerden: ende wilde hem nae het Pascha den volck
voortbrenghen.

De Ghemeynte bidt voor Petrum vosf vyerich.

5 So wert dan Petrus inde gevanckenisse gehouden
ende van de Gemeynte wert een geduerich gebedt t
God ghedaen voor hem.
6 Ende als Herodes hem nu soude voortbrengen: d
selven nacht sliep Petrus tusschē twee krijschknecht
gebonden met twee ketenē. Ende de wachters voor d
deure/ bewaerden den Kercker.

De Engel verlost Petrum.
Act 5.19

7 Ende siet/ de e Engel des Heeren quam daer/ eñ da
scheen een licht inde wooninge: ende hy sloech Petrum
aende zijde/ eñ weckte hem op/ seggende: Staet op hae
stelick. Ende de ketenen vielen hem vande handen.

f g. onderbint uwe solen

8 Ende de Enghel seyde tot hem: Ommegort u/ end
f doet uwe schoenen aen. Ende hy dede also. Ende h
seyde tot hem: Hangt uwē Mantel omme u eñ volch
my nae.
9 Ende hy wtgaende/ volchde hem na/ eñ en wiste ni
dat het warachtich was dat door dē Engel geschied
maer meynde dat hy een ghesichte sach.
10 Ende als sy door de eerste eñ tweede wachte geg
waren/ so quamē sy aende ijserē poorte/ die totter st
leyt/ dewelcke haer van selfs geopent wert. Ende s
wtghegaen zijnde/ gingen een strate voort: eñ terstont

g Dan 6/22

11 scheyde de Engel van hem. Eñ Petrus tot hēselve
gecomen zijnde/ seyde: Nu weet ic warachtelic/ g dat d
Heere zijnen Engel wt ghesonden heeft/ eñ my verlo
heeft wt der hant Herodis/ eñ wt alle de verwachting
des Jootschen volckx.
12 Ende als hy hem bedachte / quam hy tot het huy
Marie/ des Moeders Joannis die toegenaemt wo

Marcus:[h] daer vele [broeders] waré vergadert ende actor/4/23
biddende. Ende als Petrus aende deure der poorten
gheclopt hadde/so ginck daer een dienstmaecht voor/
om te luysteren/ghenaemt Rhode.
Ende als sy de stemme Petri bekende/soo en dede sy
de poorte niet open van blijschap:maer liep binnen eñ
bootschapte/dat Petrus voor de poorte stont.
Ende sy seyden tot haer:[i] Sijdy ontsinnich? Ende sy au.ghy zijt
bleef daer by dat het also ware. So seydé:Het is zijn ontsinnich
Enghel.
Ende Petrus bleef clopende:ende als sy opghedaen
hadden/sagen sy hem/ende verschrickten.
Ende als hy hen met der hant gewenct hadde/dat
sy swijgé souden/so vertelde hy hen/hoe hem de Heere
ut der gevanckenisse geleyt hadde:eñ seyde:Bootschap
dit Jacobo/ende den Broederen. Ende hy ginck wt k Of/ginck
nde [k] reysde na een ander plaetse. in een/etc.
Ende als het nu dach wert/en was daer geen cleyne lgr. Petrus
beroerte onder de Krijchsknechten / wat [l] van Petro mochte ge-
gheschiet ware. worde zijn.
Ende als Herodes hem ghesocht hadde/ende niet en
vant/ende de Wachters onderbraecht hadde/dede hyse
wech leyden. Ende is van Judea afgegaen na Cesa-
ream ende heeft daer [m] ghewoont.
Ende Herodes hadde inden sin tegé Tyrum/eñ Sy- m of/ver-
donem te crijgé:Maer sy quamé eendrachtelic tot hé/ eert/
nde ghecregen Blastum des Coninckx Camerlinck op
haer zijde/eñ begeerden vrede/om dat haer Lant ghe-
spijst wert van des Coninckx Lande.
Ende op eenen gesetten dach/Herodes de Coninck- Herodes
licke[n] cleederen aengedaen hebbende/eñ op den Richt- wort le-
stoel sittende/dede een redé tot hen: Eñ het volc riep: vendich
Dat is] Gods stemme/ende niet eens menschen. vande
Ende terstont sloech hem de Enghel des Heeren om wormen
dat hy Gode de eere niet en gaf/eñ wert vande [o] wor- gheghetén.
men ghegeten/ende gaf zijnen gheest op. Ende het [q] n Syr.11.4
woort Gods wies/ende vermenichfuldichde. o 2.Mac.9
Ende[r] Barnabas ende Saulus keerden wederom pesa/55.11
van Jerusalem als sy den dienst volbracht hadden/ q act11/30
Joannem met toename Marcus/met hen ghenomen r an. vä Je-
hebbende. rusalem na
Antiochië.

Dat xiij. Capittel.

. Paulus eñ Barnabas geroepē tot de Heydenen/7. de bekeeringe Ser[gius] by des Stadthouders/12. verblindinghe van Elymas/16. de predik[atie] Pauli eñ Barnabas 42. der Heydenē geloove/45. eñ verworpinge de[r] Jooden/48. sy glooven die ten leven verordent zijn.

1 ENde daer waren inde Gemeynte die te Antiochie[n]
was, ᵇsommige Propheten ende Leeraers/namelic[k]
Barnabas/ende Simon genaemt Niger ende Luci
us van Cyrenen ende Manahen die met Herode de[n]
Viervorst opghevoet was/ende Saulus
2 Ende doe sy den Heere dienden/ende vasteden/ seyd[e]
de heylige Geest:ᶜ Scheydet my Barnabam Sau-
lum wt/ tot den wercke daer ickse toegeroepen hebbe
3 ᵈDoe[dan]als sy gevast ende gebedē eñ hen de hā
den opghelept hadden/ lieten syse gaen.
4 Dese dan vanden H. Geest wtgesonden quamen a[f]
tot Seleuciam/ eñ van daer scheepten sy na Sypren
5 Ende als sy te Salamine quamen/ so vercondichd[en]
sy het woort Gods inde Vergaderinge der Joden E[n]
hadden oock ᵈ Joannem tot[eenen]Dienaer.
6 Ende als sy het Eylant doorgereyst warē/ tot Pa
phos toe ᵉvonden sy eenen Jode/ die eē Toovenaer e[n]
valsch Propheet was/ghenaemt Bar Jesus.
7 Dewelcke was by Sergius Paulus den Stadt
houder eenē verstandigē mā welcke ontboot Barna
bam eñ Saulum/ eñ sochte het woort Gods te hoorē
8 Maer ᶠElymas [dat is] de Toovenaer (want also
wort zijnen naem overgeset) wederstont hen/ soecken
de den Stadthouder vanden gheloove af te keeren.
9 Maer Saulus (de welcke ooc Paulus [ghenaem[t]
was/)]vervult vandē H.Geest/ zijne oogē op hē hou
10 dēde/seyde: O gy kint des Duyvels vol alles bedroch
eñ listicheyts/eñ vyāt aller gerechticheyt/ sult gy niet o[p]
houden de rechte wegen der Heeren te verkeeren?
11 Ende nu siet/de hant des Heeren is tegen u/ende gh[y]
sult blint wesen/ ende eenen tijdt lanck de Sonne ni[et]
sien. Ende terstont viel op hem donckerheyt ende du[y]
sternisse ende hy rontomme gaende/ sochte die he[m]
mochten met der hant leyden.
12 Als de Stadthouder sach dat daer geschiet was/ge
loofde hy/verwondert zijnde inde leere des Heeren.
13 Ende Paulus/ende die met hem waren/van Paph[os]

ghescheept

a act14.26 Paulus eñ Barnabas tot den dienst der Heydenē verordineer
b act13.9.15 Rom/1/1/ gala/1/19. Eph/3/5/
e actor.6.6.
d act/12.25
e actor.8/9
f of/ bedrieger de.
g Exo.7.11

gescheept zijnde/quamẽ tot [de stadt] Perge in Pam- hact/13.38
philia. h Maer Joannes weec van hẽ/ende keerde we-
der na Jerusalem.
Ende sy van Perge voort gegaen/ quamẽ te Antio-
chia in [den lande] Pisidia: eñ op den Sabbathdach
inde i Synagoghen ghegaen zijnde/saten neder. i Dat is of Schole
Ende nae het lesen der Wet ende der Propheten/
sonden de Overste der Synagoghen tot hen/segghen-
de: Mannen Broeders/soo eenighe troostelicke reden
in u liedenis /tot den volcke/so spreeckt.
Doe stont Paulus op: eñ als hyse metter hant had-
de doen swijgen/seyde: Ghy Israelitische mannen/en-
de die God vreest/hoort toe.
De Godt deses volckx Israels/heeft k onse Vaderen k Exo/1/1
wtvercorẽ/ eñ heeft dit volc verhoocht/als sy vremde-
lingen waren indẽ lande Egypti l ende heeftse met ee- l exo/23/16
nen m wtghereckten arme daer wtghelept. m g. hooghe
n Eñ verdroech hare manieren ontrent den tijt van n Exo/10/ Nu14.34
veertich Jarẽ inder woestijne. Ende als hy de seven o Jos/14.1
volckẽ indẽ lande Chanaan verdorven hadde o deyl-
de hy hen dat selve landt wt met den lote.
p Eñ daer na gaf hy hen Richters/ontrent vier hon- p Jud/1/2.
dert ende vijftich Jaren lanck / tot op den Propheet
Samuel. q Ende daer na begeerden sy eenen Coninc/ q 1 Sa.8.4
ende God gaf hen Saul den Sone Kis/eenen man wt
den gheslachte BenJamin/veertich Jaren lanck.
Eñ als hy diẽ afgeset hadde/ r verwecte hy hen Da- r 1 sa.16.13
vid tot eenen Coninc: welcken hy ooc getuygenisse gaf
ende seyde: s Ic hebbe gevonden David den sone Jesse/ s 1 Sam/13
eenen man na mijn herte/die alle mijnen wille doẽ sal. t 2 Sa.1.12
t Van deses saet heeft God na de belofte Israels ver- Esa/11/1/ Rom/1/3/
wect dẽ Salichmaker Jesum. v Als Joãnes eerst alle v Mat.3.1
dẽ volcke Israel gepredict hadde dẽ Doop der bekeerin- Luce/3/3/
ghe x voor zijne toecõst. Eñ als Joãnes zijnẽ loop vervult x Voort aensicht zijns ingancks.
hadde/seyde hy: Wiẽ meynt ghy liedẽ dat ic bẽ/ y ic en y Joa/1/20
bẽ [die] niet: maer siet/hy comt na my z wiẽ ic niet weer- z Mat13/11
dich en ben zijn schoenen te ontbinden: Mar.1/6
Gy mannẽ broeders/kinders des gheslachts Abra- a Acta.3/26
hã/ende die onder u lieden God vreesen/ a tot u is het
woort deser salichept gesonden.
Want sy die te Jerusalem woonẽ/ende hare Overstẽ/

b Joan 6/3 1 Cor/1/8. ᵇals sy desen niet en bekenden/hebben sy ooc de stem
men der Prophetē/die op de Sabbathen gelesen wor
mat 26/10 luc/23/13/ 28den/[hem]oor deelēde verbult. c Eñ geenderhand
oorsake des doots in hem vindende / baden sy Pila
tum/dat hy ghedoodt werde.
29 Ende als zijt al verbult hadden/dat van hem ghe
schreven was/namen sy hem vanden houte/eñ leyden
hem in een graf.
d mat.28.6 e mr16.14 30 ᵈ Maer God heeft hem vande dooden opghewect
31 ᵉ De welcke is ghesien gheweest vele daghen/ vand
gen/3/15/ Deut18.15 ghene die met hem opghegaen waren vanGalilea to
Jerusalem/de welcke zijne getuygē zijn totten volcke
32 Ende wy vercondigē u lieden/dat de f belofte/die to
psa/2/7/ Hebr/1/5/ 33onsen vaderen geschiet is. God haren kinderē/ [da
is]ons verbult heeft/verwect hebbende Jesum: gelij
ooc inden tweeden Psalm geschreven staet: g Ghy zij
mijn Sone/heden hebbe ick u gebaert.
34 Ende dat hy hem alsoo vanden dooden heeft opge
wect / dat hy niet meer sal wederkeerē tot den grav
heeft hy aldus geseyt: Jck sal u lieden de heylige end
trouwe[beloften]Davids gheven.
i psa.16.10 k ireg.2.20 actor.2/29 35 Daeromme seyt hy oock in eenen anderen [Psalm:
i Gy en sult niet toelatē/dat u heylige verrottinge sie
36 k Want David/ als hy zijnen tijt dē Raet Gods ge
dient hadde/is ontslapē/ende by zijnē vaderen gelept
l Luc24/42 mr iio.3/28 gala/2/16 37ende heeft verrottinge gesien. Maer dien God opg
weckt heeft/die en heeft gheen verrottinghe ghesien.
38 Soo sy u lieden dan cont / ghy Mannen broeders
l dat u verghevinge der sonden vercondicht wort doo
desen/ᵐ ende van allen/daer van ghyliedē niet en con
det inde Wet Mosis gherecht veerdicht worden.
Rom/9/4 39 n Soo wie aen desen gheloost/ die wordt gherecht
40veerdicht. So siet dan toe/dat op u lieden niet en co
o ada/1/5. pof Hswius 41me/dz indē Prophetē geseyt is. ᵒ Siet gy verachter
eñ verwōdert u lieden/eñ ᵉ vergaet: wāt ic werc in u
dagē eē werc dat ghyliedē niet geloovē en sult/als h
u yemant vertelt.
q and. sy rg. des tus schen Sabbaths. 42 Ende doe ᵇ * de Joden wtgegaen warē/wt der Ve
gaderinge baden de Heydenen/dat sy hen ᶜ den naes
Sabbath dese woorden souden spreken.
43 Ende als de Vergaderinge opgebroken was/ volch

den Paulum ende Barnabam vele Joden/ende God-
vruchtige f Jodenghenooten / welcken sy aenspraken/ gr. Jodenghenooten.
4 eñ rieden hen in de genade te blijvẽ. Eñ op dẽ navol- f Luc/11/23
gendeu Sabbath/ quamen te samen by nae geheel de
stadt/om het woort Gods te hooren.
5 Ende als de Joden de scharen saghen / werden sy
vol nijts eñ weder spraken het gene dat van Paulo ge-
seyt was/teghensprekende ende lasterende.
6 Eñ Paulus eñ Barnabas vrymoedicheyt gebruyc-
kende/seyden : x Het was noodich dat tot u lieden eerst Mat10/6
het Woort Gods ghesproken werde: y maer nae dien actor.3/26
gy dat verstoot/ende oordeelt u selven onweerdich des x Exo/32.8
eeuwighen levens te wesen / siet so keeren wy ons tot Esa/55/5.
den Heydenen.
Wãt also heeft ons de Heere bevolẽ/ [seggende:] q Ic Esa/42/6
hebbe u geset tot een licht der Heydenẽ / op dat ghy eẽ Luc/2/32/
salicheyt wordet tot het uterste der aerden.
Eñ als de Heydenen dat hoorden/verblijden sy hen/
eñ presẽ het woort des Heerẽ eñ daer geloofdẽ so vele/
alsser ten eewighen leven gheordineert waren.
Ende het Woort Godts wert door het geheele lant
uytgebreyt. Maer de Jodẽ verwecten Godvreesende
eñ eerbare vrouwẽ/ende de voorneemste vander stadt/ Tim/3/11
eñ verwecten verbolginge tegen Paulum ende Bar-
nabam/ende wierpense uyt van hare Palen.
p Eñ sy schudden het stof van hare voeten op hen/ eñ Mat/10.14
quamen tot Iconien. Ende de Discipulẽ werden vol Mar6/11
vreuchden ende heylighen Gheests. Luce/9/5/

Dat xiiij. Capittel.

Paulus ende Barnabas vervolcht van de ongheloobige Joden/6. blie-
ven na Lystren ende Derben/7 ende om de heelinghe eens creupelen/
werden sy van velen geacht Goden te zijn/15. de welcke sy ten rechten
weghe brengen/19 .maer het volc door sommighe aengecomen Joden/
gheroert/ steenicht Paulum.

ENde het geschiede te Iconien/dat sy inde Vergade-
ringhe der Joden ghinghen: ende sy spraken / dat
daer een groote menichte van Joden eñ Griecken ge-
loobich wert. Maer de Joden die a onghehoorsaem a Of/ongeloobich.
waren/verweckten eñ verbitterden de zielẽ der Heyde-
nen tegen de Broederen.
So verkeerden sy dan daer langen tijt/ vrymoedic- mar16/26
heyt gebruyckende in den Heere/die dẽ woorde zijner Heb/2/4/

genadẽ getuygeniſſe gaf/eñ dede teeckenẽ eñ wonder=
4heden door hare handẽ. Eñ de menichte der Stadt
wert ghedeylt/ende ſommighe waren met den Joden/
ſommighe met den Apoſtelen.
of/ongelŷc 5 Eñ als daer een oploop geſchiet was/ vande Heyde=
nen eñ Joden met hare Overſten om hen [d] ſmaethept
6aen te doen/eñ te ſteenigen: Hebben ſy dat verſtaen/
eñ zijn geblodẽ [e] inde Stedẽ Lycaonie/Lyſtren/Der=
mat 10/43 actor.8/1/ ben/ende [in] het omligghende Lant.
7 Ende vercondichden daer het Euangelium.
actor/3/ 8 [f] Eñ te Lyſtren ſat een man/onmachtich in de voetẽ/
eñ was creupel van moeders lijve aen/ſo dat hy noyt
9gewandelt en hadde. Deſe hoorde Paulum ſpreken/
Of/geſont dewelcke/als hy hem aenſach/ eñ merckte dat hy ge=
loove hadde * ſalich te worden:
Eſa/33/6. 10 Seyde met luyder ſtemmen: Staet op/recht op uwe
voeten: [g] ende hy ſpranck op/ende wandelde.
11 Eñ als de ſcharen ſagẽ wat Paulus gedaen hadde/
actor28/6 hieven ſy hare ſtemme op/ſeggẽde in Lycaoniſch: [h] Di
Goden zijn den menſchen gelijck geworden eñ tot ons
12neder gecomen. Eñ ſy noemden Barnabam Jupiter
eñ Paulum Mercurius/om dat hy het woort voerde.
13 Eñ Jupiters Prieſter/die voor hare Stadt was/als
Sy willẽ Paula ende Bar nabeoffer haude doen. hy ghecranſte Oſſen voor de poorten gebracht hadde
wilde offeren/te ſamen met den ſcharen.
14 Maer als de Apoſtelen Barnabas eñ Paulum dat
hoorden/ſcheurdẽ ſy hare cleederẽ/ eñ ſprongen onder
de ſcharen/roepende/
i actro.16 15 Ende ſeggende: Ghy mannen/ [i] waerom doet ghy die
den dit: wy zijn ooc menſchen/den ſelven lijden onder
worpen/gelijc ghy/ vercondigende u lieden/ dat ghy u
ſout bekeeren van deſe ydele [afgodẽ] tot dẽ levendig
God/ [a] die den Hemel/eñ de Aerde/eñ de Zee gemaect
heeft/ende al wat daer in is.
kgen/1/1/ psal.8/13 16 Die in voorleden tijden alle de Heydenen [l] heeft laten
mDat is na haer goetdunc= ken leven. [m] wandelen in hare weghen.
17 [n] Hoewel hy hẽſelvẽ niet onbetuycht gelatẽ en heeft
ons goet doẽde/eñ ons regẽ van dẽ Hemel/eñ vrucht
actio/1/19 bare tijden gebende/eñ [o] onſe herten vervullende met
18ſpijſe ende vrolickheyt. Eñ dit ſeggende/en condẽ ſ
q an. uwe. de ſcharen nauwe ſtillen/dat ſy hen niet en offerden:

19 Ende

Eñ daer quamen de Joden van Antiochien eñ Iconien/ende overreden de scharen ende steenichdē Paulum ende sleypten hem ter stadt wt/meynende dat hy doodt was. Maer als hem de Discipulen omringt hadden/stont hy op/ende ginc inde stadt:ende des anderen daechs ginck hy met Barnaba wt na Derben. Paulus gesteenicht. 2.cor/11.15/

Eñ als sy dier stat het Euangelium gepredickt/ende vele geleert hadden keerden sy weder na Lystren/eñ Iconien/ende Antiochien.

Versterckende de zielen der Discipulen/ende hen vermanende inden geloobe te volherdē/eñ [seggende:] dat wy door veel verdruckingen moetē in het Coninckrijcke Gods ingaen. Eñ als sy inde Ghemeynten hadden Ouderlingen gecorē ende gebeden met vasten bevolen sy se den Heere in welcken sy gheloofden. act/11/21 luc24/16 2.Tim 3/12 Dr. geloof hadden.

Ende Pisidiam doorreysende/ quamen sy in Pamphilien. Ende als sy te Pergen het woort gesproken hadden/quamen sy af na Actalien. actor/18.1

Ende van daer scheepten sy af na Antiochien van waer sy der Ghenaden Godts bevolen waren/tot den wercke dat sy volbracht hadden.

Als sy daer gecomen waren:ende de Gemeynte vergadert hadden vercondichden sy wat God met hen al gedaen hadde/ende dat hy den Heydenen de deure des gheloofs gheopent hadde.

Eñ sy verkeerden daer lange tijt met de Discipulē.

Dat xv. Capittel.

Verceninge vanden twist over de besnydinge/12. gesonden tot de Gemeynten der Heydenen/37. de scheydinghe Pauli ende Barnabe/ om Joannes Marcus wille.

Ende somnighe afcomende van Judea/ leerden de Broederen [seggende:] Ten sy dat ghy besneden wort na Moses Wet/so en cont gy niet salich wordē Misverstant der Besnijdinghe.

Doe daer nu oproer gecomē was eñ geē cleyne twistinge Paulo eñ Barnaba tegē hē/ordineerden sy dat Paulus eñ Barnabas eñ sommige andere vā hen/souden opreysen na Jerusalem tot de Apostelen eñ Ouderlingen om deser vragen wille. Sy dan vander Gemeynte beleyt zijnde reysde door Phenicien ende Samarien/vertellende de bekeeringhe der Heydenen/ende maeckten groote blijschap allen den Broederen. a gal/5/2/ b gen 12/10 c gr. behouden. d gala/2/1

Ende als sy te Jerusalem quamen/werden sy van-

der Gemeynte ontfangen/ende vande Apostelen/end
vande Ouderlinghen/ende sy vercondichden alles wa
5 God met hen ghedaen hadde. Ende daer stonde
op sommighe / vander seckte der Phariseen die ghe
loovich ghewozden waren/segghende: Men moet
besnijden ende ghebieden de Wet Mosis te houden.
e Gr. dit woort te siē. Act/12,20
6 Ende de Apostelen ende Ouderlinghen quamen t
samen om op [e] dese sake te mercken.
7 Ende als daer nu groote twistinghe was/soo stond
Petrus op/ende seyde tot hen. Gy mannen broedere
Ghy weet dat God over lange dagen over ons [my
vercozen heeft/dat de Heydenen door mijnen mont he
Woort des Euangeliums hooren/eñ gelooben soudē
h Ipa/28.9 1 Sa/16.7 Psa/7/10.
8 Ende God de [g] kender der herten [h] betuychde ove
hen/ghevende hen den H. Gheest ghelijc als ooc ons.
h Act 10.28 1 Act/11.17 k Act 15/4? l mat/13/3. Eph/5/8.
9 [i] Eñ en maecte geē onderschept tusschen hē eñ ons
als [k] hy hare herte gereynicht hadde door dē geloove
10 Wat versoect ghyliden dan nu God/ [l] om den Disci
pulen een joc op den hals te legghen/dwelck noch ons
Vaders/noch wy niet en hebben connen draghen?
11 Maer wy gelooben door de genade des Heeren Jesu
salich te worden/ghelijckerwijs sy oock [doen.]
12 Soo sweech de gheheele menichte stil/ende hoorde
Barnabam ende Paulum vertellen/hoe groote teecke=
nen ende wonderheden/Godt door hen gedaen hadd
onder de Heydenen.
13 Ende als sy swegen/antwoorde Jacobus/seggende
14 Gy mannen broeders/hoort my. Simon heeft ver=
telt hoe God eerst [de Heydenē] heeft besocht/om zij=
nen Name een volck aen te nemen wt den Heydenen.
15 Eñ hier mede comen de woorden der Prophetē ouer
16 een: ghelijck gheschreven is: [b] Daer na sal ick weder=
keeren / ende sal weder op timmeren den Tabernakel
Davids die verballen is/ eñ zijn verballinge sal ic we=
17 der optimmeren eñ sal hē weder oprechtē: Op dat d
overgeblevē mēschē o dē Heere soecken eñ alle de Hey=
Of/na den Heere vra=gen.
denē over welcke mijnen Naem aēgeroepen is/spreect
18 de Heere/die dit al doet. Gode zijn alle zijne werrken
19 vander eewichept aen bekent. Daerom̄e Oordeele
ick datmen den genen die vanden Heydenen haer tot
God bekeeren/niet ontrust maken en sal.

Maer

Maer datmẽ hen begoort te ſchrijvẽ/dat ſy hẽ ont=
houden vandep beſmettingen der Afgoden/q ende van p Exo 20/3
hoererije/ende van verſtickten/r ende van bloede. q 1 theſ 4.3
Want Moſes heeft van oudẽ tijden aen/ in allẽ ſte= r Gen/9/4.
den die hem predikẽn/eñ woꝛt op alle Sabbathen in= Leb/1714/
de Vergaderinghen ghelesen.
Doe dochte het den Apoſtelen eñ den Ouderlinghen
met geheel de vergaderinge goet/[ſommige] mãnẽ wt
hen te verkieſen/eñ met Paulo ende Barnaba te ſendẽ
na Antiochiẽ/[namelic/] Judã met dẽ toenaẽ Barſa=
bas/eñ Silam/ dewelcke Mannen Vooꝛgangers wa=
rẽ onder den Broederen: Eñ dooꝛ hen [aldus] te ſchrij= De Send=
ven. Wy Apoſtelen/eñ Ouderlingen / eñ Broederen/ brief der
[wenſchen] den Broederen wt dẽ Heydenen in Antio= Apoſtelẽ.
chien/ende Syrien/ende Cilicien/ ſalicheyt.
Om dat wy gehoort hebben/ s dat ſommige die van
ons wtgegaen zijn / u liedẽ met woordẽ verſtoort heb=
ben/eñ uwe zielen wanckelende gemaect/ſeggende dat
ghy moeſtet beſneden worden/eñ de Wet houdẽ/welc=
ken wy dat niet bevolen hebben:
Daerom heeftet ons eendrachtelick vergadert/goet
gedocht/mannen wt te kieſen/eñ tot u lieden te ſenden
met onſen lieven Barnaba ende Paulo.
Welcke menſchen t hare zielen overgegeven hebben actor/35/5
voor den Name ons Heeren Jeſu Chriſti.
So hebben wy dan gheſonden Judam eñ Silam/
welcke u lieden ooc dit ſelve met woorden vercondigẽ
ſullen. Want dat heeft den H. Gheeſt ende ons goet
gedocht u lieden geenen laſt meer op te leggẽ/dan de=
ſe nootſakelicke dingẽ. [Namelic/] dat gy u õthout
v vandẽ Afgodẽ offer x eñ van bloede/eñ vã verſtictẽ/y
eñ vã hoererie: van welcken ſo ghy u lieden onthout/ſo
doet ghy wel. Vaert wel. Deſe dan wech gelaten zijn v Exo 20/3
de/ quamen te Antiochien: eñ als ſy de menichte verga= x Gen/9/4
dert hadden/gaben ſy den Brief over. y 2 theſ 4.3
Ende als ſy dien ghelesen hadden/ verblijden ſy hen
vander vertrooſtinghe. Ende Judas eñ Silas/ die
ooc ſelve Propheten waren/vermaenden de broederen
met vele woorden/ende verſterckten ſe.
Eñ als ſy [daer] eenẽ tijt lãc geweeſt haddẽ/werdẽ ſy
met vredẽ vandẽ broederẽ henẽ gelatẽ tot dẽ Apoſtelẽ.

34 Maer het dachte Sila goet daer te blyven.
35 Ende Paulus ende Barnabas woonden te Antiochien
leerende en vercondigende met vele andere het woo
36 des Heeren. Ende na sommige dage seyde Paulus to
Barnabas: Laet ons nu wederkeere ende onse Broeder
in alle steden besoecken/ daer wy het woort des Heeren
vercondicht hebben/ hoe sy hen hebben.
37 Ende Barnabas riet dat sy Joannem/ toeghenaem
38 c Marcus mede neme soude. Maer Paulus en ach
tede niet recht te zijne/ dat sy dien met hen neme soudt
a die van Pamphilia aen van hen afgeweken was / e
met hen niet en was ghegaen tot dien wercke.
39 So is dan onder hen een verbitteringe geworde/ als
dat een vanden anderen afweeck: ende dat Barnaba
Marcum met hem nemende na Cypren scheepte.
40 Ende Paulus nam tot hem Silam/ ende reysde henen
der genaden Gods vanden broederen bevolen.
41 Ende hy doorwandelde Syriam ende Ciliciam/ de
Ghemeynten versterckende.

c Colos/4.10 2.Tim 4.11 a Act. 13/13

Dat xvi. Capittel.

1. Paulus Timotheum besnede hebbende/ neemten met he/ 6. Sy wordi
door den geest verhindert te Prediken in deen lant/ 9. ende geroepen in t
ander/ 14. De bekeeringe Lydie/ 16. Paulus ende Silas worde gevange
om der Waersegghersse/ troosten hen selven in Godt 27 bekeeren den
Stockwaerder/ 35. ende als Romeynen worden sy los.

1 ENde hy quam tot Derben ende Lystram: Ende siet
daer was een Discipel met name Timotheus/ eener
gheloovigher Jootscher vrouwen Sone/ ende eens Griec
schen Vaders:
2 a Welcken goet getuygenisse gegeven wert vanden
broederen te Lystren/ ende Iconien.
3 Dese wilde Paulus hebben met hem te reysen/ ende
nam hem aen ende besneet hem b om der Joden wille die
in die plaetse waren: want sy wisten alle dat zijn vader
een Grieck was.
4 Ende sy de Steden door reysende/ gaven hen te houden
de ordeningen c die vanden Apostelen ende Ouderlingen
te Jerusalem gheordineert waren.
5 So werden dan de Gemeynten versterckt inden ge
loove: ende werden alle dage overvloediger in getale.
6 Ende als sy het lant van Phrygia ende Galatia door
reyst hadden/ ende door den H. Geest + verhindert wer
den het woort in Asia te spreken.

Rom 16.24 Phil/2/19
a Act. 16/3 e gr. welcke betuyght wert.
b 1 Cor 9.20
c Act 15.20
Of/ verboden.

Als sy in Mysiam gecomē waren/versochte sy door
Bithiniam te reysen: eñ de Geest liet hen dat niet toe.
e Maer doe sy Mysiam doorgegaē waren/quamen 2Cor/2/12
sy af tot Troas. Eñ van Paulo werdt inder nacht Paulus
ē gesichte gesiē/[te wetē:] daer was eē Macedonische wort
man staende/ende hem bidden/ende segghende: comt door een
over in Macedonien ende comt ons te hulpe. ghesichte
Als hy dan dit gesichte gesien hadde/ sochtē wy ter- geroepen
stont te reysen nae Macedoniam/versekert zijnde dat in Mace
ons de Heere geroepen hadde/om haer het Euāgelium doniam.
te predicken. Soo scheepten wy dan van Troas af/
ende quamen rechts loops na Samothracen: eñ des
anderen daechs tot Neapolis.
Eñ van daer tot Philippis/ welc is de eerste Stadt
des deels Macedonie/[eñ is] een vrije stadt. Eñ wy
verkeerden in die Stadt sommighe daghen.
Eñ op den Sabbath dach gingen wy wt buytē der
poorte/aen eenen water stroom/daermē gewoon was
te bidden: ende als wy geseten waren/spraken wy met
den Vrouwen/die daer te samen gecomen waren.
Ende een Vrouwe met name Lydia/een purperver-
coopster vander stadt Thyatiren/Godvreesēde/hoor-
de [ons/] wiens herte de Heere opēde/ dat sy aēmercte
wat van Paulo ghesept wert.
Ende als sy ghedoopt was/ende haer huys /badt sy f of gheloo-
[ons/] seggēde: so ghy my geacht hebt den Heere f ge- vich.
trouwe te zijn/so coemt in mijn huys/eñ blijft: g Ende g gen/19.2
sy dwanck ons. Eñ het geschiede/als wy tot het ge- Heb/13/2/
bedt gingen/ dat een Dienstmaecht ons ontmoetede/ h 1Sa28.7
die eenen h waerseggenden Gheest hadde/ende haren i act19.24
Heeren/ i groot ghewin aenbrachte met waersegghen.
Dese volchde Paulum eñ ons na/eñ riep/segghende:
Dese menschen zijn Dienaers des Hoochsten Gods/ de
welcke k den wech der salicheyt vercondighen. k An. ons
Eñ dit dede sy vele dagen: maer het verdroot Pau-
lum/ende hy keerde hem/ende seyde tot den Geest/Ic
gebiede u inden Name Jesu Christi/dat ghy van haer mat 16.17
wtvaret: l Ende hy voer wt ter selver uren.
Eñ doe hare Heeren sagē/dat de hope haers gewins
wtgevaren was/m namen sy Paulum ende Sylam/eñ 2Cor/16/5
trockense op de Marckt/voor de Oversten.

20 Ende sy brachtense voor deHooftmannē/seggend
„Dese menschen beroeren onse stadt/ ende zijn Jode *actor/17.6*
21 Ende vercondigē zeden die ons niet geoorloft en zi
aen te nemen noch te doen/dewijle wyRomeynē zij
22 Eñ de schare viel mede tegē hen eñ de Hooftmann
hare cleederen gescheurt hebbende/bevolense te° gee *1Cor11/25*
23selē. Ende als sy hen vele slagen[p]gegeven haddē/ *1Thes/22/*
wierpen syse inde gevankenisse/ eñ beloven den Sto *pGr/opge*
waerder dat hyse neerstelick bewaren soude. *lept.*
24 De welcke sulck een gebodt aengenomen hebbend
wierpse indē binnensten Karcker/ende sloot hare voe
vast in den Stock.
25 Eñ ter middernacht [q] badē Paulus eñ Silas/ end *qacto.4.31*
loofden God met sange: eñ der[r] gevangenen hoordens *r gr. gebon*
26 Eñ daer quam snellic een groote Aertbevinge/so d *den.*
de fondamētē des Karckers beweecht werdē/ eñ te *actor.5/19*
stont werden alle de deuren opgedaen/ eñ aller band
27werdē los. Als dan de Stocwaerder wt dē slaep o
spranck/ eñ sach de dueren des Karckers opghedaen
trac hy zijn sweert wt/eñ soude hēselvē gedoot hebbē
meynende dat de gevangenen wtgeloopen waren.
28 Maer Paulus riep met luyder stemmen/seggende
En doet u selven geen quaet/want wy zijn alle hier.
29 Doe eyschte hy licht/eñ spranck in/eñ was bevende
ende viel Paulo ende Sile te voeten.
30 Ende leydēse wt/eñ seyde: [Lieve] Heerē/[t]wat moe
ick doen/dat ick salich worde? *De stoc-*
31 Ende sy seyden:[v] Gelooft inden Heere Jesum Chri *waerder*
stum/ende ghy sult salich worden/ende u huys. *gelooft*
32 Ende sy spraken hem het woort des Heeren/ eñ all *in Christo*
31die in zijnen huyse waren. Ende hy namse tot hem t *met ghe-*
dier selver uren des nachts/ eñ wiesch hē de stramē a *heel zijn*
ende wert ghedoopt terstont/ende alle de zijne. *huysghe-* *sin.*
34 Ende hy leydese in zijn huys/eñ [x]sette hen de Tafe *Luc/3/10.*
voor/eñ verheuchde hē/dat hy met geheel zijnē huyse *actor/2/37*
aen God ghelovich ghewordeu was. *u Joa 3/16* *1Joa.5.29* *Luc.5.29.*
35 Als het nu dach ghewordeu was/ sonden de hooft
mannen [y] Stadt-dienaers/segghende: Laet die men
schen los. *Gr. roeden* *dragers.*
36 Ende de Stocwaerder vercondichde dese woorde
Paulo/ [seggende:] De Hooftmannen hebben gesond

dat

at ghylieden ſout los woꝛden/ſo gaet dan nu wt eñ
gaet in vꝛede. Maer Paulus ſeyde tot hen: Sy heb-
ben ons die wy Romeynen zijn / onveroozdeelt open-
baerlic gegeeſſelt/ende inden Karcker gewoꝛpen/ende
woꝛpenſe ons nu heymelic wt? [Neen] alſo niet/maer
aetſe ſelve comen/ende ons wtleyden.
De Stadt-dienaers bootſchapten deſe woozdẽ den
oofſtmannen: Ende ſy vꝛeeſden/hoozende dat ſy Ro-
meynen warẽ. Eñ quamen/ende baden [hen te vꝛe-
en te zijn/]eñ leydenſe wt/eñ x begheerden dat ſy wt Mat2/26
der ſtadt gaen ſouden. Eñ wtgegaen zijnde wt den
Karcker/gingen ſy in tot Lydiam/eñ doe ſy de Bꝛoe-
ders geſien hadden/trooſteden ſyſe/ ende ginghen wt.

Dat xvij. Capittel.

n Theſſalonica woꝛden ſy ontfangen van ſommigen/ende verwoꝛpẽ
an ſommigen/11. de vyericheyt der Berreenſchẽ in de Schꝛifc/ 15. de
andelinghe Pauli te Athenen/34. ende de vꝛucht daer van.

ENde doe ſy dooꝛ Amphipolim/ eñ Apolloniam ge- Paulus
togen waren/quamen ſy tot Theſſalonica/daer een vercon-
Synagoghe der Joden was. dicht Je-
Eñ Paulus ginc na zijner ghewoonheyt tot hen in/ ſum in
eñ handeldẽ [met] hen dꝛye Sabbathen lanck wt de Theſſa-
Schꝛiften. lonica.
Openende ende vooꝛleggende/a dat Chꝛiſtus lijden aluc24.46
moeſte/ eñ opſtaen vandẽ doodẽ: eñ dat deſe Chꝛiſtus pſal/22/7
y/[dien ick] ſeyde hy/u lieden vercondighe.
b Eñ ſommige van hen geloofden/eñ werden Paulo bact28.24
eñ Sile c toegevoecht: eñ ooc een groote menichte van c gr. toege-
Godvꝛeeſende Griecken/eñ vande vooꝛneemſte vꝛou- lot.
wen niet weynich.
Maer de Joden die ongehooꝛſaem waren/dooꝛ nij-
dichept beweecht zijnde/namen tot hen ſommige boo-
ſe mannen wt de Marctboeven/eñ maeckten dat het
volc te hoope liep/eñ ſteldẽ de ſtadt in opꝛoer: eñ Jaſo-
nis huys aẽvallẽde/ſochtẽ ſyſe õder het volc te bꝛẽgẽ.
5 Ende als ſyſe niet en vonden/trocken ſy Jaſon/ eñ
ſommige bꝛoederen/tot de Overſte der ſtat/roepende.
d Deſe zijn de gene die de Werelt beroert hebben ende dact16/20
zijn hier ghecomen:
Welcke Jaſon ontfangen heeft: ende deſe doen alle Luce23/20
tegen des Keyſers oꝛdinantien e/ſeggende/dat daer een Joa19 /12
ander Coninck is/[namelick/] Jeſus.

8 Ende ſy beroerdē het volc/ende de Overſte der ſtat
9 die dit hooꝛden. Maer als hen van Jaſon ende d
anderen ghenoech gedaen was/lieten ſyſe gaen.
10 Ende de bꝛoederen ſonden terſtont des nacht Pa
lum ende Silam na Berreen:ende als ſy daer gecom
waren/ginghen ſy inde Vergaderinghe der Joden.
f Eſa 34.36 h gr. hadde
11 Ende deſe waren edelder dan die te Theſſaloni
waren/ ende ontfingen het wooꝛt met alle genegen
heyt/ f onderſoeckende dagelicx de Schꝛiften/of die a
12 ſo g luydē. So geloofdēder dā vele wt hen/eñ vā ee
lijcke Griecksche Vꝛouwen eñ Mannen niet weynich
13 Maer als de Joden van Theſſalonica/ghewaet we
1 Theſ 2.14
den/ dat het wooꝛt Gods oock te Berreen van Pau
vercondicht wert/ſo quamen ſy daer ooc/ende beroe
14 den het volck. Eñ doe ſonden de Bꝛoeders Paulu
terſtont wt/dat hy ginghe/als na de Zee:maer Sila
ende Timotheus bleven daer.
actoꝛ 18/4
15 Eñ die Paulum geleyden/bꝛachten hem tot Athen
toe/eñ bevel ontfanghen hebbende aen Silam eñ T
k of ver- bittert.
motheum/dat ſy op het haeſtichſte tot hem comē ſo
16 den/ reyſden ſy wech. Eñ dewijle Paulus te Athe
verwachte/wert zijnen Geeſt in hem k ontſteken/ſien
dat die ſtadt den afgoden onderwoꝛpen was.
17 So handelde hy dan inde Synagoge met de Jode
ende met de Godvꝛuchtige/eñ alle dage op de Ma
met de ghene die hem aenquamen.
18 Eñ ſommige Epicureiſche eñ Stoiſche Piloſophe
ſtreden tegen hem:ende ſommige ſeydē: Wat wil d
clappaert ſeggen? Andere [ſeydē/] Hy ſchijnt te zijn e
vercondiger van vꝛeemde Goden: om dat hy hen J
ſum/ende die opſtandinghe vercondichde.
19 Ende ſy namen hem/ ende leyden hem op de Ric
ters plaetſe/ſeggende: Mogen wy niet weten wat d
vooꝛ een nieuwe Leere ſy: die van u gheſpꝛoken wo
m of/ dien- dē nergens toe.
20 Want ghy bꝛengt wat vꝛeemts in onſe ooꝛen : S
willen wy nu weten wat dit zijn wil.
21 (Alle de Atheners eñ Wtlanders die daer verkeerd
m leyden nergens op toe/ dan om wat nieus te ſegg
22 oft te hooꝛē.(Eñ Paulus ſtaende middē inde Ric
ters plaetſe/ſeyde: Gy Atheniſche mannē/ic ſie dat
in allen/als de Godtsdienſtichſte zijt.

23 Want

Want voorbij gaēde/ en aensiē ouwende uwe Godsdiēsten/ vant ic ooc eenē altaer/in welcken gescreven
was den onbekenden God. Desen dan/ dien gy liede:
on vetende dient/ vercondighe ick u.
ₓDe God die de werelt gemaeck heeft/ ende al wat
aer in is/dese want hy een Heere is des Hemels eñ der Gen/1/1
Aerdē/ₒ en woont niet in Tempels met hādē gemaect Psal/33/6 Esa/66
En wort ooc met geener menschen handen gedient Act14.16
ls oft hy eenich dinck behoefde/want hy selve gheeft Act07.48
allen het leven/ende Adam q ende alle dinck.
Ende heeft van eenen bloede alle gheslachten der
menschen gemaeckt/op den gantschen Aertbodem te p eñ allent
woonen/ geordineert hebbende sekere t gelegentheden haben.
er tijdē eñ eyndē haerder woninge die hy geset heeft q Gen/2/7
Op dat sy den Heere soecken souden oft sy hem doch r G.at steh
gevoelen ende vindē mochtē/ hoe wel hy niet verre en teder aerdē
is van eenen ygheliicken onder ons. sden/32/8.
Want in hem leven eñ swevē ende zijn wy/gelijc ooc
ommige t Poeten onder u ghesept hebben Want wy
ijn ooc zijn geslachte. ᵛWy dan/ die Gods geslachte
ijn en moeten niet meynen dat de Godheyt den gou- t Aratus.
e/oft silvere oft steene door menschen conste ende be- vesa45.18
enckinghe ghesneden/ghelijck sy.
x Ende dese tijden der onwetenheyt/ heeft God over
esien/ eñ vercondicht nu allen menschen alomme dat Luc.24.47
y hen bekeeren. yOm dat hy eenen dach geset heeft/
welcken hy den Aertboden sal z rechtveerdelic rich-
n/ door den man dien hy beschepden heeft eenen ye- Luc.24.47
helicken b het geloobe ghevende/dewijle hy hem van z G. deecht-
en dooden opghewect heeft. veerdicheyt
Als sy vande opstandinge der dooden hoorden/som- a Gr. in.
mige hielden daer haren spot mede/ sommige seyden: bof/betuy-
Wy sullen u weder hier van hooren. gende/ver-
Ende also ginck Paulus midden van hen wt. clarende ge
Ende sommighe mannen hingen hem aen ende ge- noechsaem
oofdē onder welcke was ooc Dionisius Areopagita/ lick.
eē vrouwe met name Damaris/eñ andere met hen.

Dat xviij. Capittel.

Of/een Raetsheere

Paulus te Corinthē woonende met zijne handē werckende/5. vercōdicht
Jodē dat Jesus is Christus/ welc sōmige geloovē/ eñ sommige niet
... daer cō hy te ... 22. daer na te Cesarien eñ Antiochien/24
... Appollos arbeyt te Ephesen voorsprekelic int werc des Heeren.

Daer

1 Daer nae scheyde Paulus van Athenen/ende quam
tot Corinthen.
2 Eñ vant eenen Jode met namen a Aquila: geborẽ i
Ponto/ende onlancx wt Italien gecomen met Priscill
zijnen wijve/(daeromme dat Claudius geboden had
de/ dat alle de Joden wt Roomen gaen souden) end
ginck tot hen.
3 Ende om dat hy vanden selven handtwercke was
bleef hy by hen/ ende arbeyde (want sy warẽ Taber
nakelmakers van hare hantwerck.)
4 Ende hy handelde op alle Sabbathen inde Syna
goghe/ ende vermaende beyde Joden ende Griecken
5 b Ende als Silas eñ Timotheus van Macedoni
gecomen waren/ wert Paulus * benaut door dẽ Geest
betuygende den Joden dat Jesus Christus is.
6 Eñ als sy hem wederstonden eñ lasterden/ c schud
de hy zijne cleederen/ ende seyde tot hen: Uwe bloet
op uwe hooft: Ic ben reyn/ ende gae van nu voort to
de Heydenen.
7 Eñ van daer gegaẽ zijnde/ quam hy in het huys v
eenen genaemt Justus/ die Godvruchtich was/ eñ zij
huys was naest der Synagoghe.
8 d Ende Crispus de Overste vander Synagoge/ ge
loofde [in] dẽ Heere/ met geheel zijnen huyse/ende vel
vandẽ Corinthen [hem] hoorende/ geloofdẽ/ eñ werde
ghedoopt.
9 e Eñ de Heere seyde tot Paulus in eẽ gesichte by d
nacht: en vreest niet maer spreect/ ende en swijcht niet
10 Want ic ben met u/ eñ niemant en sal u aencomẽ o
quaet te doen: want ic hebbe veel volcx in dese Stad
11 Ende hy sat daer een Jaer ende ses maenden/ leer
de onder hen het woort Gods.
12 Maer als Gallio Stadt-houder van Achaya was
stonden de Joden eendrachtelic tegen Paulum op/ e
13 brachten hem voor den Richtstoel/ Seggende: De
raet den menschen God te dienen teghen de wet.
14 Ende als Paulus zijnen mont soude open doen/ sey
de Gallio tot den Joden: f Waer daer eenich ongelijc
oft quaet feyt [gedaen]/ O Joden/ so ware het doch r
den/ dat ick u lieden g hoorde.
15 Maer indiẽ daer h twist is van uwe redẽ/ oft nam

a rom 16/3
2tim/4.19

b act.17/15
* Of/ gedrongen voordẽ Geest/ den Joden te betuyghen Jesum etc.
c mat 10.14

d 1 Cor 1.14

e Act 23/11

f Act.13/11

g G. verdrooge.
h G. vrage

oft Wet so liet gy selve toe: wāt ic en wil daer over geē
Richter zijn. Eñ hy dreef se wech vanden Richtstoel.
Doe namen alle de Griecken Sosthenen/ den Over-
sten der Synagoge/ ende sloegen hem voor den Richt-
stoel/ eñ Gallio en hadde daer op geē achte. Ende als Sasthe-
Paulus daer noch vele dagē gebleuē hadde/ nā hy oor- nes voor
lof aēde broederē/ eñ scheepte wech na Syriē/ eñ Priscila den Richt
eñ Aquila mz hē/ als hy zijn hooft te Cenchreē geschorē stoel ghe-
hadde: want hy hadde een belofte [gedaen.] slaghen.
Num 6.9
Eñ hy quam te Ephesen eñ verlietse daer: maer hy
ginc inde Vergaderinge/ ende handelde met de Joden.
Eñ als sy hē baden dat hy daer langer blijvē soude/
en bewillichde hijt niet. Maer nam oorlof aen hen/
seggende: Jc moet voor alle dinc de toecomende Feeste Hi cor 6/10
te Jerusalem houdē: maer ic sal wederom keerē tot u Heb. 9/3/
eden/ k so het God wil/ Ende schiet van Epheso.
Eñ als hy was afghecomen te Cesarien/ ende opge-
gaen was [te Jerusalem/] ende de Gemeynte gegroet
hadde is hy afghecomen tot Antiochien.
Eñ als hy [daer] wat tijts geweest hadde/ ginck hy
wech/ ende doorginc ordentlic het Galileische lant/ ende Apollos
Phrygiam/ versterckende alle de Discipulen. leert Chri
stum
Eñ te Ephesen quam een Jode ghenaemt Apollos/ 1 Cor. 1.12
gheboren vā Alexandria/ eē welsprekende mā/ eñ mach-
tich inde Schriften. Dese was indē wech des Heerē
onderwesē: eñ vierich zijnde vā Geeste/ sprac eñ leerde
neerstelic vandē Heere/ alleēlic wetēde dē doop Joānis m Mo. 16/5
Ende begonst vrymoedelic te sprekē in de Synago-
ge/ ende als hē m Aquila ende Priscilla gehoort hadden/
namen sy hem aen/ ende leyden hē den wech Gods be-
scheydelicker wt. Eñ als hy wilde na Achaiam gaē/ dan werdē
vermaenden de Broeders/ ende schreven tot de Disci- de broeders
pulen/ dat sy hem aennemen souden. daer toe
vermaent/
etc.
Dewelcke daer gecomen zijnde/ was seer profijtelick o 1 Cor. 36/
den genen die geloofst haddē door de genade: want hy
verwan de Joden sterckelic int openbare/ bewijsēde
metter Schrift/ dat Jesus sy Christus.

Dat xix. Capittel.

Paulus coemt weder te Ephesē/ 6. bevesticht het Euangelij met teec-
ken/ 13. de beswerders worden vandē Duyvel bespringē/ 19. de boec-
ken van vele constē verbrant/ 24. eñ groote oproer gemaect door De-
metrius/ om der grooter Diana wille.

a 1 cor 1.12 Paulus leert te Ephesen

1 Ende het gheschiede dewijle a Apollos te Corinthen
was/ dat Paulus de Overlanden doorreyst hebbē
de/ te Ephesē quam. ende daer sommige Discipulē ge-
vonden hebbende/
2 Seyde hy tot hē: Hebt ghy den H. Geest ontfangē
na dat ghy gelooft hebt? Sy seyden tot hem: Wy en
hebben selfs niet gehoort/ oft daer een H. Geest sy.
3 Eñ hy seyde hen: Waer in zijt ghylieden dā gedoopt?
Sy seyden: Inden Doope Joannis.
4 Doe seyde Paulus b Joannes doopte den Doop der
bekeeringe/ seggende den volcke/ dat sy gelooven sou-
den inden genē/ die nae hem comen soude/ dat is in Je-
5 sum Christum. Ende als sy dit hoordē/ werdē sy ge-
6 doopt inden Name des Heeren Jesu. e Eñ als Pau-
lus hē de hāt opgeleyt hadde/ quā de heylige Geest op
hen/ ende sy spraken met tongen/ ende propheteerden.
7 Sy waren alle ontrent twaelf mannen.
8 Eñ hy ginc inde Synagoge/ eñ handelde vrymoe-
dichlic dry maenden lanc/ leerende eñ vermanende v
9 den Coninckrijcke Gods. f Maer als sommige ver
hert werden/ eñ geē gehoor gevē en wildē/ quaet spre
kende vandē wege des Heerē voor de menichte [Pau
lus] vā hen afwijckende: versamelde de Discipulē a
dagelickx leerende in eens Heeren Schole.
10 Ende dit geschiede twee jaren lanc/ so dat alle die i
Asia woonden/ het woort des Heeren hoorden / beyd
11 Joden ende Griecken. h Ende God dede ongewoon
crachten door de handen Pauli/
12 So dat oock sweet doecken eñ gordelē van zijnen lijf
gedragē werden op de crancke/ eñ de cranckheden va
hen vergingen/ ende de onreyne Geesten van hen w
13 voeren. Ende sommighe wt de Joden/ ommeloopen
de Besweerders/ hebben hen onderwonden den Nam
des Heeren Jesu te noemen / over de ghene die boo
Geesten hadden/ seggende: Wy besweeren u door Je
sum dien Paulus predickt/
14 Eñ dit warē sommige [te weten/] seven sonē Sceb
des Jootschen Overpriesters/ die sulcx deden.
15 Maer de boose Geest antwoorde/ eñ seyde: Jc kenn
Jesum ende ick weet Paulum maer wie zijt ghylied
16 Ende de mensche daer de boose Geest in was/ op

b Doop voor leere ende Doop voor leere: als mat/21 mr 1.30 Luc.10.4 c mt 8 1/ d mar 1.4 e act8.16

f 2 tit 1.18

g act20.18

h mr16.20 acto14.3

Besweerders/

springen=

springende/ende die overweldigende/ was hen mach=
tich/so dat sy naect ende gewont wt dien huyse vlodē.
Ende dit werdt allen Joden ende Griecken bekent/
die te Ephesen woonden: ende daer quam een groote
vreese over hen allen/ ende de Naem des Heeren wert
groot ghemaeckt.
[i]Ende vele van die geloovich geworden waren/qua= Biechte. imat/3.6
men/ende beleden ende vercondichden hare wercken.
Ende vele vanden genen die met ydele consten om= Quade
gheghaen hadden/brachten de boecken/ende verbran= boecken
dense voor [hen] allē/ eñ berekendē de weerde daer vā/ verbrant
eñ bevonden vijftich duysent Silveren Penningen.
[k]Soo crachtelijck wies het woordt des Heeren/ eñ kesa55.11
nam toe.
Als dit volbracht was/nam Paulus voor hem/door lro15.26
den Geest/Macedoniam ende Achaiam door te gaen/ Gal.2/1/
ende na Jerusalem te reysen/ seggende: Als ic daer ge=
weest hebbende/moet ick oock Roomen sien.
Eñ in Macedoniam ghesonden hebbende twee van
den genen die hem dienden/[namelic]Timotheum eñ
Erastum/bleef hy eenen tijt lanck in Asia.
[m]Ende te dien tyde en is daer geē cleyne beroerte op
geresen vā[n] de leere. Wāt eē Silversmit/genaēt De= m2cor1.8
metrius/die Diane silveren [o] cassen maecte/en brach= n Dit we
te den hantwerckers gheen cleyn ghewin aen. ge Deme
trium
Dese vergaderde die selve eñ die van sodanigē hant= og. Tem=
wercke waren/ende seyde: Mannen/ghy weet dat wy pels eñ
van desen wercke gewin hebben: de cassen
Eñ ghylieden siet eñ hoort/dat dese Paulus niet al= zijn gelijc
leen te Ephesen/maer ooc by naer in gheheel Asia veel als cleyn
volckx afgheraden ende afghekeert heeft/ segghende: Tempel=
het en zijn geen Goden/die met handen gemaect zijn. kens.
Eñ het en is niet alleene [r] te vreesen/dat ons dit deel pac16.16
verworpen worde: maer ooc dat dē Tempel der groo= qpsa15.4
ter Goddinnen Diana sal voor niet geacht worden:eñ r g. perijc
dat hare Majesteyt sal afghewórpen worden/die vā kel.
[geheel] Asia ende de werelt geeert wort.
Als sy dit hoorden/werden sy vol toorns/ende riepē/ san. groot
seggende: [s]Groote Diana van Ephesen. is de etc.
Eñ de stat wert vol verwerringe/ ende sy liepen een= Gaius
drachtelijc na de schou=plaetse gegrepen hebbēde Ga= Aristar=
chus.
cact20/4

tum ende Aristarchum welcke waren vã Macedoni
30 Pauli mede reysers. Ende als Paulus wilde totten
volcke ingaen/ en lietent hem de Discipulen niet toe.
31 Ende ooc sommige Overste van Asia/ die zijne vrien
den waren/ sonden tot hem / ende baden dat hy op t
32 schouplaetse niet comen en soude. Sy riepen dã de
dit de andere wat anders: Wãt het was eẽ verwerre
de vergaderinge/ ende die meestendeel en wistẽ niet o
wat oorsake sy vergadert waren.
33 Ende [sommige] vandẽ volcke trocken Alexandrum
voort/ met dat hem de Joden voortstaken. Eñ Alexan
der gewenckt hebbende metter hant/ wilde [voor] de
34 volcke õtschult doẽ. Maer als sy bekẽdẽ dz hi eẽ Jo
de was wert daer van allen eẽ stemme roepẽde ontrẽ
twee uren lanck: Groote Diana van Ephesen.

b Oft/ Dienersse oft eeersse.

35 Eñ als de Schrijver het volc gestilt haddẽ/ seyde hy
Gy mannẽ vã Ephesẽ/ want wat mẽsche en weet do
niet/ dat de stat van Ephesen / sy b Kerc-waerster d
grooter Godinnen Diana/ ende des Beelts dat vande
36 hemel gecomẽ is? Dewijle dan dit onwedersprekeli
is so moet gy liedẽ stille zijn/ ende niet doẽ onbedach
37 Want gy hebt dese mannen hier ghebracht / welck
geẽ Tempelroobers noch Lasteraers uwer Goddi
38 nen en zijn. Indien dan Demetrius / ende de Hand
werckers die met hem zijn/ tegen yemant yet hebben
hier wort recht gehouden/ eñ daer zijn Stadthouder
laetse malcanderen verclagen.

rof vraecht

39 Ende indiẽ ghy van anderen dingen twist hebt/ da
sal in een wettelicke vergaderinge geschenden word
40 Want wy staen in p vreese/ beschuldicht te word

pgr. perhykel.

van oploop/ om desen dach/ ende daer en is geẽ oorsa
ke/ waer door wy desen oploop connen ontschuldigen
Eñ als hi dit geseyt hadde/ liet hi de vgaderinge ga

Dat xx. Capittel.

2. Paulus vele Griersche landen door wandelt hebbende/ 9. verweet Eu
tychum/ 18. ende de Ouderlingẽ der Gemeynte van Ephesen vermaen
hebbende/ reyst na Jerusalem.

a 1 tim/1/5

1 ALs nu den oproer gestilt was/ riep Paulus de Dis
cipulen/ ende groetse a ende ginc wt om na Mace
2 donien te reysen. Ende als hy die eyndẽ hadde do
reyst/ ende hen met vele woordẽ vertroost eñ verma
hadde/ quam hy in Greciam.

Eñ als hy daer drie maẽdẽ volbrocht hadde/ eñ hẽ vã-
de Jodẽ lagẽ gelept warẽ/ als hy na Syriã woude va-
rẽ/ wert hy gesint/weder te keerẽ door Macedoniam.
Daer warẽ met hem gecomẽ tot Asien toe/ Sosipa-
ter van Berreen: eñ vande Thessalonicensen/ b Aristar- b act19.19
chus/ende Secundus/ ende Gaius van Derben ende c2tim.2/12
Timotheus/ eñ vã Asien/ c Tichicus/ eñ d Trophimus. d act28.26
Dese warẽ voorgegaen eñ vertoefdẽ ons te Troas.
Ende wy scheepten van Philippus na de dagen des
ongesuerden broots ende quamen binnẽ vijf dagẽ tot
hen te Troas ende verkeerden daer seven dagen. e g. eens des
Eñ op den eersten dach der weken/ als de Jongers Sabbathẽ
vergadert waren/om broot te brekẽ/leerdese Paulus/
willende des anderen daechs wech reysen: ende bleef
prekende tot den middernacht. f Oft/sy
Eñ daer waren vele lichten inder oppercamer/daer Eutychus
wy vergadert waren. Ende daer sat een jongelinc/
met namen Eutychus inde Venster/door diepen slaep
neder hellende/ dewijle dat Paulus lãge sprac ende hy
veur den slaep nedergedruct/viel van den derden Sol-
der af/ende wert doot opgenomen. g reg 17.21
Ende als Paulus afgegaen was/ g viel hy op hem/
ende als hy hem ombangẽ hadde/ seyde hy: En weest
niet beroert/want zijn ziele is in hem.
Als hy dan opgestaen was eñ broot ghebroken ende
gegeten hadde/ sprac hy tot dat dẽ dach op ginc/eñ is
so wtgereyst. Ende sy brachten den knecht leven-
de/ende waren boven maten vertroost.
Eñ wy tot het Schip gegaẽ zijnde/voerẽ af na Asson
daer wy Paulum souden innemen: want hy haddet
so geschict/ dewijle hy selve soude te voete gaen.
Ende als hy te Asson by ons gecomen was/ namen
wy hem in/ende quamen tot Mitylene. f Act/214/
Eñ na dat wy van daer af gescheept waren/quamẽ g gr. den
wy des anderdaechs tegẽ Chios: ende daechs daer na dach des
quamen wy aen tot Samos ende bleven te Trogilli- vijfthienden
o/ende den naesten dach quamen wy te Milete.
Want Paulus hadde beslotẽ/Ephesen voorby te va-
ren/ om dat hy den tijt niet en soude in Asia doorbren-
gen want hy haestede om den g Pincxsterdach te Jeru-
salem te wesen so [hem dat] moghelick ware.

17 Maer van Mileté sant hy na Ephesé/ende ontboo
de Ouderderlinghen der Ghemeynte.
18 Ende als sy tot hem ghecomen waren/ seyde hy to
hen. Ghy weet hoe ick b vanden eersten daghe af da
ick in Asiam gecomen ben/met u lieden alle tijdt ghe
19 weest hebbe. Dienēde dē Heere met aller ootmoedic
heyt/ende met vele tranen ende versoeckingen/ die m
door der Joden laghen toegthecomen zijn.
20 Hoe ic niet achtergehoudē hebbe/ dz profijtelic wae
dat ict u niet en soude vercondigen/ ende u leeren op
21 baerlick/ende inde huysen. Betuyghende beyde de
Joden ende Griecken/ i de bekeeringe tot God/eñ h
geloove in onsen Heere Jesum Christum.
22 Ende nu siet/ic reyse na Jerusalem/gebonden doo
den Geest/niet wetende wat my daer geschieden sa
23 Dan dat my den heylighen Gheest in alle steden b
tuycht/ segghende: k dat my banden ende verdruckin
ghen l naken.
24 m Maer ic en achte nergens op/noch en houde oo
mijn leven niet dierbaer voor my selven/op dat ic mi
nen loop met blijschap mach verbullen/ eñ den dien
n welcken ick vanden Heere Jesu ontfangē hebbe/o
het Euangelium der ghenaden Gods te betuyghe
25 Ende nu siet/ic weet dat ghy alle daer ic doorgeg
ben/predikende het Coninckrijcke Gods/ mijn aensich
26 niet meer siē en sult. Daerō betuyge ic u te desē hu
digē dage/ o ic van [uwer] allen bloede reyn ben.
27 Want ic en hebbe niet ontrocken/dat ic u lieden ni
en soude vercondigen/alle den raet des Heeren.
28 p So hebbet nu dan acht op u selvē/eñ op de gehe
Cudde/waer in u de H. Geest Opsienders geset hee
om de Vergaderinge q ‡ Gods te r houdē/ f welcke
met zijnen bloede vercreghen heeft.
29 Want ick weet dit/dat na mijn afscheyden/ t swa
Wolven onder u lieden comē sullen/die de Cudde ni
30 sparen en sullen. Eñ wt u selvē sullen Mannē opsta
die verkeerde [dingen] spreken sullen/om de Discipe
af te trecken achter hen.
31 Daerom waeckt/ende ghedenckt dat ick drie Jar
lanck niet opgehouden en hebbe/nacht ende dach ee
yeghelicken met tranen te vermanen.

Paulus bewijst zijne neerstichevt/ ende vermaent de Dienarē der ghemeynte te Ephesen.
h act 19.10
i luc 24.47
k act 11.11
l Of/ verwachten.
m ar/13.
o Gal/1.1
oeze 33/9
p 1 pet 5.1
q ‡ an des Heerē eñ Gods.
r of weyde regeeren.
f eph.1.7 Col 1/14
t 2 pet. 2.1
ps 41.10
mt 26.21
Joa 13.13

Ende nu broeders/bevele ic u lieden Gode/ende den
woorde zijner genaden/die u machtich is op te bouwē
ende de Erve onder allen geheylichden te geven. 2 cor9.12
Ick en hebbe niemants gout oft silver/ oft cleedin 2 Cor 11.9
ge begeert. Ende ghylliedē weet selve/ dat [my] dese act/8/3
selve handen tot mijnen nootdruft/ende der ghener die 1cor.4.12
met my waren/ gedient hebben.
Ic hebbe u lieden in allen onderwesen / datmen also eph4.28
arbeydende most de swacke ophoudē:ende der woor
des Heeeren Jesu gedencken: want hy geseyt heeft:het rof/geluc
is saliger te geven dan te nemē. Eñ als hy dit geseyt ugher.
hadde/knielde hy/ende badt met hen allen.
Ende daer wert veel weenens van allen/ende sy vie=
len Paulo aenden hals/ende custen hem.
Bedroeft zijnde aldermeest om dat woort dat hy ge=
seyt hadde/dat sy zijn aensichte niet meer siē en soudē.
Ende geleyden hem tot het Schip.

Dat xxj. Capittel.

De vriendelicheyt ende gemeyn gebet der geloobigen /8. vier dochters Philippi/Prophetersen/13. den goeden moet Pauli om het cruyce te dragen dat door Agabum ende andere voorseyt was/20. dē raet Paulo ghegheven vande Broeders in Jerusalem/27. de groote vaerlicheyt daer hy hem in vint/33. ende hoe hy omcomt.

ENde als wy afgevaren/eñ van hen gescheydē wa=
ren quamē wy rechts loops tot Coum/ eñ des an=
deren daechs tot Rhodum/ende van daer tot Patara.
Ende vonden een schip/dat na Phenicien overvoer
ende gingen daer in/ende voeren af.
Ende als wy Cyprum begonsten te sien/ lietent wy
ter slinckerhant/ende voerē in Syrien/eñ quamen tot aact20.19
Tyrum/want het schip soude daer den last ontladen. eñ. 21.12
Ende wy bleven daer seven dagen/ Discipulen ghe=
vonden hebbende/dewelcke door den gheest seydē tot
Paulum a dat hy te Jerusalem niet opgaen en soude.
Ende als wy die daghen overgebracht hadden/gin=
gen wy wt/ende reysden:ende sy alle met wijf en kint
ghelepden ons tot buyten der Stat.
Eñ wy knieldē aenden Oever/eñ baden:Eñ als wy
malcanderen gegroet hadden tradē wy in het Schip:
ende sy keerden weder na huys. Eñ wy de vaert vol
bracht hebbende/quamen van Tyro tot Ptolemadia:
eñ groeten de Broederen/eñ bleven eenen dach by hen.

8 Ende des anderen daechs/ Paulus eñ die met he
waren/ gingen wt/ ende quamen tot Cesarieẽ: eñ geg
in het huys q Philippi des Euangelisten/ (die eẽ w
9 vãde seven) blevẽ wy by hẽ. c Dese hadde vier doch
ters die maechden waren/ ende p Propheteerden.
10 Ende als wy daer vele dagen geblevẽ haddẽ/ qua
een Propheet af van Judea genaemt e Agabus.
11 Ende quam tot ons/ ende nam den gordel Pauli/
bant hemselven handen ende voeten/ seggẽde: Dit se
de H. Geest: f De mã wiẽs dese gordel is/ sullen de J
den aldus te Jerusalem binden/ eñ inder Heydenẽ h
12 den overgeven. Als wy dit gehoort hadden/ verma
den ende baden wy/ ende die daer woonden g dat h
niet op gaen en soude na Jerusalem.
13 Doe antwoorde Paulus: h Wat weent i ghy / en
breect mijn herte? Want ick ben bereyt/ niet alleenlic
gebonden te worden/ maer ooc te sterven te Jerusale
voor den Name des Heeren Jesu.
14 Ende als hy hem niet en liet afraden/ werdẽ wy g
15 stilt/ seggende: k de wille des Heeren geschiede. En
na die dagen l bereydẽ wy ons/ eñ quamẽ na Jerusal
16 Daer quamẽ ooc [sommige] Discipulẽ mede vã C
serea/ ende brochten met ons Menason van Cyprẽ/
nen oud en Discipel/ by welcken wy herbergen soud
17 Ende als wy te Jerusalem ghecomen waren/ ontfi
18 gen ons de broeders geerne. Eñ des anderen daech
ginc Paulus met ons tot Jacobum: ende alle de O
19 verlingẽ warẽ daer vergadert. Eñ als hyse gegro
hadde/ vertelde hy eẽ yegelic stuc/ wat Godt onder
20 Heydenẽ gedaẽ hadde door zijnẽ diẽst. Eñ als sy h
gehoort haddẽ/ prẽsẽ sy dẽ Heere/ eñ seydẽ tot hẽ: Gh
siet Broeder/ hoe menich duysent Joden geloovich g
worden zijn: ende zijn alle yverich over de Wet.
21 Eñ sy hebben van u gehoort/ dat ghy alle de Jode
die onder de Heydenen zijn/ leeret de Wet verlatẽ/ seg
gende: Dat sy hare kinderen niet en moeten besnijd
noch na de vaderlicke [gewoonten] wandelen.
22 Wat ist dan? Allesins moet de menichte te samen co
men: Want sy sullen hooren dat ghy ghecomen zijt.
23 Doet dan dit dat wy u seggẽ: Wy hebbẽ vier man
nen die een belofte ghedaen hebben.

b act/5/6/
c act/2/17
d Joel 2/18
e act 11/28
f act 10/23
g act 20/16
h act 20.24
i gr. maect gy weenende/ eñ mijn herte brijselende.
k mat 6/10
l An leyden wy onse packen af.
Den raet Jacobi. den welcken Paulus ooc volchde.

4 Neemt die met u/ [m] eñ reynicht u met hen/eñ doet | m Nu/6.9
over hen dien cost/dat sy hare hoofden scheeren:eñ sy
sullẽ alle weten/dat het niet en is dat sy vã u gehoort
hebbẽ/maer bewaert selve deWet in uwe wãdelinge.
Maer vande Heydenẽ die geloovich geworden zijn/ | n act/15.13
[n] hebben wy geschrevẽ eñ geoordeelt/dat sy sulcx niet | o Exo 20/3
houden en moeten [o] dan dat sy hen bewaren van dat | gene/9/4.
den Afgoden geoffert wort/eñ van[p] bloede ende ver-
stickten/ende hoererie.
[q] Doe nam Paulus die mannen tot hem/ende ginc | q act 24/16
den navolgenden dach gereynicht in dẽ Tempel [r] ver- | r Nu/6.13
condigende de vervullinge der dagẽ der reyninge/tot
dat de Offerhande voor eenẽ yegelickẽ [s] gegevẽ ware: | s of/ghe-
Eñ als de sevẽ dagen soudẽ vervult worden/sagen | offert.
hen de Joden wt Asia inden Tempel/eñ beroerden ge-
heel het volck/ende sloeghen de handen aen hem.
Roepende:Ghy Israelitische mannẽ/comt te hulpe: | Paulus
Dese is de mẽsche/diese alle alõme leert tegẽ dit volc/ | wort ge-
ende de Wet/ende dese plaetse:Ende oock boven desen/ | vangẽ in
heeft hy Griecken inden Tempel ghebracht/eñ heeft | den Tem
dese heylighe plaetse [t] ghemeyn ghemaeckt. | pel.
Want sy hadden [v] Trophimum van Ephesen met | t of/onthey licht.
hem inde Stadt gesien/eñ meyndẽ dat hem Paulus | u act20/4
indẽ Tempel gebracht hadde. Eñ de geheele Stadt
wert beroert/ende daer gheschiede eenen oploop des
volcks:eñ sy namen Paulum/eñ trocken hem wt den
Tempel:ende terstont werden de deuren ghesloten.
Ende als sy hem sochten de dooden/ quam het ge-
ruchte tot den Overstẽ des Heyrs/dat geheel Jerusa-
lem oproerich was. Welcke nam terstondt Krijchs-
knechtẽ/eñ Hooftmannẽ over honderdt/eñ liep tot hẽ.
Als sy dan den Oversten ende den Krijchs knechten sa-
gen/hielden sy af Paulum te slaen.
[x] Doe quam de Overste by/eñ nam hem/ende dede
hem met twee ketenẽ bindẽ:eñ vraechde wie hy was/ | x act22/16
ende wat hy gedaen hadde?
Eñ sy riepen onder het volc/de een dit/de ander dat:
eñ als hy niet sekers weten en conde/om der beroertẽ
wille/hiet hy hem inden Leger brengen. Eñ als hy
aende trappẽ quam/geschiedet dat hy van de Krijchs-
knechten gedragen wert/ om het ghewelt des volckx.

y act.22. 36 Want de menichte des volckx volchde hem/roepēd
22/ 37 y wech met hem. Eñ als Paulus soude ten Leger in
gelept wordē/sepde hy tot dē Oberstē: Ist my geoo
loft wat tot u te sprekē? Doe sepde hy: Cōdy Griec
Act/5/37 38 Sijdy niet z de Egyptenaer/die voor dese dagen op
roer maectet/ende lepdet vier duysent Moordenaer
Acto29.11 inder Woestijne?
39 Doe sepde Paulus: Ic bē een Jodisch mensche a va
Cilicea/een Borger der vermaerder stadt Tharsen: I
bidde u/laet my spreken tot den volcke.
40 Als hy dat toegelatē hadde/stōt Paulus op de trap
pen/ende wenckte den volcke met der hant/ende al
daer groote stilte ghewoorden was/sprac hy in Hebre
scher tale/segghende:

Dat xxij. Capittel.

1. Paulus geeft reden van zijn leere ende leven/25. eñ ontgae
also de geesselinge/door zijn Borgerschap van Roomen

a act9.11 1 MAnnen broeders eñ vaders/hoort mijne ontschul
b Dat is/ dinge die ick nu tot u doe.
onder dē 2 (Eñ als sy hoorden dat hy in Hebreischer talen to
Leeraer hen sprac/werden sy noch stilder: ende hy sepde.)
Gama- 3 Ick ben een Jodisch man/a geboren te Tharsen i
liel. Cilicia/eñ in dese stadt opgevoet/b aende voeten c Ga
c Acts 34 malielis/ende d neerstelic geleert inde Vaderlicke Wet
dg. ge- vierich over God/ghelijck als ghy alle heden zijt.
leert na 4 e Eñ hebbe dese Leere totter doot vervolcht: bindi
de neer- de ende overleverende in de gevanckenisse/oock man
stichz der nen ende vrouwen.
Vaderlic
ker Wet. 5 Gelijc my ooc de Overpriester getuygenisse geeft: e
e Act.8.3 alle de Ouderlinghen: van de welcke ick brieven nam
ende reysde na Damascum tot de broederen/om ooc
de gene die daer waren te binden/ende te Jerusalem t
brengen/om f ghepijnicht te worden.
f of ghe- 6 g Maer het geschiede my/als ic ginck/ende by Da
straft. mascum quam/ontrent den middach dat my h haeste
g Act9/3 lick een groot licht omsloech vanden Hemel.
h 1 cor15/2 7 Ende ic viel ter Aerden/ende hoorde een stemme to
my seggen: Saul/Saul/wat vervolcht ghy my?
8 Eñ ic antwoorde: Wie sydy Heere? Eñ hy sepde to
my: Ic ben Jesus van Nazareth/welcken ghy vervol
9 ghet. Ende die met my waren/sagen wel het licht/e

varē verbaert/[i] maer de ſtemme die tot my ſprack/eñ idan 0.7
hoorden ſy niet.
Ende ic ſeyde Wat ſal ic doen Heere? Ende de Heere
ſeyde tot my: Staet op/ende gaet in Damaſcum/ende k gr vā al
daer ſal u gheſeyt worden/[k] wat ghy doen moet. dat u ge-
Ende als ick door de claerheyt des ſelven lichts niet ordineert
en ſach quam ick te Damaſcum/ geleyt by der hant is te doē.
vande ghene die met my waren.
[l]Ende Ananias/eē Godvreeſende man na der Wet/ l act 9/27
die ghetuygeniſſe hadde van allen den Joden die daer
woonden Deſe comende/ende by [my] ſtaende/ſeyde
tot my: Saul broeder/wort ſiēde: ende te dier ſelver u-
ren wert ick ſiende op hem.
Eñ hy ſeyde: De God onſer Vaderē heeft u [m] voor- m of ver-
verſeyt om zijnen wille te weten/ende den Rechtveerdi- coren.
ghen te ſien/ ende de ſtemme wt zijnē monde te hooren.
Want gy ſult hem een getuyge weſen tot allen men- Paulus
ſchen/van dat ghy gheſien ende ghehoort hebt. vercoren
Ende nu wat vertoefdy? Staet op/laet u Doopen/ tot een
ende uwe ſonden afwaſſchen/aenroepende den Naem getuyghe
des Heeren.[m] Ende het geſchiede my/als ick weder te Chriſti.
Jeruſalem gecomen was/ende inden Tempel gebedē mar 9.2 6
hadde dat ick buyten my ſelven wert.
Ende ſach hem/dat hy tot my ſeyde: [o] Haeſt u ende amt 10. 14
gaet raſſchelick wt Jeruſalem: want ſy en ſullen u ge-
tuyghe niſſe van my niet aennemen.
Ende ick ſeyde: Heere/ſy weten ſelve dat ic [p] de ghe-
ne die in u geloofdē/inde gevanckeniſſe leyde/eñ geeſ- p act 22.4
ſelde inde Vergaderingen. [q] Ende als het bloet Ste-
phani uwes getuyghen geſtort wert/ ſtont oock daer Act. 7.58
by/ende hadde een welbehagen in zijnē doot/ende be- ende/8/1.
waerde de cleederen der ghener die hem dooden. r of/bewil
Ende hy ſeyde tot my: Gaet/ want ic ſal u verre tot lichde.
de Heydenen wtſenden.
Sy hoorden hem tot dit woort/ende verhieven haer der Hey-
ſtemmen/ſeggende: [ſ] wech vander Aerden met ſulc ee- denen
nen: want het en betaemt niet dat hy leve. Paulus
Ende als ſy riepen/ende hare cleederē wech wierpē/ Apoſtel.
ende ſtof inde locht wierpen/ ſ act 6.15
Beval de Overſte hem inden Leger te brengen/ende gal/1/16
ſeyde datmen hem met geeſſelen onderſockē ſoude/op 1 tim 2.7
t act 21.36

b gr. wtſpanden. Paulus weygert gheſlagen te worde om dat hy een Romeyn is.

dat hy weten mochte/ waerom ſy alſo op hem riepen
25 Eñ als ſy hem met riemen b aengebonden hadden
ſeydē Paulus tot den Hooftman over hondert die bi
hem ſtont: Iſt u lieden gheoorloft eenen Roomſchen e
onderweſen menſche te geeſſelen?
26 Als de Hooftmā over hondert [dat] hoorde/ ginc hy
ende vercondich het den Overſten/ eñ ſeyde: Siet wat
ghy doen ſult/ want deſe menſche is een Romeyn.
27 Doe ginc de Overſte tot hem ende ſeyde: Segt my
of ghy een Romeyn zijt? Hy ſeyde: Jae.
28 Ende de Overſte antwoorde: Ic hebbe dit Burger
recht met een groote ſomme vercregen. Ende Pau
lus ſeyde: Maer ick ben oock [Burger] geboren.
29 Doe verlieten ſy hem terſtont/ die hem ſoudē onder
ſocht hebbē: eñ doe vreeſde de Overſte/ doe hy wiſte d
hy een Romeyn was/ eñ dat hy hem gebondē hadde.
30 Ende als hy des anderen daechs wilde ſekerlic we
tē/ waermede hy vanden Jodē beſchuldicht wert/ ont
ſloech hy hem vanden banden: ende hiet de Overprie
ſters ende haren geheelen Raet comen/ eñ bracht Pau
lum af/ ende ſtelde hem voor hen.

Dat xxiij. Capittel.

1. Pauli antwoorde/ 7. ende tweedracht zijnder vyanden/ 11. Paulus gheſterct door den Heere/ 12. ende verlaecht vanden Jodē/ 23. wert geſonden te Ceſarien.

a act 14/16
1 ENde Paulus zijne ooghen op den Raedt houdende/
ſeyde: Ghy mannen broeders/ a ick hebbe met aller
goeder Conſcientie Gode gedient/ tot op deſen dach.

b i. reg/22. 14.
c Deu. 7/17
d gr. my rechtende.
2 Maer de Overpriester Ananias beval den genē die
by hem ſtonden: dat ſy hem op den mont/ ſouden ſlaē.
3 Doe ſeyde Paulus tot hem: God ſal u ſlaen/ ghy ge
witte Want/ c ende ſit ghy d om my te richten nae der
Wet: ende beveelt ghy my tegen de Wet te ſlaen?
4 Ende die daer by ſtonden/ ſeyden: Laſtert ghy den
Overprieſter Gods?

e exo/22/25
5 Paulus ſeyde: Ick en wiſte niet broeders/ dat hy de
Overprieſter was: Want daer is geſchrevē: e Ghy ſult
6 den Overſtē ws volcx niet vloecken. Eñ als Paulus
wiſte/ dat het een deel Sadduceē/ eñ het ander Pha
rizeen waren/ riep hy inden Raet: Mannen broeders/

f Phil/3/5 acto 2 4. 22
ic ben f een Phanzeus/ een Pharizeen ſone/ ick worde
van der hope eñ opſtandinge der dooden geoordeelt.

7 Eñ als hy dit ghesept hadde/ wert daer oproer tus-
schen de Pharizeen ende Sadduceē/ende de mensche
wert gedeylt. g Want de Sadduceen seggē dat daer
geē Verrijsenisse en is/noch Engel noch Geest/ ma…
de Pharizeen belijdent beyde.

Der Sa-
duceen
ongeloo-
…

Ende daer geschiede eē groot geroep/eñ de Schrif-
geleerde vander Pharizeen zijde/stonden op/eñ streedē
seggende: h Wy en vindē niet quaets in desē mēsche:
Ende indien een Geest oft Engel met hem gesprokē
heeft/ laet ons teghen God niet strijden.

g mat 22/23
mar. 12/ 18
luce. 20/27
h act 25 /25
ende. 26.31

Als de oproer groot wert/vreesde de oberste dat Pau-
lus van hen soude verscheurt worden/ende geboot de
Krijchsknechten af te comen/ende hem wt het midden
van hen te nemen/ende inden Leger te brenghen.
i Ende des navolgēde nachts/ stont de Heere by hē
ende seyde: Hebt goedē moet Pauli/ want gelijc ghy te
Jerusalem van my betuycht hebt/also moet ghy oock
te Roomen betuygen. Ende als het dach geworden
was/liepen sommige Joden by een/ eñ verbloeckten
henselven/seggende/ dat sy eten noch drincken en sou-
den/tot dat sy Paulum gedoot hadden. Eñ sy warē
meer dan veertich/ die dit te samen gesworen hadden.

i act 18.9
God ver-
troost
Paulum

k act 23/20
Raet-
slach tegē
Paulum

Dewelcke gingen tot de Overpriesters eñ Ouderlin-
gen/seggende: Wy hebbē ons selvē met eenē vloec ver-
vloect/niet te nutten/ tot dat wy Paulū gedoot hebbē.
Geest ghy dan nu den Obersten te kennen/ l met den
Rade/dat hy hem morgē afbrenge tot u/om bescheyp-
delicker van hem te ondersoecken/ende wy zijn bereyt
hem te dooden/eer hy aen coemt.

l of/wt den
wille des
Raets.

Als dan Pauli susters sone dese lage gehoort hadde/
quam hy daer/ende gaende in dē Leger/bootschapte
Pauli. Doe riep Paulus tot hem eenē vande Hooft-
mannen over hondert/eñ seyde: Brengt desen Jonge-
linc tot den Obersten/want hy heeft hem wat te boot-
schappē. Die nam hem dan mede eñ bracht hem tot
dē Overstē/ eñ seyde: De m gevangē Paulus riep my
tot hem/eñ badt my dat ic desen Jongelinc tot u brē-
ghen soude/de welcke u wat heeft te seggen.
Doe nam hem de Overste byder hant eñ [met hem]
besijden ghegaen zijnde vraechde: Wat ist dat ghy my
hebt te kennen te gheven? Hy seyde:

m Gr. ghe-
bonden.

t Act 23.12

20 t De Joden zijn eens geworden u te bidden/ dat g
morgen sout Paulum inden Raedt brengen/ als of
wat bescheydelicker van hem wilden onderbragen

u of laet u niet ge-seggen vā hen.

21 Maer u en gelooft ghy hen niet/ wāt sy leggē hē
gen meer dan veertich mannen wt hen/ die welcke h
selven met eenen vloeck verbonden hebben/ niet te et
noch te drincken eer sy hem gedoot hebbē: Eñ sy z
nu bereyt/ verwachtende y dat ghy het beloven sul

y gr. uwe belofte.

22 Doe liet de Hooftman over duysent den Jongeli
gaen/ hē verbiedende dat hijt niemāt seggen en sou
23 dat q hy hem dit geopēbaert hadde. Eñ twee Ho
mannen over hondert tot hem geroepē hebbende/ sey
de: Bereyt twee hondert krijschs knechtē dat sy tot C
sarien gaen/ ende tseventich Ruyters/ eñ twee hōder
Lanceknechten/ ter derder uren des nachts.

q g. gy nu dit geopē baert.

r of Neters Paulus wort ge-bracht tot Feli-cem den Stadt-houder.

24 Eñ bereyt sadelbeesten/ op dat sy Paulum daer
settē/ eñ gesont brengē tot Felicem den Stathoude
25 Ende schreef eenen brief met dusdanighen inhout
26 Claudius Lisiam/ Felici den Machtichsten Stat
27 houder salicheyt. s Als de Joden desē man gevang
hadden eñ hem souden gedoot hebbē/ quā ic daer m
de krijschknechten/ ende ontnam hem/ eñ hebbe bev
den dat hy een Romeyn is.

s Act 21.3

28 Ende willende de oorsake weten / waerom sy he
verclaechden bracht ick hem in haren raet.
29 Welcken ic bevinde/ dat hy vā vragen haers We
verclaecht wort: eñ geē aclaginge en heeft die de do
30 of banden weerdich is. t Eñ als my te kennē gege
was/ van een lage b die de Joden/ desen mā leggē soud
sant ic hē terstont tot u/ bevelende den verclagers d
voor u seggē soudē/ wat sy tegen hē hebbē. Vaert w
31 De krijschknechtē dan namē Paulum/ gelijc haer b
volen was/ eñ brachtē hem des nachts tot Antipatr
32 Ende des anderen daechs keerden sy wederom t
den Leger/ ende lieten de Ruyters met hem gaen.
33 Dewelcke als sy te Cesarien ingecomen waren/ en
dē Sendtbrief den Stadthouder overgegeven hadd
stelden oock Paulum voor hem.
34 Ende als de Stathouder [den Brief] gelesē hadd
eñ gevraecht wt wat Heerlickheyt hy was/ eñ hoor
dat hy van Cilicien was/

t Act 21.27

b Gri. die op desen man van de Joden wesē sou de.

Seyde

Seyde hy: Ic sal u verhooren/ als uwe verclagers oock
[s]ullen teghenwoordich wesen. Ende beval dat hy in He-
[r]odes Richthuys soude verwaert worden.

Dat xxiiij. Capittel.

[P]aulus beschuldicht/ 10. geeft reden van zijn leven ende leere. 24 wort ont-
[fan]gen/ 27. ende dicmael aengesproken van Felix/ verhopende gelt van hem
[te krijgen]/ dewelcke hem inde gevanckenisse laet.

[E]Nde a vijf dagen daer na/ quam Ananias de Over- a act23.
priester af/ met de Ouderlinghen ende Tertullo den
Taelman. Dese verschenen voor den Stadthouder te-
gen Paulum. Ende als hy geroepen was/ begonst Ter- Tertull[i]
tullus hem te beschuldighen/ seggende: dat wy groote reden teg[en]
[v]rede hebben door u/ ende [door] de weldaden desen volc- Paulum.
ke door uwe voorsichtichheyt gheschiet.
Dat ontfangen wy Machtichste Felix/ alletijt ende
[over]alomme/ met aller danckbaerheyt.
Maer op dat ic u niet te lange en houde/ so bidde ick b Of be
[u]/ hoort ons cortelick na uwe b ghererhtichheyt. leefthey[t].
Want wy hebben desen man bevonden/ [dat hy is als]
[e]en peste/ ende allen den Joden alle de werelt door oploop
[m]aeckt/ ende [is] een Overste der secte der Nazarenen.
c Die oock d versocht heeft den Tempel te ontheylighen: c act21.2[8]
[w]elcken wy oock aen grijpen de/ wilden na onse wet oor- d and. be-
[d]eelen. Maer Lisias de Overste quam ende nam hem staen.
[m]et groot ghewelt wech/ wt onse handen.
Gebiedende zijne verclagers tot u te comen: e ende ghy
[s]elve meucht hem ondersoeckende/ van hem wetende alle e Gr. van
[dingen/]daer wy hem mede beschuldigen. Ende de welcke g[hy]
[J]oden vielen hem oock toe/ seggende dat het also ware. meucht
Doe antwoorde Paulus/ als hem de Stadthouder Felicx.
[h]adde toe gelaten te spreken: Ic verantwoorde my sel- Pauli
[v]en te blymoedelicker/ dewijle ic weet/ dat gy vele ja- antwoor-
[r]en desen volcke Richter g gheweest hebt: de op Te-
Ende meucht weten/ dat het niet meer dan twaelf dagen en tulli be-
[z]in/ dat ic te Jerusalem ben opgecomen/ om te aenbidden. schuldin-
Ende sy en hebben my noch inden Tempel gevonden ge.
[m]et yemant sprekende/ of doende het volc by een loopen/ f g weet
[n]och inde Synagoghen/ noch inde stadt. g Gr. zijt
Noch sy en zijn dat niet machtich te bewijsen daer sy
[m]y mede beschuldighen.
h Maer dit bekenne ic u/ dat ic na dien wech/ welcke h act25.8
[si]en secte noempt/ aldus der Vaderen God diene [na- i Dat is
leere.

melick/]geloovende alle dat inde Wet ende Propheten
gheschreven is.
15 En hebbende hope op God/ dat de opstandinge
dooden comen sal/ beyde der Rechtveerdigen ende
rechtveerdighen: dewelcke sy oock selve verwachten
16 k Ende hier na oeffene ic my selven/ om een onerg
lijcke conscientie alle tijt te hebben voor God ende
17 menschen. En na vele jaren ben ic gecomẽ/ om
mijn volck aelmoessen te doen/ ende offerhande.
18 m Waer in sommige my gebonden hebbẽ gereyni
inden Tempel/ niet met volck/ noch met beroerte.
19 Sommighe Joden wt Asia: welcke moesten hier
u tegenwoordich zijn/ ende my beschuldigen/ haddi
20 wat tegen my: Oft/ dat dese selve seggẽ/ doe ic voor
Raet stont/ so sy eenige ongerechtichept in my geb
21 den hebben. Dan van desen eenighen n roep/ dien
riep/ staende onder hen [namelic/] o over de opstand
der dooden/ worde ick heden van u lieden geoorde
22 Felix dit gehoort hebbẽde/ stelde se wt/ en wiste p
schepdelick wat van dien wege was/ en seyde: als
sias de Overste sal gecomen zijn dan sal ick volle k
nisse nemen van uwe saken.
23 Ende hy beval dẽ Hooftmã over hondert Paulu
te bewarẽ/ en verlichtinge te [laten] hebben/ en niet
verbieden/ dat hem de zijne diendẽ/ of tot hem qua
24 Ende na sommige dagẽ/ Felix gecomen zijnde/
Drusilla zijnen wijve/ die een Jodinne was/ ontbo
Paulum/ en hoorde hem vandẽ geloove in Christu
25 En als Paulus handelde vande Rechtveerdiche
en matichept/ en toecomenden oordeele/ Felix vebr
geworden zijnde/ antwoorde: Gaet nu henen: en al
bequamen tijt sal hebben/ sal ic u weder roepen.
26 Ende oock mede hopende/ dat hem Paulus gelt
ven soude/ om los te worden waerom hy hem ooc d
mael ontboot/ ende met hem sprack.
27 Ende als de twee jarẽ vervult waren/ gecreech Fe
eenen nacomer/ Portium Festum. t En Felix willi
den Joden gonste bewijsen/ liet Paulum ghevanghe

Dat xxv. Capittel.

5. Paulus voor Festus beschuldicht/ appeleert tot den Keyser/ 14.
sake wert voor Agrippa verhaelt/ 23. ende hy wert oock voor hem g
bracht.

Constiẽtie.
k acto 13/4
l actor 11.29
m att 21.27

n of/ stẽme
n actor 23.6
p of seggẽde/ als ic sal bescheydelicker wetẽ wat van desen wege is.

q actor/ 17. ende 28/11

Act. 25.14

Als

ALs nu Feſtus in dat Lantſchap gecomen was/
ginc hy na drie dagen van Ceſarien op na Jeru=
ſalem.
Eñ de Overprieſter eñ de voorneẽſte des Jootſchẽ
volcx/ verſchenen voor hẽ tegen Paulum: eñ baden hẽ:
Begeerende gonſte tegẽ hem/ dat hy hem dede comẽ
te Jeruſalem/ ende leyden lagen om hẽ onder wegẽ te
dooden. Feſtus antwoorde/ dat Paulus ſoude te Ce=
ſarien bewaert worden/ maer dat hy ſelve ſoude corts
[derwaerts] wtreyſen.
Die daer onder u (ſeyde hy) macht hebbẽ/ dz ſy me=
de reyſen/ ende deſen man beſchuldighen/ in dien daer — a An. niet meer/
yet in hem is.
Eñ als hy a meer dan thien dagen met hen geblevẽ
hadde quam hy af na Ceſarien/ eñ des anderẽ daechs
ſat hy op den Richtſtoel/ eñ beval Paulum te brengẽ.
Dewelcke gecomen zijnde/ ſtonden de Joden (die vã
Jeruſalem afgecomẽ warẽ/) omme hẽ/ vele eñ ſware
beſchuldingẽ tegẽ Paulũ brengeñ/ dewelcke ſy nz mach
tich en warẽ te bewijſẽ. Als hy hem verãtwoorde/ d — Paulus verant=
at hy noch tegẽ de Wet der Jodẽ/ noch tegen dẽ Tẽ= — woort
pel/ noch tegen den Keyſer yet geſondicht en hadde. — hẽ ſelven
Maer Feſtus willende den Joden gonſte bewijſen/ — voor Fe=
antwoorde Paulo/ eñ ſeyde: Wilt gy te Jeruſalẽ gaẽ/ — ſtum.
ende daer/ van deſen by my gheoordeelt worden?
Doe ſeyde Paulus: Jck ſtae aen des Keyſers Richt= — b act. 24. 1
ſtoel daer ic moet geoordeelt worden: Den Joden en
hebbe ic geen ongelijc gedaen/ gelijc ghy ooc wel weet.
Want indiẽ ic ongelijc doe/ ende yet gedaen hebbe — c act 18. 16
dat de doot weerdich is/ ſo en weygere ic nz te ſterbẽ:
maer indiẽ dier [dingẽ] daer my deſe mede beſchuldi=
gen/ [geẽ en is/] ſo en is niemant machtich my hẽ wt
gonſte te geven: ick beroepe my op den Keyſer.
Feſtus dan met den Raet geſproken hebbende/ ant= — Paulus
woorde: Hebt ghy u op den Keyſer beroepen? Gy ſult — appel=
tot den Keyſer gaen. Als nu ſommige dagen voorle= — leert
den warẽ/ quam de Coninck Agrippa ende Bernice te — voor den
Ceſarien/ om Feſtum te groeten. — Keyſer.
Ende als ſy daer vele dagẽ geweeſt haddẽ/ verhael=
de Feſtus dẽ Coninc vã [de ſake] Pauli/ ſeggeñ: b Hier — a act 28. 28
is een man van Felix gevangen gelaten.

15 Om wiens wille de Overpriesters en Ouderlinge der
Joden voor my verschenen/ als ic te Jerasalem was/
begeerende vonnisse teghen hem.
16 Welcken ic antwoorde/dat de Romeynē de gewoonte
niet en hebben/e eenighen mensche wt gonste ter doo
edeu.17.4 te geven/eer de beschuldichde zijne beschuldigers voo
ogē heeft/ende plaetse vercregen heeft/hemselven v
de beschuldinge te verantwoorden.
Als sy dan hier te samen gecomē waren / maecte ic
17 geen wtstel/ maer sat des naestcomendē daechs/op d
Richtstoel/ende beval den man te brengen.
18 Wiēs beschuldigers tegēwoordich staēde/en brach
ten geen schult by/ van sulcke dingen als ic vermoede
19 Maer sy hadden sommige vragen tegen hē/ van ha
ren Godsdienst/ende van eenen Jesu die gestorven is
Gr.seyde 20 welcken Paulus seyde dat hy leeft. Ic dā van sulc
iek. ker vrage twijffelende/vraechde of hy te Jerusalē wil
de gaen/ende daer van dese dingen geoordeelt wordi
21 Maer als hy hem beriep/datmē hem totter kēnis
Augusti soude bewaren/so hebbe ic bevolē hem te be
waren/tot dat ic hem tot den Keyser sende.
22 Ende Agrippa seyde tot Festum: Jc wilde selve oo
den man [geerne] hooren. Hy seyde: Morgē sult gy h
23 hooren. Des anderen daechs dan/als Agrippa end
Bernice met groote pomperie ghecomen was/met d
Hooftmannen/ende met de eerlicste mannen der sta
in het Richthuys gegaē was/wert Paulus gebrach
door Festi bevel.
gAct23.9 24 Ende Festus seyde: Agrippa Coninc/eñ gy mann
alle die hier met ons tegenwoordich zijt/ghy siet des
van welcken my geheel de menichte der Joden aeng
sprokē heeft/beyde te Jerusalem eñ ooc hier/roepen
dat hy niet meer en behoort te leven.
25 Maer ic en hebbe niet vernomen/g dat hy yet g
daen heeft dat de doot weert is/eñ dewijle hy selve
op Augustum beroepē heeft/ hebbe ic besloten hem
senden.
26 Van welcke ic niet sekers en hebbe dē Heere te schr
ven. Daerom hebbe ic hem voor u lieden gebracht /
meest voor u Coninc Agrippa/op dat ic wat hebbe
schrijven/als de ondersoeckinge sal geschiet wesen.

Want

7 Want het dunct my tegen reden peenen gevāgen te
senden/ende de beschuldingen tegē hem niet te kennen Sci.ghe-
te geven. houden.

Dat xxvj. Capittel.

Paulus vertelt voor dē Coninc Agrippa eñ den gantschē Raet/hoe hy geroepē is geweest tot de kēnisse Jesu Christi/ 9. Hoe hy Christum vervolcht heeft/12. ende bekeert wort/16. ende tot dē dienst des Evangely vercoren is/ 19. hoe hy dat bedient heeft. 21. ende daerom vanden Joden gevangen is/22. ende wederom wt hare handen verlost/31. eñ wort van hen bekent ontschuldich te zijn.

ENde Agrippa seyde tot Paulum: het is u georloft Paulus
voor u selven te spreken. Doe antwoorde Paulus ontschul
streckende zijn hant wt/[ende seyde:] dicht hē-
2 Ic achte my selvē geluckich/o Coninc Agrippa/dz selven
ic my heden voor u sal verantwoorden / van alle daer voor den
my de Joden van beschuldigen. Coninck
Aldermeest/dewijle dat ghy kennet alle gewoontē Agrippa
ende vragen die onder den Joden zijn: Daerō bidde ic
u/hoort my lanckmoedichlijck.
4 Mijn leven dan van mijner joncheyt aen: welc van
den beginne onder mijn volc te Jerusalem geweest is/
weten alle de Joden. Die my vandē eersten aen ge-
kent hebben (indien sy willen getuygenisse geven) dat
ic na die alder a bescheydenste secte onser b Religie eē aof/neer-
Pharizeus geleeft hebbe. Eñ nu sta ick/eñ worde ge- stichse.
oordeelt/c om de hope der beloften/die God tot onsen bof Gods
Vaderē gedaē heeft. Tot dewelcke de twaelf geslach diensts.
tē onses [volcx] nacht eñ dach God met gedurichheyt cGen3.5
dienende/hopē te comen. Van dese hope worde ic vāde Sa,7.13.
Joden beschuldicht/ O Coninck Agrippa.
Wat? wordet van u ongheloovelic gheoordeelt/dat
God de dooden verweckt?
d Ic meynde waerlic/dat ic selve moeste vele doen/ dAct8.31
tegen den naem Jesu van Nazareth.
Gelijc ic ooc gedaen hebbe te Jerusalem/ende heb-
be vele heylighen inde ghevanckenisse gesloten/macht
van de Overpriesters genomē hebbende / ende als sy
ghedoot werden/e bewillichde ickt. e Of/gaf
Eñ inde Vergaderinge hebbe iese dicmael pijnigeñ ic mijn
gedwongen te lasterē/eñ overbloedichlic op hen rasen stemme
de/vervolcht tot inde vremde steden. daer over
Waer in/als ic ooc na Damascum reysende/met de
macht ende bevel der Overpriesteren.

13 Sach ic/ o Coninc des middaechs op den wech/ i
facto.9.3 een licht vandē Hemel/boven de claerheyt der Sonn
my/eñ de gene die met my gereyst warē/om me sche
14 Ende als wy alle ter Aerden gevallen waren/hoor
ic eē stemme tot my sprekē/eñ seggende in Hebreesch
sprake: Saul/Saul/wat vervolcht ghy my? Het is
hert teghen den prickel te stooten.
15 Doe seyde ic: wie zijt ghy Heere? Eñ hy seyde: Ic
16 Jesus/welcken ghy vervolcht. Maer recht u op/
staet op uwe voeten/wāt hier toe bē ic u versehenē/o
u te bereyden tot een Dienaer ende getuyge der din
17 die gy gesiē hebt/eñ die ic u sal opēbaren: Verlossen
vā den volcke ende Heydenen/totte welcke ic u send
gesa 60.2 18 g Om hare ooghen op te doen/op dat sy hen vand
duysternisse bekeeren tot dē lichte/ende vāder mac
des duyvels tot God/op dat sy vergevinge der son
ontfangen/eñ deel onder de gene die door den geloo
in my gheheylicht zijn.
19 Waer wt/o Coninc Agrippa / en hebbe ic dē Heme
schen gesichte niet onghehoorsaem gheweest?
hact 9.19 20 h Maer hebbe eerst den genē die in Damasco war
ende te Jerusalem/eñ in geheel Judea/eñ den Heyden
vercondicht dat sy hen soudē beteren eñ tot God b
keerē: werckē doēde die der bekeeringe weerdich zij
iact 21.30 21 i Om deser saken wille/hebben my de Joden in d
Tempel gegrepen/ende versocht te dooden.
Paulus 22 Maer door hulpe die ic van Gode vercregē hebb
predickt staet ic tot op desen dach betuygende dē cleynen eñ
dat de grooten: ende niet seggende buyten het gene dat M
Schrif- ses eñ de Propheten ghesproken hebben/dat geschie
ten vol- 23 soude. [Te wetē/] koft Christus lijdē moeste/oft [h
bracht de eerste wt de opstandinge der doodē/soude desē v
zijn. 24 ke/eñ dē Heydenē het licht vercondigē: Als hy hē
koft/dat desē verantwoorde/seyde Festus met luyder stemm
hy wort Ghy raset Pauli/de groote geleertheyt doet u rase
gheacht 25 Doe seyde hy: Ick en rase niet/Machtichste Fes
te rasen. maer ick spreke l warachtighe ende nuchtere woo
l G woor 26 den. Want de Coninck weet van dit: totten we
den der ken ick oock vrymoedelick spreke : want ick mey
waerheyt niet/dat hem yet van desen verborgen is: want dit
eñ soberh is in in gheenen hoeck gheschiet.
mic 18.19

Ghe-

27 Gheloost ghy Coninc Agrippa den Propheten? ick
28 weet dat ghy [hen] gelooft. Ende Agrippa seyde tot nos/ bera=
Paulum: Ghy beroert my by na eē Christē te wordē. det.
29 Doe seyde Paulus: p Ic soude van Gode wenschen o of/in
datghy na ende ooc seere/ niet alleen ghy/ maer ooc al= weynich.
le die my hedē hooren sulcke te worden/ als ic ben/ wt= p 1.cor.7.7
30 genomen dese banden. Ende als hy dit geseyt had= q of in
de/ stont de Coninck op/ ende de Stadthouder/ ende weynich
Bernice/ ende die mede geseten waren. en ooc in
vele.
31 Ende als sy bezijden ghegaen waren/ sprakē sy met r act.23.9
malcanderen/ segghende: r Dese mensche en doet niet s Gr. van
dat den doot/ of s gevanckenisse weerdich is. den.
32 Ende Agrippa seyde tot Festū: Dese mensche had=
de mogen los gelaten worden/ en hadde hy hem niet
op den Keyser beroepen.

Dat xxvij. Capittel.

De sorgelicke Schipvaert Pauli ende zijner medegeselle na Romen/ 27. hoe/ ende waer sy aen quamen.

ENdea als het besloten was dat wy na Italiē sou= Paulus
dē afvaren/ gaven sy Paulum/ eñ sommige ande= reyst na
re b gevangenē over/ eenen Hooftmā over hōdert/ Roomē.
genaemt Julius/ vander Bende Augusti. a 2.cor.11/
2 Ende wy in eē Adramatisch Schip getredē zijnde/ 15.
om by de plaetse Asie te varen/ voeren af. Eñ c Aristar= b Gr. ghe=
chus van Thessalonica wt Macedonien/ was met ōs. bonden.
3 Ende des anderen daechs quamē wy te Sydō aē. c Col.4.10
Ende Julius Paulum vriendelic d handeldende/ oor= Act.19.29
loefde hem tot zijne vrienden te gaen/ ende hem te latē d act. 29.
4 besorgen. Ende van daer afgevaren zijnde/ voeren 23.
wy onder Cypren/ om dat de winden tegen waren. eñ.28.16
5 Ende de Zee aen Ciliciam ende Pamphiliam over
gevaren hebbende quamen wy tot Myra in Lycia.
6 Ende de Hooftman daer ghevonden hebbende een
Schip van Alexandrien/ dat nae Italien voer/ brachte
ons daer in.
7 Ende als wy nu vele dagen tragelic gevaren had=
den/ ende naulic tegen Gnidum gecomen waren/ eñ de
wint ons verhinderde/ so voeren wy onder Creta by
8 Salmone. Ende die nauwelick voorby varende/
quamen wy in een plaetse/ genaemt Schoone havens/
welcker plaetse de Stadt Lasea by was.

Paulus vooꝛsept dat de varet soꝛgelic we sen sal.
f G. onser zielen.

9 Ende als veel tijts dooꝛgebꝛacht was / eñ de vaer
nu soꝛgelijc wert/daerō dz ooc a de Vasten nu vooꝛbij
was/vermaendese Paulus.
10 Seggende tot hen:mannē/ ic sie dat de vaert wese
sal met hinder ende groote schade/ nz alleene des last
ende Scheeps/maer oock f onses levens:
11 Maer de Hooftman gheloofde den Stierman end
den Schipper meer/ dan het gene dat vā Paulo gesep
12 wert. Ende dewijle de Haven niet bequaem en wa
om te overwinteren rieden vele van daer te varē/so s
eenichsins conden te Phenicie comen/eñ daer overwin
teren:welc is een Havē in Creta tegen den Zuytweste
ende Nooꝛtwesten wint.
13 Eñ als de Zuytwint waepde/meyndē sy haer voo
nemen te hebben:Ende als sy naerder getogen wari
voeren sy nevens Cretam vooꝛby.
14 Maer niet lange daerna sloech daer tegen eenen b
steren wint/diemen noemt Nooꝛtoost.
15 Ende als het Schip nu mede wech gegrepen wer
ende tegen den wint niet en conde varē/ gavē wijt o
ende werden gedꝛeven.
16 Eñ loopende onder een Eylandekē genaemt Clau
dia en conden nauwelic macht hebbē over den Boot
17 Den welcken gecregen hebbende/ gebꝛuycktē sy be
hulp/eñ onderbindende het Schip/eñ vꝛeesen te val
op de zantplatē/ genaemt [Syꝛtē] lieten sy dē g boo
neder/ende werden also gedꝛeven.

g Gri. het Vat

18 Ende seere van onweder gequelt zijnde deden sy d
naesten dach eenen wtwoꝛp.
19 Ende des derden daechs/ wierpē wy met onse han
den de gereetschap des schips wt.
20 Ende als in vele dagen/noch Sonne/noch Sterre
gesien en werden eñ geē cleyn onweder ons tegē was
soo wert alle de hope onser behoudinge benomen.
21 Ende als sy nu langen tijt niet ghegheten hadden
doe stont Paulus midden onder hen/eñ seyde:O mā
nen/men moeste my gehooꝛt hebbē/eñ van Creta nie
afgevaren hebbē/eñ sulckē hinder eñ schade schouw
22 Ende nu vermane ick u lieden goets moets te zijn
want niemant van u liedē sal het levē verliesen mae
alleen het Schip.

Waer

3 Want in dese nacht heeft by my gestaen de Engel Paulus
Gods/wiens ick ben ende wiens ick diene. vermaẽt
4 Eñ seyde: Vreest niet Paule/gy moet voor dẽ Key- se te ghe
ser gestelt wordẽ: Ende siet/God heeft u geschoncken looven
5 alle die met u schepen. Daerom ghy mannen/weest de hulpe
wel gemoet/want ic geloove Gode/dat het also wesen die God
6 sal gelijc hy my geseyt heeft. h Ende wy moeten aẽ beloeft/
7 een Eylant wtvallen. Eñ als nu de veerthieñ nacht heeft.
gecomen was ende wy inde Adriatische Zee gedrevẽ h Actz 8,8
werden ter middernacht/meynden de Schipliedẽ dr
ten eenich lant naerderde.
8 i De welcke het Dieploot wtgeworpẽ hebbeñ/von-
den twintich vademẽ. Eñ als sy wat voorder gevarẽ loft schre-
waren/wierpen sy wederom het Dieploot wt/ eñ von- ven.
9 den vijftien vademẽ. Eñ vreesende op harde plaet-
sen te vallẽ/wierpẽ sy vier Anckers achter wt dẽ sche-
pe ende wenschen dattet dach werde.
0 Maer als de Schiplieden sochten/ wt dẽ schepe te
vlieden den Boot nedergelaten hebbende inde Zee/on
der een bedecsel/als oft sy haddẽ willẽ de Anckers vã
den vooreynde des Scheeps k wtvoeren: k Gr. wt-voeren.
1 Seyde Paulus tot dẽ hooftmã over hondert/ende
tot de krijghsknechten: So dese in het Schip niet en
blijven so en cont ghylieden niet behouden worden.
2 Doe hieuwen de Crijsknechten de touwen af van
den Boot ende lieten hem ontvallen.
3 Eñ als het by den dach was/vermaende se Paulus
alle/dat sy souden spijse nemen/eñ seyde: Het is heden
de veertienste dach dat gyliedẽ sonder eten blijft/ver-
wachtende/ende en hebt niet ingenomen.
4 Daerom vermane ic u lieden spijse te nemen/want
dat dient tot uwer behoudinge: l Want niemant vã u l Mat.20.
lieden sal een hayr van zijnen hoofde verliesen. 30.
5 Ende als hy dit geseyt hadde/ende broot genomen
hadde/m dancte hy God in harer aller tegenwoordic-
heyt: ende brack het/ende begonste te eten. m [illegible]9.1
6 Eñ sy alle goets moets gewordẽ/namẽ oocspijse. Joa.6.7.
7 Ende wy alle indẽ Schepe warẽ twee hondert/ eñ Tim.
ses ende tseventich zielen.
8 Ende als sy met spijse verzaet waren/ verlieten sy
het Schip/worpende de Tarwe inde Zee.

39 En als het dach geworden was/ en kendē sy het lan
niet maer sy merckten eenē schoot/ die eenē Oever had-
de/ inden welcken sy dachten/ ware het mogelijck/ het
40 Schip aen te stueren. Ende als sy de Anckers opge
haelt haddē/ gavē sy [het Schip] tot der Zee/ eñ maec
2 Cor. 11. 25 tē de roerbādē los/ ende haelden den zeylboom op na
41 den wint/ en hielden na den Oever. n Maer aen een
sprinet der Zee gevallē zijnde/ stietē sy het Schip daer in
eñ het vooreynde daer in geschotē zijnde/ bleef ōbewe-
Gr. ghebondenē. gelic/ eñ het achter eynde brac vā de cracht der wate
42 baren. Eñ der Crijchsknechtē raet was de o gevā
genen te dooden/ op datter niemant en ontliepe/ als sy
souden wtgeswommen zijn.
43 Maer de Hooftman willende Paulum behoeden
verbootse van dien raet: eñ beval den genē die swēm
conden/ hen eerst wt te worpē/ ende te lande te comen
44 Eñ de andere/ sommighe op berdenen sommige op
eenige [stucken] vanden Scheps: ende also geschiedet
dat sy alle behouden ten lande quamen.

Dat xxviij. Capittel.

1. Paulus met de zijne wort vriendelick gehandelt van de Eylanders/ 2
blyft onbeschadicht van der Adere/ 8. gheneest den Vader Publij/ end
andere/ 10. ende van hen gevictalieert/ comt te Roome/ 15. ontfāgē v
de broeders/ vertelt hen zijn sake/ 30. ende predict daer twee Jaren.

1 ENde als sy ontcomē warē/ doe bekendē sy dat he
a Act. 2. 26. a Eylant Milete hiet.
2 En die b liedē en bewesen ons geen cleyne vriēt-
b G. Barbari/ alsō noemden sy alle die van harē spraecke niet en waren. schap: want sy ontstaken vyer/ ende namē ons alle in
om den regen die over quam/ ende om der coude.
3 Ende als Paulo vele rijseren in een vergadert had
de ende aen het vyer leyde/ quam daer een Ader van
den hitten wt ende voer hem aen zijn hant.
4 Ende als de liedē de Beeste sagen aen zijn hant hā
gen/ seyden sy tot malcanderen: Dese man moet im
mers een Moordenaer zijn/ welcken de wrake niet en
laet leven/ hoewel hy wt der Zee ontcomen is.
5 Maer hy schudde de Beeste af in het vyer/ ende en
leet daer niet quaets van.
c Mar. 16. 18 Luc. 10. 19 6 Maer sy verwachteden dat hy soude swellen/ of
terstont doot neder vallē: ende als sy lange verwacht
haddē/ eñ sagē dz hē nz quaets over en quā/ werden sy
verandert/ q ende seyden dat hy een God was.

Ontrent die ſelve plaetſe hadde de Overſte des Ey- dAct14,11
lants/genaemt Publius zijn Lant/de welcke ons ont-
fine/eñ herberchde dry dagen vriendelic. Eñ het ge-
ſchiede dz de Vader Publij met e Cortſen eñ pijne des
ingewants cranc lach/ tot welckẽ Paulus ginc eñ als
hy gebedẽ hadde/leyde hy de hãt op hẽ/eñ genas hẽ.
Als dat dan geſchiet was/ſo quamen ooc tot hẽ de De Va-
andere die crancheden hadden / ende werden geneſen. der Pu-
Sy eerdẽ ons ooc met veel eerẽ:ende als wy afvoe- blij wort
ren/leyden ſy op dat [ons] noodich was. van de
Eñ na dry maenden voeren wy af in een Schip/vã Cortſe
Alexandrien/dat in diẽ Lande overwintert hadde / eñ geneſen.
was geteeckent/met f Caſtor ende Pollux. eMar8,14
Ende als wy tot Syracuſen af ghecomen waren/
bleven wy daer dry dagen.
Van waer wy omme voerẽ/eñ quamẽ tot Region: f Deſe
ende als na eenen dach de wint Zuyt wert/quamẽ wy waren
des anderen daechs tot g Puteolen. Tweelin-
Daer vonden wy broeders/eñ werden gebeden ſevẽ gen Jupi-
dagẽ by hen te blijven: Eñ alſo gingẽ wy na Roomẽ. ters kin-
Van waer de Broeders van ons gehoort hebbẽde/ derẽ Zee-
quamẽ ons tegen tot Appij Marct/eñ de dry Taber- goden.
nen:dewelcke Paulus geſien hebbeñ/dancte God/ eñ G. Pe-
h greep eenen moet. Ende als wy te Roomen geco- teoli
men warẽ/ de Hooftman over hondert gaf de gevan-
genen den Overſten Hooftman over/i maer het werdt
Paulo georloft/op hemſelvẽ te wonen/met dẽ krijgſ-
knecht die hem verwaerde. h Gri een
Ende het geſchiede na dry dagen/ dat Paulus de k vertrou-
voornaemſte der Joden te ſamen riep: Eñ als ſy ver- wen.
gadert warẽ/ſeyde hy tot hen: Gy mannẽ broeders/l
ic die niet gedaen en hebbe tegens ons volc/oft de Va-
derlantſche gewoonten/ben gebonden van Jeruſalem kGr.eer-
overgelevert inder Romeynen handen. ſte/
Dewelcke my onderſocht hebbbeñ/hebbẽ my willẽ
los laten/om dat geẽ oorſake des doots in my en was. lact24.14
Maer door der Joden tegenſpreken/wert ic bedwõ-
gen/my op den Keyſer te beroepen:niet als oft ic mijn
volc yet hadde te verclagen. Te deſer oorſake dan/
hebbe ic u lieden geroepen om u te ſiẽ/ende te ſprekẽ:m m act.23.
wãt om de hope Jſraels/bẽ ic met deſer ketẽ gebõden. 6.

21 Doe ſeydẽ ſy tot hem: wy en hebben noch Brief vã
u wt Judea ontfangen/noch hier en is niemant vã d
Broederẽ gecomẽ/die yet quaets van u geboodſchap
22 oft geſprokẽ heeft. Nochtans achten wijt recht/t
hooren/wat ghy gevoelt: want van deſer Secte is õ
bekent/dat daer alomme tegen geſproken wort.
23 Eñ als ſy hem eenen dach geſet hadden/quamẽ ſ
vele tot hẽ inde herberge: welcken hy het Conincrijck
ngen3.15 Gods wtleyde/ende betuychde: ende bewees hen vã
den48.11 Jeſu/beyde n wt de wet Moſis/eñ wt de Propheten
2Sa7.12 van des morgens vroech tot den avont.
pſal32.11 24 o Ende ſommige geloofdẽ het gene dat geſeyt wert
Jer.13.5. 25 ſommige en geloofdent niet. Eñ als ſy onder malcã
Dan9.14 deren oneens warẽ/ſcheydẽ ſy/dewijle dat Paulus e
dact.17/4 woort ſeyde/te wetẽ: Wel heeft de H. Geeſt door Eſai
am den Propheet geſproken tot onſe Vaderen.
pesa.6.9 26 Eñ geſeyt/d Gaet tot deſen volcke/eñ ſegt: Gylie-
ezec.11.3. den ſult met ooren hooren/ende niet verſtaen: eñ ſiende
mar.4.12 ſult ghylieden ſien/ende niet bemercken.
luce.8.10 27 Want het herte deſes volcx is vet geworden/ende ſ
hebben met de ooren ſwaerlic gehoort/ende hare oogẽ
geſloten/ydat ſy niet t'eeniger tijt ſouden met de oogẽ
ſien/ende met de ooren hooren/ende met der hertẽ ver-
ſtaen/ende hen bekeeren ende dat ickſe ſalich make.
28 So ſy u lieden dan bekent/dat de ſalicheyt des Hee-
ren den Heydenen geſonden is: eñ deſe ſullenſe hooren:
29 Ende als hy dit geſeyt hadde/gingen de Jodẽ wech
30 veel vragens hebbende onder malcanderẽ. Eñ Pau-
lus bleef twee Jaren in zijn eygen gehuerde [woonin-
31 ge/] eñ ontfinckſe alle die tot hem quamen. Predikẽ-
de het Conincrijcke Gods/ende leerende van den Heere
Jeſu Chriſto met alle vrymoedicheydt onverhindert

Eynde der handelinghen der
Apoſtelen.

De Sentbrief des Apoſtels Pauli
tot den Romeynen.

Dat eerſte Capittel.

1. Paulus bewijſt van wien/ende waer toe hy gheroepen is/ 16. wat he Euangelium ſy/20. het gebruyc ende eynde der creaturen. 24. daer n de ondanckbaerheydt/ verkeertheydt ende ſtraffinghe aller menſchen.

PAulus een Dienstknecht Jesu Christi/geroepen
[tot eẽ] Apostel/a b vercoren om te predikẽ dat a Act.9/5
Euangelium Gods: b gen 3.15
(Welck hy te voren c beloeft heeft door zijne c deu 18.15
Propheten inder heyliger Schrift.) 2 Sa 7.12
Van zijnen Sone Jesu Christo onsen Heere: die ge- Jer/25.5
worden is d wt den zade Davids na den vleesche: d mat.1.1
4 Ende crachtelic bewesen is te zijn e Gods Sone na 2 tim.2.8
den Geest der heylichmakinge/ door de opstandinghe e esa.9.6.
vanden dooden. Door welcken wy hebben ontfan- joa.2.19
gen genade ende dat Apostelschap/ tot gehoorsaemh:
des geloofs/ voor zijnen Name/onder alle Heydenen.
6 Onder welcken gylieden ooc zijt geroepen van Jesu
7 Christo: Allen bemindẽ Gods/i geroepẽ heyligẽ die f 1 Cor 12
te Roomen zijt: Genade sy u lieden eñ vrede vã Gode Eph.1.2.
onsen Vader/ende den Heere Jesu Christo.
8 Ten eersten dancke ic mijnen God door Jesum Chri-
stum/voor u allen/om dat van uwen geloove inde ge-
heele werelt gesproken wort.
9 g Wãt God is mijn getuyge/diẽ ic diene/h met mij- g rom.1.1
nen geest indẽ Euangelio zijns Soons/ dat ic sonder 2 cor.1.23
verlaten/uwer altijts gedencke. Gal 1.20
i Altijts in mijne gebedẽ biddende/ oft my eẽs door h 2 tim 1.3
Gods wille voorspoedigen wech gegevẽ werde dat ic 2 ro 15.25
tot u lieden quame.
k Want my verlangt u lieden te siẽ/l om u wat mede
te deylẽ der geestelicker gavẽ tot uwer versterckinge. k 1 the 3.10
Dat is/dat ic mede met u liedẽ m getroost worde on l ro.15.29
der u door uwẽ ende mijnen geloove/dat wy te samen m Ons/ver-
hebben. maent.
Jc en wil u niet onthoudẽ broeders/dat ick menich-
mael n voorgenomẽ hebbe tot u te comẽ/(maer bẽ tot n the.2.18
noch toe verhindert) om eenige vrucht te hebbẽ ooc on-
der u lieden/gelijc onder alle de ander Heydenen.
o Den Griecken ende den Barbaren: den wijsen eñ
onwijsen ben ick schuldich. o 1 co 9.16
So ben ic dan so veel in my is/veerdich u lieden ooc h Dat is/
die te Roome zijt het Euangelium te vercondigen. die gheen
p Want ic en schame my des Euangeliums Christi Griecken
niet: e want het is de cracht Gods ter salicheyt allẽ die zijn.
geloovẽ/den Joden voornemelic/ eñ ooc dẽ Grieckẽ. q ps 40.10
1 tim.1.8
r 1 cor 1.26

Want

17 f Want de gerechticheyt Gods wort daer in ontdect
wt geloove tot geloove gelijc geschreve is: t De gerech
18 tige sal wt de geloove leven. Want den toorn God
is ontdect van de Hemel over alle Godloosheyt end
ongerechticheyt der menschen/ die de waerheyt in on
gerechticheyt t'onderhouden.
19 v Daerom dat het gene x dat kennelic is aē God/ o
penbaer is in hen: want God hevet hen geopenbaer
20 p Want dat in hem onsienlic is/ (namelic/ zijn eewig
mogētheyt ende Godheyt) wort wt de scheppinge de
Werelt doorsiē/ dewijle het door de geschapē creatuer
verstaen wordt/ z op dat sy a niet ontschuldichlick e
zijn.
21 Daerom dat sy God gekent hebben/ ende en hebb
hem als God niet geeert noch gedāct/ maer b zijn ydel
geworden in hare gedachten/ ende haer onverstandic
22 herte is verduystert geworden. Daer sy hēselvē voo
wijs hielden/ zijn sy dwaes geworden.
23 c Ende de eerlickheyt des onverderffelicken Gods
hebben sy verādert tot vergelijckinge eenes beelts de
verderffelicken menschen/ ende der vogelē eñ der vier
voetigen ende der cruypenden gedierten.
24 Daerom heeftse ooc God overgegevē tot haers her
ten lusten/ tot onreynicheyt/ ende onteeringe harer ey
gener lichamen d in henselven:
25 Die zijne waerheyt verandert hebben in leugē/ end
het schepsel vereert / ende gedient hebben e boven den
Schepper/ die te prijsen is inder eeuwicheyt. Amen.
26 Daerom [segge ic] heeftse God overgegevē tot schā
delicke bewegingen/ want oock hare vrouwen hebben
het natuerlick gebruyck/ in het onnatuerlicke veran
dert
27 g Ende desgelijcx ooc de Mannen/ dat natuerlic ge
bruyc der vrouwē verlateñ/ zijn door hare boose lustē
in malcanderen verhitticht / Mannen met mannen
schandelicheyt bedrijvende/ eñ de behoorlicke vergel
dinge haerder dwalinge in henselven ontfangende.
28 Eñ gelijc zijt ny bedacht en hebbē/ om i Gode te be
kennen/ also heeftse God overgegeven tot eenē k ōve
dachtsamen sin/ op dat sy deden dat niet en betaemt.
29 Vol alder ongerechticheyt/ hoererie/ erchept/ giericheyt

f rom 3.21 Phil. 3.9
t Aba 2.4
v act 14.16
x Of dat van God can ghe-weten worden.
y heb. 11.8
z ofte/ of dat
a of onverantwoorde-lick.
b den/ 28/ 28.
sap. 11.16
d Of/ on-der hen selven.
e of achter latēde dē schepper.
f levi 18.22
g levi 18.12
i Of/ dat God alle dinc bekēt
k of/ ver-achtelickē

booſheyt/vol nijts/moorts/gekijf/bedrochs/booſer ſe-
den/oorblaſers/Achterclappers/God hatēde/verſma-
ders/hoovеerdich/opgeblaſen/vinders der booſer din-
ghen/den Ouderen onghehoorſaem.
Verſtandeloos/trouweloos/ſonder natuerlicke liefde/
ſonder verbont/onbarmhertich:
Welcke Gods recht wetende/als dat die ſulcx doen/
dē doot weerdich zijn/en doē niet alleenlijc ſulcx/maer Oze.7.3.
hebben ooc een welbehaghen inden ghenen diet doen.

Dat ij. Capittel.

De Joden die de andere oordeelen/zijn verdoempt/als overtreders/3.
want God de rechtveerdige Richter/ſal eenen yegelijcken gevē na zijnē
wercken/11 ſonder wtneminge der perſonen/14. de Heydenen zijn door
hare conſcientie overwonnen/17. Eñ de Joden door de geſchrevē Wet.

DAerom en zijt ghy niet onſchuldichlic/ O menſche
wie gy zijt/die andere oordeelt :a want daermede
dat ghy eenen anderen oordeelt/ veroordeelt gy u aMat9.5
ſelven/dewijle ghy/die daer oordeelt het ſelve doet. 1Col.4.5
Maer wy wetē dat Gods oordeel na der waerheyt
is/over de ghene die ſulckx doen.
Ende meynt ghy menſche (die de gene die ſulcx doen
oordeelt/eñ het ſelve doet) dat ghy het oordeel Gods
ſult ontvliedē? Of veracht ghy den rijckdom zijnder
goedertierenheyt eñ verdraechſaemheyt/eñ b lanckmoe- b2pe 3.15
dicheyt/c niet wetende dat de goedertierenheyt Gods cEſa30.15
u tot bekeeringe d roept. Maer na uwe hartneckic- dGr.leyt
heyt ende onbekeerlick herte/e verſamelt ghy u ſelven cJac.5.3.
eenen ſchat des toorns totten dage des toorns/ eñ der
ontdeckinghe des rechtveerdighen oordeels Gods.
f Welcke eenen yegelickē vergelden ſal na zijne wer-
ken/ [Namelic/] den genen die met geduericheyt in fpſa61.13
goede wercken prijs ende eere/ende onverderflickheyt Ier.17.10
ſoecken/het eewighe leven. Ro14.12
Cor.3.8
g Maer den genen die hen tot twiſt gevē/der waer- 2The 1.8
heyt ongehoorſaem/ende der ongerechticheyt gehoor-
ſaem zijn/verbolgentheydt eñ toorn. Verdriet eñ be-
nautheyt over alle zielen der menſchen die quaet wer-
ken: der Joden voornemelick ende oock der Griecken.
Maer prijs/ende eere/ eñ vrede/allen die goet werc- bdeut10.17
ken/der Joden voornemelick/ ende ooc den Griecken. Iob.34.19
h Want by God en is geen wtneminge der perſonē. Sap.6.8
Want alle die ſonder Wet geſondicht hebbē/ſullē ooc Gal.2.6
Eph.6.9

ſonder

sonder Wet vergaē: ende alle die inde wet gesondicht
hebben/sullen door de wet verdoemt worden.
13 i Want voor God en zijn sy niet rechtveerdich die de
wet hoorē:maer die de wet doē/sullē gerechtveerdich
14 worden. (Want als de Heydenen die de wet niet en
hebben/van natuere het inhout des wets doē/dese de
wet niet hebbende/zijn henselven een wet.
15 Als die betoonen het werc der wet in hare hertē ge-
schrebē/ dewijle hare conscientie mede getuycht/eñ de
gedachten malcanderen beschuldigende eñ ontschul-
16 digende) k Op dien dach/wanneer God de verborge
[wercken] der menschen sal oordeelen/na mijn Euan-
gelium door Jesum Christum.
17 Siet/ghy wort een Jode genaemt/ende l m verlaet u
op de wet/ende beroemt u van Gode.
18 Eñ ghy wetet zijnen wille / ende n prijset dat goede
geleert zijnde inde wet.
19 Eñ betrout u selven te zijn een Leytsman der Blin-
den/een licht der ghener die in duysternisse zijn.
20 Een Onderwijser der onwijsen/ende een Leeraer der
onwetenden:hebbende de forme des wetenschaps/eñ
der waerheyt door de wet.
21 Ghy die dan eenē anderē leert/leert ghy u selve niet:
Die ghy predict datmen niet stelen en sal/ steelt ghy:
22 Ghy die segt datmen geen overspel doen en sal/doet
ghy overspel:/Ghy die van de Afgoden eenē grouwe
23 hebt/rooft ghy het Heylige? Die ghy u beroemt inde
wet/ onteert ghy God door de overtredinge der wet:
24 Want om uwent wille wort den Naem des Heeren
ghelastert onder de Heydenen:o gelijck geschreven is.
25 Wāt de Besnijdinge is wel profijtelic/so ghy de wet
houdet:maer so ghy een overtreder der wet zijt/so is u
Besnijdinghe p Voorhuyt ghewordē.
26 So dan de q Voorhuyt de rechtveerdichmakinghe
der wet bewaert/ en sal zijn Voorhuyt niet tot besnij-
dinghe gherekent worden.
27 Eñ die van natuere Voorhuyt is/ ende de Wet vol-
brengt [en sal hy niet] u verdoemen die ghy door de
letter ende Besnijdinge een overtreder der Wet zijt?
28 r Want die en is geē Jode die int openbaer [alleenlic
een Jode is:] noch die [Besnijdinge/die alleenlic is] in

i Mat.7.21
k Mat.25.39.
l Rom.9.6
m Ofte/ zijt ghe-rust/in de wet.
n of, onder soeckt de schillende dingen.
o Esa.54.1 Eze.36.2
p Dat is onbesne-denheyt.
q Der Hey-denē on-besnedē-heyt.
r Dat is onbesne-denē Jode.
s Coloss.137. Besnij-dinghe.

openbaer indrn vleesche [en is gheen] Besnydinghe.
Maer [die is eẽ Jode] die int verborgẽ een Jode is/
ende de Besnijdinge des herten f inden geest/ niet in de ideu.8.10
letter [die is een Besnijdinge:] des welckẽ lof en is niet colo.2.18
wt den menschen/maer wt Gode.

Dat iij. Capittel.

Hoewel dat de Joden int aenmercken sommigher dingen de Heydenen te boven gaen/21. nochtans alleen het geloove in Jesum Christum rechtveerdicht de geloovigen door genade 30. het welck so wel den Heydenen als den Joden toecomt,

WAt voordeel heeft dan een Jode? of wat profijt Dat de Joden
heeft de besnijdinghe? niet be=
Vele in aller maniere / a want b [het is een] ter zijn
groote sake dat hen de woorden Godts c betrout zijn. dan de
3 Wãt wat ist dã/oft sommige d ongeloovich geweest Heydenẽ
zijn? e sal hare ongeloovicheyt Gods geloove te niete doẽ: a rom9.4
4 Dat sy verre: f maer God worde warachtich bevon= b An wãe
den/ g eñ alle menschen leugenachtich/gelijc geschrevẽ hen zijn
is: h Op dat gy gerechtveerdicht wordet in uwe woor= eerst etc.
den/ende overwinnet/als ghy gheoordeelt wort. c ofte be=
Maer indien onse ongerechtichheyt de gerechtichheyt waren ge
Gods versterct/wat sullẽ wy seggẽ: Is God onrecht= gheven.
veerdich k die [daer] toorn overbrengt? (Ick spreke d of onge=
na menschelicker wijse.) trouwe.
6 Dat sy verre: want hoe sal God de werelt oordeelẽ? Aue 3.19
7 Want indien de waerheyt Gods door mijne leugen f ioa.3.33
overvloediger gewordẽ is tot zijner eerẽ/wat worde ic g psa1.16
ooc noch als eẽ sondaer l geoordeelt. Eñ waerom en 11.
seytmen niet / gelijc wy gelastert worden (eñ sommige h psa 51.6
seggẽ dat wy seggen:) Laet ons quaet doẽ op dat het i oft/eerli
goede come? welcker verdoemenisse rechtveerdich is. vaeckt.
9 Wat ist dan: Hebben wy voordeel? In geender ma= k An dit
nieren want wy hebben voor bewesen / m dat beyde toorn
Joden ende Griecken alle onder de sonde zijn. brengt op
n Gelijck ghescreven is: Daer en is niemant recht= den men=
veerdich/ oock niet een. sche.
Daer en is niemant verstandich/ daer en is niemant l of H doet
dieGod soeckt. Sy zijn alle afgeweken/te samen zijn m ro.2.17
sy onnuttich geworden/ daer en is niemant die o goet n psa 14.3
doet/daer en is oock niet een. o Oft/ hẽ in goeth= oeffent.
p Hare kele is een open graf/haer tongen hebben sy p psa.5.15

tot bedroch gebruyct: q Slangen fenijn is onder haren
lippen.
14 r Haren mont is vol vloeckens ende bitterheyts.
15 ſ Hare voeten zijn ſnel om bloet te ſtorten.
16 In haren weghen is vernielinghe ende ellendicheyt
17 Eñ den wech des vreden en hebben ſy niet ghekent
18 t De vreeſe Gods en is voor hare ooghen niet.
19 Wy weten wat de Wet ſpreect/ dat zijt ſpreect tot de
gene die v onder de Wet zijn op dat alle mont geſtop
worde/ eñ de geheele werelt voor God verdoemelic ſy
20 x Daerom en ſal geen y vleeſch door de wercken der
Wet gerechtveerdicht worden voor hem: z Want door
de Wet coemt de bekenninghe der ſonde.
21 Maer nu a is de rechtveerdicheyt Gods geopēbaert
ſonder de Wet/ eñ is betuycht van de Wet eñ de Pro
pheten.
22 [Namelic/] de rechtveerdicheyt Gods door dē gelo
ve Jeſu Christi/ tot allen ende over allen die geloovē
want daer en is gheen onderſcheyt.
23 Want ſy hebben alle geſondicht/ eñ zijn b verhindert
24 c te comen tot de eerlicheyt Gods. Maer wordē om
niet gerechtveerdicht [namelic/] wt zijne genade/ door
de verſoeninghe in Christo Jeſu gheſchiet.
25 d Welcken Godt voorgeſtelt heeft tot e verſoeningh
door het geloove in zijnen bloede: tot bewijſinge f zijne
gerechticheyt/ door de vergevinge der voorledē ſondē
26 Welcke God verdragē heeft/ om te deſer tijt zijn ge
rechticheyt te bewijſen: op dat hy g gerechtich ſy/ end
den genen die h wt den geloove Jeſu is/ rechtveerdich
make.
27 Waer is dan de roem? Hy is wtgheſloten: Door wat
Wet? der werckē? Neē maer door de wet des geloofs
28 i So houdē wy dan/ dat de mēſche gerechtveerdich
wort door het geloove/ ſonder de wercken der Wet.
26 Is God alleenlic der Joden God? Is hy niet ooc
der Heydenē? waerlic [hy is] ooc der Heydenē [God.
30 Want hy is een eenich Godt/ die de k Beſnijdingh
rechtveerdigē ſal wt den geloove/ ende de l Voorhuyt
door het gheloove.
31 Maken wy dan de Wet te niet door het gheloove?
Dat ſy verre/ Maer wy verſtercken de Wet.

q pſ 148.4
r pſa 10.7
ſ prov. 1.16
t pſa. 36.1
v Gri. in.
x gal 2.17
y Dat is menſche/
z rom. 7.7
a ro. 1.17
b Gr. wor den ver hindert.
c Vande eerlickh: Gods.
e Eſa 53.5
d 1 cor 5.18
1 joa 4.10
e of/ ver ſoenſtoel.
exo 25.17
f Dat is/ waerheyt in zijn be loften
g Dat is warachtich be vonden worde.
i Dat is/ in Christum ge looft.
i Gal 2.16
k Dat is besnedē Joden.
l Dat is/ onbesnedē Heydenē

Dat

Dat iiij. Capittel.

Door het exempel Abrahams/6. Eñ door de macht der H. Schriftueré/be-
wijst hy dat de mensche gerechtveerdich wort alleē door het geloove/
3. eñ also is de rechtveerdichept der wercken te niet gemaect eñ de Jo-
den en hebben geen oorsake hen selven te verheffen boven de Heydenen.

VWAt sullen wy dan seggē/dat aAbrahā onse va-
der vercregen heeft na den vleesche.
Want so Abraham wt de wercken gerechtveer-
dicht is/so mach hy roemen/maer niet by Gode.
Want wat seyt de Schrift? c Abrahā geloofde Go-
de/ ende het wert hem gerekent tot rechtveerdichept.
Nu/den genen die werct/en wort den loon niet gere-
kent na ghenade/maer na schult.
Maer die niet en werct/eñ gelooft in hem/die dē on-
godlicken rechtveerdicht/ desen wort zijn gheloove/tot
rechtveerdichept gerekēt. Gelijc ooc David spreect
vande salichmakinge des menschen/die God de recht-
veerdichept toerekent sonder wercken.
e Seggende: Salich zijn sy/ wiens ongerechtichedē
vergeven zijn/ende wiens sondē bedect zijn. Salich is
de man/welcken de Heere gheen sonde toe en rekent.
Dese salichmakinge dā/ geschiet sy [alleēlic] inde f
Besnijdinge/oft ooc inde g Voorhuyt? Want wy seggē
dat Abrahe het geloove tot rechtveerdichept gerekēt
is. Hoe ist dan [hē tot rechtveerdichept] gerekent? als
hy was inde Besnijdinge/of [als hy was] inde Voor-
huyt? niet h inde Besnijdinge/ maer inde Voorhuyt.
i Eñ hy ontfinc het teeckē der Besnijdinge/tot eenen
segel der rechtveerdichept des geloofs/die inde Voor
huyt was/op dat hy ware de vadē aller die inde Voor-
huyt geloovē/op dat hen ooc de rechtveerdichept toe
gherekent werde.
Eñ op dz hy ware de Vader der Besnijdinge/na ne-
lic/dē genē die niet alleēlic wt der Besnijdinge en zijn/
maer die ooc wandelen inde voetstappen des geloofs
onses vaders Abrahe/ k welck inde Voorhuyt was.
Wāt de belofte/namelic/te wesē erfgenamē der we-
relt/en is Abraham oft zijnen zade niet toe gherekent/
door de wet/maer door de rechtveerdichept des ghe-
loofs. l Wāt ist dat de gene die wt de wet zijn erfge-
namē zijn/so is het geloove ydel ghewordē/eñ de be-
lofte te niet gemaect.

a Esa 52.2
b Dat is/ wt de wercken.
c Gen 12.6
d Dat/ is dan genē die in hē-selven on-godlic is rechtveer-dicht in Christo.
e Salich-makin-ghe.
Psa 32.2
f Dat is/ besneden Joden.
g Dat is/ onbesne-den Hey-denen.
h Dat is/ na dat hy besneden was/ maer eer dan hy besneden was.
i Ge 17.11
k Abrahā de Vader der geloo-vighen.
l Dat is/ welc ghe-loove hy hadde eer hy besne-den was.
Gal 3.19

joa.5.22 rom5.20 no[waer] van geen wetten is/ etc.
15 Want dẽ wet wercket toorn/l in wãt waer gẽe wet e
is/daer en is oock gheen overtredinghe.
16 Hierom is de erve wt den geloove/op dat het na d
genade sy:op dat de belofte vast sy alle den zade/[na
melic/]niet alleenlick dien dat wt der wet is maer oo
o esa51.2 dien/dat wt dẽ geloove Abrahe is/o welcke is õser a
p gen37.5 q of/Natien/ 17 ler Vader/ (Gelijc geschreven is:p Ic hebbe u geste
tot eenen vader veler q volckẽ) r voor Godt diẽ hy ge
looft heeft/die de dooden levendich maect/ende roep
e Of/na het exempel Gods daer na mẽschelic gevoelẽ u geen hope wesen conde.
het gene dat niet en is/al oft het ware.
18 De welcke[Abrahã/]s boven hope gelooft heeft o
hope/dat hy soude wesen eẽ vader vã vele volckẽ:ge
lijck[tot hem]geseyt was:t also sal u zaet wesen.
19 Ende niet gecranct int geloove/ en heeft zijn eyge
lichaẽ niet aengemerct/dat nu verstorven was/dewijl
hy by na hondert jarẽ out was/noch ooc dat de moe
t gen.15.5 s Dat is, u syr.44.20.
20 der in Sara verstorvẽ was. u Eñ en heeft inde be
lofte Gods niet getwijffelt door ongheloove; maer i
sterck int geloove geworden/God eere ghevende.
21 Ende ten vollẽ vetrouwende dat hy/ die het beloef
hadde/x oock machtich was te doen.
x gen.15.8
22 Daerom ist hem ooc tot rechtveerdicheyt gerekẽt
23 y Eñ het en is niet alleenlic om zijnẽt wille geschre-
ben/dat hem/[tot rechtveerdicheyt]gerekent is.
y Ro 13.4
24 Maer ooc om onsẽt wille/dẽ welckẽ het ooc sal to
rechtveerdicheyt gerekent wordẽ:[namelic/]den gen
die gelooven in hem/die wt den dooden verweckt hee
Christus doot eñ opstandinge.
Jesum Christum onsen Heere.
25 Dewelcke is overgelevert geweest[ter doot/]om o
se sonden/ ende opgeweckt om onse rechtveerdicheyt.

Dat v. Capittel.

1. Hy bewijst de vrucht des geloofs/8. ende door gelijckenisse verbreyt h het fondament daer van/namelic/de liefde Gods ende de gehoorsaemheyt Christi.

a esa32.17 b An.laet ons vrede hebben. c joa.10.9 d of roemẽ e iac.1.15 Verheuginge in verdruckinge.
1 VVY a dan gerechtveerdicht zijnde wt dẽ ge-
loove/b hebben vrede met God/door onsẽ
2 Heere Jesum Christum. c Door welcken
wy ooc de toeleydinge hebbẽ door het geloove tot des
genade/daer wy in staẽ/ eñ d verheugẽ ons inde hope
3 der heerlicheyt Gods. Eñ niet alleẽlic[dit:]maer wy
e verheugen ons ooc inde verdruckingen/wetende dat
de verdruckinghe lijtsaemheyt werckt:

Ende lydtsaemheyt/ * bevindinge: ende de bevindin-
ge hope/ Eñ de hope en beschaemt niet: wãt de lief-
de Gods is in onse herten wtgestort/ door den H. Geest
die ons gegevẽ is. f Wãt Christus/ doe wy noch crãc
waren/ h is ter bequamer tijt voor de õgoddelicke ge-
storven. Want daer en soude nauwelic yemant ster-
ven door den Rechtveerdigẽ/ maer voor den i nutten
derf mogelick yemant bestaen te sterven.
Maer God bewijst zijn liefde tot ons/ wãt Christus
door ons gestorven is/ doe wy noch sondaers waren.
So sullẽ wy dã nu door zijn bloet gerechtveerdicht/
veel meer vanden tooren behouden worden.
Want ist dat wy vyandẽ zijnde/ versoẽt zijn gewor-
den met God/ door de doot zijns soons/ soo sullen wy
versoent zijnde/ veel meer behoudẽ wordẽ door zijn le-
ven. Eñ niet alleenlic [dit/] maer wy k roemẽ ooc in
God/ door onsen Heere Jesum Christum/ door welckẽ
wy nu de versoeninge vercreghen hebben.
Daerom l ghelijck de sonde door eenen mensche in
de werelt gecomẽ is/ m ende door de sonde de doot/ eñ
alsoo de doot tot alle menschen gecomen is/ door eenẽ
mensche/ in welcke alle menschen gesondicht hebben.
Want ooc van Adam aen tot de wet/ was de sonde
inde werelt: maer de sonde en wort niet gherekent/ als
de wet niet en is.
Maer de doot heeft van Adam aen/ tot Mosen toe
heerschappie gehadt/ oock over de gene die niet geson-
dicht en hebben in gelijckenisse der overtredinge Adãs/
die welcke is een Beelt des genẽ die toecomende was.
Maer de genade en is niet gelijc de misdaet: wãt so
door des eenigẽs [Adãs] misdaet vele gestorvẽ zijn/ so
is de genade Gods/ eñ de gave door de genade eẽs mẽ-
schẽ Jesu Christi/ veel meer overvloedich geweest in velẽ.
Eñ de weldaet [Gods] is alsoo niet/ gelijc [dz inge-
comẽ is] door [dien] eenẽ die gesõdicht heeft: † wãt de
schult is wt eẽ [misdaet ingecomẽ] tot verdoemenisse/
maer de genade [wort gegeven] wt vele misdaden tot
rechtveerdichmakinge.
Wãt so door een misdaet/ de doot door diẽ eenẽ heer-
schappie gecregẽ heeft: so sullẽ veel meer de gene die de
o de overvloedighe genade eñ gave der rechtveerdic-

*of/ beproevinghe.

De hope is seker door de liefde Gods.

f col. 2/13

g of/ waren na gelegentheyt der tijt/ etc.

i of/ goedẽ oft door het goede

k oft/ verhengen.

l gen. 3.31.

m Of also oock.

n gen 2.17

Christus met Adã vergeleken.

† Gr. oordeel.

o Gr. overvloedichz der genade ende gave.

hept ontfangen/in het levē heerſchappie hebbē / doo
eenen Jeſum Chriſtum.
18 Gelijc dan door p een miſdaet/ de ſchult gecomen i
op alle menſchē /tot verdoemeniſſe: Alſo ooc door p e
rechtveerdichmakinge is de weldaet overvloedich ge
worden/op alle mēſchē/ tot rechtveerdinge des levēs
19 Want gelijc door eens menſchē ongehoorſaemhept
vele tot ſondaers geworden zijn alſo ooc door eēs mē
ſchē gehoorſaēhept ſullē vele tot rechtveerdige worde
20 f Eñ de wet is bovē deſē in gecomē/ op dat de miſ
daet vmeerdert worde:ſ Maer t waer de ſonde ver
meerdert is /daer is de genade veel overvloediger ge
21 weeſt: Op dat gelijc de ſōde heerſchappie gehat heef
tot de doot/alſo ooc de genade heerſchappie hebbe doo
de rechtveerdichept/ tot den eewigen leven/door Jeſ
Chriſtum onſen Heere.

Dat vj. Capitiel.

1. Hy bewijſt door het gebruyc des Doops/dat niemant de gerechtichep in Chriſto en vercrijcht/die nz vā ſōdē aē /geheplicht en wort 11. mae wt volgende vermaningen tot heylichept ende reynichept des levens

1 VVAt ſullen wy dan ſeggen? Sullen wy inde ſōd
blijven/op dat de genade te meerder worde?
2 Dat ſy verre. [Wāt] wy a die der ſōdē geſtorv
zijn/hoe ſullen wy noch in die ſelve leven?
3 En weet gy niet/b dat wy alle die in Chriſtum Je-
ſum gedoopt zijn/in zijnen doot gedoopt zijn?
4 c So zijn wy dan met hē begravē door den doop i
den doot:op dat/ghelijc Chriſtus wt den dooden ver
wect is wy oock alſo tot de eerlichept zijns vaders/ i
nieuwichept des levens wandelen ſouden.
5 e Wāt iſt dat wy door de gelijcmakinge zijns doote
aen[hem]gewaſſen zijn ſo ſullen wy ooc weſē[aenge-
waſſen door de gelijckinghe]der opſtandinge:
6 Dat wetende/dat de oude mēſche die in ons is met
[hem]gecruycicht is/op dz het lichaē der ſonde te niet
gedaē worde/op dat wy niet meer der ſonde en dienē.
7 f Want wie geſtorven is/die is g ghe rechtveerdicht
8 vande ſonde. Ende iſt dat wy met Chriſto geſtorvē
zijn/ſo gelooven wy/dat wy ooc ſullen met hem leven.
9 Wetende/i dat Chriſtus opgeweet vadē doodē niet
meer en ſterft:de doot en heeft geē heerſchappie meer
over hem.

p Of eens
q Of eēs.
r Joā 15.20
ſ luc.7 47/
tof/ daer
in/ af/
waer in.
mē moet
der ſon-
den niet
dienen.
a Dat is/
in de wele
ke macht
eñ jeucht
der ſondē
door Chri
ſtum ge-
vlucht is
b gal 3.27
Doop.
c Col 2.12
d eph 4.27
e rom 8.11
der ſon-
den ſter-
ven.
f 1 pet.4.2
g Dat is
ſondicht
niet meer
h 1 Ti 2.11
apo.1.18.

k Want

k Want dat hy gestoꝛvē is/dat is hy eēmael der sō= bi pet2.21
de gestoꝛven:ende dat hy leeft/dat leeft hy Gode. l Om die
Also gylieden ooc/hout u daer vooꝛ/dat ghy der son= maken.
de gestoꝛven zijt/ende Gode leeft/in Chꝛisto Jesu onsē
Heere. So en laet nu dan de sonde geē overhāt heb= Gode le
ben in uwē sterffelicken lichame/ om haer in hare lust ven.
ghehooꝛsaem te zijn. Noch en begeeft ooc uwe leden Onse le=
niet tot der sonde/om wapenen der ongerechtichept te ven.
zijn:m Maer begeeft u selvē Gode/als die wt de doo= m lu 1.74
den levendich zijt/Ende begeeft uwe leden Gode/ tot
wapenen der gerechtichept. Wāt de sonde en sal geē
overhant over u lieden hebben: Want ghy en zijt niet
onder de wet/maer onder de o genade. n door
Hoe dan?sullen wy sondigen/om dat wy niet en zijn welcke de
onder de wet/maer onder de genade?Dat sy verre. sonde
En weet ghylieden niet/p wiē ghy u selven begeeft hare
tot dienstknechtē ter gehooꝛsaemhept/dat ghy dessel= cracht
ven dienstknechtē zijt/ diē gy gehooꝛsaē zijt:het sy der heeft.
sonde ter doot/of der gehooꝛsaēhz ter rechtveerdichz? o Begaef
Maer God hebbe danc/ dat ghylieden knechtē der met de
sonde geweest zijt/maer zijt nu van herten ghehooꝛsaē cracht dē
ghewoꝛden den Exempel der Leere daer ghy in bege= H Geests
ven zijt. q Ende vꝛy gemaect vāder sonde/zijt gewoꝛ= p joa8.34
den knechten der gerechtichept. Jc spꝛeke mēschelic/ q joa2.32
om de swachept ws vleeschs:Te wetē/ gelijc gy uwe
leden begeven hebt tot Diēstknechtē der ōreynichz/eñ
der ōgerechtichept tot ōgerechtichept: begeeft nu ooc
also uwe leden tot Dienstknechten der gerechtichz tot r joa8.34
heylichept. rWant als gylieden Dienstknechtē der s Dat al
sonde waert/doe waert ghy vꝛy vande gerechtichept. de gerech
Wat vꝛucht dan hadt ghyliedē doen?daer ghy u nu tichept en
van schaemt?want het eynde der selven is de doot. hadde in
Maer nu/als ghy zijt vꝛy gemaect vāder sonde/eñ u lieden
Dienstknechten gewoꝛden der gerechtichept/ hebt gy geen.
uwe vꝛucht tot heylichmakinge/ ende het eynde dz ee=
wige leven. t Wāt de besoldinge der sonde is de doot/ t gen.2.17
maer de gave Gods/ is het eewigs leven/dooꝛ Chꝛi= rom.5.12
stum Jesum onsen Heere. k 1 pet/1.5

Dat vij. Capittel.

Het gebꝛuyc der wet/4.eñ hoe de geloovige daer vā gevꝛyt
zijn/7.den moeyelicken crijch des vleeschs tegen den Geest.

1 VVEet ghyniet broeders (wāt ick ſpreke tot de
gene die[de wet werẽ) dat de wet heerſchap=
pie heeft over den menſche/ ſo lange als hy a
2b leeft? Want eẽ wijf die onder den man is/is aendẽ
levẽdẽ man gebondẽ door de wet: maer iſt dat de mā
geſtorben is/ſoo is ſy vry ghewor den vander wet des
3mans. c Daeromme ſo lange de mā leeft/iſt dat ſy
haer by een anderẽ man voecht/ſo ſal ſy eẽ Overſpeel=
ſter geheeten worden: Maer als de man geſtorvẽ is/ſo
is ſy vry vander wet/op dat ſy geē overſpeelſter en ſy/
als ſy haer tot eenen anderen man voecht.
4 Alſo dan mijn Broeders/ d gylieden zijt ooc der wet
gedoot door het lichaem Chriſti/om dat ghy ſout eẽs
anderen weſen/[namelic/] diens die vanden dooden
verweet is/op dat wy Gode vruchten dragen.
5 Want als wy int vleeſch warẽ/doe warẽ de bewe=
ginge der ſonden (die door de wet waren) crachtich in
onſe leden/om der doot vruchten te draghen.
6 Maer nu zijn wy vry vāder wet/[dewijle hy] daer
wy onder gehoudẽ waren/geſtorvẽ is/op dat wy die=
nen in eẽ nieu weſen des Geeſts/ eñ niet in het f oude
7weſen der letter. Wat ſullen wy dan ſeggẽ? g Is de
wet ſonde. Dat ſy verre: Maer ic en hebbe de ſōde niet
gekent dan door de wet: Want ick en ſoude ooc de be=
geerte niet gekent hebben/en hadde de wet niet geſeyt
h Ghy en ſult niet begheeren.
8 i Maer de ſonde oorſake genomen hebbende door
het gebot heeft alle begeerte in my gewracht. Want
ſonder de wet is de ſonde doot.
9 Want ic was voortijdẽ levende ſōder de wet/ maer
als het gebot quā/is de ſonde weder levẽdich gewor=
10den. Maer ic ben geſtorvẽ: eñ dat gebot twelc[my
gegeven was] tot den leven/ is bevonden[my te ghe=
dijen] tot der doot.
11 Want de ſonde oorſake genomen hebbende door dat
gebot/heeft my verleyt/ende door dat ſelve ghedoot.
12 k So is dan de wet heylich/ende dat gebot is hey=
lich ende oprecht ende goet.
13 Is dan dat goet is/my de doot ghewordden? Dat ſy
verre: maer de ſōde[is my de doot gewordẽ/] werckē
de my de doot door het gene dat goet is/op dat de ſō=

aoft ſy.
b 1.cor.7.
39.
c ent.5.22
Die vry
zijn van
der wet
dienen
Gode in
dẽ Geeſt
g gal.2.20
e the.5.10
f Gr. nieu
wicheyt.
g outheyt
g ro.3.20
h exo.20.
16.
i joa 15.22
rom.4.5.
k 1 tim.1.8
pſa.19.8.

de openbaer werde/[dat is/] op dat de sonde worde
boven maten sondigende door dat gebodt.
4 Want wy weten dat de wet geestelijc is:maer ic bē
vleeschelijc/l vercocht onder de sonde.
5 Want dat ic doe/dat m en bekenne ic niet:n want ic
en doe niet dat ick wil:maer dat ick hate/dat doe ick.
6 Ende ist dat ic doe dat ic niet en wil so belijde ic dat
de wet goet is. Soo en doe ick dan dat nu niet meer/
maer de sonde die in my woont.
8 oWant ick weet dat in my/dat is / in mijn vleesch
gheen goet en woont: Want den wille hebbe ick wel:
maer het goet te volbrenghen dat en vinde ick niet.
9 Want het goet dat ick wil/dat en doe ick niet/maer
het quaet dat ick niet en wil/dat doe ick.
0 Ist dat ic dan doe het gene dat ic niet en wil / so en
doe ic dat niet meer/ maer de sonde die in my woont.
So bevinde ic dan een wet[in my/namelic/]als ick
goet wil doen/dat my het quaet aenhangt.
Want ic hebbe p lust aende wet Gods/ na den in-
wendighen mensche/ q Maer ic sie een ander wet in
mijnē ledē/dewelcke strijt tegē de wet mijns gemoets/
ende my der Wet der sonden die in mijne leden is/ge-
vangen maeckt. Ick ellendige mensche/wie sal my
verlossen van die lichaem des doots.
Ic dancke God door Jesum Christum onsen Heere.
So diene ick dan selve met den ghemoede der wet
Gods/maer met den vleesche der wet der sonde.

Dat viij. Capittel.

De versekertheyt der geloovigen/eñ de vrucht des heyligen Geests in
[..]en/24/vāde Hope/31.vande liefde Gods ende zijner kinderen/39.vā
[..]ine voorsienicheyt.

SO en is nu dan geen verdoemenisse den genē/die in
Christo Jesu zijn/die niet en wandelen na den vlee-
sche/maer na den Geest. Wāt de Wet des Geests
des levens in Christo Jesu/heeft my vry gemaect van
de wet der sonde ende des doots. a b Want dat der
wet onmogelic was/ (daerō dat sy door het vlees crāc
was) heeft God[gedaen]zijnen Sone sendēde in ge-
lijckmakinge des sondigen vleesch/eñ door de sōde c de
sonde verdoemt in het vleesch. Op dat de rechtveer-
dichmakinghe der wet vervult worde in ons / wy die
niet na den vleesche/maer na den Geest wandelen.

De wet is geestelic. m ofhoude ic niet door goet n gal.5.17 Sondē. p gen.6.5 De inwendige mensche q of/ verblijdt my met der Wet. q gal.5.17 De Wet der leven of der sonden. De wet des ghemoets. Gemoet vleesch verdoemenisse. verlossinghe. a joa.8.36 b of dat der wet onmogelick was/ om dat sy swack was door het vleesch etc. dat dede Godt zijnen Sone. c act.13.38 d 1cor.5.21

eroz.2.19 5 Want e die naer den vleeſche zijn/die bedencken da
des vleechs is:eñ die na dẽGeeſt zijn/[beden ckẽ] da
6desGeeſt is. Wãt het ṽſtãt des vleeſchs/de is doot
maer het verſtant desGeeſts/is het leven ende vrede
7 Daerõm dat het verſtãt des vleeſchs vyãtſchap is
De geeſt Chriſti woont inons. tegẽ God: wãt het en wort der wet Gods niet onder-
danich:want het en can oock niet.
8 Eñ die indẽ vleeſche zijn/en cõnẽ Gode niet behagẽ
9 Maer ghy en zijt nz indẽ vleeſche/maer indẽ geeſt/
dewijle de geeſt Gods in u lieden woont. Maer ſoo
yemant den Geeſt Chriſti niet en heeft / die en coemt
hem niet toe.
from.6.5 10 Iſt dan datChriſtus in u lieden is/ſo is wel het lic-
g3coz.5.4 haẽ doot om der ſõde wille:maer de geeſt is het leven
hAnd,om om der rechtveerdichmakinge wille.
11 Eñ iſt dat de geeſt des genẽ die Jeſum vande doo-
den opgewect heeft / in u lieden woont/i ſoo ſal hy die
Chriſtum vande doodẽ verwect heeft/ooc g uwe ſterf
felicke lichamen levendich maken/h door zijnen gheeſt
die in u woont.
12 So zijn wy nu ſchuldenaers/broeders/niet dẽ vlee-
ſche om na den vleelche leven.
iof i gedre ven. 13 Want iſt dat ghylieden na den vleeſche leeft / ſo ſult
ghy ſterven:maer iſt dat ghy door den geeſt de were-
ken des lichaems doot/ſo ſult ghy leven.
k2tim2.7 14 Want alle die door den Geeſts Gods i geleyt wor
den/die zijn kinderen Gods.
lgal.3.26 15 kWant ghylieden en hebt niet ontfangen den geeſt
des dienſtbaerheydts wederom tot vreeſe : maer ghy
m2.coz.1 22. hebt ontfangẽ l dẽ geeſt der aenneminge tot kinderẽ/
ende.5.5. door welcken wy roepen Abba/O Vader.
16 mDeſe ſelve Geeſt betuycht mede met onſen geeſt
17dat wy kinderen Gods zijn. Ende iſt dat wy kinde-
n2tit 1 12 ren zijn/ſo zijn wy ooc erſgenamẽ namelic/erfgenamẽ
Gods/eñ mede erſgenamẽ Chriſti/ ſo verre wy mede
omar5.12 3coz.4.12 lijden/op dat wy mede vereerlickt worden.
18 o Want ic houde/dat het lijden deſes tegẽwoordigẽ
p1coz.5.2 tijts/ niet te wegẽ en is met de toecomende eerlicheyt/
die aen ons ſal geopenbaert worden.
19 q Want de Creaturẽ [als] met wtgereckten halſe
wtſieñ/verwachtẽ de openbaringe der kinderẽ Gods

20 Want de Creaturen zijn der p ijdelheyt ōderworpē
niet willens/maer om zijnent wille/ diese onderworpē
heeft op hope. Dat ooc de Creaturē selve sullē van=
de dienstbaerheydt des verderfs verlost wordē/inde r
eerlijcke vrijheyt der kinderen Gods.
22 Want wy weten dat alle Creaturen mede suchten/
ende mede benaut zijn tot noch toe.
23 Ende niet alleenlijc sy/maer ooc wy selve/die de eer=
ste vrucht des Geestes hebbē:wy selve[segge ic]such=
tē in onsselven/verwachteñ de aēnemmige tot kinderē
[namelick/]ſ de verlossinge onses lichaems.
24 Want wy zijn in hope salich geworden: Maer t de
hope diemen siet/ en is geen hope:wāt dat yemāt siet
25 waerō sal hijt ooc hopē. Maer ist dz wy hopē dz wy
niet en sien/so verwachten wijt met lijdtsaemheyt.
26 Desgelijcx comt de Geest ooc mede onse cranchedē
te hulpe:want wy en weten niet wat wy bidden sullen
alsoot behoort:maer de Geest selve bidt voor ons met
onwtsprekelicke suchten.
27 Ende die de herten ōdersoect/ weet wat des Geests
gevoelē sy:wāt hy bit voor de heyligē na Gods wille.
28 Ende wy weten dat den genen die God liefhebben
alle dinc p helpt tot goet/den genen[namelic]/die nae
29 zijn voornemen geroepen zijn. Want die hy te voren
gekent heeft/die heeft hy ooc te voren geordineert/den
beelde zijns Soons gelijcformich te worden/ op dz hy
de eerstghevoren sy onder vele broederen.
30 Ende die hy te vorē geordineert heeft/die selve heeft
hy oock geroepen/ende die hy geroepen heeft/dieselve
heeft hy oock gherechtveerdicht: ende die hy gerecht=
veerdicht heeft/die selve heeft hy oock vereerlict.
31 Wat sullen wy dan hier toe seggen? So God voor
ons is/wie is teghen ons?
32 a Die zijnen eygenen Sone niet ghespaert en heeft/
maer heeft hem voor ons allen over ghegeven:hoe en
soude hy ons niet met hem alle dinck schencken?
33 Wie sal de wtvercorene Gods beschuldigen? b God
ist die rechtveerdich maeckt.
34 Wie is hy die verdoēt? Christus is voor ōs gestor=
ven: Jae veel meer/die ooc opgeweckt is/ dewelcke ooc
ter rechterhant Gods is/dewelcke ooc voor ons bidt.

q Dat is/ der ver=derfinge.
r Gr. den heyl der eerlicheyt
ſ Lu 21.23
t Dat te=genwoor=dich is/ dat yeest=mē alree=de/ maer dat men hoopt/ dz staet noch te comen daerom en canmē niet hopē datmē al reede inde oogē heeft
v ſ Mat. 20.22.
r Gr. na God.
y Gr. me=de werct.
3 Ma 14.8
a Gen.22 12: Joa.15.6
b Esa50.8
De lief=de Gods tot ons om Christi wille.

Nu. God

35 Wie sal ons vandē Liefde c Christi scheyden? Ver-
druckinge/of benautheyt/of vervolginge/of honger of
36naectheyt/of vaerlicheyt/of sweert. Gelijc geschrevē is
d psa. 44. 23.
Om uwēt wille wordē wy dē gātschē dach gedoot/wy
zijn geacht geweest als schapen die tot slachtinge ge-
e Gr schapen der slachtinge
37schict zijn. Maer in allē desē dingē ōverwinnē wy/door
38hem die ons lief gehat heeft. Want ic bē versekert/dat
noch leven: noch Engelē noch Overheden noch mach-
ten/noch tegenwoordige/ noch toecomende/ [dingen.]
39 Noch Hoochde/noch Diepte/noch eenige ādere cre-
atuere/ons sal connen scheyden vande Liefde Gods/
welcke is in Christo Jesu onsen Heere.

Dat ix. Capittel.

1. Paulus betuycht hebbende van zijne goetwillicheydt tot den
Joden/22. handelt vande roepinghe der Heydenen door den
gelaobe in Christum/31. ende verworpinge der Jodē/ die door
het vertrouwen haerder wercken op geblasen waren.

a Romi. 9
1 I C a segge de waerheyt in Christo/ende ic en liege niet/
1 cor. 1. 23
des my ooc mede mijn Conscientie ghetuyghenisse
b Gri. in.
2 geeft b door dē H. Geest. Dat het eē groote droefheyt/
ende een blijvende smerte in mijn herte is.
c Exo. 32 22.
3 c Want ic soude selve wenschen d verworpen te zijn
d G. Anathema.
vā Christo/voor mijne broeders/ die mijn maechschap
4 zijn na den vleesche. De welcke Israelitē zijn/e welcke
de aenneminge tot kinderen/ende de heerlicheyt/ende
e deu. 7. 6
de verbonden/ende de gevinge des wets/ende de Gods-
f eph. 2. 12
dienst/ende de beloften toecomen.
5 Welcker de Vader zijn/ende wt welckē Christus is/
g Jesa. 54. 5
Rom. 1. 4
so vele het vleesch aengaet/ g dewelcke is over al God
h Nu. 23 19.
te prijsen inder eeuwicheyt/ Amen.
6 h Nochtans het en is niet moghelick dat het woort
i G. wtgevallen.
Gods te niete sy: kwāt sy en zijn niet alle Israel/ die wt
k joa 8. 30
7 [dē Vader] Israel zijn. l Noch ooc [alle Abrahams]
l gal. 4. 22
kinderen/om dat sy Abrahams zaet zijn: maer m in
m ge. 1. 12
n gal 4. 10
Isaac sal u dat zaet genaemt worden.
8 Dat is/Niet die nae den vleesche kinderen zijn: zijn
Gods kinderen/maer n de kinderē der belofte wordē
int zaet gerekent.
o ge 18. 10
9 Want dit is het woort der beloften: o Tot desen sel-
ven tijde sal ic comen/ende Sara sal eenen Sone hebbē.
p ge 25. 2?
10 Ende niet alleēlic die: p maer ooc Rebecca/als sy wt

eenen [namelick/] Jsaac onsen Vader bevrucht was.
Want als de kinderen noch niet geboren en waren/
noch yet goets of quaets gedaē en hadden/op dat het
voornemen Gods na de verkiesinghe bleve.
Niet wt de wercken / maer wt den roependen wert ge25.21
tot haer geseyt: De meeste sal den minsten dienen. c Mal.1.2
Ghelijck gheschreven is: r Jck hebbe Jacob lief ge= f Gri is
hadt/ende Esau ghehaet. onrecht=
Wat sullen wy dan segghen: f Js God onrecht veer= veerdich3
dich? Dat sy verre. Wāt hy seyde tot Mosē: t Jc sal hy Godt
genadich wesen/dien ic genadich ben/ ende sal ontfer= exo33.10
men/dien ic ontferme. b So en gaet het dan niet na a Gr. is
yemāts willē noch loopen/maer na Gods ontfermen dan met
Want de schrift seyt dat Pharao: r Daer toe hebbe des wil=
ick u verweckt/op dat ick aen u mijn macht bewijsen lenden
soude/ende op dat mijnen Name vercondicht worde in noch loo=
gheheel den lande. So ontfermt hy dan wiens hy penden
wil/ende verhart wien hy wil. maer des
So sult ghy dan tot my seggen: wat y beschuldicht ontfermē
hy noch/want wie z heeft zijnen wille wederghestaen dē Gods.
Maer O mensche/wie zijt ghy die tegen God ant= rexo.9.19
woordet: a Sal [ooc] een maecksel seggen tot den ma= y Of/
ker: Waerom hebt gy my sulc gemaect? O fen heeft claecht.
de Potbacker geē macht te maken b een vat c ter eerē/ z Of we=
ende dat ander ter oneeren/wt den selven clompe? derstaet
Of God willende toorn bewijsen/ende zijn mogent= zijnē wil=
heyt bekent maken/heeft de vaten des toorns (ten ver le.
derve bereyt/) met groote lanckmoedicheyt d voorge= aesa 45.9
bracht: Ooc om te kennen te geven den schat zijner b2tit2.20
heerlicheyt/op de vaten der genaden/welcke hy van te c Dat is
voren ter eerlicheyt bereyt heeft. De welcke hy ooc tot eerlic=
geroepē heeft/ [namelic] ons/niet alleen wt den Jodē/ ken ghe=
maer ooc wt dē Heydenē. Gelijc hy ooc in Ozea seyt: bruycke.
c Dat mijn volc niet en was/sal ic mijn volc noemē/eñ d Of ver=
die niet lief en was sal ick lief noemen. dragen.
5 Eñ het sal wesen/ter plaetsen daer haer geseyt was: eoze.2.23
f Ghy en zijt mijn volc niet/daer sullen sy kinderen des
levendigen Gods genoemt worden. f Ozer.26
7 Ende Esaias roept van Jsrael: g Oft het getal der Niet ve
kinderen Jsraels ware [ontallick] gelijck het zant aen le vā den
der Zee/so sal het overblijfsel behouden worden. Joden zijn be= houden. gesa10.12

28 Want God volent een a ſake eñ vercortet in recht
heerdichept:want de Heere ſal eẽ vercorte ſake doẽ op
29der Aerden. Ende gelijc Eſaias voren geſept heeft:
Hadde ons deHeere k Zebaoth geen zaedt laten over=
blijven/ſo waren wy gelijc l Sodoma geworden/ende
waren Gomorrhe ghelijck gemaeckt.
30 Wat ſullen wy dan ſeggẽ? Dat de Heydenen die de
rechtveerdichept niet na en volchden/ de rechtveerdic=
hept vercregen hebben/ [namelick/]de rechtveerdich=
die wt den gheloove is.
31 Maer Jſrael/m die de Wet der rechtveerdich= na=
volchde/en is tot de wet der rechtveerdichept niet ge=
32comen. Waerom? Om dat ſy die ſochtẽ/niet wt den
geloove/ maer als wt de werckẽ der wet. Wãt ſy heb=
ben hen geſtooten aen den ſteen der aenſtootinghe.
33 Ghelijck gheſchreven is:n Siet/ick legghe in Sion
eenen ſteen der aenſtootinghe/ende een ſteenrotſe der
ergerniſſe: ende ſo wie in hem gheloooft en ſal niet be=
ſchaemt worden.

Dat x. Capittel.

1. Betuycht hebbende van zijnen goeden wille/bewijſt de oorſake der ver=
worpinge der Joden/5. het onderſchept der rechtveerdichept der Wet/
eñ des geloofs/11. welc niemant wt en ſluyt/14. den oorſpronc daer vã
16. de Prophetie vanden val der Joden/eñ aennemingе der H. ydenen.

1 BRoeders/ mijns herten wenſch eñ gebedt tot God
voor Jſrael/is ter ſalichept.
2 Wãt ic geve hen getuygeniſſe/a dat ſy yverichept
b tot God hebben/c maer niet met verſtande.
3 Want dewijle de rechtveerdichept Gods hen onbe=
kent is/ende ſoeckẽ hare eygen rechtveerdichept op te
richten/ſoo en zijn ſy der rechtveerdichept Godts niet
onderworpen gheweeſt.
4 Want het eynde der wet is Chriſtus/tot rechtveer=
dichept/eenen yeghelicken die ghelooft.
5 Want Moſes beſchrijft de rechtveerdichept der wet/
[namelic/]e dat de menſche/die dit ſal gedaen hebbẽ/
ſal daer in leven.
6 Maer de rechtveerdichept die wt dẽ geloove is/ die
ſpreect aldus:f g En ſegt niet in u herte:wie ſal tẽ He=
mel opvaren? dat is/Chriſtum van boven afbrengen?
7 Of wie ſal inden afgront nedervaren? dat is / Chri=
ſtum vanden dooden opbrenghen?

q/of teec ken ſchijn oft woort.
l Eſa.19.
k dat is der heyr= ſcharen.
l ge 19.24
De Heyde nẽ aen genomẽ tot een volck Gods/ eñ de Joden ver= worpen.
m ro 10.2
n pſa.118 22.
Eſa 8.14
eſ.28.16
a rom 9.31
b Grie. Gods
c Gr. niet na beken= nine twee derlen rechtveer dichept
d acti 3.38
gal. 3..24
e levi 18.5
eze.20.1.
f deu 30.11
g Dat is denct niet by u ſel= ven.

8 Maer wat seyt h sy? Het woort is u na by/ na melic/
in uwẽ monde/ eñ in u herte: Dit is het woort des ge-
gloofs/ dat wy prediken. Want iſt dat ghy met uwẽ
monde belijt den Heere Jesum eñ met u herte gelooft
dat God hem van den dooden opgeweckt heeft/ so sul-
dy behouden worden. Want met der herten/ gelooft-
men ter rechtveerdicheyt/ maer met den monde/ be-
lijtmen ter salicheyt. Want de Schrift seyt: k So wie
in hem ghelooft/ die en sal niet beschaemt worden.
Want daer en is geen onderscheyt tusschen de Jodẽ
ende Griecken: want de selve [haerder] alder Heere/ is
rijck over alle die hem aenroepen.
l Want so wie den Naem des Heeren sal aenroepen/
die sal behouden wesen.
Hoe sullen sy dan [hem] aenroepen/ inden welckẽ sy
niet gelooft en hebben? Ende hoe sullen sy in hem ge-
looven/ vandẽ welcken sy niet gehoort en hebben? En-
de hoe sullen sy hooren sonder Predicant?
Ende hoe sullen sy prediken/ iſt dat sy niet gesonden
en worden? Ghelijck gheschreven is: Hoe lieflijck zijn
de voeten der gener die den vrede vercondigen/ die dat
goede vercondighen.
Maer sy en hebben niet alle dẽ Euangelio gehoor-
saem gheweest. Want Esaias seyt: n Heere/ wie heeft
o onse prediken gheloost?
So is dan het gheloove wt het ghehoor: ende het ge-
hoor door het woort Gods.
Maer (ick segghe) hebben zijt niet gehoort? q Door
vaer haer ghelupt is in allen lande ghegaen/ ende ha-
re woorden tot de eynden der wereit.
Maer (ic segge) Israel en heeft hy God niet bekẽt?
q Ten eersten seyt Moses: r Ick sal u lieden tot nae-
volginge verwecken/ [door] de gene die geen volck en
zijn: f door een onverstandich volck sal ick u lieden ver-
toornen.
Eñ Esaias wort stout/ ende seyt: Ic ben gevonden
van de gene die my niet en sochten: Jck ben openbaer
ghewozden den ghenen die nae my niet en vraechden.
Maer teghen Israel seyt hy: v Den gheheelen dach
hebbe ic mijn handen wt ghestreckt tot een ongehoor-
saem ende teghensprekende volck.

h Oft/ de Schrift. Dit spreect Mosis van de wet Deu. 30. Maer Paulus voeget tot het Euangelium waer door wy inder waerheyt vercryghen dat de wet belooft/ eñ ontgaen datse dreycht.
k Esa 28. 16
l Joel 2 3. 13
Aenroepẽ. Geloovẽ. Hooren. Predickẽ. Senden
m Esa 52. 7
n Esa. 53. 1
o Gr. ons gehoore.
p Psal 16. 4
q Js Mose de eerste seyt.
r Deu 32. 28
s Gr. co.
t Esa 95. 5
v Esa 65. 2

Dat xj. Capitel.

1. Troost voor de Joden/die door de genade mogē weder op gericht wor
den. 20. eñ dat de Heydenen mogen door hare ongeloovicheyt afgehou
den worden. 33. verwonderinge vande ongrondelicke oordeelen Gods

1 SO segge ic dā: a Heeft God zijn volc verworpē? Da
sy verre: Want ic ben ooc een Jsraelijt/wt den zad
Abrahe/wt den gheslachte BenJamin.
2 God en heeft zijn volc niet verworpen/dat hy te vo
rē bekent heeft. Weet gy niet wat de Schrift seyt va
Elia? hoe hy tot God spreeckt teghen Jsrael? seggē
3 b Heere/sy hebbē uwē Prophetē gedoot/eñ uwe A
taren ommegeworpen/ende ic ben alleen overgeblevē
4 ende sy soecken mijn ziele. Maer wat seyt tot hē d
Goddelicke antwoorde? c Jc hebbe my selven noch se
ven duysent mannen overgelaten/ die haer knyē voo
Baals Beelt niet ghebogen en hebben.
5 Alsō dan is ooc te desen tijde eē overblijfsel geword
na de verkiesinge der ghenade.
6 d Eñ is het wt genade so en ist nu niet wt de werc
kē: anders en is de genade nu geen genade: oft/ is he
wt de wercken/so en ist nu geen genade: anders en is he
7 werc nu geen werc. Hoe dan? e Dat Jsrael soect/da
en heeft hy niet vercregen: maer de vercorene hebben
vercreghen/ende de andere zijn * verhart ghewordē
8 Gelijc geschreven is: g God heeft hē gegeven eene
h versmaerden geest: i oogen/ op dat sy niet en sien/e
ooren op dat sy niet en hooren/tot op desen dach.
9 Ende David seyt: k Haer Tafel worde hē tot een
strop/ende tot eenen stric/ende tot een ergernisse / end
tot een vergeldinge:
10 Laet hare oogen verduystert worden/op dat sy nie
en sien: ende buycht haren rugghe alle tijt.
11 So segge ic nu: Hebbē sy gestruyckelt: om dz sy val
len souden? Dat sy verre: maer door harē misval is de
Heydenen salicheyt [gecomen/] op dat sy hen souden
12 tot navolginge Swecken. Eñ ist dat harē misval d
rijcdom der werelt is/ eñ haer verminderinge de rijck
dom der Heydenen: hoe veel meer hare vervullinghe
13 m [Want ic spreke tot u Heydenen (soo verre ick de
Heydenen Apostel ben/ick verclare mijnen dienst.
14 Oft ic eenichsins mijn n vleesch tot navolginge ver
wecke/ende eenige van hen behouden mochte.

a jer. 31. 37
Niet alle de Jodē zijn verworpen.
b 1. reg. 19. 10.
c 1e. 19. 18
d deu 9. 4
e Ro. 9. 31
f Gr. verkiesinghe heeft het.
* of verblindt
g esa. 26. 10.
h G. geest der versmeptheyt. Heb geest der slaperichept.
i Esa. 6. 9
k psa 29. 23.
l of/ misdaet.
m act 9. 15 eph. 3. 15.
n Dat is/ maechschap geslachte.

Want ist dat hare verworping he der Weereltverso e
ninge is/ wat sal hare aenneminge wesen/ anders dan
5het leven wt den doodē? Ist dat de Eerstelingē hey=
lich zijn/ so is de o masse [heylich.] Eñ ist dat de wor=
tel heylich [is/ soo zijn] oock de tacken heylich.
Eñ ist dat sommige tacken afgebroken zijn/ende gy
een wildeOlijfboom zijnde in hē zijt in gegriffet/ ende
des wortels/ eñ der vetticheyt des p Olijfbooīs mede
deelachtich geworden: So en beroemt u niet tegē de
tacken. Ist dat gy u beroēt/ so en draecht gy dē wortel
niet/ maer den wortel draecht u.
Ghy sult dan seggē: De tacken zijn af gebrokē/ om
odat ic soude ingegriffijt worden. Wel: Sy zijn door
ongeloovicheyt afgebroken/ ende ghy zijt door het ge=
loove gestaen: en verheft u niet/ maer vreest.
Wāt ist dat God de natuerlicke tackē niet gespaert
en heeft/ siet toe dat hy u ooc niet en spare.
Daerōme siet de goedertierēheyt eñ de strēgicheyt
Gods [namelic] de strēgicheyt op de gene die gevallē
zijn: eñ de goedertierenheyt op u/ so gy inde goedertie=
renheyt blijft/ anders sult gy ooc afgehouwē wordē.
q Ende sy sullen ooc ingegriffijt wordē/ ist dat sy niet
en blijven inde ongeloovicheyt: want God is machtich
hen wederom in te griffien.
Want so ghy van eenen natuerlicken wilden Olijf=
boom afgehouwē zijt/ eñ tegen nature inden oprech=
ten Olijfboom ingegriffijt: hoe veel te meer sullen dese
die natuerlick zijn/ in haren eygenen Olijfboom inge=
griffijt worden. Want ick en wil niet/ Broeders/ dat
u dese verborgētheyt onbekēt sy/ (op dz gy niet hooch
moedich en zijt by u selven) dat de verhardinge eens=
deels is over Israel gecomen/ r tot dat de volheyt der
Heydenen in ghecomen sy. Eñ also sal Israel salich
wordē: gelijc gescheven is: t De Verlosser sal wt Sion
comen/ ende sal de Godloosheyt afwendē van Jacob.
v Ende dit is hen een verbont van my/ z als ic hare
sonden sal wech ghenomen hebben.
So zijn sy dan vyanden y nae het Euangeliū/ om
uwēt wille/ maer na der verkiesinge zijn sy lief/ om der
Vaderē wille. Wāt de gaben ende roepinge Gods/
en connen hem niet berouwen.

o Dat is den hoop daer de eerstelingen of geheylicht zijn.
p Jes. 11. 16
de Heydenen moeten niet roemen tegē de Jodē maer vreesen.
q 2 Cor. 3. 16.
Vande verblintheyt Israels eñ zijne aenneminge
r Oft verblindinge
s Lu 21. 24
t Psa 14.
u Jer 31. 3
Jesa 27. 9
y Dat is so verre sy het Euangeliū verworpē
z Or zijn onberoulic.

30 Want gelijc gy ooc voortijden Gode ongehoorsaen
waert/eñ nu barmhertichept vercregē hebt/ door har
31 ongehoorsaemhept. Also zijn sy ooc nu ongehoorsaem
ghewordden/om dat sy door a de barmhertichept die
lieden geschiet is/ooc souden barmhertichept gecrijgē
32 Wāt God heeft alle [menschē] onder de b ongehoor
saēhept besloten/om dat hy alle [mēschē] soude barm
33 hertich wesen. O c diepe rijcdom der wijshept/eñ oo
der kennisse Gods: hoe d onbegrijpelick zijn zijne oor
deelen/ende e onbevindelick zijne weghen.
34 f Want wie heeft den sin des Heerē bekent? Oft wi
35 is zijn Raetsman gheweest? Oft wie heeft hem eer
ghegheven/ende het sal hem vergolden worden.
36 g Want alle dinck is uyt hem/eñ door hem/ ende to
hem. Hem sy de eerlickhept inder eeuwichepdt Amen

Dat xij. Capittel.

1. Dienst die Gode behaecht/3. vermaninghe tot liefde/ ende Christelick
wercken/19. begheerlickhept van wraken verboden.

1 ICk a bidde u Broeders/door de barmhertichz Gods
b dat ghy uwe lichamen Gode begeeft/tot een levē
de/heylige/eñ wel behaghende offerhande/welck is
uwen c redelicken Godsdienst.
2 d Eñ en wordt deser werelt niet ghelijck: maer word
verandert door de vernieuwinge uwes gemoets/ e o
dat ghylieden meucht f beproeven/g wat de goede/e
welbehagende/ ende volmaeckte wille Gods sy.
3 Want door de genade die my gegevē is/gebiede ic
nen yegelickē die onder u is/dat h niemant en gevoel
bovē het gene dat hy behoort te gevoelē/maer dat zi
gevoelen sy tot matichept/k na dat God eenē yegeli
ken die mate des gheloofs ghedeylt heeft.
4 l Want gelijc wy in eenen lichame vele leden hebb
maer alle de leden niet een werck hebben.
5 m Also zijn wy vele een lichaem in Christo: maer [w
6 zijn] eē yegelic des anders ledē. n Hebbende dā ve
schepden gaven na de ghenade die ons ghegheven i
7 Het sy o prophecie/prophetecrt na de mate des gh
loofs/het sy bedieninge/ [oeffent u] in het bedienē/h
8 sy die leert/in het leeren: Het sy die vermaent/int ve
manen: p die geeft in eēvoudichept/die regeert/in nee
stichept/die barmhertichept doet: q in blijmoedichep

a Gr. uwt barmher ti hepdt. b of/onge seggelijc hept. c G. diep te des rijcdoms d sap 17. Gr. niet onder soeckelic e Gr. on speurlic/ f esa. 32. 3. 1 cor. 8. 1

a Of/ver maent. b 1 pet. 25. c Dat is/ geestelijc ... ten. d 1 joan. 15 e ephs. 17 f Of be vinden. g of welc te. h Rom. 3. 19 i of bēsel ... en laet ... wicken k 1 co 12. 11 l 1 cor. 12 2. m 1 cor 12 4 n 1 cor 12. o mat 6. p Deu 15.

9 De liefde ſy ongeveynſt/haet het quade/ende hangt | r p/a47 t10
den goede aen. | ſ Eph/4/3
| Heb/31/1/
) f Weeſt hertelic beweecht tot malcanderẽ met broe= | t Phil/3/3.
derlicke liefde. t Deen dẽ anderẽ/met eere voorgaende.
Niet traech in beneerſtinge/yverich van gheeſte/die=
nende v den Heere. | u an.dẽ tyt
x Verblijdende inde hope/ y ghedueldich inde verdruc= | y Ro/15/13
kinge: z geduerich in den gebede a Der Heyligẽ noot | z Luc/18/5
mede deylende/ e geerne herbergende. c Segentſe die
u vervolgen/ſegent/ende en vervloeckt niet. | a 1 Cor 1.6
| b Heb/14.1
Verblijt u met den blijdẽ:eñ weent met dẽ weenẽdẽ. | c mat5.44
d Weeſt eenſins geſint onder malcanderen: f niet hoo=
ghe ghevoelende van u ſelven ; maer met den nederi= | d Rom/15/
ghen u voegende. Weeſt niet cloecksinnich by u ſelven. | Phil/2/7/
g Niemande quaet met quaet vergheldende. h Beſor= | e oft/onder
ghende dat eerlick is/ i in aller menſchen ooghen. | gy 2020.22
| mat/5.39/
k Soo het moghelick is/ſo vele in u is/met alle men= | i gr. voor
ſchen in vrede levende. | aller men=
| ſchen.
l V ſelven niet wrekende/aller liefſte:maer gheeft den | k heb 1/14
toorn plaetſe. l Want daer is geſchreven: m Mijn is de | l Spr.28/1
wrake/ickt ſalt vergheldē/ſpreeckt de Heere. | m deu32.35
| heb 20/30
n Iſt dan dat u vyant honghert/ſo ſpyſt hem:iſt dat
hem dorſt/ſo gheeft hem te drincken. | n Pr 015.21
Want dit doende / ſult ghy vyerighe Colen op zijn
hooft hoopen. En wort niet overwonnen vanden
quade/maer overwint het quaet met goet.

Dat xiij. Capittel.

Vermaningen tot gehoorſaemheyt der Overicheydt/8. tot liefde/11. eñ heylicheydt.

aEn b yegelic ſy der voornemelicker c Macht onder= | a G.een ye=
danich: d want daer en is geen Macht/dan van Go= | gelicke ziele
de:ende die Machten zijn/ die zijn van Gode gheordi= | b Tit/3/1/
neert. | c Dat is/
| Overichz
| d Sap6/4
So dan/wie der Macht wederſtaet/die wederſtaet
der ordinantie Gods:ende dieſe wederſtaen/ die ſullen
het oordeel[teghen]henſelven nemen.
Want de Overſte en zijn niet e te vreeſen den ghenen | e Gr. vreeſe
die goet doen/maer die quaet doen. Wilt gy de macht | den goeden
niet vreeſen/ſo doet dat goet is/ende ghy ſult prijs van | wercken/
haer hebben. | maer den
| quaden.
Want het is Godts Dienerſſe/ u tot goet: Maer iſt

dat ghy doet dat quaet is: so vreest/ wāt sy en draecht
het sweert niet te vergeefs: want het is Gods Dieners
se ende wreecster/ tot [f] straffe den genen die quaet doet
5 Daerom moetmē onderdanich zijn/ niet alleenlic om
6 der straffe/ maer oock om der conscientie. Want hier
omme betaelt ghy oock Schattinghe: want sy zijn
Godts Dienaers/ tot dit selve geduerichlic arbeydēde.
7 [g] Geeft dan eenen yegelijcken/ dat ghy schuldich zijt
schattinge/ dien ghy schattinge schuldich zijt: Tol/ dien
ghy Tol schuldich zijt/ vreese: diē ghy vreese schuldich
8 zijt/ eere/ dien ghy eere schuldich zijt. Weest nieman
den niet schuldich/ dan malcanderen lief te hebbē: wā
wie den anderen lief heeft/ die heeft de wet vervult.
9 Wāt dit/ namelic/ [i] Ghy en sult geen Overspel doen
Ghy en sult niet dootslaen: Ghy en sult niet stelen: Gh
sult geen valsche getuygenisse gevē: Ghy sult niet be
geeren: ēn so daer eenich ander gebot is/ wort in dese
woorde begrepen/ namelic: [k] Ghy sult uwen naesten
liefhebben ghelijck u selven.
10 De liefde doet den naesten geen quaet. [l] So is nu d
liefde de vervullinghe der wet.
11 Ēn dat [m] dewijle ghy de gelegēthe yt des tijts weet
namelic/ dat het nu tijt is/ dat wy vandē slape op stai
wāt de salicheyt is ons nu naerder/ dā doe wy geloof
12 hebben. De nacht is vergaen/ ende dē dach is aenge
comen: [n] Laet ons dan de wercken der duysterheyt a
leggen/ ende niet de wapen des lichts becleet worden
13 Laet ons eerbaerlic wandelē als int en dage: [o] niet i
brassen ende dronckenschap/ [p] niet in slaepcamerē end
[q] wulpsheden/ niet in [r] kijven ende nijdicheyt.
14 [s] Maer doet aen den Heere Jesum Christum/ [t] end
besorcht het vleesch niet tot lusten.

Dat xiiij. Capittel.

1. De Christelijcke vryheyt moet gematicht worden na der liefde/ ēn stic
tinghe des naesten/ 22. ende niet doen teghen de conscientie.

1 DEn genen die cranc is int geloove neēt op/ [maer
niet tot [a] twistige tsamēspreckingē. Deeē gelooft t
2 mē alle dinc eten mach: ēn die crāc is/ [int geloove] e
3 moes. [b] Wie eet/ die vachte hē nz/ die nz en eet/ ēn w
niet en eet/ die verdoemt hem niet die eet: want Go
heeft hem aenghenomen.

[f] G. toorNicheyt.
Schattinge.
[g] Mt 22.21
Liefde.
[h] Gal 5.14
2 tim 2.
[i] Exo 10.14
Deu 5.13
[k] Mt 10.10
[Le]vi 19.17
[M]t 22.38
[M]c 12.31
[l] 1 tim 1.5
[E]ph 5.61
[m] Col 3.8
[Lu]c 21.34
[1] thes 5.6
[1] cor 6.10
Eph 5.5
[q] of dertel heden.
[r] Jac. 3.14
[s] Gal 5.16
[t] 1 Pet 2.11
Wandecrancke in het gebruyck der spijse ende dagen.
[a] oft twistelachtige spijse.
[b] Col 2.19

4 c Wie zijt gy/ die eens anders huysknecht oordeelt? c Jac4. 11
Hy staet ofte valt zijnē Heere: maer hy sal d opgehou- d Oft op-
den worden/ want God is machtich hem e te houden gericht.
5 staende. f De een acht den eenen dach meer dan den e Oft/ op
anderen de andere acht alle dagē gelijc. Een yegelic sy te richten
versekert in zijn ghevoelen. f gal 4/12
6 Wie den dach acht/ dien achten den Heere: ende wie
den dach niet en acht/ die achte den Heere niet. g Ende g dag. 20
wie eet/ die eet den Heere: want hy danct God/ eñ wie 1cor10.31
niet en eet/ die eet den Heere niet/ ende danct God. 1tim/4.3
7 h Want niemant van ons en leeft hemselven/ eñ nie- h2cor5.15
mant en sterft hemselven/ gal 2/20
8 Want ist dat wy leven/ so leven wy den Heere: ende
ist dat wy sterven/ so sterven wy den Heere: het sy dā
dat wy leven/ het sy dat wy stervē/ wy zijn des Heerē.
9 Want hier toe is Christus oock gestorven/ eñ weder
opgestaē/ eñ weder levēdich gewordē/ om dat hy bey-
de over levendige eñ doodē heerschappie hebbē soude.
Maer ghy/ wat oordeelt ghy uwen broeder? of oo
ghy/ wat veracht ghy uwen broeder? Want wy sullen imat15.31
alle voor den Richtstoel Christi gestelt worden. 2cor5/10
Want daer is geschreven/ k Ick leve/ seyt de Heere: kes45.23
voor my sal alle knye buygen: Ende alle tonge sal den Phil2.10
Heere belijden. l So sullen wy dan/ een yeghelick van
hem selven/ Gode rekenschap geven. lps62.20
Laet ons dan malcanderē/ niet meer oordeelen/ maer jer 17/10
oordeelt liever dit/ namelic/ m dat den broeder geen oor- cū 32/19
sake tot vallen oft aenstooten gegeven en worde. mat19/27
Ic weet eñ ben versekert in Christo Jesu/ datter n niet Rom2/6
onreyn en is in hemselven: dan dē genē die yet meynt Gal/ 6/5
onreyn te zijn/ dien [is dat] onreyn. apo/2.23
Maer ist dat u broeder om der spijsen wille bedroeft m2 mach
wort/ soo en wandelt ghy niet na de liefde: o verderft 6.18.
hem niet met uwe spijse/ voor den welckē Christus ge- 1cor10.32
storven is. Dat dā uwe goet niet gelastert en worde. 2cor/6.3
q Want het Conincrijcke Gods/ en is niet spijse ende nmat15.11
dranc: maer rechtveerdicheyt ende vrede/ eñ blijschap act.10.15
voor den heyligē Geest. Wāt wie hier in Christo diēt/ 1Cor.8.4
die is Gode aengenaem/ ende behaecht den menschen. o cor8.12
Laet ons dan soecken dat totten vrede diēt/ ende tot Het Co-
malcanders stichtinge. nincrijcke Gods
p Col/8

q Tit/1/15 Ergherniſſe.
20 Verderft Gods werc niet om der ſpijſen wille. [p] Al
dinc is reyn/ maer het is quaet den menſche diet m
21 aenſtoot eet. [r] Het is goet gheen vleeſch te eten/ noc
wijn te drinckē noch yet/ waer aen uwen broeder he
ſtoot/ of gheerghert/ oft ghecrenckt wort.
ſ an. hebby gheloove.
22 [ſ] Ghy hebt geloove/ hebt dat by u ſelven voor Go
Salich is hy/ die hemſelven niet en verdoemt / in he
ghene dat ghy aenneemt.
23 Maer wie twijffelt / die is veroordeelt/ iſt dat hy
t Tit/1/15
eet want hy en eet niet wt den gheloove.
24 [t] Ende al wat wt dē gheloove niet en is/ dat is ſond

Dat xv. Capittel.

De ſtercke moetē de ſwacheyt der cranckē dragē/ 8. ſo wel de Jodē a
de Heydenē zijn geroepen door genade/ 22. de oorſake die Pauli verhi
dert heeft de Romeynē te verſoeckē/ 30. der welcker gebedt hy begee

De Crãcke moetmen dragen
a Gal/6/1
1 MAer [a] wy die sterck zijn/ zijn ſchuldich der ſwack
cranckheden te dragen/ ende niet onſſelven toe te g
2 ven. Een yegelick van ons gheve zijnen Naeſten t
tot het goede/ [namelick] tot ſtichtinghe.
3 Want Christus en heeft ooc hemſelvē niet toegeg
b pſa 69.10
ven maer gelijck geſchreven is: [b] De verſmadinge d
ghener die u verſmaden zijn op my ghevallen.
c rom 4.24 gebruyck der ſchrift
4 [c] Wãt al wat te voren geſchreven is/ dat is tot onſ
ſtichtinge geſchreven: om dat wy door lijtſaemheyt
vertrooſtinghe der Schriften/ hope hebben ſouden.
5 De God der lijtſaemheyt ende vertrooſtinge/ gebe
lieden/ [d] dat ghy eenſins onder malcanderen gevoel
d Ro 12/19
meucht in Christo Jeſu.
6 Op dat gy God ende den Vader onſes Heeren Je
Christi/ meucht eendrachtelic met eenē monde prijſe
7 Daeromme neempt malcanderen aen/ ghelijck oo
Christus ons aenghenomen heeft/ tot de Heerlickhe
e Dat is om te bewijſen dat Godt warachtich is.
8 Gods. Wãt ic ſegge/ dat Jeſus Christus geworde
eē Dienaer der Beſnijdinge: voor de waerh[eyt] Gods/ o
de beloften der Vaderen vaſt te maken.
f 1. ſa 22.15
9 Eñ om dat de Heydenē God voor de genade prijſ
ſouden gelijc gheſchreven is: [f] Hierom ſal ick u belijd
onder de Heydenen/ ende uwen Name ſinghen.
10 Ende wederom ſeyt hy: weeſt vrolic /ghy Heyden
met zijnen volcke.
g pſa 117/1
11 Eñ wederom: [g] Loeft den Heere alle Heydenen/ en
prijſt hem mede alle volcken.

Ende

2 Ende wederom ſeyt Eſaias: h Daer ſal weſē de wor= b Eſa 11.10
tel Jeſſe/ ende die daer wt rijſen ſal om de Heydenē te
regeeren: in hem ſullen de Heydenen hopen.
3 De God der hope vervulle u liedē met alle blijſchap
ende vrede in het geloove/ op dat ghy overvloedich zijt
in der hope/ door de cracht des H. Geeſts. i Griecx in.
4 Ic ben verſekert/ broeders/ van u lieden/ dat ghy ooc
vol goetheyts zijt/ vervult met alderley kenniſſe/ ende k An. ande-
machtich oock k malcanderen te vermanen. ren. l Of om.
5 Maer ic hebbe te ſtoutelicker tot u lieden geſchrevē/
Broeders/ eens deels om u te doen gedenckē/ door de Paulus
genade die my van God gegeven is/ der Hey-
6 Dat ic een Dienaer Jeſu Chriſti ſoude weſen tot de denen
Heydenen/ om het Euangelium Gods heylichlijck te Dienaer
bedienen/ op dat de Offerhande der Heydenen worde
aengenaem/ [ende] gheheylicht door den H. Geeſt.
Soo hebbe ick dan roem in Chriſto Jeſu / in de
dingē die God aēgaē. m Wāt ic en ſoude nz derrē ſpre m Of/ ware
kē vā eenich dinc/ dz Chriſtus door my nz gewrocht en niet mach-
heeft/ tot der Heydenē gehoorſaēhz/ mz woordē eñ werc tich.
kē/ Door cracht der teeckenē eñ wonderhedē/ door de
cracht des Geeſt Gods: ſo dat ic van Jeruſalem aen/
ende rontomme tot Illyricum toe/ het Euangelium
Chriſti vervult hebbe.
Ende alſo eergierich gheweeſt ben/ om het Euange-
lium te prediken/ niet daer Chriſtus genoemt was/ op-
dat ick niet op eens anders fondament en timmerde:
Maer gelijc geſchreven is: n Dien daer niet van ver= n Eſa 52.15
condicht en was/ die ſullent ſiē/ ende diet niet gehoort
en hebben/ ſullent verſtaen. Waerom ic ooc dicmael
ben o verhindert geweeſt tot u te comen. o Rom 1/13
Maer nu als ick niet meer plaetſe in deſe Landen en 1 Theſ 2/18
hebbe/ eñ vā oū vele jarē p begeert hebbe tot u te comē.
Wanneer ic na Hiſpanien reyſen ſal / dan ſal ic tot u p Rom 1.10
lieden comen/ want ic hope aldaer door te reyſē/ ende u ende 15/23
te ſien/ ende van u derwaerts gheleyt te worden/ als ic
eerſt ſal eensdeels van u lieden vervult weſen.
Maer nu q reyſe ick naer Jeruſalem/ dienende den
Heyligen. r Want het heeft den genen die in Mace=
donia ende Achaia zijn/ goet gedocht/ den armen Hey= q Act. 19/21
lighen in Jeruſalem wat mede te deylen. ende 24/17 r Act 11/29

27 Want het heeft hen goet ghedacht/ende sy zijn ha e
schuldenaers. (Want ist dat de Heydenen haer der ge
stelicke goeden deelachtich gheworden zijn / soo zijn s
ooc schuldich hen met vleeschelicke [goeden] te dienē
28 Als ic dan dit sal volbracht/eñ hen dese vrucht verse
gelt hebben/sal ic wederkeeren door u na Hispanien.
29 tEnde ic weet/als ic tot u liedē comē sal/ dat ic u me
vollen seghen des Euangeliums Christi/comen sal.
30 Eñ ic bidde u Broeders/door onsē Heere Jesum Chri
stum ende door de liefde des Geests/r stryt met my i
uwe ghebeden voor my tot God.
31 pDat ick vande ongeloovige/die in Judea zijn verlos
worde/ende desen mijnen Dienst/ (dien ic doe:) tot Je
rusalem aengenaem worde den Heyligen.
32 3 Op dat ick met blijschap door den wille Gods to
u come/ende my met u vermake.
33 De God des vreden [sy] met u lieden/Amen.

fiCor/9/11 Gal/9/6/

tRom.11/1 u G.in volheyt des segens. r2Cor.1.11

p2Thes/3/2

3Rom.1.10 ende/15.23

Dat xvj. Capitiel

3. Hy recommandeert sommighe /3. eñ groet vele broeders / 13. vermaen hen te wachtē vande twistmakers/25. eñ danct God voor de opēbari ghe des Euangeliums.

1 IC bevele u Pheben onse suster/die een Dienersse i
der Gemeynte die in Cenchrea is:
2 Dat ghyse ontfangt inden Heere/gelijct dē Heyligē
betaēt: eñ haer bystaet/ in wat sake sy u behoeft:wā
sy heeft velen bystant gedaen/ende ooc my selven.
3 a Groet Priscillā ende Aquilam/ mijne mede hulper
4 in Christo Jesu: (Dewelcke hare halsen voor mijn le
ven gewaecht hebben/ welcke niet alleene ic en dāck
maer ooc alle de Gemeynten der Heydenen.)
5 Eñ groet de Gemeynte in harē huyse. Groet Ephe
netum mijnen liefsten/ dewelcke is de eerstelinc [onde
die van] Achaie tot Christum.
6 Groet Mariam/die seer aen ons ghearbeydt heef
7 Groet Andronicum ende Juniam / mijne maghe
eñ mede gevāgenen/dewelcke vermaert zijn onder d
Apostelen / ende ooc voor my in Christo geweest zijn.
8 Groet Ampelium/mijnen lieven inden Heere.
9 Groet Urbanum/mijnen mede hulper in Christo/e
10 Stachin mijnē lievē. Groet Apellem/dē beproefdē i
Christo. Groetse die van Aristobuli [huysgesin zijn.]
11 Groet Herodionem mijn maechschap: groetse die v

a act/18/1

Narcisse

Narcisse huysgesin zijn/ [die inden Heere zijn.]
2 Groet Tryphenam eñ Tryphosam/ die inden Heere
arbeyden. Groet Persidem die lieve/ die seere gearbeyt
3 heeft inden Heere. Groet Rufum / den uytvercoren
inden Heere ende zijn moeder/ ende de mijne.
4 Groet Asyncritum/ Phlegontem. Hermã/ Patro-
ban/ Hermen ende de Broederen die met hen zijn.
5 Groet Philologum ende Juliam/ Nereum/ eñ zijn su-
ster eñ Olympam/ eñ alle de Heyligen die met hẽ zijn.
6 [b]Groet malcanderen met eenen heylighen kusse. De
Gemeynten Christi groeten u. b1Cor16.20
7 [c]Maer ic bidde u/ broeders/ hebt acht op de gene die 2Cor/13/12
tweedracht ende ergernisse maken tegẽ de leere die gy 1Thes5.16 cCol/2/8/
geleert hebt/ [c] ende wijckt van hen. Tit13/9.
8 Want de sulcke en dienẽ den Heere Jesu Christo niet/ 2Joan/10. dMat 18 /8
maer haren eygenen buyc/ ende vervoerẽ de hertẽ der 2Thes/3.5
eenvoudigen/ door schoon spreken ende prijsen. 2.Tim/3.5
9 Wãt uwe gehoorsaemheyt is tot allen gecomẽ. Daer
om verblijde ick my over u lieden: maer ic wil dat gy [e] eMt.10/26
wijs in het goede/ ende onnoosel in het quade.
0 Maer de God des vredẽ sal den Duyvel cortelic on-
der uwe voeten vertreden. De genade õses Heerẽ Jesu
Christi/ sy met u Amen.
V groetẽ/ [f]Timotheus mijne mede hulper [g] eñ Lucius fAct/26/1
eñ [o] Jason/ eñ Sosipater mijne magen. Ick Tertius Phil/2/19
die den Brief ghescreven hebbe/ groete u inden Heere. 1Thes3/1. hacto/13/1
3 V groet [k]Gaius/ mijn ende der geheelder Gemeyntẽ hact 17/18
weert. V groet Erastus de Rentmeester der stadt/ ende iAct.20/4 k1Cor .14
4 Quartus de Broeder. De genade onses Heeren Jesu l2Ti4.20
5 Christi sy met u allen Amen. [m]Eñ hẽ die u versterckẽ
cã na mijn Euangelium/ eñ de predikinge Jesu Chri- meph/3.20
sti/ [n] na de õtdeckinge der verborgẽtheyt/ die vã eewi- nEph3.20 nEph/1.9
6 gẽ tijde verswegẽ is geweest: (Maer nu geopẽbaert/ Col/1/26.
eñ door de Prophetische Schriftẽ/ na het bevel des ee- Tit/1/2/
wigen Gods/ tot gehoorsaemheyt des geloofs/ onder
alle de [o] Heydenen gheopenbaert is.)
Desen eenigen wijsen Gode door Jesum Christum eof/volcke
sy de eerlicheyt van eewicheyt Amen.

Tot den Romeynen geschreven van Corinthen/
gesonden door Pheben/ een Dienersse
der Ghemeynten te Cenchrea.

De eerste Sentbrief Pauli tot den Corinthen.

Dat eerste Capittel.

1 Paulus de genade Gods in hem gepresen hebbende/10 vermaent se t[ot]
eenichept ende ootmoedichept/de moeder daer van /20. ende lept all[e]
hoochept af die in God niet gefondeert en is.

a Acto 17.19 Acta/15/9 b Ro/1/7/ e 2tim 1/22

1 PAulus geroepen [tot een] Apostel Jesu Christi/ do[or]
den wille Gods: ende de broeder Sosthenes.
2 Der Gemeynte Gods die te Corinthē is/ a dē gehe[i]
lichden in Christo Jesu/ b ende geroepen Heylighen m[et]
allen die den Name onses Heeren Jesu Christi aenro[e]
pen/ in wat plaetse het sy haers Heeren/ ende ooc onse[r]

b Rom. 1/7 Eph/1/2/

3 b Genade ende vrede sy u liedē/ van Gode onsen Va
der/ ende den Heere Jesu Christo.

e Col/1/9/

4 Jck dancke mijnen God alletijt van u lieden/ om d[e]
genade Gods/ die u lieden gegeven is in Christo Jesu
5 a Dat ghy in alllen zijt rijcke gewordē in hem/ in all[en]
6 woorden ende aller kennisse. Gelijc de getuygenis[se]

f Phi/3.20 Tit/2/13/ g 1 thes 3/13

Christi in u lieden bevesticht is gheweest.
7 So dat ghy in geene gave verhindert en zijt/ f Ver[=]
wachtēde op de openbaringe onses Heerē Jesu Christi
8 g Dewelcke u ooc sal tot den eynde becrachtigen/ o[p]

h 1 thes 5.25

dat ghy onstraffelick zijt inden dach onses Heerē Jesu
9 Christi. h God is getrouwe/ door welcke gy geroe[=]
pen zijt tot de gemeynschap zijns Soons Jesu Christi
onses Heeren.
10 Maer ic bidde u broeders/ door dē naem onses Hee[=]

Gr. het selve.

ren Jesu Christi/ dat ghy i alle eensins spreect/ en da[er]

k Ro 12/16 ende/15/5.

geen tweedracht onder u en sy: maer weest vereenicht
in eenen sin/ ende in een ghevoelen.
11 Want my is te kennen gegeven broeders/ door som[=]

l 1 Cor/3/4 mat 18.14

mige wt Cloes huysgesinne van u/ dat daer twist on[=]
12 der u lieden is. Jc segge daer van/ dat een yegelic van
u sept: l Jc ben Pauli maer ic [bē] m Apollo/ maer ic bē
Cephe/ maer ick [ben] Christi.

Act/18/8/ Ro/16/22

13 Js Christus gedeylt? Js Paulus voor u ghecruyst?
Of zijt ghy inden Name Pauli ghedoopt gheweest?
14 Jck dancke God dat ick niemant van u gedoopt en
hebbe/ dan n Crispum ende o Gaium:

Op

15 Op dat niemant en segge/dat ic in mijnen Naem ge=
16 doopt hebbe. Maer ic hebbe ooc p Stephane huysge= p1Cor16.15
sin gedoopt: voort en weet ic niet of ic yemant anders
17 gedoopt hebbe. Want Christus en heeft my niet ge=
sondẽ om te doopen/maer om het Euangelium te ver=
condighen: q niet r met conste van spreken/ op dat het q 2Cor2/14
Cruyce Christi niet verijdelt en worde. r G. in wijs
18 Want het woort vanden Cruyce is wel den ghenen heyt der
die verloren worden/een dwaesheyt:maer ons wy die redenen.
behouden worden/ is het de s macht Gods. s Rom1.16
19 Want daer is gescheven: Jck sal de wijsheydt der t Esa29.14
wijsen te niete makẽ/ eñ het verstant der Verstandigẽ
sal ick v wech nemen. v Of/ ver=
20 x Waer is de Wijse? waer is de Schrijver? waer is de achten.
Ondersoecker deses werelts? En heeft God nz de wijs= x Esa33/18
heyt deser werelt dwaes genaemt? y of/ Dispe
21 z Want dewijle inde wijsheydt Gods/de werelt God teerder.
niet gekẽt en heeft door haer wijsheyt hevet Gode be= z Mt.1/25/
haecht door a eẽ dwase predikinge/ de geloovige salich a Grieck: /
22 te maken. Dewijle b de Joden teeckenen begeeren/en= desdwaesh der predi=
de oock de Griecken wijsheyt soecken. kinge. b Mt.12/38 c Jua6.6c 60.
23 Eñ wy predicken den gecruyceichden Christum/ c dẽ
Joden wel eẽ ergernisse/eñ den Grieckẽ eẽ dwaesheyt:
24 Maer hen die geroepen zijn/ beyde den Joden ende
Griecken [predikẽ wy] Christum de macht Gods/eñ
25 de d wijsheyt Gods. Want de dwaesheyt Gods is
wijser dan de menschen [zijn] eñ de cranckheyt Gods is d Colo/2/3
stercker dan de menschen [zijn].
26 Want siet uwe roepinghe/Broeders/ e dat niet vele
wijse na den vleesche/ niet vele Machtige/niet vele E= e Joa7/48
dele geroepen en zijn. ende 12/42
27 Maer het dwase der werelt heeft God wtvercoren/
om de wijse te beschamen: Eñ het crancke des werelts
heeft God wtvercoren /om het stercke te beschamen.
28 Ende het onedele der werelt/ende het verachte heeft
God wtvercoren/ ende het gene dat niet en is/om het
ghene dat is/te niete te maken.
29 Op dat gheen vleesch voor hem en roeme.
30 Maer wt hem zijt ghy liedẽ in Christo Jesu/de welcke
ons wijsheyt vã Gode gemaeckt is/eñ f rechtveerdic= f Jer/23/5
heyt/ende g heylichmakinghe/ende verlossinghe. g Jua17/18

h Jer. 9/23 Esa63/16
i Of/ vae-heucht.

31 Op dat/gelijck geschreven is:h Wie hem i beroemt/
die beroeme hem inden Heere.

Dat ij. Capittel.

1. Hy verhaelt in wat nederheyt hy hen vercondicht heeft het Evangelium/veracht vander werelt/7. nochtans vol wijsheyts die den natuerlicken menschen onbegrijpelic is/10. ten sy door de openbaringe des H. Geests.

Paulus en ghe-bruyckt geen conste van spre-ken in het prediken.
a 1 cor/15.
b Of/ geen gedachte ge hadt om yet te weten
c acto 18/1
d 1 Cor 1/15
e gr. des geests ende machts.
f Job 28.20
g Jac/3/15
h 1 cor 15.24

1 EEnde ic Broeders/als ic tot u quam/a en ben niet ge-
comen met wtnementheyt van sprekē/ofte wijsheyt/
u vercondigende het getuygenisse van Gode.
2 Want ic en hebbe niet b geacht yet te weten onder u lie-
den/dan Jesum Christum/ en den selven gecruyciget.
3 c En ic hebbe by u lieden geweest met cranckheyt en
vreese/ ende groote bevinghe.
4 Ende mijn woort/en mijn predikinghe en heeft niet
geweest d in bewegelicke woorden der menschelicker wijs-
heyt:maer bewijsinghe e der Geestelicker macht.
5 Op dat uwe geloove niet en sy in wijsheyt der men-
schen/maer inde craeht Gods.
6 f Maer wy spreken wijsheyt onder de volmaeckte:
niet g wijsheyt deser werelt/noch der Oversten deser we-
7 relt/h die welcke te niet worden: Maer wy sprekē der
wijsheyt Godts/[welcke is] de verborgentheyt/[dat
is/] de verborgē wijsheyt/dewelcke God te vooren be-
schepden heeft/eer de werelt was/tot onser eerlicheyt.

i mat. 13. 11
Joa/7/47
2 Cor. 3/14
k Joa 16/3
Act/3/17/
1 Tim. 2. 13
l Esa 64/4

8 i Dewelcke geen Overste deser werelt bekent en heeft:
k want hadden sy se bekent/ so en hadden sy den Heere
der eerlickheyt gheensins ghecruyst.
9 Maer [wy predikē u] gelijc geschreven is: l Dat geen
ooge gesien en heeft/noch oore gehoort:noch in het her-
te des menschē gecomē en is/dat God bereyt heeft de-
10 genē die hem liefhebbē. m Maer ons heeft het God

m mat 13/11
2 Cor. 3/14
n Sap 7. 23
o Of inden

geopenbaert/door zijnen Geest:n want de Geest door-
soeckt alle dinghen/oock de diepten Gods.
11 Want wat mensche weet het gene dat o des menschē
is/dan de Geest des menschē die in hem is. Also en weet
oock niemant het gene dat Gods is/dan de Geest Gods.
12 Ende wy en hebben niet ontfanghen den gheest des
werelts/maer dē Geest die p wt Gode is:op dat wy we-
ten wat ons van Gode geschoncken is.

q 1 cor/2/15
r 1 Cor/2/
2 Pet/1/16
s Gr. in.
p Of/in.

13 Het welcke wy oock spreken q niet r met redenē/die de
menschelicke wijsheyt leert:maer met [redenē] die den H.
Geest leert:en voegē geestelicke [dingē] tot geestelicke.

Maer

4 Maer f de r natuerlicke mensche en begrijpt niet dat f Rom/8/3
des Geests Gods is: want het is hem dwaesheyt/ eñ r Otelicke/
hy en can niet verstaen s het gene dat geestelic onder- of/ die ver-
scheyden wort. nuft volcht
Maer de r geestelicke [mensche] b onderscheydt alle n Of want
dinc: eñ selve en wort hy van niemande onderscheydẽ. het geeste-
6 z Want wie heeft de meyninge desHeerẽ gekent/ die lic of dz het
hem soude raet geven? maer wy hebben de meyninge geestelick
Christi. r Pro 28/5 voor verstaet. z Esa 40.15 Rom 11.34 Sap/9.12

Dat iij. Capittel.

Maers hy so nederich was inde leere/ 4. van het werc eñ weerdicheydt des Dienst/ 21. op de welcke mẽ niet steunẽ noch roemẽ en mach/ dan op God alleen.

EN de ick broeders en conde tot u lieden niet spreken
als tot geestelicke/ maer als tot vleeschelicke/ als tot
jonghe kindrren in Christo.
2 a Ic hebbe u lieden met melc gevoet/ eñ niet met spij- a Heb/5/12
se: want gy en vermochtet noch niet/ Ja ooc nu en ver- 1 pet.2/ /.
meughet ghylieden niet.
3 Want ghy zijt noch vleeschelick. b Want dewijle on- b 1 cor/2.10
der u lieden nijt is/ ende twist/ eñ tweedracht/ zijt ghy Gal/5/19.
niet vleeschelick? ende wandelt nae den mensche. Jaco/3/16
4 Want als deen seyt: c Ic ben Paulo/ eñ dander: Ick c 1 Cor 1/11
Apollo: zijt ghy dan niet vleeschelick?
5 Wie is dan Paulus? ende wie is d Apollo? anders d act 18.24
dan Dienaers/ door welcke gy geloost hebt: ende gelijc 1 cor 11/ 11/
de Heere eenen yeghelicken ghegheven heeft?
6 Ick hebbe gheplant/ e Apollo heeft nat ghemaeckt: e act 18/28
maer Godt heeft den wasdom gegheven.
7 So en is dan noch die plãt/ noch die nat maect yet:
maer God die den wasdom gheeft.
8 Ende die plant/ ende die nat maecket/ zijn een/ maer f esa/62/13
een yegelic sal zijnen loon ontfangen na zijnen arbeyt. Jer/17.10 mat.19.27
9 Want wy zijn Gods g medewerckers: Gods Acker- Rom/ 2/6
werck/ Gods i Timmeringe zijt ghy. 1 Cor.5.10 gala /6/5/
0 Na de genade die my God gegeven heeft/ hebbe ick g 2 Cor/6/1
als een wijs Timmermeester het Fondament geleyt: h Ephe 1.19
ende een ander timmert daer op. Maer een yegelic sie
toe/ hoe hy daer op timmert. Want niemãt en can eẽ
ander fondament leggen/ dan het ghene dat geleyt is/
welcke is Jesus Christus. Esa 28/16
2 Ende ist dat yemandt op dit Fondament timmert/ mat.16.18

gout ſilver/ coſtelijcke ſteenen/ hout/ hoy/ ſtoppelen.
iesa48.10 13 Eens yegelickx werck ſal openbaer woꝛden: [i] wan
de dach ſal het openbaren. Want het ſal dooꝛ het vyr
geopenbaert woꝛden/ ende hoedanich eē yegelicx wer
is/ ſal het vyer beyꝛoeven.
k Oft/ het 14 So yemandts werck blijft/ dat hy daer op ghetim-
l Oft/ het. mert heeft/ [k] die ſal loon ontfanghen.
15 So yemants werck verbꝛant/ ſo ſal hy ſchade lijden
maer hy ſal behouden woꝛden/ nochtans alſo als doo
m1coꝛ9.16 16vyer. [m] Weet ghy niet dat ghy Godts Tempel zijt
2Coꝛ 6/1 ende dat de Gheeſt Godts in u woont?
17 So yemant dē Tempel Gods ſcheynt/ dien ſal Go
ſcheynden: want den Tempel Gods is heylich/ welc
n Pꝛo/3/7 18ghylieden zijt. [n] Niemant en bedꝛiege hemſelvē: S
yemant onder u lieden dunckt wijs te zijn / die woꝛd
dwaes in deſe werelt/ op dat hy wijs woꝛde.
19 Want de wijſheyt deſes werelts/ is dwaeſheydt by
o Job/5.13 God. Want daer is gheſchꝛeven: [o] Hy grijpt de Wijſ
in hare liſticheyt.
p Pſ94.11 20 Ende wederom: [p] De Heeere kent der Wijſen over-
21legginghen/ dat ſy ijdel zijn: So roeme dan niemant
op menſchen: want het is al uwe.
22 Het ſy Paulus/ het ſy Apollos/ het ſy Cephas/ het ſy
de werelt/ het ſy het levē/ het ſy de doot/ het ſy het tegē
woozdige/ het ſy het toecomende: het is al uwe.
23 Maer ghy zijt Chꝛiſti/ ende Chꝛiſtus is Gods.

Dat iiij. Capittel.

1. Waer vooꝛ de Dienaers des Euangeliſis moetē geacht zijn/ 8. de hoo-
veerdicheyt der Coꝛinthen woꝛt geſtraft/ 9. de geveynſtheyt der valſche
Apoſtelen dooꝛ exempelen ontdeckt.

Hoe men de Dienaers achten ſal.
1 SO achte ons een [yegelic] menſche/ als vooꝛ [a] Die-
naers Chꝛiſti/ eñ wtdeelders der verboꝛgentheden
2Gods. Ende vooꝛt woꝛt in de wtdeelders verſocht/ [b]
a mat25.45 dat een yeghelick ghetrouwe bevonden woꝛde.
b Lucr2.42 3 Ende my is het vooꝛ het minſte/ dat ick van u lieden
c Ooꝛdeelen geooꝛdeelt woꝛde/ of van eenē menſchelickē [c] ooꝛdeele:
c Gr. daghe maer ick en ooꝛdeele oock my ſelven niet.
d Pro/34/7 4 Want ic en weet my ſelven geens dincks ſchuldich:
e Mat7/1 [d] Nochtās en bē ic daer dooꝛ niet rechtveerdich: maer
f O. het verboꝛgen der duyſterheit ſerlicht en al. de Heere is de ghene die my ooꝛdeelt.
5 [e] So en ooꝛdeelt dā niet vooꝛ den tijt/ tot dat de Hee-
re coemt [f] die oock int licht ſal bꝛengen/ dat inde duy-

ſterheyt

sterheyt verborgen is / eñ dẽ raet der herten sal open-
baren:ende dan sal een yegelic van Gode lof hebben
6 Dit broeders/hebbe ick by gelijckenisse op mijn ende
op Apollo geduyt/om uwent wille:om dat ghy in ons
sout leeren/niet [van u] te gelooven boven dat [nu vã
my] gescreven is:op dat hem niet om yemants wille
d'een teghen den anderen op en blase.
7 Want wie scheyt u wt? ende g wat hebt ghy dat gy ᵍAlle dinc
niet ontfangen en hebt? Eñ ist dat ghy het ontfangen ontfan-
hebt wat roẽdy als of gy het niet ontfangẽ en hadt? gen wy
Ghy zijt nu versaet/ghy zijt nu rijcke geworden gy van God
hebt heerschappie sonder ons/eñ och of gy heerschap- g Joa.1/12
pie hadt/ op dat wy ooc mochtẽ met u liedẽ heerschap
pie hebben.
9 Want ic houde dat God ons [namelic/] de laetste
Apostelen/ h vertoont heeft/als i die ter doot / gheey-
gẽt zijn want wy zijn eẽ gaepspel gewordẽ der werelt h Of voor-
ende den Enghelen/ende den menschen. gestelt.
Wy zijn dwaes om Christi wille/maer gyliedẽ [zijt] i psa44.23
wijs in Christo: wy zijn cranc/maer gyliedẽ [zijt] sterc. Rom.8/36
Ghylieden [zijt] eerlick/ maer wy [zijn] k veracht. k g eerloos
Tot op deser uren lijden wy honger/ eñ dorst/eñ zijn
naect/eñ worden gheslaghen met vuysten/eñ en hebbẽ
geen seker woonstede. l Ende arbeyden ende werckẽ l Act.19/8
met onse handẽ: m wy wordẽ schandelic aengesprokẽ ende 20/34
ende segenen: wy worden vervolcht/ende zijn lijtsaem. 1 Thes2.19
Wy worden gelastert/ eñ bidden:wy zijn geworden m mt 5.44
als wt worpsel deser werelt/eñ aller mẽschẽ wtvaech-
sel/tot noch toe. Dit schrijve ick niet om n u lieden te
beschamen/maer ic vermane u als mijn lieve kinderẽ.
Want al hadt ghylieden tien duysent Leermeesters n Gr. uwe
in Christo:so [en hebt ghy] nochtans niet vele Vaders: schade ver
want o in Christo Jesu hebbe ic u liedẽ door het Euan- wijtende.
gelium gegenereert.
q So bidde ic u lieden dan/weest mijne naevolgers o gal4/19
Hierom hebbe ic u lieden Timotheum gesonden / de Jaco. 1/18
welcke mijn lieve eñ getrouwe sone is inden Heere. De p 1 cor11.1
welcke u indachtich maken sal mijne wegẽ in Christo Phil/3/17
gelijck ick alomme in alle ghemeynten Leere.
Daer zijn sommige opgeblasen/ als of ic niet en soude
19 tot u lieden comen. Maer ick sal corts tot u lieden

q act 18. 21 Heb/6/4.
comē/iſt dat q de Heere wil: eñ ic ſal bekennē/ niet h
r 1 Coꝛ/2. 6 1 Thes/1/5
ſpꝛeken der opgheblaſen/maer de macht.
20 r Want het Conincrijcke Gods en is niet in het ſpꝛe
ken/maer inder macht.
ſ Gr. gheeſt der ſacht-moedicheit
21 Wat wilt ghy? ſal ick met der roꝛde tot u comen? o
met liefde/ende ſ ſacht-moedighen gheeſte?

Dat v. Capittel.

1. Hy vernedert ſe/ſtraffende hare onachtſaekheyt in het ſtraffen des gen
die zijns Vaders wijf genomē hadde/3. daerna vermaent hy ſe/om h
af te ſnijdē/8. eñ om ſuyverheyt na te volgē/9. eñ hoererie te ſchouwi

1 MEn hooꝛt gantſchelic/dat daer hoererije onder u
liedē is/ende ſulcke hoererije/die ooc onder de Hey
denē niet genaemt en woꝛt/namelic/a dat yemant zijn
a Leu/18/8 Deu 23. 20
Vaders wijf hebben ſoude.
2 Eñ ghylieden zijt opgeblaſen/ eñ en hebt niet liever
rouwe gedꝛagē/op dat/ die dat werc gedaē heeft/ſou
de wt den midden van u lieden wech gedaen woꝛden
b Col/2/5/
3 b Want ic/als die met den lichame daer niet en ben
maer tegēwooꝛdich met dē geeſte/hebbe hem/ die da
alſo gedaen heeft/ nu als teghenwooꝛdich geooꝛdeelt.
4 Dat hy inden Name onſes Heeren Jeſu Chꝛiſti/ in
uwe vergaderinge met mijnē geeſte/eñ met der mach
onſes Heeren Jeſu Chꝛiſti:
c 1 tim 1/20
5 Dat [ſegge ic/] de ſulcke ſal c den Satā overgegeven
woꝛden/tot verderbinge des vleeſchs/ dat de geeſt be
houden woꝛde inden daghe des Heeren Jeſu Chꝛiſti.
d Eſa/5/9
6 Uwen roem en is niet goet. d Weet ghylieden niet
dat een weynich ſuerdeeſems het gheheele deech ſuer
7 maeckt? Suyvert nu dan den ouden ſuerdeeſem wt
op dat ghy nieu deech weſen meucht/gelijc ghylieden
ongeſuert zijt. e Wāt ooc Chꝛiſtus onſe Paſcha/is vooꝛ
e Exo/53/1 Joa. 1/29 1 Coꝛ/15/3 Exo/ 12/3 g Deu 16. 3 Hof/eñ von dicheyt.
8 ons gheoffert. So dan/laet ons f Feeſte houden/niet
inden g ouden ſuerdeeſem/ noch inden ſuerdeeſem der
booſheydt ende liſticheyt: maer in ongeſuerde bꝛooden
der p oprechticheyt ende waerheyt.
9 Jc hebbe u lieden inden Sentbꝛief geſchꝛeven/ i dat
ghy u niet en ſout met de Hoereerders vermenghen.
i mat 18. 17 2 Coꝛ 6/14 Eph/5/11 2 Theſ 3. 14
10 Eñ meynde dat niet geheelic met de Hoererders de
ſer werelt/oft gierige/of roovers/of afgoden dienaers:
want anders moeſt ghy ter werelt wt gaen.
11 Maer nu hebbe ic u liedē geſchꝛevē/dat gy u niet en
ſout vermengē/namelic/iſt dat yemant die een bꝛoeder

genaemt

genaemt wort/ eē Hoereerder is/ ofte gierigaert/ of een
Afgoden dienaer/ of een lasteraer / of eē dronckaert/ of k Jer/16.8.
een roover/ k dat ghy met sulcke oock niet eten en sout: Dan. 1/8/
Want wat hebbe ick oock de gene die buyten zijn/ te
oordeelen? oordeelt ghy niet die ghene die binnen zijn?
Maer die buyten zijn/ oordeelt God. l Doet dan den
boosen wech van u lieden. l Deu/13/5

Dat vj. Capittel.

Hy straft dat se onder de Godloose te rechte gaen. 9 / en hare
ongherechtichept/ hoererije ende onreynichept.

DErf yemant van u lieden/ die wat met zijnen broe- Van de
der te richtē heeft/ onder de onrechtveerdige a te rech- rechte te
te gaen/ ende niet onder de Heylighen. gaen
b Weet ghy niet dat de Heyligen de werelt oordeelen a Oft/ hem
sullen ? Ende ist dat de werelt van u lieden gheoor- laten richtē
deelt wort / zijt ghy dan niet weerdich de minste b Sap. 3.8
dingen te oordeelen? Weet gy niet dat wy de Engelen mat 19/28
oordeelen sullen? hoe veel te meer tijtlijcke dinghen?
So dan: ist dat ghy c tijdtlicke dinghen te oordeelen c Oft recht
hebt/ die verachtelijck zijn in de Gemeynte/ sent die tot hout van-
[Richters.] Ic segge het u ter schaemtē: Is also geen dinge deses
wijs [man] onder u lieden/ ooc niet een/ die soude con- levens.
nen oordeelen tusschen zijne broeders?
Maer de broeder gaet met den broeder te rechte/ eñ
dat onder de ongheloovighe.
So is daer nu ymmers gebreck onder u lieden/ dat
gy met malcanderen te Rechte gaet. d Waerom en lijt d pr 20/22
gy niet liever ongelijc? waerom en lijdt ghy niet liever Mat 5/39
schade? Maer gylieden doet ongelijc ende schade/ en- Rom 12.17
de dat den broederen.
Weet ghy niet dat de onrechtveerdige het Coninck-
rijcke Gods niet en sullen besitten?
ef Laet u niet verleyden/ noch Hoereerders/ noch af-
godendienaers/ noch overspeelders/ noch g oncuysche/ e Gal/5/21
noch die by mannen ligghen/ noch Dieven/ noch gieri- Ephe/5/5
gaerts/ noch dronckaerts/ noch Lasteraers/ noch Roo- f of dwaelt niet.
vers/ en sullen het Conincrijcke Gods besitten. g G. werke
h Ende dusdanighe hebt ghy sommighe gheweest/
maer gy zijt afghewasschen/ gheheylicht/ ende gerech- h Eph/2.8
veerdicht in den Name des Heerē Jesu/ eñ inden geest Col/3/7/
onses Godts.

i 1 cor 10/23 Spr 29.3.

12 i Alle dingen zijn my gheoorloost/ maer alle dinghen
zijn niet oorbaerlick: alle dinghen zijn my gheoorloeft
maer ick en sal my onder geens dincks bedwanck la-
ten brenghen.

k Gr. desen ende die.

13 De spijse [behoort] dē buycke/ eñ dē buyc der spijse: eñ
God salse k beyde te niete makē. Maer het lichaē [be-
hoort] der Hoererije niet/ maer den Heere/ ende de Heere
14 den lichame. l Maer God heeft den Heere verweckt
ende sal ons oock verwecken door zijn macht.

l Rom/6/5 ende/8/11

15 Weet ghy niet dat uwe Lichamen leden Christi zijn:
Sal ick nu de Leden Christi nemen / ende die eenen
Hoeren leden maken? Dat sy verre.
16 Of en weet gy niet/ dat hy/ die der Hoere aenhāgt eē
lichaem met haer is? m want sy sullen (seyt hy) twee eē
17 vleesch wesen. Maer wie den Heere aenhangt/ die is
een Gheest [met hem.]

m Gen.2.24 Mat19/2

18 Schout Hoererie: Alle sonde die de mensche doet/ is
buyten dē lichame: maer die hoererije bedrijft/ die son-
19 dicht in zijn eygen lichaem. n Of weet ghy niet/ dat u-
we lichaem is een Tempel des H. Gheests/ die in u is/
dien ghy van Gode hebt/ eñ ghy en zijt ws selfs niet.
20 o Want ghy zijt dier p gecocht: eert dā God in uwen
lichame/ ende in uwen gheeste/ de welcke Gods zijn.

n 1Cor.3/16 Heb/3/6 o 1Cor7.24 p Gr. met. wijse.

Dat vij. Capittel.

1. Vanden Houwelicken staet/ 8. vanden Weduwelicken staet/ 25. eñ van den Maechdelicken staet.

1 Voort/ daer ghy my van geschreven hebt: Het is dē
mensche goet aen gheen wijf te comen.
2 Nochtans om der hoererije wille/ sal eē yegelic man
zijn eygen wijf hebben/ eñ een yegelick wijf haren ey-
ghenen man.
3 a De man sal den wijve de schuldige goetwillicheyt
betalen/ insgelijckx oock het wijf den manne.
4 Het wijf en is haers eygen lichaems niet machtich/
maer de man: desgelijckx oock de man en is zijn eygen
lichaems niet machtich/ maer het wijf.
5 q Onthout malcanderē niet/ het en ware wt beyder
bewillinge: tot eenen sekeren tijt/ om u tot vasten ende
bidden te voegē: ende coemt wederom te samē/ op dat
ū de Satā niet en versoecke om uwe r cranckheyt wille.
6 Maer dit segge ic u liedē wt toelatinge/ ende niet wt
een ghebodt.

a 1 Pet/3.7

b Joel2.16

r Of/ oncuysheyt/

7 [d]Want ic wilde dat alle menschen waren/ ghelijck ic [d Act 26.29]
ben: [e] maer een yegelic heeft zijn eygen gave van God/ [e 1 Cor/11.?]
de eene aldus/ de ander also.
8 Ende ic segge den ongetrouden/ ende den weduwen:
Het is hen goet/ ist dat sy blijven ghelijck ick.
9 [f] Maer ist dat sy haer niet connẽ onthoudẽ/ so laetse [f 1 Tim/5/14]
trouwen/ want het is beter te trouwen dan te brãden. [Van den]
Maer den ghetrouden ghebiede niet ick / maer de [ongetrou]
Heere/ [g] dat het wijf vanden man niet gheschepden en [den.]
worde. Ende ist dat sy gheschepden is dat sy onghe- [g Mal. 2/14]
troudt blijve/ oft met den man vereenighe: ende dat de [Mat. 5/32]
man het wijf niet en verlate. [Mar/10/9]
Den anderen segge ic/ niet de Heere: [h] Ist dat eenich [h 1 Esd 10.3]
broeder een ongeloovich wijf heeft/ eñ die selve te vre- [Tof/ bewil-]
den is met hem te woonen/ dat hyse niet en verlate. [lighe.]
Ende een wijf die eenen ongheloovighen man heeft/
ende hy te vreden is met haer te woonẽ/ dat sy hẽ niet
en verlate: Want de ongeloovige man is gheheylicht
door het wijf eñ het ongeloovich wijf is ghebeylicht
door dẽ man: want anders warẽ uwe kinderẽ onreyn/
maer nu zijn sy heylich. Maer ist dat de ongeloovige
schept/ laet hẽ scheydẽ: de Broeder oft Suster en is in
sulckẽ [gevallen] dienstbaer gemaect: maer God heeft
ons tot vrede geroepẽ. [k] Wãt wat weet gy wijf/ of gy
uwẽ mã sult salich makẽ? of wat weet gy mã/ of gy u [k 1 Pet/3/8]
wijf sult salich maken?
Gelijc God eenen yegelicken gedeylt heeft/ gelijck de
Heere eenẽ yegelickẽ geroepen heeft/ hy wandele also: [l g. treet de]
ende also ordinere ick in allen ghemeynten. [voorhuyt]
Is yemant besneden geroepẽ/ die en [l] soecke niet on- [niet aen]
besneden te wesen: Is yemant [m] onbesneden geroepen/ [m G. inden]
die en doe hem niet besnijden. [Voorhuyt]
De besnijdinge en is niet/ eñ de voorhuyt en is niet/
maer de onderhoudinghe der gheboden Gods. [n Eph. 4/1]
[n] Een yeghelijck blijve inde beroepinghe/ daer hy in [Phil/1/27]
gheroepen is. Zijt ghy dienstbaer gheroepen/ weest
niet becommert: maer so ghy oock condt vry worden/
ghebruyckt dat liever.
Want die dienstbaer gheroepen is in Christo/ die is
een vry gelaten des Heeren: desgelijcks een vrye die ge-
roepen is/ die is een dienstknecht Christi.

23 o Ghy zijt diere gecocht en wort geen Dienstknecht
o 1 Co 9/20 Heb/6/1-
24 der menschen. Een yegelic/broeders/waer in hy ge
roepen is/daer in blijve hy by Gode.
Vande Maechden.
25 Eñ vande Maechden en hebbe ic des Heeren gebo
niet/maer ic segge mijn gevoelen/als die barmhertich
van Gode ontfangen hebbe/om getrouwe te zijn.
26 So meyne ic dan/dat dit goet is om dē tegenwoor
digen noot:dat het den mensche goet is also te wesen
27 Zijt ghy aē eē wijf gebondē/en soect niet los te wor
den. Zijt ghy los vanden wijve/soeckt gheen wijf.
28 Maer ist ooc dat ghy trouwet ghy en hebt niet ge
sondicht/eñ ist dat eē Maecht trouwet/sy en heeft n
ghesondicht:maer de sulcke sullen gedruckinge in der
29 vleesche hebbē/eñ ic verschoone u. Maer dit segge i
broeders:De tijt is voortaē cort/op dz ooc dē gene di
30 wijvē hebbē zijn als geene hebbende: Eñ die weenen
als niet weenende/eñ die blijde zijn/als niet blijde zijn
de:Ende die coopen/als niet besittende.
31 Eñ die dese werelt gebruyckē/als niet misbruycken
g Esa 40.6 Joa 14.18 Jac/1.10/ ende.4.14 2 pet.1.24 1 Joa.2/27 q 1 Tim 5.5
de. p Want het wesen der werelt gaet voorby.
32 Eñ ic wilde dat ghylieden sonder sorge waert: q Wi
ongetrouwet is/die besorcht dat des Heerē is/ hoe hy
den Heere behaghe.
33 Maer die ghetrouwet is/die besorcht dat der werel
aengaet/hoe hy der vrouwē behage:ende is gedeylt:
34 Een Wijff die onghetrout is / ende een Maecht
besorcht het ghene dat den Heere aengaet / op dat s
heylich sy/beyde aen Lichame ende oock aen gheest
maer sy die ghetrout is/besorcht het gene dat der we
relt aengaet/hoe sy den Man behaghe.
35 Maer dit segge ic tot uwen voordeele/ niet om eene
stric over u lieden te worpē:maer tot het gene dat voe-
gelijc is/ende om met stadige gheduericheyt den Heer
sonder verhinderinghe te dienen.
36 Maer ist dat yemāt dunct dat hy zijner maecht on
gevoegelic doet/so si dē houbarē tijt voorbi gaet/eñ [t
dat het]moet also wesē/die doe wat hy wil/ hy en son
37 dicht niet/laetse trouwen. Maer die vast in zijn her
te voorgenomē heeft/ geenē noot hebbende/maer hee
macht over zijnen wille/eñ heeft in zijn herte voorghe
nomen zijne maecht te bewaren/die doet wel.

8 So dan/wie [zijn] maecht wtgeeft ten houwelicken
die doet wel: ende diese niet wtgeeft tē houwelickē/die
doet beter. f Een wijf is met der wet aengebonden/ rrom.7.2
so langhe haer man leeft: maer als haer Man ontsla=
pen is/ so is sy vry om te trouwē met wiē sy wil alleē=
lic indē Heere: Maer sy is geluckiger/ f ist dat sy al= fithes4.8
so blijft/na mijn goedtdunckē: eñ ic meyne ooc dē geest Gods
te hebben.

Dat viij. Capittel.

Hy verbiedt henselven te vermengen in de Offerhande der Afgoden die=
naers/9. ende de cranckin in eenigen dingen te ergeren.

MAer van het gene dat den Afgoden geoffert wort/ van Af=
wetē wy dat wy alle de kennisse hebben: De ken= goden
nisse a verhooveerdicht: maer de liefde a betert. offer.
Ende soo yemandt hem laet duncken dat hy wat ag. blaest
weet/die heeft noch niet bekent/ ghelijckmen behoort op.
te kennen. Maer so yemant God lief heeft/die is vā bg. sticht.
hem c bekent. Liefde.
b Van het eten dan der dingen die den Afgodē geof= c Of ge=
fert zijn/weten wy e dat een Afgod niet en sy inde we= leert.
relt/ f ende dat daer geen ander God en sy dan een. dro 14.16
Want hoewel daer zijn die Goden genaemt wordē/ e rom 10.16
het sy inden Hemel/of op der Aerden/ (gelijc daer vele f deu 4.39
Goden ende vele Heeren zijn.)
g So hebben wy nochtans eenen God/namelic /dien
Vader/ h wt welcken alle dingen zijn/ ende wy in hem/ gmt 2.10
ende eenen Heere Jesum Christum: door wiē alle din= Eph 4/6
gen zijn/ende wy door hem. hro 11.36
Maer eē yegelic en heeft de kennisse niet: q wāt som= iioa 13.13
mige met een conscientie vanden Afgod/ eten tot noch rco.12.3
toe als dat het den Afgoden geoffert is/ eñ haer cōsciē= Phil 2.11
tie wort gevlect/ dewijle sy noch cranck is. k co/10
l De spijse en voordert ons voor God niet. Wāt ist dat 28.
wy spijse etē/so en zijn wy niet te overvloediger: Eñ ist dat Spijse.
wy spijse niet en eten/so en zijn wy niet te gebreckelicker. lRo 13.17
m Maer siet toe/dat dese uwe macht niet eenichsins
een aenstoot en worde den ghenen die cranck zijn. Erger=
Want soo yemant u/die de kennisse hebt/ siet in der nisse.
Afgoden Tempel ter Tafel aensitten/ sal zijn conscien= mgal 5.13
tie die cranc is/niet gesterct worden/ om te eten dat dē
Afgoden geoffert is.

a Rom 14.15
11 a Ende de ſwacke broeder door u kennisſe vergaen
om den welcken Chriſtus geſtorven is.
12 Maer als ghy alſoo inde Broeders ſondicht/ eñ hae
crancke conſcientie ſlaet / ſo ſondicht ghy in Chriſtum.

b Rom 14.21 2cor 11/29
13 b Daerom/iſt dat de ſpijſe mijnen broeder erghert/so
wil ic inder eewicheyt geen vleeſch etẽ: op dat ic mijn
broeder niet en ergere.

Dat ix. Capittel.

1. Hy vermaent ſe door zijn exempel hare vryheyt te gebruyck
tot ſtichtinge der anderen.

a Act/ 3/17 1cor/15/8
1 BEn ick niet een Apoſtel? Ben ic niet vry? Hebbe ic
Jeſum Chriſtum onſen Heere niet gheſien? Zijt g
lieden niet mijn werck inden Heere.
2 Iſt dat ic den anderen geen Apoſtel en ben/ ſo ben i
nochtans u lieden [een Apoſtel] want de Zegel mijn
3 Apoſtelſchaps zijt ghylieden indẽ Heere. Mijn b ant
woorde tot de ghene die my ondervragen/is deſe:

b of/verantwoordinge c 1 cor 9/14 1 Thes/2.7 d Gr. omme ten leyden * Mat 2/14 Datmen den geuẽ die het Evangelium dienen de nootdruft ſchuldich is

4 c Hebben wy niet de macht te eten ende te drincken
5 Hebben wy niet de macht/ een ſuſter ten wijve d me
de te leyden gelijc ooc de andere Apoſtelẽ/ eñ broeder
6 des Heeren/* ende Cephas? Of hebben alleẽlic ic e
Barnabas de macht niet/niet te wercken.
7 Wie crijcht te eenigen tijde op zijne eygẽ beſoldinge
wie plant eenen Wijngaert/ende en eet vande vrucht
niet? Oft wie weyt een Cudde/eñ eet vande melck de
8 Cudden niet? Spreke ic dit na mẽſchelijcker wijſe
Seyt oock de wet dit ſelve niet?

e Deu 25/4 1 Tim 5/18 f of/dat

9 Want inde wet Moſis is gheſchreven: e ghy ſult de
Oſſe die dorſt den muyle niet toebindẽ. Sorcht Go
10 voor de Oſſẽ? Oft ſeyt hy dat geheel om onſent wil
le? want om onſent wille is dat gheſchreven. Wãt di
ploecht/moet op hope ploegẽ: eñ die dorſcht op hope
[moet] zijner hope deelachtich weſen.

g Ro 15/29 Gal/6/6/ h Gr. groot

11 g So wy u het gheeſtelicke geſaeyt hebben / iſt h vel
12 dat wy uwe vleeſchelicke maeyẽ? Iſt ſake dat ãder
deſer macht aen u deelachtich zijn waerom niet me
wy? i Maer wy en hebbẽ deſe macht niet gebruyckt

i Act 20/33 2cor/11/9

maer/wy verdragent al op dat w[...] ẽ verhindering
13 en gevẽ dẽ Evangelio Chriſti. k Er[...] weet gy niet dat d

k Deu/8/1

gene die int heylige wercken van het heylige eten? E
die dẽ Altaer dienẽ/ [dat sy] mede deylẽ met dẽ A[l]tar

14 ¹Alſo heeft ooc de Heere den genen die het Euange- lHeb19/13/
lium vercondigē/geordineert dat ſy vanden Euāgelio Gen24.14
leven. Maer ic en hebbe ſulcx niet gebruyct. Ēn ic en ende.15/4
ſchrijve dit niet/om dat het aen my alſo geſchiedē ſou- Tob/3/15
de: want het ware my beter te ſterven/dan dat yemāt
mijnen roem te niete ſoude maken.
Wāt iſt dat ic het Euangelium vercondige/ᵐdaer en mgr. is my
can ic my niet van beroemē/*want het is my niet noo- geen roem.
dich: ende wee my/ iſt dat ick het niet en vercondighe/ Rom.1/14
Want iſt dat ic dat gewillich doe/ ſo hebbe ic loon: iſt
dat [ick het doe] onghewillich/ ⁿ het wtdeylen is my ᵒ nof dē bileſ
bevolen. o Oft/be-
trout.
Wat loon hebbe ic dan? dat ic het Euangelium ver- p gr. ſette?
condigende/het Euangelium Christi coſtloos ᵏ houde?
op dat ick mijn macht inden Euangelio niet en miſ-
bruycke.
Want ic van allē vry zijnde/ hebbe my aller Dienſt- Paulus
knecht gemaeckt/om dat icker te meer winnen ſoude. eens ye-
ᵇ Ende den Joden ben ic gewordē als een Jode/om gelickx
dat ic dē Joden winnen ſoude. Den genē die onder de dienſt
Wet [zijn ben ic geworden] als onder de wet/ om dat knecht.
ickſe die onder de wet zijn/winnen ſoude. q act/16/3
en/14/18.
ſDen genen die ſonder Wet [zijn/ben ick geworden] r gala/2/3.
als ſonder Wet/(die ic Gode ſonder Wet niet en ben/
maer onder de Wet Chriſti/om dat icſe die ſonder wet
zijn/winnen ſoude.
ᶠDen crancken ben ic geworden als cranc/ om dat ic ſrom/15/1
de crancke winnen ſoude: ˡIck ben allen al ghewoorden gal.6.1/
om dat ic ymmers ſommige winnen ſoude. t1cor10.38
Dat doe ic om des Euangeliums wille/ om dat ick
ſoude zijner mede deelachtich weſen.
Weet ghy niet/dat die inde loopbane loopē/ die loo-
pen alle/maer een ghecrijcht den prijs: Loopt nu alſo/
dat ghy [hē] gecrijcht. ᵖĒn ſo wie cāpt/ die is in allē b2Tim2.4
dingē matich: dz doē ſy dā om eē verderffelicke croone
te gecrijgen: maer wy [om] ʳ een onverderffelicke. r2Tim4.8
So loope ic dan alſo/niet als op het onſeker: ic cam- 1pet/5/4/
pe alſo/niet als de locht ſlaende.
Maer ick onderworpe mijn lichaem/ ende make het
dienſtbaer/op dat ic die den anderē predike/niet eenich
ins verworpelick en worde.

Dat x. Capittel.

1. Hy vermaentse door der Joden Exempel dat sy niet vleeschelick en vertrouwen op de genade Gods/ 14. eñ dat sy alle Afgoderije vlieden/ 24. en de ergernisse des Naesten.

1 IC en wil niet/ Broeders/ dat gy onwetende zijt/ dat
a onse Vaders alle onder de wolcke geweest zijn/ b en
2 alle door de Zee gegaen zijn. Ende alle in Mosen ge-
doopt zijn/ inder Wolcke ende inder Zee.
3 c Ende hebben alle de selve geestelicke spijse gegeten.
4 d Eñ hebben alle den selven geestelicken dranck ge-
droncken: (want sy hebben gedroncken vander geeste-
licker Steenrotze diese navolchde: Ende de Steẽrotse
was Christus.)
5 Maer in velen van hen en heeft God geen welbeha-
gen gehadt e want sy zijn inder Woestijne verslaghen
6 Eñ dese dingen zijn ons tot exempelen geschiet/ op
dat wy ons niet en laten des quaets gelustẽ/ f gelijc sy
7 ghelust hebben. Eñ dat ghy niet Afgodendienaers
en wort gelijc sommige van hen gelijck geschreven is:
Het volc sat neder om te eten eñ te drincken/ eñ stond
op om te spelen.
8 Eñ dat wy niet en hoereren/ h gelijc sommige van h
gehoereert hebbẽ/ eñ vielen op eenẽ dach/ drie eñ twin
9 tich duysent. Eñ dat wy Christum niet en versoeckẽ
i gelijc ooc sommige van hen versocht hebben/ eñ wer-
10 den vande Slãgẽ vernielt. Eñ dat ghy niet en mur
mureert/ k gelijc ooc sommige van hen gemurmureer
hebben/ ende sy werden vernielt vanden Verderver.
11 Dese dinghen zijn hen alle gheschiet als exempelen
eñ zijn geschreven tot onser vermaninge/ op dewelck
het eynde der Werelt ghecomen is.
12 Soo dan wie hem laet duncken dat hy staet/ die si
toe dat hy niet en valle.
13 V lieden en heeft geen versoeckinge bevanghen: da
mẽschelicke: m ende God is ghetrouwe dewelcke u nie
en sal laten versocht worden boven uwe vermeughen
maer sal met de versoeckinge ooc het wtcomen makẽ
op dat ghyse meucht verdragen.
14 Hierom mijn lieve/ vliet vanden Afgoden dienst.
15 Als met de verstandige spreke ic: oordeelt ghy liede
dat ick segghe.
16 De Drincbeker der n dancksegginge dien wy dan

a Exo 13.22 Deu/ 1.33/ Num 9.19
b Esa 14.22 Jos/ 4.23/ psa. 78.13
c Exo 16.15
d Exo 17/6 Nu/ 10.11
e Nu. 11/33 ende 26.65
f Nu/ 11/5 33.
g Exo. 32.6
h Nu. 25/9 psa 106.29
i Nu/ 21/6
k Exo 16/1 ende 47/3 Nu 14/36
l Dat is/ sulcke als den menschelijcke ghemeynlic overcoemt/ m Thes/ 15 n 1 pet/ 2/9
Afgoderie moet men schouwen oef/ der segeninge die wy segenẽ

seggēde drinckē/ is die niet de gemeinschap des bloets
Christi? Het Broot dat wy breken is dat niet de ghe-
meynschap des lichaems Christi?
7 Want wy vele zijn een broot ende een lichaem: want
wy zijn alle eens broots deelachtich.
8 Siet Israel [die] na dē vleesche [is:] die de Offerhā-
de eten/ zijn sy niet des Altaers deelachtich?
9 p Wat segge ick dan? dat de Afgod wat is? Oft dat p 1 cor.8.4
der Afgoden offer wat is?
0 [Neen/] maer dat de Heydenē wat sy offeren/ [b] den g Leu/17.7
Duyvelen offeren/ ende niet Gode: ende ick en wil niet Deu31/ 12
1 dat ghy met de Duyvelen gemeynschap hebt. Ghy
en cont niet den Drinckbeker des Heeren drincken/ eñ dē
Drinckbeker der Duyvelē/ ghy en cont niet deelachtich
zijn der Tafel des Heeren/ eñ der Tafel der Duyvelē
2 Oft tergen wy den Heere? Zijn wy sterker dan hy?
3 r Alle dingen zijn my gheoorloft/ maer alle dingen en Vā spijse
zijn niet oorbaerlic: Alle dingē zijn my geoorloft/ maer r 1 Cor6/12
4 alle dingen en stichten niet. f Niemant en soecke dat Sy37/29
zijn eyghen is/ maer een yeghelijck dat des anders is. f Phil/1/4
5 Al wat in het vlees-huys vercocht wort/ dat eet son-
der yet te onder vraghen om der conscientien wille.
6 t Wā de Aerde is des Heeren/ eñ [b] al wat daer in is. t psal24/1
7 Ende ist dat u lieden yemant vanden ongeloovigen ende50/12
noot/ eñ ghy lieden daer gaē wilt/ r so eet al wat u liedē b gr. hare
voor gestelt wort/ sonder yet te onderbragē/ om der cō- volheyt.
scientie wille. r Luc /10/7
8 Maer ist dat u lieden yemant seyt: Dit is den Afgo-
den geoffert/ so eet [dat] niet/ om diēs wille die u liedē
dat te kennē geeft/ p eñ om der conscientie wille. (Wāt p 1 Cor/8.
de Aerde is des Heeren/ ende al wat daer in is.)
9 Maer ick segghe van der conscientie/ niet ws selfs/
maer des anderē Want waerom wort mijne vryheyt
van een ander conscientie gheoordeelt? s Deu3/10
0 s Eñ ist dat ic door genade deelachtich ben/ (name- rom.14.6
lic der spijsen) waerom worde ic gelastert om het gene
daer voor ick danc segghe? Het sy dan dat ghy eet/ of
drinckt/ of yet doet/ doet het al ter eeren Gods.
Weest so/ dat ghy lieden geen ergernisse en geeft/ noch Ergher-
de Jodē/ noch dē Grieckē/ noch der Gemeynte Gods. nisse
Gelijc ick allen allesins a soecke te behagen/ eñ soecke a g. behage

niet mijn eyghen profyt/ maer het [profyt] van velen
om dat sy souden salich worden.

Dat xj. Capittel.

1. Hy straft de m'/ vrucke die in hare gemeyne vergaderingen gecomen waren. Aengaende de maniere van bidden en Propheterē/20. ē in het Nachtmael.

a 1Cor.4/16
Phil/3/17

1 WEest a mijne navolghers ghelijck als ick Christi.
2 Ic prijse u lieden/Broeders/dat gy in allen mijnen
gedachtich zijt/ende hout de insettinggen/gelijck ick u
die overghegheven hebbe.

waerdom de mannen het hooft ontdeckē/ eñ de vrouwen ghedect moeten zijn
b Eph9.23
c Deu22/5
d Ge26.27
ende/5/1/
Col/3/10/
e gen/2/22

3 Maer ic wil dat gylieden weet b datChristus is het
hooft eens yegelicken mans/ende het hooft der vrou
wen is de man: ende het hooft Christi/is God.
4 Een yegelic man die bit of propheteert met gedec
ten hoofde/die onteert zijn hooft.
5 Maer een yegelicke vrouwe/die bidt oft propheteert
met ongedecte hoofde/die onteert haer hooft: wāt het
is even so veel oft sy gheschoren ware.
6 Wāt ist dat de vrouwe niet gedeckt en wort/ dat sy
ooc [het hayr] late afsnijdē/c maer ist dat het der vrou
wen qualick staet gecort of geschorē te zijn/dat sy hae
7 decke. De man en moet zijn hooft niet decken d wan
hy is het beelt ende eerlickheyt Gods/maer de vrouw
8 is des mans eerlicheyt. e Want de man en is vander
vrouwe niet:maer de vrouwe vanden man.
9 Want ooc en is de man niet geschapē om der vrou
wen:maer de vrouwe om den man.

f Dat is een deckfsel her welcke b = duyt/ dz sy onder eēs anders macht is.
g Mal/2.5

10 Hierom moet de vrouwe eē macht op het hooft heb
ben/om der g Enghelen wille.
11 Nochtās en is noch de man sonder de vrouwe / noch
de vrouwe sonder den man inden Heere.
12 Want gelijck de vrouwe is vanden man/alsoo is ooc
de man door de vrouwe/doch alle dinck van Gode.
13 Oordeelt ghylieden onder u selven: staet het wel dat
de vrouwe onghedeckt zijnde/God bidt?

h 1 Timi. 6
i Gr. overwinnen. De gemeynte is niet twistachtich.

14 Leert ooc de natuere dat niet/dat het den manne on-
eerlick is/onghecort hayr te hebben?
15 Ende der vrouwen eerlick is/lanck hayr te hebben?
want het lange hayr is haer voor een decsel gegeven.
16 h Ist dat yemant schijnt genoechte te hebben in kij-
ven/wy en hebben die ghewoonte niet/ noch de Ghe-
meynte Gods.

17 Maer

7 Maer dit vercondighe ick u lieden/ niet prijsende dat
ghy niet tot verbeteringe/maer tot verergeringē te sa=
8men coemt. Want ten eersten / als ghylieden verga=
dert zijt/soo hoore ick dat daer tweedracht onder u is/
ende ick gheloovet eensdeels.
9 k Want daer moeten ooc Secten onder u lieden zijn/ kint 18/7
1 op dat sy die rechtsinnich zijn/ ōder u opēbaer wordē. l joa2.19
o Wanneer ghylieden dan by een te samen coemt / soo
en eetmen des Heeren Avontmael niet: Nacht=
1 Wāt eē yegelic neemt zijn eygē Avōtmael voor/ in het male des
eten: ende de eē is hongerich/ ende de ander dronckich. Heeren.
2 Hebt ghylieden dan geen huysen om te eten ende te
drincken? Of veracht ghy de Ghemeynte Gods? ende
beschaemt de gene die niet en hebbē? Wat sal ic u seg= moft/ge=
gen? Sal ic u hier in prijsen? Ic en prijse u lieden niet. l ert.
3 Want ic hebbe vandē Heere ontfangen/ het welcke ic mmat.20
u lieden ooc m gegeven hebbe: namelic/ u dat de Heere 25.
Jesus/ inder nacht doe hy verradē wert/ nā het broot. mr14.22
4 Ende als hy ghedanct hadde/ brack hijt/ ende seyde: Van den
Neemt/ eet/ dit is mijn lichaem/ welc voor u lieden ge=
broken wort/ doet dit tot mijner gedachtenisse.
5 Desgelicx [nā] hy ooc de Drincbeker na het Avont=
mael/ seggende: Dese Drincbeker/ is het Niewe n Te=
stament in mijnen bloede: doet dit so menichmael als oofte/ver
ghy [dien] drinckt/ tot mijner gedachtenisse. bont.
6 Want so menichmael als ghylieden dit Broot sult
eten/ ende desen Drincbeker sult drincken/ *sult ghy dē ofc verco
doot des Heeren vercondigen p tot dat hy coemt. dicht gy
7 q So dan/ wie dit Broot eet / ofte desen Drincbeker etc.
des Heeren onweerdichlick drinct/ die is schuldich des pact 1/11
lichaems ende bloets des Heeren. qjoa6 51
8 Maer r de mensche proeve hemselvē/ ende ete also vā rsyr18/18
dien Broode/ ende drincke van dien Drincbeker.
9 Want wie onweerdichlic eet/ ende drinckt/ die eet eñ
drinct hemselven het oordeel/ niet onderscheydēde het
o Lichaē des Heerē. Hier vā zijn onder u liedē vele cranc=
1 ke/ eñ ongesonde/ eñ vele slapē. s Want waert dat wy ssyr18.20
ons selven onderscheyden/ so en souden wy niet geoor= t oft oor=
2 deelt worden. Eñ als wy t geoordeelt wordē/ so wor deelden
den wy vanden Heere geleert/ om dat wy niet en sou= v Oft ge
den met der Wet verdoemt worden? straft.

33 So dan/ mijne Broeders/ als hy te samen coemt: on
te eten verbeyt malcanderen.

c An. tot n wer verdoe menissen.

34 Ist dat yemant hongerich is/ die ete te huys/ op dat
gy niet tot c oordeel te samen en coemt. Het ander sal ic
ordineren/ als ick come.

Dat xij. Capittel.

1. Hy bewijst waer toe men alle gavē des Heeren gebruycken sal/ namel
tot stichtinghe.

1 VAn de geestelicke [gaven/] Broeders/ en wil ic nie
dat ghy onwetende zijt.
2 Ghylieden weet hoe gy als gyHeydenen waert/ to
de stomme Afgoden u liet verleyden/ also ghy ghe leyd
wert.
3 Daerom ghebe ick u lieden te kennen a dat nieman
door den Geest Gods sprekende/ Jesum en verbioeet:
b ende niemandt en can seggen/ dat Jesus deHeere is
dan door den heylighen Gheest.
4 c Ende daer zijn d verscheyden gaven: maer het is de
selve gheest.
5 Eñ daer zijn verscheyden bedieningen/ maer de sel=
ve Heere.
6 Ende daer zijn verscheyden werckingen/ e maer het
is de selve God/ diese alle in allen werckt.
7 Ende eenen yeghelicken wort de openbaringhe des
Geest gegeven/ tot het gene oorbaerlick is.
8 Want den desen wort door den Gheest gegeven het
woort der wijsheyt: den anderen het woort der kennis=
se/ door den selven Gheest.
9 Den anderen het geloove door den selven Geest: dē
anderen de gaven der ghesontmakinghen/ door dē sel=
ven Gheest.
10 Den anderen crachtighe werckinghen: den anderen
Prophecie: den anderen onderscheydinge der geesten:
den anderen verscheyden f tonghen: den anderen ut=
legginghe der tonghen.
11 g Ende alle dese dinghen werckt de eenige ende selve
h Geest/ deelende eenē yegelickē het zijne/ also hy wil.
12 i Want gelijc het lichaem een is/ ende vele leden heeft/
ende alle ledē eens lichaems/ hoewel sy vele zijn noch=
tans een lichaem zijn: also oock Christus.
13 Want wy alle zijn in eenen Geest tot een lichaem ge=

a Mat/9 39
b Joa 13/15
1 Cor/ 6/6
c Rom 12/6
cor 10 /13
d Gr. ver=
scheydinge
der gaven.
e Ost/ daer
is een God
die crachte
lick werckt
alle dingē
in allen.

Bedee=
linge der
geestelic=
ker gavē

f Ost/ Walē
gho 12/36
h 1 Cor 7/7.
Verschei
den leden
in een
lichaem
i Ro/18/4

doopt/het sy Joden/oft Griecken/oft Dienstbare/oft
Vrye: eñ wy k hebben alle eenen dranc gedroncken/tot
eenen Gheest.
4 Want het lichaẽ en is niet een lidt/maer vele[leden.]
5 Oft de voet seyde: Jc en ben geen hant/ so en ben ick
vandẽ lichame niet: Js hy daerõ vandẽ lichame niet?
6 Eñ oft de ooze seyde: Jc en bẽ de ooge niet/so en ben
ic vandẽ lichame niet: is sy daerõ vandẽ lichame niet?
7 Waer het geheel lichaẽ de ooge/waer[bleve]het ge-
hoor? Waer het geheel lichaẽ dat gehoor/waer[bleve]
de reucke?
8 Maer nu heeft God de leden geset/ een yegelick van
hen in het lichaem/ghelijck hy ghewilt heeft.
9 Waren sy alle een lidt/ waer[bleve]het lichaem?
0 Maer nu[zijnder]wel vele leden maer een lichaem.
1 Ende de ooge en can tot der hant niet seggen: Jc en
behoeve u niet: oft wederom het hooft tot de voetẽ: Jc
en behoeve u niet.
2 Maer veel meer zijn de leden des lichaems noodich/
die de cranckste schijnen te wesen.
3 Eñ die ons denckẽ de oneerlicste[ledẽ]des lichaems
te wesen/den selven doen wy overvloediger eere aẽ/eñ
onse oneerlicke[Ledẽ]hebbẽ overvloediger eerlicheyt.
4 Maer die in ons eerlic zijn/en behoevens niet/maer
God heeft het lichaem te samen getempert/ende heeft
den ghebreckelicken[leden]meerder eere ghegheven.
5 Om dat geen tweedracht indẽ lichame wesẽ en sou-
de maer dat de leden gelijcke sorge voor malcanderen
6 dragen souden. Ende ist dat een lidt lijt/so lijden alle
de ledẽ mede: ende ist dat een lidt vereert wort/so ver-
blijden alle de leden mede.
27 Maer l ghylieden zijt het lichaem Christi/ende eens-
deels leden.
28 Eñ God heeft sommige inder Ghemeynte geset/ten
eersten m Apostelen ten anderen Propheten ten derden
Leeraers/ daer nae n crachten/daer nae gaben der ge-
sontmakingen/Helpers/Regeerders verscheydẽ Ton-
9 ghen. Zijn sy alle Apostelen? zijn sy alle Propheten?
0 zijn sy alle Leeraers? hebben sy alle crachten? Hebben
sy alle gaben der ghesontmakinghe? Spreken sy alle
met[verscheyden]Tongen? zijn sy alle Wtlegghers.

k And. zijn alle tot eenen gheest gedrencket.

l De Ghemeynte is het lichaem Christi. Eph/ 1.23 ende. 4/16 Col 1/24

m Eph 4.12

n Gr/ macht wonderheden te doẽ. Rom. 12/3

p Oft/ gy- lieden zijt. p Of den wech vā den mate.

31 a Zijt ghylieden yverich na de beste gabe: Ic wijse u
noch p eenen beteren wech.

Dat xiij. Capittel.

1. Hy prijst de liefde/ dewelcke den oorspronck eñ regel der stichtinge is.

Vande liefde.

a Mat. 7. 22
b Rom. 1. 7
c Mat. 7/ 20
Luc. 12/ 21
Marc. 11. 23

1 AL waert dat ic met tonghen der menschen ende der
Engelen sprake/ maer geen liefde en hadde/ so wa-
re ic [als] eē clinckēde Metael of luydēde belle gewor-
2 den. a Eñ of ic b de [gabe] der Prophecie hadde/] eñ
wiste alle verborgēthedē/ eñ alle wetenschap: eñ oft ic
alle geloobe hadde/ so dat ic b Bergen versettē conde/
ende en hadde de liefde niet/ so en ware ick niet.
3 Eñ oft ic alle mijn goet tot [der armē] onderhoudin-
ge gabe: eñ oft ic 1 mijn lichaem over gabe om te ver-
branden/ maer geen liefde en hadde / so en soudet my
4 niet helpen. De liefde is lanemoedich/ sy is briende-
lick: de liefde en is niet afgonstich/ de liefde en is niet
lichtveerdich/ niet opgheblasen:

d Of/ walcht van geen dinck als oneerlick
e 1 Co 4. 24
Phil. 2/ 4
f 2 Joa 2. 6

5 Sy en d draecht haer niet oneerlick/ e sy en soect haer
eygen niet/ sy en wort niet verbittert/ sy en denct geen
6 quaet: Sy en verblijt haer niet in onrechtveerdichz/
maer f verblijt haer inde waerheyt.
7 Sy verdraecht alle dinc/ sy gelooft alle dinc/ sy hoept
alle dinck sy is lijtsaem in alle dinck.
8 De liefde en vergaet nemmermeer: het sy dat de Pro-
phetien te niete gaen/ ofte de Tongē ophouden/ oft de
9 kennisse te niete gaet. Want wy bekennen eēsdeels/
ende wy propheteren eensdeels.
10 Maer als het volmaecte sal gecomen zijn/ dā sal het
gene dat eensdeels geschiet/ vergaen.
11 Als ic een kint was/ doe sprac ic gelijc een kint/ ende
dachte gelijc een kint/ ende gheboelde gelijck een kint/
maer als ic een man geworden bē/ hebbe ick afgelept
12 dat kintscb was. g Want wy sien nu door eenen spie-

g 1 Cor. /30 18.

gel in een duyster reden: maer dan [sullen wy sien] aē-
sichte aen aensichte. Nu bekennen wy eensdeels/ maer
dan sullen wy bekennen gelijck wy bekent zijn.
13 Eñ nu blijven dese dry: Geloobe/ Hope/ ende Liefde:
maer de meeste van desen is de Liefde.

Dat xiiij. Capittel.

1. Hy prijst de liefde/ de gaben der tongen/ eñ alle andere gheestelijcke ga-
ben/ 4 eñ boven alle de prophetie/ 34. de stilheyt der vrouwe/ 40. eñ de
eerbaerheyt eñ goede ordinantie inder Ghemeynte.

STaet na de Liefde/ weest yverich in geestelicke [ga-
ven/] maer meest/ dat gylieden meucht propheteri
2 Want die met [vremde] tongen spreect/ die en spreect
den menschen niet/ maer Gode: want niemāt en hoort
het/ maer hy spreeckt in den geest verborghentheden.
3 Maer wie propheteert/ die spreeckt den menschen
stichtinghe/ ende vermaninghe/ ende vertroostinghe.
4 Wie met [vrẽde] tongen spreect/ die sticht hemselvẽ.
Maer wie propheteert/ die sticht de Ghemeynte.
5 a Ic wilde dat gy alle met tongẽ spraect/ maer meer
dat ghy propheteerdet: want die propheteert/ is meer-
der dan die met tongen spreeckt/ ten sy dat hijt wtleg-
ghe/ op dat de Ghemeynte ghesticht worde.
6 Eñ nu Broeders/ oft ic tot u quame / eñ sprake met
tongen/ wat profijt sal ic u doẽ? ten sy dat ic tot u liedẽ
spreke/ of door ontdeckinge/ of door wetẽschap of door
prophetie/ of door leeringe? Ooc de dingen die sonder
leven zijn/ ende geluyt gevẽ/ het sy Fluyte of Harpe/ ist
dat sy geẽ onder schepdinge met den geluyde en gevẽ/
hoe salmẽ kenẽnẽ wat daer gesluyt of geharpt wort?
8 Wāt ooc so de Basuyne eẽ onseker geluyt geeft/ wie
sal ten strijde bereyt worden? Also ghylieden oock/ ist
dat ghy met der Tonghen geen duydelicke sprake en
geeft/ hoe salmen weten wat daer ghesprokẽ wort? Wāt
ghy sult in b den wint spreken. Ghelijck/ daer zijn (so
veel verschepden manieren van c geluyt inder werelt/
ende geẽ van dien en is d stom: Ist dā dat ic de cracht
der stemmẽ niet en weet: so sal ic hem die spreect/ e vrẽt
vā talẽ zijn: eñ hi die spreect/ sal my vreemt vā talẽ zijn.
Also ghyliedẽ ooc/ dewijle gy yverich zijt tot geeste-
licke gavẽ soect daerinne overvloedich te zijn tot stich-
tinge der Gemeynte. Daerom/ die met vreemder ton-
ghen spreeckt/ die bidde dat hijt mach wtlegghen.
Wāt ist dat ic met [vreẽder] tonge bidde/ so bidt mij-
nen gheest/ maer mijn verstant is onvruchtbaer.
Wat ist dan? Ick sal met den geest bidden ende ic sal
ooc met den verstande biddẽ. Ic sal met dẽ f geest sin-
gen/ ende sal oock met den verstande singhen. Want
soo ghy danck segghet met den gheest/ hoe sal de gene
die in des ongeleerdẽ plaetse staet/ Amẽ seggẽ op uwe
danckseggingе/ dewijle hy niet en weet wat ghy segt?

Prophe-teren oft wt leggẽ/ weten-schap vā vremden talen.

a Nui6.7

b Gr. de Lucht.

c of stemme of/ sonder beduydinge.

e gr. Barbaros.

f of/ adẽ

17 Want ghy danckt wel: maer een ander en wort nie
18 gesticht. Ic dancke mijnen God/dat ic meer dan gh
alle met [vreemde] tonghen spreke.
19 Maer ic wil inder gemeynte liever vijf woorde doo
mijn verstant spreken/op dat ic de andere ooc onderwij
se/ dan thien duysent woorden met vreemder tonghe
20 Broeders/g en wordt gheen kinderen in het verstāt
Maer wort h kinderen inder boosheyt/eñ wort in he
verstant volmaeckt.
21 Ind: Wet is geschreven: i Ic sal met ander tonge
eñ met andere lippen tot dese volcken spreken/ eñ noch
en sullen sy my also niet hooren/ seit de Heere.
22 So dan/ de [vreemde] tongen zijn tot een teeckē/nie
den gheloobigen/ maer den ongeloobigen: ende de Pro-
phetie/ niet den ongeloobigen maer den gheloobigen
23 Waert dan dat de geheele Gemeynte by een verga
dert ware/ende sy alle met [vreemde] tongē sprakē/ ei
ongeleerde oft ongheloovinge daer in quamen/en sou
den sy niet segghen dat ghy wtsinnich waert.
24 Maer ist dat sy alle propheterē/ eñ een ongeloobig
ofte ongeleerde daer inne coemt/ die wort van allē ge
straft/ ende van allen gheoordeelt.
25 Ende also wort het verborgen zijns hertē openbaer.
ende valt op zijn aensicht/ende aēbidt Godt/ ende ver-
condicht dat God warachtelick in u lieden is.
26 Wat ist dan/ Broeders? soo wanneer ghy te samen
coemt/een yegelic van u/ heeft hy eenē Psalm/ heeft hy
Leere/ heeft hy [vreemde] tongē/ heeft hy opēbaringe.
heeft hi wtlegginge/dat het al geschiede tot stichtinge
27 So yemāt met [vreemde] tongē spreect/dat het doo
twee/ ofte tē meestē door dry geschiede/eñ by gebeur-
te/ende een legghe het wt.
28 Maer en is k daer geē wtlegger/dat hy swijge inder
Ghemeynte/die met vreemder tonghe spreeckt / maer
hemselven spreke/ende Gode.
29 Dat der Prophetē twee ofte dry sprekē/l ende dat de
30 andere m oordeelen. Ist dat het eenen anderen daer
sittende/ gheopenbaert is/ so swijghe de eerste.
31 Want ghy cont allē een na den anderen propheterē/
32 op dat sy alle leeren/ ende getroost worden. Ende de
geesten der Prophetē/zijn dē Prophetē onderworpen.

g Eph/4/14
h Mat/18
ende 19/14
i Esa/28/11
Deu/28.29
k of hy get.
l Ioa/4/1
most onder
scheyden.

3 Wanc God en is niet [een oorspronck] der a verstoo
ringe/maer des vreden:gelijck in alle Ghemeynten der
Heylighen.
4 o Uwe wijven laet inde Ghemeynten swijgen:want
het en is haer nz geoorloeft te sprekē/maer [haer is be=
volen] onderworpen te zijn/ p gelijck oock de Wet sept.
Ist dat sy wat willen leerē/ laetse te huys hare man=
nen vragen want het staet den wijven qualic inde Ghe=
meynte te spreken. Is het woort Gods van u lieden
ghecomen? of is het alleenlick tot u lieden ghecomen?
Ist dat yemant hem laet duncken dat ghy een Pro=
pheet sy/of geestelic/ die bekenne wat ic u liedē schrijve
dat het des Heeren gheboden zijn.
Maer wie onwetende is/die q sy onwetende.
So dan/Broeders/weest yverich om te propheteren/
ende en verbiet niet met vreemde tonghen te spreken
Laet alle dingen eerlick ende met ordene geschieden.

Dat xv. Capittel.

Hy bewijst de opstandinge der doodē/tē eerstē de opstandin=
ge Christi/12. daer na de onse/ 35. eñ de maniere daer van

Woort/ a Broeders/ic gheve u te kennē/vā het Euan=
gelium dat ic u vercōdicht hebbe:het welcke ghylie=
den oock aenghenomen hebt/ in het welcke ghy oock
staet:
b Door het welcke ghylieden ooc behouden wort/ist
dat gy onthout c met wat woorden ic u lieden gepre=
dickt hebbe/ten sy dat ghy te vergeefs gelooft hebt.
Want ic hebbe u lieden inden eerstē d gegevē/twelc=
ke ic ooc ontfangen hebbe/ e namelic/ dat Christus ge=
storven is voor onse sonden/ na de Schriften.
f Ende dat hy is begravē geweest/ g ende dat hy op=
gheweckt is ten derden daghe/na de Schriften.
h Eñ dat hy is gesien van Cephas/ i [eñ] daer naer
vande twaelve. Daer na is hy gesien/meer dan van
vijf hondert Broederen op eenmael/vandē welckē vele
noch leven/ende sommighe zijn l ghestorven.
Daer naer is hy gesiē van Jacobo/daer na van alle
de Apostelen. m Eñ ten alderlaetsten/is hy ooc gesiē
van my als van eenen ontijdichlick gheboren.
Want ick ben n de alderminste onder de Apostelen/
die niet weerdich en ben een Apostel ghenaemt te wor=

n Of ver=
werringhe
of oneenic=
heyt.
o 1 tim 2/12
gen/3/16
Eph/5/22
Col/3/18/

Dat is/
bekenne
hem sel=
ven on=
wetende
te zijn.

a Gal 1/56

b Ro/1/16
1 cor/1 /16.
c Ofte/nis c
wat leere.
d Gr. ove c
geven.
e Esa/53 /7
Dan 9/ 24
f Jone/ 2/2
mat 12 /40
g mt. 12 .40
psa 16 , /16
h lu 24 .44
mar 1/14
i Joa 20.10
Act. 10/40
k G c. blijvē
tot noch
toe
l G r. ontsla
pe n.
m t 19.3.17
n Eph/3/8

eact/5/8 Gal/1/3 j.tor/11 13.
oen/ daerommme dat ic deGemeynteGods verbolch
10hebbe. Maer door de genadeGods/ hē ic dat ic ben
eñ zijn genade in my en heeft niet ydel geweest: ymaer
ic hebbe overvloedelicker gearbeyt/ dan sy alle/ niet ic
maer de ghenade Gods die met my is.
11 Wy dan beyde/ ic ende sy/ prediken also / ende ghy
lieden hebt also gheloost.

Christus is eerst opgestaē ende wy sullē alle door hem opstaen

12 Ende ist dat Christus gepredict wort / dat hy wt de
dooden opgeweect is/ hoe seggen dan sommige onder
lieden/ datter gheen opstandinghe der dooden en is?
13 Ist datter geen opstandinge der dooden en is / so en
is Christus oock niet opgheweckt.
14 Ende ist datChristus niet opgeweect en is/so is dan
onse predikinge ydel ende oock is uwe gheloove yde
15 Ende wy worden bevondē valsche getuygenGods
want wy hebben vanGode getuygenisse gegevē: dat
hyChristum opgeweect heeft: dē welcken hy niet opg
weect en heeft/ [te weten/]ist dat de dooden niet opge
16weect en wordē. Want ist dat de doodē niet opgewee
en worden/so en is oock Christus niet opgheweckt.

q Of ydwaes.

17 Eñ ist datChristus niet opgheweckt en is/so is uw
gheloove q ydel/ ghylieden zijt noch in uwe sonden.
18 So zijn sy dan oock verloren/ die in Christo slapen.
19 Ist dat wy in dit levē alleēlic onse hopē op Christu
hebben/ soo zijn wy de ellendichste van alle mensche
20 Maer nu is Christus vande doodē opgeweect/ [al
r de eerstelinck vande gene die ontslapen zijn.

r. 1pet/1.5 Col.1/18 Apo/1/5. t gen/2/17 roma/5/6

21 t Want nadien door eenen mensche de doot [is/so is
oock door eenen mensche de opstandinghe der doode
22 Want gelijck sy alle in Adam sterven/also sullen w
alle in Christo levendich worden.
23 Maer eē yegelic in zijnder orden: Christus de Eersti
linc [is opgestaen/] daer na dieChristo toecomen su
len opstaen in zijne toecomste.
24 Daer na comt het eynde/als hy het Conincrijcke
Gode denVader overgegeven hebbē/als hy alle hee
schappie ende alleOverichept/ende macht sal v te nie
ghemaeckt hebben.

pfal.110. act.2.34 1cor.3. eph1.20 Col/3/1

25 x Want hy moet heerschappie hebbē/ tot dat hy all
de vyanden onder zijne voeten sal ghelegt hebben.
26 De doot is de laetste vyant die vernieticht wort.

Want

7 p Want hy heeft het alle onder zyne voeten onder- p Psal 7/8/ Eph/1/22
worpē. Maer als hy seyt dz het hē al onderworpē is/
so ist openbaer dat/ [dat geseyt is/] wtgenomen dien/
diet hem al onderworpen heeft.
8 Eñ als het al hem sal onderworpē wesen / dā sal ooc
de Sone selve/ (die het hem al onderworpen heeft) hē
onderworpen worden op dat God sy al in allen.
9 Anders/ wat sullen sy doen/ die z voor de dooden ghe- z Of/voor dooden/of over de dooden.
doopt wordē? Ist dat de doodē geensins opgewect en
wordē/ waerom worden sy ooc voor a doodē gedoopt? a Dat is/op dat de doop niet voor dit leven/ maer voor de doot nut sy eñ als die gedoopt worden rechts eer sy sterven.
Waerom zijn wy oock te alder uren in perijckel.
By c onsen roem dien ic in Christo Jesu onsen Heere
hebbe/ ick sterve alle dage.
Ist dat ic na den mensche/ teghen de beesten te Ephe-
sen ghevochten hebbe: wat helpet my/ ist dat de doodē
niet opgewect en worden: d Laet ons eten en drincken/
Want morgen sterven wy. Laet u lieden niet verley-
den/ boose redenen verderven goede zeden.
Ontwaect rechtveerdelic/ eñ en sondicht niet: Want b Oft/de dooden.
sommige en kennen God niet: Ic segge het u lieden tot c An.nwoen
schaemte. Maer daer mocht yemant segghen: e Hoe d Esa 22.13 e vde. 56.12
worden de dooden opgeweckt? ende met wat lichaem Sap/2/6/
sullen sy comen? e Eze/37/3 Hoe dat de doode opstaen.
Gy dwaes f dat gy saeyt/ dat en wort niet levendich/
ē sy dat het eerst sterve. Eñ dat gy saeyt/ [daer vā]
en saeyt gy niet het toecomēde lichaē/ maer het bloote
graen/ als van Tarwe/ of eenich andere. f Joa 12.24
Maer God geeft hem een lichaem na zijnē wille/ eñ
enen yegelicken sade zijn eyghen lichaem.
Alle Vleesch en is niet eenderley Vleesch / maer een
ander is het vleesch der Menschen/ een ander der Bee-
sten/ een andere der Visschen/ een ander der Voghelen
Eñ daer zijn Hemelsche Lichamen/ eñ daer zijn Aert-
sche Lichamen: Maer een ander eerlichheyt hebben de
Hemelsche [lichamen] een ander de Aertsche.
Een ander eerlickheyt heeft de Sonne/ eñ een ander
eerlicheyt heeft de Mane/ eñ een ander eerlicheyt heb-
ben te Sterren. Want de een Sterre is vāde andere g Deut12/5
Sterre verschepdē in heerlicheyt. g Also ooc de opstā- Sap/3.2/
dinge der doodē: dz gesaeyt wort in verderbinge/ wort mat. 13/43
opgheweckt in onverderffelickheyt.

43 Dat gesaept wort in oneere/wort opgeweckt in eer-
licheyt:dat gesaept wort in crachz/ wort opgeweect in
moghentheyt:
44 Dat natuerlijck Lichaem dat ghesaept wort/wordt
opgeweect een GeestelijcLichaem. Daer is een natuer-
lijck Lichaem/ende daer is een GheestelijckLichaem
Gen.1/7 45 Also is oock ghescreven:h De eerste meńsche Adam/
is geworden tot een levendige ziele/eñ de laetsteAdam
tot eenen levendichmakenden Geest.
46 Maer het geestelicke [lichaem en is] niet eerst:maer
het natuerlicke/daer na het geestelicke.
47 De eerste mensche vander Aerden/Aertsch: de twee-
48de mensche/is de Heere vandē Hemel. Hoedanich de
aertsche is/sodanich zijn ooc deAertsche:eñ hoedanich
de Hemelsche is/ soodanich zijn oock de Hemelsche.
2cor.4.11 49 [i]Ende ghelijck wy het Beelt des Aertschen ghedra-
gen hebben/so sullen wy ooc het Beelt des Hemelschē
Joa1.14 50dragē. Eñ dit segge ic/Broeders/kdz vleesch eñ bloet
het Conincrijcke Gods niet besitten en connē: noch de
verderbinge en besit de onverderffelickheyt niet.
lithe4.15 51 Siet/ic segge u lieden een verborghentheyt:l Wy en
mphi?.21 sullen niet alle slapen/maer wy sullē alle m verandert
52wordē/ In een punct des tijts/in eenē oogenblic n ter
int.24/31 tijt der laetster Basuyne (want sy sal basuynen / ende
de dooden sullen opgeweckt worden/onverderffelic/eñ
wy sullen verandert worden.
53 Want dit verderffelicke moet onverderffelicheyt aen
doē:ende dit sterffelicke moet onsterffelicheyt aendoē.
2Cor5.4 54 Ende als dit verderffelicke sal de onverderffelicheyt
aengedaē hebbē/o eñ als dit sterffelicke/sal de ōsterffe
lichz aengedaen hebben/dan sal twoort geschiedē/ dat
geschrevē is:p de doot is verslonden tot overwinninge.
55 Doot/waer is uwē prickel?/Helle/ waer is uwe over-
Esa25.8 56winninghe? De prickel des doodts/ is de sonde:ende
Heb2/14 de macht der sonde/is de Wet.
57 q Maer God sy r danck/ die ons de overwinninghe
qi Joa5. r gegeven heeft door Jesum Christum onsen Heere.
rgr.gena 58 So dan mijn lieve broeders/weest stantvastich/ on-
de. bewegelic/alletijt overvloedich inden wercke des Hee-
fof/geest ren/ dewijle ghylieden weet/dat uwē arbeyt niet ydel
en is inden Heere.

Dat xvj. Capittel.

1. Hy vermaentse tot de versamelinge der Aelmoesen / 13. vande volstan-
dicheyt int gheloove ende de liefde Christi / ende des Naesten / 15. ende
na sommige groetenisse eñ recommandatien / wenscht hy hen alle goet.

1 VOort a vande versamelinghe die den Heyligen [ge- rom 2.13
schiet /] gelijc ic den Gemeynten in Galatia bevolē
hebbe doet ghylieden oock also.
2 b Op elcken c eersten dach der weke / een yegelic vā u b act 11.29
by hemselvē legge wech als eenen schat vergaderēde / c Dat is
na dat hy geluckich geworden is: op dz niet als ic come / Sondach
dan eerst de versamelingen en geschieden.
3 Eñ als ic daer sal gecomē zijn / so wie ghylieden met
Sentbrieven bewillicht / die selve sal ick senden / om
4 uwe d weldaet te Jerusalē over te dragē. Eñ ist dattet
5 weert is / dat ic ooc reyse / so sullē sy met my reysē. e Ic
sal tot u lieden comen / als ic Macedoniam sal door ge- g genade
gaen hebbē: Want ic sal door Macedoniam gaen.
6 Maer by u lieden sal ic mogelic blijven / of ooc over- 2cor 1.15
winteren / op dat ghylieden my meucht geleydē / waer
7 ic henē reyse. Want ic en wil u liedē nu f int doorgaen f Gr. in
niet sien / maer ic hope een tijt [lãc] by u te blijvē / ist dz door by-
het de Heere toelaet. gange of
8 Maer ick sal te Ephesen blijven tot den g vijftichstē doorgãge
9 [dach.] Wãt my is eē groote eñ crachtige deure ge- g of Pincr-
opent / ende [daer zijn] vele wederpartyen. sten.
Ist dat Timotheus coēt / siet dat hy onbevreest by u
liedē sy: wãt hy werct het werc des Heerē / ooc gelijc ic.
Niemant dan en verachte hem / maer geleyt hem / in
vrede / op dat hy tot my come: want ic verwachte hem
met de broederen.
Ende aengaende den Broeder h Apollos / ick hebbe act 18.23
hē seer vermaent / dat hy met de broederen tot u lieden 1cor.1.12
comen soude / eñ het en was gheensins zijnen wille dat
hy nu soude comen / maer hy sal comen wanneer het
hem sal wel gelegē wesē. Waect / staet in het geloove /
houit u als mannen / weest sterck.
Doet alle uwe dinghen inder liefde.
Eñ ic bidde u / broeders: Ghy weet dattet huysgesin
Stephane zijn de eerstelinck van Achaia / eñ dat sy hē 1cor 1.14
selven ten dienste der heyligen geschickt hebben.
Dat ghylieden ooc den sulcken onderdanich zijt / ende
allen medehulpers / ende medearbeyders.

k Or. uwe gebreck.
l Of vervaect.

17 Jck ben verblijdt van de toecoemst Stephane/ ende
Fortunati/ eñ Achaici: want k wat my aen u liedē ge-
brack/ dat hebben dese vervult.
18 Want sy hebben mijnē geest ende uwen geest l gerust
gemaeckt: bekent dan de sulcke.
19 De Gemeynten in Asia groeten u lieden. V groeten
seer in den Heere/ Aquila eñ Priscilla/ met de Gemeynte

Rom 16/15
2 Cor/23/12

20 die te haren huyse is. V lieden groeten alle de Broe-
ders: m Groet malcanderen met eenen heyligen kusse.
21 n Jck Paulus groete u lieden met mijne hant.

o Anathema.

22 Jst dat yemant den Heere Jesum niet lief en heeft/
23 die sy o vervloect. De genade des Heeren Jesu Chri-
sti/ sy met u lieden.
24 Mijn liefde sy met u allen in Christo Jesu/ Amen.

De eerste Sentbrief tot de Corinthen/ ghescreven van
Philippis/ [gesonden] door Stephanum/ ende
Fortunatum ende Achaicum/ ende
Timotheum.

De tweede Sentbrief Pauli tot den Corinthen.

Dat eerste Capittel.

1. Na dat hy den Heere gedanct heeft/ die hem verlost heeft vāde vierst verdruckingen/ bewijst hy de nuttichept der selver/ 13. daer na hē ontschuldigende van het vertoeven zijner coemste/ 18. bewijst dat de stātvastige waerheyt zijner predikinge/ op Christum gefondeert is.

1 PAulus een Apostel Jesu Christi / door den will
Gods: ende de Broeder Timotheus : der Ghe-
meynte Gods die te Corinthen is/ met alle dē Hey-
ligen/ die in geheel Achaia zijn.

a Rom/1/7
1 Cor/1/2/
2. pet/1/2/
ephe/1/3.
ng. de groetinghe met mijnder hant Pauli

2 a Genade sy u lieden/ eñ vrede van Gode onsen Va-
der/ ende den Heere Jesu Christo.
3 q Gheloeft sy God/ ende de Vader onses Heeren Jesu
Christi/ de Vader der barmherticheden/ eñ God alle
vertroostinghen.

c cor/7/6/

4 r Die ons vertroost in alle onse verdruckinge/ op dat
wij se alle in wat verdruckinge sy zijn/ mogen vertroo-
stē/ door de vertroostinge daer mede wy selve vā God
vertroost worden.

5 d Want gelijc de e verdruckinghen Christi overbloe= dpſa94.19
dich zijn in ons: alſo is ooc door Christum õſe vertroo= e gr. de
ſtinge overbloedich. lydens.
6 Eñ iſt dz wy verdruct wordē/ [dat geſchiet] voor u
wer vertrooſtinge eñ ſalichz/ dewelcke gewracht wort fgr/in.
fdoor de verdraechſaemheyt der ſelver verdruckingē/
die wy ooc lijden: iſt dat wy getrooſt worden/ [dat ge=
ſchiet] voor uwe vertrooſtinge ende ſalicheyt.
7 Eñ onſe hope voor u lieden is vaſte/ dewijle wy we=
ten/ dat ghy gelijc der verdruckingē/ alſo ooc der ver=
8 trooſtinge deelachtich zijt. g Want wy en willen niet/ Actor15.25
Broeders/ dz gy onwetende zijt van onſe verdruckin=
ge/ die õs in Aſia geſchiet is/ namelic/ dz wy bovē ma=
ten ſeer beſwaert geweeſt zijn/ boven onſe macht/ ſo dz
wy ſeer benaut waren oock vanden leven. h gr. de ant woorde.
9 Ja wy ſelve hadden in ons ſelven h het vonniſſe des
doots: i op dat wy niet op ons ſelvē vertrouwē en ſou= iJer/17/5
dē/ maer op God die de doodē verweect. Dewelcke õs
vã ſo grootē doot verloſt heeft/ eñ vloſt: op welckē wy
hopen/ dat hy ons ooc noch verloſſen ſal:
k Oock met uwer hulpe inden gebede voor ons/ l op krom15.36
dat voor de gabe van vele perſoonē aē ons [bewesen/] l2Cor.5,18
van velen danck gheſeyt worde voor ons.
Want onſen roem is dit/ [namelick/] het getuyghe=
niſſe onſer conſcientien/ dat wy in eenvoudicheyt ende
m Godlicke oprechticheyt/ niet met vleeſchelijcke wijſ= mgr. op=
heyt/ maer met Gods ghenade inde werelt gewãdelt rechticheyt
hebben/ ende aldermeeſt by u lieden. Gods.
Want wy en ſchrijven u lieden niet anders / dan dat
ghy n leeſt/ oft ooc bekent: eñ ic hope dat ghijt tot den nof bekent of ooc weet
eynde kennen ſult. Gelijc ghy ooc ons eenſdeels be=
kent hebt/ dat wy uwē roem zijn/ o gelijc gy de onſe in oof/ bekent
den dach des Heeren Jeſu.
p Eñ met ſulc een vertrouwē wilde ick eerſt tot u lie= p1cor16/5
den comen om dat ghy q dobbel weldaet hebbē ſout: qGr. de
Ende dat ick door u lieden na Macedoniam gaen tweeds.
ſoude/ ende wederom van Macedonia tot u comen/ en=
de van u na Judeam geleyt worden.
Hebbe ic dã lichtveerdicheyt gebruyct/ als ic dit voor
nã genomē hebbe? of neme ic het na dē vleeſche voor/
dz ic voorneme? om dz by my ſoude weſē/ Ja eñ Neē?

1mac.5.5 18 God is getrouwe/dat onse woort tot u liede niet ge-
Jac.5.12 19weest en is/Ja en Neen. Wāt de Sone Gods Jesus/
Christus/die onder u liedē door ōs gepredict is/name-
lic/door my eñ Silvanum eñ Timotheum/ en is niet
gheweest/ Jae ende Neen:maer Ja was in hem.
20 Want alle de beloften Gods zijn in hem/ Jae/eñ zijn
in hem Amen/ter eerlickheyt Gods door ons.
21 Maer die ons met u lieden versterct in Christum/ eñ
fro/8/16/ die ons ghesalft heeft/ is God.
2cor/5/5 22 Die ons oock versegelt heeft/ ende in onse herten den
rom.1/9 Pant des Gheests ghegheven heeft.
ende/9.1. 23 t Maer ick aenroepe God tot getuyge op mijn siele
2co.21/3 dat ic om u lieden te sparen/noch te Corinthen niet ge-
Gal.1/10 24comen en bē. b Niet dat wy heerschappie voerē over
Phil.1/3 uwen gheloove: maer wy zijn medehulpers uwer blij-
y Pet5/3 schap: want ghylieden staet door het geloove.

Dat ij. Capittel.

1. Hy gaet voort/bewijs gevende van zijn vertoevē/4. bewijst zijn liefde
tot hen/7. eñ begeert hare liefde aen dē boetveerdigen Sondaer/14. e
hy looft God door de cracht zijnder Leere/om dat sy die souden begee
ren/17. ende wederleyt zijne lasteraers.

1 MAer ic hebbe dit voor my genomen/dat ic niet we-
derom in droefheyt tot u lieden comen soude.
2 Want ist dat ic u lieden bedroeve/ wie isser dan di
my vrolic maect/ten sy de gene die vā my bedroeft is:
3 Eñ ic hebbe u lieden/dat selfste geschrevē/op dat al
ic come ic geen droefheyt hebben en soude vande gen
a g.hebbe daer ic my moeste van verblijden vertrouwēde van u
allen/dat mijn blijschap/u aller blijschap sy.
4 Want ic hebbe u lieden wt grooten drucke ende be
nautheyt des herten geschrevē met vele tranē/niet om
h 1Cor 5 dat gy sout bedroeft wordē/maer om dz gy mijn lie
de wetē sout/die ic seer overvloedelic tot u liedē a drag
5 Ist dat yemant droefheyt aengebracht heeft/ die e
heeft my geen droefheyt aengebracht/maer eensdeel
(op dat ick [hem] niet en verswaere) u allen.
6 k Het is dē sulckē genoech/dat hy vā velē gestraft is
7 So dat ghylieden daer tegen meer [moet/] vergeve
ende vertroosten / op dat de sulcke in overvloedighe
8droefheyt niet eenichsins en vergae. Daerō bidde i
u lieden/dat ghy de liefde aen hem bevesticht.
9 Wāt hier toe hebbe ic ooc geschrevē:om dat ic uwe

c veproe-

beproevinge weten soude/namelick/oft ghylieden tot | tof/beproefde.
10 alle dinge gehoorsaem zijt. Dien ghy lieden wat vergeeft/ [die vergeve] ic ooc: want ist dat ic oock yet vergeven hebbe/ dien ic vergevē hebbe [hebbe ic vergevē/ om uwent wille in b het aensichte Christi.
11 Op dat wy vanden Duyvel niet c bedrogē en wordē/ | b of/de persoon.
want zijne gedacht en en zijn ons niet onbekent.
12 Voort/als ick te f Troas quam/om te prediken het | e G. ðgtich.
Euangelium Christi/eñ my daer een deure indē Heere | fact 16.89
13 geopent was/ So en was ic niet gerust vā geeste/om dat ick Titum mijnen Broeder niet en vant: maer nam oorlof aen hen/ende reysde na Macedoniam.
14 Eñ Gode sy g lof/die alle tijts door ons triumpheert | g G. gens de.
in Christo/eñ den reuck zijner kennissen te aller plaetsē | h Of/ons
door ons openbaert. | doet triumpherē
15 Want wy zijn Gode de k goede reucke Christi/ inde gene die salich worden/eñ inde gene die verloren gaen. | i col 1/27
16 l Den desen/een reucke des doots/ ter doot/ ende den | k G. welrickenhz.
genen een reucke des levens/ten leven. Eñ wie is hier
17 toe bequam? Want wy en zijn niet ghelijck vele het | l luc 1/34
woort Gods m vervalschende: maer wy spreken n van
Christo/ als wt oprechticheyt/als wt Gode/ inde tegē | m of/ om
woordicheyt Gods. | eygen gewin leerēde.
n Gr. in

Dat iij. Capittel.

1. Hy prijst de cracht zijner prediking/ tegen de lasteringe der valscher Apostelen/ 9. eñ het Euāgelium vergelijckende met de Wet vermeerdert de weerdicheyt zijns Amps.

Beginnen a wy ons selven wederom te prijsen? behoeven wy (gelijck sommige) Lofbrieven aen u oft | a cor/5.11
Lofbrieven van u lieden.
2 Ghylieden zijt onsen Brief/in onser hertē geschrevē/ | b Ofte/
die b bekent ende gelesen wort van alle menschen. | verstaen.
3 Dewijle het openbaer ghewo rden is/ dat ghylieden den brief Christi zijt/ door ons bedient/geschreven niet c met Inct/maer met den Geest des levendigen Gods/ | c Gr. in
d niet in steenen Tafelen/maer in e vleeschelicke Tafe- | d ge 42.12
4 len des herten/ Sulck een vertrouwen hebben wy | e jer 31/33
5 door Christum by God: Niet dat wy van ons selvē | heb/8.10
bequaem zijn yet te denckē/ als wt ons selven/ f maer
dese onse bequaemheydt is wt Gode. | phil/1/15
6 Die ons oock bequame g Dienaers des nieuwen | g 2 cas.20
h Testaments ghemaeckt heeft: i niet der letter/ maer | h heb/8.6

des geests. Want de letter doot/ maer de geest maeckt
7 levendich. Ist dat de bedieninge des doots met let-
teren [k] in steenen gedruckt/ in [l] claerheyt geweest is: [m]
so dat de kinderen Israels/ Mosis aensichte niet en con-
den aensien/ door zijns aenschijns claerheyt/ dewelcke
8 vergänckelic was. Hoe en sal niet meer de bedieninge
des Geests in claerheyt wesen.
9 Want ist dat de bedieninge der verdoemenisse claer-
heyt was/ veel meer is de bedieninge der rechtveerdic-
heyt overvloedich in claerheyt.
10 Wãt dat verclaerde/ en was ooc niet verclaert in de-
sẽ deele/ namelic/ so veel dese wtnemẽde claerh. aẽ gaet.
11 Want ist dat het gene dat verganckelic was/ in claer-
heyt was/ veel meer is het gene dat blijft: in claerheyt.
12 Dewijle wy dan soodanighe hope hebben/ soo ghe-
bruycken wy groote vrymoedichheyt.
13 Eñ [en] zijn niet gelijc [n] Moses was/ die een decsel op
zijn aensichte leyde/ om dat de kinderen Israels niet en
soudẽ aensien [o] tot het eynde des genen/ dat vergaet.
14 [p] Maer haer sinnen zijn verhart geworden/ want tot
op den huydigẽ dach blijft dat selve decsel in het lesen
des Oudẽ Testaments sonder ontdecken/ het welcke
[q] door Christum wort te niete ghemaeckt.
15 Maer tot op desen dach/ als Moses ghelesen wort/
leyt dat decksel op haer herte:
16 [r] Maer als dat herte sal bekeert zijn tot den Heere/
dan sal dat decksel wech ghenomen worden.
17 [s] De Heere is de Geest: eñ waer de Geest des Heeren
is/ daer is vryheyt.
18 [t] Ende wy alle met onbedecten aensichte de [v] claer-
heyt des Heeren/ als in eenen Spiegel aenschouwẽde/
worden [y] na het selve beelt veranderr/ vã claerheyt tot
claerheyt/ als van des Heeren Geest.

Kero24/12
l Of/ eerlic-
heyt.
m Exo34.30
Exo34/33.
Rom10/4
n Esa/6.10
o Sap/2/21
act/26.26.
q gr/in.
Matt3/11
Rom21/12
r Joa 24/4
s 1Co15/12
t Of/eerlic-
heyt.
p Of/in.

Dat iiij. Capittel.

1. Hy bewijst zijn trouwicheyt in zijnen dienst/ 2. ende het cruyce datmẽ achtede tot zijnen achterdeele/ dat went ghy tot zijnẽ voordeele/ 17. bewijsende de vrucht daer van.

1 Daerom/ dewijle wy dese bedieninge hebben/ nae de
barmhertichz die ons geschiet is/ so en worden wy
2 niet trage. Maer verworpen de [a] bedeckinghen der
schande/ [q] niet met schalcheyt ommegaende/ noch het

a gr. het ver-
borgen der
schande.
b 1Cor.2/7

woort

woort Gods vervalschende: maer met der openbaringe
ge der waerheyt: ons selvē [d] bekent makende by aller
3 menschen conscientie/ inde ooghen Gods. Eñ is he
dat ooc onse Euangelium bedect is/ so ist bedeckt inde
4 gene die verloren worden. Inde welcke de God deser
werelt [e] de sinnen verblint heeft/ namelic/ der ongeloo=
bigē/ om dat [f] sy niet siē en soudē de claerheyt des Euā-
geliūs der [g] eerlicheyt Christi/ [h] die het beelt Gods is.
5 Want wy en predikē ons selvē niet/ maer Christum
Jesum dē Heere: eñ ons uwe Dienaren/ om Jesu wille.
6 Want God [i] die geseyt heeft/ dattet licht wt de duy=
sternisse soude lichten/ * die heeft in onse hertē gelicht/
om te gevē het licht der kennisse der eerlicheyt Gods/
in het aenschyn Jesu Christi.
7 Maer wy hebben desen schat in [k] [l] Aerden vaten: op
dat de wtnemende macht/ Gods sy/ ende niet wt ons.
8 Als wy allesins worden bedruct/ maer niet benaut:
[m] wankelmoedich/ maer niet mismoedich.
9 Vervolcht/ maer niet verlaten: te neder ghewornpen/
[o] maer niet verdorven. De doodinghe onses Heerē Je=
su Christi altijts in [onsen] lichame [n] ommedragēde/ op
dat ooc het leven onses Heeren Jesu/ in onsen lichame
soude gheopenbaert worden.
[o] Want wy die leven/ worden alle ter doot overghe=
geven/ om Jesus wille: [p] om dat ooc het leven Jesu sou=
de in onsen sterffelicken vleesche geopenbaert worden.
So werct dan de doot in ons/ eñ het leven in u liedē.
Eñ dewijle wy den selven Geest des geloofs hebben/
gelijc geschrevē is: [q] Ic hebbe gelooft/ eñ daerom heb=
be ick gesproken/ so gelooven wy ooc/ daerom wy ooc
spreken. Wetende/ [r] dat hy die den Heere Jesum op=
geweckt heeft/ ons ooc opwecken sal/ door Jesum ende
met u lieden daer setten. Het gheschiet al om uwent
wille/ [s] op dat de overvloedige genade/ door veler danc=
segginghe/ overvloedich sy ter eerlicheyt Gods.
Daerom en verflouwen wy niet maer al ist dat onse
wterlicke mēsche verderft so wort nochtans [onse] in=
nerlicke [mensche] vernieut/ van daghe te daghe.
[b] Want onse seer lichtelicke vergaende verdruckinge/
werct in ons een boven maten onbegrijpelicke groote
der eewigher eerlickheyt.

[c] Oft verclaringhe.
[d] Oft re= ... commanderende.
[e] Esa 6/10 Joan 12. 40
[f] Oft/ haer niet schijnē soude.
[g] of claerheyt
[h] Phil/ 2. 6 Col/ 1/ 15/
[i] gen/ 1/ 5/
* 1. pet/ 1/ 1
[k] 2 Cor 5/ 1
[l] Or schelf leren vaten
[m] of behoeftich maer vertsaghen niet.
[n] gal 6/ 17
[o] psa 44. 1 mat/ 5/ 1.
prov 15. 4
Col/ 3/ 3
[r] Rom. 6. 5 en de/ 8/ 1
2 Col 6/ 1
[s] 2 Cor 1. ...
[q] psl 116. ...
Of vertsaghen.
[n] Sap. 3/ 5 psa 36/ ... mat/ 5/ 1

10 Dewijle wy niet en sien op het sienlicke/maer op he
onsienlicke/ want wat sienlic is/dat is tijdelick : mae
wat onsienlick is/dat is eewich.

Dat v. Capittel.

1. Hy bewijst voort de nutticheyt des cruycx/4. hoe hy hem bereyt dos
wie/ ende tot wat eynde/14 hy beschrijft de genade Christi/ en het offi
tie aller gheloovighen.

a 1 Cor 4/7
b Dat is sterffelicke lichaems.
c Dit is/ om sterffelichz

1 WAnt wy weten / ist dat a dit onse aertsche huys
deses b Tabernakels ghebroken wort/soo hebben
wy een timmeringe van God/namelic/c een huys da
sonder handen gemaeckt/ende eeuwich is inde Heme
len.

d Rom 8.19
e gr 1. in.

2 d Want hier e om suchten wy / en begeeren met ons
woonste/die vanden Hemel is/overcleet te worden.

f Apo/3/18
g And. ontcleet /en sullen niet
h Rom 8.11

3 Want wy oock g becleet/ende niet naeckt en sullen be
4 vonden worden. Want wy die in desen Taberna-
kel zijn/suchtē beswaert zijnde/dewijle wy niet en wil
len ontcleet/maer overgecleet wordē/h op dat het sterf
felick vanden leven verslonden worde.

i Rom 8/16
2 Cor/1/22.

5 Ende die ons daer toe bereyt heeft/is God: die on
ock i den pant des Gheests ghegheven heeft:
6 So hebben wy dan alle tijt goede moet en weté da

k 2 Cor 13/12
l of/niet wt
ent lick.

wy wt woonen vanden Heere/als wy in dit lichaem in
7 woonen. (k Want wy wandelen door geloove/ end
niet door aenschouwen.)
8 Maer wy hebben goeden moet/ende hebben liever
te verhuysen wt den lichame/ ende te gaen woonen by
den Heere.
9 Daerom zijn wy overneerstich/ het sy inwoonende/
het sy wtwoonende/om hem te behaghen.

m Mat 15.31
Rom 24/10
n Psa 62.13
Jer 17/19.
Mat 17/27
Rom/2/6
ende 14.12
gala/6/5
o gr. geopēbaert.
p 1 Cor/3.2

10 m Want wy moeten alle openbaer worden voor den
Richtstoel Christi/n op dat een yegelijck behale/het ge
ne dat door het lichaē geschiet/na dat hy gedaē heeft/
11 het sy goet het sy quaet. Wy dan wetende de vreese
des Heeren/bewegen de menschen/maer God zijn wy
o bekent/en hopē ooc in uwe conscientiē bekent te zijn
12 p Want wy en prijsen ons selven niet wederom voo
u lieden/maer wy geven u oorsake/om van ons te roe-
men/om dat ghylledē [wat] sout hebben/tegē de gen
die wt het aenschijn roemen/ ende niet wt het herte.
13 Want zijn wy wt sinnich [so zijn wijt] Gode: zijn wy
wel gesint [so zijn wijt] u lieden.

14 Want

14 Want de liefde Christi bedwingt ons als die wy dit
q ghevoelen: Ist dat een voor allen gestorven is/ so zijn qGr. oordeelen.
sy alle ghestorven.
15 Ende hy is voor allen gestorven/ r op dat sy die levē/
niet meer henselven leven/ maer den genen die voor hē rrom14.7
ghestorven ende weder opghestaen is. gala/5/20 1Thes5.10
16 s So dan/ wy en kennen voortaen niemandt na den 1Petr/4.2
vleesche. Eñ ist dat wy oocChristum nae den vleesche smat12.14
ghekent hebben/so en kennen wy hem nu niet meer. Joan/15. galat/5/6.
17 So dan yemant in Christo is [die is] eē nieuwe cre= ende.5/15.
atuere. t Het oude is voorby gegaen/ siet/ het is al nieu Colo.3//1.
18 geworden. Eñ alle dese dingē zijn wtGode/ v die ons tesa 23/10
met hē selven versoent heeft door Jesum Christum/ eñ apoca2/21
heeft ons de bedieninge der versoeninghe ghegeven.
19 x Want God was in Christo/ de Werelt met hem= vCor/1.20
selven versoenēde/ hen hare sonde niet toerekenēde: eñ 1Joan.2.2
heeft het woort der versoeninge y in ons z ghegheven. ende/4.19 xColoss2/0
20 So zijn wy dan a bootschappers wt Christi Name/ ro3/24.15
als oft God [u lieden] door ons badt/ so biddē wy wt
Christi Name/ laet u met Gode versoenen: y of/ onder ons.
21 b Want hem die geen sonde gekent en heeft/ heeft hy zGr.ghesette
c voor ons sonde ghemaeckt/ op dat wy in hem souden a2cor/3/6
rechtveerdicheyt Gods worden. bEsa5.29

Dat vj. Capittel. 1.pet/12

Hy vermaentse tot een leven dat Christo weerdich is/ door zijn exempel 1.Joan5/5.
vermanende dat sy hen so wel aen het lichaem als aen de ziele wachtē cEsa.53.12
van alle bevleckinghe. romen/8.1

ENde wy oock als a mede werckers/ b bidden u lie= gala/3/13/
den/ c hebt de ghenade Gods niet te vergheefs ont= a1cor/39/ bofi Ver=
2 fangē. Want hy seyt: d Inden aengenamē tijt hebbe mannen.
ick u verhoort ende ten daghe der salicheyt ben ic u te cHebr12/5
hulpe gecomē. Siet/ nu is de aengename tijt/ siet/ nu is desa/49/8
den dach der salicheyt. e2mach/6
3 e f Wy en gheven geenderhande ergernisse in eenich 18.
dinck/ op dat de bedieninge g niet ghelastert en wordt. rom24/14
4 Maer bewijsen ons selven in allen/ h als Dienaers 1cor.19.32
Gods met i groote lijtsaemheyt/ in verdruckingen/ in f ofte laet ons niet ge
5 noot/ in benautheden. In slagen/ in gevanckenissen/ ven eeniger
in k oproeren/ in arbeyt: met waken/ met vasten. hande etc. gofver spr
6 Met reynicheyt/ met wetenschap/ met lancmoedic= h1Cor/4.1
heyt/ met vriendelicheyt/ met den H. Geest/ met onge= 12cor11/21
veynsder liefde: kof/ verlooping hen.

7 Met dē woorde der waerheyt/ met de cracht Gods
door wapenen der rechtveerdicheyt/ ter rechter eñ ter
8 slincker hant. Door eere eñ oneere: door lasteringe eñ
Esa 20.29
prijs/ als verleyders ende [nochtans] warachtich:
9 Als onbekende/ eñ [nochtās] bekent:[l] als die sterbē/
eñ siet/ wy levē: als die gestraft wordē/ eñ niet gedoot:
10 Als droevich zijnde/ nochtās altijts vrolic: als arme/
nochtans vele rijcke makende: als niet hebbende/ ende
nochtans alle dinck besittende:
11 Onse mont is geopēt tot u lieden/ O Corinthen/ onse
mof/ herte
12 herte is verbreyt: Ghylieden en wort niet benaut in
ons maer ghy zijt nauwe in uwen [m] ghemoede.
13 De selve vergeldinge [begeere ic vā u liedē/] ic spreke
als tot mijne kinderen verbreyt u ghylieden oock.
14 [n] Treet geē ander joc aē/ met de ongeloovige: [o] want
n Deu/7/2
wat mede deel heeft de gerechticheyt met de ōgerech=
o Syr 13.13
ticheyt? Eñ wat gemeynschap heeft het licht met der
15 duysternisse? Eñ wat eendrachticheyt heeft Christus
met Belial? Oft: wat deel heeft de geloovighe met den
ongheloovighen?
16 Oft waer in voecht hem den Tempel Gods met den
p 1 Co 3.16
Afgoden? [p] Want ghylieden zijt dē Tempel des levē=
1 pet/2/5/
digen Gods: gelijc God geseyt heeft: [q] Jck sal in hen
q Exo 29.45
Eze/37.26
woonen/ ende wandelen/ ende sal haer Godt wesen/ eñ
sy sullen mijn volck wesen.
resa/52/11
17 Daerom [r] gaet wt den midden van onder hen/ ende
scheyt u af/ seyt de Heere/ eñ en tast niet onreyns aē/ eñ
Jer/32/1/
18 ic sal u lieden ontfangen. [s] Ende ic sal u lieden tot ee=
nen Vader wesen/ eñ ghy sult my tot sonen ende doch=
ters wesen/ seyt de Heere almachtich.

Dat vij. Capittel.

1. Onschuldigende zijn hardicheyt/ 8. bewijst dat hy tot haerder salicheyt
bevolen hadde den Hoereerder te straffen/ 13. ende verhaelt den troost eñ
gherusticheyt die Titus van hen ghebracht heeft.

1 DEwijle dan wy dese beloften hebben/ lieve/ laet ons
onsselven reynighen van alle besmettinghe des lic=
haems ende des Geests: ende de heylichmakinge vol=
brenghen inde vreese Gods.
2 [a] Ontfangt ons/ wy en hebben niemande onghelijck
a Gr. vovet ons of begrijpt ons
gedaē/ wy en hebben niemant [b] verdorvē/ wy en heb=
b Oft/ gheplondert.
ben niemanden door gierichheyt bedroghen.
3 Dit en segge ick niet tot uwer verdoeminge/ want ick

hebbe te voren geseyt/dat gy in onse herten zijt/om me-
de te sterven/ende mede te leven.
4 Ic hebbe groote vrijheyt int spreken tot u lieden:ic
hebbe grooten roem van u lieden: Ic ben vervult met
trooste/c mijn blijschap is seer overvloedich in alle onse c Mat5.11 Act.5/42/ Phil/1/17.
5 verdruckingen. Want als wy in Macedoniam qua- d Act16.19
men/en hadde onse vleesch geẽ ruste/d maer warẽ alle-
sins bedruckt/wtwendich strijt/inwendich vreese.
6 e Maer God/ die de vernederde vertroost/ die heeft
ons vertroost door de toecomst Titi. e 2Cor8/4
7 Eñ niet alleene f door zijne toecomste/maer ooc door
de vertroostinge/daer hy mede van u lieden vertroost f Griecx.in
was/als hy õs vertelde uwe groote begeerte/ uwe wee-
nen/uwe vierichept voor my/ so dat ick noch meer ben
8 verblijt geweest. Wãt hoewel ic u liedẽ door dẽ Sẽt-
brief bedroeft hebbe/dz en rout mi niet/ hoewel het mi
gerout heeft/want ick sie/dat u die Sentbrief (hoewel
voor eenen tijt) bedroeft hebbe.
9 Nu ben ic verblijt/niet dat gyliedẽ bedroeft geweest g G.na God
zijt/ maer dat gy bedroeft geweest zijt tot beteringhe:
want ghylieden zijt g Godlick bedroeft geweest so dat
ghy gheen schade van ons gheleden en hebt.
0 h Want de droefheydt die na God is/die werckt on-
berouwelicke beteringe ter salichept/maer i de droefh: h 1Petr.19
der werelt/werckt de doot. i Syr30.24
1 Want siet/dese selve uwe bedroefh: die na God was/
wat neerstichept sy in u lieden gewracht heeft/Ja wat
k ontschuldinge/Ja verontweerdinge/Ja vreese/Ja be- k Of/ ver-antwoor-dinge.
geerte Jae vierichept/Ja wrake/ Allesins hebt gylie-
den u selven bewesen/dat ghy reyn zijt in dese daet.
Hoewel ic dã u liedẽ geschrevẽ hebbe/[dz en was] n:
om diens wille/die ongelijc gedaẽ hadde/noch om diẽs
wille/die ongelijck geleden hadde/ maer om dat l onse l And. uwe neersticheyt voor . on n Gr voor Gode.
neerstichept voor u lieden/ soude by u openbaer wordẽ
m voor de ooghen Gods.
Hierõ zijn wy getroost gewordẽ door uwe vertroostin-
ge:eñ veel meer zijn wy overvloedich verblijt geweest/
door de blijschap Titi:dz zijnẽ geest vã u alle verquict is
Want ist dat ic by hem yet van u geroẽt hebbe/so en
ben ic niet beschaemt geworden: maer gelijck wy alle
dinc u inder waerhept geseyt hebbẽ / also is ooc onsen

15roem by Titum waerheyt gewordē. En͂ zyn herte i
overvloedelicker tot u [genegē/] dewijle hy uwer alle
ghehoorsaemheyt overdenct/ hoe ghy hem met vree
16ende beven hebt ontfangen. Jck ben blijde/ dat ic
alle dinghen goet betrouwen van u lieden hebben.

Dat viij. Capittel.

1. Hy vermaentse tot mildicheyt/ en͂ om gewillige aelmoessen te doē/ 6 pri
sende haer goet behagē/ 16 daer na recommandeert hy Titum ende d
andere die met hem ghesonden waren.

1 Wy doen u te kennen/ broeders/ vande gh
nade Gods ghegheven inde Ghemeynten va
2 Macedonia: [Namelic/] dat in grooter beproevin
der versoeckinge/ hare blijschap overvloedich gewee
is/ en͂ dat hare diepe armoede overvloedich ghewee
is/ tot eenen rijckdom haerder goetdadicheyt.
3 Want sy na hare macht (dat betuyge ick/) Ja bove
hare macht milde [gheweest zijn.]
4 a Ons met veel vermanens biddende/ dat wy i
b weldaet en͂ de ghemeynschap der bedieninge/ die d
5 heyligē [geschiet] aennemen soudē. En͂ en deden ni
ghelijck wy hoopten/ maer sy gaven henselven eerst i
Heere/ ende [daer na] ons door den wille Gods.
6 Om dat wy Titum vermanen souden/ dat hy gel
hy te voren begonnen hadde/ also ooc soude by u lied
dese c weldaet voleynden.
7 Soo dan/ ghelijck ghy in allen overvloedich zijt/ i
geloove/ en͂ woort/ en͂ kennisse/ ende alle neersticheyt
ende liefde tot ons/ siet dat ghy oock in dese c welda
8 overvloedich zijt. Dit en segge ic niet d als gebiedēd
maer door de anderē neersticheyt: ooc uwer liefdē go
den aert beproevende.
9 Want ghylieden weet de genade onses Heeren Je
Christi/ dat hy die rijc was/ om uwēt wille arm gewor
dē is/ om dat ghy door zijne armoede sout rijc worde
10 Ende ic geve hier in raet/ want dit is u oorbaerlic
ghy die te voren dat begonnē hebt niet alleen te doe
maer oock te willen van over een Jaer.
11 So voleynt nu ooc het doē/ op dat gelijc de goetwi
licheyt bereyt was om te willen/ also ooc het volbrē
12 sy/ *van het gene dat ghy hebt. i Want ist dat de b
reyde goetwillicheyt voor gaet/ g so is men aengenae
na datmen heeft/ niet na datmen niet en heeft.

a Actu. 1.29
Ro. 15.26
1 Cor. 16.2
2 Cor. 9.1
b gr. genade.
c gr. genade.
d gr. genade.
e Gnadē gevede.
*g wt he hebben
f int[d] 1.12
Luce 21.3
g Tobie 4.10
Prov. 3.28

3 Wāt het [en geschiet] niet / om dat een ander soude
verlichtinghe hebben / ende ghylieden verdruckinge:
4 Maer [op dat] wt gelijcker bedeelinge / in desē tegē=
woordigen tijde / uwe overvloet harē gebreke [te hulpe
come:] op dat ooc hare overvloet uwē gebreke te hulpe
come / alsoo sal ghelijcke bedeelinghe worden.
5 Gelijc geschrevē is: h Die vele hadde / dien en schoot hexo 16.18
niet over / ende die luttel hadde / die en hadde niet min.
5 Ende Gode sy lof / die dese neerstichept voor u liedē
Tito int herte ghegheven heeft /
Dat hy de vermaninge aengenomē heeft: Ja hy seer
neerstich zijnde / vā selfs gewillich tot u liedē gecomē is.
Wy hebben ooc met hē gesondē den Broeder die ge=
presen is inden Euangelio van alle de Ghemeynten:
(Eñ dat niet alleenlic / maer is ooc vande Gemeyntē
vercorē / om met ons te reysen met deser i weldaet / die
van ons bedient wort tot des Heeren prijs / eñ uwe be= i Gr. zijnde
reyde goetwillichept.) Toesiende dat k ons niemāt
en berispe in dese overvloedichept / die vā ons bedient k And. los / lastert
wort. Want wy besorgē het gene dat eerlic is / niet
alleene voor God / maer ooc voor den menschen. m Ro 12.18.
Wy hebben ooc met hem gesondē onsen Broeder / dē
welcken wy in vele dingen dicmael bevōdē hebbē dat
hy neerstich is / eñ nu veel neerstiger door het groot ver
trouwen op u lieden.
Het sy dan Titus / [hy is] onse medegeselle eñ mede=
hulper aē u: het sy dese onse Broeders [sy zijn] Aposte= n Dat is / gesonden boden.
len der Gemeynten / ende de eerē Christi.
Bewijst dan aē hē / eñ in het aenschijn der Gemeyn=
tē / de bewysinge uwer liefdē eñ onses roēs vā u liedē.

Dat ix. Capittel.

Hy geeft redē waerom hy haer Titum gesonden heeft / 3. eñ vermaent se
door stercke redenen om Aelmossen te doen / 8. bewijsende de groote
vrucht die daer van coemt.

Want a vande bedieninge die den Heyligen geschiet /
soude ic te vergheefs tot u lieden schrijven. a Act 11.29 Ro / 15 / 26 1 Cor. 16.2
Wāt ic weet uwe bereyde goetwillichz / om dewelcke 1 Cor. 8 / 4
ic van u liedē roeme by de Macedonische / namelic / dat
Achaia van over een jaer bereyt is: eñ dese yverichept
van u / heefter vele verweckt.
Maer ic hebbe dese broeders gesonden / om dat onse
roem van u lieden / niet ydel worden en soude in desen

deele/om dat gy sout bereyt zijn gelijc ic geseyt hebbe
4 Op dat soo de Macedonische met my quamen/end
u onbereyt vonden/wy (wy en willen niet seggē/ ghy
niet beschaemt en wordet in dese stantvasticheydt de
5beroeminge. Jck hebbe het dan voor nootsakelic ge

b Dat is wel daer.

acht de Broeders te vermanen/dat sy soudē voorga
tot u/ende uwen beloefden b segen voorbereydē/op da
hy bereyt sy: also [dat het sy] als segeninge/eñ niet al
6afdwinginghe. Maer dit [segge ic:] c wie sparichlic

c Pro11.26 d Gr. inse geningen.

saeyt/die sal ooc sparichlic maeyen: eñ wie d mildelic
saeyt die sal oock mildelick maeyen.
7 Een yegelic geve gelijck hy in zijn herte vooreem
niet wt swaermoedicheyt/oft wt bedwange: f Wa

e Deut15/15 f Ec 0/25. Syr/35/7

God heeft den blymoedighen ghever lief.
8 Ende God can maken dat alle genade overvloedic
sy over u/ op dat gy in alle dingē alle tijt/alle genoec
saemheyt hebbende/tot allen goedē wercke overvlo
dich wesen meucht:

g Psal112.9 h G. gerechtichept.

9 (Gelijc geschreven is: g Hy heeft wtgestroyt/eñ de
armē gegevē: zijn h goetdadicheyt duert inder eewich
10 Ende die den saeyer het saet geeft / die ghebe u oo
broot ter spijse/ende vermenichfuldighe uwe zaet/end
vermeerdere de vruchten uwer goetdadicheyt.
11 Dat ghy in allen rijc wort tot alle goetdadicheyt/ d
welcke door ons maeckt/dat God ghedanckt wort.
12 Want de bedieninge deser offerhande en voldoet ni
alleenlic het gebrec der Heyligen maer maect ooc ove
vloedelick dat God door velen ghedanckt worde.
13 (Die door de beproevinge deses dienstes/God prijs
over uwe eēvoudige onderdanicheyt in het Euange
lium Christi/ende [over] de milde mededeelinge aē h
ende aen allen
4 Ende dat sy voor u bidden / begheerende u / om
overvloedighe ghenade Gods over u.
5 Gode sy danck voor zijne onwtsprekelicke gabe.

Dat x. Capittel.

Hy beweert zijn Apostelschap/3 ende vermaent se tot onderdanich
. bewijst zijn macht/ende hoe hy die g bruyckt.

Voort ic Paulus bidde u lieden door de saechtmo
dichept ende goedertierenheyt Christi/die ic tegen
woordich cleyn ben onder u/maer in het afwesen sto
teghen u/

Jck

2 Maer ic bidde/[segge ic]op dat ic tegēwoordich zijn-
de/niet stout en sy/met sulc eē vertrouwē als ic a dēcke of geacht
stout te wesen/op sommige die ons achten/ gelijc wy worde.
na den vleesche wandelden.
Want hoewel wy inden vleesche wandelē/so en strij-
4 den wy niet na dē vleesche. b (Want de wapenen on-
ses crijchs/ en zijn niet vleeschelic: maer machtich door eph/6/13
5 God/om de stercke neder te worpē.) Als wy de over-
leggingē te niete maken/ eñ alle verheffinge die verhe-
vē wort tegē de kēnisse Gods: eñ leydē alle gedachten
ghevanghen tot de ghehoorsaemheyt Christi.
Ende hebben bereyde Wrake tegen alle ongehoor-
saemheyt/ als uwe gehoorsaemheyt sal vervult wesē.
c Ghy siet aen dat na den aenschijne is/so yemant by
hemselven vertrout/dat hy Christi is/die dencke weder Of siet
om van selfs dat/gelijc als hy Christi is/ also wy oock ghy aen.
Christi zijn.
Want oft ic oock wat meer roemde van onse macht/
b die ons de Heere gegeven heeft ter stichtinge/ eñ niet
tot uwer verderfinge/ so en sal ic niet beschaēt wordē. 1cor13.10
Op dat ic niet en schijne u lieden als door Brievē te
verschricken. Want de brievē (seyt hy) zijn swaer/eñ
crachtich: maer de tegenwoordicheyt des lichaems is
cranck ende de woorden verachtelick.
De sodanige bedencke dit/dat wy ooc tegēwoordich
soodanich zijn sullen met de wercken/hoedanich wy in 2Cor3/3
het afwesen zijn door brieven met den woorde.
Want wy en derren ons selven niet in rekenen noch Of/re ke
mede rekenen met sommighen die henselven prijsen. nen.
Maer dese en verstaen niet/dat sy henselven met hen
selven meten/ende henselven met henselven f gelijckē.
Maer wy en sullen niet roemen boven maten maer
na de mate des regels/wiens mate ons God gedeylt Eph/4/7
heeft/[roemē wy] dat wy ooc tot u liedē gecomē zijn.
Want wy en recken ons niet wt boven maten/als of
wy tot u niet ghecomen en waren/ want wy zijn tot u
oock ghecomen inden Euangelio Christi.
Niet roemende boven maten in eens anders arbeyt
maer hopende door het wassen uwes geloofs/door u ge-
meerdert te worden na onsen regel overvloedelick.
Om inde plaetsen die op gene zijde van u zijn/te E-

h Of/ mate
uangelizeren/ niet in eens ãders k regel/ [dat is] om t
roemen van het gene dat bereyt is [van anderen.]
i Jer. 9/22
17 i Maer wie roemt/ die roeme inden Heere.
k Pro. 27/1 lofsprae
18 k Want niet die hemselven prÿst/ maer den welcke
de Heere prÿst/ die is l bequaem.

Dat xj. Capittel.

1. Hy prÿst zÿnen dienst ende weerdicheyt door een heylige beroeminghe
22. ende zÿnen arbeyt moeyte/ en de wercken verhalẽde/ bewÿst/ dat h
andere Apostelen te boven gaet.

1 OCh oft ghy my een weynich verdroecht in mÿn
a Of/ verdraecht my
onwÿsheyt: maer b ghy verdraecht my doch.
2 Want ic bẽ yverich over u liedẽ met Godlicker yve
richeyt: want ic hebbe u eenẽ manne toegevoecht/ o
Lev. 21. 13/
een oprechte Maecht tot Christum te brengen.
3 Maer ic vreese dat niet eenichsins c gelijck de Slan
gen. 3/4 Sap. 2. 24
ge Evam door haer listicheyt bedrooch/ also oock u
verstant bedorven worde afwÿckende/ vande eenvo
dicheyt die in Christo is.
Gal/2. 8.
4 d Want ist dat yemant comende/ eenen anderen J
sum predict/ den welcken wy niet gepredict en hebbe
of ist dat ghy eenen anderen Geest ontfangt/ dẽ wel
ken ghy niet en hebt ontfangen: of een ander Euang
lium dat ghy niet aengenomen en hebt/ so verdraech
ghy hem behoorlick.
5 Want ic achte dat ic in geen dinc minder geweest
hebbe/ dan de alderopperste Apostelen.
f ongeleer:
6 Ende ist dat ick ooc e slecht ben in woorden/ [soo
ben ic] nochtans niet slecht inde kennisse maer wy z
gantschelick onder u lieden in allen openbaer gewee
7 Hebbe ic gesondicht/ dat ic my selven vernedert he
be/ om dat ghy sout verhoocht worden/ eñ dat ic u
Euangelium Gods f voor niet ghepredickt hebbe.
1 Cor. 9. 13/
8 Ic hebbe andere Gemeynten beroofst/ loon van h
nemende om u te prediken.
9 Eñ als ic by u was eñ gebrec haddes hen was ic ni
g Act 20/32 2 Cor. 12/12
mande lastich/ want dat my gebrac/ dat vervulde
h of/ werr niet lup met yemats schade.
de Broeders/ die van Macedonia quamẽ/ eñ ic heb
my in allen u onbeswaerlic gehoudẽ/ ende sal [my
10 also voortaẽ houdẽ.] De waerheyt Christi is in m
dat desen roẽ niet en sal van my geweert worden i
11 Lantschappen Achaie. Waeromme? om dat ic u li
niet lief en hebbe? God weet het.

Maer

12 Maer dat ic doe/ dat ſal ic ooc doen/ om de oorſake te
benemen den genẽ die oorſake [k] ſoeckẽ/ om in het gene daer ſy van roemen/ bevonden te worden/ ghelijck wy. k Gr. willen
13 Want ſulcke valſche Apoſtelen zijn bedriegelicke arbeyders/ hen veranderende in Apoſtelen Christi.
14 Ende het en is geẽ wonder/ want de satã ſelve/ wort in eenen Engel des lichts verandert.
15 So en iſt dan [l] geen wonder/ dat oock zijne dienaers l Gr. niet
verandert wordẽ als Dienaers der gerechtieheyt/ der groots.
welcker eynde ſal weſen na hare wercken.
16 Wederom ſegge ick/ niemant en achte my onwijs te zijn/ oft anders ſo neemt my ooc aẽ als eenẽ onwyſen/ op dat ick oock een weynich roeme.
17 Dat ic ſegge en ſegge ic niet na den Heere: maer als in onwijſheyt in deſe ſtoute beroeminge.
18 [m] Dewijle vele roemen na den vleeſche: ſo ſal ick ooc m Job/19/2.
roemen. Want ghy verdraecht geerne de onwijſe/ de
wijle gyliedẽ wijs zijt. Wãt ghy verdraecht/ iſt dat u
yemant diẽſtbaer maect/ iſt dat u yemãt afteert/ iſt dat
yemãt [van u] neẽt/ iſt dat hẽ yemãt verheft/ iſt dat u
yemant in het aẽſichte ſlaet. Ic ſpreke na der oneerẽ: n actor. 22/3
als ofte wy crãc geweeſt hadden: [n] Maer waer in yemandt wil ſtoudt zijn/ (ick ſpreke in onwijſheydt) daer
in wil ick oock ſtout zijn. o Philip 3.4
Zijn ſy Hebreen? [o] Ic ooc: Zijn ſy Iſraeliten? Ic ooc:
Zijn ſy Abrahams zaet? Ick oock. p 1 Cor 15/10
Zijn ſy Dienaers Christi? (ick ſpreke onwijſſelic) [p] ic q act. 9/16
ben meer: [q] in arbeyt overvloedelicker: in ſlagen uytnemelicker: in ghevanckeniſſe overvloedelicker: menichmael inde doot. Vande Iodẽ hebbe ic vijfmael [r] veer- r Deu 25.3/
tich ſlagen eenen min ontfangen.
[s] Drymael ben ick met roeden ghegeeſſelt gheweeſt/
[t] eens ghesteenicht/ [v] drie mael hebbe ick ſchip-breucke s act 14.18
gheleden/ nacht eñ dach hebbe ic inde diepte geweeſt. t act 14/18
Int reyſẽ hebbe ic menichmael geweeſt/ in perijckelen van waterſtroomen/ in perijckelẽ van Moorders/ v act. 27/2.
in perijckelen van mijn geſlachte/ in perijckelen van de
Heydenen: in perijckelen inder Stadt/ in perijckelẽ inder woeſtijne in perijckelen inder Zee/ in perijckelẽ onder de valſche broeders.
In arbeyt eñ vermoeytheyt/ in waken menichmael/

in hongher eñ dorst menichmael in vasten/in coude eñ
28naecktheyt. Beneven het gene dat van buyten [aen
c act25.i coemt dringt my] dat my dagelicx overvalt: namelic/
de sorgealler Gemeynten.
p cor/8.33 29 p Wie wort geeranckt/dat ic niet gecranct en worde?
30wie wort geergert dat ic niet en brande? Ist datmen
roemen moet/so sal ick roemen in mijne cranckheyt.
31 z De God ende Vader onses Heeren Jesu Christi/di
z rom.1.6 welcke te prijsen is inder eewicheyt/ weet dat ic niet en
z cor2/23 32liege. a De Stadthouder in Damasco des Coninck
gal.1/20 b Aretas bewaerde de stat Damascum/ende wilde my
Phil/1.8 vangen:
a act9.24 33 Ende ic wert door een venster in eenen korf door der
muer nederghelaten ende ontvloot zijnen handen.

Dat xij. Capittel.

1. Hy verhaelt zijne gesichten/11. seyt de oorsake van sulcke beroeminge
14. betuygende zijne beweginge tot hen/ende beloeft zijn coemste.

1 HEt roemen en is my voorwaer niet profijtelick
want ic sal comen tot de ghesichten ende openbarin
a ac9.3.17 2gẽ desHeerẽ. a Jc weet eenẽ mã inChristo over veer
1 Cor.5.8 thien Jaren/(of inden lichame/dat en weet ick niet/o
buytẽ den lichame/dat en weet ic niet.God weet het/
dese werdt tot den derden hemel opghenomen.
3 Ende ic weet sodanigen mensche (oft indẽ lichame
dat en weet ic niet:of buyten den lichame/dat en wee
4ic niet:God weet het.) Dat hy opghenomen is ghe
weest in het Paradijs/ende ghehoort onwtsprekelick
woorden die een mensche niet spreken en mach.
5 Van sulcken[mensche]sal ick roemẽ/ van my selve
en sal niet roemen/ten sy in mijne cranckheden.
6 Want ist dat ick roemen wil/so en sal ick niet onwij
zijn/want ick sal de waerheyt seggen: maer ick houd
daer van af/op dat niemant van my hooger en dẽck
dan hy aen my siet/of wt my hoort.
7 Ende op dat ick door de wtnemende openbaringe
my niet boven maten en soude verheffen: so is my gh
b oft staet ghegeven een b spruyte in het vleesch de Enghel Satar
oft priket c dat hy my met vuysten slaen soude/om dat ic my ni
c Joa2/6 en soude hoogher verheffen.
8 Hierom hebbe ick den Heere driemael ghebeden/ o
dat hy soude van my wijcken.
9 Ende hy seyde my: Mijn genade is u ghenoechsae

want mijn macht wozt in cranchept volbzacht. Soo
wil ick dan alderliefſte/in mijne cranchedē roemen/op
dat de macht Chziſti in mp woone.
10 Daeromme hebbe ic een behagen in crancheden/ in
verſmaetheden/in noodē/in verbolgingen/in benaut-
heden om Chziſti wille: Want als ick cranck ben/dan
ben ick ſterck. Jc ben onwijs geworden met roemē/
gp hebt mp [daer toe] bedwongē: dwāt ic behoozde vā
u lieden gepzeſen te wozden: dwant ic en hebbe in geen d1cor15.10
dinc minder geweeſt/dan de aldermeeſte Apoſtelē/hoe
wel ick niet en ben. e1cor9.2
2 eDe teeckenen eens Apoſtels zijn onder u lieden ghe- f1cor9.12
daen/in alle lijtſaemhept in teeckenen/eñ wōderhedē/ 2cor/11.9
ende crachten. gof niet
3 Want wat iſt daer ghp minder in geweeſt zijt/ dā de ſijn ge-
ander Gemepnten f anders dan dat ick g u lieden niet wozdē bē
beſwaert en hebbe? Vergeeſt mp dit onghelijck. met uwer
ſchade.
4 Siet/ick ben ten derdemael berept tot u lieden te co-
men/eñ en ſal u niet beſwaren. hWant ic en ſoecke niet hact15.31
dat uwe is/maer u. Want de kinderē en moeten niet
den Ouderē ſchatten vergaderen/maer de Ouders dē
kinderen. Jc wil ſeer geerne gevē/eñ gegeven wozdē
vooz uwe zielē/ hoewel ic u liedē ſeer lief hebbe/eñ ghp
mp min liefhebt. Maer het ſp alſo/ ic ſelve en hebbe
u niet beſwaert/maer dewijle ic liſtich was/hebbe ic u
lieden bedzieghelick ghenomen.
Hebbe ic u liedē gierichlic pet afgenomē/dooz pemāt
dien ick tot u geſonden hebbe?
Jc hebbe Titum gebeden/eñ eenē Bzoeder medege-
ſonden: heeft u Titus pet gierichlijc afgenomen? Eñ
hebben wp niet in eenen geeſt gewādelt? eñ inde ſelve
voetſtappen? Denct ghp/dat wp ons wederom ont-
ſchuldigen/wp ſpzeken vooz God in Chziſto: eñ dit al-
les liebe tot uwer ſtichtinge.
Want ic vzeeſe/ dat ick/als ic comen ſal/eenichſins u
niet en ſal vinden/ſodanich als ic wil: ende dat ic van u egal.1/15
lieden ſoodanich ſal bevonden wozden/als ghp niet en
wilt: of daer niet eenichſins [en ſp] twiſt/nijt/tooznē
kpvingen/achterclappingē/oozblaſingē/opgeblaſent-
heden/oproeringen.
Dat mp mijn God niet wederom en vernedere bp u

lieden/als ic come: eñ ſal moetē rouwe hebbē over vele
die te voren geſondicht hebbē/eñ geen berou gehat en
hebben/vande onreynicheyt eñ hoererye/ eñ ongema
tiertheyt die ſy ghedaen hebben.

Dat xiij. Capittel.

2. Paulus vercondigende dē Corinthen een ſtrenige wrake/ 3. vermaeſt ſi
alle int ghemeyn te bekennē/hoedanich zijn Apoſtelſchap/ſy tot haer
groot proffijt/6. niet te verachten den ghenen dien ſy bevonden haddi
eenen getrouwen Ambaſſaet Gods te zijn.

a Mat 18.16 / a gr. woordt
1 Ic ſal nu tē derdemael tot u liedē comē: a In twee oft
drye getuygen mont ſal alle a ſake beveſticht wordē.
2 Ick hebbe u voorſeyt ende voorſegghe andermael/
gelijck [of ic] tegēwoordich ware/eñ ſchrijve nu in het
afweſen/den genen die te voren geſōdicht hebbē eñ dē
anderē alle: iſt dat ic noch eēs come/ſo en ſal ic niet ſpa
3 ren. Dewijle ghy beproevinge ſoeckt van Chriſto die
in my ſpreeckt/dewelcke onder u niet cranc en is maer
is machtich onder u.
Dat is na zijn vernederinge.
4 Wāt hoewel hy c wt ſwacheyt heeft gecruyciget ge
weeſt/ſo leeft hy nochtans wt de macht Gods: wan
wy zijn ooc ſwac in hem/maer ſullē met hem levē doo
de cracht Gods aen u lieden.
c cor. 11.28
5 d Onderſoeckt u ſelven/oft ghy in het geloove zijt be-
proeft u ſelvē. Bekēt gy u ſelvē niet/dat Jeſus Chriſtus
in u is?/ſo ghy niet eenichſins verworpelick en zijt.
6 Maer ick hope/ghy ſult bekennen/dat wy niet ver
worpelick en zijn.
7 Ic wenſche vā God/dat gy geen quaet en doet: nie
of/proeffelic
om dat wy ſoudē e aengenaem weſē: maer om dat g
ſout goet doen/ende wy als verworpelic weſen.
8 Wāt wy en vermogē niet tegen de waerheyt: mae
9 voor de waerheyt. Want wy verblydē ons wanneer
wy cranc zijn/eñ ghy ſterc zijt: ende wenſchen ooc dit
10 namelic/ uwe volcomētheyt. Hierom ſchrijve ic dit in
mijn afweſen/op dat ic tegēwoordich niet ſtrēgicheyt
f 2 Cor 10/8
en gebruycke/na de macht die my de Heere ghegeven
g of/ vaert wel.
heeft/ter ſtichtinge/ende niet tot verderbinghe.
h Rom 12.6 / i rom 12.18 / k Ro 16.15 / 1 cor. 6/20
11 Ten laetſten broeders g weeſt blijde/wort volmaect
weeſt getrooſt/ h weeſt eens geſint i leeſt in vrede: eñ d
God der liefden eñ des vreden/ſal met u weſen.
12 k Groet malcanderen met eenen heylgen kuſſe. Al
Heylighen groeten u.

De

13 De ghenade des Heeren Jesu Christi/ ende de liefde
Gods/ ende de gemeynschap des heyligen Geests/ sy
met u allen Amen.

Eynde des tweeden [Sentbriefs] tot den Corin-
then/ gheschreven te Philippus in Mace-
donia [ghesonden] door Titum.
ende Lucam.

De Sentbrief Pauli tot den Galaten.

Dat eerste Capittel.

Paulus straft de ongestadichheydt/ende lichtveerdicheyt der Galaten/
7 de welcke verleyt waren door de valsche Apostelen/de welcke predic-
ten dat de onderhoudinge der Ceremonien des wets noodich waren ter
salicheyt.

PAulus een Apostel/ niet van menschē/noch door mē- Titi.1.8.
schen/ a maer door Jesum Christum/ende God den
Vader/die hem wt den dooden verweckt heeft:
2 Ende alle de Broeders die met my zijn/dē Gemeyn-
ten in Galatia.
3 b Genade sy u lieden/ eñ vrede van Gode dē Vader/ b Rom/1/7
ende onsen Heere Jesu Christo. 1Cor/1/2/
4 c Die hemselven gegeven heeft voor onse sonden om c mt.20.28
ons te verlossen van dese tegenwoordige boose werelt/ gala.2.20.
na den wille onses Gods ende Vaders. Heb.9.14.
5 Den welckē sy prijs/ vā eewicheyt tot eewichz/ Amē.
6 My verwōdert/dat ghy hem so haestelic verlatēde/
die u inde genade Christi geroepē heeft/ overgebracht
wort tot een ander Euangelium. e acto.15/1
7 Daer doch āders geē en is/ tē sy datter sommige zijn f 2cor.11/4
die u beroerē/ eñ willē het Euāgeliū Christi verkeerē.
8 f Maer al waert ooc dat wy/ of eē Engel wt den He- Of binnen
mel/ u anders predictē/ g dā dat wy u gepredict hebbē dat.
die sy vervloeckt.
9 Gelijc wy te voren geseyt hebben/ also segge ic ooc nu
wederom: Ist dat yemant predict/anders dan ghy lie-
den ontfanghen hebt/ die sy vervloeckt.
10 Want h predicke ic nu menschen/ ofte God? i Ofte h Gr.ende
soecke ic menschen te behagē? Want hadde ic mēschē i Thes.2.4
behaecht/ so en ware ick geen dienaer Christi. k Joa.15.19

[margin: i i cor 15.1]
11 i Jc late u wetẽ/ Broeders/ dat het Euangelium dat
door my gepredickt is/ niet na den mensche en is.
[margin: neph/3/3]
12 m Want ic en hebbe het niet vandẽ mensche ōtfāgẽ/
noch geleert: maer door de openbaringe Jesu Christi
[margin: n act/8/5 ende/9/1]
13 n Want ghy hebt mijn wandelinghe ghehoort/ die
voortijden in het Jodendom was/ dat ic de Gemeyn=
te Gods boven matẽ seer vervolchde eñ verwoestede.
[margin: o of/ van mijnder oude.]
14 Eñ ic ginc voort in het Jodschap bovẽ vele o mijns
gelijcke in mijn geslachte/ dewijle ick seer yverich was
[margin: p Of/ mijns va ders.]
15 inde leeringhen p der Vaderen. q Maer als het Gode
(die my van mijns moeders r lichame aen heeft afge=
scheyden/ ende gheroepen door zijn genade/) behaecht
[margin: q act.9 15 r g. buyc= ke]
16 heeft zijnẽ Sone in my te opẽbarẽ. t Om dat ic hẽ sou=
de onder de Heydenen vercondigen/ hebbe ic niet ter=
[margin: s oft door]
stont my beraden v met vleesch ende bloet:
[margin: t act 9/15 ende.13.2 gal/2/8]
17 Noch en quam niet wederom na Jerusalem/ tot de
gene die voor my Apostelen waren: maer ick ginck na
Arabien/ ende quam wederom na Damascum
[margin: v mt16.17]
18 Daer na/ na dry Jaren quam ick te Jerusalem/ om
Petrum te besien ende bleef by hem vijfthien dagen
19 Eñ en hebbe niemant anders vande Apostelen ghe=
sien/ dan Jacobum den Broeder des Heeren.
[margin: x rom 1/9 ende/9/1]
20 Dat ick u schrijve siet/ x voor Godt ick en lieghe niet.
[margin: 2 cor 1/23 item 5.28]
21 Daer na ginc ic inde Lantschappẽ Syrie eñ Cilicie:
22 Ende ic was den Gemeynten Christi in Judea/ on=
bekent na den aensichte:
23 Maer sy hadden alleenlic gehoort/ Dat hy/ die voor=
tijden ons vervolchde/ nu het geloove predickt/ dat hy
voortijden verwoest heeft.
24 Ende sy loefden God in my.

Dat ij. Capittel.

2. Paulus versterckende dat zyn Apostelschap van Gode is/ bewijst dat
hy in geen dinc minder en is dan de andere Apostelen/ 11. ende dat hy
selve Petrum den Apostel der Jodẽ gestraft heeft/ 16. dat de rechtveer=
dichmakinge is alleẽlic door de genade ende het geloove in Christum/
ende niet door de wercken der wet.

1 DAer a nae ben ick nae veerthien Jaren wederom te
[margin: a act 15/8]
Jerusalem ghecomen met Barnaba/ eñ Titum
oock mede ghenomen hebbende.
[margin: b act 9.21]
2 b Eñ ic tooch op wt eener openbaringe/ eñ handelde
met hen vanden Euangelio/ dat ic onder de Heydenen
predicke: maer bysonder met hẽ die geacht waren/ om

dat ick eenichsins niet vergeefs soude loopen/ oft ge=
3 loopen hebben. c Maer Titus die met my was/ hoe c Act/16/3
wel hy eẽ Griec was/ en wert nochtans niet bedwon= 1 Cor/9.21.
ghen hem te laten besnijden:
4 d Namelic om sommiger valscher broederẽ wille die
bezijden ingecomen waren/ om onse vryheyt die wy in d act 15/24
Christo Jesu haddẽ te bespiedẽ/ om dat sy ōs soudẽ tot
5 dienstbaerheyt brengẽ. Den welckẽ wy niet een ure
[tijts] en wekẽ in ōderdanicheyt/ om dat de waerheyt
des Euangeliums by u soude blijven staende.
6 Eñ vande gene die geacht zijn wat te zijn/ [en hebbe
ic niz geleert:] hoedanich sy voortijdẽ geweest zijn/ daer
en leyt my niet aen: e God en acht het aensien der mẽ=
schen niet/ wãt sy die geacht waren/ en hebbẽ my niet e deu 10.17
anders gheleert. Par/19/7
7 Ja daer tegen/ als sy saghen dat my het Euangeli= Job 34.19
um g aen die voorhuydt bevolen was/ ghelijck Petro f Gr. neemt
8 aẽ de besnijdenisse. (Wãt die in Petro crachtich was de persoon
tot het Apostelschap der besnijdinge/ h die was oock in des men=
9 my crachtich tot de Heydenen.) Eñ als Jacobus eñ schen niet.
Cephas eñ Joannis/ die gheacht waren Colomnen te g g. de Voor
zijn/ de genade Gods die my gegeven is/ bekendẽ/ ga= huyt be=
vẽ sy my eñ Barnabe de rechterhant/ [tot een teeckẽ] trout was
der gemeynschap/ dat wy onder de Heydenẽ/ eñ sy on= gelijc Petro
der de Besnijdinge [het Euangelium predickẽ soudẽ.] de besnij=
Alleenlic/ dat wy der Armen souden gedachtich we= dinghe.
sẽ: i waer in ic neerstich bẽ geweest om dat selve te doẽ. h Act. 9/15
Eñ als Petrus te Antiochien quam/ doe weder stōt ic ende/13/2
hem in het aensicht/ om dat hy te k beschuldigen was. gala/1/16
Want eer sommige van Jacobo quamen/ at hy met Eph/3.8/
de Heydenen maer als sy gecomen waren/ doe ontrack i Act. 11.30
hy hem/ eñ scheyde hemselven af/ vreesende de gene die ende 24.1
wt der Besnijdinge waren. Eñ andere die ooc Joden rom 15/25
waren/ veynsden met hem/ so dat ooc Barnabas mede k Ofte dat
verleyt wert l tot hare veveynsinghe. daer clach=
Maer als ick sach dat sy * de voeten niet recht en te over hẽ
droeghen na de waerheyt des Euangelij/ seyde ic tot comẽ was
Petrum in alder teghenwoordicheydt: m Ist dat ghy l Oft/ door
een Jode zijnde/ na Heydensche wijse levet/ ende niet
na Jootscher wijse/ waerom bedwingdy de Heydenẽ/ * Of met
hen te houden na der Joden wijse? rechtẽ wan
delder/ etc.
m act 10/28

15 Wy die van natueren Joden/ende niet wt dē heyde-
nen sondaers en zijn.
Rom/3.28 16 o Wetende dat de mensche niet gerechtveerdicht en
Hebr/7/19 wort wt de werckē der wet/maer door het geloo[v]e Je-
su Christi hebben wy [segge ic] oock in Christum Jesum
gelooft/om dat wy soudē gerechtveerdicht wordē wt
den geloove Christi/ eñ niet wt de wercken der Wet:
Rom/3/29 daeromme dat wt de werckē der Wet/geen vleesch en
sal gherechtveerdicht worden.
17 Ist dat wy die soeckē in Christo gerechtveerdicht te
worden/oock sondaers bevondē wordē is dan Christus
der sonden dienaer? Dat sy verre.
18 Want ist dat ic wederom timmere dat ic afgebroken
hebbe/so make ick my selven eenen overtreder.
q Rom/7.6 19 q Want door de Wet/ben ick der Wet afghestorven
r Rom.4.7 Hebr/9.14 r om dat ic Gode levē soude: Eñ ic bē met Christo ge-
s Gal/1/4. Eph/5/2/ 20 cruycicht. Eñ ic leve/niet ic nu/ maer Christus leeft
in my: eñ dat leven dat ic nu in desen vleesche leve/ dat
leve ic indē geloove des Soons Gods/ s die my lief ge-
hadt heeft/eñ hemselven voor my overgegeven heeft.
21 Ic en make de genade Gods niet te niete/ t want ist
dat de rechtveerdicheyt door de Wet coemt/so is dan
t Heb/7/11/ Christus te vergheefs ghestorven.

Dat iij. Capittel.

1. Hy bescheltse scherpelic/ 2. daer nae bewijst hy met vele redenen dat de
rechtveerdichmakinge/door het geloove cōmt/ 8. als by exempel Abra-
he/ 10. ende door het officie eñ eynde beyde des Wets eñ des gheloofs.

a Gala/5/7/ 1 O Ghy wtsinnighe Galaten/ a wie heeft u betoovert/
dat ghy de waerheyt niet en sout gehoorsaem zijn:
dien Jesus Christus voor de oogen heeft voorgeschil-
dert gheweest/ ende b onder u ghecruyst?
b Of/in 2 Dit wil ic alleenlic van u leeren/hebt ghy den Geest
ontfanghen wt de wercken des wets/of wt den c ghe-
c G. gehoor des gelovis loove dat ghy ghehoort hebt?
3 Zijt ghy so wtsinnich/dat gy die met dē Geest begō-
nen hebt nu met den vleesche voleynt wort?
4 Hebt ghy so vele te vergeefs geleden/ so het anders
5 te vergeefs is. Die u dan dē Geest geeft/eñ crachtige
dadē onder u werct/[doet hy dat] wt de wercken der
wet/oft wt den gheloove dat ghy gehoort hebt?
6 e Gelijc Abraham Gode gelooft heeft/eñ het is hem
e Gen/15/6 tot rechtveerdicheyt gherekent.

7 So kent ghy dan/ dat de gene die wt den gheloove
8 zijn/ Abrahams kinderen zijn. Eñ de Schrift voor-
siende/ dat God de Heydenẽ rechtveerdicht wt den ge- gene/12/3.
loove heeft te vorẽ Abrahe vercondicht/ [seggẽde:] f In ende16/10
u sullen alle de Heydenen ghesegent worden. eci/44.10
9 So dan die wt den gheloove zijn/ die worden metten
gheloovighen Abraham ghesegent.
10 Want alle die wt de wercken der Wet zijn/ die zijn Deu27/26
onder den vloec: want daer is gheschreven: g Vervloeckt
is een yeghelijck/ die niet en blijft in alle het gene dat
inden Boec deses Wets gheschreven is/ om dat te doen.
11 h Eñ dat niemãt inde wet gerechtveerdicht en wort h Rom3/25
door God dat is openbaer. i Want de rechtveerdighe i Aba/2/4
sal wt den gheloove leven. Rom/1 17
12 Maer de Wet en is wt den gheloove niet: k Maer de k Lev/18/5
mensche diese doet/ sal daer in leven. Eze/20/11
13 l Christus heeft ons verlost vande vervloeckinge der Rom/8/5.
Wet/ eñ is voor ons de vervloeckinge ghewordẽ: (want
daer is gheschreven: m Vervloect is een yegelick die aen n Of dẽ toe
het hout hangt. geseyden gheest ont-
14 Om dat de belofte Abrahe soude onder de Heyde- fangen.
nen comen in Christo Jesu: eñ om dat wy de n belofte o Heb.9/17
des Gheests ontfanghen souden door het gheloove. p Of testa- ment etc.
15 Broeders/ ic spreke na menschelicker wijse/ o men en q gal/3/8/
veracht selfs eens menschen p Verbondt niet als het
16 ghevesticht is: noch men doeter niet toe. q Maer de
beloften zijn tot Abraham ghesept eñ zijnen Zade. Hy
en sept niet: Eñ inden zaden/ als in velen/ maer als in
eenen: Ende uwen Zade/ welcke is Christus.
17 Ende dit segge ic: Het Verbont dat te vorẽ vã Gode Gen15/13
op Christũ bevesticht is/ en wort door de wet (b die naer
vier hondert eñ dertich Jaren quam) niet crachteloos Rom4/14
ghemaect/ om de belofte te niete te doen.
18 s Want ist dat de erffenisse wt de Wet [comt/ soo en
coemt sy] nu niet wt de belofte. Maer God heeft se
Abrahe door de belofte gheschoncken.
19 Waer toe is dan de wet? Sy is om der overtredin- r Joa.15/2
gẽ wille daer toe geset/ tot dat het zaet quame/ diẽ het Rom.4/15 v actu/3/8
beloeft was/ ende sy is u door de Engelen geordineert x Deu 5.30
20 door de hant x des Middelaers: Ende een Midde-
laer en is niet [Middelaer] van eenẽ/ maer God is eẽ.

21 Js dan de wet tegē de beloftē Gods? Dat sy verre
Wāt waer daer eē wet gegevē/ die conde levēdich ma
kē/ so ware warachtelic de rechtveerdichz door de we

p roma 3.7/

22 p Maer de Schrift heeft het al onder de sonde beslo
tē/ om dat de belofte wt dē gheloove Jesu Christi/ soud
den gheloovighen ghegheven worden.

z mat/5/15
actor 3/37
roma 10/4

23 Maer eer het gelooue quā/ werden wy onder de w
bewaert: beslotē tot het geloove dat soude geopēbaer
24 worden. z So dan/ de Wet is onse a Leyder tot Chri-
stum geweest/ om dat wy wt den gheloove souden ge
rechtveerdicht worden.

a of school meerster. Gr. kinder leyder.

25 Maer na dat het geloove gecomen is/ en zijn wy nie
26 meer onder den Leyder. b Want ghy zijt alle Godt
kinderen/ door den gheloove in Christo Jesu.

b esa/56/4
Joan/1.12
roma 8/15
galat. 4/6
c Rom 6.3

27 c Want so vele van u in Christum ghedoopt zijn/ di
hebben Christum aenghedaen.
28 Daer en is noch Jode noch Grieck: daer en is noch
Dienstbare/ noch Vrije/ daer en is niet man ende wijf.
d Want ghy zijt alle een in Christo Jesu.

d Joa 17.21
e Gen 11/12
roma 4.19
Heb/11.18

29 e Ende ist dat ghy Christi zijt/ so zijt ghy dan Abra-
hams zaet/ ende na der belofte Erfgename.

Dat iiij. Capittel.

1. Hy handelt vā het recht gebruyc der Ceremoniē/ ende waerom sy ge-
ordineert zijn/ 4. ende hoe sy nu door Jesum Christum zijn te niete ge-
maeckt/ 22. ende waer in het onderscheyt is tusschen ons ende den Va-
deren/ het welcke hy bewijst door een schoon ghelijckenisse.

1 ENde ic segghe/ so langhe de Erfgename een kint is/
so en is tusschen hem/ eñ eenen Dienstknecht gheen
onderschept/ hoewel hy Heere is van allen.

a Gr. Huys-regeerders

2 Maer hy is onder Mombers ende a Besorgers/ tot
3 den tijt dien de Vader geset heeft. Also oock wy als
wy kinderen waren/ doe waren wy b dienstbaer ghe-
maeckt onder c de wtwendige insettinghen der werelt.

b of/ in eyghendom.
c G. beginselen der werelt.

4 Maer als d de volheyt des tijdts gecomen is/ heeft
God zijnen Sone wtgesonden e geborē vander Vrou-
we/ f g ghewordenonder de Wet:

d Ge. 49.19
Dan. 9.14
e an ge worden.
f mat/5.17
g of/ g. daen
h Joa. 1/12
gala/3/16
i Rom 8.15

5 Op dat hy de gene die onder de Wet warē: verlossen
soude/ h om dat wy de aenneminghe tot kinderen ont-
6 fangen souden. i Eñ want ghy Gods kinderen zijt/
heeft God den Geest zijns Soons wtgesonden in uwe
herten/ die roept: Abba/ O Vader.
7 So dan/ ghy en zijt niet meer eē Dienstknecht/ maer

een

een sone/ eñ ist dat gy een sone zijt/ [so zijt gy] ooc Erf-
ghenaem Gods door Christum.
8 Maer doe ghy God niet en kendet/ diendet ghy den — a1Cor/8/5.
k ghenen die van natueren gheen Goden en waren.
9 Eñ nu/ als ghy God kent Ja meer van Gode l gekēt — l oft geleert
zijt/ m hoe went ghy u wederom tot crancke eñ gebrec-
kelicke n insettinghen/ eñ wilt die wederom van voren — n Col/1.20 ... of/ begin-selen.
oaen dienen? o Ghy onderhout Dagen/ eñ Maenden
ende Tijden/ ende Jaren. Ic vreese voor u/ dat ic sal — o Rom 14.5
te vergheefs aen u lieden ghearbeyt hebben. — Colo/2/16.
2 Weest als ic/ want ic ben als ghy: broeders/ ick bidde
u/ ghy en hebt my gheen ongelyck gedaen.
3 Maer ghy weet dat ic u eerstmael door veel crāchedē
des vleeschs het Euangelium vercōdicht hebbe. Eñ
de versoeckinge die in mijnē vleesche was/ en hebt ghy
niet veracht noch verworpē/ maer ghy naemt my aē p — p Mala 2/7
als eenen Enghel Gods/ q als Christum Jesum. — q Mat 10/40
Hoedanich was dan uwe r salichmakinge/ want ick — Luc/10/16
betuyghe dat ghy/ (hadde het mogelick gheweest/) — Joan 13.20
uwe ooghen sout wtghegraven hebben/ ende my ghe- — r of daerom uwer geluc-
geven. Ben ick dan de waerheyt seggende/ uwe vy- — kicheyt.
ant gheworden?
Hare yverichheyt over u/ en is niet fijn: Maer sy wil- — s Rom 10/2
len ons wtsluyten/ om dat ghy soudt over hen yverich
zijn. Maer het is goet altijts in het goede yverich te — t 1 Cor 4.15
zijn: eñ niet alleenlic als ic tegēwoordich by u liedē bē. — Philip/10/
Mijne kinderkens/ t diē ick wederomme arbeyde te
baren/ tot dat Christus een gedaente in u lieden crijge.
Ick wilde nu tegenwoordich by u wesen/ ende mijn
stemme veranderen: Want ic ben met u lieden becom-
mert. Segt my/ gylieden die onder de wet wilt zijn/
en hoort ghy de Wet niet?
Want daer is gheschreven/ dat Abraham twee sonen — v Gen 16.15
hadde: eenen vander Dienstmaecht/ x ende eenen vā — x Gen/21/2
der Vrije. y Maer die vander Dienstmaecht was/ — Act/7/8/
die wort z na vleeschelicke wijse geboren/ maer die van — y Joa/4/9
der Vrije was/ die wert door de belofte ghebooren. — z of/ na/ na-tuerlicke wijse.
Het welcke by gelijckenisse gesproken wort/ om wat — of na den
anders te beduydē: want dit zijn de twee a Testamen- — vleeschs
ten: een vandē Berch Sina dat ter dien stbaerheyt ge- — a Of/ ver-
ghenereert/ het welcke is Agar. — bonden.

25 (Want Agar is de Berch Sina in Arabia/ eñ coem
ober eē met dat Jerusalem.dat nu is/[b] eñ is dieñstbae
26met hare kinderē. Maer [c] het Jerusalē dat opwaert
is/dat is vrp/het welcke is onser aller moeder.
27 Want daer is gheschreben: [d] Weest brolick ghp on
bruchtbaere die niet en baert/berst wt/eñ roept gp di
geen barens noot en lijdet/wāt de verlatene heeft vel
kinderen meer dan de gene die den man heeft.
28 [e] Wp dan/ Broeders/ zijn kinderen Jsaacx nae de
29belofte. Maer [f] gelijc te dier tijt/die [g] nae vleeschelic
ker wijse geboren was/den genen die na denGeest ge
boren was/vervolchde: also oock nu.
30 Maer wat sept de Schrift? [h] Drijft wt de Dienst-
maecht eñ harē sone:wāt de sone des Diēstmaechts
en sal met de sone derVrijer niet erven.
31 So dan/Broeders/wp en zijn niet derDienstmaecht
maer der Vrijer kinderen.

Dat v.Capittel.

1. Hy vermaentse de vrijhept te bewaren vercregē door het bloet Chris
op dat sy haere conscientie niet en souden latē binden door de insettin
der menschen/13 hy bewijst oock de mate deser vrijhept.

1 SO staet [a] dan inde vrijhept daermede onsChristu
vrp gemaect heeft: eñ en wort niet wederom met
den jocke der dienstbaerhept bevangen.
2 [c] Siet/ic Paulus segge u/ist dat ghp u laet besnijd
3so is u Christus niet nut. Ende ic betupge wederon
eenen pegelicken mensche die hem laet besnijdē/dat h
schuldich is gheheel de Wet te houden.
4 Ghp die door de Wet wilt gerechtveerdicht word
Christus is van u ydel geworden/ ghp zijt vander ge
5nade gevallen. Want wp verwachtē indenGeest w
den gheloove/de hope der rechtveerdichept.
6 [b] Want in Christo Jesu en heeft noch Besnijdingh
eenighe macht/noch Voorhuyt/maer het geloove da
7door de liefde crachtich is. Ghp liept wel [e] wie hee
u verhindert der waerhept niet ghehoorsaem te zijn
8 Die [f] bewegínghe en is niet wt hem die u lieden ge
9roepen heeft. [g] Een weynich Suerdeesems versuer
het gheheele Deech.
10 Jc vertrouwe van u indē Heere/dat ghp niet ander
en sult gesint wesen maer die u beroert/sal zijn oordee
draghen/wie hp oock sp.

Marginal notes: oft wāt sy | c apo/21.2 | d Esa 4 52 | e Rom 9/8 | f Gen. 21.9 | g Or den vleessche. | h gen21.10 | a Joa. 8/32 | Rom/ 6/8 | b Esa/9/4 | a Act/15/8 | b mt/12.50 | Joa 15 /14 | 1cor/5.16 | gala/6/15 | e gala/3/1 | f Of vertre kinge. | g 1cor/5/5/

11 Maer ic/broeders/ist dat ic noch d: Besnijdinge pre-
dicke/waeromme worde ic noch vervolcht? So is dan
de ergghernisse des cruyces te niete ghewor den.
12 Och of sy afgesneden werden/die u afvallich makẽ.
13 Want ghy zijt der vryheyt geroepen/Broeders: b al- b 1Cor/8/9
leelic d: gy de vryheyt niet [en gebruyct] tot eẽ oorsa-
ke den vleesche: Maer dient malcanderẽ door de liefde. i Rom13/8
14 i Want de geheele wet wort in eenẽ woorde vervult/ k Leu 19.17
namelijck in desen: k Ghy sult uwẽ naesten lief hebbẽ/ Mat/38/
ghelijck u selven.
15 l Ist dat ghy malcanderen bijt ende eet/ so siet toe dat l 2Cor.12.20
ghy niet van malcanderen verteert en wort.
16 Maer ic segge m wandelt na den Geest/so en sult gy m Ro13.14
de begheerten des vleesch niet vol brenghen. 1.Pet/2.11
17 n Want het vleesch begeert tegen den Geest ende de n Rom. 7/23
Geest teghen het vleesch: dese staen tegen malcanderẽ/
o so dat ghy niet en doet het ghene dat ghy wilt.
18 Ist dat ghy door dẽ Geest geleyt wort/so en zijt ghy o Ro/2/15
onder de Wet niet.
19 p De wercken des vleeschs zijn openbaer/ dewelcke p 1Cor/3.5/
zijn/ Overspel/Hoererije/Onreynicheyt/Wulpschheyt/ Jaco/3/16
20 Afgoderije/ q fenijn gevinge/vyantschap/twist/nijt/ q of/toove-
toorn/kijvinghe/tweedracht/seckten. rije/
21 Haet/moort/dronckenschap/brasserie eñ dier gelijcke: o Rom.2/15
r vãde welcke ic u voorsegge/gelijc ic ooc voorseyt heb- r 1Cor6.10
be/dat de gene die sulcx doen/het Conincrijcke Godts Eph/5/5/
niet besitten en sullen.
22 s Maer de vrucht des geests/is/liefde/blijschap/vre- s Eph/5/9
de/lanckmoedicheyt/vriendelicheyt/goetheyt/geloove/ t Of/getem
23 Sachtmoedicheyt/ t maticheyt. Tegen de sodanige perheyt.
en is geen wet. v Want dieChristi zijn/die hebbẽ het v Tim/1/9
24 vleesch geeruyczicht met de bewegingen ende begeertẽ. x Ro.13.14
25 Ist dat wy inden Geest levẽ: so laet ons inden Geest
voortgaen.
26 Laet ons niet begeerich zijn der ydeler glorien/ mal-
canderen niet terghen/malcandenen niet haten.

Dat vj. Capittel.

Hy vermaentse lieffelic te zijn tegen de swacke/6. de Dienaeren te ver- a Ro/15/1
sorgẽ/9 tot volstãdicheyt/14 te roemẽ in het Cruyce Christi/15. eñ tot 1Cor/9.22
eeuwicheyt des levens 16. daer na wenscht hy hen alle goet. b Onver-
1 Broeders/ a al ware oock een mensche in eenige mis- saecht/
daet b gheballen/ c onderwijst hem/ ghy die Ghee- c G. Smaeet
of heylt.

ſtelijck zijt/met den Geeſt der ſachtmoedicheydt/ ſien-
de op u ſelvē/op dat ghy ooc niet verſocht en wordet.
2 d Draecht malcanders laſt/eñ volbrengt alſo de wet
3Chriſti. Want ſo yemāt denct dat hy wat is/dewijle
4hy niet en is/die bedriecht hemſelvē. Maer eē yege-
lick e beproeve zijns ſelfs werc/ eñ dan ſal hy aen hem-
ſelven alleenlic roem hebben eñ niet aen eenen anderē.
5 f Want een yeghelick ſal zijn eyghen pack draghen.
6 g Wie onderweſen wordt met den woorde/die deylde
7allerley goet den genen die hem leert. Laet u niet be-
driegen Godt en wort niet beſpot: h Want wat dē mē-
ſche ſal ghesaeyt hebben/dat ſal hy oock maeyen.
8 Want i wie in zijn vleeſch ſaeyt/die ſal vanden vlee-
ſche verderbinge maeyen: maer wie inden geeſt ſaeyt
die ſal vanden gheeſt het eewighe leven maeyen.
9 k Laet ons weldoende niet l vertragē: want te zijner
tijt ſullen wy maeyen ſonder m ophouden.
10 So dan/dewijle wy tijt hebben/ laet ons goet doen
aen eenen yegelicken/ n maer meeſt aende huyſgenoo
11ten des geloofs. Ghy ſiet hoedanigen brief ic u lieden
gheſchreven hebbe met mijne hant.
12 Alle die willen tegenwoordelic na den vleeſche beha
gen/die bedwingen u beſneden te worden/ alleenlic om
dat ſy met den Cruyce Chriſti niet en ſouden vervolch
13wordē. Want ooc ſy die beſnedē wordē/en houden d
Wet niet/maer ſy willē dat ghy beſnedē wort/om da
ſy in uwen vleeſche roemen ſouden.
14 Maer het ſy verre vā my/dat ic ſoude roemē/ ander
dan in het Cruyce onſes Heeren Jeſu Chriſti/ door h
welcke de Werelt my gecruyſicht is/eñ ick der Werel
15 o Want in Chriſto Jeſu/en ghelt noch Beſnijdingh
noch Voorhuyt yet/maer de nieuwe p Creature.
16 Eñ ſo vele alſſer na deſen regel voortgaen/ over de
[ſal weſē] vrede eñ barmhertichept/q eñ over dē Iſra
17Gods. Voortaen/ niemandt en make my moeyt
want ic drage de teeckenen onſes Heeren Jeſu in mij
nen Lichame.
18 De genade onſes Heeren Jeſu Chriſti/ ſy met uwe
gheeſte/broeders/Amen.

Tot de Galaten gheſchreven van Roomen.

De

d Joa 13.14
e of/ make
d zijn werc
goet ſy.
f pſa 62/12
Jer/17/10
ende/32.19
mat 16/27
g Ro 15/27
1 cor/9/11.
h Luc 16.23
i Of/ voor.
k 2 Thes 3.13
l of/ moede
worden
m of mo de
worden
n 1 Tim 5.8
o mat. 10/5 c
Joan 15/14
Gal/5/6/
p Of/ ſchep
pinge.
q pſa/125/5

De Sendtbrief Pauli tot den Ephesien.

Dat eerste Capittel.

Paulus na de groetinge/4 bewijst dat de salicheyt der menschen toet vande onverdiende aenneminge/16. hy bidt voor God/ dz hy de Ephesē verlichts/tot de volle kēnisse in Christo Jesu/22. dewelcke eē hooft geordineert is over de geheele Ghemeynten.

PAulus een Apostel Jesu Christi/ door dē wille Gods: a Rom/1/7
a den heyligen die te Ephesē zijn/ ende die geloobigē
in Christo Jesu:
2 b Ghenade ende vrede sy u lieden van Gode onsen b Gal/1/3/
Vader/ ende den Heere Jesu Christo.
3 c Geloeft sy de God ende Vader onses Heeren Jesu c 2 Cor/1/3
Christi/ die ons gesegēt heeft d met allerley Geestelic- 1 pet.1/3/
ken segen/ inde hemelsche [goeden in] Christo: d Gr. in.
4 e Gelyc hy ons in hem vtvercorē heeft/ eer des we- e Joa 15.16
relt gront geleyt was/ f om dat wy souden wesen hey- f Luc/1.7
lich ende onstraffelick voor hem inder liefde: Col/1/28
Die ons van te vorē geschict heeft/ tot de aenneminge
ge der kinderen door Jesum Christum/ in hemselven/
na het welbehaggen zijns willen:
Tot prijse zijner eerlicker ghenaden/ inde welcke hy
ons aenghename ghemaeckt heeft/ g inden beminden. g Matt 3/17.
h Inden welcken wy de verlossinge hebben door zijn h act 20/28
bloet/ namelic/ de vergevinge der misdadē/ na de rijck- Heb.9/12/
dom zijner ghenaden.
Met dewelcke hy overbloedich is geweest aen ons/
met alle wijsheyt ende voorsichticheyt:
Ons te kennen ghevende i de verborghentheyt zijns i Ro 16.24
willē/ na zijne goetwillicheyt die hy voorgenomē heeft Eph/3/9/
in hemselven. Col/1/26/
k Namelic/ dat hy inde uytdeylinge der volheyt des k Gen 49.10
tijts soude weder in een versamelen in Christo/ al wat Gal/4.4.
inde Hemelen op der Aerden is: in hem [segge ick]
l Inden welcken wy vercorē zijn/ die wy te vorē m ge- l Rom.8.17
ordineert waren na zijn voornemē/ die alle dingē doet m Of doe schepten.
na den raet zijns willen:
Om dat wy tot prijs zijner eerlicheyt souden wesen/
die n wy eerst op Christum ghehoopt hebben.
Inden welckē o gy ooc hoopt nae dié ghy het woort n Namelic. Joden
der waerheyt gehoort hebt/ namelic/ het Euāgelium o Namelic Heydenen.

uwer ſalichept/ in het welcke ghy ooc na dat ghy ge
looft hebt/ p zijt verzegelt geworden/ door den heylige
Gheeſt der beloften.
14 Dewelcke is het pāt onſer erbē/ q dat wy inde verloſ
ſinge gātſchelic gevrijet wordē/ tot prijs zijner eerlichz
15 r Hierom/ na dat ick oock van uwen gheloove inde
Heere gehoort hebbe/ eñ vā uwe liefde tot alle Heyligē
16 En houde ic niet op voor u te dancken/ uwer gedenc
kende in mijne gebeden:
17 Dat de Godt onſes Heeren Jeſu Chriſti/ den Vad
der eerlichept/ u geve den Geeſt der wijſhept/ ende d
openbaringe f door zijne kenniſſe.
18 Verlichtēde de oogē uwes verſtā(n)s/ dat ghy mueſ
ſien/ t hoedanich de hope ſy/ daer hy ons toe geroepe
heeft/ eñ hoedanich de rijcdō der eerlichept zijnder er
19 indē Heyligē ſy. Eñ hoedanich de wtnemēde groo
te zijner cracht ſy aē ons/ die wy gelooven u na de werc
20 kinge der cracht zijner ſterchz. Die hy gewrocht hee
in Chriſto/ als hy hem vandē doodē opgeweckt heeft/
ende te zijner rechterhant geſet heeft/ inde Hemelen.
21 Boven alle Overhept/ eñ Macht/ eñ gewelt/ eñ Heer
ſchappie/ eñ allen naem/ die genaemt wort/ niet alleen
lick in deſe werelt/ maer oock inde toecomende.
22 z Eñ heeft alle dinghen zijnen voeten onderworpen
eñ heeft hem over alle dinck tot een Hooft gegeven d
23 Gemepnte. a Dewelcke is zijn lijf ende de vervulling
des ghenen die alle dinck in allen vervult.

Dat ij. Capittel.

1. Hy bewijſt hen wat ſy waren eer ſy geroepen waren tot Jeſum Chri
ſtum/ 4. ende dat hy om zijn ghen(ad)e groot te maken/ 7. Dewelcke e
(a)lenlijck de oorſake harer ſalichept is.

1 ENde a u liedē [heeft hy mede levēdich gemaect/] al
ghy doot waert door de miſdaden ende ſonden.
2 b Daer ghy voortijden in wandeldet nae c den loo
deſer werelt/ nae d den Overſten der macht des lucht
[eñ] des Geeſts die nu werct inde kinderen der ong
hoorſaemhept.
3 Onder dewelcke wy oock alle voortijden gewande
hebben inde begeerten onſes vleeſchs/ doēde den wil
des vleeſchs/ ende der e gedachten: ende warē van na
tueren kinderen des toorns/ gelijc de ander.
4 Maer God die rijc is in barmhertichedē/ heeft on

door

p Rom 8/16
q Of/ tot de verloſſinge der vercreghen beſittinge
r Phil/1.3
ſ Of/ dz ghy hem kent.
t gr. welck de hoope is zijner roepinghe.
x col/2/12.
y Pſal 110.1/
y gr. inde Hemelſche
z Pſa/8/7/ mat.28/17
a Rom12/5 Eph/1/16
a Rom/5/6.
b 1 Cor/6/11
c gr. de eeuwe.
d Eph6/18

door zijne groote liefde/ daermede hy ons lief ghehadt
5 heeft/ Oock doe wy doot waren door de misdaden:
mede levendich ghemaeckt met Christo: [f] door wiens ghenade ghy zijt salich ghewozden: Act/15/12
6 Ende heeft ons mede opgeweckt ende mede geset inde [g] hemelen in Christo Jesu: Gr. Hemelsche.
7 Om dat hy den toecomendē eeu wen soude bewijsen
den wtnemendē rijcdom zijner genade/ inde vriēdelic- gr. in.
heyt tot ons [h] door Christum Jesum.
8 Want wt genade zijt ghy salich geworden door het
gheloove: ende dat niet wt u: het is Gods gave.
9 Niet wt de wercken: op dat niemant en roeme.
10 Want wy zijn/ zijn maecsel [i] geschapē in Christo Je- Eph/1/6/
su tot goede werckē/ die ons God te vorē bereyt heeft/
om dat wy daer in wandelē soudē. Daerom gedenct
dat ghy voortijden Heydenen in dē vleesche/ die Voor-
huyt ghenaemt waert/ vande gene die ghenaemt zijn
Besnijdinghe inden vleesche die met handen geschiet.
12 Dat ghy [segge ic/] te dier tijt buytē Christum waert k Rom 9/4
verureemt van het Burgherschap Israels: eñ vreemde l Verbondē
[k] vande [l] Testamenten der beloften/ geē hope hebben- m Esa. 9/6
de/ ende [m] sonder God [zijnde] inde werelt.
Maer nu in Christo Jesu/ ghy die voortijden verre
waert/ zijt na by geworden door het bloet Christi. Joa/16.33
[n] Want hy is onse vrede/ die wt beyde een gemaect Rom/5/1/
heeft/ eñ heeft het afschutsel desmiddelmuers gebrokē
De vyantschap in zijnen vleesche/ namelick/ de Wet
der geboden in insettingen [gelegen/] door zijn vleesch
te niete gemaeckt hebbēde: om dat hy die twee soude
in hemselven tot eenē nieuwen mensche scheppen/ vre-
de makende. Ende om dat hy die beyde soude in een
lichaem Gode versoenē door het cruyce/ de vyantschap
daer aen ghedoot hebbende.
[n] Eñ hy is gecomen/ vrede vercondigende/ u die ghy o Of in hē
verre waert/ ende den ghenen die by waren. selven.
[q] Want door hem hebben wy beyde den toeganck p Esa 57.17
door eenē Geest tot dē Vader. So en zijt gy dan niet
meer gastē ende vreemde inwoonders/ maer medebur- Jo/n10/9
ghers der Heylighen/ ende huysghenooten Gods. Eph/3/12.
[r] Getimmert opt [s] fondament der Apostelē eñ Pro- r 1Cor.3/9/
pheten/ [t] namelic/ Jesu Christo/ den wtersten hoecsteen s Esa 18.16
t 1pet/2/4

Eph4/16 21 b Waer op geheel de timmeringe ghevoecht wort e
wast tot eenen heylighen Tempel inden Heere.
22 Waer op gy ooc mede getimmert wort tot de woon
stede Gods inden Geest.

Dat iij. Capittel.

1. Hy prijst de roepinge der Heydenen n zijn ampt/ eñ zijne verdruckin
gen voor hen/ 18. ende de kennisse Christi.

1 HJerom ben ic Paulus a die b gevāgē om Christi wi
a Act 21/13 b g. bevōdē Christi. 2 le/ voor u Heydenē. So ghy ooc gehoort hebt vā
bedieninge der genadē Gods c die my gegevē is aē
3 d Dat hy my de verborgen heyt heeft door openb
c act. 1. 2. ringe te kennen gegeven (gelijcker wijs ic in het cor
te voren gheschreven hebbe.
d gal. 1/11/ 4 Waer aen ghy meucht lesende / mercken mijn ver
standt inde verborghentheydt Christi/)
e col 10 /28 5 Dewelcke in ander tijden der menschē kinderen ni
en is te kennen gegeven e gelijck sy nu zijnen heylig
Apostelē eñ Propheten geopenbaert is door dē Gee
6 Namelic/ dat de Heydenen zijn mede erfgenamē/
vanden selven lichame/ eñ mede deelachtich zijnder b
7lc ften in Christo/ door zijnen Euāgelium. Waer a
eē Dienaer geworde bē na de gave der genadē God
die my gegeven is/ f na de werckinge zijner mogent
f Eph. 1/19 g cor/15/9 h act. 9 /19 i gr. onwts spuerlickē. k Rom 16.25 col/1/26 Eph/1/9/ k gen/1/2/ l an/2/3. l pet/1. 12 8 g My [segge ic] die de minste ben onder alle de H
ligen/ is dese genade gegeven/ dat ic onder de Heyde
soude dē i onwtsprekelickē rijcdom Christi vercōdig
9 Eñ allē [menschē] verclaren wat gemeynschap d
sy/ der verborgentheyt/ die vāder eewicheyt aē verb
gen was in Gode k die alle dinc geschapen heeft d
10 Jesum Christum. l Op dat nu dē Overstē eñ Ma
ten inden Hemel door de Ghemeynte bekent worde
menigherley wijsheyt Gods:
11 Na het eewige voornemen/ dat hy gemaect heeft/
m Isa/ 10 / 6 Rom/5/2/ Heb 10.19 n phi. 1. 14 o col/1/24 Christo Jesu onsen Heere.
12 m Inden welcken wy hebben de vrymoedicheyt en
dē toegang/ met eē vertrouwē door het geloove aen
13 n Daerō bidde ic/ dat ghy liedē niet en verflout d
mijne verdruckingē [die ic lijdē] o voor u/ welc uwe e
p Of/ Vaderschap. 14 is. Hierom buyge ic mijn knyen tot den Vader on
15 Heeren Jesu Christi/ Wt welcken alle p maechsch
inden Hemel ende op der Aerden ghenaemt wort.

6 Dat hy u lieden na zynen b heerlicken rÿcdom geve/ Gr. den rÿc dom zÿner eerlickheyt
dat gy met cracht versterct wort/ door zÿnē Geest indē
7 inwendigē mensche. Dat Christus door het geloove
in uwe herten woone/ op dat ghyliedē inde liefde inge-
wortelt ende ghefondeert zÿnde/
8 Meucht begrypen met alle Heyligen/ welc de breede
sy/ ende lengde/ ende diepte ende hoochde.
9 Eñ bekennē de wtnemēde liefde der kēnisse Christi/
welcke alle kennisse te bovē gaet/ op dat ghyliedē ver-
vult wort tot alle de volheyt Gods.
0 Hem die boven alle dat wy bidden/ of denckē over-
vloedelick doen can na de macht die in ons werckt/ f An. in alle
1 Sy eere inder Gemeynt ē door Christum Jesum/ f te geslachten
aller tÿt/ van eewicheyt Amen.

Dat iiij. Capittel.

1. Hy prÿst den dienst zÿns Woorts/ ende de vruchten daer van/ 15. de-
welcke zÿn/ liefde/ 16. Eenicheyt/ 37. Heylicheyt ende onnooselheyt.

SO bidde ic u lieden dan/ ick die a ghevanghen inden a Gebonden
Heere/ b dat ghy wandelt soo het uwer beroepinghe b Gen/17/1.
betaemt/ daermede ghylieden gheroepen zÿt. Phil/1/27/
2 Met aller ootmoedichz eñ sachtmoedicheyt: eñ met
lanckmoedicheyt/ verdragende malcanderē inder liefde.
3 c Neerstich zÿnde om de eenicheydt des Gheests te c Ro. 11.20
houden/ d door den bant des vreden. Hebr. 13/1
4 [Ghy zÿt] een lichaē/ eñ een Geest: gelÿc ghy geroe- d Gr. in.
pen zÿt tot een hope uwer roepinghe.
Daer is een Heere/ een Gheloove/ een Doop.
6 e Een Godt eñ Vader aller/ die daer is over al/ door e Deu 4.32
al ende in f u allen. g Maer eenen yeghelicken onder f And. ons.
ons/ is genade gegeven/ na der mate der gave Christi. g Ro. 12.36
Daerom seyt hy: h Als hy is opgevaren inde hooch- 1 Cor. 12/11
de heeft hy de gevanckenisse gevangen genomē/ ende h Psa 92.19
heeft den menschen gaven ghegheven.
(Maer dat hy opgevarē is/ wat ist anders/ dan dat Joan/3/13
hy eerst neder gecomē is inde nederste deelē der Aerdē.
Die neder gecomen is/ is de selve die oock opgheva-
ren is boven alle de Hemelen/ om dat hy alle dinc ver- 2 Cor. 12.28
vullen soude.) Eñ de selve heeft gegevē sommige tot
k Apostelen/ sommige tot Propheten/ sommige tot E-
vangelisten/ sommige tot Herders ende Leeraers. i Of/ tsamen
Tot i volmakinge der Heyligen/ tot den wercke des voeginghe.

m Of/tim-
meringhe.
n Rom 12.5
Eph.1.25/

Dienſts/namelick/tot de[m] ſtichtinghe [n] des lichaem
Chriſti.
13 Tot dat wy alle comẽ tot de eenicheyt des gheloofs
eñ der kenniſſe des Soons Gods:tot eenen volcome
man/tot der mate der grootte der volheyt Chriſti:

o 2 Cor/14
p Sy 25/12

14 [o] Op dat wy niet meer kinderen en zijn/ als die [p] be
weecht ende ommegevoert worden met allerley win
den der Leere in ongheſtadicheyt der menſchen/ doo
de liſticheyt [die ſy gebruyckẽ] om met dwalingen
beſpringhen.
15 Maer [op dat wy] na de waerheyt ſtaẽde/met lieft
alleſins opwaſſẽ in hem [q] die hy het hooft is/ namel

q Eph 5.28
r Rom 12/5

16 Chriſtus. [r] Wt welcken gheheel het lichaem t'ſame
gevoecht eñ t'ſamen gebondẽ/door alle de toegevoect
de leden/wt de werckinghe/na de mate eens yghelij
lit/die[s] het lichaẽ doet waſſẽ tot zijns ſelfs opbouwin
ghe inder liefde.

s gr. maeckt
den waſdõ
des lichaẽs
t Rom/1/9
v Ro/1/18

17 So ſegge ic dan dit/eñ [t] betuyghet inden Heere/ [v] da
ghyliedẽ niet meer en wandelt ghelijck oock de ander
Heydenen wandelen inde ydelheyt haers herten.
18 Verduyſtert zijnde in haer verſtãt/eñ vervreemt va
het levẽ Gods/door de onwetenheyt die in hen is/ doo
de verblindinghe haers herten.

x of/verhar
dinge.
y Of/ onge
voelich.

19 Dewelcke[y] roeckeloos geworden zijnde/hebben he
ſelven overgegeven tot oneerlicheyt/om alle onreynic
heyt gierichlick te bedrijven.
20 Maer ghy en hebt Chriſtum alſo niet geleert.
21 Iſt dat ghy hem gehoort hebt/eñ in hem geleert zij
ghelijck de waerheyt in Chriſto is:

z Col/3.8.

22 Te weten/[z] dat ghy den ouden menſche na de eerſ
wandelinghe/ die door de begeerte der dwalinge ve
23 derft/ſout aflegghẽ. Maer wederomme vernieut wo
den inden Gheeſt ws ghemoets:

a Rom/9/4
Col. 3/10.

24 [a] Ende den nieuwen menſche aendoet/ die nae Go
geſchapen is/tot warachtighe rechtveerdicheydt en
25 heylicheyt. Daerom legt af de leugen/ [b] eñ ſpreect
waerh/een yegelijc met zijnẽ Naeſtẽ/wãt wy zijn ma

b Zach 8/16
c Pſa 74/5/7

26 canders ledẽ. [c] Zijt toornich/eñ en ſondicht niet/eñ
laet de Sonne niet onder gaen over uwe toornichey
27 [b] Noch en gheeft den [e] Duyvel gheen plaetſe.

d Iob/4/7
e Matt 10/35.

28 Die geſtolen heeft/en ſtele niet meer/ [f] maer arbey

lieber/eñ wercke dat goet is met zijne hādē;op dat hy
hebbe te geven den ghenen die noot heeft.
29 g En laet geen vuyle rede wt uwē mont gaen:maer ist dz daer eenige goede redē is tot nootsakelicke stich matt.12.36/
tinge/op dat sy h aenghenaem sy te te hooren. h g genade
30 Ende en bedroeft den heylighen Gheest Gods niet gheve den
i waermede ghylieden verzeghelt zijt tot den dach der hoorders
verlossinge: Alle bitterheyt eñ toornicheyt/eñ gram= Rom8/16
schap/ eñ roepinge eñ lasteringe/sy van u lieden wech Ephe.1.11
ghewert met alle boosheyt.
32 k Eñ weest tot malcanderen vriendelic goethertich kto1/3/10/
vergeeft malcanderen ghelijck als God in Christo u 1Spr.28.6
lieden vergheven heeft.

Dat v. Capittel.

Hy handelt van het officie der Christenen/31.vandē lichamelickē houwelicken/32.ende van het geestelicke/ Christi met zijn der Gemeyntē.

SOo weest dan Gods navolgers/ als lieve kinderē a Joan13.34
a Ende wandelt inder liefde b gelijck Christus ons b gal/1.21.
lief ghehadt heeft / ende heeft hemselven ghegheven c Heb.8/3/
tot een offerhande endeslachtoffer voor ons/Gode tot
een welrieckende reucke.
3 d Maer hoererie/eñ alle onreynicheyt/ of giericheyt/ Eph.4.29
en laet die onder u liedē oocniet genaēt worden/ gelijc
het den Heyligen betaemt: Of/vuylic heyt.
4 Noch e oneerlicheyt/noch sottē clap/ noch geckernie/
dewelcke niet en betamen:maer liever dancksegginge. 1cor/6.10.
5 Want ghylieden weet dit/ dat geen hoereerder/noch
onreyne noch gierige/welcke is een Afgoden=dienaer
en sal erfdeel hebben in het Coninckrijcke Christi/ ende
6 Gods. g Laet u lieden van niemande verleyden met
ydel woorden/want om deser dingen wille coemt den Iere/24.8
toorn Gods over de onghehoorsame kinderen. mat.24/4
7 Weest dan hare medeghesellen niet. 1The/2/2
8 h Wāt ghyliedē waert voortijdē duysternisse/ maer 1The/3/4
nu zijt ghy licht inden Heere: wandelt als kinderē des
9 lichts. i Wāt de vrucht des k Geest is in alle goedic= gal/5/22.
heyt/ende rechtveerdicheyt/ende waerheyt. kan.lichts
10 Beproevende wat den Heere behaghelick sy.
11 l Eñ en hebt geen gemeynschap met de onvruchtba= ma118/17
re wercken der duysternisse/maer straftse liever. 1cor/5/1/
12 Wāt wāt bedectelic vā hen geschiet/ dat is ooc schā=

Joa/3/21/ 13 delte om te seggen:[m] Maer al wat ghestraft wort/ dat
wort vanden lichte geopēbaert. Want al dat opēbaer
Rom13/11 maeckt/ dat is licht.
14 o Daerom seyt hy: Ontwaeckt die ghy slaept/ eñ staet
op vanden dooden ende Christus sal u verlichten:
p spr.27.12 15 p Siet dan hoe ghy q voorsichtichlick meucht wan-
q gr. neer-stichlick. 16 delen/ niet als onwijse/ maer als wijse. r Den bequa-
r Rom12/2 men tijt wtcoopende: want de dagen zijn boos.
17 Hierom en weest niet ōvoorsichtich: s Maer verstaet
Rom/12/1 18 wat de wille des Heeren sy. t Eñ en drinct u niet drō
ken in Wijn waer in over daet is/ maer wort vol des
Spr.31/30 19 Geests. u Sprekende tot malcanderē met Psalmē en
Lofsangen/ eñ geestelicke Liedekens/ singende eñ psal-
n col/3/16 mende den Heere in uwen herten.
20 x Alle tijt van alle dingen danckende God / ende den
cor/3/17. Vader/ inden Name onses Heeren Jesu Christi.
21 Malcanderen onderdanich zijnde inde vreese Gods.
genes/5/6. 22 y Ghy vrouwen/ weest uwen mannen onderdanich
colo/3/18. 23 als den Heere. z Want de man is het hooft des wijfs
z1cor/11/3 a gelijc oock Christus het hooft der Gemeynte is/ ende
a Ephe1.22 hy is de b Behoeder des lichaems.
24 Gelijck dan de Ghemeynte Christo onderdanich is:
Rom. 12/5 also moeten ooc de vrouwē haren mannen in allē din-
25 gē [gehoorsaem] zijn. c Ghy mannē/ hebt uwe vrou-
b col/3/19 wen lief/ gelijck oock Christus de Gemeynte lief heeft
ghehadt/ d ende heeft hemselven haer ghegheven.
e Deu/3/5. 26 Om dat hyse heylighen soude/ e die hy heeft ghereyn-
nicht met den waterbade in het woort.
27 Om dat hyse voor hem setten soude/ een Gemeynte
die eerlic ware/ eñ noch vlecke noch rumpel en hadde
oft yet desgelijcx/ f maer dat sy souden heylich ende on-
colo/1/22. 28 straffelick wesen. Also zijn de mannen schuldich haer
wijvē lief te hebben/ gelijck hare eygen lichamen. Wie
zijn wijf lief heeft/ die heeft hemselven lief.
29 Want niemāt en heeft opt zijn eygē vleesch gehaet:
Maer hy voet eñ onderhout het: gelijc ooc de Heere die
Rom/12/5 30 Gemeynte. g Om dat wy leden zijn zijns lichaems/
van zijnen vleesche/ ende van zijne beenen.
31 h Hierom sal de mensche zijnen vader eñ zijne moeder
gen/2/24/ Mat19/5 verlaten/ eñ sal zijnen wijve aenhangē:[i] eñ sy twee sul-
len een vleesch wesen.

32 Dese

32 Dese verborgentheyt is groot: maer ic segge in Chri-
33 sto/ende inde Gemeynte. Daerom so hebbe eē yege-
lic van u lieden zijn eygen wijf also lief als hemselven/
ende dat het wijf den man vreese.

Dat vj. Capittel.

Hy vermaent de kinderen/eñ Dienstknechten tot gehoorsaemheyt/7. eñ
beroopt alle Christenen int gemeyne van allē vleeschelicke betrouwē/
10. eñ wapent se met geestelicke wapenen/ om den vyant te wederstaē/
18. ende int eynde beveelt hy hem selven in haer ghebeden.

GHy a kinderen weest uwen ouderen ghehoorsaem col/3/25.
inden Heere: want dit is recht.
2 b Eert uwē vader ende uwe moeder: (het welcke het Exo.20.1
eerste ghebodt is dat een belofte heeft:) Syr.3.9.
3 Op dattet u wel ga/eñ dz gy lange leeft op der Aerdē. Tob.4.8
4 Eñ ghy Vaders/en verwect uwen kinderen niet tot cdeu/6.20
gramschap: c maer voetse op door leere eñ vermaninge psa 78.4.
5 des Heerē. d Ghy dienstknechten weest gehoorsaem Pro..0.18
uwen Heeren na den vleesche met vreesen eñ bevē/met dcol.3.22.
eenvoudicheyt uws herten/ ghelijck als Christo. Tim.6.2
Niet na der ooge dienēde/eñ soeckende dē menschē te
behagen: maer als Dienstknechten Christi/ van herten
7 doende dē wille Gods. Dienende met goetwillicheyt
8 den Heere/ende niet den menschen. Wetende dat een eGr. dragē
yegelic vandē Heere/ e ontfangen sal wat hy goets ge-
daen sal hebben/ hy sy dienstknecht of Vrije. fSyr37/2
f Eñ ghy Heerē/doet het selve by hē/verlaet de drey- col.4/1.
gingē/wetēde dat ooc hare eñ uws selfs Heere inde He-
melen g is/ eñ by hē en is geē wtneminge der persoonē. gDeu/10/
Ten laetsten/ mijne broeders/ wordet machtich indē Iob34/19
Heere/ ende inde sterckte zijner cracht. act/10/34
h Doet aen alle wapenen Gods/ op dat ghy meucht Gal2/6/
staen teghen de listen des Duyvels. hcol/3.12/
Want wy en hebben den strijt niet teghen vleesch eñ
bloet/ maer i tegen de Overste/tegē de Machten/tegen
de Geweldige der werelt/der duysternisse deser eeuwē Eph/2/1/
teghen de gheestelicke k boosheden inder lucht.
Hieromme neemt aen l de geheele Wapen Gods/ op k gr. der
dat ghylieden meucht indē boosen dach wederstaē/al boosheyt is
volbracht hebbende/ende blijven staende. da Hemel
m Soo staet dan/ uwe lenden ommegort hebbende sche.
met der Waerheyt/ n eñ de borst bedect met Rechtveer- lcor/10.4
dicheyt. mLuc12.35
nSap5.19

15 Eñ de voeten geſchoept met voorbereydinge des E-
16 uangelij des vredes. Boven al/ neemt aen den Schilt
des geloofs/ waer mede ghyliedē meucht alle de vye-
righe pijlen des booſen wtbluſſchen.
17 u Ende neẽt den Helm der ſalichept/ eñ q het Sweert ·ı theſſ.5.8 · p heb 4/12
des Geeſts/ het welck is Gods woort.
18 Met aller biddinge q eñ ſmeeckinge/ biddēde te aller
tijt inden Geeſt/ eñ in dat ſelve wakende met alle ghe- Luc.18/1
duerichept/ ende biddinghe voor alle de Heylighen. Ro 12. 12
19 r Eñ voor my/ dat my ſprake gegeven worde tot de
openinge mijns mōts/ om met vrymoedichept de ver- Act 4/29
20 borgenthept des Euangelij te kennē te geven. Waer ·theſſ3 31
van ick de boodtſchap doe in ketenen/ op dat ick daer
in vrymoedelick handele/ gelijck ic behoore te ſpreken.
21 Voort/ op dat ghy liedē ooc meucht wetē/ dat my aen
gaet/ eñ wat ic doe/ dat ſal u Tichicus mijn lieve broe-
der/ eñ getrouwe dienaer inden Heere te kennen geven.
22 Den welckē ic om dat ſelve tot u liedē geſonden heb-
be/ om dat ghy ſout weten/ hoe het met my ſtaet: ende
[om dat hy] uwe herten vertrooſten ſoude.
23 Vrede ſy den broederen/ eñ liefde/ met gheloove/ van
God den Vader/ ende den Heere Jeſu Chriſto.
24 De genade ſy met allē dē genē/ die onſē Heere Jeſum
Chriſtum oprechtelick lief hebben/ Amen.

Tot de Epheſien geſchreven van Roomen/
[geſonden] door Tichicum.

De Sentbrief Pauli tot den Philippenſen.

Dat eerſte Capittel.

3 Paulus pryſt hare volſtandichept/ om dat ſy volſtandich gebleven wa-
ren inde waerhept/ 12 ende handelende van hem ende zijne banden/ be-
wijſt dat de eerlichept des Euangeliums dae: door verſterct 18/28. Hy
vermaentſe ooc tot eendrachtichept ende lijtſaemhept. a actio 16 12

1 PAulus eñ Timotheus/ Dienſtknechten Jeſu Chri- b of/ Biſ
ſti/ allen Heylighen in Chriſto Jeſu/ die a te Philip- ſchoppan
pis zijn/ met de b Opſienders ende c Dienaers: c Act/6/3
2 d Genade ſy u liedē/ ende vrede van God onſen Va- d rom.1.7
der ende den Heere Jeſu Chriſto.

3 c Jc dancke mijnē God alletijt/als ic uwer gedecke: eeph 1. 5
4 (Alletijt in alle mijnen gebede voor u allen met blij= fg in alle
ſchap biddende: uwer ge=
5 Om uwe gemeynſchap in het Euangelium vanden dachte=
6 eerſten dage af tot nu toe. Betrouwēde dit ſelve/dat niſſe.
hy/die in u liedē begonnen heeſt/g het goede werc/dat
volbrenghen ſal tot den dach Jeſu Chriſti. Joa 5/19
7 Gelijc het my h toebehoort/dat van u allen te gevoe= h G. recht
lē/daerom dat ic in mijn herte houde/dat ghy in mijne is.
gevāckeniſſe/ eñ in mijne antwoordinge/eñ verſterc=
kinge des Euangelij/dat ghylieden (ſegge ic) aller mij=
ner ghenaden mede deelachtich ghewееſt zijt.
8 Wāt God is mijn getuyge/hoe ſeer ic u alle begeere rom. 1/9.
met hertgrondelicke beweginghen Chriſti. 1cor/1/23
gal 1.20
9 k Eñ dit bidde ick/dat uwe liefde noch meer eñ meer kephi/16
overvloedich worde/ in kenniſſe ende allen l verſtande. Col 1/3
Om dat ghy m meucht de verſcheyden dingen onder lof/oor=
kennē/op dat ghy meucht weſen oprecht/eñ ſonder er= deele.
gherniſſe/tot den dage Jeſu Chriſti. m of/ōder
Vol vruchten der gherechticheydt / die door Jeſum ſcheyden
Chriſtum in u [zijn/] tot eere ende prijs Gods. wat beſt
is.
Ende ic wil dat gylieden weet/Broeders/dat het ge=
ne/dat my [geſchiet/] is meer tot voordeel des Euan=
geliums gecomē. So dat mijne Banden in Chriſto/
bekent gewordē zijn in geheel den n Richthuyſe/eñ al= of palēyſe
len den anderen plaetſen. o Eñ dat vele broeders in=
den Heere/door mijne banden vertrouwende/overbloe= eph/3/13
digher derren overtſaecht het woort ſpreken.
Eñ ſommige door nijt eñ twiſt: maer ſommige pre=
diken oock Chriſtum door goetwillicheyt.
De ſommige/ſegghe ic/ predikē Chriſtum wt twiſt/
niet ſuyverlick/eñ meynen mijne banden noch meer te
bedrucken.
Eñ de ſommige wt liefde/dewijle ſy weten dat ic tot
verantwoordinge des Euangeliums gheſet ben.
Wat dan? nochtans wordt Chriſtus allesins/het ſy G. voor=
door eē q deckſel/het ſy door de waerheyt/vercondicht: wēdinge.
ende ick verblijde my hier in/ende ſal my verblijden.
r Wāt ic weet dat dit my ter ſalicheyt dienē ſal/door r 1 cor 1/11
uwe gebedt/ende ſ hulpe des Geeſt Jeſu Chriſti. ſg. tot die
Na mijn over groot verlangē eñ hopen/dat ic in gee= ninge.

nen

nen dingẽ en sal beschaemt woꝛden: maer Chꝛistus sal
gelijc altijt/ also ooc nu/ met alle vrymoedicheyt in my-
nen lichame groot gemaect woꝛdẽ/ het sy dooꝛ levẽ/ het
21 sy dooꝛ stervẽ. Wãt Cyꝛistus is my gewin/ [beyde]
in leven ende in sterven.
22 Maer oft inden vleesche te leven/ my ooꝛbaerlick sy/
ende wat ick verkiesen wil/ en weet ick niet.
23 Want ick woꝛde van dese twee benaut/ begeerẽde te
t verhuy-sen. t verscheydẽ [vanden lichame/] eñ met Chꝛisto te zijne/
24 [wãt dz is] my seer verre het beste. Maer indẽ vlee-
sche te blijven is nootsakelicker om uwent wille.
25 Eñ dit weet ic/ vertrouwende dat ic sal blijven/ ende
met u allen blijvẽ tot uwen vooꝛdeel/ eñ tot blijschap
26 des geloofs. Op dat uwẽ roem in Chꝛistum van my/
overvloeich sy dooꝛ mijne coemste wederom tot u.
Tugen. 17.1 Eph 4/1 Col 1.10 1 thes 2/12 c gr. in eẽ siele. 27 b Alleenlic wãdelt weerdichlic den Euangelio Chꝛi-
sti/ op dat ic/ het sy dat ic come eñ u liedẽ sie/ het sy dat
ic van u ben/ mach van u hooꝛen/ dat gylieden staet in
eenen Geest c eenmoedichlic mede strijdende: met den
28 geloove des Euangeliums. Eñ en woꝛdet in geenen
dinge verschꝛict vanden genen die hen tegen stellen/ het
welcke hen een bewijsinge is der verderffenisse/ maer u
lieden der salicheyt/ eñ dat van Gode.
29 Want u lieden is gegeven inde sake Chꝛisti/ niet al-
leenlic in hem te gelooven/ maer ooc dooꝛ hem te lijdẽ.
30 Den selven strijdt hebbende/ dien ghylieden aen my
ghesien hebt/ ende noch van my hooꝛt.

Dat ij. Capittel.

2 Hy vermaentse boven al tot vernederinghe/ dewelcke is de verwaerster
der reyner Leere/ 19. belooft hẽ dat Timotheus sal coꝛts wedercomẽ/
24. ende oock hy/ 20. ontschuldicht dat vertoeven Epaphꝛoditi.

1 SO dan is daer eenighe vermaninghe in Chꝛisto/ is
daer eenige vertroostinge der liefde/ is daer eenige
ghemeynschap des Gheests/ zijn daer eenighe hert-
grondelicke beweginghen ende ontferminghen:
Rom 12/16 Phil/ 19 2 So vervult mijn blijschap/ d dat gylieden eens gesint
zijt/ eenderley liefde hebbende/ eenmoedich/ eñ eẽderley
3 gevoelen. En doet niet dooꝛ twistinge/ of ydele eere:
Rom 12/10 maer b dooꝛ ootmoedicheyt achte een yegelijc den an-
deren beter dan hemselven.
1 Coꝛ 12.10 4 e Eñ een yegelic en sie niet op het zijne: maer ooc een
yegelick [sie] op dat des anderen is.

Dat

5 ᵈ Dat gevoelen ſy in u lieden/ het welcke ooc in Chri= d 1 pet2/3
ſto Jeſu was.
6 ᵉ Dewelcke inde gedaẽte Gods zijnde/ en hevet voor e 2 cor.4/
gheenen roof gheacht/ Gode even ghelijck te zijn. Hebr1./3
7 ᶠ Maer heeft hemſelven vernietícht/ ᵍ de ghedaente f yſa9. 64
eens Dienſtknechts aengenomen hebbende/ ʰ dẽ men= g mat.20
ſchen gelijc geworden/ ende in het gelaet gevonden als h heb2/14
een menſche.
8 ⁱ Ende heeft hemſelven vernedert/ gehoorſaem zijn= i Heb.2/9
de tot der doot/ Ja de doot des cruyces. act 2.34
9 ᵏ Daerom heeft hem ooc God hooghlic verhoocht/ eñ l Hebr1.4
heeft hem ˡ eenen Naem gegeven/ welcke is bovẽ alle
namen ᵐ Dat inden Name Jeſu/ buyghe alle knye
der gener die inden Hemel/ op der Aerden/ eñ onder der m eſa/45
Aerde zijn. 23.
ⁿ Eñ dat alle tonghe belijde dat Jeſus Chriſtus de
Heere ſy/ ter eeren Gods des Vaders. n Joa/13
So dan/ mijne lieve gelijc ghylieden alle tijt gehoor= 1 Cor8.6
ſaẽ geweeſt zijt/ niet alleene in mijne tegẽwoordicheyt
maer veel meer nu in mijn afweſẽ/ wercket uwes ſelfs
ſalicheyt in vreeſen ende beven. o deu3.18
ᵒ Want het is God die in u lieden werct/ het willẽ eñ p ro12/17
het volbrenghen na [zijn] welbehaghen. q 1 pet4/9
ᵖ Doet alle dinc ᵍ ſonder murmurerẽ eñ tegenſprekẽ c M.toorn
Op dat ghyliedẽ onbeſchuldichlic zijt eñ eenvoudich/
eñ onſtraffelicke kinderen Gods middẽ in dit cromme ſpr04.18
eñ verdraeyde gheſlachte: ſonder welcke ᵗ ſchijnet als of gylie
lichten der werelt. dẽ ſchout
Het woort des levens voorhoudende ᵇ my tot eenen b 2cor1.14
roem tẽ dage Chriſti/ dat ic niet te vergeefs geloopen/ p 1 co27.4
noch te vergheefs ghearbeyt en hebbe.
Ende of ic geoffert worde over de offerhande eñ ˣ be=
dieninge uws geloofs/ ʸ ſo ben ic blijde/ eñ verblijde my
met u allen. Eñ om dat ſelve ᶻ weeſt ghylieden oock
blijde/ eñ verblijt u met my.
Eñ ick hope inden Heere Jeſu/ ᵃ Timotheum corts
tot u lieden te ſenden/ op dat ic ooc goets moets ſy als a act16/1
ick weet hoe het met u is. co.16.20
Want ic en hebbe niemant alſo gemoeyt/ die eẽvou=
delick voor u lieden ſorgen ſoude. ᵇ Want ſy ſoecken
alle dat haer is/ niet dat Chriſti Jeſu [is.] b 1co10.14

22 Ende ghylieden weet zijne beproevinge/ dat hy als
een Kint met zijnē Vader/met my gedient heeft in he
23 Euangelium. So hope ic dan dese te senden/terston
als ick mijne dinghen oversien hebbe.
24 Ende ick betrouwe inden Heere dat ick oock corts
25 comen sal. Maer ic hebbet nootsakelic geacht/Epa-
phroditum mijnen Broeder ende Mede-hulper/ende
Medecamper/ende uwen Apostel/ende mijnen noot-
druft Dienaer/tot u lieden te senden.
26 Want hy na u allen verlangde/ eñ was swaerlic be
naut/ daerom dat ghyliedē gehoort hebt dat hy cran
27 geweest is. Eñ hy heeft voorwaer by doot cranc ge-
weest maer God heeft zijnder ontfermt:eñ niet allee
28 zijnder/ maer ooc mijner/om dat ic niet de een droeffe-
nisse op de ander hebben en soude. So hebbe ick hem
dan te neerstelicker gesondē/om dat ghylieden hē we-
der siende u sout verblijden/ende ick te min droefhep
29 hebben. Ontfangt hem dan indē Heere/met alle blij
schap/ende hout e de sulcken in weerden.
e co29.11 Gal 6/6 30 Want om des wercx Christi wille/was hy tot byde
Heb 6.6. doot gecomen/eñ waechde zijn f levē/om dat hy het ge
Heb13.17 breck ws diensts aen my verbullen soude.

Dat iij. Capittel.

fgr. zlele.

1. Hy vermaēt se tot geestelicke blijschap/2. Eñ hen te wachtē vande va
sche Apostelen 8. tegen dewelcke hy set Christum eñ zijn leere/20. en b
de Christelicke wandel nghe.

1 Voort/mijne Broeders/verblijt u inden Heere. He
selve wederom te schrijven en verdriet my niet / e
esas 6.10 2 het maeckt u lieden seker. Siet op a de Hondē/ siet o
de boose Arbeyders/siet op de versnijdinghe.
b Ro2.29 3 Want wy zijn de b Besnijdinghe/e wy die God me
deu10.16 den Geest dienen/eñ in Christo Jesu roemen:eñ niet o
Jo84.23 4 het vleesch vertrouwē. Hoewel ic betrouwinge heb
be ooc op het vleesch:ist dat yemant anders d denct te
d Of/ schynt/ vertrouwen op het vleesch: e ick veel meer.
e Cor 11. 5 Besneden ten achtstē dage:wt de afcoemste Israels
wt den geslachte Ben Jamin / een Hebreeusch wt den
fge40.2 Hebreen/g na de insettinge een Phariseus:
hgr. Wet 6 Na de yverichept i een vervolger der Gemeynte:n
i Act/8.3 de rechtveerdichept die inde Wet is/onstraffelick.
Gal.1/13 7 k Maer dat my gewin was/dat hebbe ic om Chris
kmat/13 wille schade geacht.

8 Ja ooc achte ic alle dingē schade te zijne om de weer=
dicheydt [l] der kennisse Chꝛisti Jesu mijns Heeren/ om
wiens wille ic alle dingen vooꝛ schade gerekent hebbe/ esa/53/1
ende achte dat het dꝛeck sy/ op dat ic Chꝛistum winne. 1 Col.1.2
9 Eñ in hem bevonden woꝛde/ als niet hebbende mijn
eygē rechtveerdicheyt/ die wt de wet is/ maer die dooꝛ
het geloobe Chꝛisti is: namelic/ [m] de rechtveerdichz die Rom1/17
wt God is in het gheloobe.
Dat ic hē kenne/ eñ de macht zijner opstandinge/ eñ
de gemeynschap zijns lijdens/ [b] dewijle ick zijner doot
gelijcfoꝛmich woꝛde. [Besoeckende/] oft ic eenichsins Rom6.4
tot de opstandinge der dooden quame.
Niet dat ic nu [dē vooꝛgesetten pꝛijs] gecregen heb=
be/ of nu volmaect bē: maer ic jage daer na/ of ic het ee
nichsins grepe/ daer toe ic gegrepē bē vā Chꝛisto Jesu.
Bꝛoeders/ ic en achte my selvē niet dz ic [het vooꝛge=
sette] gegrepē hebbe: maer eē [dinc doe ic/] vergetende
wat achter rugge is/ en streckende my na het gene dat
vooꝛen is. Jc jage nae het vooꝛgesteken merck/ tot den
pꝛijs der hemelscher roepinge Gods in Chꝛisto Jesu.
So vele dā als onser volmaect zijn/ [p] laet ons dit ge= An. die
voelen hebben/ eñ ist dat ghylieden yet andersins ge= hebbē dit
voelt/ dat sal u God oock ontdecken. gevoelen
Maer daer wy toegecomen zijn/ laet ons na dē selvē
reghel vooꝛtgaen/ [q] ende het selve gevoelen hebben. q Ro12.16
[r] Weest mijne navolgers/ bꝛoeders/ eñ siet op de gene cor1/10
die also wādelē/ gelijc ghy liedē ons vooꝛ eē exēpel hebt. r cor4/6
[f] Want daer wandelen vele/ daer ic u lieden dickmael thes1/6
vā gesept hebbe/ eñ segge het nu mz weenē/ [dz sy zijn] Ro16.17
vyanden des cruyces Chꝛisti. Wiēs eynde is de ver=
doemenisse/ wiens God den buyc is/ eñ de eere in haer
schande/ dewelcke aertsch ghesint zijn.
[c] Maer [b] onse Burgherschap is inde hemelen/ [x] van
daer wy den Salichmaker verwachten / den Heere gr. want
Chꝛistum Jesum. he13.16
[y] Dewelcke onse vernederde lichaem veranderē sal/ 1co2.1.6
dat het gelijcfoꝛmich woꝛde zijnen eerlickē lichame/ na 1co2/15
de crachtige werckinge/ daer mede hy alle dingē hem= Col/3/4.
selven onderwoꝛpen can.

Dat iiij. Capittel.

...vermaentse tot alle goede werckē/10. hy bekēt hars weldadicheyt/21
...e set daer by sommighe groetenissen.

Soo

1 SO dan/ mijn lieve eñ gewẽschte broeders/ myn blij-
schap ende croone/ staet alsoo inden Heere/ beminde.
2 Jc bidde Ebodiam/ ende ic bidde Syntichem dat
sy eens ghesint zijn inden Heere.
3 Jae ic bidde u oock mijn a getrouwe geselle/ helpt d[ie]
[vrouwẽ] dewelcke met my inden Euangelio gestre-
den hebben/ met Clemens ende de andere mijne/ Me-
de hulpers: wiens namen geschrevẽ zijn in b den Boec-
4 ke des levens. c Verblijt u lieden inden Heere alletijt/
5 wederom segge ic: Verblijt u. Uwe vriendelickheyt
sy allen menschẽ bekent. De Heere is na by.
6 d Weest in geenen dingen sorchfuldich: maer laet in
allẽ dingen uwe begeertẽ by Gode bekent wordẽ/ doo[r]
biddinghe ende smeekinge/ met dancksegginghe.
7 e Eñ de vrede Gods die alle verstant te boven gaet
f sal uwe herten ende sinnen bewaren in Christo Jesu.
8 Voort Broeders/ wat warachtich is/ wat eerlick is
wat gerechtich is/ wat reyn is/ wat lieffelic is/ wat we[l]
luyt: is daer eenige deucht/ is daer eenigẽ lof/ dz bedẽc[kt.]
9 Het welcke ghylieden oock geleert ende ontfangen
ende ghehoort/ ende ghesien hebt aen my. Doet [seg-
ge ic] dit: g eñ de God des vredẽ sal met u liedẽ wesen.
10 Jc ben seer verblijt indẽ Heere/ dat ghy nu eens we-
derom wacker gheworden zijt/ om op my te dencken
waer op ghy ooc gedacht hebt: maer ghy en hebt ge[en]
gheleghentheyt gehadt.
11 h Jck en spreke niet/ om des gebreckx wille/ want ic
hebbe geleert te vredẽ te zijn in het gene daer ic in bẽ.
12 Jc weet vernedert te zijn/ ic weet ooc overvloedich t[e]
zijn: allesins eñ in allen ben ic geleert/ beyde versadich
te wesẽ/ eñ honger te lijdẽ/ beyde overvloedich te heb-
13 ben/ ende gebreck te lijden. Jc vermach alle dinc doo[r]
Christum die my machtich maeckt.
14 Nochtans ghylieden hebt wel ghedaen/ k dat gh[y]
mijne bedruckinghe mede ghedeylt hebt.
15 l Ende ghy Philippensen/ weet/ dat inden beginn[e]
des Euangeliums/ als ick van Macedonia ginc/ gee[n]
Gemeynte my mede ghedeylt en heeft ter rekenscha[p]
des uytgevens ende ontfangens/ dan ghylieden allei[n.]
16 Wãt in Thessalonica hebt ghy eenmael ende ander-
mael gesonden tot mijnen nootdruft.

a of oft op recht Jo ghenoot.
b Exo 32. 32 Ps 69/29 Ap 3/5
c 1 Thes. 5.
d Ps 55. 32 1 Tim 6. 8
e Joa 14 2
f Rom 5/1 of bewaren.
g Esa 9. 6
h Dat is/ om des gebreckx na dat ic gebreke
k of ghylieden met verdriet genomen hebt.
l 2 Cor 13. 7

Niet dat ick de gave soecke/maer ick soecke de over-
vloedige vrucht tot uwer rekenschap.
Maer ic hebbet al ontfangē/ende ic hebbe overbloe-
dich. Ic ben [segge ic] vervult/ na dat ic vā Epaphro-
dito ontfangen hebbe/dat van u lieden gesonden was/
[als/] eē welrieckēde reucke/ m een aengename offerhā- Heb.13/19
de/ende Gode behaghelick.
Maer mijn God sal vervullen al wat u vā noode is
na zijnen rijckdom n eerlick in Christo Jesu. nge. in een
Maer Gode eñ onsen Vader sy eere van eewichept lichept.
tot eewichept/Amē. Groet alle Heyligē in Christo Je-
su. De Broeders die by my zijn/ groeten u lieden.
Alle de Heyligē groeten u lieden/maer aldermeest sy/
die vā des Keysers huysgesin zijn. De ghenade onses
Heeren Jesu Christi sy met u allen/Amen.

Tot de Philippensen geschreven van Roomen/[ge-
sonden] door Epaphroditum.

De Sendbrief Pauli tot den Colossensen.

Dat eerste Capittel.

...y prijst de volstandichept der Colossensen/7. de leeringe Epaphre ge-
...ygenisse gevende/wenscht hen vermeerderinge des geloofs/14. be-
...ijst dat alle de stucken onser salichept gheleghen zijn in Jesu Christo/
fonteyne alles goets.

Paulus eē Apostel Jesu Christi/door den wille Gods a Rom/1/7
ende de Broeder Timotheus. gala/1/3/
Den Heylighen ende gheloovighen Broederen in b of/des
Christo te Colossen: a Genade ende vrede sy u liedē van Heeren.
Gode onsen Vader/ende den Heere Jesu Christo. Jesu Chri-
c Wy dancken den God ende Vader onses Heeren sti.
Jesu Christi/alletijt voor u lieden biddende. eph.1/15/
Na dat wy uwe gheloove in Christo Jesu gehoort Phil/2/30
hebben/ ende de liefde tot allen heylighen:
Om de hope d die u lieden inde Hemelē e wech gelept d 1 Pet/1.4
/de welcke ghy te vorē gehoort hebt door het woort e Of/be-
der waerhept namelick des Euangeliums: waert.
Het welcke tot u lieden gecomen is/ gelijc oor in ge-

heel de Werelt: fen het is vruchtbaer/gelijck ooc ond
Mat/4/1
u/van dien daghe aen/dat ghy de genade Gods ind
7 waerheyt bekent hebt. Gelijc ghylieden geleert he
van g Epaphra onsen lievē Medediēstknecht/dewel
ke is een getrouwe Dienaer voor u.
8 Dewelcke ōs ooc h uwe geestelicke liefde verclaert heef
g Gr. uwe liefde indē Geest.
9 i Daerom van dien daghe aen/ dat wy het ghehoo
hebben/en houden wy niet op voor u lieden te danck
i Eph/1/15
ende te begeeren k dat ghy meucht vervult wordē/m
k 1 Cor/1/5
de kennisse zijns willens/in alle wijsheyt eñ geestelic
Gen/17/1
10 verstande. l Dat ghyliedē meucht wandelē weerdic
Eph/4/1.
lic den Heere in alle behagende: m tot alle goede werc
m Joa/15/
vruchtbaer/ende wassende inde kennisse Gods:
11 Versterct met alle sterckt/ na zijne eerlicke cracht/ t
alle lijdtsaemheyt: eñ lanckmoedicheyt met blijscha
12 Danckende dē Vader/die ons bequaem ghemaec
heeft: om deel te hebben inde erve der heylighen in h
n Gr. des Soons zijner liefde.
13 licht. Die ōs wt de macht der duysternisse verlost hee
eñ overgebracht tot het Rijcke n zijns o lieven Soon
o mat/3/17
14 Inden welcken wy de versoeninghe hebben p do
p act.10/28 Eph/1/7/
zijn bloet/namelick/de verghevinghe der sonden:
q 2 cor/4/4. Phil/2/6.
15 q Dewelcke is het Beelt des onsienlicken Gods/ r i
eerstgheboren alder creatueren.
r apo/5/13
s Gen/1/1/ eph/3.9/
16 Want door hem zijn alle creatueren gheschapen/ d
indeHemelen zijn/ende die op derAerden zijn: die sien
lick zyn/ende die onsienlick zijn/het sy Thronen/ of
heerschappien/ofte Overheden/ ofte Machten. Het
al door hem ende tot hem ghemaeckt.
17 Ende hy is voor alle dingen/ende alle dingen hebb
t Eph.1.12
18 door hem haer wesen. Ende hy is het Hooft des li
v 1 Cor.5.
haems/der Gemeynte: hy is het v begin/ de Eerst g
ros/voorste
boren wt de dooden/ op dat hy in allen de Overste
Joa.1.14.
19 Wāt het heeft [dē Vader] behaecht/ x dat in hem al
volheyt woonen soude:
Joa.4.19.
20 Ende door dien al te versoenen tot hemselven / a v
vrede ghebracht hebbende door het bloet zijns cruyc
beyde dat op der Aerden/ende dat inden Hemel is.
y Esa/9.6 Rom/5/2.
21 So heeft hy dā u liedē/ die ghy voortijdē verv reem
waert/eñ vyanden/door den sin inde boose werckē/
sekerlick versoent.
Luc/1.75/ Eph/1.6 /
22 In dat Lichaem zijns vleeschs / door de doodt: b

dat

dat hy u lieden ſoude heylich ende onſtraffelic eñ on-
ſchuldich vooꝛ hem ſetten:
3 b Iſt dat ghylieden oock blijft in het geloobe gefon- Ioa.15.6.
deert/ eñ vaſt/ eñ niet beweecht en woꝛt vãde hope des
Euangeliums/ dat ghy ghehooꝛt hebt/ het welcke ge-
pꝛedict is onder alle creatuere onder den hemel/ wiens b2Coꝛ7.4
Dienaer ick Paulus ghewoꝛden ben. eeph/3/10.
4 a Nu verblijde ick my in mijn lijden/ e vooꝛ u lieden/ Pſa.2.17
eñ vervulle het overblijſſel der verdꝛuckigen Chꝛiſti in Rom12/6
mijnen vleeſche/ vooꝛ zijnen lichame/ het welcke is de 1coꝛ11.17/
Gemeynte: Van welcker [Gemeynte] ic een Dienaer
ghewoꝛden ben na de bedieninge Gods/ die my gege- gRo16/14
ven is onder u lieden/ om te vervullẽ het wooꝛt Gods. Eph/1/9.
Namelic/ des verboꝛghentheyt/ die verboꝛgen is ge- hmt13/11/
weeſt vande eeuwen/ ende vande geſlachten/ g maer nu i2coꝛ/1.14
gheopenbaert is zijnen heylighen:
i Den welcken God heeft willen te kennen gheven/
wat rijcdom daer ſy deſer eerlicker verboꝛgẽtheyt on-
der de heydenen: dat is/ Chꝛiſti onder u: dewelcke is k
de hope der eerlickheyt: Den welcken wy vercondigẽ 1Timi/1/1
eñ vermanẽ alle menſchen/ eñ leeren alle menſchẽ met
alle wijſheyt: op dat wy ſouden eenẽ yegelicken men-
ſche vooꝛſetten volmaeckt in Chꝛiſto Ieſu:
Waer toe ic ooc arbeyde eñ ſtrijde na zijne werckin-
ghe/ die in my l crachtelick werckt. gr.met machts

Dat ij. Capittel.

...y bevestycht zijn liefde tot hen/ 6. datmẽ moet alleen op Chꝛiſtum ru-
...n/ 16. verwoꝛpinge der valſcher dienſtẽ ende Ceremoniẽ/ die te niete
maect zijn dooꝛ Chꝛiſtum.

WAnt ick wil dat ghylieden weet/ hoe ſwaren ſtrijdt
ick hebbe vooꝛ u/ ende vooꝛ de ghene die in Lao-
...icea zijn/ eñ [vooꝛ] alle die mijn aẽſichte indẽ vleeſche
...iet geſiẽ en hebbẽ. Op dz hare hertẽ vertrooſt woꝛ-
...ẽ/ te samẽ geboecht inde liefde/ eñ tot allen rijcdõ des
...ntwijffelickẽ verſtãts/ namelic/ tot de bekẽninge der a Eſa/53
...rboꝛgẽtheyt Gods/ beyde des Vaders ende Chꝛiſti. Ieee/6/23
q Inden welcken zijn alle de ſchatten der wijſheyt eñ q1coꝛ/1/23
...ennisse verboꝛgen. Ende dit ſegge ick e op dat u lie-
...ẽ niemãt en bedꝛiege dooꝛ valſche redenẽ/ met wooꝛ- Eph/5.6.
...n die eenen ſchijn hebben.
...h Want hoewel ic nae den vleeſche van u lieden ben- 1coꝛ/2.14
...ben ic nochtans na den Geeſt by u/ my verblijde/ eñ

sie uwe ordeninghe/ende de vasticheyt uws geloofs
6 Christum. Gelijck ghylieden dan Christum Jesu
den Heere hebt aenghenomen [also] wandelt in hem
7 Geworteld eñ opgetimmert in hem/ eñ versterct int
geloove/gelijck ghylieden geleert zijt:ende weest ove
vloedich daer in/met dancksegginghe.
8 g Siet toe/dat daer niemant e.. sy die u lieden rool
oft bedriege door menschelicke wijsheyt/ eñ ydel ver
leydinge/[leerende] na Insettingē der menschē/ na
ordeninghe der W..relt/ende niet na Christum:
9 k Want in hem woont de geheele volheyt der God
10 heyt lichamelick: l Eñ ghylieden zijt in hem volmae
die het Hooft is aller Overheyt eñ Macht:
11 m Door den welcken ghylieden oock Besneden zij
met der Besnijdinghe die sonder handen geschiet/in
wtreckinge des lichaems der sondē des vleeschs/do
12 de Besnijdinge Christi: n Eñ zijt met hem begavē
door dē Doop waer door ghy oor met hem opgew
zijt door het geloove Gods die crachtelick werckt: d
welcke hem vanden dooden opgeweckt heeft.
13 p Eñ heeft u lieden/die ghy doodt waert door de so
de/ende door de Voorhuyt uws vleeschs/mede levēdi
gemaect met hem/eñ heeft u alle de misdadē vergev
14 Ende heeft wtghewischt het hantschrift der Inse
tinghen dat teghen ons was:het welcke [segghe ic
ons tegen was/maer hy heeft dat wt dē middē we
ghenomen/ende aen het Cruyce ghehecht/
15 b Eñ heeft de Overheden eñ Machten berooft/ en
in dat [cruyce] opēbaerlic gevoert tē toone/ende ov
16 hen ghetriumpheert. s Dat u lieden dan niemant
oordeele in eten ofte drinckē ofte indē deele des Fe
daechs/of Nieumaents/oft der Sabbathen.
17 b Dewelcke zijn de schaduwe der toecomēde ding
18 maer het lichaē is in Christi. x Dat u liedē dā niem
qualic en y regeere eygenwillich door ootmoedich/
diēst der Engelē/hēselvē instekende in het gene dat
niet gesiē en heeft/eñ sonder reden opgeblasē door d
19 sin zijns vleeschs. Eñ het Hooft niet en behout/wa
wt het geheele lichaem door aenvoegingen eñ tsam
bindingen toegedient ende tsamen ghevoecht/opwa
met Godlicken wasdomme.

e 1 Gr. in
f Gr. in.
g Ro/6.16
h G. Philosophie.
i Of/beginselen.
Joa/1/14
l Joa/1/16
Rom. 2/19
Phil/3/3/
n Rom/6/
o ephi/19/
eph/2/2/
q Gen. 3/15
mat 12/29
r An in hē selven.
t Rom 14.3
Heb/8/5
r Jer/19/8
mat/24/4
y Of/onderdeele.

o Ist dan dat ghyliedẽ met Christo gestorven zijt/ [eñ
vry] vande ordeninge der werelt/ a waerom wort ghy Gal/4/6/
ghelijck die inde werelt leven/met Insettingen belast:
[Als] genaket niet/en smaket niet/handelt niet: besa 24.12
Dewelcke alle ingebracht b na insettingen eñ leerin= c1 Tim4.6
gen der menschen/vergaen met den gebruycke. dof/schijn.
Dewelcke hebben wel eenen d waen der wijsheyt/ in eof/ onver
gewilligen dienste / eñ ootmoedicheyt e ende in het lic= schooninge
haẽ niet te sparẽ: maer en zijn van geender weerdẽ/ eñ des lijfs/nz
dienẽ tot de dingẽ daer het vleesch mede versadicht wort. in eenigher eerẽ ter versadinge des vleeschs/ siet 1. Tim 5.3.

Dat iij. Capittel.

Wercken des warachtigen Godsdiensts tegen de ydele onderwijsingen
der valscher Apostelen/5. vermaninge tot doodinge des vleeschs/ende
nieuwicheyt des levens/ende behoorlicheden der Christenen.

[Ist dan dat ghylieden met Christo opgeweckt zijt/ so
soeckt het gene dat boven is/ a daer Christus is/sittẽ= Eph/3/11.
de ter rechterhant Gods.
Besorcht dat boven is/niet dat op der Aerden is.
b Want ghylieden zijt gestorven/eñ uwe leven is met b2cor 4/11
Christo verborgen in Gode. c Als Christus onse levẽ cPhil.3/21
al geopenbaert wesen/ dan sult ghylieden ooc met hẽ
geopenbaert worden in eerlickheyt.
So doot dan uwe aertsche leden/ hoererie/onreynic= ephe/4.19
eyt/quade bewegingen/quade begeerten/eñ gierichz
dewelcke is Afgodendienst. e1cor.6/10
e Om dewelcke den toorn Gods coemt/over de kin= gala/5/21
deren der ongehoorsaemheyt. f Inde welcke gyliedẽ f1Cor6.11
ooc voortijdẽ wãdeldet/als gy daer in leefdet. Maer Eph/2/2.
legt gyliedẽ ooc dit alle af/toorn/verbolgẽthz/quaet geph/4/2
eyt/lasteringe/vuyl spreken wt uwen monde. 1. Pet/2/1
Lieget niet deen tegen den anderen/na dat gylieden
utgedaen hebt den ouden menschẽ/met zijne werckẽ:
h Ende hebt aen gedaen den nieuwen/dewelcke ver=
nieut wort tot kẽnisse/na de i gelijckenisse des genẽ die hRom6/4
em geschapen heeft. k Waerinne niet en is/Griec eñ igen/1/26
ode besnijdinge eñ Voorhuyt/ l verre vreemde/ Scy= kGal/5/6
a/ Dienstknecht/Vrije/maer Christus al/ende in allẽ. lOf/ Bar=
n So weest dan becleet (als wtvercoren heylighen eñ barisch.
minde Gods/) met de hertgrondelicke barmhertic=
eyt/vriẽdelicheyt/ootmoedicheyt/saechtmoedicheyt/ mEph/4.
nck moedicheyt. n Syr28/2
Verdragende malcanderen/ n eñ verghevende o mal= Mar6.14 eph/4/32/ o v selvẽ/

p Joa13.34. Eph/5/2/
q 1Cor13/1
canderen ist dat yemant teghen eenigen clachte heef
gelijc Christus u liedē vergevē heeft/ [doet] gy ooc als
14 p Eñ bovē al dit/ [doet aē] de liefde/ q dewelcke is
15 bant der volcomē heyt. Eñ de vrede Gods hebbe
of/dācbaer
overhant in uwe hertē/ tot deweleke ghyliedē ooc g
roepen zijt in eenen lichame: ende weest r lieflick.
eph/5/19/
16 Het woort Christi woone rijckelic in u lieden/ met al
wijsheyt/ s leert eñ vermaent malcanderen: eñ singt
t 1Cor/10.
v eph5.20
Heere in uwe herten/ met Psalmen eñ Lofsangen/ en
geestelicke Liedekens.
17 t Eñ al wat ghyliedē doet met woordē of met werc
r gen/3/18
1. Pet/3/1.
y eph/5/25
ken [doet het] al inden Naem des Heerē Jesu v dan
kende God ende den Vader door hem.
18 x Ghy vrouwen weest uwen mannen onderdan
Eph/1/6.
1 Tim/6.1
19 gelijck het betaemt inden Heere. y Ghy mannen be
uwe wijven lief/ ende en weest niet bitter teghen ha
20 z Ghy kinderen/ weest uwen Ouderen in allen gh
eph/6/1
hoorsaem: want dat is den Heere behagelick.
21 Ghy Vaders/ en verbittert uwe kinderen niet/ dat
22 niet mismoedich en worden. a Ghy dienstknechte
weest in allen gehoorsaem den ghenen die na den vle
sche Heerē zijn/ niet met dienste na der oogen/ als die
gr vreesen
de God.
menschen soecken te behagen/ maer met eēvoudiche
des herten/ b door de vreese Gods.
23 Eñ al wat ghylieden doet/ dat doet van herten/ a
den Heere/ ende niet den menschen:
c Deu10.17
Job34/18
act/10/34
Gala/2.6.
24 Dewijle ghylieden weet/ dat ghy vanden Heere
vergeldinge der Erffenisse ontfanghen sult: want g
25 dient den Heere Christo. Maer wie onrecht doet/
sal dat onrecht dragen/ dat hy ghedaen sal hebben/
daer en is gheen wtneminge der persoonen.

Dat iiij. Capittel.

2. Vermaninge tot waken eñ gebeden waer van hy begheert deelachti
te zijn/7. ende seynt hem Tichicum/ ende Onesimum/14. groetenis
tot velen.

Spr/7/22
Eph/6/9

1 Ghy a Heeren/ doet uwen Dienstknechtē recht en
ghelijc/ de wijle ghylieden weet/ dat ghy ooc een
deut/18/1.
Num12.12
c Eph6/19
2 Heere inde Hemelē hebt. b Weest geduerich in
gebede/ eñ waeckt daer in met dancseggingħe.
3 c Ende bidt oock mede voor ons/ dat ons God
deure des woorts open doe/ op dat wy de verborgē
heydt Christi spreken/ waerom ick ooc gebonden b

4 Op

4 Op dat ick die openbare/ghelijck het my betaemt te
5ſpꝛekẽ. [e]Wandelt met wijſheyt by de gene die buy= e Spꝛ27.12
ten zijn/ende [g]coopt de bequaemheyt des tijts wt. f gr.in.
g ẽo. 12/11
6 [h]Uwe woozt[ſy] allertijt lieflic met ſoute ghemengt/ h mar 9.50
dat ghy liedẽ weet hoe ghy eenen yegelickẽ antwooꝛ=
7den moet. Alle mijne ſaken / ſal u lieden te kennẽ ge= acto. 20/4
ben/[i]Tichicus die lieve bꝛoeder/ẽ getrouwe Dienaer
ende [k]medehulper inden Heere. gr. Medeᵹ=
8 Den welcken ic daer toe geſonden hebbe tot u liedẽ/ diẽſtknecht
op dat hy uwe ſake wete/ende uwe herten trooſte:
9 Met Oneſimo den getrouwen ẽ lieven Bꝛoeder/ Phil/10
dewelcke vandẽ uwẽ is: ſy ſullẽ[dan]u liedẽ alle din=
gen te kennen geven/ die hier geſchieden,
o U lieden groet [m]Ariſtarchum mijn mede gevãgẽ/ ẽ m Act 27/3
Marcus de neve Barnabe: (vanden welckẽ ghy hebt nact/15.37
gebodẽ ontfangẽ: iſt dat hy tot u lieden coẽt/ontfãgt
hẽ. Ẽ Jeſus genaẽt Juſtus/dewelcke wt de beſnij=
dinge zijn/ deſe medearbeyders aen het Coninckrijcke
Gods/zijn my alleene een vertrooſtinghe ghewееſt.
2 U lieden groet [o]Epaphꝛas/die wt u is/een Dienſt= Col/2/7/
knecht Chꝛiſti/alletijt vooꝛ u ſtrijdende in gebeden/op
dat ghy lieden meucht ſtaen volmaect ẽ volcomen in
alle den wille Gods.
Want ic geve hẽ getuygeniſſe dat hy groote yverſc=
heyt heeft over u liedẽ/ẽ de gene die in Laodicea zijn/
ẽ de gene die te Hierapolen zijn. U liedẽ groet [p]Lu= p2Tim/4
cas de Medecijnmeeſter/die beminde/ende Demas. q2Tim4/10
Groet de bꝛoederẽ die in Laodicea zijn/ẽ Nymphã/
ende de Gemeynte die in zijn huys is.
Ẽ als deſen Sentbꝛief van u lieden ſal geleſen we=
ſen/maect dat hy ooc inde Gemeynte te Laodiceen ge=
leſen woꝛde: ẽ dat ghy ooc diẽ[Sentbꝛief]van Lao=
dicea leeſt.
Ẽ ſegt Archippo: Siet toe/ dat ghy den dienſt ver=
vullet: dien ghy aenghenomen hebt inden Heere.
[t] Mijn groeteniſſe met mijner hant Pauli/ Gedenct c2theſ3/17
mijne banden. De genade ſy met u lieden/Amen. ſ Heb.13/3

Tot de Coloſſenſen/geſchꝛeven van Roomen/
[geſonden]dooꝛ Tychicum ende
Oneſimum.

De eerste Sent brief Pauli tot den Thessalonicensen.

Dat eerste Capittel.

1. Hy prijstse dat sy midden inde verdruckingē/so wel voorgegaē zijn/i[n]
de kennisse des Euangeliums door hē vercondicht/7. dat sy geworde[n]
zijn exempelen den anderen.

1 PAulus ende Silvanus/ ende Timotheus: de[n]
Rom/1/7/ Ghemeynten in Thessalonica/ in God den Va-
Eph/1/2/ der/ ende den Heere Jesu Christo: a genade end[e]
vrede sy u lieden van Gode onsen Vader/ end[e]
Eph/1/15 den Heere Jesu Christo.
col/1/3/ 2 Wy dancken God alletijt van u allen/ ende gedenck[en]
uwer in onse ghebeden.
Joa/6/19 3 Sonder ophouden gedachtich [zijnde] ws wercx des
geloofs/ eñ arbeyts der liefden: eñ geduersaēheyts i[n]
der hope onses Heeren Jesu Christi/ door onsen God e[n]
4 Vader. Wetēde beminde Broeders/ dat uwe verkie-
d1Cor2.4 5 singe van Gode is. b Wāt onse Euāgelium en heeft
2Pet/2/16 by u lieden niet geweest alleēlic indē woorde: maer oo[c]
e1The/2/1 inder macht/ eñ heyligē Geeste ende in vele versekert-
hedē: c Gelijc ghy weet/ hoedanich wy onder u geweest
zijn om uwent wille.
6 e Ende ghyliedē zijt onse navolgers geworde/ eñ des
1Cor4.16 Heeren/ eñ hebt het woort aengenomē in vele verdruc-
Phi/3/17/ kinge/ met blijschap des heylighen Gheest.
7 So dat ghylieden exempelen geworden zijt/ allen ge-
g Of/voor- loovigen in Macedonia ende Achaia.
beelden. 8 Want van u lieden is luytbaer gewordē niet alleen-
lic het woort Gods in Macedonia eñ Achaia/ maer oo[c]
tot alle plaetsen is uwe geloove aen God wtgecomē so
dat het niet noodich en is/ dat [wy yet daer] vā seggē.
9 Want sy selve vercondighen van u hoedanighen in-
gane wy tot u gehadt hebben/ eñ hoe ghy tot God be-
Act/1/11/ keert zijt vanden Afgoden om den levendigen eñ war-
Apo/1/7/ 10 achtigen God te dienen. h Eñ zijnen Sone wt de He-
i Of/Sa- melē te verwachtē/ dē welckē hy wt de doodē verweckt
lichmaker. heeft/ namelick/ i Jesum/ die ons vanden toecomendē
Throon verlost.

Dat ij. Capittel.

1. Op dat sy niet en beswijckē onder het cruyce/ so prijst hy zijn neerstichz
int prediken/ ende neerstichept in ghehoorsaemheyt / 16. daer nae
ontschuldicht hy hem / dat hy tegenwoordichlic zijn herte tot hem niet
en heeft connen ontdecken:

1 WAnt a ghy weet selve Broeders / onsen inganck a 1.The 5.5
tot u lieden/ dat hy niet ydel gheweest en is.
2 Maer hoewel wy te voren gheleden hadden/ eñ be-
smadicht gheweest hadden b te Philippis gelijc ghylie- b Actt 6.22
den weet/ soo waren wy vrymoedich in onsen God om
het Euangelium Gods c tot u lieden te spreken met c Act. 17.2/
3 veel strijts. Wāt onse vermaninghe en was niet wt
verleydinge/ noch wt ōreynicheyt/ noch met bedroch. d Of/ van
4 Maer gelijck wy d Gode behaecht hebben/ dat hy Gode ghe-
ons het Euangelium betrout heeft/ also spreken wy acht zijn.
e niet als den menschen behagende/ maer Gode die on- e Gal/ 1.10 f Of guet
se herten f beproeft. acht.
5 Wāt wy en hebbē noyt met flatterēde woordē om-
gegaē/ gelijc ghyliedē weet/ noch met eē bedecsel der gie- g Rom/ 1.6
6 richeyt/ g God is des getuyge. Noch eere vā mēschen Gal/ 2/20
soeckende/ noch van u lieden/ noch van andere. Phil/ 1/8 h Of/ in eere
7 Hoewel wy hadden mogen h lastich zijn als Aposte- zijn.
lē Christi/ i maer wy zijn k vrēdelic gheweest middē on- i 1 Cor. 9.4 k An cleyn
der u lieden/ gelijc of een voester haer kinderen voede.
8 Also [segge ic] over u liedē beweecht [zijnde/] begeer-
den wy u te geven/ niet alleene het Euangelium Gods/
maer oock onse eyghen l leven / daerom dat wy u lieff l Gr. zielen.
hadden.
9 m Want ghylieden zijt indachtich / broeders / onser matt/ 18.3
moeyte eñ arbeyts: want wy hebben u het Euangeli- 1. cor. 4/ 12
um ghepredict/ werckēde nacht eñ dach/ om dat wy nie-
manden van u en souden lastich zijn.
10 Ghylieden zijt ghetuyge/ eñ God/ hoe heylichlick eñ
rechtveerdichlic/ eñ ōstraffelic wy by u liedē/ die gy ge-
looft/ gheweest zijn. Gelijc gylieden weet/ hoe wy eenen
yeghelicken onder u/ gelijck een Vader zijn kint/
12 Vermaenden eñ troosteden: Wy betuychden/ n dat
ghylieden sout wandelen weerdichlic Gode/ die u ge- ngen/ 17/ 1
roepen heeft tot een Coninckrijcke ende eerlickheydt. eph. 4/ 1
13 Hierom dancken wy ooc God sonder ophouden/ dat Phi/ 1/ 27.
ghylieden als ghy het woort o der predikinghe Gods o Gr. des
van ons aennaemt/ dat niet [als] der menschen woort gehoors
ōtfāgē hebt/ maer (gelijc het inder waerheyt is) [als]
Gods woort/ p het welcke ooc werct in u liedē die ghy
lieden gheloovet.
14 Want ghy/ Broeders/ zijt nae volghers ghewordē

der

der Ghemeynten Gods/ die in Judea zijn/ in Christo
Jesu/ dewijle ghylieden oock het selve gheleden hebt
van uwe eygen geslachte p gelijc ooc sy vande Joden.

v act 17/13/ r Act/7/52. s mt/23/27 t of/ vlieden v Of/ uytge-dreven. x Act tot 17/13

15 r De welcke ooc den Heere Jesum gedoot hebben/ eñ
s hare eygē Prophetē/ eñ hebbē t ons v vervolcht/ eñ en
behaghen Gode niet/ ende staen tegen alle menschen.
16 x Eñ verbiedē ons te spreken tot de Heydenē/ op dat
sy salich worden: op dat sy altijt hare sonden vervul-
len: maer den toorn Gods is over hen tot den eynde.
17 Eñ wy/ broeders/ die een cleyne wijle tijts van u lie-
den beroofst zijn/ na den aensichte/ niet na het herte/ wy
hebbē met grooter begeerte overvloedelicke neerstelic-

p Rom 1.13. z gr. eēs eñ ooc ander-mael. a 1 cor 1/14

18 heyt gedaen uwe aensichte te sien. p Daeromme heb-
ben wy willen tot u lieden comen/ (Jck Paulus) twee-
mael: ende de Satans heeft ons verhindert.
19 a Want wat is onse hope/ of blijschap/ of croone des
roems? Zijt ghyliedē het ooc niet voor onsen Heere Je-
su Christo in zijne toecoemste?
20 Want ghylieden zijt onse eerlickheyt ende blijschap.

Dat iij. Capittel.

1. Hy gaet voort/ bewijsende zijnen goedē wille tot hen door het senden Timothei/ 9. ende door zijn ghebeden voor hen.

a Act/16/20 Rom 16/20

1 DAerom/ als wy [dese begeerte] niet langer en condē
verdragen/ so hebbet ons goet gedocht dat wy sou-
den alleen te Athenen blijven.
2 Eñ hebbē a Timotheum onsen Broeder eñ Dienaer
Gods/ eñ onsen mede arbeyder indē Euangelio Chri-
sti gesonden/ om u liedē te versterken/ eñ te vertroostē

b And. on se c Eph. 3/13 d Of/ met. e Act 14. 22

zin b uwen gheloobe: c d Op dat niemant beweecht en
worde in dese verdruckingen: want ghyliedē weet sel-
ve/ e dat wy hier toe ghestelt zijn.
4 Want ooc doe wy by u waren/ voorseydē wy u/ dat
wy souden verdruct worden/ gelijc het ooc geschiet is/
ende ghy weter.

a Gr. ydel

5 Hierom en heb ic het niet langer connen verdragen/
maer hebbe [hem] gesondē om uwe geloove te kennē:
dat u niet eenich sins de Versoecker versocht en hadde/
ende onse arbeyt * te vergheefs ware.
6 Eñ als Timotheus nu van u lieden tot ons quam/
eñ ons uwen geloove eñ liefde vercondichde: ende dat
ghy alletijt goede gedachtenisse van ons hebt/ altijts
begheerende onses te sien/ ghelijck wy oock u:

7 Hier door broeders zijn wy vā u in alle onse verdruc-
kinghe eñ noot getroost/ door uwen gheloove.
8 Want nu leven wy/ ist dat ghy staet inden Heere.
9 Want wat dancseggīnge connen wy Gode weder-
geven voor u/ in alle onse blijschap/waermede wy ons
verblijden voor onsen God/om uwent wille?
10 f Dach ende nacht over seer biddende om uwe aen-
sichte te siē/ eñ te vervullē dz aē uwē geloove gebreect. Ro 1 8/11
11 Maer die selve God ende onsē Vader eñ onsen Heere
Jesus Christus/schicke onsen wech tot u lieden.
12 Eñ de Heere vervulle u / eñ make u overvloedich in-
der liefde tot malcanderen/eñ tot eenen yegelickē (ge-
lijck wy oock [zijn] tot u.)
13 g Op dat hy uwe onstraffelicke herten versterckc tot
heylicheyt voor onsen God eñ onsē Vader/inde toecoē- 1 Cor.1/8/
ste onses Heeren Jesu Christi/ met alle zijne heyligen. 1 thes 4 1 23

Dat iiij. Capittel.

1. Hy vermaēt se tot heylicheyt/4. onnooselh3/9 liefde/11. arbeyt /13. eñ
maticheyt in haer droefheyt over de dooden/14. beschrijvēde het eyn-
de der opstandinge der dooden.

1 VOort dan/ broeders/ wy bidden eñ vermanē u lie-
den indē Heere Jesu/gelijc ghy van ons ontfangē 1 thes 1. 12
hebt a hoe ghy moet wandelē eñ Gode behagē/dat gy
[daer in] meer overvloedich zijt.
2 Want ghy weet wat gebodē wy u gegeven hebben/
door den Heere Jesum.
3 b Want dit is den wille Gods/namelic/ uwe heylich ro m 12.2
makinge/dat is /c dat ghy u onthout van hoererije. c act 15.26
4 Dat een yegelic onder u/ wete zijn vat te besittē in
heylichmakinghe ende eere.
5 Eñ niet in quade beweginḡe der begeerlicheyt/ ge-
lijck de Heydenen die God niet en kennen:
6 Dat niemant zijnen broeder verdrucke/ noch en be-
driege: Want God is een wreker over alle desen/ gelijc
wy u te voren geseyt ende betuycht hebben:
7 Want God en heeft ons niet geroepē tot onreynic-
8 heydt/d maer tot heylicheydt. e Soo dan/wie [sulc- d Joa 17
ke gebodē] versmaet/die en versmaet geenē mēsche/maer e luc 10.16
[verwerpt] God/f die zijnē Heyligen Geest in ōs geeft. f i 107. 40
9 g Voort/vander broederlicke liefde/en hebt ghy gee- lev 19.18
nen noot dat ic u schrijve: want ghy zijt selve vā Gode Joa 13.33
geleert/malcanderen lief te hebben. Pet/4/8

10 Want ghy doet dat ooc allen den broederẽ die in ge=
heel Macedonia zijn: maer wy vermanen u broeders/
h1.The.3.8 dat ghylieden noch overvloedigher wort.
i Act.10.13
11 k Eñ neerstichept doet om in stilheydt te leven/ eñ het
uwe te doen/ l eñ te werckẽ met uwen eygẽ handẽ/ ge=
12 lijc wy u lieden bevolen hebben. Op dat ghy meucht
k Ro 22/10 vy de gene die buytẽ zijn/ eerlic wandelen ende geens
l Sap.2.22
13 dincx gebrec hebben. Ic en wil ooc niet dat ghy on=
wetende zijt vande gene die ontslapẽ zijn/ k op dat ghy
niet bedroeft en zijt/ gelijc de andere l die geen hope en
14 hebben. Want ist dat wy glooven/ dat Christus ge=
storven is/ eñ opgestaen: also sal oock God de gene die
1 cor/15. 33 in Christo ontslapen zijn/ met hem versamelen.
15 Want dat segghen wy u voor het woort des Heeren/
m dat wy die levẽ eñ overblijven tot de toecoemste des
mat.24/31 odr is over Engels.
Heeren/ en sullẽ de gene die ontslapẽ zijn/ niet voorgaẽ.
16 n Want de Heere selve sal met eenen gheschreye/ ende
stemme des o Aerchangels/ eñ Basuyne Gods nederco=
men vandẽ Hemel/ eñ die in Christo gestorven zijn/ sul=
17 len eerst opstaen. Daer na wy die leven ende overge=
bleven zijn/ sullen te samen met hem opgenomẽ werdẽ
inde wolcken/ den Heere te gemoete inde lucht: ende al=
so sullen wy altijt met den Heere wesen.
18 So dan/ vertroost malcanderen met dese woorden.

Dat v. Capittel.

1. Voor onsekerheyt des laetsten daechs vermaent hyse tot verscheyden wercken des Christelicken levens/ 2 3. ende belooft hen alle goet.

mat24/43 Apo/3/3.
1 Maer vande tijden ende stondẽ/ broeders/ en is niet
2 van noode u te schrijven. Want ghylieden weet
selve seer wel/ a dat de dach des Heeren comen sal gelijc
een dief inder nacht. Want als sy sullen seggen: [Het
is] vrede ende sonder sorge: dan sal hẽ eẽ snelle verder=
Eph/5/8/ vinge overvallen/ gelijc de wee over eẽ bevruchte vrou=
we: ende sy en sullens niet ontvlieden.
4 Maer ghylieden broeders / ghy en zijt niet in duy=
Eph/5.14 sternisse/ dat u dien dach soude als een dief bevangen.
5 Ghy zijt alle kinderen des lichts/ ende kinderen des
daechs: wy zijn niet vãder nacht/ noch der duysternisse
6 t So en laet ons dan niet slapen/ ghelijck de andere/
maer laet ons waken ende nuchteren zijn.
7 Want die slapen/ slapen des nachts/ eñ die droncken
zijn/ zijn des nachts droncken.

8 Maer wy die des daechs zyn/laet ōs nuchterē zyn/
becleet met de borstwapen des geloofs eñ liefde/ende
9 met den Helm der hope der salicheyt. Want God en Eph.6/17. Esa.59.17
heeft ōs niet geset tot toorne/maer om salicheyt te ge-
crijghen door onsen Heere Jesum Christum.
10 Die voor ons gestorven is/ e om dat wy/of wy wa- Rom.14.7 galat/2.20
ken/oft slapen/te samen met hem leven souden.
11 Daerom vermaent malcanderē/eñ de een stichte den
anderen/ghelijck ghy oock doet.
12 Eñ wy biddē u/broeders/bekent de gene die onder
u arbeyden/eñ u voorstaen indē Heere/eñ u vermanē. Rom15.27
13 Eñ houtse in grooter eerē eñ liefde/ om haers werck 1cor/9/11/
wille: weest vreetsaem met hen. Galat.6.6
14 Eñ wy biddē u/broeders/vermaent de ongeregelde/
vertroost de cleynmoedige/ helpt de crancke op: weest
lanckmoedich teghen eenen yeghelicken.
15 g Siet dat niemandt yemande quaet voor quaet en Leve19/18
vergelde/maer volget alletijt dat goede nae ōder mal- Pro20/22
canderen/ende teghen eenen yeghelicken. Mat/53.9
16 h Weest alletijt blijde.
17 i Biddet sonder ophouden. hmat.5.18
18 k Weest dancbaer in alle dingen: want dit is de wil- Luc.10/20
le Gods in Christo Jesu aen u. i Luc/21/2
19 l Bluscht den Gheest niet wt. Rom12.12 kEph5.20
20 Veracht de Prophecie niet.
21 Proest alle dinck/ende behout het goede. l1.cor/ 11/
22 m Onthout u van allen boosen schijn.
23 n Eñ de God des vredes heylige u geheel volmaec-
telic/eñ uwen volmaecten geest/eñ ziele/eñ lichaē wor- 2mat.6.26
de bewaert onstraffelic/inde toecoēste onses Heeren Je- n1Cor.1.8
su Christi. o Hy die u geroepē heeft/is getrouwe/de-
welcke het oock doen sal. 1Cor/1/8.
25 Broeders/bidt voor ons. 1Pet.5.14
26 p Groet alle de broederen met eenen heyligen kusse.
27 Ic besweere u byden Heere/ dat dese Sentbrief allen Rom16.15 1cor16.20
den heylighen broederen ghelesen worde.
28 De ghenade onses Heeren Jesu Christi/sy met u lie-
den/Amen.

De eerste Sentbrief tot de Thessalonicensen/
ghescheven van Athenen.

De tweede Sentbrief Pauli
tot den Thessalonicensen.

Dat eerste Capittel.

1. Hy danct God van haer geloove/liefde eñ lijtsaemhz/15. bidt hẽ om hare volstandichept/12. en de bewijst de vrucht die daer van comen sal.

1 PAulus/ende Silvanus / ende Thimotheus:
der Gemeynte der Thessalonicensen/ in Gode
a Cor1.2 onsen Vader/ende den Heere Jesu Christo.
1 Pet1.2 2 a Genade sy u liedẽ/eñ vrede vanGode onsẽ
eph1/15 Vader/ende den Heere Jesu Christo.
Phil/1.3. 3 b Wy moeten God alletijt dancken/Broeders/voor
u lieden/gelijc het betaẽt om dat uwe geloobe seer toe-
neemt/eñ dat de liefde eens yegelicken vañ u tot mal-
c canderen/seer vermeerdert.
4 So dat wy selve van u lieden roemẽ inde Gemeyn-
tẽ Gods/van uwe lijtsaemheyt eñ geloove in alle uwe
verbolginghen ende verdruckinghen dien ghy lijdt.
Jud.6. 5 c Het [welcke is] een bewijsinge des rechtveerdigen
Oordeels Gods/op dat ghy weerdich gemaeckt wort
sach/1/8/ den Coninckrijcke Gods/voor het welcke ghy liedẽ lijt.
6 e Dewijle het recht is by God/den genen die u ver-
1the4.26 drucken/verdruckinghe te verghelden:
7 Eñ u lieden/die ghy verdruckt wort/ruste met oñs/
dgr. vver f als de Heere Jesus sal gheopenbaert worden vanden
der vlã- Hemel/met de Enghelen zijner macht/
hi pet.3. 8 Met g vlammighen vyere/ h wrake doende over de
krom 2.8 ghene die Godt niet en kennen/ i eñ die den Euangelio
kesa2/19 onses Heeren Jesu Christi/niet ghehoorsaem en zijn.
9 k Dewelcke sullen straffe lijden/namelick/de eewighe
verderbinge/vanden Aensichte des Heerẽ/eñ vande eer-
Act/1/1: lickheyt zijner macht:
10 l Als hy sal comẽ om vereert te wordẽ in zijne Heyli-
of make. gẽ eñ wonderbaer te wordẽ in alle de geloovigẽ/(wãt
onse getuygenisse is by u gelooft geweest) te diẽ dage.
Gr. in. 11 Waerõ wy ooc altijt biddẽ voor u liedẽ/dat onse God
u dier beroepinge weerdich m houde/ende vervulle het
of vereer welbehagẽ der goetheyt/eñ het werc des geloofs n met
lickt. 12 machte. Op dat de naẽ onses Heeren Jesu Christi/in
u liedẽ o verclaert worde/eñ ghy in hem/na de genade
onses Gods/ende des Heeren Jesu Christi.

Dat

Dat ij. Capittel.

Hy vermaentse tot sterckheyt des geloofs/ 3. bewijsende dat voor dē dach des Heerē/ de Antichrist moet geopēbaert wordē de welcke na dz hy vele menschē sal verleyt hebben/ 8. sal ten eynde ter neder geworpē wordē door der oemste Christi.

VOort wy biddē u/ Broeders/ door de toecoēste ōses
Heeren Jesu Christi/ eñ onser vergaderinge tot hem.
2 a Dat ghylieden niet haestelic beweecht en wort van ver.18/8
den sinne/ noch beroert en wort/ noch door Geest/ noch nat24.4
door Woort/ noch door Sētbrief/ als van ons [geschre= Eph/5/6
ven/] ghelijck oft de dach Christi voorhanden ware.
3 Dat u niemant en bedriege in geener manieren/ wāt
[hy en coemt niet/] ten sy dat eerst b den afval come/ eñ bda9/27
de mensche der sonde/ namelick/ de sone der verderffe= mt24.13
nisse gheopenbaert worde/
4 Hemselven settende ende verheffende / boven al wat
genaemt wort God oft c Godsdienst: soo dat hy als of cof/ als
hy God ware/ sit inden Tempel Gods/ d hemselvē wt= God ge=
5 gevende voor God. En gedenct ghy niet dat ic u dit dict wort
ghesept hebbe/ doe ick noch by u lieden was. ddaII.36
Eñ nu wat [hem] verhindert/ dat weet ghy/ e op dat
hy gheopenbaert worde te zijner eyghener tijt. e[i]oaI/19
Want hy weret nu inde verborgētheyt der ōgerech=
tichept: alleēlic die [hem] nu verhindert/ [sal hē verhin=
deren/] tot dat hy wt dē midden wech genomē worde.
Eñ dan sal die ongerechtige geopēbaert wordē: f dē
welckē de Heere met dē g adem zijns monts sal doodē/ fesa.II/4
eñ met de verschijninge zijner toecomste te niete makē: gof geest.
[Te weten/ dien/] wiens toecomste is h nae de werc=
kinge des Satans/ i in alle macht ende teeckenen/ ende hjoa8.41
wonderheden der leughen. iden/13/I
Eñ in alle k verleydinghe der ongerechtichept/ in de
gene die verlozē gaē/ daerom dat sy de liefde der waer= kof be=
heyt niet aengenomen en hebben om salich te worden. droch
1 Eñ daerom sal hen God senden m de werckinge der
dwalinge/ op dat sy de leugē gelooven: Op dat sy alle lromI.15
geoordeelt worden/ die de waerheyt niet gheloost en mof crach
hebben: maer hebben een welbehagē gehadt inder on= tige dwa
gerechtichept. Maer wy moetē God altijt dancken lingbe/
voor u lieve Broeders inden Heere/ dat u God van den n of/ ver=
beginne vercoren heeft/ tot salichept/ o door de heylich= deint.
makinghe des Geest/ ende gheloove der waerheyt. oGr. in.

Waer

14 Waer toe hy u geroepē heeft/door onse Euāgelium/
om te vercrijgē de eerlichept onses Heerē Jesu Christi.
15 So dan broeders/staet/ eñ hout de insettingen die u
gheleert zijn/het sy door onse woordt oft Sentbrief.
16 Maer onse Heere Jesus Christus/eñ onse God ende
Vader/die ons heeft lief gehadt:eñ gegeven eenē eewi-
ghen troost/ ende goede hope p door ghenade.
17 Die vertrooste uwe herten / eñ versterckē u lieden in
allen goeden woorde ende wercke.

p Gr. in.

Dat iij. Capittel.

1 Hem recommanderende inde gebeden der Thessalonicensē/vermaect hē
te scheyden vande Godloose/10 eñ te vlieden alle ledichept 14. daerna
segt hy/hoe sy hen dragen sullen tot de gene die onordentlic leven.

a Mat. 6.3[?]
Eph 4.19
b Of/gepre-
sen.
c Ro. 15/31.
d Joa 6.44

1 Voort broeders/a biddet voor ons / dat het woordt
des Heeren loope/eñ b verclaert worde ghelijc ouck
2 by u lieden. c Eñ dat wy verlost worden vande onge-
regelde eñ boose menschē : want het geloove en is niet
3 aller [menschē] Maer de Heere is getrouwe/die u sal
versterckē ende bewaren vanden boosen.
4 Wy vertrouwen inden Heere van u lieden / dat ghy
doet ende doen sult dat wy u ghebieden.
5 De Heere beweghe uwe herte inde liefde Gods/ eñ
verwachtinghe Christi.

e Jer. 16/11
1. Cor. 5. 11.
Titi/3. 10
f ongeschic-
kelick.
h Of/inset-
tinghe.
h 1 Cor. 11/1
i Act/18/3.
k 1 Cor 9.4

6 e Wy gebieden u lieden/Broeders/inden Name on-
ses Heeren Jesu Christi/ontreckt u van allen Broeder
die f onbehoorlick wandelt: ende niet na de g Leere die
7 hy van ons ontfangen heeft. Want ghy liedē weet
h hoemen ons behoort naer te volgen: want wy en zijn
niet onbehoorlic onder u lieden gheweest.
8 i Wy en hebben ooc geen broot voor niet gegeten by
yemant maer hebbē met arbeydt eñ moeyte/nacht eñ
dach ghewrocht om dat wy niemant van u lieden be-
9 swarē en soudē. Niet dat wy de macht niet en heb-
ben/ maer l om dat wy ons selvē u liedē [tot] eē exem-
pel geven souden/om dat ghy ons navolgen sout.

l 1 Cor/4. 16
Phil/3/7
1 Thes 1. 6

10 Want ooc doe wy by u lieden waren/ geboden wy u
dit/namelick/ Wilde yemant niet wercken/ dat hy ooc
11 niet eten en soude. Want wy hoorē dat sommige on-
der u lieden onbehoorlick wandelen/ende niet en werc-
12 ken maer m ydelheyt doen. n Den sulcken gebieden eñ
o vermanen wy door onsen Heere Jesum Christum/p dat
sy met stilheydt werckende/haer eyghen broot eten.

n 1 Thes/4. 11
o Of/ bidd.
p Eph 4. 28
m Of/curi-
usalic levē

3 q En ghy Broeders/en wort niet traech in weldoen:
4 Ist dat yemant onsē woorde niet gehoorsaem en is/ Gal/6/9/
teeckē: die door eenē Sētbrief en̄ en vermengt u niet
met hem op dat hy beschaemt worde.
En̄ en hout hem niet voor vyant/maer vermaēt hem mat18/17
als een Broeder. Maer de Heere des vredes ghebe u 1Co5/5/8/
alletijt allen̄ is vrede. De Heere sy met u allen.
f De groetenisse met mijne hant/ Pauli/het welcke Col/3/16/
een teecken is in alle Sentbrieven: also schrijve ick.
De genade onses Heerē Jesu Christi sy met u allen/
Amen.

De tweede Sentbrief tot den Thessalonicensen/
gheschreven van Athenen.

De eerste Sent brief Pauli tot Timotheum.

Dat eerste Capittel.

De onnutte vragē zijn te schouwen/12. hoedanich Paulus geweest is.
ende hoedanich hy is/10. Hymeneus/en̄ Alexander/ vyandē der reyn-
er leere.

e Act/9/15
b Of/de or-
deninge.

PAulus een Apostel Jesu Christi/a na b het bevel
Gods onses Salichmakers ende des Heeren
Jesu Christi/c die onse hope is: c col/1/27.
d Timotheo[mijnē]oprechten sone indē ge- d Act/16/1
loove: e genade/barmhertichz/en̄ vrede[sy u] e gal/1.5/
van Gode onsen Vader/ende Christo Jesu onsen Heere.
Gelijc ic u ghebeden hebbe/f als ic na Macedoniam Act/20/1/
ginc/dat ghy te Ephesē blijvē sout/[also blijft daer]
om de sommige te vermanen/dat sy geen ander Leere g1.tim4/7
en leerē: Noch acht en hebbē sop fabulē/en̄ oneyn- Titu1/14
delicke geslacht-rekeningen:h dewelcke meer vraginḡ h1tim/6.4
voortbrēgē/dā stichtinge Gods/ die in het geloobe is.
i Maer het eynde des ghebodts/is de liefde wt rey- Rom/13/8
nen herte/ende goeder Conscientie/ ende ongeveynsdē gal/5/15/
geloove. Vande welcke de sommige zijn afgedwaelt
ende geweken tot ydelsprekinghen:
Willē de Leeraers der wet zijn/en̄ en verstaē niet wat
sy seggen/noch wat sy bevestighen.

8 Wy weten [k] dat de Wet goet is/ ist datse yemande
wettelick ghebruyckt:
9 Wetende dit/ namelic/ dat dē rechtveerdigē de We
niet geset en is/ maer den ongerechtigen eñ ongeregel
den/ ongodlickē/ eñ sondarē/ dē onheyligē eñ onreynē/
dē vadermoorders/ eñ moedermoorders/ dootslagers
10 Hoerecrders/ die by mannen liggē menschen dieven
leugenaers/ meyneedigē/ ende so daer yet anders is te-
ghen de ghesonde Leere.
11 [Dewelcke is] na het Euãgelium der eerlicheyt [n] des
saligen Gods/ het welcke my betrout is.
12 Eñ ic dancke hem/ die my crachtich gemaeckt heeft
namelic/ Christo Jesu onsen Heere: dat hy my getrou-
we geacht heeft/ settende my inden Dienst.
13 [o] Die ic te voren een Lasteraer was/ ende vervolger/
ende verdrucker: maer my is barmhertichheyt geschiet/
[p] om dat ick het onwetende ghedaen hebbe/ [q] door on-
14 geloovicheydt. Maer de ghenade onses Heeren Jesu
Christi/ is seer overvloedich gheweest/ met den geloove
ende liefde in Christo Jesu.
15 Dit is een getrouwe woort/ eñ aller aēnemingē weer
dich/ dat Christus Jesus inde werelt gecomē is/ om
de Sondaren salich te maken/ onder dewelcke ic de [r]
16 alder voornaemste ben. Maer daerom is my barm-
hertichz geschiet/ om dat Jesus Christus soude in my
die ic de meeste bē/ alle lancmoedicheyt bewijsē/ tot ee
exempel den genen die in hem geloovan souden ten ee-
wighen leven.
17 Maer den Coninck der Eeuwen/ den onvergancke-
lickē/ onsienlickē/ ende alleene wijsen God/ sy eere ende
prijs inder eewicheyt/ Amen.
18 Dit gebodt geve ic u/ mijn sone Timotheē/ namelic/
[s] dat ghy na de voorgaende Prophetie over u inde sel-
ve een goeden strijdet.
19 [t] Behoudende het geloove/ ende een goede consciëtie/
dewelcke sommige verworpende/ hebbē in het geloove
20 schipbrekinge geleden. Onder de welcke is [u] Hyme-
neus/ ende [x] Alexander/ [y] die ic den Satan over gegevē
hebbe/ op dat sy leeren niet lasteren.

Dat ij. Capittel.

Voor wien men biddē moet/ hoe/ eñ waerom/ 9. Item/ van de cleedinghe
eerbaerheyt der vrouwen.

k Galat 5/23
m 1 tim 6.15
n Act/1.3 ende 9/1/ ende/22/4 ende 26/9/ 1 cor/15.9. Galat 1/13
o Joa 6/39 Act/3/17/
p Griecx in
q marc.2.7 Luce/5/32. ende 19/10 1 Tim 1.15 1 Joan/3/5
r Griecx/ eerste.
s 1 tim/3/12
t 1 Tim 3.9
u 2 tim 2/17
x 2 Tim. 4. 14.
y 1 cor/5/3/

SO vermane ic nu voor al datme bidde/ eñ ſmeecke/
ende verbidde/ende dancke voor alle menſchen.
a Voor Coningen/ eñ alle die in hoocheyt [geſet] zijn/ Ier./29/7.
op dat wy een geruſtich: ende ſtille leven leyden mogẽ/ Bar/1/11
in alle Godſalicheyt ende eerlicheyt.
Want dat is goet ende aengenaem voor God onſen
Salichmaker/ b Die wil dz alle mẽſchẽ Salich wor- b Eze18.23
den/ende tot de kenniſſe der waerheyt comen.
d Want [daer is] een God/ c eñ eẽ Middelaer Gods c Ioa/17.3
eñ der mẽſchẽ de menſche Chriſtus Jeſus. f Die hẽ- d Gal/3.19
ſelven gegeven heeft [tot eẽ] verſoeninge voor allẽ/ [de aof tuſſchẽ
welcke is] dat getuygeniſſe te zijnen tijde [verordẽt/] God eñ dẽ
g Waer toe ic geſet ben eẽ Prediker ende Apoſtel (ic menſchen.
ſegge de waerheyt in Chriſto/ ic en liege niet) een Leer- f mat20.28
aer der Heydenen in gheloove ende waerheyt. g Act/9/15
So wil ic dan/ dat de mannen i bidden in alle plaet- gal/1/16
ſen/ k opheffende heylige handen/ ſonder toornicheydt Eph.3.8
ende murmureren. m Deſgelijcx ooc de vrouwen/ dat h Rom.1/9
ſy in reynen cleede/ haerſelven vercieren/ met ſchaemte i Ioa4/23.
ende maticheyt/ niet met vlechtinge des hayrs of gout/ k Pſa124.2
of peerlen/ of coſtelicke cleedinghe/ iof/ twijfe-
Maer (dwelck den Vrouwen betaemt/ die de vreeſe len.
Gods betoonen/) met goede wercken. m Titi.2.3
Eẽ vrouwe leere met ſtilheyt in alle onderdanicheyt. l Pet.3.3
Maer ic en late niet toe/ dat een vrouwe leere/ p oft
herſchappie over den man hebbe: maer dat ſy in ſtil- n 1cor/1/4
heyt ſy: p Want Adam is eerſt gemaect/ daer na Eua: o gen.3.16
Ende Adam en wert niet verleyt/ maer de vrouwe p gen.1.27
wert verleyt/ ende viel in overtredinghe. q Gen/3.6
Sy ſal nochtans behoudẽ worden in het kinderba-
ren/ ſo ſy blijft inden geloove/ ende liefde ende heylich
makinghe/ met maticheyt.

Dat iij. Capittel.

Bewijſt het Ampt der dienaren/ 11. ende harer huyſgeſinnen/ 15. de
[illegible] dicheyt der Gemeynts/ 16. eñ het principael ſtuc der Hemelſcher
e.

Jt is eẽ waer woort: So yemant eens a Biſſchops a Dat is/
Ampt begeert/ die begeert een ſchoon werck. Dienaers
So moet dan een Biſſchop onſtraffelic zijn/ eender des woort
vrouwen Man/ wacker/ nuchterẽ/ gemaniert/ herber- g Tit/1/6
gh/ gheſchict om te leeren.
Geen Wijnſuyper/ geen Vechter/ geen vuylghewin-

ſoecker: maer redelick/ niet kijfachtich/ niet gel gierich
4 Die zijn huys wel regeert/ die gehoorſame kinderen
heeft/ met aller eerlickheyt.
5 Want iſt dat yemãt zijn eygen huys niet en weet t
regeeren/ hoe ſal hy de Ghemeynte Gods beſorghen
6 Geẽ nieuwelinc/ op dat hy niet opgeblaſen en wor
de/ ende in het oordeel des Duyvels en valle.
7 Ende hy moet ooc een goet ghetuygheniſſe hebben
van de gene die buyten zijn op dat hy niet en valle i
verſmadinghe ende inden ſtricke des Duyvels.
8 gDe Diakenẽ [moeten] desgelijcx/ h geſtadich [zijn
niet tweetongich/ geen wijnſuppers/ geen vuyl ghewi
9 ſoeckers. i Die de verborgẽtheyt des geloofs hou-
10 den in reyner conſcientie. Eñ deſe ſullẽ eerſt beproef
worden/ ende daer na dienen/ ſo ſy onſtraffelick zijn.
11 De vrouwen desghelijcx/ Eerbaer/ geen Laſtererſſen/
wacker/ alleſins ghetrouwe.
12 De Diakenen ſullen eender vrouwen man zijn / die
hare kinderen ende hare eyghen huys wel regheeren.
13 k Want die wel dienen/ vercrijghen henſelven eene
goeden opganck/ eñ veel vrymoedicheyt inden geloo-
14 ve in Christo Jeſu. Dit ſchrijve ick tot u/ hopẽde ſee
haeſtelick tot u te comen.
15 Maer iſt dat ick vertoeve/ op dat ghy wetet hoeme
behoort te verkeeren in het huys des Heerẽ/ welcke i
de Gemeynte des levendẽ Gods/ l de Pilaer eñ vaſtic
16 heyt der waerheyt. Ende ſonder twijffel/ de verbor-
gentheyt der Godſalicheyt is groot/ m God is geopen
baert inden vleeſche/ gerechtveerdicht indẽ Geeſte/ ge
ſien vande Engelen/ n gepredickt onder de Heydenen
ghelooft inde Werelt opghenomen in eerlickheydt.

h Of/ laſteraers.
e Deu/1/13
Act/2/21/
f Of/ verwijtinghe.
g Act/ 6/3
h Of/ eerlic
i 1 Tit 1/10
Mat/25/21
Mar 16/18
Joa 1/14/
Eph/3/5/

Dat iiij. Capittel.

3. Hy leert hem/ wat leeringe hy moet ſchouwen/ 6. ende wa
leere na volgen/ 7. ende waermede hy hem moet ſonder op
houden beſich houden.

1 MAer de a Geeſt ſeyt duydelic/ dat inde laetſte tijden
ſommighe ſullen afvallen/ vanden gheloove/ end
de verleydende Geeſten aenhanghen/ ende de leering
der Duyvelen.
2 Door de geveynſtheyt der leugenſprekers/ der welc
ker conſcientie/ als met een brantijſer afghebrant is.

a 1 Tim 3/1
Pet/3/3/
b Dan 9.27

3 [c] Verbiedende te Houwelicken/ [ende gebiedēde] te
onthouden van spijse die God geschapen heeft/ [d] om te dan 1/17
geb.uycken/ [e] met dancseggingen den geloobigen/ ende dgen 1 29
die de waerheyt bekennen. ero/14/6
4 [f] Want al wat God geschapen heeft/ is goet: ende daer Gen 1 31
en is niet verwo pelic/ als het met dācseggingen geno- act 10/15
men wort. Wāt het wort geheylicht door het woort
Gods ende door het ghebedt.
Ist dat ghy dit den Broederen voorhoudet/ so suldy
een goet Dienaer Jesu Christi wesen [g] opgevoet inde gof/ die
woorden des geloofs/ ende der goeder Leere/ welcke ghy gy hē op-
door jaens naghevolcht hebt. voedet/ etc.
[h] Verwerpt de onheylige ende oude wijvische fabulē/ 2 Tim. 5
ende oeffent u inde Godsalicheyt. b 1 tim 1/4
[i] Want de lichamelicke oeffeninge en is niet seer pro- i col. 2/23
fijtelick: maer de Godsalicheyt is tot alle dingē profij-
telick: als die de belofte heeft des tegēwoordigen ende
toecomenden levens. Het is een getrouwe woort/ ende
weerdich allesins aenghenomen te worden.
Want hier toe arbeyden wy/ ende worden versmaet/
om dat wy inden levendigen God hopē/ die eē Salich-
maker is aller menschen/ maer aldermeest der geloobi-
gen. Ghebiedt dit/ ende leeret.
[k] Niemant en veracht uwe jonchept: [l] maer weest eē k titi 2.25
exempel den geloobigen inden woorde/ inde wandelin- l Titi 2,7
ge/ inde liefde/ indē Geest/ indē geloobe/ in reynicheyt.
Hout u aen het lesen vermanen/ ende leeren/ tot dat
ik come.
Vergeet de gabe niet die in u is/ die u gegebē is [m] door m of/ om
de Prophecie/ [n] met opleggingen der handen des Prie- te prophe
sterschaps. Beneerstricht dit / weest hier in besich/ op teren.
dat uwen voortganck onder allen openbaer worde. n Act 6/6
Hebt acht op u selven/ ende op de leere: blijft hier in 1 tim 5/22
volstandich: want ghy sulcx doet: ghy sult u selven be-
hoeden/ ende die u hooren.

Dat v. Capittel.

... mmen een yeghelick moet vermanen nae dat hy is/ 4. vande Wedu-
wen/ 17. van Dienaren. 24. Sonden/ 25. goede wercken.

Enen [a] Ouden en straft niet wreedelick/ maer ver- leb. 19.31
maent hem als eenen Vader: de jonge/ als broeders. Spr. 8/2
De oude vrouwē/ als moeders/ de jonge/ als susters
alle suyverheyt.

3 Eert de Weduwen/ die rechte Weduwen zijn.
4 Eñ iſt dat eenige weduwe kinderen heeft/ of kinte
b Of dat ſy ſe leeren. kinderẽ/ b dat ſy leeren eerſt haer eygẽ huyſgeſin God
c Syr/3.7. ſalichlic regeeren/ c eñ den Vooroude rẽ gelijcke verge
dinge doen: want dat is goet eñ aengenaẽ voor God
d1Co.7/32. e1Tim.5/3. Luc.2.37/ 5 d Die een rechte weduwe is/ d ende eẽſaem/ die hoop
op God/ ende blijft in ſmeeckingen eñ gebeden nach
ende dach.
Gal.6.10 6 Maer die in welluſt leeft/ die is levende doot.
7 So gebiet dit/ op dat ſy onſtraffeliek zijn.
8 Iſt dat yemant den zijnen/ ende voornemeliek zijne
huyſgenootẽ niet en voorſiet/ die heeft het geloove ver
loochent/ ende is ergher dan een ongheloovige.
9 Mẽ ſal de weduwe verkieſen die niet min en ſy dan
tſeſtich Iaren/ die eens mans wijf geweeſt ſy.
h2Pet4.9 iGen18.4 10 Hebbende de getuygeniſſe van goede wercken: of ſy
kinderen opgevoet heeft/ h of ſy herbergich geweeſt is
i of ſy der Heyligen voeten gewaſſchen heeft/ of ſy den
bedructen te hulpe gecomen is/ of ſy alle goede werckẽ
11 nachtervolcht heeft. Maer verwerpt de jonge Wedu-
k Of/ om dat ſy. wen/ want als ſy weeldich geworden zijn tegen Chri-
12 ſtum/ dan willẽ ſy houwelickẽ/ Hebbende het oordeel
dat ſy het eerſte geloove verworpen hebben:
l Tit.2.4/ m1Cor7/8 13 Eñ leeren ooc mede ledich omgaen tot de huyſen: eñ
niet alleenlic ledich/ maer ooc clapachtich/ ende doende
ydele dingen/ ſprekende dat niet en betaemt.
14 m So wil ick dat de jonge [weduwen] houwelicken
kinderen baren/ het huys regeerẽ/ de wederpartije gee
15 oorſake en gheven om te laſteren. Want daer zijn nu
ſommige afgeweken na den Satan.
16 Iſt dat eenich geloovich man/ of gheloovige vrouwe
weduwen heeft/ dat hyſe beſorge: eñ dat de Gemeynte
niet beſwaert en worde/ op dat ſy de rechte Weduwe
Ro.15.2/ Gal.6.6 Heb.18.17 17 beſorgen. n De Ouderlingen die wel regheeren/ ſullen
dobbelder eeren weerdich geacht wordẽ/ voornemelic
o Deu15.4 pLuc10/13 die arbeyden inden woorde ende leere.
18 Want de Schrift ſeyt: o Den oſſe die dorſcht/ en ſult
ghy den muyl niet toebinden: Ende p een Arbeyder is
zijns loons weerdich.
Deu.19.15 19 Tegen eenẽ Ouderlinc en ontfangt geen beſchuldin-
ge/ ten ſy door twee oft dry getuygen.

20 Die sondigen/ straftse in aller tegenwoordicheydt/ op
dat oock de andere vreese hebben.
21 c Ic betuyge voor God/ eñ dē Heere Jesum Christum c1 Tim/ 6/
ende de wtvercorē Engelen/ dat ghy dit bewaret/ son= Rom/ 1/9. Ga./ 1.20
der voor oordeel/ niet doende na toegenegentheyt. Phil/1/8/
22 d Legt niemant haestelic de handen op/ noch en wort 1 Thes/ 17/4
niet deelachtich van ander [mēschē] sonden. Bewaert c1 Tim/4.
zu selvē reyn. Drinct niet meer water/ maer gebruyct Act/6/ 6/
wat wijns/ b om u mage/ ende uwe vele cranckheden. Spr 31/33
24 Sommigher menschen sonden zijn te voren r open=
baer/ eñ gaen voren ten oordeele: eñ sommiger volgen Gal/2/19
5 sy nae. Desgelijcx ooc de goede wercken zijn te voren
openbaer: ende die hen anders hebben/ en connen niet
verborghen worden.

Dat vj. Capittel.

Het officie der Dienstknechten/ 3. tegen de twistige Leeraers/ 5. eñ giericheyt/ 6. ende de warachtige Godsalicheyt eñ genoechsaemheyt/ 13. de sweeringe Timothee.

ALle a Dienstknechten die onder het Jock zijn/ sullen Eph/6/5.
hare Heeren alder eeren weerdich achten: op dat dē col/3/22/
Naem Gods eñ de Leere/ niet gelastert en worde.
2 Ende die geloovige Heeren hebben/ en sullen die niet
verachten/ om dat sy Broeders zijn: maer sullē hē lie=
ver dienen: om dat sy geloovigen/ eñ lief zijn/ die der wel=
daet [Gods] deelachtich zijn. Dit leert ende vermaēt.
Ist dat yemant andere Leere leert/ ende niet over een
en comt met de gesonde woordē onses Heerē Jesu Chri=
sti/ ende der leere die na der Godsalicheyt is:
Die is opgeblasen/ eñ en weet niet/ maer is wtsinnich
in vragē ende woordē strijdē/ b wt dewelcke comt nijt 1 Tim/1.4
twist/ lasteringhen/ quade bedenckinghen.
c Verkeerde argueringē der menschen/ die verdorven 1 cor/11/16
sinnē hebbē/ eñ vander waerheyt berooft zijn/ eñ achtē
dat de Godsalicheyt gewin sy. Wijct vanden sulckē. Pro.23/16
6 d Ende de Godsalicheyt is een groot gewin/ met ge=
noechsaemheyt. Job. 1.21/ Psa 49.18
e Want wy en hebbē niet inde Werelt gebracht/ het f Pro 27.26
is openbaer/ dat wy daer niet en connen wtdragen. g Psa 35/ 13
f Maer wanneer wy cost ende cleederē hebben/ g wy h Pro 11.28
sullen ons daermede laten genoegen. Jacob/3/1
h Maer die rijck willen wordē/ die vallen in versoec=

kinge eñ ſtricke/ eñ vele onwijſe eñ ſchadelicke begeer-
ten/ waer dooꝛ de menſchen verſonckẽ woꝛdẽ/ in ſcha-
Exo/23/8 10 de ende verderffeniſſe. [i] Want gierichept is een woꝛ-
tel van alle quaet/tot dewelcke de ſommige luſt hebbẽ
de zijn afgedwaelt vanden gelooue/ ende hebben hen-
2Tim2/22 ſe ven met vele ſmerten dooꝛſteken.
11 [k] Maer ghy/ o menſche Gods/ſchout ſulckx/eñ ſtaet
na gerechtichept/Godſalichept/ geloove/ liefde/lijtſaẽ-
1Tim8/18 hept/ſachtmoedichept.
12 [l] Strijt eenen goeden ſtrijt des geloofs: grijpt na het
m1Tim/5 eewige levẽ/tot het welcke ghy geroepẽ zijt/ ende hebt
n Deu/3/2 een goede belijdinghe beleden vooꝛ vele ghetuyghen.
o mat27/11 13 m Jck gebiede u vooꝛ God/ n die alle dinck levendich
maect eñ [vooꝛ] Jeſum Chꝛiſtum/ o die eẽ goede belij-
dinge betuycht heeft onder Pontio Pilato:
14 Dat ghy onbevlect ende onſtraffelic dit gebodt hou-
p1tim1/17 det/tot de verſchijninge onſes Heeren Jeſu Chꝛiſti:
q apo17.14 15 Welcke te zijner tijt vertoonẽ ſal q de Salige ende al-
leen Gewelde/de Coninck der Coninghen/ ende Heere
der Heeren:
Exo.33/20 16 Die alleene onſterffelichept heeft/ ende woont in het
licht daermẽ niet can toegaen: [r] den welcken geẽ men-
ſche geſiẽ en heeft/ noch ſien en can. Deſen ſy eere ende
macht inder eewichept Amen.
17 Dẽ rijcke in deſer werelt: gebiet dat ſy niet hoobeer-
mar/4.17 dich en zijn [ſ] noch hope en ſetten op den ongheſtadigen
luc/12/15 rijcdom: maer op den levendigẽ God/ die ons alle din-
gen ryckelick gheeft om te ghebꝛuycken:
18 Dat ſy goet doẽ/ [eñ] rijcke woꝛdẽ inde goede werc-
ken/mildelick gheven/ gheerne deelen:
19 Henſelven een goet fundament wech leggende in het
toecomende/ op dat ſy het eewighe leven vercrijghen.
t ſpꝛ19.14 20 [t] O Timothee: bewaert dat u [v] betrout is/ [x] ſchou-
Mat9.20 wende het onheylighe ydel ſpꝛecken/ ende de tegenſtrij-
v of/bevolẽ dende redenen: der valſchelick genaemde wijſhept.
ie bewaren te geven.
x1Tim1.4 21 Dewelcke ſommige voorhoudende/ zijn vanden ghe-
loove ghevallen. De ghenade ſy met u/Amen.

De eerſte [Sendbꝛief] tot Timotheum/ geſchꝛeven van
Laodicea/dewelcke de Hooft ſtadt is van
Phꝛygia Pacatiana.

De tweede Epistel Pauli tot Timotheum.

Dat eerste Capittel.

1. Hy prijst het geloove Timothei/ 6. ende vermaent hem getrouwelick te blijven in de leere/ ende in zijn beroepinghe 8. daerna vermaent hy van zijn banden/ ende van zijnen bereyden loon/ 15. ten eynde beclaecht hy hem van hen die van hem waren afgeweken/ 16. prijst Onosiphorum.

1 PAulus/ een Apostel Jesu Christi/ door den wille
Gods na de beloften des levens/ dat in Christo Gal/ 1/3
Jesu is: 1 Pet/ 1/2/ bact/ 1 /3/
2 a Mijnen lieben Sone Timotheo/ b Genade ephes/3/19
barmherticheyt ende vrede [sy u] van Gode den Va-
der/ ende onsen Heere Jesu Christo.
3 Ic dancke God/ dien ic diene van mijne Vooroudere
aen/ met reyner conscientien/ c gelijc ic sonder ophouden
uwer ghedencke in mijne ghebeden nacht ende dach.
4 Ende verlange u te sien/ gedenckende uwe tranen om
5 met blijschap vervult te worden: Indachtich geworden
van het ongheveynsde gheloove dat in u is: het welcke d Gr. inge-woont heeft
eerst d geweest is in uwe groote moeder Loide/ ende uwe
moeder Evanica: ende ben versekert/ dat het ooc in [u is.] e act/16/6/
6 Om welcke oorsake ick u vermane/ verweckt de gave f Rom8/15
Gods die in u is/ door e de opplegginge mijner handen.
7 f Want God en heeft ons niet gegeven eenen Gheest
der vreesen/ maer der cracht/ ende liefde ende maticheyt. g Rom1.16
8 g So den en schaemt u niet van het getuygenisse on- h act 21/33.
ses Heeren/ noch van my/ h die ic i zijn ghevangen ben i Dat is om zijnent wille
maer weest deelachtich der verdruckinge des Evan-
geliums na de cracht Gods: Eph/1/4/
9 k Die ons heeft salich gemaect/ ende heeft ons geroepen
met een heylige roepinghe: niet na onse wercken/ maer l Gr./ eeuwi-ge tyden.
na zijn voornemen/ ende ghenade die ons ghegeven is m Rom1/6
in Christo Jesu/ voor de l tijden der werelt. Eph/1/5/
10 m Ende nu geopenbaert door de verschijninge onses col/1/21/
Salichmakers Jesu Christi: n die de doot heeft te niete n Esa25/8
gemaect/ ende het leven in het licht gebracht/ ende de on- Heb.2/14
11 sterffelicheyt door het Evangelium: o Waer toe ic geset o Act/9.15
ben een Prediker ende Apostel/ ende Leeraer der Heydenen. gal/1/16
12 Om welcker oorsaken wille ic dit ooc lijde/ ende en wor-
de niet beschaemt/ want ic weet wien ic gelooft hebbe/

ende

eñ bē versekert/dat hy is machtich/dat ic by hem heb:
2Tim3.14 13be te bewaren tot dien dach. p Hout een exempel de:
gesonder woorden / die ghy van my geleert hebt/ind
gheloove eñ liefde die in Christo Jesu is.
14 Bewaert den goeden pant die u betrout is/door der
Act/19/10 15heylighen Geest die in ons woont. Ghy weter dat
alle die in Asia zijn / hen van my afghewent hebben:
r Tit/4/1. onder de welcke zijn Phigellus ende Hermogenes.
s mat.4/1. 16 De Heere geve den huyse r Onesiphori barmhertichz:
want hy heeft my dicmael vermaect /ende eñ heeft hi
17mijnder ketenē niet geschaemt. Maer als hy te Roo-
men was socht hy my seer neerstelick/ende vant my.
18 De Heere geve hem/dat hy barmhertichheyt vinde by
den Heere/in dien dage:ende hoe vele hy my te Ephesi
bedient heeft/dat weet ghy seer wel.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaent hem tot volstandicheyt/ bewaringe ende vorderinge der
waerheyt/19. ende toont hem de vasticheyt des raets Gods/aengaene
de de salicheyt der zöner/ende het teecken der verkiesinge.

a Tit/1/5/ 1 GHy dan/mijn Sone/ wort machtich / in de genade
die in Christo Jesu is.
2 Eñ wat gy vā my gehoort hebt door vele getuygē/
a dat beveelt getrouwe menschē/ dewelcke geschict we-
sen sullen/om oock andere te leeren.
3 Ghy dan lijdt verdruckinghen/als een goet Crijchs-
b Cor9/25 4knecht Jesu Christi. Niemant die strijt/en vermengt
hem in hanteringen die dē leeftocht aengaen/om dien
x cor/9/10. te behaghen/ die hem tot den Crijch vercoren heeft.
5 b Ist dat oock yemant campt/ die en wordt niet ghe-
6croont/tē sy dat hy recht campe. c De Lātman moet
eerst arbeydende/vande vruchten ghenieten:
c 1 Sa7/11. 7 Merct wat ic segge/ eñ de Heere geve vstant in allē
Psa/13/2/ 8 Hout in gedachtenisse/dat Jesus Christus is vande
Esa//11/1 dooden opghestaen/ e wt den zade Davids/na mijn E-
Rom.1/3. f gr.in. 9uangelium. f Om het welcke ic lijde/tot de bandē/ ge
lijc eē quaetdoender:maer het woort Gods en is niet
Eph/3 .13 10gebonden. g Daerom verdrage ic het al/om de wt-
vercorene/ om dat sy de salicheyt souden gecrijgen/ die
Rom. 6/8. in Christo Jesu is met eewighe eerlickheydt.
11 h Het is eē getrouwe woort/want ist dat wy met [hē]
Rom8 / 17 ghestorven zijn/so sullen wy oock met [hem] leven.
12 i Ist dat wy verdragen/ so sullē wy met [hem] heer-

ſchappen: Iſt dat wy [hem] verlooghene/ ſo ſal hy ons lmat.10/33/
13oock verloochenen. iIſt dat wy ongeloovich zijn hy mat.8 38.
blijft [nochtās] getrouwe/ hy en can hēſelvē niet ver- iRom.3/3
14loochenen. Vermaent ſulcx betuygende voor dē Hee-
re/ dat ſy geen ſtrijtwoorden en voeren/ die nergēs toe
nut en zijn/ dan tot verkeeringe der toehoorders.
15 Doet neerſticheyt/ om u ſelven Gode aengenaē voor
te ſetten eenen Arbeyder die niet beſchaemt en worde/
die het woort der waerheyt recht m ſnijde.
16 Maer n de onheylige ende ydele ſprakē wederſtaet: mof cliebe
want ſy ſullen tot meerder Godlooſheyt gedijen. ofte deele.
17 Ende haer woort ſal verteeren gelijc de kancker: wt n1tim.1.4
welcke zijn o Hymeneus ende Philetus: ende.4.7
18 Die vander waerheyt afgedwaelt zijn/ ſeggende: dat o1timi.20
de opſtandinge nu geſchiet is: eñ hebbē ſommiger ge-
19loove verkeert. Maer het vaſte fondament Gods
ſtaet/ eñ heeft deſen zegel: a De Heere kent de gene die
zijne zijn eñ een yegelick die den Naem Chriſti noemt/ pJoa14.14
wijcke af van ongerechticheyt.
20 q Maer in een groot huys en zijn niet alleenlic gou- qrom.9/21
den ende ſilveren vaten: maer ooc houten ende aerdē:
ende ſommige ter eeren/ ende ſommige ter oneeren.
21 Iſt dan dat yemant hēſelven reynicht van deſen/ die
ſal weſen een vat ter eerē/ geheylicht/ bequaem ten ge-
bruycke des Heeren/ tot alle goede wercken bereyt ge- r2tim6.11
22maect. Maer ſchout de begeerten der jonckheyt/ eñ ſiroz.2/1.
ſtaet na recht veerdichz/ geloove/ liefde/ vrede/ met alle t1Timi.4
de gene die den Heere aenroepen van reyner herten. ende.6.4
23 Maer verworpt de vraghen/ die dwaes ende ſonder u2Tim3/2
leeringe zijn/ wetende dat ſy ſtrijt voortbrengen.
24 Ende een dienſtknecht des Heerē en moet niet ſtrij-
den/ maer vriendelic zijn tot eenē yegelicken/ bequaem
om anders te leeren/ ende de quade te verdragen.
25 De ghene die teghenſtaen/ met alle ſachtmoedicheyt egal.6.1
onderwijſende: of hen God te eenigē tijde gave/ dat ſy
hen bekeerende/ de waerheyt bekenden.
26 Eñ dat ſy vāde bandē desduyvels [ōtgaēde] (vādē
welcken ſy gevangen zijn) ontwaecten tot zijnen wille.

Dat iij. Capittel.

1. Hy beſchrijft de laetſte tijden/ 9. het eynde ende voortgāc der valſcher leeraers/ eñ gelegentheyt aller geloovigen/ 14. daerna wijſt hy middel om te ontgaen/ 16. ende de nutticheyt der heyliger Schrift nere

a 1 Tim 4/1 2 Pet/3/3/

1 ENde a weet dit/ dat inde laetste dagen sullen comē
swaere tijden:
2 Want daer sullē menschē wesen/ henselvē lief heb-
bēde/ geltgiericy/vermetelic/hoovaerdich/ Lasteraers/
den Ouderen ongehoorsaem/ondanckbaer onheylich:
3 Sōder natuerlicke liefde/sonder verbont/ valsche be-
schuldigers b onmatich/c hart/sōder liefde totte goede
4 Verraders/roeckeloos/opgeblasen/ die de wulpsheyt
5 lieber hebben dan God: Hebbende een d gedaente der
e Godsalicheyt maer de cracht daer vā/hebben sy ver-
loochent:f went u oock af van alsulcken.

b Of/onge-temperc. c Of/wilde dof/gebaer e Of/God-licken dienst f Mat 18/8 g Tit/1/11

6 g Want van desen zijn sy/die inde huysen insluppen/
eñ nemē de Vroukēs gevangen/die met sondē beladen
zijn/eñ met menigerley begeerlichedē gedrevē wordē:
7 Die altijts leerē/ maer nemmermeer ter kennisse der
waerheyt comen en connen.

h Exo 7/11.

8 h Eñ gelijc Jannes eñ Jambres tegen Moses ston-
den/also staen dese ooc tegē de waerheyt: menschē met
verdorven sinnen/ onbequaem totten gheloove.
9 Maer sy en sullen niet meer voortganc hebbē: want
hare wtsinnicheyt sal eenen yegelicken openbaer wor-
den/ghelijck oock der ghener wert.

i of/bekent k of/achter-volcht.

10 Maer ghy hebt i k doorsien mijn leere/ maniere van
leven/voornemen/geloove/lanckmoedicheyt/liefde/lijt-
11 saemheyt. Vervolgingen/verdruckingen/ die my ge-
schiet zijn l te Antiochia/ m Iconien/n Lystrē: wat ver-
volginge ic geleden hebbe: o Eñ de Heere heeft my wt
12 allen verlost. p Eñ ooc alle die Godsalichlic willen le-
ven in Christo Jesu/ sullen vervolcht worden:

l act/13/50 m act/14.2 n act 14.10 o 2 cor 1/10 p Psal/2/1 q Of ver-doolders. r 1 tim/1.13 s Of/waer-in gy gelooflich geworden zijt. t of/ geleert

13 Maer de boose menschen/eñ q bedriegers/sullē totten
quade voortgaen/verleydende/ ende verleyt wordēde.
14 r Maer blijft ghy int gene dat ghy geleert hebt/ s eñ
dat u betrout is: wetēde vā wiē ghy het geleert hebt.
15 Ende dat ghy vā uwe kintsheyt af de H. Schriften
geweten hebt/dewelcke u mogen t wijs maken ter sa-
licheyt/door het geloove dat in Christo Jesu is.

u 1 pet 1/20

16 u Alle de Schrift is van Gode ingegeven/eñ oorbaer
tot leeringe/tot straffinge/ tot verbeteringe/tot onder-
wijsinge/die inde rechtveerdicheyt is:
17 Op dat de mēsche Gods geheel sy in alle goede wercken volmaecktelick onderwesen.

Dat iiij. Capittel.

5. Hy seyt dat zijne doot na by is / ende dat hy nochtans loopt als een overwinner tot een heerlicke triumphe/9. bidt ten eynde Timotheum/ dat hy tot hem come/17. bewijst dat alle zijn betrouwen is in de goetheyt ende mogentheyt des Heeren.

1 JCk a betuyge dan voor God/ende den Heere Jesum actam/2.9
Christum/die de levende en de doode oordeelē sal in 2cor/1/23/
zijne verschijninge/ende in zijn Coninckrijcke:
2 Predict het woort/hout aē tijdelic eñ ontijdelic/straft
dreycht/vermaēt met alle lanckmoedicheyt ende leere.
3 Want daer sal eenen tijdt comen/dat sy de ghesonde
Leere niet en sullen verdragen:maer sullen na haer ey- bof/ophoo
gen begeerlickheden Leeraers b opgaderen/ als hen de pen.
4 ooren jeucken. Ende sullen hare ooren vander waer-
heyt afwenden/ ende hen keeren tot fabulen.
5 Maer ghy/ weest wacker in alle dingen/lijt verdruc- c Of/vol-
kinge:doet het werck eens Euangelistē/ c maeckt uwe brengt uwē
6 beroepinge seker. d Want ick worde geoffert/ende de dienst.
tijt mijnder e verscheydinghe is na by. d 2pet1/14
7 Jc hebbe eenen goeden camp gecampt/dē loop heb- e Of/ont-
be ick geeynt/ick hebbe het geloove ghehouden. bindinghe
8 f Voort/so is my de Croone der rechtveerdicheyt wech f1cor/9/23
gelegt/ dewelcke my te diē dage geven sal de Heere die g Ofte/be-
een rechtveerdich Richter is:eñ niet alleenlic my/maer waert.
oock allen die zijne verschijninghe h begheeren. h Of/liefge-
9 Beneerstight u haestelick tot my te comen. hadt hebbē
10 Want i Demas heeft my verlaten/ nadien hy de te-
genwoordighe Werelt heeft lief ghecregen/ ende is nae i2 col4.14
Thessalonica gereyst:Crescens na Galatiam: Titus
na Dalmaciam:
11 k Lucas is alleē by my. Neemt l Marcum mede/eñ
brengt hem met u/want hy is my nut ten dienste.
12 m Maer Tichicum hebbe ic na Ephesen gesonden. kcol/4/14
13 Als ghy coemt/ so brenght den reysmantel dien in te l Act.15.39
Troas liet by Carpum/ ende de Boeckē/ voornemelic m act20/4
14 de Pargamentē. n Alexander de Smit/ heeft my veel
quaets bewesē: de Heere ve gelde hē na zijne wercken/
15 Vanden welcken wacht u oock / want hy heeft onse n 1tim1/20
16 woordē seer wederstaē. Jn mijne eerste verantwoor-
dinge en stont my niemāt by/maer sy verlietē my alle:
het en worde hen niet toegherekent.
17 Maer de Heere stont my by/ ende versterckte my/ om

dz de predikinge door my soude versekert worde/ haer
dart/18/1 ende alle de Heydenen hooren soudē: ende hy heeft my
pzt im1.16 verlost wt den muyl des Leeuws.
Mo 6/23
xoct.20.4. 18 Eñ de Heere sal my verlossen van alle boosen wercke/eñ bewaren tot zijnen Hemelschen Coninerijcke: den
welcken sy eere van eewichept tot eewichept/ Amen.
19 Groet o Priscam eñ Aquilam/ eñ p Onesiphori huys=
20 gesin. q Erastus is te Corinthen gebleven: eñ r Tro=
phimum hebbe ick te Mileten cranck gelaten.
21 Doet neersticheydt om voor den winter te comen. U
groetē Eubulus/eñ Pudens eñ Linus/ende Claudia/
22 eñ alle de Broeders. De Heere Jesus Christus sy/met
uwen geeste. De genade sy met u lieden/ Amen.

De tweede Sentbrief tot Timotheum/ghescheven van Roomen/ als Paulus weder voor den Keyser Nero gestelt wert.

De Sentbrief Pauli tot Titum.

Dat eerste Capittel.

5. De Apostel vermaent Titum/ acht te hebben op den staet der Gemeynte: beschrijvende hoedanich eē Bisschop zijn moet/ 10. daer na straft hy de gene die de Cretensen bedrogen met Jootschen fabulen / eñ menschen leeringen.

1 PAulus een dieñstknecht Gods/ende Apostel Jesu
Christi na dē geloobe der wtvercoren Gods/eñ
kennisse der waerheyt/ die na de Godsalichz is.
Tot de hope des eewigen levens/ welc God
aKor6.24 Eph/1.9 bgr eewige tijden. cAct20.14 dAct.16.3. gal.2/3/ Eph.1.2. 2 die niet liegē en can/ belooft heeft voor de b tijdē
3 der werelt. Maer heeft zijn woort te zijnē tijde geo=
pēbaert door dē predikinge/ c die my betrout is/ na het
bevel Gods onses Salichmakers:
4 d Tito mijnen oprechten sone na den gemeynen ge=
loove: e Genade eñ barmhertichept eñ vrede sy u van
Gode den Vader ende den Heere Jesu Christo onsen
5 Salichmaker. Daerom hebbe ic u in Creta gelaten/
om dat gy het gene dat gebreckelijc is/voort soudet te
rechte brengen/ i eñ in allen Stedē Ouderlingē setten/
ghelijck ick verordent hadde.
fi Tim1/2 g2 Tim1/2 6 h Jst dat yemant is onstraffelic/ eener vrouwē mā/
die geloobige kinderen heeft/niet beblect met overda=
dichept/ oft ongeho[...]n.

Want

7 Want een b Toeſiender moet onſtraffelick zijn als h Of Biſ-
een Huyſhouder Gods/ niet hartneckichlick hemſelve ſchop.
behagēde/ niet toornich/ k niet wijngierich/ geen ſlager Mat.24.45
geen vuylghewinſoecker/ Hebr.10/9
8 Maer die geerne herbercht/ i de goede lief heeft/ voor Oft/hec
ſichtich/rechtveerdich/ heylich/matich/
9 Die aen dat getrouwe woort dat na de leere is/ vaſt
hout/ op dz hy machtich ſy ooc te vermanē door de ge-
ſondē leere/ ende de gene die tegenſtaen/ te overwinnē.
10 m Want daer zijn vele ydelheyt ſprekers/ hartneckich m Act.15.1
ende ooc verleyders der ſinnē voornemelick die wt de
11 Beſnijdinge zijn. Dē welckē mē moet dē mont toeſtop
pen/ dewelcke geheele huyſgeſinnē ommekeerē/ eñ lee- n 2 Tim3/2
ren dat niet en betaemt/ om des vuyl gewins wille. o gr. huyſē.
12 Een van hen/ haer eygē Propheet/ heeft geſeyt: p De p Epimeni
Cretenſen zijn altijt leugenachtich/ quade beeſten/ luye des.
13 buycken. Dit getuygeniſſe is warachtich: om welc-
ker oorſakē wille/ ſtraft ſe dapperlick/ op dat ſy geſont
worden in het gheloove.
14 Ende niet achten op q Jootſche fabulen/ eñ geboden q Eſa29.13
der menſchen/ die vander waerheyt afkeeren. Mat15/9
15 r Alle dingen zijn dē reynē reyn: maer s den onreynē 1 Tim.1.4
eñ ongeloovigē en is geē dinc reyn/ maer ooc haer ge- r mat15/11
moet ende conſcientie is onreyn. s mat 23/14
16 Sy ſeggē dat ſy God kennen/ maer verloochenen hē
met de wercken: dewijle ſy grouwelic zijn/ eñ ongeloo- t of/onbe-
vich/ ende tot allen goeden wercken t ondeughende. quaem.

Dat ij. Capittel.

Hy bewijſt/ hoe de oude/ eñ de jonge/ eñ de dienſtknechten hēſelvē moe-
ten Chriſtelic dragen/ 11. ſonderen de zijn vermaninge op de genade eñ
goetheyt Gods/ die geopenbaert is door Jeſum Chriſtum.

MAer ghy/ ſpreect dat der geſonder leere betaemt.
De oude mannen/ dat ſy ſober zijn/ gheſtadich/
voorſichtich/ geſont inden geloove/ liefde/ lijtſaemheyt.
3 De oude vrouwen deſgelijcx/ a dat ſy haerſelven dra- a 1 Tim2.9
gen/ gelijc den Heyligen betaemt/ b dat ſy geene laſterſ- b 1 tim5/15
ſen zijn/ niet tot veel wijns begeven: maer Leereresſē der
eerlickheyt.
4 Op dat ſy de jonge vrouwen onder wijſen/ hare mā-
nen lief te hebben/ hare kinderen lief te hebben. c Gen/3/16/
5 Voorſichtich te zijn/ ſuyver/ het huys te bewaren/ Eph.5.22.
goet/ c haren mannen onderdanich/ op dat het woort

6 Gods niet gelastert en worde. Desgelijcx/ vermaen
de jonghe mannen dat sy matich zyn:
ditim.4 12. 7 b U selven bewijsende in allen eē exempel van goede
wercken: inder leere gheheelheyt/ ghestadicheyt/
8 In woorden gesont/ onstraffelick/ e op dat de ghene
Pet 2.1. die tegen staet/ beschaemt worde/ niet quaets hebbēde
9 van u te seggē. f De Dienstknechten [vermaent] dat
feph.6.5 Col 3/22 sy haren Heeren onderdanich zijn/ in allen dingen we
behaghelick/ niet teghensprekers/
gof werc stekende. 10 Niet g ontreckende/ maer alle goede trouwe bewijs
hof de genade die salich is allen mē schen ver schenen. sēde/ op dat sy de leeringe Gods onses Salichmakers
11 vercieren in alle dinghen. Want de h salichmakende
ghenade Gods/ is verschenen allen menschen.
12 Eñ onderwijst ons/ i op dat wy de godloosheyt/ en
k wereltlicke begeerlichedē versakende/ matichlic ende
i Ephi.4 k Ijoa 2/ 19/ rechtveerdichlick/ ende Godsalichlick leven in dese te
13 ghenwoordighe Werelt. l Verwachtende de saligh
hope/ ende verschijninghe der eerlickheyt des grooten
lcor/1/6/ Gods ende onses Salichmakers Jesu Christi:
mgal1/4 Eph/5/2 14 m Die hemselven voor ons ghegheven heeft: om dat
neph 2/c hy ons soude verlossen van alle ongerechticheyt/ ende
oosmacht ptim.4. 12. hemselven een eygen volc reynigē/ n dat yverich ware
15 tot goede wercken. Spreect dit/ ende vermaent/ ende
straft met alle o ernst: p dat u niemant en verachte.

Dat iij. Capittel.

1. Hy vermaent dat mē leere dē Overhē gehoorsaē te zijn/ 4 bewijsēde hoe wy zijn door Christum Jesus/ 9 eñ vermaent Titum vā verō dwase vragē te verworpen/ 10 eñ de Ketters te schouwen/ 14. ende dat een yegelick hemselven oeffene in goede wercken.

arom13.1 bg. machten. 1 VErmaentse/ a dat sy den Vorsten ende b Overheden
onderdanich ende ghehoorsaem zijn/ tot alle goede
wercken bereyt zijn.
2 Dat sy niemāt en lasterē/ niet en twistē/ maer redelic
zijn/ alle sachtmoedicheyt bewijsen tegē alle menschen.
1cor9.11/ Eph/2.3 3 c Want wy waren oock voortijden onwijs/ ongehoor-
saem/ dwalende/ ende dienēde menigerley begeerlick-
heden ende wellusten/ wandelende in boosheyt eñ nijt/
hatelick zijnde ende malcanderen hatende.
4 Maer na dat de goedertierenheyt Gods onses Sa-
lichmakers/ ende de liefde tot de menschen geopēbaert
is: d heeft hy ons salich ghemaeckt:
deph.1.4 5 Niet wt de rechtveerdighe wercken die wy gedaen

hadden/

hadden/ e maer na zijne barmherticheyt/ door het Bat
der wedergeboorte eñ vernieuwinge des heyligē Gee- e Act 15.11
6 stes. g Den welcken hy rijckelic over ons heeft wtge- f Joan 3.5
goten door Jesum Christum onsen Salichmaker.
7 Op dat wy gerechtveerdicht/ door zijn genade erfge- Eze. 36.23
namen souden worden/ na der hope des eewigē levēs
8 Dat is een getrouwe woort: ende ic wil dat ghy dit
h verstercť/ op dat de gene die aen God gelooven sor- h Of/ sterckelic betuyghen.
ge dragen om goede wercken voor te staen/ want dese
zijn eerlick ende profijtelick den menschen. 1.Tim 1.4
9 i Maer wederstaet de dwase vragen/ ende rekeningē
der geslachten ende twistingen/ ende stryden vander
Wet: want sy zijn onprofijtelick ende ydel.
10 k Eenen ketterschen mensche vermijt/ nae de eerste
ende tweede vermaninge/ k mat 18.8 Rom 6.10
Wetende dat de sulcke verkeert is/ eñ sondicht/ als l Of rootemakischen
die m hy hemselven verdoemt is. m Of/ als die hemselven veroordeelt heeft.
Als ic Arteman of Tychicum tot u sal senden / soo
doet neersticheyt om tot my te comē te Nicopolē/ wāt
ick heb voorgenomen daer te overwinteren.
Zenam den Wetgeleerden/ eñ n Apolle geleyt neerste- n Act 18.14
lick/ op dat hen niet en gebreke.
Laet ooc onse leerē goede werckē voorstaen/ tot noot-
sakelickē gebruycke/ op dz sy niet ōvruchtbaer en zijn.
Alle die met my zijn/ groeten u/ Groetse die ons lief-
hebben indē geloove. De genade Gods sy met u allē.
Amen.

Geschreven van Nicopolen in Macedonia.

De Sentbrief Pauli tot Philemon.

Paulus den wech geloopen ende den ongetrouwen Dienstknecht weder-
om sendende tot zijnen Heere/ bidt voor hem. Eē levendich bewijs der
ootmoedicheyt ende lieflickheyt Pauli.

PAulus de gevangen Jesu Christi/ eñ de Broe-
der Timotheus / Philemon den beminde eñ g. gebonde
onsen medehulper.
Eñ der liever Appie/ eñ Archippo onsen me-
decāper/ eñ der gemeynte die in uwē huyse is
3 o Genade sy u lieden/ eñ vrede van Gode onsen Va-
der/ ende den Heere Jesu Christo. Rom 1.7

4 c Jc dancke mijnen God/ uwer altijts ghedenckend
Col. 1.3 in mijne gebeden/
5 Dewijle ic uwe liefde eñ geloobe hoore/ die ghy heb
tot den Heere Jeſum/ ende tot alle de Heylighen:
6 Op dat de gemeynſchap ws geloofs crachtich wor=
de/ door de kenniſſe alles goets/ dat in u liedē is/ door
7 Chriſtum Jeſum. Want wy hebben groote vrucht
ende trooſt in uwe liefde/ dat b de herten der Heyligen
b g. inner licke ledē of/ vryh3 vermaect zijn door u/ Broeder.
8 Waerom/ hoewel ic groote e vrymoedicheyt in Chri=
ſto hebbe/ u te gebieden dat betaemt.
9 So bidde ick nochtans liever om der liefden wille
dewijle ic ſodanich ben/ als Paulus een out man/ ende
f G. gebō den. nu oock een f gevangen Jeſu Chriſti.
g Col 4.9 10 Jc bidde u voor mijnen ſone g Oneſimo/ den welcken
h 1 Cor 4.45 ick in mijne banden h gebaert hebbe:
11 Welcke u voortijdē onnut was/ maer nu u ende my
12 wel nut. Den welcken ic wederom geſondē hebbe/ eñ
i of/ mijn herte. ghy ontfangt hem/ dat is mijne i innerlicke leden.
13 Den welcken ic begeerde by my te houdē/ om dat hy
my voor u dienē ſoude inde bandē des Euangeliums.
14 Maer buyten u goetduncken/ en hebbe ic niet willē
doē/ om dat u goet niet en ſoude weſē als wt bedwāc
15 maer gewillich. Mogelic is hy voor eenen tijt gewe=
16 ken/ om d: ghy hē eewelic ſoude ontfangē: Niet meer
als eē dieſtknecht/ maer bovē [eenē] Dieſtknecht/ na=
melic eenen lieven Broeder voornemelic my/ hoe veel
meer u beyde inden vleeſche/ ende inden Heere.
17 So dā iſt dat gy my houdet voor eenē medegeſelle/
18 ontfangt hem als my. Eñ iſt dat hy u eenich ongelijc
gedaen heeft/ of yet ſchuldich is/ rekent dat my toe.
19 Jc Paulus hebbe het geſchreven met mijne hant/ ic
ſal het betalen/ op dat ic u niet en ſegge/ dat ghy: ooc u
ſelve my ſchuldich zijt:
20 Ja Broeder/ laet my/ k u gebruyckē indē Heere/ ver=
k of/ deſe nuttichз dā u heb ben. 21 maect mijne innerlicke ledē inden Heere. Jc hebbe tot
u geſchreven met een betrouwen op uwe gehoorſaem=
heyt/ wetende dat gy doen ſult ooc boven dat ic ſegge.
22 Bereyt my ooc mede een herberge: want ic hope/ dat
Col. 1.7 ic door uwe gebeden u lieden ſal geſchoncken worden
23 V groeten Epaphras mijn mede gebangen in Chri=

4sto Jesu/ m Marcus/ n Aristarchus/ o Demas/ p Lucas/ m col4.10
5mijne medehulpers. De ghenade onses Heeren Jesu n act27.2
Christi/ sy met uwen geeste. Amen. o col4.14
p col.4.14

Gesonden van Roomen/ door Onesimum
den Dienstknecht.

De Sentbrief Pauli tot
den Hebreen.

Dat eerste Capittel.

Hy bewijst de hoocheyt Christi/ boven de Engelen/ 14. ende derselver
offitie.

GOd voortijden dicmael ende menigerley wijse tot
de Vaderen gesproken hebbende: door de Prophe-
ten/ heeft in het laetste van dese daghen tot ons a matt21.37
ghesproken door den Sone: den welcken hy geset heeft b Gen.1.1
a tot eenen erfgenaem aller dingen: b door den welckẽ Psa31.6
hy oock de werelt gemaeckt heeft: c1 col4.4
3 c Dewelcke/ dewijle hy is het schijnsel [zijner] eerlic- Phil 2,6
heyt/ eñ het uytgedruckte Beelt zijns wesens eñ draecht
alle dinc met zijnẽ machtigen woorde/ ende de reynin-
ge onser sondẽ door hemselvẽ gemaect hebbẽde/ is ge-
setẽ ter rechterhãt der Majesteyt in de hoochste [plaet Phil.2.6
4sen:] So vele weerdiger gewordẽ dã de Engelẽ/ als
hy e uytnemelicker Naem boven hen vercregen heeft. f Psa2.7
5 Want tot wien vandẽ Engelẽ heeft hy oyt geseyt: Heb.5.5/
f Ghy zijt mijn Sone hedẽ hebbe ic u gebaert? Ende g 2sa7.14
wederom: g Ic sal hẽ wesẽ tot een Vader/ eñ hy sal my
6wesen tot een Sone? Eñ wederõ/ als hy den eerstge- h ps.95.6
boren inde werelt brengt/ seyt: h Ende alle de Engelen
Gods sullen hem aenbidden. i psa104.4
7 Eñ vande Engelen seyt hy: i Die zijne Boden maect
geesten: eñ zijne Dienaren [maect] vlammẽ des vyers. k psa45.7
8 Maer tot den Sone [seyt hy:] k uwen Thoõ/ o God
duert vã eewicheyt tot eewicheyt: de Scepter uws rijcx
is een Scepter der rechtveerdicheyt.
9 Ghy hebt gerechticheyt lief ghehat/ eñ ongerechtic-
heyt gehaet: hierom o God/ u God heeft u gesalft met l psa102.16
Olye der vreuchden/ boven uwe mede genooten.
o Ende l Ghy Heere/ hebt inden beginne de Aerde ge-

sondeert/ende de Hemelen zijn wercken uwer handen.
Esa.40.8 11 [m] Die selve sullen vergaen/ maer ghy blijft/ende sy
sullen alle als een cleet verouden:
12 Ende ghy sultse als een deckcleet verrollen/ ende sy
sullen verandert worden:maer ghy blijft deselve/ende
uwe Jaren en sullen niet vergaen.
Psal 110/1 13 Tot wien vanden Engelen heeft hy oyt geseyt:[i] Sit
1Cor15/25 te mijnder rechterhãt/tot dat ic uwe vyanden sette tot
Hebr10.13 14 een voetbanck uwer voeten? Zijn sy niet alle dienst-
barige Geesten/die tot dienst wtgesonden worden/om
de gene die erfgenamen der salicheyt sullen wesen?

Dat ij. Capittel.

1. Om de menschen tot Christum te brengen/ bewijst hy also zijne hooch-
heyt/10. dat hy oot zijne nederheyt bewijst/14. ende oorsake der selver.

1 HIerõ moeten wy meerder acht hebben op het ge-
ne dat wy gehoort hebbẽ op dat wy niet door en
2 vloyẽ. Wãt ist [a] dz het woort dz door de Enge-
a Ge 17/19 len gesproken was/vaste geweest is/ende [a] alle overtre-
b Ge 19/13 dinge ende ongehoorsaemhyt rechte vergeldinge des
loons ontfangen heeft.
c Heb 11.22 5 [c] Hoe sullen wy ontvliedẽ/ist dat wy in so grootẽ sa-
*mar 4.17 ke onachtsaem zijn: † dewelcke eerst [d] ghepredickt zijn-
d Gr. ghe- de door den Heere/is ons vande gene die hem gehoort
sproken. hebben/bevesticht geweest.
mar.16.20 4 [e] God mede getuyghenisse ghevende/met teeckenen
ende wonderheden/ende menigherley crachten eñ ve-
deylinghen des Heylighen Gheests/na zijnen wille.
f Psalm8.6 5 Want hy en heeft den Engelen de toecomende We-
g of besoeckt relt niet onderworpen/daer wy van spreken:
6 Maer daer heeft een ergens betuycht ende geseyt:
h of/ onder [f] Wat is de mensche/dat ghy zijnder ghedachtich zijt?
de/ etc. 7 oft des menschen Sone/dat ghy hem [g] aẽsiet? Ghy
hebt hẽ een weynich [tijts] minder gemaect dã de En-
gelen: Met eerlicheyt eñ eere hebt ghy hẽ gecroont/eñ
hebt hem geset over de wercken uwer handen?
Psalm.8.7 8 [i] Alle dingen hebt gy onder zijne voetẽ onderworpẽ:
Ephe.1.22 Want dewijle hijt hẽ al onderworpẽ heeft/en heeft hy
niet gelatẽ dat hẽ nz õderworpẽ en ware: Maer nu en
sien wy noch niet dat hem alle dinck onderworpen is.
k Actor1.33 9 Maer wy siẽ/dat Jesus met [k] eerlicheyt eñ eere ge-
l Phili 2.8 croõt is/[l] dewelcke een weynich [tijts] minder gewor-

den

den is dan de Enghelen/ door het lijden des doots/ om
dat hy door Gods genade/ voor allen de doot smaken
10 soude. Want het betaemde/ dat hy/ om wiens wille/
ende door wien alle dingē zijn/ vele kinderen totte eer=
lichept inlepdende/ den [m] Leptsman hare salichept sou= m oft Vorst
de door lijden [n] Heplighen. n of/ volma
11 Wāt ooc hy die heplich maect/ eñ de gene die gehep= o Act17.20
licht worden/ zijn alle wt [o] eenen: om welcker oorsaken
wille: hy hem niet en schaemt/ hen broeders te noemē:
12 Seggende: [p] Jck sal uwen Naem mijnen Broederen p Psa.22.23
vercondigen: int midden der Gemepnte/ sal ic u loven.
13 Ende wederom: [q] Jck sal mijn betrouwen op hem q Psal18.3
setten: Ende wederom: [r] Siet daer/ ic ende de kinderē r Rom8.16
die my God ghegheven heeft.
14 Dewijle dan de kinderē vleesch eñ bloet deelachtich
[s] zijn/ so is hy ooc desgelijcx deelachtich gewordē der sel s Joa.1.14.
ver/ [t] om dat hy door de doot te niete maken soude dē t Esai25.8
genē die de macht des doots hadde/ dat is/ dē duyvel:
15 Ende verlossen soude alle die met vreese des doots/
alle haer leven lanc/ der slavernie onderworpen warē.
16 Want hy en neemt voorwaer de Enghelen niet aen/
maer hy neemt Abrahams zaet aen.
17 [v] Daerom moeste hy allesins den Broederen ghelijck v Philip.2.7 Hebre 4.15
worden/ om dat hy barmhertich wesen soude/ ende een
getrouwe Hoogepriester/ in het gene dat by God [te Hebre4.15
18 doen was] om de sondē des volcx te versoenē. [x] Wāt
daer door dat hy selve versocht zijnde/ geledē heeft/ cā
hy den ghenen die versocht worden/ te hulpe comen.

Dat iij. Capittel.

Jesus Christus de Sone Gods is hoogher dan Moses/ 6.
ende men moet hem hooren sonder wederspreken.

HJerom heplighe Broeders/ die ghy der Hemelscher Hebr4.14
roepinge mede deelachtich zijt/ aenmerct dē Apostel b of ghee
eñ [a] Hoogepriester onser belijdinge/ Christum Jesum. maect.
2 Die getrouwe is dē genen die hē [b] gestelt heeft/ gelijc * Nu.11.7
ooc * Moses in geheel zijnen huyse [getrouwe was.]
3 Wāt dese is [so veel] meerder eerlichept weerdich ge=
acht dan Moses/ als de gene die het huys gemaeckt Ghene1.1.
heeft/ meerder eere heeft dan het huys.
4 Want een yegelic huys wort van pemant gemaect:
Ende God [ist] [c] die dit alles ghemaeckt heeft.

5 Eñ Moses [was] getrouwe in geheel zÿnē huyse/ als
een dienaer b tot getuygenisse der dingen die namaels
6soudē geseyt wordē: Maer Christus/ als de Sone ouer
zÿn huys e wiens huys wy zÿn/ f so verre wy het ver-
trouwen eñ de g hope daer wy van roemē tottē eynde
7vast behoudē. Daerom gelijc de H. Geest seyt: h Hedē
ist dat ghylieden zÿn stemme hoort/
8 So en verhart uwe hertē niet/ i gelijc [het geschiede]
inde verbitteringhe ten daghe der besoeckinghe inder
9Woestijne. Daer my uwe vaders versochtē/ sy proef-
den my/ ende sagen mijne wercken veertich Jaren.
10 Daerom hadde ic de walge van dat geslachte/ eñ sey-
de: Sy dwalen eewelic metten herte: ende sy en hebbē
11mijne wegen niet bekent. k So dat ic swoer in mijnē
toorne: l Sy en sullen in mijn ruste niet comen.
12 Siet/ broeders/ dat niet te eenigen tijde in yemandt
van u lieden sy een boos ongeloovich herte/ om vandē
levenden God af te treden.
13 Maer vermaent u selven alle daghe so lange alst he-
den genaemt wort/ op dat niemant onder u lieden ver-
14hart en worde/ door de m verleydinge der sonde. Wāt
wy zÿn Christi deelachtich geworden/ so verre wy het
n beginsel des vertrouwens tot den eynde sterc houdē.
15 Dewijle geseyt wort: o Ist dat ghylieden heden zÿne
stemme hoort/ en verhart uwe herten niet ghelijck inde
16verbitteringe. Want sommige/ als sy hem ghehoort
haddē/ verbitterdē den [Heere:] maer niet alle die door
Mosen wt Egypten quamen.
17 Maer van welcke hadde hy de walge veertich jarē:
Was het niet vande gene die gesondicht hadden? p der
welcker lichamen inde Woestijne gevallen zÿn.
18 p Ende den welcken swoer hy/ datse in zÿn ruste niet
comen en souden? anders dan den genen die ongehoor-
saem gheweest hadden? Ende wy sien/ dat sy niet en
hebben connen ingaen/ om des ongeloofs wille.

Dat iiij. Capittel.

1. Ongeloovichheyt verhindert de salicheyt der menschen/ 3. want de war-
achtighe ruste is belooft den ghenen die ghelooven in Jesu Christo/ 14.
wiens offerhande/ alle de Ceremonien Mosis te niete maeckt.

1 LAet ons dan vreesē/ dat niet yemāt vā a u/ de belofte
van in zÿn ruste te comen/ verlatende/ schijne b ver-
hindert te zÿn.

Margin notes: deut 18.15 — 1 Pe 2.5.16 — f rom. 5.2 — g Gr. den roem des hope. — h psa 95.7 — Exo 17.2 — k Nu 14.74 — l G. ist dat sy in mijn ruste co-men. — m of verleydende sōde/ n of/ het eerste steunsel. — o Heb. 3.9 — p Nu 14.37 — deu. 1/34 — a Gr. ons kof/ bedrogen.

2 Want het is ons vercondicht/gelijck oock hen:maer
het woort der predickinghe holp hen niet/ dewijle het
met den geloove niet vermengt en was/inde ghene die
het hoorden.
3 Want wy die geloovē/comen inde ruste gelijc hy ge
sproken heeft/n Also dat ick gesworen hebbe in mijnen psa.9.11
toorne. Sy en sullē in mijne ruste niet comē/hoewel de
wercken vandē beginne der werrlt af volmaeckt zijnde.
4 Want hy heeft te eeniger plaetsen van den sevenstē Gen. 2,2
dach aldus gesproken:i Ende God heeft gerust inden Deu5.14
5 sevensten dach/van alle zijne wercken. Eñ wederom
hier in:sy en sullen in mijn ruste niet comen:
6 Dewijle dan dit blijft/dat sommige daer in comē/eñ
dien het eerst vercondicht was/ daer niet ingecomē en
7 zijn/ om der ongheloovichept wille. So beschept hy
wederom eenen dach/heden/seggende door David na
so veel tijts/ gelijc gesept is:b hedē ist dat ghyliedē zijn Psa95.7
stemme hoort/ so en verhart uwe herten niet.
8 Wāt haddese i Jesus inde ruste gebracht/so en soude i Dat is/
hy daer na van geenen anderen dach gesprokē hebbē. Josue.
9 So blijft dan een ruste den volcke Gods.
10 Want die in zijn ruste gegaen is/heeft selve van zijne
wercken gherust/ ghelijck God vande zijne.
11 Laet ons dan neerstich wesen om in dese ruste te co-
men/op dat niemant in het selve exempel der k onghe- kof/onge
12 loovichept en valle. Want het woort Gods is leven- hoorsae-
dich eñ crachtich/eñ scherper van eenich tweesnijdēde hept.
sweert/† en gaet door tot de verschepdinge der zielē/eñ Iesa.49.2
ooc des geests/zenuwen ende m leden: eñ is een onder- †eccli2.11
schepder der gedachten ende mepninge des herten. m Of/
13 o Ende daer en is geen creatuere voor hem onsienlic: merch
maer alle dinc is naect ende ontdect voor zijne oogen/ nof/ oor-
p met den welcken wy te doen hebben. deelder.
14 Dewijle wy b dan eenē grootē Overpriester hebbē ops.33.13
Jesu n den Sone Gods/die door de hemelē opgegaē spr15.20
is/Laet ons dese belijdinghe vast houden. p of tot dē
15 r Want wy en hebben geenē Overpriester/die niet en welcken
soude connen medelijden hebben met onse cranchedē: wy spre-
maer die in alle dingen na gelijcheit heeft versocht ge ken.
weest/ t sonder sonde. pHeb. 3.1
16 Daerō laet ons toegaē met vrymoedichept/b tot den cheb 2 28.
Phil.2.7
Iesa.53.9
uRo3.25

troo zyner genade/ op dat wy barmhertichz gecrygē/
ende genade vinden inden bequamen tijt der hulpe.

Dat v. Capittel.

I. Hy maect een vergelijckinge der Levitischen Priesteren met Jesu Christo/ende bewijst wat daer gelijc of verschepden is/ II. daerna straft hy de onachtsaemheyt der Joden.

1 WAnt een yegelic Hoogepriester wt de menschen ge=
nomen wort voor de menschen gestelt/ in het gene
dat by God [te doen is:] om te offeren gabē eñ slacht=
offeren voor de sonde:

a of/ so veel genoech is.

b Hebreu 9.7

2 Die de onwetende ende dwalende a matichlijc lijden
can/dewijle hy ooc met cranckheyt ommevanghen is:
3 Ende daerom moet hy/ b gelijck voor den volcke/ al=
so oock voor hemselven offeren voor de sonden.

c 2 Par. 2.8

d Exod 27.1

4 c Eñ niemant en neemt hemselven die eere aē/ maer
die van Gode geroepē wort/ d gelijckerwijs ooc Aarō.
5 Also ooc Christus en heeft hemselven niet vereerlict/
om Hoogepriester te wordē/ maer hy die tot hē gespro
kē heeft: e Ghy zijt mijn Sone ic hebbe u hedē gebaert.

e Psa. 2.7

Hebr. 1/5

f of/ gegenereert.

g Ps 110.4

6 Gelijc hy ooc in eē ãder [plaetse] seyt: g Gy [zijt] Prie
ster inder eewicheyt/ na de ordeninge Melchisedech.
7 h Dewelcke inde dagē zijns vleeschs/ als hy gebedē
eñ smeeckinge met stercke roepinge eñ tranen/ hem die
machtich was hem vanden doot te behoudē/ geoffert
hadde/ is hy wt der vreese verhoort geweest:

h Joan 17.1

Dat is als hy leefde onder de menschen.

8 i Hoewel hy de Sone Gods was/ so heeft hy wt het
gene dat hy geleden heeft gehoorsaemheyt geleert.

Philip 2.8

9 Eñ hy geheylicht zijnde/ is allen die hem ghehoor=
saem zijn/ oorsake der eewiger salicheyt ghewor den.
10 Eñ is van Gode genaemt Hoogepriester/ na de orde=
11 ninge Melchisedechs. Vādē welckē ons vele [dingē]
waren te seggen/ eñ die swaer zijn om wt te spreken/ de

2 Cor 3.2

12 wijle ghy trage van hooren geworden zijt: m Wãt gy
die behoordet Leeraers te zijn/ aengesien den tijt/ hebt
wederō noot datmen u leere/ welcke de eerste beginse=
len zijn der woorden Gods: ende ghy zijt geworden de
ghene die melck van noode hebt/ ende niet vaste spijse.
13 Wãt so wie der melc deelachtich is/ die is ongeschict
inden woorde der gerechticheyt/ want hy is een kindt.
14 Maer den volmaectē comt de vaste spijse toe name=
lic/ den genē die door gewoonheyt de sinnen geoeffent
hebbē/ tot onderscheydinge des goets eñ des quaets.

Dat vj. Capittel.

2. Hy achtervolcht de straffinghe/ende vermaent hen dat sy toenemen.

1 DAerō de reden die het beginsel heeft in Christo ach-
terlatende/ laet ons na de volcomētheyt voortgaē:
niet wederom leggende dē gront des berous vā doot-
licke wercken/ende des gheloofs in Godt.
2 Der leeringe der doopen/opleggi nge der handen/eñ
opstandinghe der dooden ende eewighen oordeels.
3 Ende [a] dit sullen wy doen/[b] ist dat het God toelact. — a Verstaet tot de vulmenheyt voortvarē.
4 [c] Want het is onmogelick/dat de gene die eens ver-
licht geweest zijn/eñ de Hemelsche gave gesmaect heb-
ben/ende des H. Geests deelachtich ghewe est zijn. — b Act. 18. 21 — c Matt. 12. 45
5 Ende gesmaeckt hebben het goeds woort Gods/eñ — Heb. 10. 26
de crachten der toecomender werelt.
6 Eñ afvallich wordē/dat sy wederom vernieut wor-
den tot bekeeringe/als die dē Sone Gods [voor] hen-
selven wederom crucigen/ende tot schande maken.
7 Want de Aerde/die den regen/ (die op haer menich-
mael comt/) indrinckēde/bequaē cruyt [d] voortbrengt/ — d Gr. baert
den genen daer sy van geoeffent wort/die ontfangt se-
8 geninge van Gode. Maer die Doornen eñ Distelen
voortbrengt/die is verworpelic/eñ na by der verbloec-
kinghe/wiens eynde is [e] om te verbranden.
9 Maer wy betrouwē van u liebe/dat beter is/eñ ter — e G. tot verbrandinge.
salicheyt aencleeft/hoewel wy also spreken.
10 [f] Want God en is niet onrechtveerdich/dat hy uwe — f Matt. 10. 42
werc soude vergeten/eñ den arbeyt der liefden die gy — Mar. 9. 41.
aen zijnen Naem bewesen hebt/ die ghy den heyligen — Pro. 54. 31
ghedient hebt/ende oock dient:
11 Maer wy begeeren dat een yeghelick van u/ deselve
neerstichheyt bewijse tot een seker vertrouwen der hope
12 totte eynde. Op dat gy liedē niet trage en wort/maer
navolgers der genen/die door geloove eñ lanckmoedic-
13 heyt de beloften beerven. Want doe God Abraham
beloofde/dewijle/hy geenen meerderen hadde om by
te sweeren/swoer hy by hemselven/
14 Seggēde:[g] warachtelic/ic sal u met segeninge segenē/
eñ met vermenichfuldinge sal ic u vermenichfuldigen. — g Gen. 12. 3 — Psa. 105. 9 — Luc. 1. 72.
15 Ende also als hy lanckmoedichlick verwacht hadde/
heeft hy de belofte vercreghen.
16 Want de menschen sweeren by hem die meerder is/

ende den eedt tot versterckinghe [ghedaen/ is] hen het
k g. onveranderlicheyt
eynde alder tegensprekinghe.
17 Waer in/ als God wilde den erfgenamẽ der beloften
overvloedelick bewijsen de [k] onveranderlicheyt zijns
raets/ so settede hy [zijnen] eedt daer tusschen.
18 Om dat wy door twee onveranderlicke dingen/ inde
welcke dat het onmeugelick is/ dat God liegẽ soude/
sterckẽ troost hebben soudẽ/ wy/ die hier toevlucht ge-
nomen hebbẽ/ om de voorgestelde hope vast te houdẽ.
19 Dewelcke wy hebben als eenen Ancker der zielẽ/ die
seker eñ vast is/ eñ ingaet tot het gene dat binnẽ den
20 Voorhanck is. Daer de voorlooper Jesus voor ons
is ingegaen/ na de ordeninge Melchisedech/ [l] Hooge-
l Heb 3.1 eñ 4.14.
priester geworden inder eewicheyt.

Dat vij. Capittel.

2. Inden persoon Melchisedech/ heeft de offeringe Jesu Christi beduydt
geweest/ 17. dewelcke zijnde een eeuwich Hoogepriester/ 25. mach altijts
bidden voor de zijne/ ende die salich maken.

1 WAnt [a] dese Melchisedech [was] Coninc vã Salem
a Ge 14.18
[eñ] des alderhoochsten Gods Priester/ dewelcke
ginc Abraham te gemoete als hy wederkeerde vandẽ
2 slach der Coningen/ eñ seghende hem: Den welcken
ooc Abraham Tiende van allen deylde: tẽ eerstẽ is hy
b Gr. wtgeleyt.
[b] verduytscht Coninc der rechtveerdicheyt/ eñ daer na
ooc Coninck van Salem/ dat is/ Coninck des vredes
3 Sonder vader/ sonder moeder/ sonder gheslachte/ die
noch begin der dagẽ/ noch eynde des levens hebbẽde/
maer den Sone Gods geleken blijft Priester in eewic-
4 heyt. Aenmerct hoe groot dese [geweest sy] dẽ welc-
ken ooc Abraham de Voorvader Tiende gegevẽ heeft
vanden beute.
c Nu. 18.20. Deu 18.1
5 Eñ de gene die vande kinderẽ Levi zijn/ dat Priester
ampt ontfangende/ hebbẽ gebodt tiende te nemẽ van
den volcke/ na de Wet/ dat is/ van hare Broederẽ/ hoe
wel sy wt de lendenen Abrahe gecomen zijn.
6 Maer hy/ wiens geslachte niet vertelt en wert wt hẽ
d Gen. 14.20.
[d] heeft/ van Abraham tiende genomen/ eñ heeft hem
die de belofte hadde/ ghesegent.
7 Nu is het sonder eenich tegensprekẽn dat de minder
vanden meerderen ghesegent wort.
e of/ sterfselicke menschẽ.
8 Eñ hier nemen tiende [e] de menschẽ die sterbẽ: maer
daer [namse] hy/ van welcken betuycht is/ dat hy leef

Ende

9 Eñ (op dat ic so segge) ooc Levi selve/ die de thiende
ontfangt/ heeft door Abraham tiende ghegeven.
11 Want hy was noch inde lendenen zijns Vaders/ als
hem Melchisedech te gemoete quam. f gal 2.21
11 f Ist dan dat de volcomenheyt door het Levitische
Priesterdō was (wāt het volc heeft daer onder de wet
ontfanghen) wat noot was daer noch / dat een ander
Priester soude opstaen na de ordeninge Melchisedech/
ende niet na de ordeninge Aaron genaemt worden.
12 Want het Priesterdom verandert zijnde/ is het oock
13 noot/ dat ooc veranderinge der wet geschie. Want op
den welckē dit geseyt wert/ is van een ander geslachte/
vanden welckē niemant den Altaer gepleecht en heeft.
14 Want het is openbaer/ g dat onse Heere wt den ghe- g Esai.1
slachte Juda gesprotē is/ op welcke geslachte/ Moses
niet ghesproken en heeft vanden Priesterschappe.
15 Eñ dit is noch openbaerder/ dewijle dat na de ghe-
lijckenisse Melchisedechs een ander Priester opstaet. h Of ge-worden.
16 Die niet na de wet des vleeschelickē gebodts [Prie- i psal 110.4
ster] h gemaect en is/ maer na de macht des onvergāc-
kelicken levens.
17 Wāt hy betuycht [aldus:] i Ghy [zijt] Priester inder
eewicheyt/ na de ordeninge Melchisedechs. k act 14.34
18 Want de affettinge des voorgaēden gebots/ geschiet rom 3.28
om zijner cranckheyt ende onprofijtelicheyts wille. l vol-maeckt.
19 k Wāt de wet en heeft niet l heylich gemaect/ m maer m ro 3.20
de n toebrenginge van eē beter hope/ door de welcke wy n of/ inge-
Gode na by comen. brachte be-
20 Eñ so verre o het niet sonder eedtsweeringe gheschiet ter hope.
en is (wāt die zijn sondr eetsweeringe Priesters gemaect: o overstaet
21 Maer dese met eetsweeringe / door den genē die tot Hooge-
hem geseyt heeft: p De Heere heeft gesworen/ eñ het en priester
sal hem niet berouwen: Ghy zijt Priester inder eewic- te wordē
heyt na de ordeninghe Melchisedechs.) q Testa-
ment
22 Soo veel beter is dit q Verbondt/ daer van Jesus is
23 borge geworde. Eñ die zijn vele Priesters gemaect/
om dat sy door de doot verhindeet waren te blijven:
24 Maer dese/ om dat hy eewelic blijft/ heeft eē onver- r 1 Joa 1.1
25 ganckelic Priesterdom. Waer door hy se te vollē can
salich makē/ die door hem tot God gaē/ dewijle hy al-
tijdts leeft r om voor hen te bidden.

Want

26 Want sulc een Hoogepriester betaemde ons/ heylich
onnoosel/ onbesmet/ afgescheyden van de Sondaren
ende hoogher dan de Hemelen ghewordden.
Levit.9.7. Heb.5.3. 27 Dewelcke niet alle dage noot en hadde/ gelijc de Hoo
gepriesters/ f eerst voor zijn eygen sondē/ daerna [voo
de sondē] des volcx offerhande te doē: Wāt dit heef
28 hy eēmael gedaē/ als hy hēselven geoffert heeft. Wā
Psa.110.4 de Wet set tot Hoogepriesters menschē die cranckhey
hebbē: maer het woort der Eedtsweeringe die t na d
wet is/ [set] de Sone die inder eewicheyt geheylicht is.

Dat viij. Capittel.

2. Hy bewijst door de geestelicke eñ eewige offeringe Christi in het nieuw Testament/ dat de Levitische offeringe des oudē wets/ te niete gemaect is.

a Of/ het Hoofstuck 1 De a Somma van dat wy seggen/ is dit/ namelick
b Heb.3.1 dat wy hebben sodanigen b Hoogepriester/ die ge-
i Eph.1.20 Cor.3.1. seten is ter rechterhandt des Throons/ der Majestey
2 inde Hemelen. Een Bedienaer van het Heylige/ ende
Eph.5.2 [van] dien warachtigen Tabernakel/ welckē de Heere
heeft opgherecht/ ende gheen mensche.
3 Want eē yegelic Hoogepriester wort gestelt/ om ga-
ven eñ slachtoffer te offeren. d Waerom het noot was/
dat dese oock wat hadde/ dat hy offeren soude.
e Col.1.17. 4 Want waer hy op der Aerden/ so en ware hy gheen
Heb.10.5/ Priester/ dewijle daer Priesters zijn/ die na de wet gavē
fexo25.40 offeren.
5 e Dewelcke dienen den exempel eñ schaduwe der He-
melscher [dingen:] gelijck Moses van Gode vermaent
g 2Cor.2.6 was/ f als hy den Tabernakel volmaken soude: want
h of/ Testament. siet (seyt hy) dat ghy het al maect na den voorbeelde
die u op den berch gheroont is.
6 g Maer nu heeft [dese ōse Hoogepriester so veel] beter
bedieninge gecregen/ als hy eens beters h Verbondts
Jer/31.32. Middelaer is/ dat in betere beloften bevesticht is.
7 Want hadde dat eerste onstraffelick gheweest so en
Of/ Testament. hadde geen plaetse voor het ander gesocht gheweest.
8 Want hy strafse/ eñ seyde tot hen: i Siet de dagen
sullen comen/ spreect de Heere/ ende ic sal over het huys
Israels/ ende over het huys Juda/ een nieu k Verbont
volmaken:
9 Niet na dat Verbont dat ic met haren Vader ghe-
maect hebbe/ tē dage als icse bijder hant nam/ eñ hē wt

Egyp-

Egypten leyde: want sy en zijn in diẽ mijnẽ Verbonde
niet gebleven/ ende ick hebse veracht/ seyt de Heere.
10 Want dit is het Verbont dat ic met dẽ huyse Israels Jere.31.33
maken sal na die dagen spreeckt de Heere: l Ic sal mijn
wetten in haer verstant geven/ ende ic salse in schrijven Sach 8.8.
in haer herte. m eñ ic sal hen tot een God wesẽ: ende sy
sullen my tot een volck wesen:
11 n Ende sy sullen niet een yeghelick zijnen Naesten/ n Joa 2.27
ende een yegelic zijnen broeder leeren/ seggẽde: Kent de
Heere: want sy sullen my alle kennen/ van den minsten
onder hen/ tot den meesten onder hen.
12 o Want ic sal haer onrechtveerdicheyt p ghenadich Mat 3/17
wesen/ ende haren sonden ende hare ongherechticheyt p Gr/ ver-
en sal ic niet meer gedenckẽ: Daer in dat hy seyt: Eẽ soent zijn
nieu heeft het eerste out ghemaeckt: Ende dat verout over d rẽ
wort/ eñ overjaert/ dat q vergaet corts. G. is nab
het vergaẽ

Dat ix. Capittel.

Hy bewijst dat de Ceremonien ende Sacrificien der wet / te niete ghemaect zijn door de eewicheyt eñ volmaectheyt der offerhande Christi/ ende zijnder waerheyt.

SO hadde dã het eerste [Verbõt] a ooc ingesette wij- a Gr. recht
sen des Godsdiẽsts/ eñ een b wereltlic heylichdom. veerdich
2 c Wãt daer was gemaect eẽ Tabernakel: het eerste makingen
[deel/] in welc was de Kãdelaer eñ de Tafel/ ende de des diensts
voorlegginge der Broodẽ: dit is genaemt het heylige. b of/ cierlic.
3 Maer achter den tweeden voorhanck was de Ta- c Exo.26.1
bernakel/ genaemt e het Heylige der Heylighen/ e Dat is/
Hebbende het gouden Wierooc-vat ende f de Arcke het alder-
des g Verbonts alomme met goude bedect /inde welc- heylichste.
ke was h het goudẽ Vat/ daer het Manna in was/ i eñ f Ex.25.10
de roede Aarons die gebloeyt hadde/ k ende de Tafelẽ g of/ Testa
des Verbonts. ments.
5 l Eñ boven dese [Arcke warẽ/] de Cherubin der eer- h Exo 16.31
lickheyt/ die den Genadenstoel beschaduden: Vande i Reg. 9/8.
welcke nu niet te segghen en is van stucke tot stucke. k Ex 34.29
6 Dit aldus bereyt zijnde/ m gingẽ de Priesters die den l Testamẽt
Dienst volbrachten/ te allen tijde inden eerstẽ Taber- m Exod.25
nakel. o Maer indẽ tweeden [Tabernakel/ ginc] al- Num.28 3
leẽlic de Hoogepriester/ eẽs des Jaers/ niet sõder bloet/ Exo.30.10
dat hy offerde voor hem/ ende des volcx misdaden.
8 Waermede de heylige Geest beduyde/ dz p de wech Joan/13.6
tot het heylichdom noch niet geopẽt en was dewijle

de eerſte Tabernakel noch [zijnen] ſtant hadde.
9 Welck: [Tabernakel/] was een afbeeldinge na den
tegenwoordigen tijt/ inden welcken gaven eñ ſlachtof-
feren geoffert worden/ die den Dienaer niet en conden
r heylich maken na der conſcientie/
10 [Maer warē] alleenlic ſ in ſpijſen/ eñ dranken/ ende
t verſcheyden v waſſchingen/ eñ rechtveerdichmakin-
gē des vleeſchs/ tot der tijt der verbeteringe opgeleyt.
11 Maer Chriſtus x de Hoogheyprieſter der toecomende
goeden/ comende/ is door eenē meerderen eñ volmaec-
teren Tabernakel/ niet met handē gemaect/ dat is nie
12 van deſen maeckſel: Noch door Bocken eñ Kalveren
bloet/ maer y door zijn eygen bloet eenmael ingegaē in
het Heylige/ een eewige verſoeninge gevondē hebbēde.
13 z Want iſt dat het bloet der Stieren eñ Bocken/ ende
de aſſchē vander Koe geſprengt op de bevlecte: hē hey-
licht tot reynicheyt des vleeſchs:
14 Hoe veel te meer a ſal het bloet Chriſti/ die door dē ee-
wigen Geeſt b hemſelven Gode onſtraffelick geoffert
heeft/ uwe conſcientiē reynigē vande doodelicke werc-
ken/ c om den levendighen God te dienen?
15 Ende daerom is hy een Middelaer des Nieuwen
Teſtaments/ d op dat/ dewijle de doot geſchiedt is tot
verſoeninge der overtredingē/ die onder het eerſte Te-
ſtament waren/ de gene die geroepē zijn/ de belofte der
eewigher erven ontfanghen moghen.
16 Want waer een Teſtament is/ daer is het van nooo-
de/ dat de doot des Teſtamentmakers income.
17 e Want het Teſtament is inde doodē vaſte/ dewijle
het noch niet crachtich en is/ als de Teſtamentmaker
18 leeft. Daerom en wert ooc dat eerſte niet ſonder bloet
inghewijt:
19 Want als Moſes alle de geboden na de Wet/ tot allen
den volcke geſprokē hadde/ nam hy het bloet der Kal-
veren eñ Bocken met water/ ende purpurē wolle/ ende
Yſope/ eñ beſprengde ooc den Bock/ eñ alle het volck.
20 Seggende: f Dat is het bloet des Teſtaments/ dat
u lieden God gheboden heeft.
21 Eñ hy beſprengde met den bloede ooc desgelijcx den
Tabernakel/ ende alle de Vaten des Dienſts.
22 Eñ alle dingen werdē by na met bloede gereynicht/

Margin notes: of vol- maken. / Heb 1. 3 / Namo [illegible] / doop / Heb. 3.1 / Act/20 8. / Ephe 1.7 / Heb 10.10 / 1 Io 6.14 / Heb 10.4 / 1 Ioa 1. / Gal 1 4 / Ephe 5.2 / Luc 1.47 / Rom 6.13 / Gal 2.20 / Rom 5.6 / Colo 2.13 / Gal 3.15 / Exo 24 8 / Mat 26.24

na der Wet / en ſonder bloetſtortinge en geſchiet geen
23vergevinghe. So was het dan noot/dat de exempe-
len der dingen die inde Hemelen zijn / met deſe dingen
gereynicht werdē: maer de Hemelſche [dingē]met be-
ter offerhande dan deſe waren.
4 Want Chriſtus en is niet ingegaen in dat Heylighe
dat met handen gemaect is/dat een exempel was des
warachtigē:maer indē Hemel ſelve/om nu te verſchij-
5nen voor het aenſchijn Gods voor ons. Noch ooc om
hemſelven dicmael te offeren/[h] gelijc de Hoogeprieſter h Exo.32
alle Jaer in het Heylighe gaet/met vreemden bloet. 20.
6 (Anders hadde hy moeten dicmael geleden hebben Heb.9.7
vanden beginne der werelt/)maer nu is hy eens/ inde
voleyndinge der tijden tot vernietinge der ſonden ver-
ſchenen door zijns ſelfs offerhande.
7 Eñ gelijc den menſchen geſet is/eens te ſterven/ende
8daerna het oordeel/ [k] Alſo oock Chriſtus eenmael ge- k roin6.5
offert om veler ſonden wech te nemen/ſal ten anderen
male ſonder ſonde geſien worden/den ghenen die hem
verwachten ter ſalicheyt.

Dat x. Capittel.

Alle de offerhandē der wet/ zijnde verworpē door de eenige offerhandē des lichaēs Chriſti eēmael gedaē/ 22. wiēs cracht mē deelachtich wort door het gheloove/in het welcke het leven der gerechtigen geleghen is

WAnt [a] de Wet / hebbende de ſchaduwe der toeco- a Der6.14
mende goedē/ ende niet het beelt der dingen ſelve/ Heb.6.5.
en can met de offerhandē/die ſy alle Jare de ſelve ſon- k of/vol-
der ophouden offeren nemmermeer [b] heylich makē/de maken.
ghene die daer toe gaen.
Anders en ſoudē ſy niet opgehoudē hebbē geoffert te
wordē/daerom dat ſy/die dienē/geē conſciētie der ſon
den meer hebben en ſoudē/eenmael gereynicht zijnde.
Maer inde ſelve geſchiet alle Jare gedachteniſſe der
ſonden.
[c] Want het is onmogelick/dattet bloet van Stieren c le16.24
ende Bocken de ſonde ſoude wech nemen. Nu19.6
Daerom ſeyt hy/comēde inde Werelt:[d] Slachtoffer d pſ40.7
ende gavē en hebt ghy niet gewelt/maer ghy hebt my Eſa.1.12
het lichaem bereyt.
Brantoffer eñ [offer] voor de ſonde en hebben u niet
behaecht. Doe ſeide ic: Siet/ic come (in het begin des
boecx is vā mi geſchrevē/) om uwē wille te doē/o God

8 Als hy boven geseyt hadde/ Slachtoffer ende gavē/
en de Brantoffer eñ [Offer] voor de sonde en hebt ghy
niet gewilt/noch sy en hebbē u niet behaecht/ (dewelc-
ke na de Wet gheoffert werden.)
9 Doe seyde hy: Siet/ick come/om uwen wille te doē/
O God Hy neēt het eerste wech/ om het ander te settē.
10 In welcken wille wy gheheylicht zijn/ e door de offer-
e Heb.9.12 hande des lichaems Jesu Christi eenmael [gedaen.]
11 Ende een yegelic Priester stont alle dagen dienende/
ende eenderley slachtoffer dicmael Offerē de/ dewelcke
nemmermeer en connen de sonde wech nemen.
12 Maer dese/na dien hy een Slachtoffer voor de son-
de geoffert heeft/ f is in eewicheyt gesetē ter rechterhāt
f Psa 110.1 13 Gods. Verwachtende voort/tot dat zijne vyandē ge-
Act. 2.34. set worden/tot een voetbanck zijner voeten.
Ephe 1.20
14 Want met een Offerhande heeft hyse eewichlick ge-
heylicht/ die gheheylicht worden.
15 Eñ de heylige Geest betuycht het ons oock selve: wāt
na dat hy voorseyt heeft.
16 g Dit is het Verbont dat ic met hem maken sal na die
g Jer.31.31 dagen/seyt de Heere: Ic sal mijne Wetten in hare herte
Rom 15.17 geven/ ende salse inschrijven in haer verstant.
17 Ende hare sonden eñ hare ongerechticheden/ en sal
18 ic niet meer gedencken. Maer waer dese vergevinge
is/ daer en is niet meer offeringhe voor de sonde.
h Joa 10.9 19 Dewijle wy dan/ Broeders vrijheyt hebben h tot den
Rom.5.2/ inganck des Heylichdoms/ door het bloet Jesu.
Eph. 2.17 20 Door den niewen eñ levendē wech/ diē hy ons bereyt
heeft/ door den voorhanck/dat is door zijn vleesch:
21 Eñ [dewijle wy hebben] eenen grooten Priester over
22 het huys des Heeren/ Laet ons toegaē met warach-
tigen herte/ eñ i vrymoedicheyt des geloofs/ met gerey-
i of/ vastic- nichden herte vande quade conscientie/ eñ gewasschen
heyt. aen het lichaem/ k met reynen watere.
23 Laet ons eene onbeweghelicke belijdinghe der hope
Eze/36.25 houden: (want hy diet belooft heeft/ is getrouwe.)
24 Eñ laet ons malcanderē aenmerckē tot ontstekinge
25 der liefde/ende der goeder wercken: Ende onses selfs
vergaderinge niet verlaten/ gelijc de sommige gewoon
zijn: maer [laet ons malcanderē] vermanē: eñ dat dies
te meer/ dat ghylieden siet/ dat de dach naerdert.

26 l Want ſo wy willens ſondigen / na dat wy de ken= Nu5.30
niſſe der waerheyt ontfangen hebben/ daer en is gēn mat.c.5.
offerhande meer gebleven voor de ſonde: 2.pet2.20
27 Maer eē vreeſſelicke verwachtinge des oordeels/ eñ
hitticheyt des vyers die de vyanden verſlinden ſal.
28 So yemant de wet Moſis verwerpt/ die ſterft ſon=
der barmherticheyt/ m onder twee of dry getuygen:
29 Hoe veel ſwaerder ſtraffe meynt gylieden dat hy ſal Nu35.30
weerdich geacht wordē/ die den Sone Gods vertredē mt18.18
heeft/ eñ het bloet des Teſtamēts onreyn geacht heeft/
daer hy door geheylicht was/ eñ dē Geeſt der genadē
30 verſmaet heeft? Wāt wy kennē hē die geſeyt heeft:
n Mijne is de wrake/ ic ſalt vergeldē ſpreect de Heere.
Ende wederom: o De Heere ſal zijn volck richten. ude32.25
31 Het is vreeſſelic te vallē inde handen des levendigen Ro12.19
32 Gods. Gedenct die voorgaende daghen/ inde welcke ode32.56
ghylieden verlicht zijnde/ eenen grooten ſtrijt der ver=
druckinghen ghedragen hebt.
33 Eensdeels gyliedē die in verſmaetheyt eñ verdruc=
kinge een ſchouſpel geworden zijt: eensdeels gy die me
degenooten geworden zijt der gener die alſo p ghehādelt Of wan=
34 wordē. Want gylieden hebt met mijne banden met= delen.
lijdē gehat/ eñ de roovinge uwer goeden met vreuchdē
toegelaten/ als die gy wiſt/ r dat ghy voor u ſelven een rint/5.12
beter ende blijvende goet in de Hemelen hebbet.
Worpt dan u vertrouwē niet wech/ het welcke met
ē grooten loon vergoldē wort. t Want verdraechſaem= Luc21.17
heydt is u lieden noodich/ op dat ghy den wille Gods
gedaen hebbende/ de belofte gecrijgen meucht.
v Want noch eē ſeer weynich [tijts]/ eñ hy die te co=
men ſtaet/ ſal comen/ ende en ſal niet vertoeven. Aba.2.3.
x Maer de gerechtige ſal wt den geloove leven: ende
iſt dat [yemāt] wijct/ ſo en ſal mijn ziele in hem geē be Aba.2.4.
hagē hebbē. Maer wy en zijn niet vāder afwijckinge Gal.3.11
tot ōderginge/ maer vādē geloove tot ſalichz der ziele.

Dat xj. Capittel.

Het geloove is de voorneemſte cracht die inde Vader en ghewéeſt heeft.

MAer het geloove is een a verſekertheyt der dingē
diemen hoopt/ ende een bewijs der dinghen die=
men niet en ſiet.
Wāt om dit/ zijn de Oude met getuygeniſſe verciert

b Genes. 1. / Eph. 3. 9. Colo. 1. 16
c Rom. 1. 10
d Gen. 4. 3
e Mat. 23. 35

3 Door het gelooue verſtaen wy b dat de Wereit door
Gods woort berept is/ c ſo dat de dingen die wy ſien/
niet wt ſienlicke [dingen] gemaect en zijn.
4 Door het gelooue d offerde Abel Gode eē beter offer-
hande dan Kain/ e door dewelcke hy betuycht is recht-
veerdich te zijn/ dewijle God over zijne gaven getuy-
geniſſe gegevē heeft: eñ door dit ſelve ſpreect hy noch/
5 hoewel hy geſtorvē is. Door het gelooue wert Enoch
wechgenomen/ dat hy de doot niet ſien en ſoude/ eñ en
wert niet gevonden/ daerom dat hem God wechgeno-
men hadde: want eer hy wechgenomē was/ hadde hy
getuygeniſſe dat hy Gode behaechde.

Gen. 5. 24
Sap. 4. 10

6 Maer ſōder gelooue iſt ōmogelic [God] te behagē:
want wie tot God compt/ die moet gelooven dat daer
een God is/ eñ dat hy den genen die hem ſoecken g looñ.
7 Door het gelooue †/ Noe van Gode vermaēt vā he-
gene datmen noch niet en ſach/ vreeſde/ ende maecte de
Arcke/ tot zijns huyſgeſins behoudinghe: door dewelc
[Arcke] hy de werelt h oordeelde/ eñ is der gerechticheyt
die na den gelooue is Erfghenaem ghewoorden.
8 Door het gelooue i was Abraham gehoorſaem ghe-
woordē als hy geroepē was/ om wt te gaē tot de plaetſe
die hy ſoude tot erffeniſſe ontfangē/ eñ hy ginc wt/ eñ
9 en wiſte niet waer hy comē ſoude. Door het gelooue
ginc hy woonen int Lant der beloften/ als [in eē] vrēt
Lant/ eñ woonde in Tabernakelen met Iſaac eñ Ia-
cob/ die mede Erfgenamen waren der ſelver beloften.
10 Want hy verwachtede de Stadt/ die fundamenten
hadde/ wiens Timmermeeſter eñ Schepper God is.
11 Door het gelooue heeft oock Sara ſelve macht ont-
fangen om zaet te l gevē/ m eñ baerde tegē dē tijt haers
ouderdōs/ dewijle ſy hem getrouwe geacht hadde die
12 het beloefde. Daerō is ooc vā eenē eñ dien verſtorvē/
ſulc eē menichte geborē n als de ſterren des Hemels/ eñ
als het zant aenden Oever der Zee/ dat ontallick is.
13 o Diſe alle/ zijn na den gelooue geſtorvē/ als ſy de be-
loften niet ontfanghen en hadden: maer haddenſe van
verre geſien ende gelooft/ ende gegroet/ eñ beleden dat
ſy gaſten ende vremdelingen waren op der Aerden.
14 Want die ſulcx ſegghen/ geven te kennen/ dat ſy haer
15 Vaderlāt ſoeckē. Eñ haddē ſy dat [Vaderlāt] gedach-

g Ot. loon gelders.
† Gen. 6. 13
h Of ver-doemde.
i Gen. 12. 4
k Ge. 17. 19
l Of/ ont-fanghen.
m Luce 2. 30
n Gen. 15. 5
o Joan. 8. 53
Gen. 23. 4.

tich geweest/daer sy wtgecomen waren: sy hadden be-
quamen tijt om wederom te keeren.
16 Maer nu hebben sy na een beter lust gehadt/ dat is
na het Hemelsche. Daerom en schaemt hem God haer Exode.3.6
der niet/ dat[p] hy haer God ghenaemt wort: want hy Actor.7.32
hadde hen een Stadt bereyt.
17 Door het geloobe [r] heeft Abraham als hy versocht Gen.22.10
wert/ Isaac geoffert/ ende hy die de belofte ontfangen
hadde/ heeft zijnen eenich gebooren Sone geoffert:
18 (Vanden welcken geseyt was: [t] In Isaac sal u het [s] Of/tot.
19 zaet genoemt worden. Ende achtede dat God machtich [t] Ge. 21.12
was/ ooc wt de dooden te verwecken: waer wt hy he[m] Rom.9.7.
oock na ghelijckenisse weder ontfanghen heeft.
20 Door het geloobe van dingen die comen souden/ se-
gende Isaac zijn sonen/ Jacob ende Esau. [b] Ge.27.18
21 Door het geloobe/ [z] segende Jacob doe hy sterf eenen [r] Ge48.16
yegelicke[n] der Sonen Joseph/ [p] ende [z] buychde [q] op het [p] Ge.43.31
22 opperste zijner roede. Door het geloobe [b] melde Jo- [z] Of/aenbas
seph/ als hy sterf/ vanden wtgane der kinderen Israels [a] Of/na.
ende geboot van zijne gebeenten. [b] Ge.50.24
23 Door het gheloobe [c] was Moses/ als hy gheboren Exod.2.2/
was/ drie maenden verborgen van zijne Ouderen/ om
dat sy saghen dat het een schoon kindeken was/ [e] en sy
en breesden het gebodt des Coninckx niet.
24 Door het geloobe weygerde Moses/ als hy groot ge
worden was/ een sone der dochter Pharao genaemt te zijn:
25 [a] Verkiesende liever met Gods volc ongemac te lijden
dan tijtlicke [z] nuttichept der sonden te gebruycken: [b] Psa 48.9
26 Achtende de versmaetheyt Christi meerder rijcdom [a] Dat is/
te zijn/ dan de Schatten van Egypten: want hy sach sulcke nut-
na de vergeldinge des loons. tichept als
hy sonder
sonden niet
27 Door het gheloobe heeft hy Egypten verlaten/ niet gebruycken
breesende den toorn des Coninckx: want hy bleef volsta- conde.
dich/ als of hy den genen die onsienlic is/ gesien hadde.
28 Door het gheloobe/ [f] hielt hy het Pascha ende de be- Exo. 12.15
sprenginge des bloets/ om dat de Verderver der eerst-
geborenen/ hen niet genaken en soude.
29 Door het geloobe [g] gingen sy door de roode Zee/ als
door drooge [Aerde] het welcke de Egyptenaers oock
versoeckende zijn verdroncken. Exo 14.22
30 Door het gheloobe [h] vielen de mueren van Jericho/ Jos.6.20/

als sy tot seven dagen hadden omringt geweest.
31 Door het geloove [i] Rahab de Hoere de Bespieders
met vrede ontfangen hebbende/en [k] verginck niet met
32 de ongehoorsame. Eñ wat wil ic meer seggen? want
de tijt soude my begevē/soude ic vertellē van Gedeon/
[m] eñ Barak/[n] eñ Samson: [o] eñ Jephte/ [p] ende David:
[q] ende Samuel ende de Propheten.
33 Dewelcke door het gheloove hebben Coninckrijcken
overwonnen/ gerechtichept gewracht/ beloften vercre
gen [r] der Leeuwen muylen gestopt.
34 [s] De cracht des vyers wtgheleschts/zijn [v] het scherpe
des Sweerts ontblodē/[x] wt cranchept sterc gewordē
crachtich geworden inden strijt/[y] hebbē vremde Heyr-
legers doen wijcken.
35 [z] De vrouwen hebben hare dooden wt de opstandin-
ge wedergecregen. Andere hebben hen laten als een
Thamboer wt recken/ de verlossinge verachtende om
dat sy tot een beter opstandinge comen souden.
36 Andere zijn met bespottingen ende geesselen versocht
geweest/ende ooc [a] met banden ende gevanckenisse.
37 [b] Sy zijn ghesteenicht/doorsneden/versocht met den
Sweerde gedoot: [c] sy hebben in Schaepsvellen ende
Geyten vellen gewandelt/verlatē/verdruct/qualic ge-
38 hādelt: [d] Der welcker de werelt niet weerdich en was
eñ hebben in Woestijnen gedwaelt/ende op de Bergē
ende in Spelonckẽn ende in holen der Aerden.
39 Ende alle dese hebben door het geloove getuygenisse
gehadt: ende en hebben de beloften niet vercregen.
40 Dewijle God wat beters voor ons voorsien hadde.
om dat sy sonder ons niet en soudē volmaect worden.

Dat xij. Capittel.

1. Vermaninge tot lijtsaemheyt/ 5. gehoorsaemheydt/ 14. vrede ende hey-
lichept/18 boven al om neerstelick te hooren den Sone Gods/sprekē-
de tot allen.

1 DEwijle wy dan met so groote een wolcke der ge-
tuygē ommeringt zijn/[a] laet ōs ooc alle last eñ de
seer aenleggende Sonde afleggende/[b] volstādelic
den strijt loopen/die ons is voorgeset.
2 Siende op den Leytsman/eñ volmaker des geloofs
Jesum/dewelcke voor de vreuchde die hem voorgeset
was/[c] heeft het cruyce verdragē/eñ de schāde veracht
[d] ende is ter rechterhant des Throons Gods geseten

e Josu.2/1.
k Jos.6.25
l Jud/6.11
m Jud 4.6
Jud/13.
o Jud/11.1
p 1 Sa.37/
q 1 Sa/12.
r 1 Sam.12
Spr 47.3.
s Dan 3.92
x Gr. den
mont.
v 1 Re.19.3
x Esa 38.21
y Jud.15.1
z 1 Reg.17/
a Jer.20.2
1 cor 12.13.
c Reg.1.8/
a rom. 6.4
Eph. 4.23
b Of/ door
lijtsaēheyt.
c Phil.2/8
d Heb. 8.1.

3 Want overlegt dat deſe ſulcke een tegenſpreken der
Sondaren tegen hem gheleden heeft/op dat ghy niet
flau en wort ende ſlap in uwe [e] gemoet. G. zielen.
4 Gyliedē en hebt noch niet tot dē bloede wederſtaē/
5 ſtrydēde tegē de ſonde. Eñ gyliedē hebt de verma-
ninge vergeten/de welcke tot u/als tot [hare] kinderen
ſpreect: † Mijn ſone en acht de caſtijdinge des Heerē
niet/ noch en verflaudt niet: als ghy van hem geſtraft Pro 3.12
6 worder. g Want de Heere caſtijt hē/diē hy lief heeft:
ende geeſſelt eenen yegelicken ſone dien hy aenneemt. apo. 3/19
7 Iſt dat gylieden de caſtijdinge verdraecht/God ſal
h u als kinderen aengaen. Want waer is een ſone: dien Of/tot u
8 de vader niet en caſtijt? Maer iſt dat gyliedē ſonder als kinderē coint.
caſtijdinge zijt/ daer van ſy alle deelachtich geworden
zijn/ſo zijt ghy dan Baſtaerden/ende niet kinderen.
9 Voort/wy hebben doch onſe vleeſchelijcke Vaderen
gehat/die ons caſtijden/ende wy vreeſdenſe: ſullen wy
niet veel meer dē Vader der Geeſtē onderdanich we-
ſen/ende leven? Wāt die hebbē ons een weynich tijts
na haer goetdunckē gecaſtijt: maer deſe [caſtijt] ōs tot
[onſe] profijte/om dz wy zijner heylicheyt ſoudē deel-
achtich worden. Alle caſtijdinge/als ſy tegenwoordich
is/en ſchijnt gheeſt vreuchde/ maer droeffeniſſe te zijn:
maer daer na geeft ſy de vreedſame vrucht der gerech-
ticheyt/allen die die daer in gheoeffent zijn.
i Daerom recht weder op de trage handen/eñ ſlappe Eſa. 38.3
knyē. Eñ maect rechte gangē met uwe voeten/op dz
het creupel niet af en dwale/ maer liever geſōt worde. kro 12.18
k Staet na vrede met allen/eñ na heylicheyt/ ſonder lmat. 5.8
welcke niemant den Heere ſien en ſal.
m Ende ſiet toe/dat niemant vande genade Gods en 2 Cor 6/3
verachtere: dat daer niet eenige wortel der bitterheyt
ſpruytende beroerte en make/ eñ door de ſelve vele ont
reynicht worden. Dat daer niemant ſy een Hoereer-
der of ōheylige n gelijc Eſau/die om eē ſpijſe zijn eerſte gen 25.31
gheboorten-recht wech gaf.
o Want ghylieden weet/dat hy ooc daer na/als hy de gen 27.38
zegeninge beervē wilde/verworpē wert: wāt hy en vāt
geē plaetſe des berous/hoewel hi die mz tranē ſochte.
Want ghylieden en zijt niet ghecomen p totten taſte-
licken Berch/eñ brandende vyer/eñ donckerheyt/ende exo 14.12

19 duysternisse ende onweder/ Ende der Trompetten gelupt/
Exo.20.19 ende stemme der woorden/ o welcke diese hoorden/ ba-
den datmen hen niet meer en soude spreken:
20 (Want sy en conden niet dragen/ dat daer geboden
Exo.19.13 wert: r Ist dat eenich Dier den Berch aentast/ het sal ge-
steenicht worden/ of met een geschut doorschoten wor-
21 den. Ende het gesichte was so vreesselic/ dat Moses sey-
de: Ick ben verveest/ ende beve.)
22 Maer ghylieden zijt gecomen totten Berch Sion/ ende
tot de stat des levendigen Gods/ [tot] dat s Hemelsche
f Apo.2.10 Jerusalem/ ende de t Vergaderinge der ontallicker En-
t Gr. legeoenen der Engelen.
23 gelen: Ende tot de Gemeynte der eerst geborenen die in
den Hemel geschreven zijn/ ende tot God den Richter over
alle/ ende tot de Geesten der volcomen Heylighen.
24 Ende tot den Middelaer des Nieuwen Testaments
Jesum/ ende tot het u bloet der besprenginge/ dat beter
u 1.Pet.1.2 [dinghen] spreeckt/ dan het bloet x Abels.
x Gen 4.10
25 y Siet toe dat ghy hem die daer spreect niet en ver-
y Heb.2.3 acht: Want ist dat die hen niet ontbloden en zijn/ die de-
genen verachteden/ die op Aerden sprac/ veel meer wy
ist dat wy hem weygeren die vande Hemelen is.
26 Wiens stemme de Aerde doe beweechde: maer nu ver-
condicht hy ende seyt: z Noch eenmael sal ick bewegen
Aggo.2.7 niet alleenlic de Aerde/ maer ooc den Hemel.
27 Dat [hy seyt:] Noch eenmael/ bedunt de veranderinge
der bewegelicke dingen/ als die gemaect zijn/ om dat het-
gene dat onbewegelic is/ soude blijven.
28 Daerom dewijle wy een onbewegelick Coninckrijcke
ontfangen/ laet ons de genade houden/ a door dewelcke
2. Pet. 3.4 wy Gode behagelic dienen/ met eerweerdicheyt ende vreese:
29 b Want onse God is een verteerende vyer.
Deu.4.24

Dat xiij. Capittel.

1 Vermaninge om liefde te volgen/ herbergich/ barmhertich/ eerlic/ reyn te zijn 5. ende om met het tegenwoordige te vreden te zijn/ in deser werelt dat de wercken der Christenen geregelt worden na den wille Gods.

a Eph 4.3
b Ro 12.1.
c Ro 12.13
d Gen. 18.3
e Matt 25.36
f Gr. g bonden.
h Of/ bver

1 BLijft a inde Broederlicke liefde/
2 Vergeet niet c herbergich te zijne. d Want hier door
hebben sommige Engelen geherbercht onwetende.
3 e Gedenct der f gebangenen/ gelijc of ghy mede gevan-
gen waert: ende der verdructen/ als of gy ooc selve in
den lichame [verdruct] waert.
4 Het houwelic is h by allen eerlic/ ende een onbevlect bed-

de/maer de hoereerders eñ overspeelders sal God oo-
5deelen. h De wãdelinge sy sonder giericheyt: [weest] jero23.5
te vreden met het gene dat tegenwoordich is: wãt h itim6.
heeft geseyt: k Jc en sal u niet begeven/noch en sal u n Deu31.6
6verlaten. So dat wy met een vertrouwen seggẽ: l de Jos/1.5
Heere is mijn hulper/ic en sal ooc niet vreesen wat my psa.56/5
een mensche doen mach.
7 m Gedenct uwe Voorgãgers die u twoort Gods ge- Heb13.17
sproken hebbẽ: eñ volcht haer geloove na/aẽmerckẽde
8de wtcoemste harer wandelinge. Jesus Christus is
gisteren ende heden deselve ende inder eewicheyt.
9 n Laet u niet ommevoerẽ met menigerley eñ vreẽde Jer.39.8
leeringen: Want het is goet/het herte met de genade nae24.4
te versterckẽ: o niet met spijsen die nz geholpẽ en heb- rom16.16
ben de gene die daer in gewandelt hebben. Joa4.1
0 Wy hebben eenen Altaer/vanden welcken te eten/sy Joa6.27
geen macht en hebben/die den Tabernakel dienen.
1 p Want der Dierẽ/wiẽs bloet door den Hoogenprie- ero29.1
ster in het heylige ingebracht wort/der selver lichamẽ Nu.19.3
worden buyten den leger verbrant.
2 Daerom heeft ooc Jesus buyten de poorte geleden/ Joa19.1
om dat hy het volck door zijn bloet soude heyligen.
3 Laet ons nu tot hem wtgaẽ buyten den Leger/zijne
4versmaetheyt dragende. r wãt wy en hebbẽ hier geen Phil3.10
blijvende stadt/maer wy soecken de toecomende.
5 s Laet ons dã door hem/ altijts Gode de offerhande sof/sooffr
des lofs offeren/dat is/ t de vrucht der lippen/die zijnẽ rẽ wy dã
6Naem belijdẽ. Eñ en vergeet niet der weldadicheyt eze.14.3
eñ gedeylsaemheyt/ v want in sodanige offerhanden Eze 3.18
heeft God een welbehaghen. ophi4.18
7 x Weest uwen voorganjerẽ gehoorsaem eñ onderda- rphi2,29
nich/want sy wakẽ voor uwe zielẽ/ y als die rekẽschap
geven sullen op dat sy dat doen mogẽ met vreuchdẽ/
sonder suchten want dat is u lieden onprofijtelick.
8 Bit voor ons: wãt wy vertrouwen dat wy eẽ goede
conscientie hebben soeckende onder allen wel te wan-
9delẽ. Maer ic bidde u te meer dat gy dz doet/om dz
ic te eer u weder gegeven worde.
0 De God des vredẽ/ die vãde doodẽ wedergebracht
heeft z den grootẽ Herder der schapẽ/door het bloet des sa40.13
eewigen Testaments/onsen Heere Jesum Christum. Joa.10.11

2Cor.5.5/
21 a Die volmake u in alle goede wercké/om zijne wille
te doen/makende in u/dat voor hem welbehagelic is/
door Jesum Christum:den welcké sy de eerlicheyt/vã
eewicheyt tot eewicheyt/Amen.
22 Ic bidde u broeders/Gdraecht het woort der verma
ninge :want ic hebbe u met cortë[woorde]geschrevë.
b Of/henẽ ghelaten.
23 Gy weet dz onse broeder Timotheus b Glost is:met
den welcken ick u sien sal/ist dat hy corts coemt.
24 Groet alle uwe Voorgangers/ende alle de Heyligen.
Sy groeten u/die van Italia zijn.
25 De ghenade sy met u allen/Amen.
Tot den Hebreen/geschreven van Italia/ [ge-
sonden] door Timotheum.

De alghemeyne Sentbrief Jacobi.

Dat eerste Capittel.

De nutticheyt des cruyces/17. ende de oorsprone alles goets/21. de maniere hem te onderworpen den woorde Gods/26. ende de warachtighe Religie.

1 IAcobus een Dienstknecht Gods eñ des Heerẽ Jesu
Christi:den twaelf geslachtẽ:a die inde verstroyinge
Actor.8.1. Rom.5.8.
2 zijn Salicheyt. b Mijne Broeders/ acht dat voor
groote vreuchde/als ghy in veelderhande versoeckin-
Rom.5.5. 1Pet.1.7
3ge coemt. c Wetende dat de beproevinge ws geloofs
lijtsaemheyt werckt.
4 Maer de lijtsaemh: hebbe eẽ volmaect werc/ op dz
gy volmaect zijt/eñ geheel in geenẽ dingẽ gebreckelic.
Pro.2.3.
5 dEñ ist dat yemãt vã u wijsheyt gebreect heeft/ dz hy
die begeere van Gode/diese eenen yegelicken mildelic
geeft/ende niet en verwijt/eñ hem sal gegeven wordẽ.
Jer/29.12 Luc/11.9/
6 e Maer dat hy met gelove begeere/niet twijfelẽde:
wãt die twijffelt die is gelijc de vloet der Zee/die door
den wint ghewaecht/ende ghedreven wort.
Of/twijfelmoedich.
7 Want sulc eẽ mensche en dencke ooc niet dat hy yet
8ontfangen sal vanden Heere. Een f wanckelmoedich
man is onghestadich in alle zijne weghen.
g Esa40.6 Syr14.18
9 Maer eẽ broeder die vernedert is/ die roeme in zijne
10hoocheyt. Eñ die rijcke is/[die roeme]in zijne verne-
deringe: want hy sal als eẽ bloeme des gras vergaẽ.
11 g Want[gelijc] de Sonne is opgegaen met hitte/ eñ

heeft het gras verdweet/eñ zijn bloeme is afgevallen/
eñ de cierlichept zijns aensiens is vergaen: alsó sal ooc
de rijcke in zyne wegen verdwijnen.
2 [i]Salich is de man die versoeckinge verdraecht: wãt [i] Job 5.17
als hy sal beproeft zijn sal hy [k]de croone der eerlichept [k] apo 2.10
ontfangen dewelcke de Heere belooft heeft den genen
die hem lief hebben.
3 Niemãt die versocht wort/ en segge [l] dat hy vã Gode [l] g. ic word vã Gode vsocht
versocht wort: want God en can met geenẽ quade ver-
socht worden/ hy en versoeckt oock niemandt.
4 Maer een yegelic wort versocht als hy van zijne ey-
gen begheerlichept afghetrocken ende verlockec wort.
5 Daerna als de begeerlichept ontfangen heeft/ baert
sy de sonde: eñ de sonde als sy volbracht is/ brengt de
6 doot voort. Dwaelt niet mijn lieve Broeders.
7 [m] Alle goede gifte eñ alle volmaecte gave is vã bo- [m] 1.cor 4 Pro.2.6
ven comende vãden Vader der lichten/ by dẽ welcken
geen veranderinge of veranderlicke beschaduwinge en
8 is. [n] Na zijnen wille heeft hy ons ghegenereert/ door [n] 1 cor 4.7 Gal 4.19
het woort der waerheyt/ om dat wy soudẽ wesẽ eeni-
ghe eerstelinghen zijner creatueren:
9 So dan mijn lieve Broeders/ [o] een yegelic mẽsche sy [o] pro 17.27
rasch om te hooren traghe tot spreken ende trage tot
toornichept. Wãt de toornichept des mans en werct
Gods gerechtichept niet.
1 [p] Daerom alle vuylichept eñ overvloet der boosheyt [p] pro 2.12
wech worpẽde ontfãgt met alle lieflichz het woort dat
in u geplãt wort/ het welcke uwe zielẽ cã salich makẽ.
2 [q]Eñ weest daders des woorts/ eñ niet alleẽlic hoor- [q] mt 7.2 [r] luc 6.27
3 ders/ u selven bedriegende. [r] Wãt ist dat yemant het [s] G. het aensicht zijner ghe-booren.
woort hoort/ eñ niet en doet/ dese is gelijc een man die
[s] zijn aengheboren aensichte bemerckt in eenen spiegel.
4 Want hy heeft hem selvẽ bemerct/ eñ is wech gegaẽ/
ende heeft terstont vergeten hoedanich hy was.
5 [t] Maer die de volmaecte wet der vrijhept insiet/ ende [t] mat 5.19
in die geduerich blijft/ dese/ dewijle hy geen vergetelic
hoorder en is/ maer eẽ dader des wercx sal salich wesẽ
in zijn doen.
6 [u]Ist dat yemant onder u lieden denct dat hy Gods-
diensttich is/ eñ zijn tonge niet en bedwingt/ maer ver- [u] ps.34.14
leydt zijn herte/ sulcker Godsdienst is ydel.

27 De ſuyvere eñ onbevlecte Godſdienſt voor God den
Vader/is deſe:
G opſie. 28 De weduwẽ eñ weeſen in hare verdruckinge besoec-
ken/ende hemſelven onbevlect houden vander werelt

Dat ij. Capittel.

1. Hy recommandeert den oorſpronck eñ regel des rechten oordeels/ende
allder goeder wercken 14. namelic/het levende geloove ende liefde.

Lev. 19.15 1 MYne Broeders: hebt het geloove onſes Heerẽ Je-
Deu. 1.17 ſu Christi der eerlicheyt/niet[a] in wtneminghe der
2 perſoonen. Want iſt dat in uwe Vergaderinge
coemt een mã met eenẽ goudẽ rinc/in heerlicke cleedin-
ge: eñ daer ooc eẽ arm mã coemt met vuyle cleedinge.
3 Eñ ghy ſiet op hem/die het cierlic cleet draecht/ende
ſegt tot hem Sit ghy hier wel: eñ ſegt tot den armen/
Staet ghy daer/oft ſit hier onder myne voetbanck.
4 Hebt ghy niet onderſcheyt gemaeckt by u ſelvẽ/eñ zijt
oordeelders gewoꝛden verkeerdelick bedenckende?
Jaa 7.49 5 [b]Hoort/myne lieve broeders/heeft God niet de arme
deſer werelt vercoꝛẽ/ om rijcke te zijn in het geloove/eñ
erfghenamen des Coninckrijcx/dat hy beloeft heeft den
ghenen die hem lief hebben.
6 Maer gy hebt den armẽ verſmaet. Verdruckẽ u niet
de rijcke door gewelt/eñ trecken u tot de Richtſtoelen?
c of/ daer 7 Laſteren die ſelve niet den goeden Naem [c] die over
gy na ge- 8 u aengeroepen is? Nochtans iſt dat ghy de Coninc-
naemt zijt. licke wet volbrengt na de Schrift: [d]gy ſult uwen nae-
d lev 19.18 ſten lief hebben/als u ſelven ſoo doet ghy wel.
mt 22.39 9 Maer iſt dat ghy den perſoon aenſiet/ſo werct ghy
rom. 13.9 ſonde/eñ woꝛt vande Wet als overtreders geſtraft.
e eze 18.28
mal. 5.19 10 [e]Want ſo wie de geheele Wet gehoudẽ heeft/ende in
f Of/ faelt een dinck [f]mits-treet/die is in allen ſchuldich.
g ex 20.14 11 Want die geſeyt heeft: [g]Ghy en ſult gheen overſpel
mat 5.27 doẽ/die heeft ooc geſeyt: Gy en ſult niet dootſlaen. Eñ
of gy geen overſpel gedaen en hebt/maer hebt gedoot/
ſo zijt ghy een overtreder der Wet ghewoꝛden.
12 Spreeckt ſo: eñ doet ſo/als die door de Wet der vry-
heyt ſult gheoordeelt woꝛden.
h mat 9.15 13 [h]Want eẽ onbarmhertich oordeel [ſal gaen] over hẽ
Luc 6.25 die geen barmhertichheyt gedaen en heeft/eñ de barm-
hertichheyt roemt teghen het oordeel.
i mt. 7.26 14 [i]Wat nuttichheyt iſt/myne broeders/ ſo yemant ſey

dat hy het geloove heeft/ eñ en heeft de wercken niet?
15can hẽ dat geloove salich makẽ? [k]Ist dat eenige broe Luce.3.11
der of suster naect zijn/eñ gebrec hebben vãdẽ dagelic-
16schẽ cost/ Eñ yemant vã u tot hẽ seyt: Gaet in vrede/
wort warm eñ versaet: eñ hẽ des lijfs nootdruft niet en
17geeft/wat helpt dat? Also ooc het geloove/ ist dat het
gheen wercken en heeft: so is het by hem selven doot.
18 Maer mach yemant seggẽ: Gy hebt het geloove/ eñ lof/sõder
ic hebbe de werckẽ: bewijst mi u geloove[l] wt uwe werc uwe/ etc.
ken eñ ic sal u wt mijne werckẽ mijn geloove bewijsẽ.
19 Ghy looft dat daer een God is: ghy doet wel/ [m] de Marc.1.24
Duyvelen gheloovent oock/ende grouwelen.
20 Maer wilt ghy weten/ o ydel mensche/dat het ghe-
21loove sonder de wercken doot is? Is niet Abraham gen22.10
onse Vader/wt de wercken gerechtveerdicht/ [n] als hy
Isaac zijnen Sone op den Altaer gheoffert hadde? o Of/inde
22 Siet ghy niet dat het geloove [o] zijne werckẽ geholpẽ wercken
heeft/ eñ dat wt de werckẽ het geloove volmaect was? crachtich
23 Eñ de Schrift wort vervult die daer seyt: [p] Eñ A- was.
braham geloofde Gode/ eñ het wert hem gerekent tot p gen15.6
rechtveerdicheyt/ eñ hy is een vrient Godts genaemt. Rom 4.1
24 Siet gy dan/dat de mensche wt de werckẽ gerecht-
veerdicht wort/ ende niet alleenlick wt den gheloove?
25 Eñ desgelijcx ooc [q] Rahab de hoere/ wert sy niet wt Josue2.1
de wercken gerechtveerdicht als sy de boden ontfan- Heb11.31
gen/ ende door eenen anderen wech ghesonden hadde?
26 Want gelijc het lichaem sonder geest doot is/ also is
oock het geloove sonder de wercken doot.

Dat iij. Capittel.

1. Hy verbiet de begheerte van anderen te oordeelen/ 5. ende beschrijft soo wel de eygenschappen der tonge/ 13. als der valscher ende warachtiger wijsheyt.

1 MYne broeders/ [a] weest niet vele meesters/ wetende amt23.6
u dat wy te swaerder oordeel sullen hebben. beze.3.18
2 Want wy struyckelen alle in velẽ: ist dat yemant in Heb 3.11
woorden niet en struyckelt/ die is volmaect/eñ cã ooc c Spr. 4.
gheheel zijn lichaem dwinghen.
3 Siet wy steken den peerden toomen indẽ muyl/om
dat wijse ons souden gehoorsaem makẽ/ eñ wy buygẽ
het geheele lichaem.
4 Siet/ooc de schepẽ hoe groot sy ooc zijn/ eñ van har
de winden gedreven sy worden met eenen seer cleynen

roere ōgevoert / waer de bewegingе des stierders wil.
5 ᵈAlso ooc de tonge is een cleyn lit/ eñ roēt groote din-
gen: Siet een cleyn vyer/ hoe ᵃ grooten Bosch het ont-
6steect. De tonge is ooc een vyer/ een werelt ᶠ vol ōge-
rechticheyts. Also wort de tonge in onse leden ghestelt/
besmettende het geheele lichaem/ ontstekende ᵍ de ge-
schapen werelt/ ende is ontsteken vander Helle.
7 Want de natuere aller dieren/ ende voghelen/ eñ der
cruppende beesten eñ der Zeedieren/ wort ghetemt/ eñ
is ghetemt vander menschelicker natuere.
8 Maer de tonge en can geen mensche temmē/ [sy] is
een onbedwingelick quaet/ vol van doorlicken fenyne.
9 Door haer loven wy Godt eñ den Vader: ende door
haer verbloecken wy de menschen/ ʰ die na de gelijcke-
nisse Godts ghemaeckt zijn.
10 Wt eenen monde coemt segeninge eñ vloeck. Mijne
broeders/ het en betaemt niet dattet alsoo gheschiede.
11 Geeft oock een fonteyne wt eenen gate soet eñ suer?
12 Mijn broeders can ooc een Vijgeboom Olijven dra-
gen/ oft een Wijnstoc Vijgē? Also can ooc geen Fontey-
13ne sout eñ soet water gevē. Wie is daer wijs eñ ver-
standich onder u liedē/ ⁱ die bewijse wt zijne goede wā-
delinge zijn wercken/ met sachtmoedicheyt der wijsheyt.
14 ᵏ Ist dat ghy bitteren nijt eñ tweedracht hebt in u
herte/ wilt niet roemen/ eñ tegen der waerheyt liegen.
15 [ˡ Want] dat en is de wijsheydt niet die van boven
comt/ maer [is] Aertsch/ vleeschelick/ ende duyvelsch.
16 ᵐ Want waer nijdt eñ tweedracht is/ daer is oproer/
17eñ alle boose wercken. Maer de wijsheyt die van bo-
ven is/ die is ten eerstē suyver: daer na vreedtsaem/ re-
delic/ geseggelick/ vol barmherticheyt eñ goede vruch-
ten/ sonder ⁿ wtneminghe/ niet gheveynst.
18 Maer de vrucht der rechtveerdicheyt wort in vrede
ghesaeyt/ den ghenen die vrede maken.

ᵈ Spr. 18. 13
ᵉ Of veel materie.
ᶠ Gr. der.
ᵍ Of/ den loop des levens.
ʰ Gen. 1. 27
ⁱ Eph. 5. 8
ᵏ Rom. 13. 13
ˡ 1 Cor. 2. 6
ᵐ 1 Cor. 3/1 Gal. 5. 26
ⁿ Of sonder scheydinghe.

Dat iiij. Capittel.

1. De vrientschap der Werelt/ strijt teghen de vrientschap Godts/ 6 den welcken men moet gehoorsaem zijn eñ den Duyvel wederstaē/ 11. sonder van malcanderen quaet te spreken/ 13. ende hem selven in allen dinghen ghedraghen inden wille des Heeren.

1 Waer van comt den twist en strijdt onder u? Ist niet
hier van/ wt uwe wellustē/ die in uwe leden strijdē?
2 Ghy begeert/ ende en hebt niet. Ghy benijt ende be-

geert vyerichlic/eñ en cont niet gecrijgẽ. Ghy vecht eñ
strijt eñ ghy en hebt niet/daerom dat gy niet en bidt.
3 Ghy bidt eñ en ontfangt niet/b daerom dat gy qua- mt20.22
lick bidt/ om dat ghijt in uwe wellusten verdoen sout.
4 Overspeelders eñ Overspeeldersſẽ/en weet ghy niet/
dat de vrientschap des werelts/vyantschap Gods is? Joan15.19
cSo wie dan der werelt vriẽt wil zijn/ die woort Gods Gal3.10
vyant ghestelt.
5 Oft meynt gy dat de Schrift ydelic seyt: dDe Geest Gene/6/
die in ons woont is gheneycht tot nijdicheydt.
6 Maer sy geeft meerder genade/[daerin] dat sy seit:
eGod wederstaet den hooveerdigen/maer den nederi-
7gen geeft hy genade. Daerom/weest God onderda-
nich/f Wederstaet den Duyvel eñ hy sal van u vliedẽ. Pro3.34
8 Naket tot Godt/eñ hy sal tot u naken: Reynicht de
handen gy sondaers/suyvert de herten/ghys twijffel- eph.4.27
moedighe.
9 hWeest bedruct eñ droevich/eñ weẽt/laet uwe lachẽ g of/dob-
in droefheyt veranderẽ/eñ uwe blijschap in droefheyt. bel van
0 i Vernedert u voor God/ende hy sal u verhooghen. herten.
1 Broeders/ spreeckt niet qualic van malcanderen: wie h luc6.25
van zijnen broeder qualic spreect/eñ zijnen broeder oor-
deelt/die spreect qualic vande wet/eñ oordeelt de wet. iob22.29
Ende ist dat ghy de wet oordeelet/ so en zijt ghy geen mat23.11
dader der wet/maer een oordeelder.
2 Daer is een Wetgever/die can behouden eñ verder-
ven: k Wie zijt gyy die eenen anderen oordeelet?
3 Wel aen nu/ghy die segt l Heden of morgẽ sullen wy k Ro14.4
gaen tot die Stadt/eñ daer een Jaer blijven/eñ coop- l Lucn.18
manschap doen/ende winninghe doen.
4 (Die ghy niet en weet wat morgen [geschieden] sal.
m Want wat is u leven? want het is eẽ damp die wey-
nich tijts ghesien wort/ende daer na vergaet:) lesa40.6
15 Waer voor ghy segghen sout: n Ist dat de Heere wil/ Cor.7/3
ende [ist dat] wy leven/so sullen wy dit of dat doen. Act18.2
6 Maer nu roemt ghy van uwe hoovеerdicheden/alle Heb/4 6
7sulcken roem is boos. n Wie dan weet goet te doen/
ende niet en doet/die heeft sonde. luc12.47

Dat v. Capittel.

Vermaninge tot de rijcke/eñ tot de arme verdruckte/13. hoemẽ hẽ dragẽ moet/so wel in tegẽspoet/als in voorspoet/14. Vande salvinge der siecken/16. biechte gebedt/19. de dwalende te rechte te brenghen.

a Proll.18 / Amos.6.9 / 1.Tim.6.9

1 WEl aen a nu ghy rycke / weent eñ huylt over uwe
2 ellendichedẽ die u overcomẽ sullẽ. Uwe rijckdom
is verrot/ende uwe cleederẽ zijn vol Mottẽ geworde.
3 Uwe gout eñ silver is verroest eñ harẽ roest sal [tegẽ]
u tot getuygenisse wesen/eñ als vyer uwe vleesch ver=
teeren. b Ghy hebt inde laetste dagen schat vergadert

b Rom. 2.5 / c Lev.19.13

4 Siet/de c loon der Wercklieden die uwe Ackers ge=
maeyt hebben/den welcken gy vercort hebt/roept/eñ
de stemmen der Maeyers zijn gecomen tot inde ooren
des Heeren Zebaoth.

d Job.21.13 / e Gr.daghe der slachtinge. / of/verdoot

5 d Ghy hebt leckerlic geleeft op der Aerden ende wel
lusten gehadt/ghy hebt uwe herten gevoet als in eenẽ
6 e Feestdage. Ghy hebt den Rechtveerdigẽ veroor=
deelt/ende ghedoot die u niet en wederstaet.
7 So weest dan lanckmoedich broeders/ tot de toecom
ste des Heeren Siet/de Lantmã verwacht de costelic=
ke vrucht des Lants eñ is lanckmoedich daer over tot
datse den vroegen eñ spadigen regen ontfangen heeft
8 Weest gy ooc lanckmoedich/versterct uwe hertẽ/wãt
9 de toecoemst des Heeren naerdert. Sucht niet tegen
malcanderen broeders op dat ghy niet gecordeelt en
wort. Siet die Richter staet voor de deure.
10 Mijne/ broeders neemt de Propheten tot een exem=
pel des lijdens eñ lanckmoedicheyt/de welcke [inden]
naem des Heeren ghesproken hebben.

g Mat.5.11. / h Job.1.22 / i Ps.14.18 / Gr/dat. / 1 Mat.5.34 / 2 Joh.1.18

11 Siet/ g wy achtense geluckich/die verdragen. Ghy
hebt de verdraechsaemheyt Jobs gehoort: eñ gy hebt
gesien/het eynde des Heeren i k want de Heere is seer
barmhertich ende medelijdich.
12 Voor alle dingen mijne Broeders/k sweert niet/noch
by den Hemel/noch by der Aerden/noch eenigẽ anderẽ
eet: maer uwe Ja/sy Ja/eñ [uwe] Neen/neẽ/op dat gy
niet en valt in gheveynstheyt.
13 Is daer yemandt onder u lieden in lijden / dat hy
bidde: Is daer yemant goet moets? dat hy singhe.
14 Is daer yemant onder u cranc/dat hy de Ouderlin=
ghẽ der Gemeynte ontbiede/eñ dat sy over hem biddẽ

m Marc.6.13

m ende hem salven met Olie/inden Naem des Heeren
15 Ende het gebedt des geloofs sal den siecken helpen
eñ de Heere sal hem ophelpen eñ ist dat hy gesondicht
heeft: het sal hem vergheven worden.

Belijt

6 Belyt malcanderen de misdadẽ/ende bidt voor mal-
canderen/op dat gy gesont wordet. want een crachtich
ghebedt der Rechtveerdigen/vermach vele.
7 u Elias was een mensche sulcker beweginge onder- u1.reg.17.1
worpẽ als wy/eñ hy badt eẽ gebedt/dat het niet rege- Luc.4.25
nen en soude: eñ het en regende niet op der Aerden: dry
3 Jaren eñ ses maendẽ lanc. Eñ hy badt wederom/eñ x1.reg.18
de hemel gaf regen ende de Aerde bracht haer vrucht
voort. Broeders/y ist dat yemandt onder u/ vander yMat.18.15
waerheyt ghedwaelt is/ende hem yemant bekeert.
Wie wete/dat de gene die den Sondaer van dwalin-
ghe zijns weechs bekeert/de ziele vander doot behoe-
den sal/ende vele sonden bedecken.

De eerste alghemeyne Sentbrief des Apostels Petri.

Dat eerste Capittel.

Door het eynde der genaden Christi/door de naturen Gods/eñ zijnes woorts vermaent hy tot lijtsaemheyt/geloove heylicheyt/eñ liefde/24. ende vermaent de nietichheyt aller creaturen buyten desen woorde.

PEtrus een Apostel Jesu Christi/a den verstroy- aAct.8/1
den vremdelingen in Pontia/Galatia/Cappa- Iaco.1.1
docia Asia/ende Bithynia/
Die vercoren zijn na de voorsienicheyt Gods
des Vaders b door de heylichmakinge des geests b Of/.tot
tot gehoorsaemheyt/c eñ bespreng inge des bloets Jesu chebr.12.24
Christi.d De genade eñ vrede sy u vermenichfuldicht. drom .7
e Geloeft sy God ende de Vader onses Heeren Jesu Gal.1/3.
Christi/f die na zijne groote barmherticheyt õs weder e2Cor.1.3
geboren heeft tot eẽ levendige hope g door de opstan- f Ro.6.23
dinghe Jesu Christi vande dooden/ g1cor.15.16
Tot een onverderffelicke/onbevleckelicke eñ onver-
welckerlicke Erve/h die in de hemelen bewaert is/ voor
u. Die k ghy inde cracht Gods bewaert l wort/door h Col.1.5
het geloove/tot de salicheyt die bereyt is/om in tẽ laetsten i In ons.
tijde ontdeckt te worden: kof/wy
m Inde welcke gy u verheucht/n eẽ cleyne tijt/so het l of wor-
noot is/bedroeft zijnde in menigerley versoeckingen. den.
o Op dat de beproevinge ws geloofs veel costelicker m Ro.5.3
dã de beproevinge des gouts/het welcke verganckelic n Heb.10
o Esa 48
10.
is/ 1 cor.3.13

is en [nochtans] door het vyer beproeft wort: bevondē
worde u te zyn tot lof ende eere/ eñ eerlickheydt / inde
openbaringe Jesu Christi.
8 p Den welcken ghy niet gesien en hebt/ nochtans lief
p Joa 20 hebt: den welcken ghy nu niet en siet/ eñ gelooft noch-
tans in [hē] ende verheucht u met onwtsprekelicke eñ
9 eerlicke vreuchde. Vercrÿgende het eynde ws ghe-
loofs [namelick] uwer zielen salicheydt.
10 Van welcke salicheyt ondersocht ende ondervraecht
hebbē q de Propheten/ die vander genade aen u lieden
q Ge 40. c / Dan 2.44 / r Da. 6. 24 / ‡ ps/22.7 / Esa 53.5
11 geprophetert hebben. r Ondersoeckende / op wat/ of
hoedanigen tyt de geest Christi die in hen was/ duyde-
te voren betuygēde ‡ het lydē dat op Christum [comē
soude] ende de eerlickheyt daer na.
12 Den welcken geopenbaert is/ dat sy niet henselven/
maer ons dit bediendē / dat u nu vercondicht is/ door
de gene die u gepredict hebbē het Euangelium/ f door
s Actr 2.4 den H. Geest/ die vandē Hemel gesonden is/ t het wele-
t eph. 3.10 ke de Enghelen begheeren te aensien.
v Luc 11.35 / eph/6.14
13 v Daerom schort op de lendenen ws verstants/ weest
nuchterē/ eñ hoept volmaectelic op de genade/ die u aē-
gheboden wort x inde openbaringhe Jesu Christi.
x Of tot. 14 Als gehoorsame kinderē maect u niet gelÿcformich
den begeerlickheden die te voren in uwe onwetenheyt
y Luc. 1.74
15 waren. Maer gelijck hy die u geroepen heeft/ heylich
z Lev 11.45 is/ y wort ghy oock heylich in alle uwe wandelinge.
a of/ Vad noemt
16 Daerom dat geschreven is/ z Weest heylich/ want ic
b Deut 10.17 / Sap. 8.6 / rom. 2.11
17 ben heylich Ende ist dat ghy hem a tot eenen Vader
aenroept b die sonder aensien der persoonen oordeelt/
naer een yegelicx werc/ so wandelt met vreese/ den tÿt
18 diē ghy hier woōt. c Wetēde dat gy nz mz vergãcke-
licke dingē/ silver oft gout verlost en zÿt/ wt uwe ydele
c 1 co 6.20 wandelinge / die vanden Ouderen overgegeven was.
19 p Maer met den dierbaren bloede Christi / als eens
d Act/20.28 / e ro 6.24 / Eph/1.9 / e Act 2.33 / Phil 2.9
20 onstraffelicken eñ onbevlectē Lams/ q Dewelcke wel
voorsien was voor de scheppinge der Werelt: maer is
geopenbaert in dese laetste tyden om uwent wille.
21 Die gy door hē gelooft in God/ die hem wt de doo-
den opgeweet heeft/ ende hem eerlicheyt gegevē heeft/
om dat ghy geloove ende hope op God hebben sout.
22 Ghy die uwe zielen gereynicht hebt inde gehoorsaē-

heyt

heyt der waerheyt/door den Geest/ g tot ongeveynsde
broederlicke liefde: hebt malcanderen yverichlicke lief rom12.10
3 wt reyner herten: h Die gy wedergeboren zijt/ niet wt
verganckelicken/maer wt onverganckelicken zade/door het Iac. 1.18
woort des levenden ende eewelick blijvenden Gods.
4 h Want alle vleesch is als gras/ en alle de eerlickheyt esa/40.6
des menschen/is als de Bloeme des gras: het gras is
verdorret/ende de bloeme is afghevallen:
5 Maer het woort des Heeren blijft inder eewicheyt: en
dit is dat woort dat u vercondicht is.

Dat ij. Capittel.

Hy vermaent de geloovige/ dat sy worden kinderen uit gnade
21. tot de vruchten der wedergeboorte/13. tot gehoorsaemheyt
der Overheden ende tot lijdtsaemheyt/21. schildert hen den
Heere Jesum levendichlijck voor ooghen.

SO legt dan af alle boosheyt/ en bedriegerie/ en ghe-
veynstheden ende nijt/ende alle achterclappingen: rom16.4
a Ende begeert die redelicke en onvervalschte melc/ eph/4.23
als kinderkens die maer nieu geboren zijt/op dat gy daer psa;4.9
3 door opwasset: b So gy anders gesmaect hebt dat de
4 Heere goedertieren is. c Tot den welcken comende/die
eenen levendigen Steen is/ vanden mensche wel ver- eph/2/20
worpen/maer by Gode wt vercoren ende dierbaer:
Wort ooc gy selve als levende Steenen getimmert/ d tot
een geestelic huys/ e ende heylich Priesterdom/om gee- d Heb 3.6
stelicke Offerhanden te doen die Gode behagen door e Apo 1/9
Jesum Christum. f rom12/1
Daerom staet ooc inde schrift/ g Siet: ic ligghe in Sion
eenen costelicken en dierbaren wt-ersten Hoecksteen/ en esa28. 16
wie in hem geloost/die en sal niet beschaemt worden. rom.9.33
U dan/die gy geloost/is hy eerlic/ maer den ongeloo-
vigen/ is h de Steen dien de Timmerlieden verworpen
hebben/het hooft des hoecx ghewor den/ psi118/22
i En een Steen der aenstootinge/ende een steenrotze Act/4.11
der ergernisse: namelic/ den genen die hem aen het Woort esa/8.14
stooten/ongehoorsaem zijnde/daer sy k ooc opgeset wa- rom9. 33
ren. Maer gy zijt een wtvercoren geslachte/ m een Coninc k Of/loe.
lijc Priesterdom/een heylich volck/een vercregen volc/ l exo19/5
om dat ghy sout vercondigen de deuchden des genen/ Den/7.6
die u wt der duysternisse geroepen heeft/tot zijnen won- m apo1.6
derlicken lichte. Oze.1/10

10 Die vooztijden geen volc en [waert/] maer nu Gods
volc [zijt/] die vooztijdē geen barmhertichept vercre-
gen en hadt/ maer hebt nu barmhertichept vercregen.
11 Lieve ick vermane u als † Welanders eñ Vzeemde-
lingen/ o onthout u van vleeſchelicke begeerlichedē die
tegen de ziele ſtrijden.
12 p Ende hout uwe wandelinge eerlic onder de Heyde-
nen: p op dat ſy in het gene dat ſy van u ſeggē/ als vā
quaetdoenders r uit de goede wercken aenmerckende
God prijſen inden dach der beſoeckinge.
13 Soo weeſt dan aller menſchelicker c ordinantie on-
derdanich/ om des Heeren wille: het ſy den Coninc/ als
14 den Overſten. Het ſy den Stathouderen/ als dē genē
die van hem geſonden worden/ tot wrake der Quaet-
doenders ende tot prijs der goetdoenders.
15 b Want alſo is de wille Gods/ dat ghy met weldoē/
ſtopt de onwetenhept der dwaſen menſchen.
16 r Als vrije/ ende niet als de vryhept hebbende tot een
deckſel der booſhept: maer als dienſtknechten Gods.
17 p Eert eenen yeghelicken. 3 Hebt het Broederſchap
lief. Vreeſt God. b Eert den Coninck.
18 b Ghy Huyſknechten weeſt met alder vreeſe dē Hee-
ren onderdanich/ niet alleenlic dē goeden eñ redelickē
19 maer ooc den harden. e Want dat is ghenade/ iſt dat
yemant om der o Godlicker conſcientiē wille/ ſwaric-
hept verdraecht/ lydende t'onrechte.
20 Want wat eere iſt/ iſt dat ghy verdraecht als gy ge-
ſondicht hebbende/ geſlagen wort? e Maer iſt dat ghy
verdraecht als ghy weldoet/ eñ nochtās te lijdē hebt
dat is genade by God.
21 Want hier toe zijt ghy geroepen/ wāt Chriſtus heeft
ooc geleden voor ons: f ons eē exempel achterlatende
om dat ghy zijne voetſtappen ſout navolgen.
22 Die gheen ſonde ghedaen en heeft/ noch daer en is
geen bedroch in zijnen mont gevonden.
23 h Die als hy verſmaet was/ en heeft niet wederom
geſmadicht: eñ en dreyghde niet als hy leet: maer ga
24 het hem over die recht oordeelt. i Die onſe ſōdē ſelv
in zijnen lichame gedragen heeft op het hout/ k om dat
wy vander ſonde geſtorvē zijnde/ der rechtveerdichep
leven ſouden: door wiens wonden ghy geneſen zijt.

Want

† of/ als vre-
de inwoon-
ders eñ lāt-
reyſers.
o Ro. 13. 14
Gal. 5. 16
2 Cor. 8. 21
q Tit. 2. 8
1 Pet. 3. 16
c Mat. 5. 16
Ro. 13. 1
c Gr. creatu-
re.
Tit. 2. 8
Joa. 8. 32
Ro. 6. 18
Ro. 12. 10
Ro. 12. 10
Heb. 13. 1
Mat. 12. 2?
Eph. 6. 5
2 Cor. 7. 2?
o Gr. con-
cientie
Gods.
Mat. 5. 1?
Joa. 13. 14
Philip. 2. ?
Eſa. 53. ?
Joan 3. ?
Matt. 27
i Eſa. 53/4
Ro. 6/1?

Want gy waert als dwalende Schapē/maer gy zijt
nu bekeert tot dē Herder eñ [m] Toeſiender uwer zielē. Of Opſiender.

Dat iij. Capittel.

[...]y vermaent de getroude van haer officie/8.ende alle gheloovig[...] tot
[...]eſde onnooſelheyt/14.ende lijdſaemheyt/door het exem pel/eñ de wel
[...]aet Christi.

DEſgelijcx a gy Vrouwen weeſt uwen Mannē on Gen.3.16
derdanich/op dat ooc de gene die dē woorde niet 1cor14.34
gehoorſaē en zijn/door de wādelinge der Vrouwē
[...]onder woort gewonnen worden.
A's ſy aēgemerct hebben uwe goede wandelinge in
[...]e vreeſe. b Der welcker vercieringe ſy niet die uyter-
[...]icke/ in het haytvlechten eñ gout ommehangē of clee 1.tim2.9
[...]deren aendoen: Maer die verborgen menſche name
[...]ic des hertē [die gelegē] is inde onverderffelicke [ver-
[...]ieringe] eens ſachtmoedigē eñ ſtillē geeſts/ dewelcke
[...]oſtelic is voor God. Wāt alſo vercierdē haer ooc voor
[...]ijdē de Heylige Vrouwen/die op den Heere hooptē/eñ
[...]varen haren Mannen ōderdanich. Gelijc Sara dē
[...]brahā gehoorſaem was/ c noemende hē Heere/ wiēs gen18.12
[...]ochters ghy geworden zijt/als gy weldoet/ooc niet
[...]ebreeſt zijnde met eenige vreeſe.
Deſgelijcx ghy Mannē/ d woōt met haer met wijſ- 1Cor/7.3
[...]eyt/gevende haer eere/als den cranckſtē vate:ooc alſo
[...]nedegenootē zijnde der genade des levēs/op dat uwe
[...]ebeden niet verhindert en worden. Ende eyndelick/
[...]weeſt] alle eens geſint/hebt medelijdē/hebt de Broe- Ro12.16
[...]ers lief/weeſt barmhertich vriendelick. 1Cor.5.9
Vergelt niet quaet met quaet/oft verſmaetheyt met fleb/ 18/
[...]erſmaetheyt:maer ſegent daer tegen/eñ weet dat gy mat5.139
[...]aer toe geroepen zijt/g om de ſegeninge te beerven. rom12.17
h Want wie het leven wil lief hebbē/ende goede dagē gmat/25
[...]en/i die ſtille zijn tonge vandē quade/ eñ zijne lippen 34.
[...]at ſy geen bedrach en ſpreken. k Hy trede af van dē ipſa34.13
[...]uade/ende doe goet/hy ſoecke vrede ende jageſe na. kjac1/26
Want de oogē des Heeren [zijn] over de rechtveerdi- pſa37.27
[...]e/ ende zijne oorē tot haer gebet: Maer het aenſichte Eſa.1.16
[...]es Heeren is tegen de gene die quaet doen.
Ende wie ſal u quaet doen?iſt dat ghy het goede na
[...]olcht? m Maer iſt dat ghy ooc yet lijt om der recht- mat .10
[...]eerdicheyt/ſo zijt gy ſalich/n eñ en vreeſt hare vreeſe 1pet2,22
[...]iet/noch en verſchrickt niet.

15 ᵒ Maer heylicht den Heere in uwen herten/ ende weeſt
ᵒ Iobi./21 altijts bereyt/ om te antwooꝛden eenen yegelicken/ die
ᵖ Pſ.19.46 rekēſchap van u begeert/ van de hope die in u liedē is/
16 Met ſachtmoedicheyt eñ vreeſe/ hebbende een goede
conſcientie: ᵠ op dat ſy/ daerin ſy quaet van u liedē ſeg=
ᵠ Tit. 2.3/ gen/ als van quaetdoēders beſchaemt woꝛdē/ die uwe
goede wandelinghe in Chꝛiſto bedꝛucken.
17 Want het is beter dat ghy weldoende lijt/ (iſt dat de
ʳ Rom/5.6/ wille Gods wilt) dan quaet doende.
ʳ Hebꝛ. 9.15 18 ʳ Want Chꝛiſtus heeft ooc eens geledē vooꝛ de ſon=
de/ hy rechtveerdige vooꝛ de onrechtveerdige: om dat
hy ons tot God ſoude bꝛengen/ geſtoꝛven na den vlee=
ſche/ maer levendich na den Geeſt.
ˢ 1 Pet. 4.6 19 Inden welcken hy ooc comende/ heeft gepꝛedict den
ᵗ Gene. 6.5 20 Geeſtenˢ die inde gevanckeniſſe zijn/ Als ſy vooꝛtijdē
ᵘ Gen 6.14 onghehooꝛſaem waren/ ᵘ doemen de lancmoedicheyt
mat/ 4/37 Gods eenmael verwachtede/ inde dagen Noe/ als de
ˣ Gen. 8.16 Arcke bereyt wert: ˣ inde welcke weynige/ dat is acht
ʸ Ephe 5.26 21 zielen behouden werden dooꝛ het water. ʸ Des welc=
ken tegēbeelt de Doop/ ōs nu ooc behout niet daerme=
de de vuylichedē des lichaēs afgewiſchet woꝛdē maer
waer dooꝛ de goede cōſciētie God vꝛaecht/ dooꝛ de op=
22 ſtādinge Chꝛiſti/ ᶻ Dewelcke is ter rech terhāt Gods/
ᶻ Ephe 1/20 opgevarē zijnde tē Hemel/ eñ de Engelē eñ de Machtē
ende Crachten hem onderdaen zijnde.

Dat iiij. Capittel.

1. Hy vermaent ſe tot de vꝛuchten der weder gebooꝛte/ eñ tot lijtſaēheyt.

1 DEwijle dan Chꝛiſtus vooꝛ ōs indē vleeſche geledē
ᵃ Heb. 12.1 heeft/ ᵃ ſo wapent ghy u ooc met ᶜ dē ſelve gevoelē/
ᵇ of gedachte. namelic dat ᵉ wie indē vleeſche geledē heeft/ die heeft
ᶜ Rom/6.7 ᶠ afghehouden vander ſonde/
ᵈ G. geruſt. 2 ᵍ Om nu niet na menſchelicke begeerlicheden/ ende
ᵉ Rom 14.7 na Gods wille/ den tijt die noch over is te leven.
Gala.2/20 3 ᶠ Want het is ons genoech/ dat wy den vooꝛgaenden
Eph 4.24 tijt des levens/ der Heydenen wille gedaē hebben/ wā=
ᶠ Ephe 6.17 delende in wellusten/ begeerlickheden/ dꝛonckenſchap/
bꝛaſſerie/ ſupperie/ ende grouwelicke Afgoderie.
4 Het welcke hem vꝛemde is/ ende laſterē dat gy niet
mede en loopt inde ſelve ongebonden overdaet:
5 De welcke ſullen rekenſchap geven/ hē/ die bereyt is
te ooꝛdeelen de levende ende doode.

6 h Want daer toe is ooc [i] den doodē het Euangelium
gepredict: op dat sy geoordeelt wordē na den mēsche/ h Joa.5.25
[dat is/] aēgaēde het vleesch/ eñ levē na God/ [i] dat is/ 1 Pet.2.19
7 [door] dē Geest. k Ende aller dingen eynde is na by.
[l] Weest dan nuchteren/ ende waeckt tot ghebeden. k Joa.2.18
8 Maer voor al/ hebt tot malcanderẽ [m] stercke liefde/ l Luc.21/38
9 n want de liefde bedect vele sondē. o [Weest] herber= m.Gr.wt=
gich onder malcanderen/ [p] sonder murmureren. reckte.
q Dient malcanderẽ/ een yegelic na dat hy gave ont= n Pro.10.12
fangē heeft: als goede wtdeylders der menigerley ge= o Ro.12/13
nade Gods. [r] Ist dat yemãt spreect/ [dz hy spreke] als p Phil.2.14
Gods woort. Ist dz yemãt diēt/ [die diene] als wt de q Rom.12.6
cracht die God geeft: op dat God in allen geprezē wor= r Gr. huys=
de door Jesum Christum/ dewelcke heeft de heerlichz regeerders
ende macht/ van eewicheyt tot eewicheyt/ Amen. s Jer.23.22
[s] Lieve/ laet het u niet vreemde zijn/ als ghy door het Esa48/10
yer versocht wort/ tot uwer beproevinge/ als of u wat
vreemts gheschiede.
Maer verblijdt u daer in: dat gy des lijdēs Chri=
sti deelachtich zijt/ op dat ghy inde openbaringe zijner
heerlickheyt/ meucht verblijden ende verheughen.
[b] Ist dat ghyliedē in Christi Name versmaet wort/ Mat.5.8.
so zijt ghy salich/ want de Geest der eerlicheyt/ ende [de 1 Pet.2.2.
Geest] Gods rust op u liedē/ [dewelcke/] so veel hē aē
gaet/ gelastert wort: maer so veel u aengaet/ ghepresen
wort. Maer dat niemant van u lieden en lijde/ als eē
dootslager/ of dief/ oft quaetdoender/ of als een die na
ander lieden dinghen siet.
Maer ist dat [yemant lijt] als eē Christē/ die en scha=
me hem niet/ maer prijse Godt in desen deele.
Want het is tijt/ dat het oordeel vandē huyse Gods
beginne: Eñ ist dat het eerst vã [ons begint/] [p] wat sal Jer.25.59
het eynde wesē der gener die dē Euangelio Gods niet Luc.23.30/
gelooft en hebben.
a Eñ ist dat de rechtveerdige nauwelic salich en wort/ Pro.11.31.
waer sal de Godloose ende Sondaer verschijnen?
So dã/ de gene die lijdē na dē wille Gods/ dz sy hare
sielen den getrouwen Schepper bevelen [b] met weldoē. b Gri.in goedadic= heyt.

Dat v. Capittel.

Van het officie der Pastoorē/ 5. ende de Jongeren/ 8. beschrijvinge des duyvels/ ende den middel om hem te wederstaē/ 10. gebet voor de gelovighen/ 13. groetenissen.

1 DE Ouderlingen die onder u liedē zyn/vermane ic/
die een mede Ouderlinc ben/ende getuyge des lij=
dēs Christi/eñ ooc deelachtich der eerlichept die gheo=
penbaert sal worden.
2 [a] Weyt de kudde Gods[b] die onder u liedē is/die be=
sorgende/niet als wt bedwanc/maer gewillichlic:noch
om vuyl gewins wille/maer met een beweecht herte.
3 [c] Noch als heerschappie voerēde over het volc dat u
bevolen is/[d] maer als die der kudde een voorbeelt ge=
worden zijt.
4 Ende als de overste Herder verschijnē sal/ [f] dā sult
ghy de onverwelckerlicke Croone der glorien behalē.
5 Desgelijcx gy Jongers/weest den Ouderen onderda=
nich/eñ weest alle malcādere onderdanich weest me
de ootmoedichept verciert/[g] wāt God wederstaet den
Hooveerdigen/maer den Nederigen geeft hy genade.
6 [i] Vernedert u lieden dā ōder de crachtige hāt Gods
op dat hy u verhooge te zijner tijt.
7 [k] Worpt alle uwe sorchvuldichept op hem/[l] Wāt hy
draecht sorge voor u lieden.
8 [m] Weest nuchteren ende waect/wāt uwe wederpar=
tije/de Duyvel gaet omme als een briessende Leeuwe
soeckende wien hy verslinde.
9 [n] Wederstaet hem/vast zijnde in het geloove wetēde
dat het selve u lijdē/in uwe Broederschap/die inde we=
relt is/volbracht wort.
10 De God aller genade/ die ons / wy die een weynich
tijts bedruct zijn geroepen heeft tot zijne eewige heer
lichz in Christo Jesu [o] die selve volmake/bevestige/ve=
11 stercke/eñ fondere u lieden. Hem sy de eerlichept ende
macht van eewichept tot eewichept/Amen.
12 Door Salvanum uwē getrouwē broeder/also ic ach=
te hebbe ic een weynich geschreven/vermanēde eñ be
tuygende/dat dit de genade Gods is/daer gy in staet.
13 U groet de mede wtvercorē Gemeynte/die in Baby=
lonia is/ende Marcus mijn sone.
14 [q] Groet malcanderen met den heyligen kusse. Vrede
sy u allen/die in Christo Jesu zijt/Amen.

a Act.20 28
b Of/so veel in u lieden is
c 2 cor 1.14
d 1 co 4.12
e esa 40.11
Joa 15.11
f ico 29.25
2 tim.1.8
g ro 12.10
h pro 3.34
i job 22.10
Luc 14.11
k ps 53.22
mat 6.29
l sap 12.13
m Jac 1.7
n Jac/4.7
o heb 10.17
rom 16.16
1 cor 16.20

De tweede algemeyne Sentbrief Petri.

Dat eerſte Capittel.

Petrus de genade Chriſti gepreſen hebbende/5. vermaent de geloovige tot eē recht Chriſtē levē/12. belooft hē zijnē arbeyt/16 bewijſt de ſekerheyt des Evāgeliums/19. eñ dē middel om inde Schrift profijt te doē.

SYmon Petrus een Dienſtknecht ende Apoſtel Jeſu
Chriſti den genē die even dierbaren geloove met ōs b Gr. in.
vercregen hebbē/b door de rechtveerdicheydt onſes
Gods/ende Salichmakers Jeſu Chriſti:
c De genade eñ vrede ſy u ōmenichfuldicht: door de Rom. 1. 2
kenniſſe Gods/ende onſes Heeren Jeſu Chriſti.
Gelijc ons zijne Godlicke macht alle dinc dat tottet
leven/ eñ de Godſalicheyt [noodich] is/ gegeven heeft
door de kenniſſe des genen die ons geroepen heeft tot
de eerlicheyt ende deucht.
Daermede dat ons de ſeer groote eñ eerlicke beloftē
gegeven zijn: d om dz gy daer door ſout der Godlicker eſa 56. 4/
natuere deelachtich worden/ de verderffelichz die inde Joa. 1. 18
werelt is/ door de begeerlicheyt ontvloden zijnde. Gal 3. 16
Eñ tot dit ſelve ooc alle neerſticheyt doende/ bewijſt
hier toe deucht in uwen geloove: eñ inde deucht/ werē
ſchap. Inde wetēſchap/ maticheyt: in maticheyt/ lijt-
ſaemheyt: ende in lijtſaemheyt Godvruchticheyt:
Ende inde Godvruchticheyt/ broederlicke liefde: eñ
in broederlicke liefde/ ghemeyne liefde.
Wāt als ghy deſe [dingē] hebt/ eñ daerin overbloe-
dich zijt/ ſy en ſullē u niet ledich noch onvruchtbaer la-
ten/ tot de kenniſſe onſes Heeren Jeſu Chriſti.
Want die deſe niet en heeft/ e die is blint/ eñ taſt met
der hant na dē wech/ eñ heeft de reyninge zijner ouder
ſondē vergetē. Daerō broeders/ weeſt liever neerſtich yſa 59. 16
om uwe beroepinge eñ verkieſinge vaſt te makē: want
als gyliedē dat doet/ ſult gy te geenen tijde ſtruyckelē.
Want alſo ſal u rijckelic dē inganc in het eewige Co-
ninckrijcke onſes Heeren eñ Salichmakers Jeſu Chriſti
toegheDient worden. Daerom en ſal ick niet f ophou- f Gr. ver
den/ u altijts ſulcx te vermanen/ hoewel ghy het weet/ gheten.
ende inde tegenwoordige waerheyt verſterct zijt.
Want ic achte het recht/ ſo lange als ic in deſen g Ta- g Datis/
bernakel ben/ u lieden met vermaninge te verwecken. lichame.
h Dewijle ic weet/ dat de aflegginge mijns Taberna-
kels haeſt comt/ i gelijc onſe Heere Jeſus Chriſtus my h tim 46
heeft te kennen ghegheven. i Joa 11. 18

15 Maer ic ſal ooc neerſticyz doē dat gylledē na mijnen
wtganc meucht altijts van ſulcr gedachteniſſe houdē.
1 Cor 1.17. 1 Thes 1/5
16 k Wāt wy en zijn niet de cōſtige fabulē nagevolcht/
als wy u liedē onſes Heerē Jeſu Chriſti macht eñ toe=
comſte te kennē gegevē hebbē l maer als die met onſē
Joa. 1. 14 Mat. 17.2
oogē hebbē zijnder Majeſteyt Aē ſchouwers geweeſt.
17 Want hy hadde van Gode den Vader eere eñ eerlic=
heyt ontfangen dewijle duſdanige een ſtemme vande
hooch weerdige eerlicheyt tot hem geſchiede: m Deſe is
Mar. 3.17 Mar. 1.11 Col. 1.17.
mijn wel lieve Zone inden welcken ic mijn welbehagē
18 genomē hebbe. Eñ deſe ſelve ſtemme hebbē wy ge=
hoort/ als ſy vandē Hemel quam/ daer wy met hē wa=
ren op den heyligen Berch.
n Of/vaste o 2 Cor 4.6
19 Ende wy hebben een vaſt n Prophetiſche woort/ eñ
ghy doet wel/ als gy daer acht op hebt/ o als op eē licht
dat in eē duyſter plaetſe ſchijnt/ tot dat de dach aēlich=
te/ ende de morgenſterre opga in uwe herten.
p 2 Tim 3.16 q Of/ gheen eygen wtlegghinghe toebehoort
20 p Dit eerſt wetende/ dat geen Prophecie der Schrif=
21 tuere q wt eygener ingevinge geſchiet. Wāt de Pro=
phecie en is voortijden niet door menſchē wille gegevē
maer de heylige menſchen Gods hebbenſe geſproken/
ghedreven zijnde vanden Gheeſt Godts.

Dat ij. Capittel.

1. Beſchrijvinge der boosheyt/ende verderbinge der valſcher Leeraers ende harer Diſcipulen.

Actor 20.2 1 Tim 4.17
1 Daer hebben a ooc valſche Prophetē ōder dē volcke
gheweeſt: ghelijck ooc onder u lieden valſche Lee=
raers weſen ſullen die verderffelicke Secten inboeren
ſullen: ooc den Heere dieſe gecocht heeft/ verloochenen=
de/ ende een haeſtige verdoeminge over henſelven ha=
lende.
2 Ende vele ſullē haer verderbinge navolgen/ door de
welcke den wech der waerheyt ſal gelaſtert worden.
3 Eñ ſy ſullen door gierichept/ met gemaecte woordē/
gewin van u lieden ſoecken/ den welckē de verdoeme=
niſſe van over langen tijt niet en vertoeft eñ haer ver=
Jaco 4.12 Apoc. 2/2.
4 derffeniſſe en is niet ſlaperich. Want iſt dat God de
Engelē/ als ſy geſōdicht haddē/ niet geſpaert en heeft
maer heeftſe met ketenē der duyſterniſſe inde Helle ge
worpen eñ overghegeven tot het Oordeel te bewaren.
5 Eñ en heeft de oude werelt niet geſpaert/ maer heeft

ᵈ Noe dẽ Predicker der rechtveerdichept zijn achtster d Gen. 7.
bewaert/ brengẽde de ᵉ Diluvie over de werelt der on= e of/ Sunt-vloet.
6 gerechtigen. Ende heeft ᶠ de steden Sodoma eñ Go= f Ge. 19. 24
morra/ tot asschen verbrandende ende ommekeerẽde/ Esa. 13. 19
verdoemt/ eñ tot een exempel geset den ghenen die na= Jer. 50. 40
maels souden Godloosłick leven. Luce. 17. 29
7 ᵍ Eñ heeft den rechtveerdigẽ Loth daer wtgetogẽ/ Gen 19. 16
die vande oncuysche verkeeringe der boosen vermoeyt
8 was. (Want de rechtveerdige man woonende onder
hẽ/ ʰ hy heeft van dage te dage zijn rechtveerdige ziele h Psa. 110
gequelt/ siẽde eñ hoorende hare ongerechtige werckẽ.) i Of/ hebbẽ sy gequelt.
9 ᵏ De Heere weet de Godsalige wt de versoeckinge te k 1 Cor. 10/
verlossen/ eñ de onrechtveerdige/ tot dẽ dach des Oor=
deels ter straffe te houden.
10 Ende aldermeest/ de gene die het vleesch volgẽde/ in
onreyne begeerlichedẽ wandelen/ de heerschappye ver=
smaden/ die stout eñ hertneckichlic henselvẽ behagẽde/
ende de Heerlicheden niet en vreesen te lasteren.
11 Daer de Engelẽ die meerder zijn vã cracht eñ macht/
geen lasterlic oordeel tegen hen en gevẽ voor den Heere.
12 Maer dese/ ˡ als onredelicke Beesten/ natuerlick be= l Jer. 12. 2.
weecht gemaect om gevangen eñ verdorvẽ te wordẽ/
ᵐ lasterende het gene daer sy niet van en wetẽ/ sullẽ in m Jude. 10/
haer eygen verderfinghe verdorven worden.
13 Gecrijgende den loon der ongerechtichept/ als die de
dagelicksche weelde voor genoechte achten: vlecken eñ
smettẽ [zijnde/] die in hare bedriegeriẽ genoechte heb=
ben als sy met u lieden brassen/
14 Hebbende de oogẽ vol overspels/ onverhinderlic van Nu. 22. 21.
sonde/ verlockende de wanckelbare ziele/ eñ hebbende
het herte geoeffent in gierichept/ kinderẽ der vervloec=
15 kinge: Die den rechtẽ wech verlatende/ zijn gedwaelt/
ⁿ volgẽde dẽ wech Balaam des [soons] Bosor/ dewelc=
ke den loon der ongerechtichept lief gehadt heeft.
16 Maer hy heeft de straffinge zijner ongerechtichz ge=
hat/ [wãt] dat stomme lastbaer dier/ heeft met mẽsche
licker stemme gesproken/ eñ des Propheten wtsinnic= Jude/ 12.
17 hept verhindert. ᵒ Dese zijn Fonteynẽ sonder water/
wolckẽ vanden stormwinde gedreven/ den welcken de
doncker duysternisse inder eewichept bewaert is.
18 Want sy seer opgeblasen ydelhept sprekende/ verloc=

ken

kẽ door de begeerlicheyt des vleesch / eñ wulpsheden
p And. een weynich. hen die p recht ontvloden warẽ/de gene die in dwalin-
ghe verkeeren.
19 Belovende hen vryheyt/daer sy selve dienstknechten
der verderbinge zijn. q Want van wien yemant over-
Joa. 8.34 wonnen is/ diens dienstknecht is hy ghewo:den.
20 r Want ist dat sy/ na dien sy vande besmettinge der
mat. 12.45 werelt gevloden zijnde/door de kennisse des Heeren eñ
Heb. 6.5 Salichmakers Jesu Christi/wederõ inde selve verwer-
ret zijnde/overwonnen worden so is haer laetste erger
21 gewordẽ dan het eerste. Wãt het ware hen beter/dat
sy dẽ wech der gerechticheyt niet gekẽt en haddẽ/ dan
dat sy hem bekennende/weder af keerẽ vande heylige
Of/gebodt s Leere/die hen ghegheven is.
22 Maer hen is geschiet/ datmẽ met desen warachtige
t Pro. 26.20 spreecwoorde pleech te seggen: t De hont is weder ge-
v Spr. 8.4 keert tot zijns selfs wtspousel: v Ende de ghewasschen
Seuge tot de wentelinge in het slijck.

Dat iij. Capittel.

2. Hy bewijst de Godloosheyt der bespotters der beloften Gods/7. de ma-
niere der eyndinge der werelt/11. ende van hem te bereyden/16. eñ wie
sy zijn/ die de geschriften Pauli/ende andere misbruycken/18. daerna
dancket hy den Heere Jesum.

1 LIeve/ic schrijve u nu desen tweedẽ Brief/waer in ic
door vermaninghe/uwe oprechte herten verwecke
2 Dat gy gedachtich zijt der woordẽ/die vã de heylige
Propheten te voren gesproken zijn/ende onse Leere wy
die Apostelen zijn des Heeren ende Salichmakers:
1 Tim. 4.1 3 b Dat eerst wetende/dat inde laetste dagẽ sullen be-
spotters comẽ/die na hare eygene begeerlicheden sul-
len wandelen/
4 Eñ seggen: waer is de belofte zijner toecomste? wãt
van dat de Vaders ontslapen zijn/blijft alle dinck als
van den beginne der Scheppinghe aen.
5 Want willens en weten dese niet/dat de Hemelen in
lange voorleden tijdẽ waren door Gods woort: eñ c de
Genes 1.7. Aerde wt den water/ende in het water staende.
6 d Waer door de werelt die doe was overvloept zijn
Gen. 7.25 7 de/vanden water vergaen is. e Maer de Hemelen die
nu zijn/eñ de Aerde/zijn door het selve woort geset/ e[n]
psa 102.17 worden behouden totten vyere/ inden dach des oor-
Esa. 40.8 deels/ende verderbinghe der Godloose menschen.
1 Thes 1.7

8 Maer en weest niet onwetende van dit een dinc/ lie- be/ dat eenen dach by denHeere is/ gelijc duysent jarẽ:g Psa.90.4
ende duysent Jaer ghelijck eenen dach.
9 DeHeere en vertraecht de belofté niet/ gelijc sommi-
ge meynen/ dattet traegheyt is:h maer hy is lanckmoe- h Rom2.4
dich over ons/ i niet willende dat yemant vergae/ maer i Eze18.22
[wilse] alle tot bekeeringhe ontfanghen.
10 Maer den dach desHeeren sal comen als eenDief in
der nacht/ l inden welcken de Hemelen sullen met een
sterck gedruysch voorby gaen/ ẽn deElementen sullen 2 Pet 3.7
branden ẽn vergaen/ ẽn de Aerde/ ende de wercken die
daerin zijn/ sullen verbranden.
11 Dewijle dan dit al m vergaet/ hoedanich behoorẽ wy m Gr. sal
te zijn in heylige wandelinge ende Godvruchticheden. ontbonde
12 Verwachtende ende haestigende tot den toecomen- worden.
den dachGods/ n door den welcken deHemelen ontste-
ken ende vergaen sullen/ ende de Elementen branden Spr16.18
13 ẽn smelten. o Maer wy verwachten nieuweHemelen
ẽn nieuweAerde/ om na zijne belofte/ waerin rechtveer- esa65.16
14 dicheyt woont. Daerin/ liebe/ die ghy sulcx verwacht/ Apo.21.1
weest neerstich om onbesmet ẽn onstraffelick van hem
bevonden te wesen/ in vrede.
15 p Ẽn acht dat de lanckmoedicheyt onsesHeeren/ salic- Rom2.4
heyt is/ gelijc ooc onse liebe broederPaulus na de wijs-
heyt die hem ghegheven is/ u lieden geschreven heeft.
16 Gelijc ooc in alleSentbrieven/ sprekende daer in van
desen: Inde welcke sõmige dingen zijn/ swaer te vstaẽ/
dewelcke de ongeleerde ẽn onvaste verdraeyen/ gelijck
ooc de andereSchriften/ tot haer eygen verderffenisse.
17 Ghy dan/ liebe/ dewijle gy het te vorẽ weet/ so wacht
u lieden/ dat ghy niet door der Godlooser dwalinghe
verleyt zijnde/ van uwe eyghen vasticheyt af en valt.
18 Maer wast inde genade ende kennisse onses Heeren
ẽn Salichmakers JesuChristi/ Hem sy de eerlicheydt/
ende nu/ ende ten eewighen daghe/ Amen.

De eerste alghemeyne Sentbrief Joannis.

Dat eerste Capittel.

1. Hy bewijst de verciertheyt ẽn de vrucht des Evangeliums/
8. daer na den middel/ om daer van deelachtich te worden.

a Joa.1.14 1 Pet.1.16. b Joa.10.27

1 DAt vanden beginne was / dat wy gehoort hebbē/
dat wy gesien hebben met onsen oogen/ a dat wy
aenschout hebben/ b ende onse handen ghehandelt
hebben/vanden woorde des levens.
2 (Want het leven is geopenbaert/eñ wy hebbent ge-
sien/eñ betuygen/ ende vercondigen u het eewige levē/
het welcke by den Vader was/eñ is ons goepēbaert.)
3 Dat wy gehoort hebben/eñ gesien hebben/ vercon-
digen wy u lieden/ om dat ghy oock sout met ons ge-
meynschap hebben/ende onse gemeynschap sy met dē
4 Vader/eñ met zijnē Sone Jesu Christo. Eñ dit schrij-
ben wy u lieden/op dat c uwe vreuchde vervult sy.

c Oft/onse.

5 Eñ dit is de belofte die wy van hē gehoort hebben/
ende u vercondigē/ d dat God een licht is/eñ daer en is
6 geē derhande duysternisse in hem. e Ist dat wy seggē/
dat wy gemeynschap met hem hebbē/eñ wandelen in
de duysternisse/so liegē wy/ende en doen de waerheyt
7 niet. Maer ist dat wy in het licht wandelē/gelijc hy
in het licht is/so hebbē wy gemeynschap met malcan-
deren/ f eñ het bloet Jesu Christi zijns Soons/reynicht
ons van alle sonde.

d Joan.1.9 ende.9.5. e Esa B.15
f Heb.9/14 Apo.1.5.

8 g Ist dat wy seggen dat wy geen sonde en hebbē/so
bedriegē wy ons selvē / eñ de waerheyt en is ons niet.
9 h Ist dat wy onse sonden belijdē: hy is getrouwe/eñ
rechtveerdich/ op dat hy ons onse sonden verghebe eñ
10 reynige ons vā alle ongerechticheyt. Ist dat wy seg-
gē dat wy niet gesondicht en hebbē/so makē wy hem
leughenachtich/ ende zijn woort en is in ons niet.

g 1 Reg 8.46 2 Par 6.36
h Psa.32.5.

Dat ij.Capittel.

5. Voor de weldaet Christi vermaent hy tot suyverheydt/9. liefde/18. eñ
vande Antichristen te schouwen.

1 MIjne kinderkens/ic schrijve u dit/om dat gy niet
en sout sondigē/eñ ist dat yemāt gesōdicht heeft/
wy hebben Jesum Christum eenē rechtveerdigē a
Voorbidder by den Vader:
2 b Eñ hy is de versoeninge voor onse sondē :ende niet
alleēlic voor onse sondē/maer ooc voor geheel des we-
3 relts. Eñ hier in wetē wy/dat wy hē bekent hebbē/
4 ist dat wy zijne geboden houdē. c Wie daer seyt: Jck
kenne hem/eñ en bewaert zijne geboden niet/die is een
leughenaer/ende de waerheyt en is in hem niet.
5 Maer wie zijn woort hout/in hem is warachtelic de

a 1 Tim.2. Heb.6.24 b Rom 3/35 2 Cor.5/8/
c Joa 4.20

liefde Gods volcomē. [d]Hier aen bekennen wy/ dat wy
6 in hē zijn. Die seyt dat hy in hē blijft/ [e]die moet ooc d Joa/15.35
7 also wandelē/gelijc hy gewandelt heeft. Broeders ic e Joa13.18
en schrijve u geen[f] nieu[g] gebot/maer dat oude gebodt/ f2 Joa/5.1
dat ghy vandē beginne gehadt hebt:dat oude gebodt g hof/lecre.
is het woort/dat ghy vanden beginne ghehoort hebt.
8 [h]Wederom schrijve ick u liedē een nieu ghebodt/het h Joa.13.34
welc warachtich is in hem eñ u: want de duysternisse ende/15.12
gaet voorby/ende dat waerachtighe licht schijnt nu.
9 Wie seyt dat hy in het licht is eñ zijnē broeder haet/
die is tot noch toe inder duysternisse.
10 [i]Wie zijnen Broeder lief heeft/[k] die blijft in het licht/ i1 Joa3/14
ende in hem en is geen ergernisse. k Joa.12.15
11 [l]Maer wie zijnē Broeder haet/ die is inde Duyster-
nisse/ende hy wandelt inde Duysternisse/ende en weet l Lev.19.17
niet waer hy gaet/wāt de Duysternisse heeft zijne oogē
12 verblint/ [m]Ic schrijve u kinderkens/ want de sonden n Luc 23.17
zijn u vergeven door zijnen Naem. Actor 4.12
13 Jck schrijve u/Vaders/want ghy hebt hem gekent/
die vandē beginne is. Jc schrijve u/Jongelingē/want
ghy hebt den Boosen verwonnen.
14 Jck schrijve u kinderkens/want ghy hebt dē Vader
gekēt. Jc hebbe u geschrebē/vaders/want gy hebt hē
gekent/die vandē beginne is. Jck hebbe u geschrebē/
Jongelingen/ wāt ghy zijt sterc/ende het woort Gods
blijft in u/ende ghy hebt den Boosen verwonnen.
15 [n]Hebt de Werelt nz lief/noch wat inde werelt is:[o] Jst n Ro/12/2.
dat yemant de werelt lief heeft/ de liefde des Vaders o Gal.1.10
en is hem niet.
16 Wāt al wat inde werelt is(de begeerlichz des vleeschs
ende de begeerlicheyt der oogen/eñ de grootsheyt des
levens/)en is wt dē Vader niet/maer is wt der werelt.
17 [p]Eñ de werelt vergaet/eñ hare begeerlicheyt: maer p psa90.10
wie den wille Gods doet/die blijft inder eewicheyt. Esa.40.6
18 Kinderkens/het is de laetste tijt/ [q]ende gelijc gy ge- Spr.14.7
hoort hebt/[r]dat de Antichrist comē sal/daer zijn ooc nu q2 The.2.2
vele Antichristen geworden/waer wt wy wetē/ dat het r mat.24.5
de laetste ure is.
19 [s]Sy zijn van ons wt gecomen/ maer sy en waren wt s pse.41.10 Joa.13/13
ons niet: want hadden sy wt ons geweest/so soudē sy Actor.1/7.
met ons geblevē hebbē:[t] maer het is geschiet/om dat ende 20.30 t1 cor13.36

ſy ſoude opēbaer woꝛdē/dat ſy niet alle wt ons en zijn/
Pſa.45.8. Heb.1.6.
20 ᵇ Maer ghy hebt de Salvinge vandenHeyligen/eñ
21weet alle dinc. Jc en hebbe u liedē niet daerō geſchꝛe=
vē/om dat gy de waerheyt niet en weet:maer om dat
gyſe weet/eñ om dat geen leugē wt de waerheyt en is.
22 Wie is een leugenaer/ten ſy de gene die verſaect/dat
Jeſus is ᶜ Chꝛiſtus? Deſe is deAntichꝛiſt/die denVa=
der ende den Sone verloochent.
Dat is/ Geſalfde.
p Luce 12.9
23 ᵖ So wie den Sone verſaeckt/ die en heeft oock den
24Vader niet. Ghylieden dan/wat ghy van aenbegin=
ne gehooꝛt hebt/dat blijve in u iſt dat in u blijft dat gy
vanden beginne ghehooꝛt hebt/ſo ſult ghy oock inden
Vader/ende inden Sone blijven.
25 Eñ dit is de belofte/die hy ōs belooft heeft/namelic
26het eewige leven. Dit hebbe ic u lieden geſchꝛeven vā
Jer.31.14. Heb.8.11
27de gene die u verleyden. ᶻ Eñ de Salvinghe die ghy
van hē ontfangen hebt/blijft in u/eñ gy en hebt geenē
noot dz u jemāt leere:maer gelijc u deſelve ſalvinge leert
van allē/eñ ſy is warachtich / eñ en is niet leugenach=
a Of/daer in.
tich/eñ gelijc ſy u geleert heeft/ſult gy ᵃ in hen blijven.
b Sap.5/1
28 Nu dan kinderkens/blijft in hem/op dat/als hy ſal
geopenbaert woꝛden wy een vertrouwen hebben ᵇeñ
niet van hem beſchaemt en woꝛden in zijne toecomſte.
29 Jſt dat ghylieden weet dat hy rechtveerdich is/ſoo
weet ghy dat een yegelic die rechtveerdicheyt doet/wt
hem ghebozen is.

Dat iij. Capittel.

2 Dooꝛ de liefde eñ ghenade Gods dooꝛ Chꝛiſtum/ vermaent
hy tot rechtveerdicheyt ende liefde.

a Gr. gegeven.
2 SJet/hoe groote liefde heeft ons deVaderᵃbewesen/
namelic/dat wy kinderen Gods genaemt woꝛden:
daerom en kent ons de werelt niet/want ſy en heeft
b Eſa 56.4 Luc. 20.36 Rom. 8.15 c Mat.5.12 d Phi.3/21
2hē niet gekēt. Alderliefſte/ᵇ nu zijn wy kinderē Gods/
ᶜ maer het en is noch niet geopenbaert wat wy weſen
ſullē:ᵈ maer wy wetē als hy ſal geopēbaert zijn/dz wy
hē ſullē gelijc weſen/want wy ſullen hē ſiē gelijc hy is.
3 Eñ eē yegelic die deſe hope op hē heeft/die reynicht
e Of/overtreet oock de Wet.
f 1.Joā.5.17
g Eſa 53.12
h Eſa.53.9
5hemſelvē/ gelijc hy reyn is. So wie ſonde doet/ die ᵉ
doet oock ōgerechticheyt/eñ ᶠ de ſonde is ongerechticheyt.
4 ᵍ Eñ gylieden weet dat hy geopēbaert is/ om dat hy
onſe ſondē ſoude wech nemē/ʰ eñ in hē en is geē ſonde

6 Eē yegelic die in hē blijft/die en sondicht niet: so wie
sondicht/die en heeft hem niet gesien noch gekent.
7 Kinderkēs dat u niemant en bedriege: wie rechtveer- rom2.13.
dichz doet/die is rechtveerdich/gelijc hi rechtveerdich is
8 Die sonde doet/is wt dē Duyvel/wāt de Duyvel son
dicht vandē beginne: hier toe is den Sone Gods ver-
schenē/ om dat hy de werckē des Duyvels verderven
9 soude. k So wie wt Gode geborē is/die en doet geen k1 Joa5.8
sonde/l want zijn zaedt blijft in hem/eñ hy en can niet l1 peti.25
sondighen: want hy is wt God gheboren.
0 Hier in zijn de kinderē Gods/eñ de kinderē des duy-
vels openbaer: so wie geē rechtverdicheyt en doet/die
en is wt God niet/eñ die zijnē broeder niet lief en heeft.
1 Want dat is de bootschap die gyliedē vandē beginne
gehoort hebt/dat[m] wy malcanderē soudē lief hebben. mJoa/13.
2 Niet gelijc [n] Cain/[die] wt dē boosen was/eñ doode 54.
zijnē Broeder: eñ om wat oorsake doode hy hem? [o]om ngen.4.8
dat zijne werckē boos warē/eñ zijns broeders [werckē
waren] gerechtich. Sap.2.
[p]Verwōdert u niet/broeders/ist dz u de werelt haet:
[b]Wy wetē dat wy doorghebracht zijn wt de doot in pJoa15.18
het levē/want wy hebben de Broederen lief: wie zijnē qJoa.2.10
Broeder niet lief en heeft/die blijft inder doot.
[r]So wie zijnen Broeder haet/die is een dootslagher:
ende gyliedē weet [s]dat geen dootslagher het eewich rleb19.17
leven heeft in hem blijvende. smat5.21
[t]Hierin hebben wy de liefde gekent/dat hy zijn [u]levē
voor ons ghestelt heeft: ende wy zijn schuldich voor de tJoa5.15
Broeders het leven te stellen. u G.ziele
[x] Maer wie het goet der werelt heeft/ ende siet zijnē
Broeder ghebreck hebben/eñ sluyt zijn herte van hem Deu15.7
hoe blijft de liefde Gods in hem? Mijn kinderkens Luc.3.11
en laet ons niet lief hebben met dē woorde noch met
der tōge [alleēlic/] maer met de werckē eñ waerheyt
Ende hier aē bekennē wy/dat wy wt der waerheyt
zijn/ende maken onse herten gerust voor hem.
Want ist dat ons onse herte [y] wroecht/God is meer- ysōdomt
der dan onse herte/ende weet alle dinck. zjer29.12
Alderliefste/ist dat ons onse herte niet en wroecht/so Mat7.8
hebben wy een betrouwen op God. z Ende wat wy Luc.11/9
biddē/dat ontfanghen wy van hem want wy houdē Joa.14.13
Joa5/14

zijn geboden/ ende doen dat voor hem behaghelick is.

a Joa 6.29 ende/17.3.
b Lev 19.18 mat/22.39
c Joa 1.2

23 a Eñ dit is zijn gebot dat wy indē naē zijns Soons
Jesu Christi gelooven souden: b ende malcanderen lief
hebben / gelijck hy ons een ghebodt ghegheven heeft.
24 c Want wie zijne geboden hout/ die blijft in hem/ eñ
hy in hē: eñ hier aen bekennē wy/ dat hy in ons blijft/
wt den Gheest dien hy ons ghegheven heeft.

Dat iiij. Capittel.

1. Den broeders gewaerschout hebbende/ aengaende de valsche Propheten/ 7. vermaent se tot liefde/ tot God ende den Naesten/ door de liefde des goeden Gods tot hen door Jesum Christum.

a Jer. 29.8 mat. 24/4
b i cor 4.29
c Mat. 24

1 ALderliefste/ a en gelooft niet eenē yegelickē geeste: b
maer beproeft de geesten of sy wt God zijn: c want
daer zijn veel valsche Propheten wtgegaē inde werelt.
2 Bekent hier door den geest Gods/ Een yegelic geest
die belijt/ dat Jesus Christus in het vleesch gecomē is/
die is wt God.
3 Eñ een yegelic geest die niet en belijt/ dat Jesus Christus in het vleesch gecomen is: die en is wt Godt niet:
maer dese is de geest des Antichrists/ van den welcken
ghylieden gehoort hebt/ dat hy comen soude: Eñ hy is
4 nu alreede inde werelt. Kinderkēs/ ghy zijt wt God/

d G. meerd

ende hebtse verwonnen: want hy is d machtiger die in
5 u liedē is dā die inde werelt is. Sy zijn wt de werelt/
daerom sprekē sy vā der werelt/ eñ de werelt hoort hē.

e Joa 8.47

6 e Wy zijn wt God/ die Godt kent/ die hoort ons: die
van God niet en is/ en hoort ons niet. Hier aen kennen
wy den Geest der waerheyt/ eñ dē geest der dwalinge.
7 Alderliefde/ laet ons malcanderen liefhebben/ want
de liefde is wt God/ eñ so wie lief heeft/ die is wt God
8 geboren/ ende kent God. Wie niet lief en heeft/ die en
kent God niet/ want God is de liefde.

f Joa/3/17

9 f Hier in is de liefde Godts in ons geopenbaert/ dat
God zijnen eenichgeboren Sone inde werelt gesonden
heeft/ om dat wy door hem leven souden.
10 Hierom is de liefde/ niet dat wy God lief gehat hebben: g maer dat hy ons heeft liefgehat/ eñ zijnen Sone

g Joa/3.24
h Col 1.19
h Rom 3.25

gesonden [tot] een h versoeninghe voor onse sonden.
11 Alder liefste ist dat God ons also lief gehadt heeft/ so
12 moetē wy oock malcanderen lief hebbē. i Niemant en

i Exo 33.20
Deu. 4.14
k Joa 3.24

heeft opt God gesiē: k Ist dat wy malcanderē liefhebbē/ so blijft God in ons/ eñ zijn liefde is volmaeckt in ōs.

Hier aen bekennen wy/dat wy in hem blijvē/ eñ hy
in ons/dat hy ons van zijnen geeſte gegeven heeft.
Eñ wy hebbēt aenſchout eñ betuygē datGod zijnē
Sone heeft geſōdē tot eenē Salichmaker der werelt.
Wie belijt dat Jeſus deSone Gods is/in diē blijft
God/eñ hy in God. Eñ wy hebbē bekēt eñ gelooft
de liefde diē God in ōs heeft.God is de liefde/eñ wie
inde liefde blijft/die blijft in God/endeGod in hem.
Hier in is de liefde in ons volcomen/op dat wy ver=
trouwen hebben indē dach des oordeels/dat gelijc hy
is/wy oock alſo zijn in deſe werelt.
Jnde liefde en is geē vreeſe/maer de volcomē liefde
drijft de vreeſe wt:want de vreeſe heeft l benautheyt: l Of/pijne
Ende die vreeſt/en is niet volcomen inde liefde.
Wy hebbē hē lief/om dz hy ōs eerſt lief gehat heeft.
m Iſt dat yemāt ſeyt dat hy God lief heeft eñ haet m Joa.2.4.
zijnen broeder/die is eē leugenaer:wāt wie zijnē broe=
der niet lief en heeft/diē hy geſiē heeft/hoe cā dieGod
lief hebben die hy niet geſien en heeft?
n Eñ wy hebben dit gebot vā hē/dat wie God lief n Leb.19.18
heeft [dat] die oock zijnen broeder lief hebbe. mt.22.38

Eph.5.2

Dat v.Capittel.

Vande vruchten des geloofs. 6. het offetie Jeſu Chriſti.

S Oawie ghelooft dat Jeſus is b Chriſtus/die is wt a Joa.1.12
God geboren Eñ ſo wie lief heeft den genē die ge= b Dat is
baert heeft/die heeft ooc lief den genē die wt hē ge= de Geſalf
boren is. de.
Hier in bekēnē wy dz wy de kinderēGods liefheb=
ben als wy God lief hebben/eñ zijne geboden houdē.
c Want dit is de liefde Gods/ dat wy zijne geboden
houden:d ende zijne geboden en zijn niet ſwaer. c Joa.14.15
Wāt al wat wt God geborē is/overwint de werelt: d mat.11.
e eñ dit is onſe overwinninge die deWerelt overwint/ 30.
namelick ons geloove. e Joa.16.33
f Wie iſt die de Werelt overwint/anders dā die ge= f 1.Cor.15
looft dat Jeſus is de Sone Gods? 57.
Deſe iſt die daer cōt door water eñ bloet/ namelic/
JeſusChriſtus:nz door water alleēlic/maer door wa=
ter eñ bloet:Eñ deg Geeſt iſt die getuygeniſſe geeft/dz
de Geeſt de waerheyt is:wāt drie zijnder die getuyge g mat.3.16
niſſe gevē h indē Hemel/deVader/het Woort/eñ deh Joa.1.32

8Geeſt:eñ deſe drp zijn een. Eñ drp zijn daer die ge=
tuygeniſſe gevē op der Aerdē:de Geeſt/ende het Wa=
ter/ende het Bloet/ende deſe drp zijn tot eenen.
Ioa 5.36 9 i Iſt dat wy het getuygeniſſe der mēſchē aennemē/
het getuygeniſſe Gods is meerder:wāt dit is het ge=
tuygeniſſe Gods/dz hy betuycht heeft vā zijnē Sone.
10 k Wie dē Sone Gods gelooft/die heeft dit getuyge
ioa.3.36. niſſe in hē ſelvē:wie God niet en gelooft/die heeft hē
rom.8.15 leugenachtich gemaect:wāt hy en heeft het getuyge=
niſſe niet gelooft/dat God van zijnen Sone betuycht
11heeft. Eñ dit is dat getuygeniſſe/namelic/dat God
ons het eewige leven gegeven heeft:l eñ dit leven is in
Ioa.1.4. 12zijnē Sone. Wie dē Sone heeft:die heeft het leven:
wie den Sone niet en heeft/die en heeft het leven niet.
13 Dit hebbe ic u lieden geſchreven/die gy gelooft indē
Naem des Soons Gods/om dat ghy ſout weten dz
gy het eewige leven hebt/eñ om dat gy ſout gelooven
inden Naem des Soons Gods.
14 Eñ dit is het vertrouwen dat wy by God hebben:
m iſt dat wy wat biddē na zijnē wille dat hy ons ver=
ioa 19.12 15hoort. Ende iſt dat wy weten dat hy ons verhoort/
mat.7.8. wat wy bidden/ſo weten wy dat wy de beden hebbē/
ioa.14.13 die wy van hem gebeden hebben.
Iaco.1.6 16 Iſt dat yemant ſiet zijnen Broeder ſōdigē/eē ſonde
niet totter doot/die ſal bidden/ eñ hy ſal hem het levē
geven:den genen [ſegge ic/] die niet en ſondigē tot der
doot.n Daer is ſonde totter doot:Ic en ſegge niet/dat
n Nu.15/30. 17ghy daer voor bidden ſult. o Alle ongerechticheyt is
Ier.7.15 ſonde/maer is niet ſonde totter doot.
Hebr.6.4 18 Wy wetē/dat v ſo wie wt Gode geborē is/die en ſō=
mt.12.45 dicht niet meer:maer die wt God geborē is/ bewaert
o/ioa.3.4 hemſelven ende de Booſe en ghenaeckt hem niet.
p1ioa3.9 19 Wy wetē/dat v wy wt God zijn/eñ de werelt is ge=
20heel in het booſe gelegē. Maer wy wetē dz de Sone
Gods is gecomen/ q ende heeft ons den ſin gegevē/dz
luc.24.45 wy hem kennē/ die warachtich is/ende zijn indē war=
achtigen/namelic/in zijnen Sone Ieſu Chriſto:r Deſe
Eſa.9.6. is de warachtige God/ende het eewige leven.
21 Kinderkens/bewaert u ſelven vande Afgodē/Amē

De tweede Sentbrief Ioannis.

Ver=

Vermaninge om te blijven inde waerheyt ende liefde/ 7. eñ om de valsche Propheten te schouwen.

DE Ouderlinck der wtvercoren vrouwe/ eñ haren kinderen die ic inder waerheyt lief hebbe: eñ niet ic alleẽ/ maer ooc alle die de waerh; gekẽt hebbẽ.
Om der waerheydt wille die in ons blijft/ eñ inder eeuwicheyt met ons wesen sal:
Genade ende barmherticheyt/ ende vrede a sy met a Gri. sal
u lieden/ van God den Vader/ ende van den Heere Je met u lie-
su Christo/ den Sone des Vaders / inder waerheyt de wesen.
ende liefde. Ick was seer verblijt als ick van uwe
kinderen vant / die inde waerheyt wandelen ghelijck
als ons van den Vader bevolen is. (Joa. 27
Eñ nu bidde ic u / vrouwe/ (g niet als ẽẽ nieu gebot
schrijvende tot u/ maer dat wy vandẽ beginne gehadt
hebben/) dat wy malcanderen lief hebben.
e Eñ dit is de liefde dat wy wandelen na zijne ge- c joa 13.34
boden: dit is het gebot/ dat ghy/ gelijc ghijt vandẽ be- Eph 5.2.
ghinne ghehoort hebt/ [also] daer in wandelt. d joa 15.10
e Want daer zijn vele Verleyders inde werelt geco- 1 cor. 13.6
mẽ/ die niet en belijdẽ dat Jesus Christus in het vleesch
gecomen is. Dese is de Verleyder/ de Antichrist. mat 24.5
Wacht u selvẽ dat wy niet en verliesẽ dat wy gear- 2. pet. 2. 1
beyt hebben maer vollen loon ontfangen.
So wie overtreet/ eñ niet en blijft inde leere Christi/
die en heeft geenẽ God: wie inde leere Christi blijft/ die
heeft beyde den Vader ende den Sone.
f So yemãt tot u liedẽ cõt eñ dese leere niet en brẽgt/
en ontfanget hem niet in huys/ ende groet hẽ ooc niet. rom 16.19
Wãt wie hẽ groet/ die is zijner booser werckẽ deel- Tit. 3.10.
achtich. Ic hadde u liedẽ vele te schrijven/ maer ic en
wilde niet door papier ende inct/ maer ic hope tot u lie-
den te comen/ ende mont met mont te spreken/ op dat
onse blijschap volcomen sy.
De kinderen uwer wtvercoren suster groetẽ u/ Amẽ.

De derde Sentbrief Joannis.

Vermaninge om de waerheyt te helpen door de herberginge der vremder broederen eñ tot vruchten des geloofs/ 9. schande van Diotrephes 12. ende eere van Demetrius.

1 DE Ouderlinc/den lieven Gaio/dien ic lief hebbe
2 in waerh3. Alderliefste/ic wensche u voorspoet
in allen [dinghen] ende ghesontheyt/gelijck uwe
3ziele voorspoedich is. Want ic was seer verblijt/als
de broeders quamen/ en getuygenisse gaven van uwe
waerheyt/gelijc ghy a inde waerheyt wandelt.

a Of/ gerechtich3.

4 Ic en hebbe geē meerder blijschap dan dese/name-
lic/ dat ic hoore dat mijne kinderē in der waerheyt wā
5delen. Alderliefste gy doet getrouwelic wat gy doet
aen de broederen/ende aende b gasten.

b Of/ vreemdelinghen

6 Die vā uwe liefde getuygenisse gegevē hebbē voor
deGemeynte:dewelcke ist dat ghy geleydet/gelijc het
God weerdich is/so sult ghy wel doen:
7 Want voor zijnē Naem zijn sy wtgegaē/en en heb-
ben niet vande Heydenen genomen.
8 So zijn wy dan schuldich de sodanige te ontfangē/
op dat wy mede hulpers worden der Waerheyt.
9 Ic hebbe aende Gemeynte geschrevē/maer Diotre-
phes die ōder hē soect de meeste te zijn/en ontfāgt ons
10niet. Daerom ist dat ic come/ic sal zijne wercken ver-
manen die hy doet/met boose woorden snaterende te-
gen ons:ende en is hiermede niet te vredē/maer hy en
ontfangt selve de broederen niet/ ende verbiet de gene
[diese ontfanghen] willen/ende worptse wt der Ghe-
11meynte. Alderliefste/ en volcht het quade niet nae/
maer het goede. Wie goet doet/die is wt God:maer
wie quaet doet/die en heeft God niet ghesien.

psa37.27 Esa.1.16

12 Demetrius heeft getuygenisse van allen/en vander
waerheyt selve ende wy geven ooc getuygenisse/ende
ghylieden weet dat onse getuygenisse warachtich is.
13 Ic hadde veel te schrijvē/maer ic en wilt u liedē met
14penne ende inct niet schrijvē. Maer ic hope u haeste-
lic te sien/ende wy sullen mont tot mont spreken.
15 Vrede sy u. De vriēden groeten u. Groet de vriendē
by name.

De Alghemeyne Sentbrief Jude.

4. Waerschouwinge aengaende die verachtelic van God dencken of spreken. 8. haer onghemaniert leven/ ende grouwelicke straffe/ 10. ende vanden middel om hem selven ende anderen te bewaren/ 24 dancseigginghe.

1 IVdas een dienstknecht Jesu Christi / ende Jacobi | a Gr. in.
broeder/den geroepenen/die a door God den Vader
geheylicht/ende door Jesum Christum bewaert zijn:
2 Barmherticheyt/ende vrede/ende liefde/worde u lie-
3den vermenichfuldicht. Liefste/ dewijle ic alle neer-
sticheyt doe om tot u lieden te schrijven van [onse] gemeyne
salicheyt/ so heeft het my noodich geweest tot u te schrij
ven/om u te vermanen/dat ghylieden campt voor het ge
loove dat eenmael den heylighen ghegheven is.
4 b Want daer zijn sommige Godloose menschen inge- | 2 Pet.2.1
cropen/die in voortijden tot dit selve oordeel voorschreven
zijn/die de genade onses Heeren Jesu Christi misbruyc-
ken tot c wulpsheyt/ende God den eenigen Heere/ende | c Of/geyl
onsen Heere Jesum Christum verloochenen. | heyt.
5 Maer ic wil u lieden vermanen/die ghy dit eenmael
weet/d dat de Heere/als hy het volc wt Egypten verlost | d Nu 14.7
hadde wederom de gene die niet en geloofden/verdarf. | Sap.1.11 Heb.3.17
6 e Ende Engelen die haer begin niet gehouden en had- | e 2 pet 2.4
den maer hare woonsteden verlaten hadde/met eewige
banden/onder de duysternisse/ f tot den Oordeele des | 2 The.1.5
grooten daechs bewaert.
7 g Gelijc Sodoma ende Gomorra/ende de steden daer
ontrent/die in gelijckerwijse als sy gehoereert hebben/ende | Gen.29.24.
ander vleesch na gegaen zijn/tot exempel ghestelt zijn/ | esa.13.19
lijdende de straffe des eeuwigen vyers. | jer 50.49
8 Desgelijcx nochtans dese: [als] slapende/ontreynigen | 2.pet.2.6
het vleesch/verachten de Heerschappie/ende lasteren de
9 Heerlicheden. Michael de Archangel/als hy tegen de
Duyvel street/ende handelde van het lichaem Mosi/ en
derfte hem de schult der lasteringe niet op leggen/maer
seyde: h De Heere straffe u.
10 i Maer dese lasteren datse niet en weten/ende dat sy na- | h Zac.3.2
tuerlic weten/als de onredelicke beesten / daer in ende- | i 2 pet 2.12
11 ven sy: Wee hen/want sy zijn k Cains wech gegaen/ende | k gen.4.8
l door m de verleydinge des loons Balaam henen ge- | l 2 pet 2.12
stort: ende door de tegenspreekinge Chore vergaen. | m of den
12 Dese zijn als smetten in uwe gemeyne maeltyden mede | verleyden-
ter maeltijt gaende/hoedende henselven sonder vreese/o wa- | den loon.
terloose wolcken vanden wint ommegedreven/boomen | n Nu 16.1
die dorre onvruchtbaer/tweemael verstorven/ende ontwor- | o 2.pet.2.17.
telt zijn. Wilde baren der zee haer engen schande opschuy

mende/dwalende ſterren/den welcké de donekerheyt
der duyſterniſſe inder eeuwicheyt bewaert wort.
14 Ende Enoch de ſevende nae Adam/heeft van hē te
voren gepropheteert/eñ geſeyt:p Siet/de Heere is ge=
dan.7.10 comen met zijne Heylige legioenen:
theſ1.10 15 Recht te doē tegen allen/eñ om te ſtraffē alle die ondē
hen Godloos zijn van alle hare Godlooſe wercken die
ſy ongoddelic gedaen hebben/ende van alle wreetheyt
die de Godlooſe ſondaers tegen hen geſproken hebbē.
pſa 17.10 16 Deſe zijn murmureerders/clagers/na hare begeerlic-
r Gr. ver= heden wandelende/eñ v harē mont ſpreect hoovaerdic
wonderē. heyt/ſy r verheffen de Perſoonē om des profijts wille
17 Maer gy lieſte/gedenct der woorden die te vorē ge=
ſeyt zijn vande Apoſtelen onſes Heeren Jeſu Chriſti.
r tim.4.2 18 Dat ſy u lieden geſeyt hebbē:t Daer ſullē indē laet=
1 Pet.3.3 ſtē tijt weſē Beſpotters/die na haer Godlooſe begeer
19 licheden wandelen ſullen. Deſe zijn die henſelven af=
ſcheyden/vleeſchelick/gheenen Gheeſt hebbende.
20 Maer ghy lieve/timmerende u ſelvē op uwe alder=
v Gri. in heylichſte geloove biddende v door den H. Geeſt.
r Of mal
randeren 21 Hout r u ſelven inde liefde Gods/ende verwacht di
barmherticheyt onſes Heeren Jeſu Chriſti tē eewigen
22 leven. Ende ontfāgt u ſommiger met onderſcheyt
y Gri. in. 23 Ende behout de ſommige ymet vreeſe/ende grijptſ
wt den vyere: [nochtans] ooc hateñ dē roc/diē vā d
vleeſche bevlect is.
z and. hen 24 Hem die z u lieden machtich is van ſondē te bewarē
eñ onſtraffelic voor zijne eerlicheyt te ſtellē in vreugd
25 Namelic God onſen Salichmaker/die alleen wij
is/ſy eerlicheyt/ende hoocheyt/ende heerſchappie/ e
mogentheyt/nu/ende tot alder eeuwicheyt/Amen.

De Opēbaringe Joannes Theologi

Dat eerſte Capittel.

1. De Majeſteyt/eñ Officie des Soons Gods/12. geſichte der Kandelaı
ende ſterren/ inhoudēde dē Autheur deſer Openbaringe/ende tot wa
e nde ſy geſchreven is/17. Joannes neder gevallen eñ weder opgehev

a Griecx 1 EEn a Openbaringhe Jeſu Chriſti/ die hem Go
ontdec= gheghevẽ heeft/om zijnen Dienſtknechten te too
kinghe. nen/wat corts geſchieden moet : ende hy heeft ge
ſonden/ende door zijnen Engel zijnen dienſtknecht J
anni te kennen gheghevẽ.

2 Dewelke het woort Gods betuycht heeft/eñ het ge
tuygenisse Jesu Christi/ende al wat hy gesien heeft.
3 b Salich is hy die leeft/eñ [salich zijn sy] die hoorē de apo.7.22
woordē deser Prophecie/eñ bewarē dz daer in geschre c exo.3.14
4 ven is:want de tijt is na by. Joannes den sevē Ge-
meyntē die in Asia zijn/Genade [sy] u/eñ vrede vā hē/
e die is/eñ die was/eñ die comē sal/eñ vande sevē Gee
5 sten die voor zijnen Throon zijn. Eñ vā Jesu Chri- d2 cor.15
sto/welcke die getrouwe getuyge is a de Eerstgeborē e Acto.20
wt de doodē eñ de Overste der Coningē der Aerdē: hē 28.
die ōs heeft lief gehat/eñ vā ōsen sondē gewassen e in heb 12.14
6 zijnen bloede. Ende heeft ons gemaect f Coningen f Pet.2.9
eñ g Priesters Gode eñ zijnen Vader:hē sy de eerlichz g1 pet2.5
ende macht/van eeuwicheyt tot eeuwicheyt/Amen. rom.12.1
7 h Siet/hy comt met de wolcken/eñ alle ooge sal hē h dan7.15
sien/i ooc die hem doorsteken hebben:eñ alle geslachtē i mt24.30
der Aerden sullen over hem rouwich wesen/Ja/ Amē. i thes1.10
8 k Jc bē de A eñ O/[dz is/]het Begin eñ Eynde/seyt 1 Zach.12
de Heere die Js/eñ die Was/ende die comē sal/de Al- 10.
9 machtige. Jc Joānes uwe Broedr eñ medegenoot in k esa.48.4
de verdruckinge/eñ in het Coninckrijcke/eñ inde lijtsaē
heyt Jesu Christi/was int eylāt genaemt Patmos om
des woorts Gods/ende om het ghetuyghenisse Jesu l Of/dach
10 Christi wille. Eñ ic was in dē geest op dē Sondach/ des Hee-
eñ hoorde achter mi eē groote stēme/als eēder basuinē: ren.
11 Seggēde: Jc bē de A eñ O/[dz is/]de Eerste eñ de
Laetste/eñ wat ghy siet/schrijft [het] in eenen Boec/eñ
sendet den seven Gemeynten die in Asia zijn/tot Ephe
sen eñ tot Smyrnē/eñ tot Pergamē eñ tot Thyatirē/
eñ tot Sardē ende tot Philadelphien/ eñ tot Laodiceē.
12 Eñ ic keerde my ōme/om de stemme te sien/die met
my gesprokē hadde:ende als ic omgekeert was/sach ic
13 seven gouden candelaren. Eñ midden onder de sevē
Candelaren/eenen die des menschen Sone gelijc was/
becleet met eenen clerde tot de voeten/eñ ōmegort aen
de borsten met eenen gouden gordel.
14 Maer zijn hooft eñ hayr was wit/gelijc witte wolle/
gelijc sneeu/m eñ zijn oogē als de vlamme des vyers. m apo.19
15 Eñ zijne voetē gelijc metael/brandende gelijc in eenē
oven/eñ zijn stemme gelijc eē geluyt van vele wateren.
16 Eñ hy hadde in zijne rechterhant/sevē sterrē/ eñ wt

zynen mont ginc u een scherp tweesnydich sweert: ende
esa.49.1. zijn aenghesichte [blincte] ghelijc de Sonne schijnt in
eph.6.17 17 haer cracht. Eñ als ic hẽ sach/viel ick aen zijne voetẽ
Heb.4.12 als doot: Eñ hy leyde zijn rechterhãt op my/seggeñ tot
o esa.41.4 my: Vreest niet/o Jck ben de Eerste ende de Laetste:
p Apo.6. 18 Eñ die leve / ende hebbe doot geweest/ende siet/ ic
q Job.12. ben levendich van eeuwicheyt tot eewicheyt/ Amen.q
14. Ende ic hebbe de sleutels der Hellen/ende des Doots.
esa22.22 19 Schrijft dat ghy ghesien hebt/ende dat is ende dat
hier na geschieden sal.
20 De verborgentheyt der seven sterren/die ghy gesiẽ
hebt in mijne rechtrrhant/eñ de seven gouden Cande-
matt.2.7 laers. De seven Sterren zijn r de Enghelen der seven
Gemeynten: ende de seven Candelaers die ghy gesien
hebt/zijn de seven Ghemeynten.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaent de Gemeynte van Ephesen/2. Smyrnẽ/12. Pergamen/
18. ende Thiatiren/tot volstandicheyt/lijtsaemheyt/eñ beteringhe. so
wel met de dreygingen als met beloften des loons.

1 SChrijft tot dẽ Engel der Gemeynte van Ephesen/
dit seyt hy die de seven Sterren in zijne rechterhãt
hout die midden onder de seven goudẽ Cãdelaren
wandelt.
2 Jc weet uwe wercken/eñ uwe moeyte/eñ uwe lijt-
saemheyt/ende dat ghy de quade niet en cõt dragẽ/eñ
dat ghy hen beproeft hebt/die seggen dat sy Apostelẽ
zijn/eñ sy en zijnt niet/eñ hebtse leugenachtich bevõdẽ.
3 Ende dat ghy hen verdragẽ hebt/eñ gedult gehat
hebt/eñ om mijnen Naem gearbeyt hebt/ende niet be
4 swecken en zijt. Maer ic hebbe tegẽ u/dat ghy uwe
5 eerste liefde verlaten hebt. Daerom gedẽct waer gy
afgevallẽ zijt/eñ doet beteringe/eñ doet de eerste werc
ken/of anders so sal ic u haestelic comẽ/eñ sal uwẽ Cã
delaer wt zijn plaetse weerẽ/ist dat gy geen beteringe
6 en doet. Maer dit hebt gy/dat gy de wercken der a
Acto.6.5 Nicolaiten hatet/dewelcke ic ooc hate.
7 Wie ooren heeft/die hoore wat de Geest tot de Ge-
meynten seyt: Den genen overwint/dien sal ic geven
b gen 2.9 te eten b vanden c Boom des levens/die midden indẽ
c G.hout 8 Paradijse Gods is. Eñ schrijft tot dẽ Engel der Ge-
d esa.41.4 meynte van Smyrnen. Dit seydt de d Eerste/ende de
Laetste/die doot geweest is/ende leeft.

Jck

9 Ic/weet uwe wercké eñ verdruckinge/eñ armoede
(maer gy zijt rijcke) eñ de lasteringe der gener die seg=
gen dat sy Jodé zijn/eñ en zijn geene/maer zijn de ver=
10 gaderinge des Duyvels. Vreest niet wat ghy lijden
moet/siet de duyvel sal sommige van u lieden inde ge=
vanckenisse worpé/op dat ghylieden beproeft wort/eñ
ghylieden sult verdruckinge hebben thien dagé:weest
getrouwe totter doot/eñ ic sal u de Croone des levens
11 gevé. e Wie ooré heeft/die hoore wat de Geest tot de mat.13.9
Gemeynté seyt:Wie overwint/die en sal vande twee=
de doot niet beschadicht worden.
12 Eñ schrijft tot dé Engel der Gemeynte die in Perga
mo is:Dit seyt hy/die dat scherp tweesnijdende sweert Apo.1.16
13 heeft: Ic weet uwe wercké eñ waer gy woonet/name
lic/daer dé throon des Satãs is/eñ ghy houdet mijné
Naé/eñ en hebt mijn geloove niet verloochét/ooc inde
dagen/inde welcke Antipas/mijn getrouwe getuyghe
was:welcke by u liedé gedoot is daer de Satã woõt.
14 Maer ic hebbe eé weynich tegé u/dat ghy daer hebt
die de leeringeg Balaãs houden/dewelke leerde Balac Nu.24.
heé ergernisse maké voor de kinderé Israels namelic/ 14.
15 afgodé offer eté/eñ hoereré. Also hebdy ooc/die de lee Of stenij
ringe der Nicolaiten houden/het welcke ick ooc hate. kelen.
16 Bekeert u/of anders/so sal ic u haestelic comen/ende
sal tegen hen crijgen/met den sweerde mijns monts. esa.49.2.
17 Wie ooren heeft die hoore/wat de Geest tot de Ge= Heb.4.12
meynten spreect:Hé die overwint/sal ic gevé te eten vã Apo.1.10
dat verborgen Manna/ende sal hem geven cené witté
keursteen/ eñ op den keursteen eenen nieuwen naé ge=
schrevé/dé welcké niemant en weet/dã die hé ont fãgt.
18 Eñ schrijft tot dé Engel der Gemeynté te Thyatiré:
Dit seyt de sone Gods/ wiés k oogé zijn gelijc de vlã= Apo.1.14
me des vyers/ende zijne voeten gelijck Metal:
19 Ic weet uwe wercké/eñ liefde/eñ dienst/eñ geloove/
eñ uwe lijtsaemheyt/eñ uwe wercké/eñ de laetste meer
20 dan de eerste. Maer ic hebbe eé weynich tegé u dat
gy de vrouwe l Jesabel/die seyt/dat sy eé Propheterſſe 1reg16.31
is/laet leeren ende mijne Dienstknechten verleyden/te
hoereren/ende Afgoden offer te eten.
21 Eñ ic hebbe haer tijt gegevé/dat sy haer soude bekee
ren van hare hoererie/eñ sy en heeft haer niet bekeert.

22 Siet/ic ſalſe te bedde worpē/eñ die met haer hoere-
ren/in groote verdruckinge/ſoo ſy hen niet en bekeer-
van hare wercken.
23 Ende hare kinderē ſal ic metter doot ſlaē:eñ alle d-
Ghemeynten ſullen weten/m dat ic de gene ben die d-
uiſa 16.6 Nierē ende herten doorſoecke/n eñ ic ſal eenē yegelijc-
Pſa7.10 24ken onder u geven na zijne wercken. Maer ic ſegg-
jer. 11.20 tot u liedē/eñ den anderē die te Thyatiren zijn ſo vel-
npſ 67.13 als deſe Leere niet en hebbē/ende ſo vele als de diept-
roin.2.6. des Satans niet gekent en hebben/ als ſy ſeggen: I-
Gal.6.5/ en ſal gheenen anderen laſt op u lieden legghen.
25 Nochtãs dat gyliedē hebt/dz hout tot dat ic come-
26 Eñ ſo wie overwint/ende mijne werckē hout tot d-
eynde/o ic ſal hem macht geven over de Heydenen.
Pſa.2.9. 27 Eñ hy ſalſe hoeden met een yſeren roede:ende gelij-
aerden vaten ſullen ſy gebroken worden.
28 Gelijc ic van mijnen vader ontfangē hebbe/eñ ic ſa-
29hem de morgē ſterre gevē. Wie oorē heeft die hoore
wat de Geeſt tot de Gemeynten ſeyt.

Dat iij. Capittel.

1. Hy vermaent de Gemeynten van Sardien/7. Philadelphiē/13. eñ Lao-
diceen, tot warachtige belevinge des geloofs/ende tot waken.

1 ENde ſchrijft tot dēEngel der gemeynte die te Sa-
dis is:dit ſeyt hy die de ſevēGeeſtēGods heeft en
de ſeven ſterrē:ic weet uwe werckē/namelic/ dz g-
den naem hebt/dat ghy leeft/ende ghy zijt doot.
An.dz gy 2 Weeſt wacker/eñ verſterct a dat ãder dz ſterbē w-
verlieſen wãt ic en hebbe uwe werckē nz vol gevōdē voor God
ſoude 3 Gedēct dan hoe gy ontfãgē hebt/eñ gehoort hebt
eñ hout het/eñ bekeert u. So gy dã niet en waket/ſ-
ſal ic u aencomen b als eē dief/eñ gy en ſult niet wetē
matt.24. te wat ure ick u aencomen ſal.
44. 4 Ghy hebt [nochtãs] weynich namē ooc te Sardis
apo16.15 die hare cleederē niet bevlect en hebbē/ eñ ſy ſuilē me-
my wãdelē in witte [cleederē/] wãt ſy zijnt weerdich.
5 Die overwint/ die ſal met witte cleederē becleet wo-
e ex.32.3 den/eñ ic en ſal zijnen naem niet wt doen/ e wt dē boe-
apo20.12 des levens:eñ d ick ſal zijnen naem belijden voor mijn-
d mat.10. Vader/ende voor zijne Engelen.
32. 6Wie oorē heeft/ die hoore wat de geeſt tot de gemeyn-
7tē ſeyt. Eñ ſchrijft tot denEngel derGemeynte die

in Philadelphia is: Dit ſeyt de heylige/de warachtige: jch.12.14
e die dẽ ſleutel Davids heeft/ die opent/eñ niemant en
ſluyt: ende ſluyt/ende niemant en doet open.
8 Jc weet uwe werckẽ/ſiet/ic hebbe eẽ opẽ deure voor
u gegevẽ/eñ niemant en can die ſluyten: want gy hebt
een weynich machts/ende hebt mijn woort gehouden/
ende en hebt mijnen Naem niet gheloochent.
9 Siet/ick geve wt de vergaderinge des Satans/die
ſeggen dat ſy Joden zijn/ eñ en zijnt niet / maer liegen:
ſiet/ ic ſal maken dat ſy ſullen comen/ ende voor uwen
voeten aenbidden/ende bekennen dat ic u liefhebbe.
10 Want gy hebt het woort mijner lijtſaẽheyt bewaert:
ende ic ſal u bewaren vander ure der verſoeckinge/die
over de geheele werelt comẽ ſal/om de gene die op der
Aerden woonen/te verſoecken.
11 Siet/ic come haeſtelic hout dat ghy hebt/op dat nie=
mandt u croone en neme.
12 Die overwint/dien ſal ic maken een Calumne inden
Tempel mijns Gods/ eñ hy en ſal niet meer wtgaen/
eñ ick ſal op hem ſchrijven den Naem mijns Gods/eñ
f den naẽ der Stadt mijns Gods namelic/des Nieu= apo.20.2
wen Jeruſalems/die vandẽ hemel afcomt/van mijnẽ
13 Gode: eñ mijnen nieuwen Naem. Wie ooren heeft/
die hoore wat de Geeſt tot de Gemeynten ſeyt.
14 Eñ ſchrijft tot den Engel der Gemeynte vã Loadi=
cea: dit ſeyt de Amen/ de getrouwe eñ warachtige ge= g col.1.12
tuyge/g het h beginſel der ſcheppinge Gods. h Dat is
15 Jc weet uwe werckẽ/dat ghy noch cout noch heet en van wien
zijt/Och oft ghy cout waert/oft heet. alle crea=
16 So dan om dat ghy lauw zijt / ende noch cout noch tueren
heet/ ſal ick u wt mijnen mont ſpouwen. haren oor=
17 Want ghy ſegt: Jc ben rijcke ende rijcke geworden/ ſpronck
eñ en hebbe geen gebrec: eñ en weet niet dat ghy ellen= hebben.
dich zijt/ende jammerlic/ende arm eñ blint/eñ naeckt.
18 Jc rade u van my te coopen gout dat met den vyere
beproeft is/op dat ghy rijcke wordt/i eñ witte cleede= i 2cor.5.3
ren/op dat ghy becleet wordet / ende de ſchande uwer k Of u
naectheyt niet openbaer en worde: eñ ſalvet uwe oo= ſchadelic=
gen met l oogenſalve/op dat ghy ſien meucht. ke.
19 m Alle die ic liefhebbe/die ſtraffe eñ caſtijde ic: weeſt l G. Col=
dan yverich/ende bekeert u. lyrion.
m job 9.17

20 Siet/ic ſtae aen de deure/eñ cloppe: Iſt dat yemant
mijn ſtemme hoort/eñ de deure opē doet/ic ſal tot hem
comen/eñ ſal met hē Avontmael houdē/eñ hy met my.
Sap.3.8. 21 Die overwint/ n ic ſal hem gevē dat hy met my ſitte
1 Cor 6.2 in mijnen Throon: gelijc ick ooc overwonnen hebbe/eñ
ben met mijnen Vader in zijnen Throon geſeten.
22 Wie ooren heeft die hoore/wat de Geeſt tot de Ge-
meynte ſeyt.

Dat iiij. Capittel.

1. Ghesichte vande Maiesteydt Godts/ ende vier Dieren/ende vier ende twintich Ouderlinghen.

1 NA deſen ſach ic/eñ ſiet/ een open Deure inden He-
mel/ende de eerſte ſtemme die ick hoorde/als een
Baſuyne met my ſpreken/ſeyde: Comt hier op/eñ
ick ſal u thoonen/wat na deſen gheſchieden moet.
2 Eñ terſtont was ick inden geeſt: ende ſiet/daer was
eē Throon geſet indē Hemel/eñ een ſat op dē Throon.
3 Ende die daer op ſat/was int aenſien als de Steen
Jaſpis/eñ Sardis: eñ een Regenboge was rontomme
den Throon/int aenſien ghelijck een Smaragdus.
4 Eñ rontomme dē Throon vier eñ twintich Throo-
nen: ende op de Throonen ſach ic de vier ende twintich
Ouderlinghen ſitten/ becleet met witte cleederen/ende
hebbende gouden Croonen op hare hoofden.
5 Ende daer quamen wt vanden Throone/blixemen/
ende donderſlagen/ende ſtemmen: eñ voor dē Throon
waren ſeven Lampen vyers brandende/dewelcke zijn
de ſeven Gheeſten Godts.
Apo.15.2 6 Eñ voor dē Throon was een glaſen Zee/gelijc Cri-
ſtal/eñ in het midden des Throons/eñ rontomme den
Throon/vier Dierē vol oogē/van voren eñ vā achter.
7 Ende dat eerſte Dier was ghelijck eenen Leeu: ende
dat tweede Dier/gelijc een Kalf: ende dat derde Dier
hadde het aenſichte gelijc een menſche: eñ dat vierde
Dier/ghelijck eenen vlieghenden Arent.
8 Ende de vier Dieren hadden een yegelic op henſelvē
ſes vleugelen rontomme/eñ waren vanbinnen vol oo-
gen: ende en hebben geen ruſte dach ende nacht ſeggē
Eſa.6.5. de: b Heylich/heylich/heylich Heere God Almachtich
die Was/ende die Is/ende die Comen ſal.
9 Ende als de Dieren lof ende eere/ende danckſeggin-

ghe

ge hem gaven die op den Throon sat/die leeft vā eeu
wichept tot eeuwichept/ So vielen de vier eñ twin-
tich Onderlingen voor hē neder die op dē Throon sat/
eñ aenbadē hem/die leeft van eeuwichept tot eeuwic-
hept: eñ wierpē hare croonē voor dē Throon/seggende:
11 c Ghy zijt weerdich Heere/te ontfangen den lof/eñ de Apo. 5.9
eere/eñ de macht/want ghy hebt alle dingē geschapē/
ende sy zijn om uwen wille/ende zijn geschapen.

Dat v. Capittel.

Vanden besloten Boeck/gheopent door het Lam/8. eñ den lof dië hem die vier Dieren eñ de vierentwintich Ouderlingē geven voor hare verlossinghe ende ander ghenaden door hem ontfanghen.

Ende ic sach inde rechterhant des genen die op den
Throon sat/a eenen Boeck geschreven van buyten Eze. 2.10
ende van binnen/eñ versegelt met seven Zeghelen.
2 Eñ ick sach eenen stercken Engel predickē met luy-
der stemme: wie is weerdich dē Boeck open te doē/eñ
zijn Zeghelen op te breken.
3 Eñ niemant en was machtich/noch inden Hemel/
noch op der Aerden/noch onder der Aerden/den Boeck
open te doen noch hem te besien.
4 Eñ ick weende seer/dat niemant weerdich gebondē
en was om dat Boeck te openen/eñ te lesen/noch hem
te besien.
5 Eñ een van de Ouderlingē seyde tot my: weent niet/ b Gen 49.9
siet/b de Leeuwe wt den geslachte Juda/ c de wortel c Esa. 11.10
Davids/heeft d overwonnen/ om den Boeck open te d Of ver-
doen/ende zijne seven Zeghelen op te breken. creghen.
6 Eñ ick sach/eñ siet/in het midden des Throons/ eñ e G Lam
dier vier Dieren/eñ in het middē der Ouderlingē/stont meken.
een Lam/als gheslachtet/hebbende seven hoornen/eñ
seven oogen/de welcke zijn de seven Geesten Godts/in
allen landen wtgesonden.
7 Dese quam/eñ nam dat Boec wt der rechterhāt des
ghenen die op den Throon satt.
8 Eñ als hy dat Boec genomē hadde/de vier Dieren/
eñ de vier eñ twintich Ouderlingē vielē neder voor dē
Lamme/hebbende alle Harpen/eñ goudē Phiolen vol
reuckwerckx/ welck zijn de ghebeden der Heylighen: f Apo. 4.12
9 Ende sy songen een nieu liet/segghende: f i Ghy zijt g Act. 20
weerdich den Boeck te nemen/eñ zijne Zegelen te ope- 17.
nen: want ghy zijt geslachtet/g eñ hebt ons Gode we- Eph. 1.7 Heb. 9.12

der gecocht met uwen bloede/ wt allen Geslachte/ende
Tale/ende Volcke/ende Natie.
2.pet.2.9 10 h Ende hebt ons gemaeckt Gode tot Coningen ende
Priesters/ende wy sullen regneren op der Aerden.
11 Eñ ic sach eñ hoorde rontomme den Throon/ eñ der
Dieren/ eñ der Ouderlingen/een stemme veler Engelē/
i exo.19.3 eñ haer getal was i k veel duysentichmael duysenden.
12 Seggēde met luyder stemmē: Het Lā dat geslachtet
is/is weerdich te ontfangen de macht/ eñ rijckdom/ eñ
wijsheyt/ende cracht/ende eere/ende eerlicheyt/ eñ lof/
13 Ende ooc alle creatueren die inden Hemel is/ ende op
der Aerde/ende onder de Aerde/ende inder Zee/ende al
wat daerin is/hoorde ick segghen: Hem die sit op den
Throon/ende den Lamme/sy lof/ende eere/ende heer-
lickheyt/ende cracht/van eewicheyt tot eewicheyt.
l apo.4.11 14 Ende de vier Dieren seyden/ Amen. Ende de vier eñ
twintich Ouderlingē vielē neder op haer aensichte/ eñ
aenbaden den Levenden vā eewicheyt tot eewicheyt.

k an duysentichmael hondert duyst/ eñ thiēmael hondert duyst.

Dat vj. Capittel.

2. Wat ongeluc de Vier Peerden van verscheyden coleure aenbrenghen/ int openen der vier zegelen des Boecx/het geschrey der Martelarē int openen des vijfsten zegels/ 12. de teeckenen gesien inden Hemel/ eñ op der Aerden/ int openen des sesten zegels.

1 ENde ic sach als het Lā een van de Zegelē open ge-
daen hadde: eñ ic hoorde een vande vier Dierē spre-
kē/ als de stēme eens Donderslaechs: Comt/ eñ siet.
2 Eñ ic sach/ eñ siet: een wit Peert/ ende die daer op sat/
hadde eenen boge: eñ hem is een croone gegeven/ eñ hy
ginc wt overwinnēde/ eñ om dat hy overwinnē soude.
3 Eñ als het den tweeden Zegel geopent hadde/ hoor-
de ick het tweede Dier spreken: Comt ende siet.
4 Eñ daer ginc een ander Peert wt/ dat root was/ eñ
den genen die daer op sat/ is gegevē den vrede wech te
nemen vander Aerden/ ende dat sy malcanderen doodē
souden: ende hem is een groot Sweert ghegheven.
5 Eñ als het den derden Zegel geopent hadde/ hoorde
ick het derde Dier seggen: Coemt/ ende siet/ eñ ic sach/
ende siet/ een swart Peert/ eñ die daer op sat/ hadde een
Waghe in zijn hant.
6 Eñ ick hoorde een groote stemme in het midden der
Griecxr/ Chenix. vier Dieren/ seggende: Een a mate Tarwe voor eenen
penninc/ ende drie maten Gerste voor eenen penninck/

ende

ende en doet der Olye ende den Wijn geen schade.
7 Eñ als het dē vierdē Zegel geopent hadde/hoorde ic
de stemme des vierden Diers seggen: Comt/ende siet:
8 Ende ic sach/eñ siet een vael Peert/ende die daer op
sat/zijnen naem was de Doot/ende de Helle volcht met
b hem na/ende hem wert macht gegeven te doodē/tot — b Of/
het vierde deel der Aerden/met dē Sweerde/met hon= — haer.
ger/ende met de doot/ende door de Dieren der Aerdē.
9 Eñ als het den vijfftē Zegel geopēt hadde/ sach ic
onder dē Altaer de zielē der verslagenē om des woorts
Gods wille/ende om het getuygenisse dat sy hielden.
10 Eñ sy riepē met luyder stemme/seggende: Hoe lāge/ — apo 1.2.2
o heylige eñ waractige Heere oordeelt gi noch en wreect
ghy onse bloet niet vande inwoonders der Aerden?
11 Eñ eenen yegelicken zijn witte cleederen gegeven/ eñ
hen is geseyt/dat sy noch eenē cleynen tijt rustē soudē
tot dat ooc hare mededienaers/eñ hare broeders ver=
vult wordē/die ooc souden gedoot wordē gelijc als sy.
12 Eñ ick sach als het den sesten Zegel geopent hadde/
eñ siet daer is een groote Aertbevinge geworden: ende
de Sonne is swart geworden/gelijc eenē hayren sack/
ende de Mane is gheheel ghelijck bloet ghewoorden.
13 Ende de Sterren des Hemels zijn ghevallen op der
Aerden/gelijck de Vijgeboom zijne onrijpe Vijgen af=
worpt/als hy van groote winde gheschut wort.
14 Eñ de Hemel is wech geweken ghelijck eenen Brief
die toegerolt wort/eñ alle Bergen ende Eylanden zijn
15 verroert wt hare plaetsen. Eñ de Coningen der Aer=
den/ende de overste/eñ de Rijcke/eñ de Hooftmannen/
eñ de Machtige/eñ alle Dienstbare eñ alle Vrije/ver
berchden henselven in de Spelonckē/eñ inde Steen=
16 rotzen der Bergen. Eñ seyden tot de Bergen/eñ tot — Esa.2.19
de Steenrotzen: b Valt op ons/eñ verbercht ons van — Luc.3.19.
den aensichte des genē die op den Throon sit/eñ van= — Apo.9.6.
17 dē toorn des Lams. Want de groote dach zijner grā=
schap is ghecomen: ende wie can staen?

Dat vij. Capittel.

Het groot getal der wtvercorenen die bewaert worden/ indē
dach der wrake Gods/13. hare heerlickheyt ende troost.

Ende naer desen sach ick vier Enghelen staen / op
de vier hoecken der Aerden / ende hielden de vyer

Winden der Aerden/om dat gheenen wint waeyen en
soude op der Aerden/noch op der Zee noch op eenigen
2 Boom. Ende ic sach eenen anderen Engel opcomen
vanden opganc der Sonnen/eñ hadde den Zegel des
levendigen Gods/ende riep met luyder stemme tot de
vier Engelen/den welcken de macht gegeven was der
Aerden ende der Zee te schadighen.
3 Eñ seyde: a Schadet der Aerden niet/ noch der Zee/
noch den boomẽ/ b tot dat wy de Dienarẽ onses Gods
c gheteeckent hebben aen hare voorhoofden.

a apo.9.4
b eze.9.4

4 Eñ ic hoorde het getal der gener die geteeckẽt warẽ/
vier hondert eñ vier eñ veertich duysent gheteeckende
wt allen gheslachten der kinderen Israels.

c Of ver-segelen.

5 Wt dẽ geslachte Juda/twaelf duysent geteeckẽt: wt
den geslachte Ruben/ twaelf duysent geteeckent: wt dẽ
geslachte Gad/ twaelf duysent gheteeckent:
6 Wt den geslachte Asar/ twaelf duysent geteeckẽt: wt
den geslachte Nepthali/twaelf duysent geteeckent: wt
den gheslachte Manasse / twaelf duysent geteeckent:
7 Wt dẽ geslachte Simeon twaelf duysent geteeckẽt:
wt dẽ geslachte Levi/ twaelf duysent geteeckẽt: wt dẽ
geslachte Issaschar twaelf duysent gheteeckent.
8 Wt dẽ geslachte Zabulon/twaelf duysent geteeckẽt:
wt den geslachte Joseph/twaelf duysent geteeckẽt: wt
den geslachte BenJamin/ twaelf duysent geteeckent.
9 d Na desen sach ic/eñ siet eẽ groote Schare die nie-
mant tellen en conde wt aller Natie/ eñ Geslachte/eñ
Volcke/eñ Tonge/die stondẽ voor dẽ Throon/eñ voor
het Lam/becleet met lange witte cleederen/eñ [haddẽ]
10 Palmen in hare handẽ. Eñ riepen met luyder stem-
me seggende: De salicheyt is van e onsen Godt/die op
den Throon sidt/ende vanden Lamme.

d 4.Esd. 2.42.

11 Eñ alle de Engelen stonden rontom dẽ Throon/eñ
der Ouderlingen eñ der vier Dieren/ eñ zijn neder ge-
vallen voor den Throon op haer aensichten/eñ hebbẽ
12 God aengebeden/ Seggende: Amen. Segeninge/eñ
eerlicheyt/eñ wijsheyt/eñ danckseggingc/eñ eere/ende
macht: eñ cracht/sy onsen God vã eeuwicheyt tot eeu-
13 wicheyt/ Amen. Eñ een vande Ouderlingẽ seyde tot
my: wie zijn dese/die met witte lange cleederen becleet
zijn/van waer zijn sy ghecomen?

e An hem die sit op de Throõ onses Gods.

14 Ende ic seyde hē: Heere/ ghy weet het: Eñ hy seyde
my: Dese zijn de gene die gecomē zijn wt groote Bdru-
kinge/ ende hebbē hare cleederē gewasschē/ eñ sy heb-
ben hare cleederē wit gemaect in het bloet des Lams.
5 Hierom zijn sy voor den Throon Gods/ ende dienen
hem nacht ende dach in zijnen Tempel/ ende die op dē
Throon sit/ sal met hen woonen.
6 g Sy en sullen niet meer honger lijdē/ noch sy en sul- Esa.49.10
len niet meer dorst lijden/ noch de Sonne en sal op hē
niet vallen noch eenige hitte.
7 Want het Lam dat middē indē Throon is/ salse hoe-
dē/ eñ salse bewegē tot de levende Fonteynen der wa-
terē/ h eñ God sal alle tranē van hare oogē afwasschē. Esa.25.8

Dat viij. Capittel. Apo.21.4

De opēbaringe des sevēdē Engels/ 3. de gebedē der Heyligē geoffert/ eñ de tempeesten verweet door den selven Engel/ 6. seven Engelē met Trompetten/ 7. met het gelupt vande Trompetten/ wort vyer ghesonden/ 9. de Zee beroert/ 11. de wateren bitter gemaect/ 12. eñ de sterren verduystert/ 13. drijderley wee vercondicht door eenen Engel.

ENde als het den sevenden Segel opgedaē hadde
wert daer stilte indē Hemel: ontrent een half ure.
Ende ic sach de seven Engelen die voor dē Heere
staen/ ende hen werden seven Trompetten gegeven.
3 Ende daer quam een ander Engel/ ende stont aē dē
Altaer/ ende hadde eē gouden Wierooc vat/ ende hem
wert veel reuckwercx gegevē/ om dat hijt met den ge-
bede aller Heylighen a offeren soude/ op den Altaer die a Gr. geven
4 voor den Throon was. Eñ de roock des reucwercx
[met] den gebeden der Heyligen/ ginc op vande han- Psa. 143.2
5 den des Enghels voor God. Eñ de Engel nam het
Wierooc kvat/ eñ vulde dat vāden vyere des Altaers/
eñ wierp het op inde Aerde eñ daer werden stēmen/ eñ
Donderslaghen/ ende Blixemen/ ende Aertbevinghe.
6 Eñ de seven Engelen die de seven Basuynen had-
den/ bereyden hen om te Basuynen.
7 Eñ de eerste Engel heeft gebasuynt/ eñ daer is ge-
worden Hagel ende Vyer/ ghemengt met bloet/ eñ zijn
op de Aerde geworpen eñ het derde deel der Boomen
is verbrant/ ende alle het groene Gras is verbrant.
8 Eñ de tweede Engel heeft gebasuynt/ ende daer is
als eenen grooten Berch met vyer brādende/ in de Zee
geworpē: eñ het derde [deel] der Zee is bloet gewordē.

9 Eñ het derde [deel] der levendẽ creaturẽ inder Ze
zijn gestorvẽ/ eñ het derde [deel] der schepen is vergaẽ
10 Ende de derde Engel heeft gebasuynt/ ende daer is
gevallen vandẽ Hemel een groote bernende Sterre/ ei
is gevallẽ op het derde deel der waterstroomẽ/ eñ op
11 de waterfonteynen. Ende de naem der Sterre wer
genaemt Alsen/ eñ het derde [deel] des waters is Als
geworden/ ende vele menschẽ zijn gestorvẽ vande wa-
teren: want sy waren bitter geworden.
12 Ende de vierde Engel heeft gebasuynt/ eñ het derd
deel der Sonne wert geslagen/ ende het derde deel de
Mane/ eñ het derde deel der Sterrẽ/ so dat het derd
deel vã diẽ/ is verduystert geworde: eñ het derde dee
des daechs niet en lichtede/ ende des nachts desgelijc
Au Acent. 13 Eñ ic sach/ ende hoorde eenẽ [c] Engel vliegẽ midden
door dẽ Hemel/ seggeñ met luyder stemmẽ: Wee/ wee
wee den inwoonderen der Aerden/ van de andere stẽ-
mẽ der Basuynen dier drie Engelẽ die basuynen sullẽ

Dat ix. Capittel.

1. Met tgeluyt des vijfsten eñ sesten Engels/ 3 comen de Sprinchanẽ o
vãdẽ put des afgronts/ 15. eñ de vier Engelen worden ontbonden/ e
Ruyters gesondẽ/ om de boose te straffẽ/ 4. wtneminge der gerechte

1 Ende de vijffste Engel heeft gebasuynt/ eñ ic hebbe
gesien dat een Sterre wt den Hemel gevallẽ wa
op der Aerdẽ/ eñ haer is den Sleutel des puts des
Apo 14.11. 2 Afgronts gegeven. Eñ sy heeft den put des afgrõts
opgedaẽ/ [a] eñ daer is rooc gecomen wt den putte/ als
rooc ẽẽs grootẽ Ovens/ eñ de Sõne is verduystert ge-
worden/ ende de lucht/ vanden roock des puts.
3 Ende vanden rooc quamen Sprinchanen wt op der
Aerden eñ hen wert macht gegevẽ/ gelijc de Schorpi-
oenen der Aerden macht hebben.
Apo. 7.31. 4 Ende hen wert geseyt/ [b] dat sy het gras der Aerden
niet en soudẽ schadigẽ/ noch yet dat groẽ is/ noch eeni-
gen boom/ maer alleenlic den menschen die het teecke
Eze. 9.5 Gods op haer voorhooft niet en hebben.
5 Ende hen wert gegeven niet dat syse soudẽ doodẽ
maer dat sy souden gequelt worden vijf maendẽ ende
hare quellinge [sy] gelijc de quellinge des Schorpioẽs
als hy den menschen steeckt.
Apo. 6.16 Iere. 8.3. 6 [b] Ende in die dagen sullen de menschen de doot soec-
ken/ ende en sullense niet vindẽ: eñ sy sullen begeerẽ te

sterven/

ſterven/ende de doot ſal van hen vlieden.
7 eEnde de gedaente der Spꝛinchanen[waren]gelijck Exo.10.4.
dē Peerdē die ter ooꝛlogē berept zijn/eñ op hare hoof=
den[warē]als croonen gelijc gout/ende hare aēſichtē
gelijc menſchen aenſichten.
8 Ende ſy hadden hayꝛ als vꝛouwen hayꝛ: ende hare
tanden waren als Leeuwen[tanden.]
Ende ſy hadden boꝛſtwapenen/gelijck yſeren boꝛſt=
wapenen/ende het geruyſch haerder vleugelē/als wa=
gens met vele peerden ter ooꝛloge loopende.
Ende ſy hadden ſteerten gelijc den Schoꝛpioenē/eñ
in hare ſteerten waren pꝛickels/ende hare macht was
den menſchen te ſchadigen vijf maenden.
Ende ſy hadden over hen eenen Coninc den Enghel
des Afgronts/genaemt int Hebꝛeeuſche Abaddon/en=
de int Grieckſche is hy genaemt:i Apollion. Datis/ver derver.
Dat een wee is wech gegaen: Siet/daer comen noch
twee Ween na deſen. Eñ de ſeſte Engel heeft geba=
ſuynt/ende ic hooꝛde wt de vier hooꝛnen des gouden
Altaers/die vooꝛ God was/een groote ſtemme/
Seggende tot den ſeſtē Engel die de Baſuyne had=
de: Ontbint de vier Engelen/die aendē grootē water=
ſtroom Euphꝛates gebonden zijn.
Eñ de vier Engelen zijn ontbonden gewoꝛdē/welc=
ke berept warē totter ure/eñ dach/eñ maent/ende jaer
om het derde[deel]der menſchen te dooden.
Eñ het getal der Ruyterſchē krijgeren[was]twee=
mael duyſētmael hōdt duyſēt: eñ ic hooꝛde haer getal.
Eñ alſo ſach ic de peerden in het geſichte/eñ die daer
op ſaten hebbende vierige/eñ peertſche ende ſulpheren
boꝛſtwapenen: eñ de hoofden der peerden als leeuwen
hoofden/ ende wt hare monden quam vyer ende rooc/
ende ſulpher. Eñ van deſe dꝛy is het derde[deel]der
menſchen gedoot vanden vyere/ende vandē rooc /ende
vanden ſulphere: dat wt haren monde ginc.
Want hare cracht is in harē mont / eñ in hare ſteer=
tē. Want hare ſteerten zijn gelijc ſlangen/ende hebben
hoofden/ende daermede doen ſy de ſchaden.
Eñ de andere menſchen die niet gedoot en zijn dooꝛ
deſe plagē/hebbē hē niet bekeert van de werckē harer
handen/om niet te aenbiddē de duyvelē:b eñ de gou= Pſal.115.4

den/eñ silveren ende eerden ende steenen ende houten
afgoden die noch sien noch hooren/noch wandelen en
21connen. Noch sy en hebben hen niet bekeert vā hare
dootslagen/noch van hare vergiftingen/noch vā hare
hoererie noch van hare dieverie.

Dat x. Capittel.

3. Vanden Engel die den Boeck hielt/welcken Joannes at/ende vercondichde het eynde der werelt/ 4. de stemme der seven donderslagen versegelt

1 EN de ic hebbe gesien eenen anderen stercken Engel
van den Hemel afcomen/die met een wolcke omme-
cleet was/eñ de Regenboge was op zijn hooft/eñ zijn
aensichte als de Sonne/ eñ zijne voeten als vyerighe
2pilaren. Eñ hy hadde in zijn hant een open boecxkē/
eñ hy sette zijnen rechteren voet op de Zee/eñ den slinc-
3keren op de Aerde. Eñ hy riep met luyder stemme
gelijc een Leeu brieschet: eñ als hy gheroepen hadde
spraken seven donderslaghen hare stemmen.
4 Eñ doe de seven donderslagē hare stemmen gespro-
kē hadden soude icse geschreven hebben/maer ic hoor-
de eē stemme wt dē Hemel/die tot my seyde: Versegelt
wat de sevē dōderslagē gesprokē hebbē/eñ en schrijftse
5niet. [a] Eñ de Engel dien ick sach staen op de zee/ eñ
op der aerde/hief zijn hant op na den Hemel.
Dan.12 7/ 6 Eñ swoer by den levenden van eewicheyt tot eeu-
wicheyt die den Hemel ende wat daerin is/geschapen
heeft/eñ de Aerde/ende wat daerin is/ende de Zee/eñ
wat daerin is/dat daer gheen tijt meer wesen soude.
7 Maer dat inde dagen der stemmen des sevendē En-
gels/als hy basuynen soude/de verborgentheyt Gods
soude vervult worden/gelijck hy zijnen Dienaren den
8Propheten vercondicht heeft. Eñ de stemme die ick
hoorde wt dē Hemel/sprac wederom met my/eñ seyde:
Gaet eñ neemt dat open boecxken/ dat inde hant des
Engels is/die opter Zee ende op der Aerden staet.
9 Eñ ic ginck tot den Engel/eñ seyde hem: Geeft my
Eze.3.2/ dat boecxken Eñ hy seyde my: [b] Neemt ende eet dat
ende het sal uwen buyck bitter maken/maer in uwen
mont sal het soete wesen als honich.
10 Eñ ick nam dat boecxken wt der hant des Engels/
eñ ic at het/eñ het was mijnen monde als soet honich:
eñ als ic het gegeten hadde / wert mijnen buyc bitter.

11 Eñ hy ſeyde tot my: Ghy moet wederõ Prophetereren
by volcken eñ natien/ ende tongen/ eñ vele Conīngen.

Dat xj. Capittel.

1. Joannis is bevolen den Tempel te meten/3. vande twee getuygen van dē Heere verwect/7. ende vermoort vande beeſte/11. eñ daerna verwect in eerlicheyt/15. In het geluyt des sevendē Engels is Christus verheven/ende God ghepreſen door de vier ende twintich Ouderlinghen.

1 E Nde [a] my wert een riet gegeven gelijc een roede/eñ Eze. 44/5
deEngel ſtont by my/ſeggende: Staet op/eñ meet
den Tempel Gods/ende den Altaer/ ende die daer
2In aenbidden. Maer de zale die buyten denTempel
is/worpt wt/eñ en meet dien niet/want hy is dē Hey=
denen gegeven/ende de heyligeStadt ſullē ſy twee eñ
veertich maenden betreden.
3 Eñ ic ſal [hem] mijnen tween getuygen geven/ eñ ſy
ſullen prophetere duyſent twee hondert eñ tſeſtich da=
4gen/becleet met ſackē. [c] Deſe zijn twee Olijf boomē/ c Act.4.2
eñ twee candelaren die voor denGod derAerden ſtaē.
5 Eñ iſt dat hen yemant wil ſchadigē/daer ſal vyer wt
harē mont gaē/eñ hare vyanden verteerē: eñ iſt dat hē
yemant wil ſchadigen/ die moet alſo gedoot worden.
6 Deſe hebbē de macht denHemel te ſluytē/op dat het
niet en regene inde dagen haerderProphecie: eñ hebbē
macht over de waterē/die te veranderē tot bloet/eñ de
Aerde met alle plage te ſlaen/ſo menichmael ſy willen.
7 [d] Eñ als ſy hare getuygeniſſe ſullen voleynt hebbē/ d Dan 7.21
ſal hetDier dat wt den afgront compt/crijch tegen hē
voeren/ende ſalſe overwinnen/ende ſalſe dooden.
8 Eñ hare lichamen ſullē liggē op de ſtrate der groo=
ter ſtadt/die Geeſtelic genaemt wort Sodoma/eñ E=
gyptus/daer oock onſe Heere gecruyſt is.
9 Eñ ſy ſullē wt de volckē eñ geſlachten eñ tongen/eñ
natien/hare lichamen ſien/ drie dagen/ eñ eenen halvē/
eñ en ſullen hare lichamen niet laten in graven leggē.
Eñ die opter Aerden woonen/ſullen blijde eñ vrolick
weſen over hen/eñ ſullen malcanderen gavē ſendē om
dat deſe tweeProphetē de inwoonders derAerdē ge=
quelt hebben. Ende na drie dagen ende eenen halven/
is de Gheeſt des levens van Gode tot hen ingegaen/
eñ zijn op hare voeten geſtaen/eñ daer is groote vreeſe
ghecomen over de ghene dieſe ſaghen.
Eñ ſy hoorden een groote ſtemme wt denHemel tot

hen ſeggen/Climt hier op ende ſy clommẽ opindẽ He=
mel in een wolcke/ende hare vyanden aenſchoudenſe.
13 Eñ te dier ſelver ure is groote Aertbevinge ghewor=
den/eñ het thiende[deel]der ſtat is gevallẽ ende daer
zijn inde Aertbevinge gedoot namẽ van menſchen/ ſe=
ven duyſent/ende de andere zijn verſchrict gewordẽ/eñ
hebben den God des Hemels eere gegeven.
14 Dat tweede wee is wech gegaẽ/ het derde wee comt
15haeſtelic. Eñ de ſevẽde Engel heeſt gebaſuynt/ende
daer zijn groote ſtemmẽ geſchiet in dẽHemel/ſeggẽde:
De Conincrijckẽ der werelt zijn onſes Heerẽ gewordẽ
eñ zijns [r]Christi/eñ hy ſal regneren van eewicheyt tot
16eewicheyt. Eñ de vier ende twintich ouderlingẽ/die
voor God ſitten op hare throonẽ/zijn op hare aenſich=
ten gevallen/ende hebben God aengebeden.
17 Seggende:Wy danckẽ u Heere God Almachtich die
is/eñ die was/ende die comen ſal/dat ghy uwe groote
macht genomen hebt/ende regneert.
18 Ende de Heydenen zijn toornich geworden/ eñ uwen
toorne is gecomen/eñ de tijt der dooden/dat ſy geoor=
deelt worden/ende dat gy uwe Dienaren den Prophe=
ten ende den Heyligen/ende den genen die uwen naem
vreeſen/den cleynen ende den grootẽ loon gevet:eñ dat
ghy de gene verderft: die de Aerde verderven.
19 Eñ de Tempel Gods in dẽHemel is geopẽt gewor=
den/eñ de Arcke zijns Verbonts is geſien gewordẽ in
zijnen Tempel:eñ daer werden blixemen eñ ſtemmẽ/
eñ donderſlagen/ende aertbevinge/ende groote hagel.

[r] Of/ geſalf= den.

Dat xij. Capittel.

1. Vande bevruchte Vrouwe gewach vanden Draeck/7. overwinninghe tegen hem verkregen door Michael/ voor de geloovige.

1 ENde daer is een groot teeckẽ geſien in den Hemel:
Een vrouwe becleet met der Sonne/eñ de Mane
onder hare voeten/eñ op haer hooft eẽ Croone van
2twaelf ſterrẽ. Eñ ſy was bevrucht/eñ riep/hebbẽde
3ſmerte eñ quellinge om te baren. Eñ daer is eẽ ander
der teeckẽ geſien inden Hemel/eñ ſiet/een groote roode
Draec/hebbende ſeven hoofdẽ/eñ thien hoornen/eñ op
4zijn hoofden ſeven Croonen: Eñ zijnen ſteert trac het
derde deel der ſterrẽ des Hemels/eñ wierpſe ter Aerdẽ:
eñ de Draec ſtont voor de vrouwe die baren ſoude/om
de vrucht te verſlindẽ/ als ſy ſoude gebaert hebben.

5 Ende ſy baerde eenen manlicken ſone die alle Heyde-
nen ſoude [a] hoeden metter yſeren roede: ende haer kint Of regeeren
6 wert wech genomen tot God eñ zijnen throon. [b] Eñ
de vrouwe vluchtede inde woeſtijne/ daer ſi plaetſe had Apo 12.14
de van Gode berept/ dat ſyſe daer onderhieldē duyſēt
7 twee hondert eñ tſeſtich dagen. Eñ daer is crijch ge-
worden inden Hemel/ Michael ende zijne Engelē crijch
den tegē den Draec: eñ de Draec street eñ zijne Engelē
8 Maer ſy en hebben niet vermogen/ noch haer plaetſe
en is niet meer inden Hemel gevonden.
9 [c] Eñ hy is geworpē de groote Draec/ de oude Slā- Luc.10.18.
ge/ die genaemt wort de Duyvel ende de Satā die de
geheele werelt verlept: hy is/ [ſegge ic] geworpē op de
aerde/ ende zijne Enghelen zijn wtghewordpen.
10 Ende ic hoorde een groote ſtemme/ ſegghende inden
Hemel: nu is de ſalichz/ eñ macht/ eñ het Conincrijcke
onſes Gods eñ de macht zijns [d] Christi gewordē: want Of/ Geſalf
de verclager onſer Broederē/ dieſe voor God verclaecht den.
de nacht ende dach/ die is nu neder geworpen.
11 Ende ſy hebben hem overwonnen door het bloet des
Lams/ ende door het woort harer ghetuygeniſſe/ eñ ſy
en hebben haer [e] leven niet lief gehat totter doot.
12 Hierom verblijt u gy Hemelen/ eñ die daer in woont. Gr. zielen.
Wee den genen die opter Aerden eñ opter Zee woonē/
want de Duyvel is tot u liedē afgecomē/ die ſeer toor
nich is dewijle hy weet dat hy cleynen tijt heeft.
13 Eñ als de Draec ſach/ dat hy op de aerde geworpen
was/ heeft hy de vrouwe vervolcht die eē mānekē ge-
14 baert hadde. [f] Eñ der vrouwe zijn gegevē twee vleu Apo.12.6/
gelen eens grooten Arents/ om dat ſy ſoude vliegē van
de tegenwoordichz des Draecx inde woeſtijne/ in haer
plaetſe waer ſy gevoet wert [g] eenen tijt ende tijdē/ eñ g Dan.12.7.
halven tijt [h] wt den aenſichte der Slangen. h Gr. van.
15 Ende de Slange ſchoot wt haren monde water/ als
eenen ſtroom/ achter de vrouwe om haer van dē ſtroō
te doen wech ſtroomen.
16 Eñ d'eerde is der vrouwe te hulpe gecomē/ eñ heeft
haren mont opgedaen eñ heeft den ſtroom opgeſopē
dien de Draec wt zijnen monde geworpen hadde.
17 Eñ de Draec was toornich op de vrouwe/ eñ is gegā
om crijch te voeren tegē de andere van haren zade: die

de gebodenGods hielden/ende het getuygenisse Jesu
An.ic stont 17 Christi hadden. En [i] hy stont aen het zant der Zee.

Dat xiij. Capittel.

I. Vande Beeste die alle de verworpene verleyt/ II. bevesticht door een ander Beeste.

1 ENde ick sach van der Zee een beeste opcomen/ [a] de
a Apo.17.9 welcke hadde seven hoofden eñ thien hoornen: eñ
b Gr. naem der lasteringe. op hare hoornen thien croonen/ende op hare hoof-
2 den eenẽ [b] lasterlickẽ naem. Eñ de Beeste die ic sach
was gelijc een Pardel/eñ hare voeten/als eens Beyrs
voeten/eñ haren muyl/als de muyl eens Leeus/ eñ de
Draec gaf haer zijn macht eñ zijnen Throon/eñ groo-
3 te mogẽtheyt. Eñ ic sach eẽ van haer hoofdẽ/ als ter
doot geslagẽ/eñ zijn doodelicke wõde wert genesen:eñ
het geheel aertrijc is verwõderẽde deBeeste gevolcht.
4 Eñ sy hebben den Draec aengebeden/ die der Bee-
ste macht gegeven hadde:eñ sy hebben deBeeste aen-
gebeden/seggende:Wie is gelijc dese Beeste?Wie can
5 met haer crijgẽ? Eñ haer is eenen mont gegeven/om
groote dingen/ende lasteringen te spreken/ende haer is
macht gegeven te doen twee ende veertich maenden
6 Eñ sy dede haren mont open/om lasteringe te spre-
ken tegen God/om zijnen naem / eñ zijn woonstede te
lasteren/ende de ghene die inden hemel woonen.
c Dan.7/21 7 [c] Eñ haer is gegeven crijch te voeren tegen de hey-
ligen/eñ die te overwinnen/ ende haer is macht gege-
ven over alle geslachte/ende tonghe ende Natie.
8 Ende sy sullen haer aenbidden alle die opterAerden
d Apo.3.5. Phi.4.3 woonẽ/[d] welcker namẽ nz geschrevẽ en zijn indẽ Boec
des Lams/dat geslacht is vandẽ beginne der werelt.
9 Ist dat yemant ooren heeft die hoore.
10 Ist dat yemant gevangen leyt/die sal inde ghevanc-
e Gen.9/6 kenisse gaen:Ist dat [e] yemant mettẽ sweerde doot/die
f Ap.14.12 moet mettẽ sweerde gedoot wordẽ.[f] Hier is de lijtsaẽ-
11 heyt eñ het geloove der heyligen. Eñ ic sach eẽ ander
Beeste vander Aerden opcomen/eñ hadde twee hoor-
nen/gelijck het Lam/ ende sprack ghelijck de Draeck.
12 Eñ sy doet alle de macht der eerster beestẽ voor haer/
eñ sy maect dat de aerde eñ die daerin woonẽ/de eerste
beeste aenbiddẽ/wiens dootlicke wonde genesen was:
g 2.the.2.9 13 [g] Eñ doet groote teeckenen/so dat sy oock vyer van

den

den Hemel doet comen op der Aerdẽ/ voor de menſchẽ:
14 b Eñ verleytſe die op der Aerden wooñẽ/ om der teec- Deu. 13.1 mat.24.24
kenen wille die haer gegeven zijn/ om voor de Beeſte te
doen/ ſegghende tot de inwoonders der Aerden/ dat ſy
een beeldt maken ſouden der Beeſte/ die de wonde des
ſweerts hadde/ ende weder leefde.
15 Ende haer wert gegeven den Beelde der Beeſten ee-
nen geeſt te geven/ dat ooc het beelt der Beeſten ſprekẽ
ſoude: ende te maken dat alle die het beelt der Beeſten
niet aen en baden/ gedoot ſouden worden.
16 Ende maectſe alle/ de groote ende cleyne/ de rijcke eñ
arme/ de vrije/ eñ dienſtbare/ dat ſy hen een merckteec-
ken geeft op hare rechterhant/ oft op haer voorhooft.
17 Ende dat niemant en mach coopen noch vercoopen/
dan die dat merckteecken heeft/ oft dẽ naem der Beeſte/
oft het ghetal haers naems.
18 Hier is wijſheyt/ wie verſtãt heeft/ die rekene het ge-
tal der beeſte: want het is eens menſchen getal/ eñ zijn
getal is ſes hondert ende ſes ende tſeſtich.

Dat xiiij. Capittel.

1. Het ſchoõ geſelſchap des Lams/ 6. eẽ Engel vercondicht het Euange-
lium/ 8. een ander den val van Babelon/ 9. de derde/ datmen vliede vã
der Beeſte/ 13. het geluck der gener die inden Heere ſterven/ 15. vandẽ
Oogſt ende wijnutſt des Heeren.

1 ENde ick ſach/ ende ſiet/ het Lam ſtont op den berch
Sion/ eñ met hem hondert vier ende veertich duy-
ſent/ die den Naem zijns Vaders hadden op haer
2 voorhoofden a geſchreven. Eñ ic hoorde een ſtemme And. branende.
wt dẽ Hemel/ gelijc een ſtemme veler wateren/ eñ gelijc
een ſtemme eens grootẽ donderſlachs: eñ ic hoorde een
ſtemme van Harpenſpeelders/ die op Harpen ſpeelden.
3 Eñ ſongen als eenen nieuwẽ ſanc voor dẽ Throon/
eñ voor de vier Dieren/ eñ de Ouderlingen/ eñ niemant
en conde den ſanc leeren/ dan die hondert vier eñ veer-
tich duyſent/ namelic/ die van der Aerdẽ gecocht warẽ.
4 Deſe zijnt die met vrouwẽ niet bevlect en zijn/ b wãt
ſy zijn Maechden: deſe volgẽ het Lam waer het gaet: 1.Cor.11.7
Deſe zijn gecocht van de menſchen/ eerſtelingen Gode
ende den Lamme.
5 Ende in haren mont en is gheen bedroch gevonden:
want ſy zijn onſtraffelick voor den Throon Gods.
6 Eñ ic ſach eenẽ anderẽ Engel vliegẽ/ middẽ door dẽ

Hemel/eñ hy hadde een eeuwich Euangelium/om de
inwoonders der Aerdẽ te vercondigẽ/ eñ allen natien/
ende geslachten ende tongen/ende volcken.
7 Seggende met luyder stemme: Vreest God/eñ geeft
hem eerlicheyt: want de ure zijns oordeels is gecomẽ
ende aẽbidt hem/[c] die den Hemel eñ de Aerde gemaect
heeft/ende de Zee/ende de Waterfonteynen.
8 Eñ daer is een ander Engel gevolcht/seggẽde:[d] Sy

c Gene.1.1. Psa.33.6.
d Apo.18.2 Esa.21.9.

is gevallen/sy is gevallẽ/ Babylon die groote Stadt/
om dat sy wt den wijn des toorns harer hoererie allen
volcken te drincken gegeven heeft.
9 Eñ de derde Engel is hen gevolcht/segghende met
luyder stemme: Ist dat yemant de beeste aenbidt ende
haer Beelt/eñ een merckteeckẽ neemt op zijn voorhooft/
oft op zijn rechterhant.
10 Die sal ooc drincken van dẽ wijn des toorns Gods/
vanden louteren wijne geschoncken in den Drincbeker
zijns toorns: eñ sal gepijnicht worden met vyer eñ sul-
pher/voor de heylige Engelen/ende voor het Lam.

e Apo.9.2.

11 [e] Eñ de rooc harer pijninge sal opgaẽ van eewicheyt
tot eewicheyt/eñ sy en sullẽ geẽ ruste hebbẽ dach noch
nacht/die de Beeste ende haer Beelt aenbiddẽ/ende isser
dat yemant het merckteecken haers naems ontfangt.

f Apo.13.10

12 [f] Hier is de lijtsaemheyt der Heyligen/hier zijn die de
geboden Gods houden/ende het geloove Jesu.
13 Eñ ick hoorde een stemme wt dẽ Hemel tot my seg-

g of/om des Heerẽ wille
h of/om dat

gen: Schrijft/Salich zijn de dooden die [g] inden Heere
sterbẽ; De Geest seyt/[h] Dat sy rustẽ van harẽ arbeyt/
ende hare wercken volgen hen na.
14 Ende ic sach/ende siet/een witte wolcke/ende op de
wolcke sat eẽ die des menschen Sone gelijc was/ heb-
bende op zijn hooft een goudẽ Croone/eñ in zijne hant
een scherpe sickel.
15 Eñ daer is gecomen een ander Engel wt den Tem-
pel roepende met luyder stemmen tot hem / die op de
wolcke sat:[i] Sent u sickel/ende maeyt want de ure om
te maeyen is gecomen: want den Oogst der Aerdẽ is

i Joan.5.13

16 dorre geworden. Eñ die op de wolcke sat/sandt zijn
sickel op de Aerde/ende de Aerde wert gemaeyt.
17 Eñ een ander Enghel quam wt den Tempel/ die in
den Hemel was/ende hadde oock een scherpe sickel.

18 Ende daer quam een ander Engel vanden Altaer/
die macht hadde over het vyer/ende riep met luyder
stemme tot hem die de scherpe sickel hadde/seggende:
Sent u scherpe sickel/eñ snijt de Druystrackē der Aer=
19den/want hare Druyhen zijn rijpe. Ende de Enghel
sant zijnen sickel op der Aerden/eñ sneet dē Wijngaert
der Aerden/ eñ wierpse inde groote persse des toorns
20Gods. Ende de persse wert buyten de stat getredē/
ende het bloedt is gecomen wt de persse/ tot de toomē
der Peerden/duysent ses hondert Stadien verre.

Dat xv. Capittel.

1. Vande seven Engelen/die de seven laetste plagen hebben/3. den sanck der overwinners der Beeste/ 5. vande seven Phiolen der toornicheyt Gods.

1 ENde ic sach een ander groot eñ wonderlic teecken
inden hemel: seven Engelen/hebbēde de sevē laet=
ste plagē: wāt a met dese is de toornichz Gods vol= a Grk.in.
2eynt. Ende ic sach als b een glasen Zee/ gemēgt met
vyer/ ende die overwinners waren van der Beeste/ eñ b Apo. 4.6/
van haer Beelt/ ende van haer mercteecken: ende vādē
get ale haers naems dat sy stonden aende glasen Zee/
hebbende Harpen Gods.
3 Ende songhen den sanck Mosis des Dienstknechts
Gods/ende den sanc des Lams seggēde: Uwe wercke
zijn groot ende wonderlic Heere God Almachtich: uwe
wegen zijn rechtveerdich ende warachtich/Coninc der
4heyligen. a Wie sal u niet vreesen Heere/ende uwen Psa145.17
Naem prijsen? Want ghy [zijt] alleē heylich/ wāt alle
Heydenen sullen comen/ ende voor u aenbidden want Jere.10.6.
uwe oordeelen zijn openbaer geworden.
5 Ende na desen sach ic/ende siet/dē Tempel des Ta=
bernakels der getuygenisse inden hemel/wert geopēt.
6 Eñ de seven Engelen/hebbende de sevē plagē/ qua=
men wt dē Tempel becleet met reynen eñ claren lijn=
wade/ eñ omme de borstē ōmegegort met goudē gor=
7delen. Eñ een van de vier Dieren gaf den seven En=
gelen/ seven gouden Phiolē vol der toornicheyt Gods/
die leeft van eeuwicheyt tot eeuwicheyt.
8 c Ende de Tempel wert vervult vanden rooc wt de Eze.44.4
eerlicheyt Gods/ende wt zijne macht/ende niemāt en
conde inden Tempel gaen tot dat de seven plagen der
seven Enghelen voleynt waren.

Dat

Dat xvj. Capittel

1 Vanden Phiolen/ hier ende daer wtgestort door de Enghelen/ eñ wat
plagen daerna volgen/ 15. waerschouwingen datmẽ moet toesien voor
hem se lven.

1 ENde ic hoorde een groote stemme wt den Tempel/
seggen tot de sevẽ Engelen: Gaet/ giet de sevẽ Phio=
len der toornicheyt Gods wt op de Aerde.
2 Ende de eerste is wtgegaen/ eñ heeft zijn Phiole wt=
gegoten op der Aerde/ ende daer is gecomen een quade
boose sweere op de menschen/ die het merckteeckẽ der
Beeste hadden/ ende die haer beelt aenbaden.
3 Eñ de tweede Engel heeft zijn Phiole wtgegoten in
de Zee/ eñ is gewordẽ als bloet eens doodẽ lichaems/
ende alle levende ziele is ghestorven inde Zee.
4 Eñ de derde Engel heeft zijn Phiole wtgegoten in
de waterstroomen/ ende inde fonteynẽ/ eñ sy zijn bloet
5 geworden. Eñ ic hoorde den Engel der wateren seg=
gen: Ghy zijt rechtveerdich Heere/ die Is/ eñ die Was/
ende heylich/ om dat ghy dit gheoordeelt hebt.
mat/23.34 6 a Want sy hebben het bloet der Heyligen eñ der Pro
pheten wtgestort/ eñ gy hebt hen bloet te drincken ge=
7 geven: want sy zijnt weerdich. Eñ ick hoorde eenen
anderẽ van dẽ Altaer seggen: Ja Heere God Almach=
tich/ uwe oordeelen zijn warachtich eñ rechtveerdich.
8 Eñ de vierde Engel heeft zijn Phiole wtgegoten in
de Sonne/ ende haer is gegeven de menschen te quellẽ
met hitte k door vyer.
b Gri.in 9 Eñ de menschẽ branden met grooter hitte/ eñ sy la=
sterden dẽ naem Gods die macht hadde over dese pla=
gen ende en bekeerden hen niet/ om hem eere te gevẽ.
10 Eñ de vijfste Engel heeft zijn Phiole wtgegoten op
den Throon der Beeste/ eñ haer rijcke is verduystert
geworden/ ende sy knauden hare tonghen van smerte:
11 Ende sy lasterden den Godt des Hemels/ van hare
smerten ende van hare sweerẽ/ eñ sy en bekeerden hen
niet van hare wercken.
12 Eñ de seste Enghel heeft zijn Phiole wtgegoten op
den grooten waterstroom Euphratem / eñ zijn water
is wtgedroocht/ om dat bereyt soude worden de wech
der Coningen/ vanden opganck der Sonnen.
13 Ende ick sach wt den mont der Draken ende wt den
mont der Beeste/ ende wt den mont des valschen Pro=

pheets/ drp onreyne geesten [gaen] gelijc Vorsschen. c2 The.2.9
14 c Want sy zijn gheesten der Duyvelen/ eñ doen teec- Apo.13.14
kenen/ om te gaen tot de Coningen der Aerden/ eñ der
geheelder Werelt/ om hen te vergaderen tot den kryeh
diens grooten daechs Gods Almachtich.
15 (d Siet/ ic come als eē Dief: Salich [is hy] die waect/ d Mt24.44
e ende zijne cleederen bewaert/ op dat hy niet naeckt en 1 Thes.5.6
wandele/ ende zijn schande niet gesien en worde.) 1.Pet.3.10
e2 Cor.5.6
Apo.3.18/
16 Eñ sy vergaderdense in een plaetse genaemt intHe-
breisehe Armageddon.
17 Eñ de sevende Engel heeft zijn Phiole wtgegoten in
de lucht/ eñ daer quam een groote stemme wt den Tē-
pel des Hemels vādē Throō/ seggēde: Het is geschiet.
18 Eñ daer zijn stemmen/ eñ donderslagen/ eñ blixemen
geschiet eñ daer is groote Aertbevinge geschiet/ sulckx
als niet geschiet en is/ van dat de menschē op de Aerde
gheweest zijn sodanighe Aertbevinghe so groot.
19 Ende de groote Stadt is in drp deelen gescheurt/ eñ
de Steden der Heydenen zijn gevallen/ ende de groote f Jer. 25.15
Babylon is voor Gode in gedachtenisse gecomē/ f om
haer te gevē den Drincbeker des wijns der verbolgēt-
20 hent zijns toorens. Eñ alle Eylanden zijn gevloden/
ende de Berghen en zijn niet gevonden.
21 Eñ daer is grooten hagel als van een pont ghebal-
len vanden Hemel op de menschen/ ende de menschen
lasterden God/ om der plage des haghels/ want zijne
plaghe was seer groot.

Dat xvij. Capittel.

1. Beschrijvinge der grooter Hoere/ hare grouwelickheyt ende
straffe. 14. de overwinninghe des Lams.

1 ENde een van de seven Engelen die de seven Phiolē
hadden/ quam eñ sprack met my/ seggende tot my:
Comt/ ic sal u toonen het oordeel der grooter Hoeren/
die op vele wateren sidt:
2 a Met der welcker de Coningen der Aerden gehoe- a Apo.18.3
reert hebben eñ de Inwoonders der Aerdē zijn dronc-
ken ghewordden vanden wijne haerder hoererie.
3 Ende hy brachte my wech inden Geest in een woe-
stijne/ eñ ick sach een vrouwe sitten op een roosverwige
Beeste/ vol namen der lasteringe/ eñ hadde sevē hoof-
den ende thien hoornen.

4 Eñ de vrouwe was becleet met purpurenẽ roosẽ-
verwe/eñ vergult met goude/eñ costelicke steenẽ ende
Peerlẽ:eñ hadde in haer hant eenẽ gouden drincbeker
vol grouwelicheden eñ onreynicheden harer hoererie.
5 Eñ op haer voorhooft eenen naem geschreven:Ver-
borgentheyt/de groote Babylon/moeder der hoererie
ende grouwelicheden der Aerde.
6 Eñ ic sach de vrouwe dat sy droncken was vanden
b/Martelaren. bloede der Heyligen/eñ vanden bloede der b getuygen
Jesu:eñ ic was verwōdert met groote verwōderinge
7 doe icse sach. Ende de Engel seyde my:waerom zijt
gy verwondert? Jc sal u seggen de verborgentheyt der
vrouwē eñ der Beeste diese draecht/welcke sevē hoof-
den heeft ende thien hoornen.
8 De Beeste die ghy gesien hebt/was/eñ en is niet/eñ
sal vanden Afgront opcomen eñ gaet ter verderbinge
Apo.13.8/ eñ die op der Aerden woonen/(c wiens namen niet ge-
schreven en zijn inden Boec des Levens/vandē begin-
ne der Werelt/) sullen verwonderē/als sy de Beeste siē
sullen/die was/ende niet en is/hoewel sy is.
Apo.13.8/ 9 Hier is de sin die wijsheyt heeft:d De seven hoofden
zijn seven bergen daer de vrouwe op sit/ende zijn sevē
10 Coningen. De vijve zijn ghevallen/eñ de een is/ende
de ander en is noch niet gecomen/eñ als hy sal gheco-
men zijn/moet hy een weynich blijven.
11 Eñ de beeste die was/eñ niet en is/die is oock de acht-
ste [Coninc/] eñ is vāde sevē/eñ gaet ter verderbinge.
Dan.7.20 12 e Eñ de thien hoornen die ghy gesien hebt/zijn thien
Coningen/die het Coninckrijcke noch niet ontfangen en
hebben/maer ontfangen macht als Coningen te eener
13 uren met der Beeste. Dese hebben eenen raet/eñ sul-
len hare cracht ende macht der Beeste gheven.
14 Dese sullen tegen het Lam crijgen/eñ het Lam salse
1.Tim6.15 overwinnen:f want het is de Heere der Heeren/eñ Co-
ninc der Coningē/eñ de geroepene eñ wtvercorene ge-
Esai/8.7/ 15 loovighe die met hem zijn. Eñ hy seyde tot my:g De
wateren die gy gesiē hebt/daer de Hoere sit/zijn Volckē
ende Scharen ende Natien/ende Talen.
16 Eñ de tien hoornen die gy gesien hebt aen de Beeste/
die sullen de Hoere haten/eñ sullense woeste maken/eñ
naect/ende sullen haer vleesch etē/eñ sullense met vyer

ver-

17verbranden. Want God heeeft hen in haer herte ge-
gevẽ te doẽ dat hem behaecht/ eñ eenerley raet te doẽ
ende hare Coninckrijcke der Beeste te geven/ tot dat de
woorden Gods voleynt zijn.
18 Eñ de vrouwe die gy gesien hebt/ is de groote stadt/
die het Coninckrijcke heeft over de Coningẽ der Aerdẽ.

Dat xviij. Capittel.

2. Dẽ val der hoere van Babylon/ droevich voor dẽ boosen/ vrolick voor
den goeden/ 4. Vermaninge tot het volc Gods dat sy daer wt gaen

1 ENde na desen sach ick eenen anderen Engel wt den
hemel afcomẽ/ hebbende groote macht/ eñ de Aerde
is luchtich ghewordden van zijne claerheyt.
2 Ende riep wt crachtelic met luyder stemmen/ seggen
de:[a] Sy is gevallẽ/ sy is gevallẽ die groote Babylõ/ eñ Apo.14.8.
is gewordden een wooninge der Duyvelen/ ende bewa- Esa. 21.9/
renisse aller onreyner geesten/ eñ bewarenisse aller on-
3reyner eñ hatelicker vogelen. Want vandẽ wijne des
toorns haerder hoererie/ hebben alle Volckẽ gedronc- Apo.17.8.
kẽ/[b] eñ de Coningen der Aerdẽ hebbẽ met haer gehoe-
reert: eñ de Cooplieden op Aerden zijn vande macht
4harer weelde rijc gewordden. Eñ ic hoorde een ander
stemme wt den hemel seggẽ:[c] gaet wt van haer mijn
volc op dat gy haerder sonden niet deelachtich en zijt/ Esa.58.12
5eñ op dat gy van hare plagen niet en ont fangt. Wãt
hare sonden zijn tot inden hemel toe[d] gecomen/ ende d Ofte/ ge-
God is harer ongerechticheden gedachtich gewordẽ hoopt.
6 Vergelt haer/ gelijc sy ooc u vergoldẽ heeft/ eñ dob-
belt haer dobbel na hare wercken. Indẽ Drincbeker
daer sy u in[e] geschoncken heeft/[f] schenct haer dobbel.
7 So vele als sy haerselvẽ vereerlict heeft/ eñ weeldich e Gr. ghe-
geweest is/ so vele pijne eñ droefheyts geeft haer: wãt meugt.
sy seyt in haer herte:[g] Ic sitte/ [eñ bẽ] Coninginne/ eñ f G. menget
en ben geen Weduwe/ ende en sal geen droefheyt sien. Esa.47.8.
8[h] Hierom sullen hare plaghen op eenen dach comen/ Dan.9.18
doot/ droefheyt/ honger/ eñ sal met vyer verbrant wor-
den: want de Heere God diese oordeelt/ is sterck.
9 Eñ[i] de Coningẽ der Aerden die met haer gehoereert
eñ weeldich geweest hebbẽ/ sullẽse beweenẽ eñ rouwe Apo.17.2/
over haer makẽ/ als sy de rooc haers brants sullẽ sien.
10 Vã verre staende/ van vreese haerder pijne/ eñ seggẽ-
de:[k] Wee/ wee/ de groote stadt Babylõ die stercke stat:
want u oordeel is te eener ure ghecomen. Esa.18.9.

11 Ende de Cooplieden op Aerden sullen weenen / ende
rouwe draghen over haer/want haer Coopmanschap
en coopt niemant meer.
12 Coopmanschap van Gout/eñ Silver/ende costelicke
steenen ende peerlen/ende fijn lijnwaet/ ende purpurē/
ende zijde/ende scharlaken ende alderhande Thynen
hout/ende alle Ivooren vaten/ende alle vaten vanden
costelickstenhoute/eñ koper/ ende yser/ende marmer.
13 Eñ Caneel/eñ reucwerck/eñ salve/ende wieroock/eñ
wijn/ende olie/eñ meelbloeme/eñ tarwe/ende beesten/
ende schapē/eñ [coopmanschap] van peerdē/ende van
wagenen/ende van lichamen/ende zielen der menschē.
14 Eñ de vruchten der begeerlijchept uwer ziele/zijn vā
u wech gegaen/eñ al dat vette ende clare is vā u wech
gegaē/eñ gy en sult niet meer deselve bevondē worden.
15 De cooplieden deser dingen die van haer rijcke ghe-
worden zijn/sullē om de vreese haerder pijne van verre
staen/weenende ende droeve wesende.
16 Ende segghende: Wee wee die groote Stadt/die be-
cleet was met fijnen lijnwade/eñ purpur/ ende roosen
verwe/ ende vergult met goude / eñ costelicke steenen/
17 eñ peerlen: Want in een ure is sulcke rijckdom woest
geworden. Eñ alle Stiermans/ende alle het volck op
de schepen/eñ de Schipliedē/ende alle die de Zee han-
teren sullen van verre staen:
18 Eñ sullen roepen siende den roock haers brants/eñ
sullē seggē: Wat [stadt] was deser grooter stadt gelijc.
19 Eñ sy suken asschen op hare hoofden worpen/ende
roepen weenende/ende seggende: Wee/wee/die groote
stadt/inde welcke alle die schepen inder Zee haddē/vā
hare costelichept rijcke geworden zijn: want in een ure
20 is sy verwoest. Weest vrolick over haer/ghy Hemel/
eñ ghy heylige Apostelen ende Propheten/ want God
21 heeft [m] uwe oordeel geoordeelt van haer. Eñ eē sterc
Engel heeft eenen steen opgeheven/als eenen grooten
Meulensteē/eñ heeft diē inde Zee geworpē/ seggēde: [n]
also sal de groote stadt Babylon met eenen storm ge-
worpen worden/eñ en sal niet meer gevonden worden.
22 [o] Ende de stemme der Harpenspeelders/ ende San-
gers/eñ Fluyters/eñ Basuyners/en sal niet meer in u
gehoort worden/ eñ geen constenaer van eenige conste

[l] Of/ het loof./dat is/de boo-vrucht.

[m] Of/heeft wrake ghe-nomē van haer om u-went wille.
[n] Jer.51.8.

[o] Jer.25.14.

en sal meer in u ghevonden worden/ eñ het geluyt der
Meulen en sal in u niet meer gevonden worden.
23 Ende het licht der keersen en sal in u niet meer schij-
nen / p ende de stemme des Bruydegōs ende Bruyts
en sal in u niet meer gehoort worden: want uwe Coop- p Jer.16.9
lieden warē de Vorsten op Aerden: want in uwe q too-
verie zijn alle volcken verleyt gheweest. q Oft ver-
24 Eñ in haer is gevonden het bloet der Prophetē eñ giftinge.
Heyligē/ eñ alle der gener die gedoot zijn op der Aerdē.

Dat xix. Capittel.

1. Grooten lof ende danc des Hemelschen geselschaps / voor
de straffe der Hoere eñ alle verleyders eñ boosdoēders/ eñ
voor de bruyloft des Lās/ eñ de overwinninge des woorts
Gods/ 10. de Engel weygert aengebeden te zijn vā Joanne.

Ende na desen hoorde ic een groote stemme / eener a Dat is,
grooter Scharen indē Hemel seggen: a Halleluia/ Looft den
de salicheyt/ eñ lof/ eñ eere/ eñ macht/ is onses Hee- Heere.
ren Gods. a Want zijne oordeelen zijn warachtich b 4.Esd.15
eñ rechtveerdich: wāt hy heeft de groote Hoere/ die de 41.
Aerde met hare Hoererie verdorven heeft/ verdoēt/ eñ
hy heeft het bloet zijner Dienarē vā hare hāt gewrokē.
3 Ende sy seyden wederom: Halleluia / ende harē rooc c Apo 9 2
ginc op van eeuwicheyt tot eeuwicheyt. eñ.14.12
4 Ende de vier ende twintich Ouderlingē/ eñ de vier
Dieren vielen neder/ ende aenbaden Godt/ die op den
Throon sat/ seggende: Amen/ Halleluia.
5 Ende daer quam een stemme wt den Throon/ seg-
gende: Looft onsen God/ gy zijne Dienstknechten/ ende
6 die hem vreest/ beyde cleyn eñ groot. Eñ ic hoorde
als een geluyt eener grooter Scharen/ eñ als een ge-
luyt veler wateren/ eñ als een geluyt der stercker dō-
derslagē/ seggende: Helleluia/ want de Heere God al-
7 machtich regneert. Laet ons blijde eñ vrolic zijn/ eñ
hem eere gevē: want de Bruyloft des Lams is geco-
men/ eñ zijn Wijf heeft haerselven bereyt.
8 Eñ haer is gegevē dat sy becleet worde met reynen
ende blinckenden fijnen Lijnwade: want dat fijn Lijn-
waet/ zijn de rechtveerdichmakinghen der Heylighen.
9 Eñ hi seyde tot mi: Schrijft: d Salich zijn de gene die
tot dē Avōtmael der Bruyloft des Lams geroepē zijn. d Mat.22
Eñ hy seyde tot mi: Dit zijn warachtige woordē Gods. 8.
Luc.4.16

10 Ende ic viel voor zijne voeten om hem te aenbiddē/ — e Act. 10/ 26.
eñ hy ſeyde tot my: Siet dat ghy dat niet en doet/ ick
ben u Mededienſtknecht/ende uwer Broederē/die het — eſt. 14.14.
getuygeniſſe Jeſu hebbē: Aenbit God: want de Geeſt
der Propheten is het getuygeniſſe Jeſu.
11 Ende ic ſach den Hemel open/ eñ ſiet een wit Peert/
eñ die daer op ſat was genaēt/ getrouwe eñ warach=
tich / ende hy oordeelt eñ crijcht in rechtveerdicheyt.
12 f Eñ zijne oogē [warē] als de vlamme des vyers/ — f act. 1.14
eñ op zijn hooft vele Croonē: ende hadde eenē Naem
gheſchreven dien niemant en weet dan hy.
13 g Eñ was becleet met eenē cleede/dat met bloet ge=
verwet was/ eñ zijnen Naem hiet: dat woort Gods.
14 Eñ de Heyrcrachten in den Hemel volchdē hem na — g eſa 63.2
op witte Peerden/ becleet met wit reyn fijn Lijnwaet.
15 h Eñ wt zijnen mont ginc eē ſcherp Sweert om dat
hy daermede de Volckē ſlaen ſoude/ l eñ hy ſalſe hoedē
met eē ijſerē roede eñ hy treet de Perſſe des wijns der
verbolgentheyt ende toornicheyt Godts Almachtich. — h eſa. 43.2
16 Ende hy heeft op zijn Cleet ende op zijn Heupe/eenē — eph. 6.19
Naem geſchreven: k Coninc der Coningen/ende Heere — i Pſa. 1.9 k 1 Tim. 6.15.
17 der Heeren. Eñ ic ſach eenē Engel inde Sonne ſtaē/
ende riep met grooter ſtemme ſeggēde tot alle de Vo= — apo 17.14
gelen die middē indē Hemel vlogen: Comt/ende wort
vergadert ten Avontmale des grooten Gods.
18 Op dat gy eet het vleeſch der Coningē/eñ het vleeſch
der Hooftmannen/ ende het vleeſch der Sterckē/ende
het vleeſch der Peerden/ende der genē die daer op ſit=
ten/ende het vleeſch aller Vrijen ende dienſtbaren/der
19 cleynen ende grooten. Ende ic ſach de Beeſte/eñ de
Coningen der Aerdē/eñ hare Heyrcrachten vergadert/
om te crijgē tegē hē die op het Peert ſat ende tegē zijne
20 Heyrcracht. Eñ de beeſte wert gevāgē/ eñ met haer
de valſche Propheet: die de teeckenen van haer gedaē — l apo 13.13
hadde/ m door de welcke ſy verleydt warē/ die het merc= — m Gri. in
teeckē der Beeſte ontfangen hadde ende die haer beelt
21 aenbaden. n Levende zijn deſe twee geworpen in dē — n apo. 30. 10.
bernenden Poel des vyers met ſulpher.
22 Eñ de ander werden gedoot mettē ſweerde des ge= — Dan 7.11
nen die op het peert ſat/het welcke wt zijnē mōt ginc
eñ alle de vogelen werden verſaet van haren vleeſche.

Dat xx. Capittel.

1. De Duyvel eenen tijt lanc gebonden geweest hebbende/ ende daer naer weder ontbonden zijnde/ quelt de Gemeynte seer/ 9 .na het oordeel aller menschen wort hy met den zijnen geworpen inden Poel des vyers.

1 ENde ic sach eenen Engel wt den Hemel neder co=
men ende hy hadde den sleutel des afgronts/ende
2 eē groote ketē in zijn hant. nEñ hy heeft gegrepē a 2 pet 2,4
den Draec/die oude Slāge/de welcke is de duyvel eñ
Satanas/ende heeft hem gebonden duysent Jaren.
3 Ende heeft hem indē Afgront geworpen/ende heeft
hem geslotē/ende heeft versegelt over hem/om dat hy
de volckē niet meer verleydē en soude/tot dz de duysēt
jaren voleynt warē:eñ daerna moet hy eenen cleynen
tijt ontbonden worden.
4 Eñ ic sach Throonen/ende sy satē daer op/ende hē
wert het Oordeel gegevē:eñ de zielē der gener die ont=
hooft warē omme het getuygenisse Jesu/ende omme
het woort Gods eñ die de Beeste noch haer beelt niet
aengebedē en hadden/ende en hadden het merckteecken
niet ontfāgē aē haer voorhooft/noch aen haer rechter
hant/ eñ sy leefden ende regneerden met Christo duy=
5sen Jarē. Maer de ander doode en werdē niet we=
der levendich tot dat de duysent Jaren voleynt wer=
den. Dit is de eerste opstandinge.
6 Salich eñ heylich is hy/die deel heeft inde eerste op=
standinge: In desen heeft de tweede doot geen macht: b 1 pet 2,5
maer sy sullē wesen b Priesters Gods ende Christi/eñ Apoc.1.6
sy sullen met hem regneren duysent Jaren.
7 Ende als de duysent Jaren sullē voleynt wesen/sal
de Satan wt zijn gevanckenisse ontbonden worden. eeze.38.2
8 Ende hy sal wtgaen/om de Volcken te verleydē die
inde vier hoecken der Aerden zijn/c den Gog/ende den
Magog om hen te versamelen ten strijde/der welcker
9getal is als het zant der Zee. Ende zijn opgecomen
in de breede der Aerden eñ hebben den Heyrleger der
Heyligē omringt/ eñ de beminde Stat:eñ daer quam
vyer neder van Gode wt den Hemel/ende verteerdese.
10 Ende de Duyvel diese verleydde/d wert geworpē in d] Apo.19 20.
den Poel des Vyers/ende Sulphers/daer de Beeste/
ende valsche Propheet sullen gepijnicht worden dach
ende nacht/van eeuwicheyt tot eeuwicheyt.
11 Ende ick sach eenen grooten witten Throon/eñ die

daer op geseté was/van wiens aensicyte de Aerde/eñ
den Hemel vloot/ ende daer en is geen plaetse voor hé
12 geboden. Eñ ic sach de Doodé/cleyn eñ groot staen
voor God:eñ de Boecké waré geopét/ende daer was
eerxo32.32 eé ander Boec geopét/e die des levés is:eñ de Doodé
psa69.29 werdé geoordeelt/wt het gene dz inde Boecké geschre-
fpsa62.13 ven was/f na haer wercken.
Rom 2.6 13 Ende de Zee gaf de Doodé die daerin waré / eñ de
Gal.6.5. Doodt ende Helle gaf de Dooden die in haer waren:
ende sy werdé geoordeelt/een yegelic na zijne wercken.
14 Ende de Doot ende de Helle werden inden Poel des
vyers geworpen. (Dit is de tweede Doot:)
15 Eñ so wie niet gevódé en was indé Boec des Levés
geschreven/die wert inden Poel des vyers geworpen.

Dat xxj. Capittel.

3. Den geluckfaligen staet der goeden/8. ende ellendigen der quadé na het
oordeel/10. beschrijvinge der wtvercoren/Jerusalem der Bruydt des
Lams.

esa85.i 1 ENde ic sach eenen a nieuwé Hemel/ende een niewe
66.22 Aerde/wát dé eersté Hemel eñ de eerste Aerde was
vergaen/ende de Zee en was niet meer.
2 Eñ ic Joannes sach de b heylige stat/dat niewe Je-
ap3 3 12 rusalé/neder comen vá God wt den Hemel/bereyt ge-
lijck een Bruyt die haren manne verciert is.
3 Eñ ic hoorde eé groote stemme wt dé Hemel seggé:
eze.43.7 c Siet de Tabernakel Gods/met de menschen:eñ hy
sal met hé wooné /eñ sy sullen zijn volc wesen/eñ God
4 selve met hen sal haer God wesé. d Eñ God sal al-
esa25.6 le tranen van hare oogé afwasschen/ eñ de doot en sal
niet meer wesen/noch droefheyt/ noch gheschrey/ noch
pijne sal meer wesen: want dat eerste is wech gegaen.
esa43.19 5 Ende die op dé Throó sat seyde: e Siet ic maket al
nieu. Eñ hy seyde tot my: Schrijft/wát dese woorden
6 zijn warachtich eñ getrouwe. Eñ hy seyde tot my:
het is geschiet:f Jc bé de Alpha eñ Omega/[dat is/]
esa.41.4 het Begin/eñ het Eynde. Jc sal den dorstigen gevé
nde44.6 wt de Fonteyne des levendigen waters voor niet.
7 Wie overwint/die salt al besitté:g eñ ic sal zijn God
sach8.3 wesen/ende hy sal mijn Sone wesen.
8 Maer den versaechden eñ ongeloovigé/ende grou-
h Oft/ welické/ende moorders/ende Hoereerders/eñ Toove-
ergifti- naers/eñ Afgodendienaers/eñ allen leugenaren/haer
gers.

deel [is] inden bernenden Poel/met vier eñ solpher:welc
9is de tweede doot. Eñ een vande seven Engelen/ die
de seven Phiolen haddē/vol met de seven laetste plagē/
quam tot my eñ sprack met my/seggende:Comt ic sal
u toonen de Bruyt/des Lams wijf.
10 Eñ hy voerde my op inden gheest/op eenen grooten
eñ hoogē berch/eñ hy toonde my ī de groote stadt/dat iapo.21.2
heylige Jerusalem die wt dē hemel af quam van God heb 11.22
11 Ende hadde de heerlicheyt Gods:eñ haer liecht was
gelijc den aldercostelicken steen/gelijc den Cristalijnigē
12 Jaspis steen. Eñ hadde eenen grooten hoogen muer/
met twaelf Poorten/eñ inde poorten twaelf Engelen/
eñ Namen daer op geschreven/dewelcke zijn de twaelf
gheslachten de kinderen Israels.
13 Van Oosten drij poorten/van Noorden drij poorten/
van Zuyden drij poorten/van Westen drij poorten.
14 Eñ de muer der stadt k hadde twaelf fondamentē/ k Ephe.2
eñ daerin de Namen der twaelf Apostelē des Lams. 22.
15 l Eñ die met my sprac/hadde een gouden riet/om de l Zach.2.1
Stadt te meten ende hare Poorten/ eñ haren Muer. m Griin
16 Ende de stadt lach viercant eñ haer lengde was so m Stadiē
groot als de breede:Eñ hy mat de stat/m mettē riete zijn een
op twaelf duysent n stadien/eñ hare lengde/eñ breede Engel-
ende hoochde zijn gelijck. sche oft
17 Eñ hy mat haren muer hondert vier eñ veertich Cu- Italiaensc
biten/de mate eens menschē/dewelcke des Engels is. mijle/24
18 Ende de timmeragie des Muers/was van Jaspis stadien
ende de Stadt suyver gout/ghelijck suyver glas. zijn een
19 Eñ de fondamenten des Muers [warē] met alder- Neder-
hāde costelicke gesteentē verciert:Het eerste fondamēt lantsche
was Jaspis:het tweede Saphyrus/het derde/Chalce- mijle van
don:het vierde Smaragdus. een ure
20 Het vijfste/Sardonix:het seste Sardus:het sevende/ gaens.
Chrysolithus:het achtste/Beryllus:het negende To-
pasion:het tiēde/Chrysoprasus:het elfste/Hyacinthus:
het twaelfste Amethystus.
21 Eñ de twaelf Poorten [waren] twaelf Peerlen/een
yegelicke poorte was van een Peerle:eñ de o strate der
stadt [was] suyver gout/ghelijck doorluchtich glas. o of merct
22 Eñ ic en sach in haer geenen Tempel/want de Heere
God almachtich is haer Tempel/ende het Lam.

Ende

p eſa.60. 19. 23 p Eñ de ſtadt behoeft der Sonne noch der Mane
niet/dat ſy daer in ſchijnen:want de claerheyt Godts
heeftſe verlicht ende haer keerſſe is het Lam.
q eſa 60. 24 q Ende de volcken die ſalich zijn geworden/ſullen in
haer licht wandelen/eñ de Coningen der Aerden ſullen
haer heerlickheyt ende eere in haer brenghen.
25 Eñ hare poorten en ſullen niet gesloten worden/des
26 daechs:want daer en ſal geenen nacht weſen. Eñ de
eerlickheyt eñ eere der Heydenen ſal in haer gebracht
27 werden: Eñ in haer en ſal niet comē dat ontreynicht
rexo32.32 of grouwelicheyt doet/oft leugen[ſpreeckt/]maer die
Pſa.69. 29. gheſchreven zijn r inden Boeck des levens des Lams.

Dat xxij. Capittel.

1. De eerlicheyt der ghelooviighen/14. bewijſinge van haer officie/15. de ſtraffe der booſen/16. de weerdicheydt deſer Prophetie / aenbiddinge geweygert vandē Engel/ende waerom/17. yverige begeerte der geloovigen vande toecomſte des Heeren.

a eze.57.1 1 ENde hy toonde my eenen a ſuyverē ſtroom levendē
b Of/ waters/claer als Chriſtal/comende wt dē Throon
maeckt. 2 Gods eñ des Lams. Inden midden van haer b
ſtrate/eñ op beyde zijden des ſtrooms/was de Boom
des Levens/dragende twaelf vruchten/alle maenden
gevende zijn vrucht/eñ de bladeren des Booms warē
tot gheſontheyt der Heydenen.
3 Eñ daer en ſal geen vervloeckinge meer weſen/maer
de Throon Gods ende des Lams/ſal in haer weſen/eñ
zijne Dienſtknechten ſullen hem dienen:
r Eſa.60 19. 4 Eñ ſullen zijn aenſichte ſien/eñ zijnen Naem[ſal we-
5 ſen]op haer voorhoofdē. r Eñ daer en ſal geenē nacht
weſen/ende en ſullen noch licht der keerſſen / noch der
Sonnen gebreec hebben:want de Heere God licht hen:
ende ſy ſullen regneeren van eewicheyt tot eewicheyt.
6 Eñ hy ſeyde tot my:Deſe woordē[zijn]getrouwe eñ
warachtich/eñ God de Heere der heyliger Propheten/
heeft zijnen Engel geſonden/om zijnen Dienſtknechtē
te toonen wat corts geſchieden moet.
d Apo.1.3 7 Siet ic come haeſtelic:p Salich[is hy]die de woor-
den der Prophecie deſes boeckx bewaert.
8 Ende ic Joannes[ben de gene]die dit geſien eñ ge-
hoort hebbe:eñ doe ict gehoort ende geſien hadde/viel
ic neder/om te aenbidden voor de voeten des Engels
die my dit toonde.

9 Eñ hy seyde tot my: e Siet dat gy het niet en doet/ e Act. 10/
want ic ben u mededienstknecht/ ende uwe broederen 29.
der Propheten/ende der ghener die de woorden deses esi. 14. 14
Boeckx bewaren: Aenbidt Godt.
10 Eñ hy seyde tot my/ Versegelt de woordẽ der Pro-
phecien deses Boeckx niet: want de tijdt is na by.
11 Wie onrecht doet/dat hy noch onrecht doe/ ende wie
bevleet is/dat hy noch bevleet worde/eñ wie rechtveer
dich is/dat hy noch rechtveerdich worde/eñ die h ey-
lich is/dat hy noch heylich worde.
12 Siet ic come haestelic/eñ mijnẽ loon is met my/om f ysa. 62/
f eenẽ yegelicken te vergeldẽ/ gelijc zijn werc wesen sal. 18.
13 g Jck ben de Alpha ende de Omega/het Begin ende jer. 17. 10
het Eynde/h de Eerste ende de Laetste. Gal. 6. 5/
14 Salich zijn sy/die zijn geboden houden/ op dat hare Apo. 2. 23
macht sy aen dẽ Boom des levẽs/eñ [dat sy] ter poor- g Apo. 1. 8
ten ingaen inde Stadt. h esa. 41. 4
15 i Maer buytẽ [sullen wesen] de honden eñ de toove- ende 44. 6
naers/ende hoereerders / ende moorders/eñ de Afgo- i 1. Cor. 6.
dendienaers/eñ alle die leugen liefhebben/ende doen. 10/
16 Jc Jesus hebbe mijnen Engel gesonden/om u dit in Gal. 5. 21
de Gemeynte te betuygẽ: k Jc ben de wortel ende dat
gheslachte Davids: de luchtighe Morghensterre. k Esa. 11
17 Ende de Geest ende de Bruyt seggen: Coemt. Ende 10.
wie het hoort die segge: Coemt. l Eñ wie dorst heeft/ Apo. 5. 5.
die come: ende wie wil/die neme dat water des Levẽs l Esa. 50 l
om niet. Joa 7. 37
18 Want ic betuyge eenen yegelicken die de woordẽ der
Prophecie deses Boeckx hoort/ist dat yemant toe doet
tot desen: Godt sal toe doen op hem/de plaghen die in
desen Boecke gheschreven zijn.
19 m Eñ ist dat yemandt afdoet van de woorden des m Joa 6. 2
Boecx deser Prophetie/God sal zijn deel afdoen vandẽ
Boeck des levens /ende vande heylige Stadt/eñ van
dat in desen Boeck gheschreven is.
20 Hy seyt die dit betuycht: Ja/ic come haestelic/Amẽ.
21 Ja comt Heere Jesu. De genade onses Heeren Jesu
Christi/[sy] met u allen/Amen.

Eynde des nieuwen Testaments.

